

Novum Testamentum

<https://hdl.handle.net/1874/397453>

10
17

7
4

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

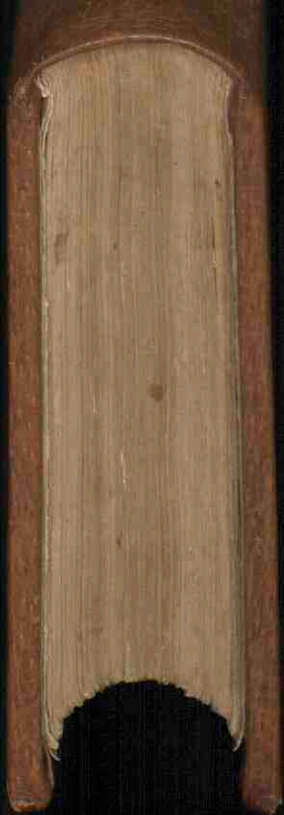
- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

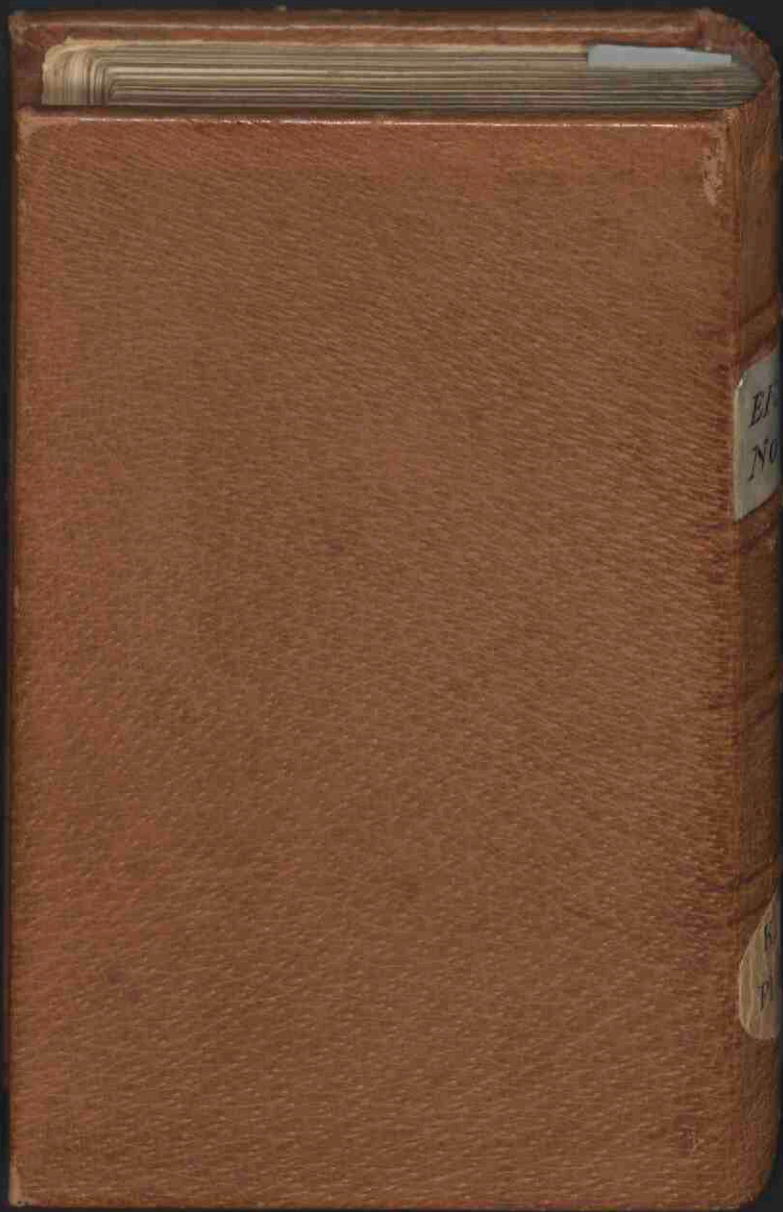
EF. ASPICE
Nov. Test

K. 107
Pl. B N°. 4

105
12

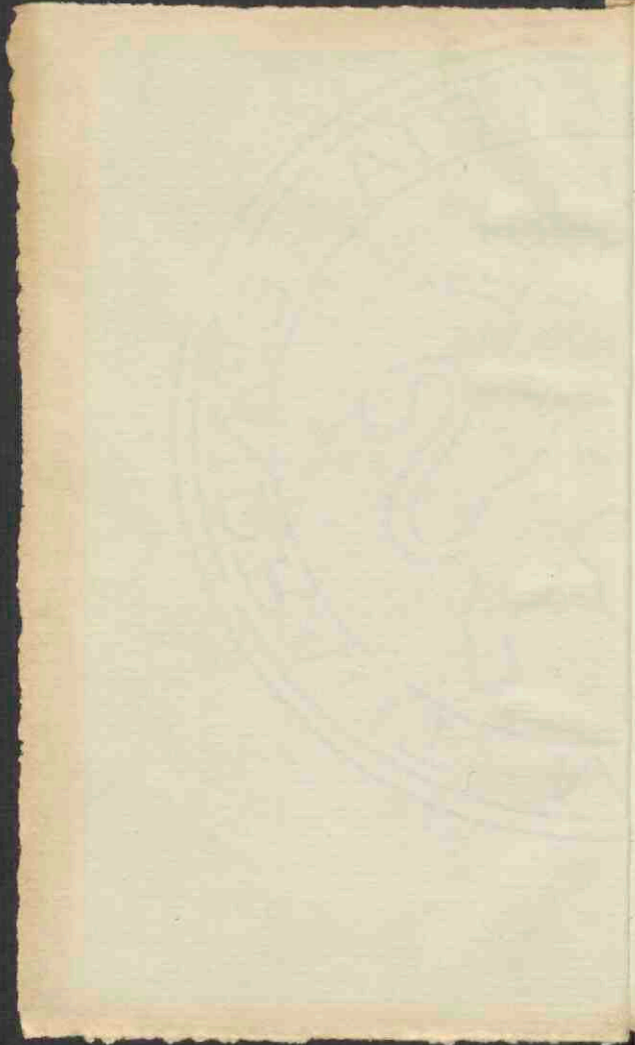

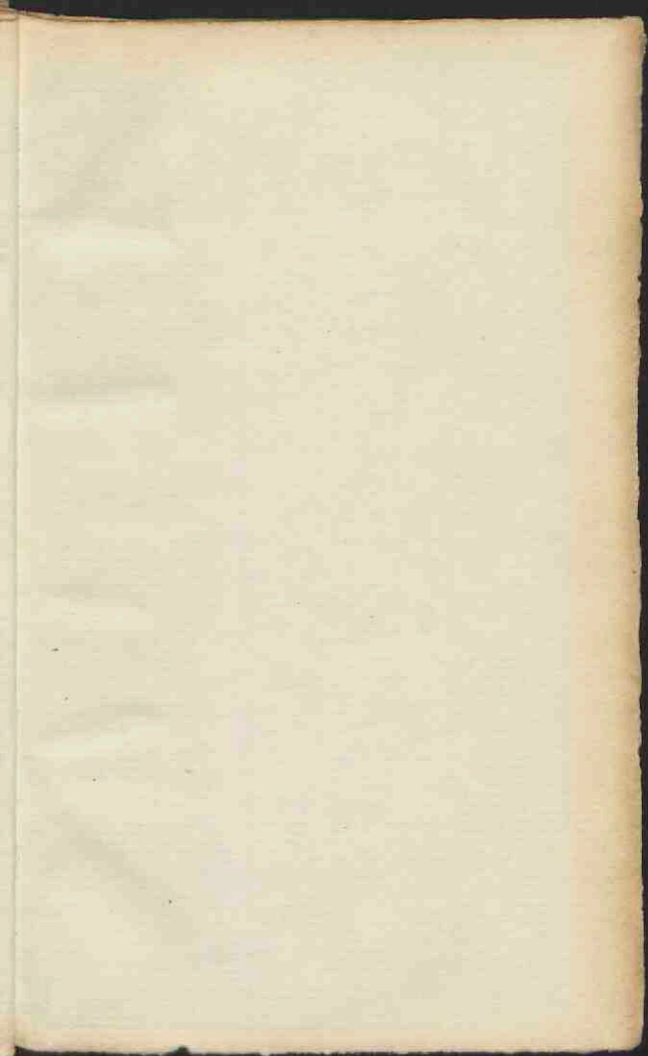
Kast 107

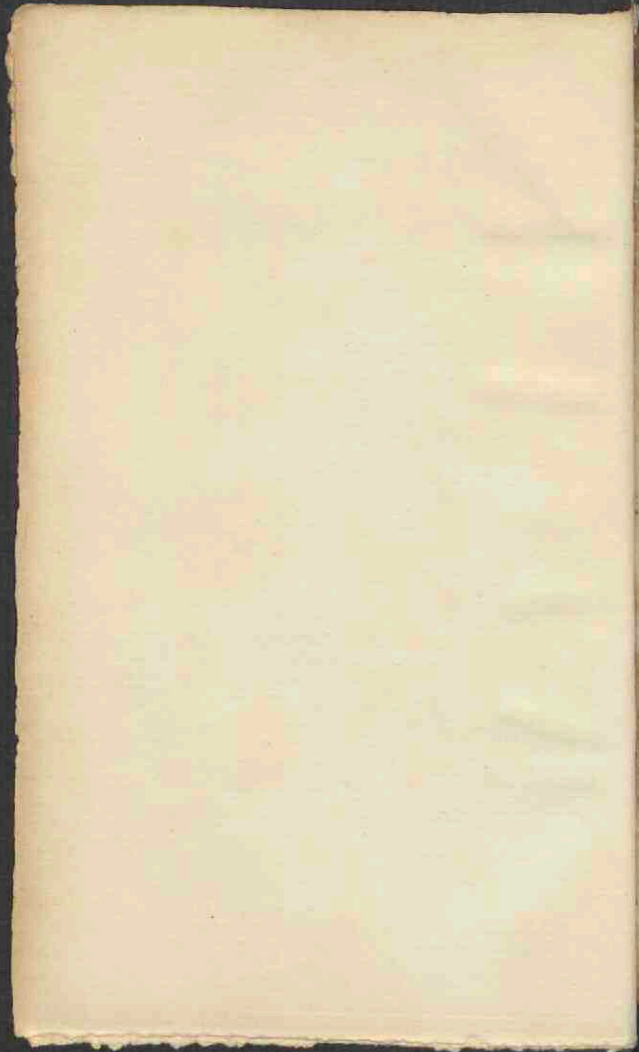
Pl. B N°.4

107. B. 4

Yubertus Buchellus,

no an d'romen a forstom

199

~~199~~ habet a busen

199 e buchelt

Est liber Huberti Gutsi rognon' buchel

N°. 1. 3.

N. 45. C.

107
8
NOVVM

**TESTAMENTVM, PER DESI-
DERIVM ERASMV M ROTERODA-
MVM nouissime recognitū. Cui præter Elenchū
capitum Euangeliorum, accesserunt & disticha
quedam memorialia, in totum nouū Instru-
mentum, ad cuiuslibet capitū initium,
ordine alphabeticō cōtinētia sum-
mā capitū sequētis, vel saltem
sententiam præ alijs
memorabilem.**

Iosue primo.

**Nō recedat lumen legis huius ab ore tuo, sed
meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias
eas, & facias omnia quæ scripta sunt in eo. &c.**

**ANTWERPÆ APVD GOD-
FRIDVM VANDER HAGHEN
Bibliopolam, Anno M. D. XXVI.**

DILECTO FILIO ERASMO ROTE-
RO DAMO, SACRAE THEOLOGIAE
professori, Leo papa decimus;

Dilecte fili salutem et apostolicam be-
nedictionem. Valde nos delecta-
runt lucubrationes tuę in testamē-
tum nouum iam pridem ædite, nō
tam quia nostro nomini dicatę fue-
rant, quam quod non vulgari, sed
noua & insigni, quadam eruditio-
ne prestabant. omniumq; doctorū
calculo plurimum laudabantur. Quas nuper à terco-
gnitas, & pluribus additis annotatiōibus: locupletatas
illustratasq; fuisse certiores facti: non mediocriter gas-
uisti fuimus; ex prima illa æditiōe: quę absolutissima
videbatur: coniecturam facientes: qualis hæc futura:
quantumue boni sacre Theologię studiosis: ac ortho-
doxę fidei nostre sit allatura. Maacte igitur istius anis-
mi tui esto: ac publicę utilitati studens: operi tam sana-
cto: vt in lucem exeat: sedulo inuigila. Dignam quia-
dem tot laborum mercedem ab ipso Deo relaturus: a
nobis vero meritam commendationem: & cura-
tis Christi fidelibus perpetuam laudem conse-
cuturus. Datum Romę apud sanctum Pe-
trum, Sub annulo piscatoris.

Die decimo Septembr. M. D. xviiij;
Pontificatus nostri anno sexto.

Erasmus

ERASMVVS

ROTERODAMVS PIO

LECTORI

S. D.

Oties iam dictum: ob quorundā
calumnias mihi: et hic repetendū
optime lector: hac versione non
damnari mihi vulgatam æditio-
nem: qua nunc vitur ecclesia Ro-
mana: sed vt illa sit emendatio:
magisq; perspicua: quod in Gre-
corum codicibus habebatur: id a

me bona fide redditum: qui si quando variant: ibi nos
veterem orthodoxorum interpretationem secuti su-
mus: tum vbi cætera paria sunt, id prætulimus quod
cum Latinis codicibus consentiret. Hoc in præsentia
monuisse visum est satis. Qui plura desiderat, legat as-
pologiant, quam magno operi præfiximus, ac faceat
calumnia. Legamus igitur ardentibus studijs Euan-
gelium, sed non tantum legamus, verum etiam viuam
mus. Euangeliū pacis dictum est à propheta, Cauens-
dum ne nostro vitio nobis sit Euangeliū discordiæ.
Non est nouum. Vnum & idem est Euangeliū,
quod vt omnibus est proditum, ita conuenit vt om-
nes in hoc consentiamus. Huc igitur nos inuicē
cohortemur, vt simus vere filij patris qui
in cælis est, vtq; dominus Iesus, suos
germanos discipulos agnoscat,
qui est benedictus in ses-
cula. Amen.

¶ ELEN

CHVS CAPITVM EVANGELII

LII SECVNDVM

MATTHAEVM.

- 1 Genealogia CHRISTI.
- 2 De Magis, & pueris interfectis.
- 3 Primus Ioannes prædicauit regnum cœlorum.
- 4 De tentatione CHRISTI.
De uocatione Petri, Andrea, & filiorū Zebedæi,
- 5 De beatitudinibus.
Cum proximo non contendendum.
Non mœchandum.
Vxorem non repudiandum.
Non iurandum.
Iniuriam patienter tolerandum.
Diligendos esse inimicos.
- 6 De elemosyna, oratione, ieiunio.
De contemnenda terrenorum cura.
- 7 Quomodo nullum condemnare liceat. ¶
Petendum esse.
Cauendos esse pseudoprophetas.
- 8 De leproso.
De Centurione.
De focu Petri.
De dæmoniacis curatis.
De adolescente sequi iusso.
De sedata tempestate maris.
De dæmonijs in porcos eiectis.
- 9 De paralytico.
De Matthæo.
De CHRISTO cum publicanis sumente cibū.
De filia archisynagogi,

De muliere

SECUNDVM MATHAEVVM.

- De muliere sanguinis profluuii laborante.
 De duobus cæcis.
 De muto dæmoniaco.
- 10 Instruit duodecim apostolos, dans illis potestatem curandi.
- 11 De discipulis a Ioanne missis.
- 12 De discipulis sabbato vellentibus spicas.
 De sanata manu arida.
 De dæmoniaco cæco & muto.
 De requirentibus signum.
 De matre & fratribus.
- 13 Parabolæ seminantis, & regni cœlorum.
- 14 De Ioanne & Herode,
 De quinque panibus & duobus piscibus.
 De ambulante Iesu super mare.
- 15 De transgressione præcepti dei propter cõsuetudines humanas.
 De Cananæa,
 De turbis sanatis.
 De septem panibus.
- 16 De fermento pharisæorum.
 De interrogatione apud Cæsaream.
 De hortatione Petri, ne Iesus, &c.
- 17 De trãsfornatione Christi.
 De lunatico.
 De exigentibus didrachma.
- 18 De quærentibus quis maior.
 De offendiculo abijciendo.
 De centum ouibus parabola;
 De corruptione proximi.
 De potestate ligandi, soluendiq;
 De eo qui habebat decem milia talenta.
- 19 De interrogantibus, an liceret diuortium facere,
 De diuite interrogante Iesum.
 De mercede conductis operarijs.

SECUNDVM MATTH.

- De filijs Zebedæi.
 De duobus cæcis.
 21 De asina & pullo.
 De cæcis & claudis.
 De ficu quæ exaruit.
 De principibus sacerdotum interrogantibus dominum.
 De duobus filijs parabola.
 De vinea.
 22 De vocatis ad nuptias.
 De censu Cæsaris.
 De Sadducæis.
 De legis doctore Christum interrogante.
 De quæstione domini.
 23 Deploratio scribarum & pharisæorum.
 24 De consummatione die & hora.
 25 De decem virginibus.
 De his qui talenta acceperunt.
 De aduentu Christi.
 26 De ea quæ vnxit dominum.
 De paschate.
 De typo mystico.
 De prodicione Iudæ, Caiapha.
 Negatio Petri.
 27 De præside Pilato.
 De pœnitentia Iudæ.
 De tormentis & pœnis Iesu, & morte eius.
 De petitione corporis domini, & sepulchri custodibus.
 28 De Christi resurrectione.
 De sepulchri custodibus, testibus resurrectionis.
 Quomodo se præbuit Iesus videndum mulieribus & apostolis in Galilæa.

FINIS

CAPITA

☩ CAPITA

EVANGELII SECVN-
DVM MARCVM

- 1 De Ioanne baptista, Christum baptizante in Iordane.
De vocatione Petri, Andreæ, & filiorum Zebedæi.
De dæmoniaeo.
De factu Petri.
De curatis a varijs morbis.
De leproso.
- 2 De paralytico.
De publicano filio Alphæi.
De Iesu conuescente publicanis.
De discipulis vellentibus præ fame spicas sabbato.
- 3 De habente manum aridam.
De apostolorum electione, data illis varia potestate.
De matre & fratribus.
- 4 De semine parabola.
De increpatione aquarum.
- 5 De legione dæmoniorum,
de filia archisynagogi.
De muliere sanguinis profluvio laborante.
- 6 Quomodo Christus misit apostolos curatum varios morbos.
De Herode & Ioanne.
De quinque panibus & duobus piscibus.
De ambulatione in mari.
- 7 De discipulis illotis manibus prandentibus.
De transgressione præcepti dei.
De Syrophenissa.
De sabbato.

SECUNDVM MARCVM

- 8 De septem panibus.
 De quarentibus signum.
 De fermento pharisæorum.
 De cæco.
 De interrogatione in Cæsarea.
 De dehortatione Petri.
- 9 De transformatione domini.
 De lunatico.
 De disputatione quis esset maior.
 De offendiculo tollendo.
- 10 De diuortio.
 De diuite interrogante Iesum.
 De filijs Zebedæi.
 De Barthimæo.
- 11 De pullo.
 De ficu quæ exaruit.
 De eiec'tis e templo numularijs.
 De fiducia erga deum.
 De obliuione iniuriarum.
 De principibus & senioribus sacerdotum, qui do-
 minum interrogabant
- 21 De vinea.
 De censu dando Cæsari,
 De Sadducæis.
 De scriba.
 De interrogatione domini.
 Cauendos esse hypocritas.
 De paupercula.
- 13 De consummatione.
 De die & hora.
- 14 De ea quæ dominum unxit unguento,
 De paschate.
 Christi captiuitas.
 Negatio Petri.
 De his quæ domino Iesu apud summum sacerdo-
 tem

SECUNDVM LVCAM.

tem interrogata sunt.

- 15 De his quæ sub Pilato præside passus est.
De morte.
De petitione corporis domini.
De sepultura.
- 16 De Christi resurrectione.
Quibus post mortem apparuit viuus.
Quomodo discipulis commisit Euangelij prædicationem.

FINIS.

 CAPITA

EVANGELII SECUNDVM LVCAM.

- 1 De parentibus Ioannis baptistæ, eiusq; natiuitate.
Saluatur Maria ab angelo.
Visitatur Elizabet a Maria.
- 2 De censu totius orbis.
De partu Mariæ.
De pastoribus.
De Symeone.
De Anna prophetissa.
Iesus inuentus est in medio doctorum.
- 3 Ioannes prædicat baptismum pœnitentiæ.
De his qui Ioannem interrogabant.
De Herode & Ioanne.
De baptismo Christi.
De genealogia Christi.
- 4 De ieiunio & tentatione Christi.
Iesus ductus in montem, subtraxit se Iudæorum conspectui.
De dæmoniaco.
De socru Petri.

SECUNDVM LVCAM.

- De curatis a varijs morbis & daemonijs.
 5 De captura piscium.
 De leproso.
 De paralytico.
 De leui publicano.
 De Iesu prandente cum publicanis.
 Cur discipuli Ioannis ieiunant, Christi vero non.
 6 Discipuli spicas vellunt sabbato præ fame.
 De habente manum aridam.
 De apostolorum electione.
 De beatitudinibus.
 Diligendos esse inimicos.
 Cum proximo non contendendum
 Quod proximum condemnare non liceat.
 7 De seruo Centurionis.
 De filio viduæ.
 De discipulis a Ioanne missis.
 8 De ea quæ vnxit dominum vnguento.
 De eo qui sementem faciebat parabola.
 De matre & fratribus.
 De increpatione aquarum.
 De legione.
 De filia archisynagogi.
 De muliere sanguinis profluvio laborante.
 9 De duodecim apostolis, & potestate illis data.
 Audiuit Herodes de Iesu.
 De quinque panibus & duobus piscibus.
 De interrogatione domini.
 De transformatione Christi.
 De lunatico.
 De disputatione, quis esset maior.
 De eo qui prohibitus fuit ab apostolis eijcere daemonia.
 Prohibet, ne petant vindictam ob id quod non recepti sint hospitio.

De designatis

SECUNDVM LVCAM.

- 10 De designatis septuaginta.
 De quæſtione legisperiti.
 De eo qui inciderat in latrones.
 De Martha & ſore ſe cius Maria Magdal.
- 11 De oratione.
 De habente dæmonium mutum.
 De muliere quæ de turba vocem extulit.
 De his qui petebant ſignum.
 De phariſæo qui dominum inuitauerat.
 De deploratione ſcribarum.
- 12 De fermento phariſæorum.
 De eo qui volebat diuidi hæreditatem.
 De eo cuius ager ferax fuit.
 De terrenorum cura deſpicienda.
 Fugiendam auaritiã.
 De ſeruo vigili.
 Cum proximo non contenderis.
- 13 De Galileis, & ijs qui in Siloẽ.
 De ficu quæ fructum non protulit.
 De muliere quæ habebat ſpiritum infirmitatis.
 De grano ſinapsis & fermento parabola.
 De eo qui quærebat an pauci eſſent qui ſalutem cõ
 ſequerentur.
 De ijs qui dicebant Ieſu de inſidijs Herodis.
- 14 De hydropico.
 Non amandos primos accubitus.
 Pauperes ad prædiũ vocãdos potius, quã amicos.
 De inuitatis ad cœnam.
 De ædificatione turris parabola.
- 15 De centum ouibus parabola.
 De filio peregre profecto in regionem longinquã.
 De diſpenſatore iniquo.
 Ne apicem quidem a lege periturum.
 Diuortium non eſſe licitum.
 De diuite & Lazaro.

SECUNDVM LVCAM.

- 17 De offendiculo,
 Fratri remittendum delictum,
 De fiducia erga deum,
 De decem leprosis.
 Iesus interrogatus quando regnum dei veniet,
- 18 Semper orandum,
 De iudice iniquo.
 De pharisæo & publicano,
 Puerorum est regnum dei.
 De diuite qui interrogabat Iesum,
 De cæco.
- 19 De Zachæo.
 De decem seruis qui minas acceperant,
 De pullo asinæ,
 Deflet Iesus Hierosolymam.
 Eijcit Iesus ementes & vendentes.
- 20 De senioribus quærentibus Iesum, qua potestate hæc faceret,
 De vinea,
 De his qui Christo insidiabantur occasione census,
 De Sadducæis negantibus resurrectionem,
 De interrogatione domini aduersus pharisæos.
- 21 De vidua quæ minuta obtulerat,
 De consummatione.
 Prædicat Iesus interitum Hierosolymæ,
 De signis.
- 22 De pascate,
 De contendentibus quis maior.
 Captiuitas Christi.
 Ducitur Iesus ad principem sacerdotum.
- 23 Ducitur ad præsidem Pilatum.
 Contemptus Herodis.
 De mulieribus dominum plangentibus.
 Crucifigitur Christus.
 Sepultura Christi.

- 24 Mulieres visitant sepulchrum.
 De Petro currente ad sepulchrum.
 De peregrinis in Emaus.
 Iesus in medio discipulorum.
 Ascendit Iesus in cœlum.

FINIS.

CAPITA

EVANGELII SECUN-
 DVM IOANNEM.

- 1 Testimonium Ioannis baptistæ de Christo.
 Interrogatur Ioannes num ipse sit Christus.
 De Andrea, Simone Petro, Philippo, & Nathanaë
 le vocatis.
- 2 De nuptijs in Cana.
 De eiectione à templo.
 De eo quod dixit, destruite templum hoc.
- 3 De Nicodemo & Iesu.
 Iesus & Ioannes baptizant.
 Quæstio de purificatione.
- 4 De muliere Samaritana.
 De filio Reguli.
- 5 De eo qui triginta octo annis tenebatur morbo.
 Iudæi quærunt interficere Christum.
- 6 De quinque panibus, & duobus piscibus.
 Secessit Iesus a turbis ne deligeretur in regem.
 De ambulatione in mari.
 Sequitur turba Iesum nauiculis.
 De turba quærente signum.
 De panecœlesti.
 Discipulorum multi desciuerunt a Christo.
- 7 Sententia Petri de Christo.
- 7 Iesus clam ascendit ad diem festum.
 Mirantur Iudæi Christum scire literas, quas non didicerat

SECUNDVM IOAN.

- Dissensio turbæ de Iesu.
 Contendunt principes cū ministris & Nicodemo.
- 8 De muliere adultera.
 De interrogantibus Iesum quem se esse diceret.
 Interrogant Iesum de patre eius.
 Promittitur a Iesu libertas se sequentibus.
 De his qui dicebant Iesum habere dæmonium.
 Tentant Iudæi in Christum iacere lapides, eo quod se præfert Abrahamæ.
- 9 De cæco a natiuitate, & inter hunc & pharisæos di-
 sceptatio.
- 10 De pastore bono & mercenario.
 Iesus interrogatur in porticu deambulans.
- 11 De Lazaro resuscitato.
 Cōsiliū pontificum & pharisæorum de Iesu ap-
 prehendendo.
- 12 Maria ungit pedes Iesu.
 De asella.
 De Græcis interrogantibus Philippum.
 Auditur a turba vox e cælo.
- 13 Lauat Iesus pedes discipulorum.
 Exit Iudas proditurus Christum.
 Inculcat Iesus vt inuicem se diligant.
 Quærit Petrus Christum quo vadat.
- 14 Thomas queritur se nescire quo vadat Iesus.
 Iudas Thadæus interrogat Iesum.
 Promittit discipulis consolatore[m] Christum.
- 15 De vite vera, agricola, & palmitibus.
 Præcipit deus mutuam dilectionem.
- 16 Prædicat Christus discipulis quæ vêtura sunt ipsis
 Paracletus arguet mundum,
 de eo quod dixit, pusillum & videbitis me,
 Patrem daturum esse quicquid petatum fuerit per
 per nomen Iesu.
- 17 Oratio Iesu ad patrem pro illis, quos sibi delegit.

SECUNDVM IOAN:

- 18 Proditur Iesus.
 Sternuntur in terram Iudæi verbo Christi;
 Amputat auriculam Petrus.
 Ducitur Iesus ad Annam, ad Caiapham, inde ad Pilatum.
- 19 damnatur morte crucis dominus.
 De stantibus iuxta crucem.
 Sepelitur corpus domini.
- 20 Resurrectio domini.
 Mariae Magdalene primum, dehinc apostolis congregatis post resurrectionem præbet se videndum Christus.
- 21 Petro & alijs piscatoribus apparet Iesus ad mare Tiberiadis.
 dicitur petro, pascere oves meas.

FINIS.

VITA SAN- CTI MATTHÆI PER DIVVM HIERONYMVVM.

Matthæus qui et Leui, ex publicano Apосто-
lus, primus in Iudæa propter eos qui ex cir-
cumcissione crediderant, euangelium Christi
Hebraicis literis verbisque cōposuit. Quod quis pos-
tea in Græcum transtulerit, non satis certum est. Por-
ro ipsum Hebraicum habetur vsq; hodie in Cæsarien-
si biblioteca / quam Pamphilus martyr studiosissime
consecit. Mihi quoq; a Nazareis, qui in Beræa
vrbe Syriæ hoc volumine vtuntur, descri-
bēdi facultas fuit. In quo animadu-
erendum, quod vbiq; euange-
lista, siue ex persona sua, si-
ue ex persona domi-
ni saluatoris; ve-
teris scri-
pturæ
testimonijs
vteretur, non sequa-
tur, Septuaginta trāsa-
latorum autoritatem, sed
Hebraicā è quibus illa duo sunt.
Ex Ægypto vocaui filium meum. Et
quoniam Nazaræus vocabitur.

EVANGE

LIVM SECUNDVM MAT

THEVM CAPVT I.

¶ Angelus in somnis iustum solatur Ioseph

.i. primogenito,

Prototoco Marię nomen IESVS erit

Iber generationis IESV CHRI
STI filii David, filij Abraham.

* Abraham genuit Isaac.

Isaac autem genuit Iacob.

Luc. 3.

Iacob autem genuit Iudam & fratres eius.

Iudas autem genuit Phares, & Za

ram e Thamar.

Phares autem genuit Efrom.

Efrom autem genuit Aram.

Aram autem genuit Aminadab.

Aminadab autem genuit Naason.

Naason autem genuit Salmon.

Salmon autem genuit Booz e Rachab.

Booz autem genuit Obed e Ruth.

Obed autem genuit Iesse.

Iesse autem genuit David regem.

David autem rex genuit Solomonem, ex ea que fuit

uxor Urię.

Solomon autem genuit Roboam.

Roboam autem genuit Abia.

Abia autem genuit Afa.

Afa autem genuit Iosaphat.

Iosaphat autem genuit Ioram.

Ioram autem genuit Hoziam.

Hozia autem genuit Ioatham:

Caput. i. Ioatham autem genuit Achaz.
 Achaz autem genuit Ezechiam.
 Ezechias autem genuit Manasse.
 Manasses autem genuit Amon.
 Amon autem genuit Iosiam.
 Iosias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in exilio
 Babilonico.

4. Reg. 25. * Porro post exilium Babilonicum Iechonias genuit
 1. Esdr. 2. Salathiel.

* Salathiel autem genuit Zorobabel.

Zorobabel autem genuit Abiud.

Abiud autem genuit Eliacim.

Eliacim autem genuit Azor.

Azor autem genuit Sadoc.

Sadoc autem genuit Achin.

Achin autem genuit Eliud.

Eliud autem genuit Eleazar.

Eleazar autem genuit Matthan.

Matthan autem genuit Iacob.

Iacob autem genuit Ioseph, maritum Mariæ: ex qua
 genitus fuit IESVS, qui dicitur CHRISTVS.

Luce. 1.

Vniuersæ itaque generationes ab Abraham usque
 ad Dauid, generationes quatuordecim, & a Dauid usque
 ad demigrationem Babilonicam generationes
 quatuordecim, & a demigratione Babilonica usque ad
 CHRISTVM, generationes quatuordecim.

IESV vero CHRISTI natiuitas sic habet. * Cum
 enim mater eius Maria desponsata esset Ioseph, priusquam
 congressi fuissent, deprehensa est grauidæ & spiritu
 sancto.

Porro Ioseph maritus eius, quoniam erat iustus,
 & nolebat illam infamare, voluit clanculum ab eadem
 uertere. Hæc autem cum in animo verfaret, ecce angelus
 domini in somnis visus est illi, dicens: Ioseph fili
 Dauid, ne metuas adiungere tibi Mariam uxorem tuam; nam

am: nam quod in illa cōceptum est, a spiritu sancto pro
fectum est. Pariet autem filium, & vocabis nomen es
ius **IESVM**: is enim saluum faciet populum suum a
peccatis suis.

Porro totum hoc factum est, vt perficeretur id qđ
dictum fuerat a domino per prophetam ita loquentē
: * Ecce virgo erit pręgnans & pariet filium, & vo
cabunt nomen eius Emanuel: quod si quis interprete **Isa. 7.**
tur, sonat nobiscum deus.

Excitatus autem Iosepha somno, fecit vt iniunxe
rat sibi angelus domini, & adiūxit sibi vxorem suam,
& non cognouit eam: * donec peperisset filium suum **Luce. 2.**
primogenitum, & appellauit nomen eius **IESVM**.

CAPVT II

¶ Barbara gens Arabes dant mystica dona, parentes
Angelica Egyptum iussa subire monent.

Cum autem natus esset **IESVS** in Bethleem ci
uitate Iudę, temporibus Herodis regis, ecce
Magi a Oriente accesserunt Hierosolyma, di
centes. Vbi est ille qui natus est rex Indęorum? Vidia
mus enim illius stellam in Oriente, & accessimus vt
adoremus eum.

Auditus autem his Herodes rex, turbatus est, &
tota Hierosolymorum vrbs cum illo: & conuoca
tis omnibus pontificibus & scribis populi, perconta
tus est eos, vbi **CHRISTVS** nasceretur.

At illi dixerunt ei: * In Bethleem Iudę. Sic em̄
scriptum est per prophetam: * Ertu Bethleem terra
Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda. Ex **iohel. 7.**
te em̄ mihi proditurus est dux, qui gubernaturus est **Miche. 5.**
populum meum Israel.

Tum Herodes clam accersitis Magis, accurate per
quisiuit ab illis, quo tempore stella apparuisset. Et iu
sis ire in Bethleem, dixit: Profecti illuc, accurate in
quirete de puero: vbi vero inueneritis, renunciate mie

Cap. ii.

hi, ut & ego veniam, & adorem illum

At ille audito rege, profecti sunt. Et ecce stella quã viderant in Oriente, præcedebat illos donec progressa staret supra locum in quo erat puer. Cum autem viã discessissent stellam, gauisi sunt gaudio magno valde. Et ingressi domum, inuenerunt puerum cum maria matre eius, & prostrati adorauerunt illum: & apertis thesauris suis, obtulerunt illi munera, aurum, & thus, & myrrham & oraculo admoniti in somnis, ne reuerterentur se ad Herodem, per aliam viã reuersi sunt in regionem suam.

Osce. i.

Digressis autem illis, ecce angelus domini apparet in somnis Ioseph, dicens: Surge, & assume puerum ac matrem illius, & fuge in Ægyptum, & esto illic donec dixerò tibi. Futurum est enim, ut Herodes querat puerum ad perdendum eum. Ille vero excitatus, assumpsit puerum & matrem eius noctu, & secessit in Ægyptum, & fuit illic vsque ad obitum Herodis: ut perficeretur quod dictum fuerat a domino per prophetam, dicentem: *Ex Ægypto vocaui filium meum.

Hiere. 31.
& 3.

Tunc Herodes, ubi vidit sibi illusum fuisse a Magis, indignatus est vehementer: ac missis satellitibus interfecit omnes pueros qui erant Bethleem, & in omnibus finibus Bethleemiticis, quotquot essent bimuli, aut minores, iuxta tempus, quod exacte cognouerat ex Magis.

Tunc perfectum est, quod dictum fuerat ab Hieremia propheta, cum ait: Vox in Rama audita est, lamentatio, ploratus, & fletus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolationem admittere, propterea quod non sint.

Ceterum defuncto, Herode ecce angelus domini in somnis apparet Ioseph in Ægypto, dicens: Surge, & assume puerum & matrem eius, & vade in terram Israel. Defuncti sunt enim qui querebant animam pueri. At ille surgens assumpsit puerum & matrem illius

us & venit

us & venit in terram Israel. Verum cum audisset Archelaum regnare in Iudæa loco Herodis patris sui, timuit illuc abire: sed oraculo admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ: ac profectus habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth, vt impleretur quod dictum fuerat per prophetas: * Nazareus vocabitur. Iud. 13.

CAPVT III.

¶ Christon Iohannes baptizat flumine, verbis

Acribus inculsat viperæ: q; genus.

In diebus illis accedit Iohannes baptista, prædicans Mar. 1.
in deserto Iudææ, dicensq;. Pœnitentiam agite vite Luc. 3.
prioris, in propinquo est em regnũ cœlorũ. Nam
hic est ille, de quo dixit Esaias, ppheta, qui ait: * Vox Es. 41. 40.
clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite Is. 40. 1.
semitas eius.

* Ipse vero Iohannes habebat indumentum suum * Mar. 1.
epilis camelorum, & zonam pelliceam circũ lumbos
suos. Porro cibus illius erant locustæ, & mel syluestre.

Tunc egressa est ad illum Hierosolyma, & tota Iudæa, totaque regio vndiq; finitima Iordani, & baptizabantur in Iordane ab illo, confitentes peccata sua. Luc. 3.

* Cum audisset autem multos ex pharisæis & Sadducæis venientes ad baptismum suum, dixit illis: Progenies viperarum, quis vobis submonstrauit, vt fugeritis a ventura ira: Facite igitur fructus, qui deceant pœnitentiam: & ne sitis hac mente, vt dicatis intra vos ipsos: patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quod possit deus facere, vt ex lapidibus his, filii surgant ipsi Abraham: Iam vero & securis ad radicem arborum posita est. * Omnis igitur arbor, quæ nõ facit fructum bonum, exciditur, & in ignem mittitur. 7. 3.
Mar. Lu.

* Ego quidem baptizo vos aqua ad pœnitentiam: at ille qui post me venturus est, fortior me est, cuius non sum idoneus, vt calciamenta portem ipse vos baptizabit spiritu sancto & igni: * cuius ventus labrum Luc. 3.

EVANG.

Cap. III. in manu ipsius, & repurgabit aream suam, & congregabit eriticum suum in horreum, paleam autem exuret igni inextinguibili

Mat. 1. * Tunc accedit IESVS a Galilæa ad Iordanem ad Iohannem, ut baptizaretur ab illo. At Iohannes prohibebat illum, dicens: mihi opus est, ut abs te baptizer, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos, ut compleamus omnem iusticiam. Tunc omittit illum. * Et baptizatus Iesus, ascendit protinus ab aqua: & ecce aperti sunt illi cæli: & vidit spiritum dei descendentem tanquam columbam, & venientem super ipsum. Et ecce vox de cælis, dicens: * Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est

1. 3. 12
M. L. 10.
17 1.9.
Mat. Mar
Luc. 3. et 9.

CAPVT. IIII

¶ Deuicto Satana concedens in Galilæam.

Dum quatuor reparant rete, lauantque vocat.

Mat. 1. ¶ * VNC IESVS subductus fuit in desertum a spiritu, ut tentaretur a diabolo. * Et cum ieiunasset dies quadraginta, ac noctes quadraginta, tandem esuriit. Et cum accessisset ad eum ille qui tentat, dixit: Si filius es dei, iube, ut lapides hi panes fiant. At ille respondens, dixit: Scriptum est: * Non solo pane victurus est homo sed omni verbo quod egreditur per os dei.

Lucæ. 4.
* Lucæ. 4.

Deut. 8.

Tunc assumit illum diabolus in sanctam ciuitatem & statuit eum super pinnaculum templi dicitque illi. Si filius es dei, præcipita te deorsum.

Psal. 90. Nam scriptum est: * Angelis suis mandaturus est de te ac manibus tollent te, nequando in pingas in lapidem pedem tuum. Dixit illi IESVS: Rursum scriptum est: * Non tentabis dominum deum tuum.

Deu. 5. Rursum assumit illum diabolus in montem excelsum valde & commonstrat ei omnia regna mundi, & gloriam illorum & dicit illi: Hæc omnia tibi dabo, si prostr

si prostrat⁹ adoraueris me. Tunc dicit illi IESVS Abi
satana, scriptum est enim: * Dominum deum tuum *Deu. 6.*
adorabis, & illum solum coles.

Tunc omittit illum diabolus: * & Ecce angeli accede
bant ac ministrabant ei. *Marci. 1.*

Cum audisset autem IESVS, quod Ioannes tradi-
tus esset, * secessit in Galilæam, & relicta Nazareth, pro-
fectus habitauit in Capernaum, quæ est ciuitas maris
tima in finibus Zabulon & Neptalim: vt impleretur
quod dictum fuerat per Esaiam prophetam dicentem:
* Terra Zabulon & Neptalim iuxta viam maris vl- *Esaiæ. 9.*
tra Iordanem, Galilæa gentium, Populus qui sedebat
in tenebris & vmbra mortis, vidit lucem magnam
& qui sedebant in regione & vmbra mortis, lux orta
est eis. * Ex eo tempore cepit IESVS prædicare & di- *Marci. 1.*
cere: Resipiscite, instat enim regnum cælorum.

Ambulans autem IESVS iuxta mare Galilææ, vi-
dit duos fratres, Simonem, qui vocabatur Petrus, et
Andream fratrem eius, iacentes rete in mare (nam
erant piscatores) & dicit illis: sequamini me, & faciã
vos piscatores hominũ. At illi relicti illico retibus
sequuti sunt illum.

Et progressus illine vidit alios duos, fratres, Iacobũ
filium Zebedæi & Ioannẽ fratrem eius in nauì, cũ Ze-
bedæo patre suo, sartientes retia sua: & vocauit eos
At illi p̄tinus relicta nauì et patre suo sequuti sũt eũ.

Et circumibat totam Galilæam IESVS, docens in
synagogis illorum, ac prædicans Euangelium regni,
& curans omnem morbum, & omnem languorem
in populo. Et dimanauit fama illius in totam Syriam
Et adduxerunt ad illum omnes male affectos variis
morbis ac torminibus contractos, & demoniacos & *2. 6.*
lunaticos & paralyticos, sanauitq; illos. * Et sequite *Marci. 1. 4.*
sunt eũ turbæ multæ a Galilæa ac Decapoli & Hiero-
solyms, & Iudæa & a regionib⁹ trãs Iordanem sitis.

¶ Edicit veteris, quæ sit sententia legis

Datque instrumenti, sancta statuta noui

Lucæ. 6.

Cum vidisset autem turbas, ascendit in montem & cum consedisset, accesserunt ad illum discipuli eius: & postquam aperuisset os suum, docebat illos, dicens: * Beati pauperes spiritu, quoniam illorum est regnum cælorum: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. Beati mites quoniam ipsi hereditatem accipient terræ. Beati qui esuriunt et sitiunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur.

9. 14.

Mar. Luc.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Beati pacifici, quoniam hi filii dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam, quoniam illorum est regnum cælorum. Beati estis cum probra iecerint in vos homines, & infectati fuerint, & dixerint omnem malum verbum aduersus vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra multa est in cælis. Sic enim persequuti fuerunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

Matth. 4.

Luc. 8. 11.

Vos estis sal terræ. * Quod si sal infatuatus fuerit, quo salietur? Ad nihil valet ultra, nisi ut proiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Vos estis lux mundi. Non potest oppidum abscondi supra montem situm. * neque accendunt lucernam, & ponunt illam subter modium, sed super candelabrum, & lucet omnibus qui sunt in domo. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, glorificentque patrem vestrum, qui est in cælis.

Lucæ. 16.

Ne existimetis quod venerim ad destruendam legem, aut prophetas, imo non veni ut destruiam, sed ut compleam. * Amen quippe dico vobis: donec prætereat cælum et terra, iota vni aut vnus apex non prætereat ex lege, quo ad omnia facta fuerint.

Quisquis igitur soluerit vnum ex mandatis hisce

minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Quisquis autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.

Dico enim vobis nisi abundauerit vestra iusticia plus quam scribarum & phariseorum, non possitis ingredi in regnum cælorum.

Audistis quod dictum sit veteribus: * Non occides EXO. 20. quisquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At DEUT. 5. ego dico vobis, quod quisquis irascitur fratri suo temere LEVI. 19. obnoxius erit iudicio. Quicumque vero dixerit fratri suo racha, obnoxius erit concilio. Quisquis autem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Itaque si obtuleris munus tuum ad aram, & illic recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi, prius reconcilietur fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum.

* Habeto beneuolentiam cum aduersario tuo cito, LUCC. 12. dum es in via cum illo: ne quando te tradat aduersarius iudici, & iudex tradat ministro, & in carcerem coniciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec perforaueris extremum quadrantem.

* Audistis quod dictum fuerit antiquis. Non committes adulterium. At ego dico vobis, quod quicumque aspexerit uxorem alterius ad concupiscendum eam, iam adulterium cum ea commisit in corde suo. EXO. 20.

* Quod si oculus tuus dexter obstaculo tibi fuerit, MAT. 18. erue illum, & abiice abs te. Expedi enim tibi, ut pereat vnum membrorum tuorum, ac non totum corpus tuum coniciatur in gehennam. Et si dextera tua manus obstiterit tibi amputa eam, & proicies abs te. Expedi enim tibi, ut pereat vnum membrorum tuorum, ac non totum corpus tuum coniciatur in gehennam. DEU. 24.

Dictum est autem: * Quicumque repudiauerit uxorem suam, MAT. 19. det illi libellum diuortii. * At ego dico vobis, quod MAT. 10. quisquis repudiauerit uxorem suam, nisi causa supri

Cap, V. efficit vt illa sit adultera, & quicumq; repudiatā duxerit adulterium committit.

*Mat. 19. Rursum audistis quod dictū fuerit antiquis: Non peierabis, sed persolues domino ea quæ iuraueris. At
 Mar. 10. ego dico vobis, ne iuretis omnino, neque per cælum:
 Luc. 16. quia thronus dei est: neque per terram, quia subsellium est pedum illius: neque per Hierosolyma, quoniam ciuitas est magni regis neque per caput tuum, iurabis, propterea quod nō potes vnum pilum album aut nigrū facere: Sed erit sermo vester, est, est, non nō. Pono quod vltra hæc adiungitur, ex malo proficiscit.

* Audistis quod dictum fuerit: oculus pro oculo & dentem pro dente.

Exo 21. Deu. 19. Luc. 6. At ego dico vobis, ne resistatis malo: * sed quisquis impegit alapam in dexteram tuam maxillam, obuertere illi, & alteram: & ei qui te velit in ius trahere, ac tuam tuam tollere, permittite illi & pallium.

Et qui te adegerit ad miliarium vnum, abito cum illo duo. Petenti abs te, dato: & cupientem muruum accipere ne auerferis.

Leui. 19. * Audistis quod dictum sit: Diliges proximum tuum & odio habebis inimicum tuum. At ego dico vobis: * Diligite inimicos vestros, bene precemini deo uentibus vos, benefacite iis qui vos odio persequuntur: orate pro iis qui lædunt & insectantur vos, vt sitis filii patris vestri, qui est in cælis: quia solem suum exoriri sinie super malos ac bonos, & pluuiam mittit super iustos & iniustos. Nam si dilexeritis, eos qui diligunt vos, quod præmium habetis: nōne & publicani idem faciunt? Et si complexi fueritis fratres vestros tantum quid eximium facitis: nonne & publicani sic faciunt? Eritis igitur vos perfecti, quemadmodum pater vester, qui est in cælis, perfectus est. CAP. VI.

¶ Forma est ieiunique, elemosinæque precumque. Precipit inque diem viuere more auium

At tendite ne eleemosinam vestram præstetis coram hominibus, quo spectemini ab illis. Alio qui præmium non habetis apud patrem vestrum qui est in caelis. Itaque cum prestas eleemosinam ne tuis canatur ante te, quemadmodum hypocritæ faciunt in conciliabulis, & in vicis, vt glorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, habent mercedem suam. Cæterum tu cum præstabis eleemosynam, nesciat sinistra tua quod facit dextera tua, vt sit tua eleemosyna in occulto: & pater tuus qui videt in occulto, ipse reddet tibi in propatulo.

Et cum oraueris, non eris quemadmodum hypocritæ. Nam illi solent in conciliabulis & in angulis platearum stantes orare, quo conspicui sint hominibus. Amen dico vobis, quod habent mercedem suam.

Tu vero cum oras, Introito in conclaue tuam: & ocluso ostio tuo, ora patrem tuum qui est in occulto, & pater tuus qui videt in occulto, persoluet tibi in propatulo.

Verum orantes ne sitis multiloqui sicut ethnici: Putant enim fore, vt ob multiloquium suum exaudiantur. Ne igitur efficiamini similes istorum. Nouit enim pater vester, quibus rebus opus sit vobis, priusquam petatis ab illo. Ad hunc ergo modum orate vos:

Pater noster qui es in caelis sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum: fiat voluntas tua quæcunque est in caelo, sicut etiam in terra. Panem nostrum quo tidianum da nobis hodie: & remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris, Et ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo, quia tuum est regnum, & potentia, & gloria, in sæcula sæculorum Amen.

* Proinde si remiseritis hominibus errata sua, remittet etiam vobis pater vester caelestis. Quod si non remiseritis hominibus errata sua, nec pater vester remittet errata sua. 15. 21. Mat. Ro.

Cap. vi.

rata vestra.

Porro cū ieiunaueritis, ne sitis veluti hypocritæ tetrici. Obscurant enim facies suas, quo perspicuum sit hominibus ipsos ieiunare: Amen dico vobis, habēt mercedem suam. Tu vero cum ieiunas, unge caput tuum & faciem tuam lava, ne conspicuum sit hominibus te ieiunare, sed patri tuo, qui est in occulto: & pater tuus qui videt in abdito, reddet tibi in propatulo.

Ne reponatis vobis thesauros in terra, vbi erugo & tinea corrumpit, & vbi fures perfodiunt ac furantur.

Lu. 12. c.

*Sed recundite vobis thesauros in cælo: vbi neque erugo neque tinea corrumpit, & vbi fures non perfodiunt neque furantur. Nam vbi fuerit thesaurus vester, illic erit & cor vestrum.

Lu. 11

*Lucerna corporis est oculus. Si igitur oculus tuus simplex fuerit, totū corpus tuum lucidū erit. Quod si oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuum tenebrosū erit. Ergo si lumen quod est in te, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ?

Lu. 16.

*Nemo potest duobus dominis seruire: Aut enim hunc habebit odio, & alterum diliget: aut huic adhærebit, & alterum negliget. Non potestis deo seruire, & mammonæ. *Propterea dico vobis ne sitis solliciti viarum vestrarum, quid esuri sitis, aut bibituri: neque corpori vestro quibus indumētis vsuri. Nonne anima pluris est, quam cibus, & corpus pluris quam indumentū? Veritate oculos ad volatilia cæli: quia non serunt, neque metunt, neque cōuehunt in horrea, & pater vester cælestis alit illa. Nonne vos longe præcellitis illa?

Luc. 12.

Quis autem ex vobis sollicitè cogitando, potest addere ad staturam suam cubitum vnum? Ac de indumento quid solliciti estis? Cognoscite lilia agri quomodo crescant non laborant, neque nent. Attamen dico vobis, ne Solomonem quidem in vniuersa gloria sua sic amictum fuisse, vt vnum ex his, Quod si gramē agri, quod

quod hodie cum sit, cras in clibanum mittitur, deus sic vestit; an nō multo magis vobis id faciet, o parum fidentes!

Ne sitis igitur solliciti, dicentes: Quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Nam omnia ista agentes exquirunt. Nouit em̄ pater vester cœlestis, quod opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primum regnum dei & iusticiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Ne sitis igitur solliciti in crastinū nam crastinus dies curam habebit sui ipsius. Sufficit sua diei afflictio. CAPVT VII.

¶ Grandem deme trabem, deuita pseudopphetas, Facilis, fieri quod cupis ipse tibi.

N*Olite condemnare, ne condemnemini. Quoniam enim iudicio iudicatis, eo iudicabitur de vobis: & qua mensura metimini, ea metientur vobis alii. * Cur autem vides festucam, quæ est in oculo fratris tui, trabem autem quæ est in oculo tuo non animaduertis? An quomodo dicis fratri tuo: sine exima festucam ex oculo tuo, & ecce trabes in oculo tuo? Hy poerita, eice prius trabem ex oculo tuo, & tum perspicies, vt eximas festucam ex oculo fratris tui.

Ne detis quod sanctum est canibus: ne proieceritis margaritas vestras ante porcos, ne quando hi cōculcēt eas pedibus suis, & illi versi in vos lacerent vos.

* Petite & dabit vobis: querite, & inuenieris: pulsa te & aperietur vobis. Quisquis enim petit, accipit: & quisquæ querit, inuenit: & pulsanti aperietur. * Aut quisquam est vestrum homo, qui, si filius eius petierit panem, lapidem daturus sit illi? Aut si piscem petierit, num serpentem porriget illi? Si vos igitur cum sitis mali, nostis dona bona dare filiis vestris, quāto magis pater vŕ q̄ est in cœlis, dabit bona, si postuletis ab ipso?

* Omnia igitur quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines, sic & vos facite illis. Hæc enim est lex &

Cap. vii.

Luc. 15.

prophete.

* Introite per arctam portam: quoniam lata est porta, & spacioſa via, quæ abducit in exitium, multique ſunt, qui ingrediuntur per illam: Quoniam anguſta eſt porta, & ſtriſta via, quæ abducit ad vitam, & pauci ſunt qui inveniunt illam.

Luc. 6.

Cauete vero vobis a pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in veſtitu ouium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces. A fruſtibus ipſorum agnoſcetis eos. * Nūquid colligunt de ſpinis vnam? aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fruſtus bonos facit: putris autē arbor fruſtus malos facit. Non poteſt arbor bona fruſtus malos facere: neque arbor putris fruſtus bonos facere. * Omnis arbor quæ non facit fruſtum bonum, exciſitur, & in ignē conuicitur. Igitur ex fruſtibus ipſorum agnoſcetis eos.

Mar. 3.

Luc. 3.

Lc. 6.

Lc. 13.

6. 13.

Pſal. Lc.

* Non quiſquis dicit mihi: Domine domine, introibit in regnum cælorum, ſed qui ſecerit volūtatē patris mei qui in cœliſ eſt. * Multi dicent mihi in illo die: Domine domine, nonne per nomen tuum prophetas uimus, & per nomē tuum dæmonia eiecimus, & per nomen tuum multas virtutes præſtitimus? Ac tum confitebor illis: nunquam noui vos. * Diſcedite a me qui operamini iniquitatem.

Omnis enim qui audit ex me ſermones hos, & facit eos, adſimilabo illum viro prudenti, qui ædificauit domum ſuam ſuper petram, & deſcēdit imber, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non eſt proſtrata: fundata enim fuerat ſuper petram. Et omnis qui audit a me ſermones hos, & non facit eos, adſimilabitur viro fatuo, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, & deſcendit imber, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & impegerunt in domū illam, et deieſta eſt, & fuit ruina illius magna.

Et ſas

Et factum est vt cū finisset IESVS sermōes hos *ob 1. 4.
 stupuerunt turbæ super doctrinā illius. Docebat em̄ Mar. Luce
 eos velut habens auctoritatem, & non sicuti scribæ.

CAPVT VIII.

¶ Instat leprosus cum Centurione, soerusque
 Surgit, glandiuorax in mare porcus abit.

Cum descendisset autē de monte, sequuta sunt
 eum turbæ multæ: * & ecce leprosus accedens, 1. 5.
 adorauit eum, dicens: Domine, si velis, potes Mar. Luce
 me mundare. Protensa manu, tetigit illum IESVS
 dicens. Volo, mūdus esto. Ac protinus mundata fuit
 illius lepra. Et dicit illi IESVS. * Vide ne cui dixeris, Leui. 14.
 sed abi, ostēde tē ipm̄ sacerdoti, & offer munus quod
 iussit offerre Moses in testimonium ipsis.

* Porro cum ingressus fuisset IESVS Capernaum, 7. 4.
 adiit eum Centurio, obsecrās eum, & dicens. Domine, Luce. 18.
 famulus meus decumbit domi paralyticus, ac graui-
 ter discruciat. Et dicit illi IESVS. Ego cum venero
 medebor illi. Et respondens Centurio, dixit. Domine
 non sum idoneus, vt tectum meum subeas: imo tantū
 dic verbum & sanabitur famulus meus. Nam & ego
 sum homo alterius potestati subditus, & habeo sub
 me milites, & dico huic, vade, & vadit: & alteri veni,
 & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit. Hæc autem cū
 audisset IESVS, admiratus est, & ait sequentibus se.
 Amen dico vobis, ne in Israel quidem tantum fideire Luce. 13.
 peri. * Dico autem vobis quod multi ab oriente & oc-
 cidente venturi sunt, & accumbent cum abraham &
 Isaac & Iacob in regno cælorum: filii vero regni eiiciē-
 tur in tenebras extremas, illic erit ploratus & stridor
 dentium. Et dixit IESVS Centurioni, Abi & quem-
 admodum credis, ita fiat tibi. Et sanatus est famulus
 eius in hora illa. 1. 4.

* Et cū venisset IESVS in domū Petri, vidit soerū Mar. Luce
 illius in lecto decubentē & febricitatē, tetigitq; manū

Cap. viii. illius & reliquit illā febris, & surrexit ac ministravit illis
 Cum autē appetisset vespera, adduxerunt illi demo-
 niacos multos, & eiecit spiritus verbo, omnesq; ma-
 le habentes sanauit: vt impleretur quod dictum erat
 per Esaiam prophetam, cum ait: *Hic infirmitates no-
 stras suscepit, & morbo sportauit.

Esa. 53.
 Lucæ. 6. Cum audisset autem IESVS turbas multas circum-
 sese, iussit vt abirent in vltiorem ripam: *Et cum ad-
 isset vnus scriba, dixit ei: Præceptor, sequar te quocunq;
 abieris. Et dicit illi IESVS: Vulpes foueas ha-
 bent, & volucres cæli nidos: at filius hominis non ha-
 bet vbi caput reclinet. Alius de numero discipulorum
 suorum dixit ei: Domine, permittite mihi prius vt abe-
 am, & sepeliam patrem meum. At IESVS dixit illi:
 Sequere me, & sine vt mortui sepeliant mortuos suos

4. 8.
 Mar. Lu. *Et cum esset ingressus nauim, sequuti sunt eum
 discipuli sui: & ecce motus magnus factus est in mari
 adeo vt nauis operiretura fluctibus, ipse vero dormie-
 bat. Et accedentes discipuli, excitauerunt illum, dicen-
 tes: Domine, serua nos, perimus. Et dicit illis: Quid ti-
 midi estis exigua præditi fiducia? Tunc excitatus in-
 crepauit ventos & mare, & facta est tranquillitas ma-
 gna Homines vero admirabantur, dicentes: Qualis
 est hic, qui venti quoque & mare obediunt illi:

Et cū venisset ad vltiorem ripam in regionē Gergese
 norū, occurrerūt ei duo dæmoniaci, e monumētis egres-
 si erant autem sæui supra modum, adeo vt nemo posse-
 set transire Per viam illam. Et ecce vociferabantur, di-
 centes, Quid rei nobis tecum est IESV fili dei? Venisti
 huc ad cruciandum nos ante tempus? Erat autem pro-
 cul ab illis grex porcorum multorum pascens. Dæmo-
 nes vero rogabāt eū dicentes: Si eiicis nos permittite no-
 bis vt demigremus in gregem porcorum. Et ait illis
 Abite. Illi vero egressi, abierunt in gregem porcorum
 Et ecce ferebatur totus grex porcorum per præceptis in
 mare

mare, & perierunt in aquis. Poror qui pascebant, au-
fugerunt: & digressi in ciuitatem, renūciauerunt omnia,
& quid accidisset dæmoniacis. Et ecce tota ciuitas exiit
uit in occursum IESV. Et cum vidissent illū rogabāt
v: decederet a finibus suis.

CAPVT .IX.

¶ Languide tolle torum (dicit) sanatque duorum.

D

Lumina cæca, nouis dat noua vina cadis:

E * T ingressus nauem traiecit, ac venit in suam
ciuitatem. Et ecce adduxerunt illi paralyticum
in lecto decumbentem, cumque e vidisset IESVS
fidem illorum, dixit paralytico: Bono animo esto fili,
remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam escribis
dicebant intra sese: Hic blasphematur. Et cum vidisset IESVS
S cogitationes illorum, dixit: Quare vos cogita-
tis mala in cordibus vestris. Vtrum enim est facilius di-
cere, remittuntur tibi peccata, an dicere, surge & am-
bula? Vt autem sciatis, quod potestatem habeat filius
hominis in terra remittendi peccata tunc dicit paraly-
tico: Surge, tolle tuum lectum, & abi in domum tuā.
Et ille surrexit, abiitque domum suam. Turbæ vero
quæ viderant, admiratæ sunt & glorificauerunt deum
qui dedisset potestatem talem hominibus.

2. 5.
Mat. Lu.

Et præteriens IESVS illinc, vidit hominem desi-
dentem ad telonium Matthæum nomine: dicitque ei:
* Sequere me. Atq; is surgens, sequutus est eum. * Et
factum est vt IESVS acumberet in illius ædibus: &
ecce multi publicani & peccatores qui venerant, si-
mul accubuerunt cū IESV & discipulis illius. Cumq;
id vidissent pharisæi, dixerunt discipulis eius: * Cur
cum publicanis & peccatoribus sumit cibum præce-
ptor vester? At IESVS vbi audiuit, dixit illis: * Non
opus habent ii qui validi sunt, medico, sed qui male
habent. Quin potius ite & discite quid sit illud: * Mi-
sericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni

Mat. 2.
Luc. 5.2. 5. 12.
M. L. Mat

Ose. 6.

ad vocandum iustos, sed peccatores ad penitentiam.

Tunc adeunt eum discipuli Iohannis, dicentes, Quia ob causam nos & pharisei ieiunamus plerumque, discipuli vero tui non ieiunant: Et dixit illis IESVS, Num possunt filii sponsi lugere, quandiu cum illis est sponsus, & tunc ieiunabunt. Nullus immittit assumentum panis rudis in veste veteri. Aufert enim supplementum illius a vestimento, & peior ruptura fit. Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres, alioqui rumpuntur vtres & vinum effunditur, & vtres pereunt. Sed mittunt vinum nouum in vtres nouos, & vtraque simul seruantur.

Mar. 7. Hæc cum illis loqueretur, ecce primas quidam venit, & adorauit eum, dicens, * Filia mea modo defuncta est sed veni & impone manum tuam super illam, ac viuert. Et surgens IESVS sequutus est eum, ac discipuli illius.

Luc. 8. * Et ecce mulier que sanguinis profluuiis laborauerat duodecim annos, accedens a tergo tetigit fimbriam vestimenti illius, dixerat enim intra sese, Si tantum tetigero vestimentum illius, ero salua. At IESVS conuersus, ut vidit illam, dixit, Confide filia, fides tua salua te fecit. Et salua facta fuit mulier a tpe illo. Et cum venisset IESVS in ædes primatis, videretque tibicines, & turbam tumultuantem, dicit illis, * Secedite, non enim mortua est adolescentula, sed dormit. Et deridebant illum. Cum autem fuisset eiecta turba, introgressus tenuit manum illius, & surrexit adolescentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

Mar. 7. Et cum discederet illinc IESVS, sequuti sunt illum duo cæci clamantes ac dicentes: Miserere nostri fili Dauid. At cum venisset in ædes, adierunt illum cæci, & dicit illis IESVS: Creditis me hoc posse facere? Dicunt illi: Credimus dñe. Tunc tetigit oculos illorum, dicens: Iuxta fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt illorum oculi. Et

intermina

interminatus est illis Iesus, dicēs: Videte ne quis sciat.

At illi cum abissent, diuulgauerunt famam illius in tota terra illa. * Illis autem egredientibus, ecce adduxerunt illi hominem mutum dæmoniacum et eiecto dæmonio loquutus est mutus. Et admiratæ sunt turbæ dicētes: Nunquam apparuit sic in Israel. At pharisæi dicebant: Per principem dæmoniorū efficit dæmonia.

* Et circumibat IESVS ciuitates omnes ac vicos, docens in synagogis illorum, & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem morbum, & omnem languorem in populo. * Cum vidisset autem turbas, affectu misericordiæ tactus est erga illas, quod essent destituti ac dispersi, velut oves non habentes pastorem. * Tunc dicit discipulis suis: Ipsa quidem messis copiosa, ceterum operarii pauci: Rogate igitur dominum messis, vt extrudat operarios in messem suam.

CAPVT. X.

¶ More ouium mittit lacerandos dente luporum Admonet atq; crucem tollere quemque suam.

ET accersitis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem aduersus spiritus immundos, vt eicerent eos, & sanarent quemuis morbum, & quæuis languorem.

Porro duodecim apostolorū nomina sunt hæc. Primus Simon, qui vocatur Petrus, & Andreas frater eius. Iacobus filius Zebedæi, & Iohānes frater eius. Philippus & Bartholomæus. Thomas & Matthæus, qui fuerat publicanus. Iacobus filius Alphæi, & Lebbeus cognomento Thaddæus. Simon Cananæus, & Iudas Iscariotes, qui & prodidit illum.

Hos numero duodecim emisit IESVS, quibus præcepit, dicens: In viam gentiū ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne ingrediamini: sed ite potius ad oues perditas domus Israel. Profecti autem prædicatæ, dicentes: Appropinquauit regnum cælorum.

Cap. x. Infirmos sanate, leproſos mundate, mortuos ſuſcitate, daemonia eiicite, gratuito accepiftis, gratuito date.
 Mat. 6. * Ne poſſideatis aurum neq; argentum, neq; aes in
 Lu. 9. 10. crumenis veſtris, neq; peram ad iter, neq; binas tuni-
 cas, neq; calciamenta, neq; virgam. Nam dignus eſt os
 perari cibo ſuo. Sed in quamcunq; ciuitatem aut vi-
 cum fueritis ingreſſi, exquirite quis in ea ſit dignus,
 atq; illic manete, donec exeatis.

Cum autem intrabitis domum, ſalutate illam, & ſi
 quidem fuerit domus digna, veniat pax veſtra ſuper
 illā, ſi minus fuerit digna, pax veſtra ad vos reuertat.

Et quicumq; non exceperit vos, neq; audierit ſermo-
 nes veſtros, exeuntes ex aedibus aut ciuitate illa, excu-
 tite puluerem pedum veſtrorum. * Amē dico vobis
 ibidem. tolerabilius erit terrae Sodomorum & Gomorrhōrum
 Mat. 11. in die iudicii, quam ciuitati illi.

Ecce ego emitto vos, velut oves in medio luporum.
 Eſtote igitur prudentes veluti ſerpentes, & ſimplices
 13. 21. ſicut columbae. * Cauete autem ab illis hominibus, tra-
 Mar. Lu. dent enim vos in concilia, & in conciliabulis ſuis fla-
 10. 15. 16. gris caedent vos, quin & ad principes ac reges ducenti
 ni propter me in teſtimonium ipſis ac gentibus.

* At cum tradiderint vos, ne ſitis ſoliciti, quomodo
 13. 12. 21. aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora
 Mar. Lu. quid loquamini. Non enim vos eſtis illi loquētes, ſed
 ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis.

* Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater
 Mich. 7. filium, & inſurgent filii aduerſus parentes: & morte
 Mar. 14. afficient eos, & eritis odio habiti ab omnibus, propter
 nomen meum. * Verum qui ſuſtinuerit vſq; ad finē,
 hic ſaluus fiet.

Cum autem perſequuti vos fuerint in ciuitate hac,
 6. 13. 15. fugite in aliam, Amen enim dico vobis, non peram-
 Lu. 10. 41. bulaueritis omnes ciuitates Iſraeliticas, quin iam ve-
 nerit filius hominis. * Non eſt diſcipulus ſupra præ-
 cepto

ceptorem, neq; seruus supra dominum suum. Sufficit discipulo vt sit sicut præceptor ipsius, & vt seruus sit sicut dominus ipsius. Si ipsum patrem familias vocauerunt Beezebul, quanto magis domesticos illius? Ne igitur metuatis eos.

* Nihil enim est tectum, quod non sit retegendum *Mat. 13.*
 & nihil occultum, quod in futurum sit vt sciatur. Quod *Lu. 8. 12.*
 dico vobis in tenebris, dicite in luce & quod in aurem auditis, prædicate in tectis.

* Et ne metuatis vobis ab his qui occidūt corpus, *Lu. 12.*
 animam autem non possunt occidere: sed metuite magis illū, qui potest & animam & corpus perdere in gehenna. Nonne duo passeruli minuto asse veniunt? & vnus ex illis nō cadet in terrā sine patre vestro? Vestri etiam vero pili capitis omnes numerati sunt. Ne igitur metuatis, vos plures estis quam multi passeruli.

* Omnis igitur qui confitebitur me coram hominibus, *8. 12.*
 confitebor & ego illum coram patre meo, qui est *Mat. Lu.*
 in cœlis. Porro quisquis negauerit me coram hominibus, negabo eū & ego corā patre meo, qui est in cœlis.

* Ne arbitremini quod venerim ad mittendū pacē in terram. Non veni vt mitterem pacem, sed gladium *Lu. 12.*

* Nam veni vt dissidere faciam hominē aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & spon *Mich. 7.*

sam aduersus socrum suā, & inimici hominis erūt illi, qui sunt domestici ipsius. * Qui amauerit patrē ac *Lu. 14.*

matrem supra me, nō est me dignus, & qui amauerit filium aut filiam supra me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam, ac sequitur me, nō est me dignus. * Qui inuenerit animam suam, perditurus eā *Mat. 19.*

& qui perdiderit animam suā mea causa, inueniet eā. *Mat. 19.*

Qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit *L. 9. & 17.*

eum qui misit me. * Qui recipit pphetā in noīe pphete, mercedē pphete accipiet. Et qui recipit iustū in noīe *Lu. 10. 10.*

iusti, mercedē iusti accipiet. Et qui cūq; ad bibendū de *13. & 14.*

Cap. xi. derit vni ex pusillis his poculū aquæ frigidæ tantum nomine discipuli, amen dico vobis, non perditurus est mercedem suam.

CAPVT. XI.

¶ Ne patitur rapidi vim magnam regia cæli
Dulce iugum at stultis hoc modo nosse licet

Factum est, cum finem fecisset IESVS: mandandi duodecim discipulis suis, progressus est illinc, vt doceret & prædicaret in ciuitatibus illorum. * Ioannes autem cum audisset in carcere facta Christi, missis duobus discipulis suis, dixit illi, Tu es ille qui venturus est, an alterum expectamus? Et respondens IESVS dixit illis, Ite & renunciate Ioanni ea quæ auditis & videtis, Cæci visum recipiunt, & claudi ambulat, laprosi mundantur, & surdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes lætum accipiunt Euangelii nūcium. Et beatus est quisquis non fuerit offensus per me.

Lucæ. 7.

Euntibus autem illis, cœpit IESVS dicere turbis de Ioanne. Quid existis in desertum vt videretis: num arundinem, quæ agitur a vento? Age, quid existis vt videretis: num hominem mollibus vestibus amictum? Ecce qui mollia gestant, in domibus regū sunt

Malach. 3.

c. 7.

Mar. Luc.

At quid existis videre: num prophetam? Certe dico vobis et excellentiorem propheta. * Hic est enim de quo scriptum est, Ecce ego mitto nuncium meum ante te facie tuā, qui præparaturus est viam tuam ante te.

Amendico vobis, nō exortus fuit inter eos qui nascuntur e mulieribus, maior Ioanne baptista. Attamen is, qui minor est in regno cælorum, maior illo est. * Porro a diebus Ioannis baptiste vsq; ad hunc diem regnū cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Nam omnes prophete, & ipsa lex, vsq; ad Ioannem prophetauerunt. Et si vultis recipere, ipse est Helias ille, qui venturus erat. Qui habet aures ad audiendū, audiat.

Lucæ. 7.

Lucæ. 16.

Sed cui

* Sed cui assimilabo generationem hanc? Similis est pueris, qui sedent in foris, & acclamant sodalibus suis ac dicunt, Tibia cecinimus vobis & non saltastis, Iugubria cecinimus vobis, et non planxistis. Venit enim Iohannes nec edens, nec bibens, et aiunt, Dæmonium habet. Venit filius hominis edens ac bibens, & dicunt, en hominem comedonem, & vini potorem, publicanis amicum ac peccatoribus. Et iustificata est sapientia a filiis suis.

Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus ædificata fuerant plurimæ virtutes ipsius, quod scelerum eas non pœnituisse. * Væ tibi Chorazin, vè tibi Bethsaida quoniam si in vrbe Tyri aut Sidonis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in sacro & cinere scelerum suorum pœnitentiam egissent.

Lucæ. 10.

Attamen dico vobis, Tyro et Sidoni tolerabilior erit in die iudicii quam vobis. Et tu Capernaum, quæ es vsque ad cœlum exaltata, vsque ad inferos detraheris, quoniam si in Sodomis ædificata fuissent virtutes, quæ ædificata sunt in te, mansissent vsque ad hoc dienum diem. Veruntamen dico vobis, quod Sodomis tolerabilior erit in die iudicii, quam tibi

* In illo tempore respondens IESVS dixit: Gratias ago tibi pater domine cœli & terræ, quod absconderis hæc a sapientibus et prudentibus, & reuelaris ea paruulis. Certe pater, sic fuit bona voluntas apud te. * Oïa mihi tradita sunt a patre meo, et nemo nouit filiū, nisi pater neq; pater quisq; nouit, nisi fili⁹ & cuiuscūq; voluerit fili⁹ reuelare. Venite ad me oēs, qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo vos. Tollite iugū meū super vos, & discite a me, quod mitis sim & humilis corde, & inuenietis requiē animab⁹ vestris. Iugum enim meū cōmodū eū, & on⁹ meū leue est. CAP. XII.

Ibidem,

10 31
Lu. 10.

Hierc. 6.

¶ Omne perit regnum per bella domestica, nullum. Ad missum in sacrum pneuma lauare queas.

D

Cap. Xii.

2. 6.

Mar. Lu.

* Nullo tempore ibat IESVS sabbatis per segetes: discipuli vero illius esuriebant, & cœperunt vellere spicas, & comedere. At pharisæi cum vidissent dixerunt illi: Ecce discipuli tui faciunt, quod nō licet facere in sabbato. Ille vero dixit eis: Non legistis quid fecerit

1. Reg. 21. David, cum esuriret ipse & ii qui erant cum illo quomodo ingressus sit in domum dei, & panes propositionis ederet, quos ipsi non licebat edere, neque iis qui cum illo erant, nisi sacerdotibus solis? Aut non legistis in lege, quod sabbatis sacerdotes in templo sabbatum pphanant, & crimine vacant? Dico autem vobis, quod templo maior est hoc in loco. Quod si sciretis quid sit: Misericordiam volo, & non sacrificium: nequaquam condemnassetis infontes. Nam dominus est & sabbati filius hominis.

* At progressus illinc: venit in synagogam illorum & ecce homo erat manum habens aridam, & interrogabant illum, dicentes: Licet ne sabbatis curare: vt accusarent eum? At ille dixit eis: Quis erit ex vobis homo, qui habebit ouem vnā, & si ea inciderit sabbatis in foueam, nonne apprehendit illam et eriget? Quanto igitur præstantior est homo oues? Licet igitur sabbatis beneficio afficere. Tunc dicit homini. Extende manum tuam, & is extendit, ac restituta est sanitati sicut altera.

* Porro pharisæi egressi, ceperunt consilium aduersus eum, quomodo illum perderent. At IESVS, vbi nouisset, secessit illinc, sequutaq; sūt eum turbæ multæ, & sanauit eos omnes: & interminatus est illis, ne se facerent manifestum, vt compleretur quod dictum erat per Esaiam prophetam, qui ait: * Ecce filius meus quem eligi, dilectus meus: in quo sibi bene cōplacuit anima mea. Ponam spiritum meū super illum, & iusdicium gentib⁹ annuntiabit. Non contendet, neq; clamabit, neq; audiet quisquā in plateis vocē eius: arūdit

nem comē

nem comminutā non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiiciat ad victoriam iudiciū, & in nomine illius gentes sperabunt.

* Tunc adductus est ad eum, qui demonio agitabatur Lucæ. 11.
 cæcus ac mutus, & sanauit illum, ita vt cæcus ac mutus
 et loqueretur, & cerneret, Et obstupuerunt oēs turbæ, di-
 cebantq; Num hic est ille filius Dauid? At pharisæi cū
 audissent, dicebant, * Hic non eiicit dæmonia, nisi præ-
 sidio Beelzebul principis dæmoniorum. Mat. 9.
Mat. 3.

* IESVS autē cum sciret cogitatiōes illorū, dixit il-
 lis, Omne regnū diuisum aduersus sese, desolatū, & Ibidem.
 oīs ciuitas aut domus diuisa aduersus seipsā, non sta-
 bit, Et si satanas satanam eiicit, aduersus seipsū diuisus
 est, Quomodo igitur stabit regnum illius? Et si ego
 præsidio Beelzebul eiicio dæmonia, filii vestri cuius Mat. 3.
 præsidio eiiciunt? Propterea ipsi iudicabūt de vobis.
 Quod si spiritu dei ego eiicio dæmonia, ergo perueni-
 nit ad vos regnum dei.

* Alioqui quomodo potest aliquis intrare domū po-
 tentis, & vasa illius diripere, nisi prius vincerit poten-
 tē, & tunc domum illius diripiet? Qui non est mecum
 aduersum me est, & qui non congregat mecum, spargit. Mat. 12.
 Propterea dico vobis, * Omne peccatum & conui-
 cium remittetur hominibus, at conuicium in spiritū Lucæ. 12.
 non remittetur hominibus. Et quicumq; dixerit ver-
 bum aduersus filium hominis, remittetur illi, Qui au-
 tem dixerit aduersus spiritum sanctum, non remitte-
 tur ei, neq; in præsentī seculo, neq; in futuro.

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonū Mat. 3.
 aut facite arborem vitiosam, & fructum illius vitiosum. Lucæ. 6.
 Nam e fructu arbor agnoscitur. * Progenies vitio-
 perarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis ma-
 li. * Siquidem ex abundantia cordis os loquitur. Bonus
 homo e bono thesauro cordis expromit bona, &
 malus homo ex malo thesauro depromit mala. Sed di-

Cap. XII.

co vobis, de quo cuncto verbo ocioso, quod loquuti fuerint homines, reddituri sunt rationem in die iudicii.

Nam ex dictis tuis iustificaberis, & ex dictis tuis condemnaberis.

16. 8.

Mat. Mar.

Luc. II.

Deu. 13.

Ionæ. 2.

Et. 3.

*Tunc interrogauerunt eum quidam e scribis ac phariseis, dicentes: Præceptor volumus ex te signum videre. At ille respondens, dixit illis, *Generatio praua & aduersa signum querit, & signum non dabitur illi, nisi signum Ionæ prophetæ. *Quemadmodum enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus ac tribus noctibus, si erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. *Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt eam, quod ipsi respuerint ad prædicationem Ionæ. Et ecce plusquam Ionas est in hoc loco. *Regina austri surget in iudicio cum generatione hac, et condemnabit eam, quod venerit a finibus terræ ad audiendam sapientiam Solomonis. Et ecce plusquam Solomō est in hoc loco.

3. Reg. 10.

2. Para. 9

Lucæ. II.

*Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, perambulat per æreia loca, quærens quietem & non inuenit. Tunc dicit, Revertar in domum meam vnde exiui. Et cum venerit, reperit eam vacantem, & scopis purgatam, atque ornatam. Tunc abit & adiungit sibi septem alios spiritus sceleratioris se, & ingressus inhabitat illic et fiunt postrema hominis illius peiora primis, Sic erit & generationi huic peruersæ.

Mat. 23.

Luc. 11. 8.

*Cum autem adhuc loqueretur turbis, ecce mater & fratres eius stabant foris, quærentes ei loqui. Dixit autem illi quidam, Ecce mater tua et fratres tui foris stant, quærentes tibi loqui. At ille respondens, dixit eis qui sibi renunciauerat, Quæ est mater mea: aut qui sunt fratres mei? Et protensa manu sua in discipulos suos dixit, Ecce mater mea & fratres mei. Quisquis enim fecerit voluntatem patris mei qui est in cælis, ipse

semcus

semeus frater, & soror, & mater est.

Luce. 7

CAPVT. XIII.

¶ Plura docet virium sed per tectoria vulgum
Scribis vt in psalmis, sancte propheta tuis

✠

I*N die vero illo egressus IESVS e domo, sedit iuxta mare: & congregatae sunt ad illum turbæ multæ: adeo, vt ipse nauim ingressus sederet, & vniuersa turba in littore stabat: ac dicebat illis multa per similitudines, dicens: Ecce, exiit qui seminabat ad seminandum, & cum seminaret: alia quidem ceciderunt iuxta viam, & venerunt volucres, ac deuorauerunt ea. Alia vero ceciderunt in loca saxosa, vbi non habebant multum terræ, et protinus exorta sunt, propterea quod non haberent profunditatem terræ. Cum autem exortus esset sol, exusta sunt: et quia non habebant radicem, exaruerunt. Alia rursus ceciderunt in spinas, & insurrexerunt spinæ, & suffocauerunt ea. Alia vero ceciderunt in terram bonam, & dederunt fructum aliud quidem centuplum, aliud vero sexagecuplū, aliud vero trigeuplum. Qui habet aures ad audiendum, audiat

Marc. 4o

Luce. 8o

ibidem.

ibidem.

Et ad eūtes discipuli, dixerunt illi. Quare per parabolas loqueris illis? At ille respondens, dixit eis: Vobis datum est nosse misteria regni cælorum, illis autem non est datum. Quisquis enim habet, dabitur illi: & reddetur abundantior, Quisquis autem non habet, etiam illud quod habet, tolletur ab eo.

Propterea, per parabolas loquor illis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, nec intelligunt, & completur in illis prophetia Esaiæ, *Esa. 6o* quæ dicit, * Auribus audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non cernetis. In crassa *Marc. 4* tum est enim corpus populi huius, & auribus grauiter *Lu. 8. Re.* audierunt, & oculos suos ocluserunt, ne quando *11. Act. 28,* *10. 12.* derent oculis, & auribus audirent, & corde intelligerēt

Cap. xiii. & cōuertantur, & sanem illos.

Luc. 10.

*Vestri vero beati sunt oculi, quia vident, & aures vestrae, quia audiunt. Amen dico vobis, quod multi prophetae & iusti desiderauerunt videre quae videtis, & non viderunt, & audire quae auditis, & non audierunt.

Mat. 4.

Luc. 8

*Vos igitur audite parabolam seminantis. Cum quis audit sermonem regni, & non intelligit, venit ille miles, & rapit id quod seminatum est in corde illius, hic est qui iuxta viam seminatus fuit. At qui in petris cosa semen iactum exceperat, hic est, qui verbum audit, ac protinus cum gaudio accipit illud, verum non habet radicem in semetipso, sed temporarius est. Porro cum inciderit afflictio aut persecutio propter sermonem, continuo offenditur. At qui in spinas semen exceperat, hic est qui verbum audit, & cura seculi huius deceptioque diuitiarum suffocat sermonem, & infrugifer redditur. Caeterum qui in terram bonam excepit semen, hic est, qui sermonem audit & intelligit, qui denique fructum quoque reddit ac facit, alius quidem centuplum, alius vero sexagecuplum, alius vero trigeeuplum.

Mat. 4.

*Aliam parabolam proposuit eis dicens. Assimilatum est regnum caelorum homini seminanti bonum semen in agro suo, sed dormientibus hominibus, venit illius inimicus, & seminavit zizania inter triticum, abiitque. Cum autem germinasset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem serui patris familias, dixerunt illi. Domine nonne bonum semen seminaras in tuo agro? Vnde igitur habet zizania? Ille vero dixit illis, Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt illi, vis igitur abeamus & colligamus eas? At ille dixit, Non, ne dum colligitis zizania, eradicetis simul cum illis & triticum, finite piter crescere utraq; usque ad messem, & in tempore messis dicam mesissoribus, Colligite primum zizania, & colligite ea in fasciculos

cículos ad comburendum ea: triticum vero congrega-
te in horreum meum.

* Aliam parabolam proposuit eis dicens, Simile est ^{Mat. 40}
regnum cœlorum grano sinapis, quod acceptum homo ^{Luc. 130}
seminavit in agro suo, quod minimum est omnia-
rum seminum. Caterum vbi excreuerit, maximum
est inter holera, & fit arbor: adeo vt veniant volucres
cœli, & nidulentur in ramis illius.

* Aliam parabolam dixit illis, Simile est regnū cœ- ^{Luc. 130}
lorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in
farinæ satis tribus donec fermentaretur totum.

* Hæc omnia loquutus est IESVS per parabolas
ad turbas, & sine parabola nihil loquutus est illis, vt cō-
pleretur quod dictum fuerat per prophetam, qui ait,
Aperiam in parabolis os meum, eruclabo abscondita
a constitutione mundi.

* Tunc dimissis turbis venit in domum IESVS,
& accesserunt ad illum discipuli eius, dicentes, Expli-
ca nobis parabolā zizaniorum agri. At ille respōdēs
dixit illis, Qui seminat bonum semen, est filius homi-
nis, ager autem est mundus. Porro bonum semen, ii
sunt filii regni, zizania vero sunt filii illius mali, ini-
micus autem qui seminat ea, est diabolus, messis vero
cōsummatio seculi est, messores autē angeli sunt. * Si ^{Apo. 140}
cut igitur colliguntur zizania, & igni comburuntur,
sic erit in cōsummatione seculi huius. Mittet filius ho-
minis angelos suos, & colligent e regno illius omnia
offendicula, & eos qui patrant iniquitatem, ac mit-
tent illos in caminum ignis, ibi erit ploratus, & stridor
dentium. Tunc iusti fulgebunt vt sol in regno patris
sui, qui habet aures audiendī audiat.

Rursum simile est regnum cœlorum thesauro absco-
so in agro, quem repertum homo abscondidit & præ
gaudio quod habet super eo, abit, & omnia quæcun-
que habet vendit, ac mercatur agrum illum.

Ca. xiiii.

Rursum, Simile est regnum cœlorum homini negociatori, quærenti pulchras margaritas, qui cum inuenit vnâ preciosam margaritam, abiens vendidit omnia quæ possidebat & mercatus est illam.

Mar. 22.

Et 25.

Rursum, Simile est regnum cœlorum verriculo iactato in mare, & ex omni genere contrahenti, quod cū impletum fuisset, subdlexerunt in litus, & sedentes collegerunt quæ bona sunt in vasa, quæ vero mala, foras abiecerunt. * Sic futurum est in cōsummatione seculi, venient angeli, & segregabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, illic erit ploratus & stridor dentium.

Dicit illis IESVS. Intellexistis hæc omnia? Dicunt illi, Etiam domine. At ille dixit illis, Propterea omnis scriba doctus ad regnum cœlorum, similis est homini patrifamilias, qui depromit e thesauro suo noua & vetera.

4. 4.
Mar. 1 u.

Iob. 6.

Et factum est, vt cum finisset IESVS sermões hos, digrederetur illinc. * Et cum venisset in patriam suã, docuit in synagoga illorum, ita vt stuperent, ac dicerent. * Vnde huic sapientia hæc & virtutes? Nõne hic est ille fabri filius? Nõne mater eius vocatur Mariam? & fratres eius Iacobus & Ioses, & Simon & Iudas? & sorores illius, nonne omnes apud nos sunt? Vnde igitur huic hæc omnia? Et offendebantur super eo. 1 Es

6. 4. 4.
M. L. 10.

SVS autem dixit illis. * Non est propheta expertus honoris, nisi in patria sua, & domo sua. Et non ædidit illic virtutes multas propter incredulitatẽ illorũ.

CAPVT XIII.

.i. præcurzor

¶

¶ Quũ stuprũ carpsit prodomus caput obtruncatur
Panes quinq; cibant milia quinque virum.

6. 9.
Mar. L 4.

Luc. 3.

¶ * Nillo tempore audiuit Herodes tetrarcha famã IESV, & dixit famulis suis. Hic est Iohannes baptista, is surrexit a mortuis, & ideo virtutes agunt in illo

In illo. * Nam Herodes ceperat Iohannem, & vinxerat ac posuerat in carcere propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Iohannes. Non licet tibi habere eam. Et cum vellet eum occidere metuebat multitudinem, propterea quod illum ceu prophetam habebant.

Cum autem celebraretur natalis Herodis, saltabat filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Vnde cū iureiurando pollicitus est, se daturum illi quicquid peteret. At illa prius instructa a matre sua: Da mihi inquit, hic in patina caput Iohannis baptistæ. Et indoluit rex: attamen propter iusiurandum, & eos qui simul accumbebant, iussit ei dari: & missis carnificibus amputauit caput Iohannis in carcere, & allatum est caput eius in patina, datumque est puellæ, atque illa obtulit matri suæ. Et accesserunt discipuli eius, & sustulerunt corpus, ac sepelierunt illud, abieruntque & renunciauerunt IESV.

6. 9. 6.

M. Lu. 10.

* Id cum audisset IESVS, secessit illinc in nauim ad desertum locum seorsum. Et cum audissent turbæ, sequuntæ sunt illum itinere pedestri, relictis vrbibus. Et egressus IESVS vidit multam turbam, & tactus est affectu misericordiæ erga illos, sanauitque ex illis qui male valebant.

Porro cum appetisset vespera, adierunt eum discipuli ipsius, dicentes, desertus est locus, & hora iam præterit, dimitte turbas, vt abeant in vicos, & emant sibi cibaria. At IESVS dixit illis: Non est illis necesse vt abeant, date illis vos quod edant. At illi dicunt ei: Non habemus hic nisi quinq; panes, & duos pisces. Ille vero dixit: Afferte mihi illos huc. Et iussis turbis discumbere sup gramina, sumptisque quinq; panibus ac duobus piscibus, sublatis in cælum oculis, bñdixit & cū fregisset, dedit discipulis panes, discipuli vero turbis. Et comederunt omnes & saturati sunt. Et sustulerunt

Ibidem

Ibidem

cap. xliii. quod superfu erat de fragmentis, duodecim cophinos
 plenos. Porro qui comederant fuere viri ferme quatuor
 quies mille, præter mulieres ac pueros

Mar. 6.

Ioh. 6.

Et statim compulit IESVS discipulos suos, vt cõ
 scenderet nauim, & præcederent se in ripam vltiore
 donec dimisisset turbas. Ac dimissis turbis ascendit
 in montem solus ad orandum. Cum autem aduenisset
 vespera, solus erat illic. Cæterum nauis iam in medio
 maris erat & afflictabatur ab vndis, nam ventus erat
 aduersus.

Lu. 5. et. 6.

* Quarta autem noctis vigilia abiit ad illos IESVS, ambulans super mare, & vbi vidissent eum discipuli super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes
 Spectrum est: ac præ metu exclamauerunt, sed statim
 loquutus est illis IESVS, dicens: Bono animo este, ego
 sum, ne terreamini.

Respondens autem illi petrus dixit, domine, si tu es
 iubeto me ad te venire super aquas. At ille dixit, Veni.
 Et cum descendisset e naui Petrus, ambulabat super
 aquas, vt iret ad IESVM. Cæterum cum videret
 ventum validum, territus est, & cum cœpisset demer
 gi, clamauit, dicens, Domine, serua me. Continuo autem
 tem IESVS extenta manu apprehendit eum, & dixit
 illi, Exigua fiducia prædite, cur hæsitabas? * Et cum
 essent ingressi nauim conquieuit vêtus Porro qui erant
 in naui, accesserunt & adorauerunt eum dicentes, Ve
 redei filius es. Et cum traiecissent, venerunt in terram
 Genesareth. Et cum agnouissent illum viri loci illius,
 emiserunt nuncios in totam vndique finitimam regio
 nem illam, & obtulerunt illi omnes male habentes.
 Et obsecrabant eum vt tantum tangerent fimbriam ve
 stimenti ipsius, & quotquot tetigissent, salui facti sũt.

Nar. 6*

CAPVT XV.

¶ Res nulla ingrediens per os intima corda prophanat.
 Que mensis que cadit mica catellus edit.

T* Vne accedunt ad IESVM, qui ab Hierosolymis venerant scribæ & pharisæi, dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Non enim abluunt manus suas, cum edunt panem. At ille respondens, dixit eis: Quare & vos transgredimini præceptum dei propter traditionem vestram? Nam deus præcepit, dicens: * *Hono- 20. 9.*
ra patrem & matrem: et qui maledixerit patri aut EX. Deu.
 matri, morte moriatur: Vos autem dicitis: Quicunq;
 dixerit patri aut matri: quicquid doni a me profectu-
 rum erat, id in tuum vertitur commodum, & non ho- *Esaie. 2.)*
 norabit patrem suum, ac matrem suam: & irritum fe-
 cistis præceptum dei propter traditionem vestram.
 Hypocritæ, recte de vobis prædixit Esaias, dicens:
 * Appropinquat mihi populus hic ore suo, & labijs
 me honorat, cæterum cor eorum procul abest a me,
 sed frustra me colunt, docetes doctrinas, præcepta ho-
 minum.

Et aduocatis ad se turbis; dixit eis: Audite & intel-
 ligite: Non quod ingreditur in os, impurat hominem
 sed quod egreditur ex ore, hoc impurum reddit ho-
 minem.

Tunc accedentes discipuli eius, dixerunt illi: Nos
 isti pharisæos audito sermone isto offensos fuisse? At il- *Lu. 8.*
 le respondens ait; Omnis plantatio, quam non planta-
 uit pater meus cœlestis, eradicabitur. * Omittite illos
 duces sunt cæci cæcorum; Porro si cæcus cæco dux fue- *Mar. 7.*
 rit, ambo in foueam cadent.

* Respondens autem Petrus, dixit ei: Dissere nos
 his parabolam istam, IESVS autem dixit; Adhuc &
 vos intelligentia caretis? Nondum intelligitis, quod
 quicquid ingreditur in os, in aluum abit, & in secessu
 eijcitur: At ea quæ proficiuntur ex ore, ex ipso cor-
 de egrediuntur, & illa impurum reddunt hominem
 Næ ex corde exeunt cogitationes malæ, cædes, adulteria,

EVANGE.

Cap. xv. supra, furta, falsa testimonia, cōfuscia. Hęc sūtque im-
purant hominem. Ceterum illotis manibus capere cli-
bum, non inquinat hominem.

ibidem. Et digressus illinc IESVS, secessit in partes Tyr-
& Sidonis. Et ecce mulier Cananæa quæ a finibus illis
venerat, clamabat ad illum, dicens: Miserere mei domi-
ne fili David: Filia mea misere a dæmonio agitur.
Ille vero non respondit ei quicquam. Et accedentes di-
scipuli eius, rogabant illum, dicens: Amitte illam, nā
clamat post nos. At ille respondens, dixit: Non sum
missus, nisi ad oues perditas, domus Israeliticæ. Illa ve-
ro venit & adoravit eum, dicens: Domine succurre
mihi. At ille respondens dixit: * Non est honestum su-
mere panem filiorum & obijcere catellis. Hęc autem
respondit: Certe domine, etenim catelli edunt de mi-
cis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc
respondens IESVS, dixit illi: O mulier, magna est fides
tua, fiat tibi sicut vis. Et sanata fuit filia eius ex eo
tempore.

Mat. 7.

Et progressus illinc IESVS, venit iuxta mare Galil-
lææ, & conscenso monte, sedebat illic. Et accesserunt ad
eum turbæ multæ, ducentes secum claudos, cæcos, sur-
dos, mutilos, & alios multos, & abiecerunt eos ad pedes
IESVS: & sanavit eos, adeo, vt turbæ miratæ sint,
cum viderent mutos loqui, mutilos esse sanos, clau-
dos ambulare, cæcos videre: & glorificabant deum Isra-
rael.

Mat. 8

* IESVS autem vocatis ad se discipulis suis, dixit:
Miseret me turbæ, propterea quod iam triduum per-
seuerant apud me, & non habent quod edant, & dis-
mittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Et dicunt
ei discipuli eius. Vnde nobis in solitudine panes tam
multi, vt saturemus turbam tantam? Et dicit illis I-
ESVS: Quot panes habetis? At illi dicunt: Septem, &
paucos pisciculos. Et iussit turbas discumbere in terra

ra. Et sumpsit septem panes ac pisces, & postquam gratias egisset, fregit, deditq; discipulis suis, discipuli vero turbæ: comederuntq; omnes, & saturati sunt. Et sustulerunt quod supererat, fragmentorum septem sportulas plenas. At ij qui comederant, erant quater mille viri, præter mulieres & pueros. Et dimissis turbis conscendit nauim, venitq; in fines Magdala.

CAPVT. XVI.

¶ Signa petunt, prohibet rabi fermenta maligni
Bar lone que Petrus, bar Satane que Petrus

F* Taggressi pharisæi vna cum Sadducæis tentantes rogabant eum, vt signum e cælo ostenderet sibi. At ille respondens dixit eis: * Cum cœperit esse vespera, dicitis: serenitas erit, nam rubet cœlum: & mane, hodie tempestas, rubet enim cœlum triste. Hypocritæ, faciem cœli scitis dijudicare, signa vero temporum non potestis: * Natio praua & adultera signum requirit, & signum non dabitur ei, nisi si gnum lonæ prophetæ. Et relictis aliis abiit.

Et cum venissent discipuli eius in vltiorem ripam per obliuionem non sumpserant panes. IESVS autē dixit illis: * Videte & caute a fermento pharisæorum ac Sadducæorum. At illi reputabant intra sese, dicentes: panes non sūpsimus. Quod vbi cognouit IESVS dixit illis:

Quid cogitatis intra vosipfos, o parum fidentes, quod panes non sumpseritis? Nondum intelligitis, neq; memoria tenetis quinq; illos panes, cū hoies essent quinquies mille, & quot cophinos sustuleritis? Neque septem illos panes, cum homines essent quater mille, & quot sportas acceperitis?

Qui fit vt non intelligatis, me non de pane dixisse vobis illud, vt caueretis a fermento pharisæorū & Sadducæorum? Tunc intellexerunt quod non iussisset

Cap. xvi. cauere a fermento panis sed a doctrina phariseorum
& Sadduceorum. Cum venisset autem IESVS in par-
tes Cesaree eius, quae cognominatur Philippi, interro-
gavit discipulos suos, dicens: Quem me dicunt homi-
8. 9. nes esse, filiū illū hominis? Illi vero dicebāt: Alii quidē
Mar. Lu. Iohannem baptistam, alii vero Heliam, alii vero Hie-
remiam, aut vnum de numero prophetarum. Dicit il-
lis: At vos quem me dicitis esse? * Respondens autē
8. 9. 16 Simon Petrus, dixit: Tu es CHRISTVS ille filius
M. L. I. dei viuentis. Et respondens IESVS, dixit illi: Beatus
es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis nō reuelauit
tibi, sed pater meus, qui est in caelis. * At ego vicissim
Mdr. 8. tibi dico, quod tu es Petrus, & super hanc petram aedi-
Lu. 9. ficabo meam ecclesiam, & portę inferorum non vales-
bunt aduersus illam. Et dabo tibi clauēs regni caelōrum,
& quicquid alligaueris in terra, erit alligatum in cae-
lis, & quicquid solueris in terra, erit solutum in cae-
lis. Tunc edixit discipulis suis, ne cui dicerent quod
ipse esset IESVS CHRISTVS.

Ex eo tempore cepit IESVS indicare discipulis
suis, quod oportet ipsum abire Hierosolymā, ac mul-
ta pati a senioribus & principibus sacerdotum, &
Mar. 8. scribis, & occidi, & tertio die resuscitari. Et cum ad-
duxisset eum Petrus: cepit illum increpare, dicens:
Propitius tibi sis domine, nequaquam erit tibi hoc.
At ille conuersus dixit Petro: Abi post me Satana,
obstaculo es mihi, quia non sapis ea quae sunt dei, sed
ea quae sunt hominum.

8. 9. 17. Tunc IESVS dixit discipulis suis. Si quis
Mar. Lu. vult post me venire, abneget semetipsum & tollat cru-
cem suam, ac sequatur me.

Qui enim voluerit animam suam seruare, per-
det eam: rursus qui perdiderit animam suam mea
causa, inueniet eam. Quid enim prodest homini, si
totum mūdum lucratus fuerit, animae vero suae iac-
cturam

Eturam fecerit: aut quid dabit homo, cuius permuta-
 tione redimat animam suam? * Futurum est enim
 ut filius hominis veniat in gloria patris sui, cum an-
 gelis suis, & tunc reddet unicuique iuxta facta ipsius.
 * Amen dico vobis, sunt quidam hic stantes, qui non
 gustabunt mortem, donec viderint filium hominis ve-
 nientem in regno suo.

9. 9.
 Mar. 13.
 Rom. 1.

CAPVT. XVII.

¶ Transformatur faciem super alta cacumina montis.
 Pro Petroque iubet, seque numisma dari.

Et post dies sex assumit IESVS Petrum
 et Iacobum, Ioannem fratrem eius: & sub-
 ducit illos in montem excelsum seorsum, trans-
 formatusque est coram illis, & splenduit facies ea
 ius sicut sol, Vestimenta autem illius facta sunt candi-
 da sicut lumen. Et ecce conspecti sunt illis Moses &
 Helias, cum illo colloquentes. Respondens autem Pe-
 trus, dixit IESVS: Domine, bonum est nos hic esse, si
 vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, & Mo-
 sesi vnum, & Heliae vnum. Adhuc e loquente, ecce nubes
 lucida obumbravit illos, & ecce vox e nube que diceret:
 Hic est filius meus dilectus, in quo mihi beneplaci-
 tum est, ipsum audite. Et cum hæc audissent discipu-
 li, prociderunt in faciem suam, & territi sunt ve-
 hementer.

Mat. 9.

Mat. 3.
 Mar. 1. 9.
 Luc. 3. 9.

Et accedens IESVS tetigit illos, dixitque: Surgite
 & ne timearis. Vbi vero sustulissent oculos suos, ne-
 minem videbant, nisi IESVM solum.

Et cum descenderent de monte: precepit illis IESVS,
 dicens: Ne cui dixeritis visionem, donec filius
 hominis a mortuis resurgat. Et interrogauerunt eum
 discipuli sui, dicentes: Cur igitur scribae dicunt, quod
 Heliam oporteat venire prius? IESVS autem respō-
 dens dixit illis: Helias quidem veniet prius, & restituet
 omnia. Cæterum dico vobis, Heliam iam ve-

Mar. 9.

cap. xvii.

nisse, & non agnouerunt eum, sed fecerunt in eo quæ
cunque voluerunt. Sic & filius hominis passurus est
ab illis. Tunc intellexerunt discipuli, quod de Ioanne
baptista dixisset ipsis.

Ro. 9.

Luc. 9.

*Et cum venissent ad turbam, accessit ad eum ho-
mo quidam flectens genua illi, dicensque: Domine
miserere filij mei: quonia lunaticus est, et misere affligit
nam sæpe cadit in ignem, & sæpe in aquam, & obtru-
li eum discipulis tuis nec potuerunt eum sanare. Respon-
dens autem IESVS, dixit: O natio incredula, & dis-
storta, quo usquetandem ero vobiscum: usquequo pa-
tiar vos? Adducite illum huc. Et increpauit illud IESVS,
Et exijt ab eo dæmonium & sanatus est puer
tempore illo. Tunc accedentes discipuli ad IESVM seorsum,
dixerunt:

Ibidem.

Quare nos non potuimus eicere illud? IESVS autem
tem dixit illis: Propter incredulitatẽ vestram. * Amen
quippe dico vobis, si habeatis fidem sicut granum si-
napi, dicetis monti huic: demigra hinc illuc, & demigra-
bit neque quicquam impossibile erit vobis. Sed hoc
genus non egreditur, nisi per deprecationem et ieiunium.

Luc. 17.

Mat. 9.

Math. 10.

16. 20.

Marc. 8. 9.

* Cum autem versarentur in Galilæa, dixit illis IESVS:
* Futurum est vt filius hominis tradatur in manus
hominum, & occident eum, ac tertio die resurget.

10.

Et mærore affecti sunt vehementer.
Cum autem venisset in oppidum capernaum, accesserunt
qui didrachma solent accipere ad Petrum, dixeruntque:
Præceptor vester num soluit didrachma? Dicit etiam.
Et cum ingressus fuisset in domum, præuenit illum IESVS,
dicens:

Quid tibi videtur Simon? Reges terræ, a quibus accipiunt
tributa aut censum, a filiis suis, an ab alienis? Dicit illi
Petrus: Ab alienis. At illi IESVS: Ergo liberi sunt filij.
Verum ne simus illis offendiculo, profectus ad mare

ad mare

ad mare, mitte hamum; & eum piscem qui prodierit primus, tolle, & aperto ore illius, inuenies staterem, acceptum eum, da illis pro me & te.

CAPVT. XVIII.

¶ **V**estat ad astriferum puerorum imitatio regnum D
Et nummum decies mille remittit herus

¶ **I**n illo tempore accesserunt discipuli ad IESVM, Mar. 9. 10
dicentes: Quis maximus est in regno cœlorum? Et Luc. 9. 22.

¶ **A**ccersitum ad se puerum IESVS, statuit in medio illorum, & dixit. * Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum. Quisquis igitur demiserit semetipsum, sicut est puer iste, hic est ille maximus in regno cœlorum. * Et qui receperit vnum puellum talem in nomine meo me recepit. 10. 5°
Mar. 14.
9. 9. 13.
M. L. 10.

* Qui autem offenderit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris 9. 17
Mar. 14

Vt mundo ab offendiculis. Necesse est enim vt veniant offendicula: veruntamen vq̄ homini, per quem offendiculum venit. * Quod si manus tua, vel pes tuus Mar. 9.

obstaculo est tibi, abscide eum & projice abs te. Bonum est tibi ad vitam ingredi claudum, aut mutilum Mat. 5.

potius quam duas manus, vel duos pedes habentem Mat. 9
mitti in ignem eternum. * Et si oculus tuus offendit te, erue eum, & projice abs te. Bonum est tibi vt luscus Mat. 9

inires in vitam, potius quam vt duos oculos habens, mittaris in gehennam ignis.

Videte, ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quod angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est. * Venit enim Luc. 19.
filius hominis seruare quod perierat.

* Quid vobis videtur? si fuerint alicui homini Luc. 15.
centum oues, & errauerit vna ex eis, nonne reliquis nonaginta nouem in montibus, vadit & querit

eam quæ errauerat: Et si contigerit vt inueniateam, amen dico vobis gaudet super ea magis quam super nonaginta nouem, quæ non errauerunt Sic non est voluntas coram patre vestro, qui in cælis est, vt pereat vnus de pusillis istis.

Eccle. 19.

Lu. x. 17.

2. Corin. 12.

1047. 21.

* Porro si peccauerit in te frater tu⁹, vade & argue eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Sin vero te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum aut duos, vt in ore duorum aut trium testium consistat omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Quod si ecclesiam non audierit, sit tibi velut ethnicus & publicanus. * Amen dico vobis quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata in cælo, et quæcunq; solueritis super terram erunt soluta in cælo. Rursum dico vobis, quod si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quæcunq; petierint, fiet illis a patre meo, qui in cælis est. Vbi sūt enim duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

Mat. 6.

Mar. 11.

* Tunc accedens Petrus ad eum, dixit, Domine, quotiens peccabit in me frater meus & remittam ei? Num vsq; septies? Dicit illi IESVS, Non dico tibi vsq; septies, sed vsq; septuagies septies. Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui voluit conferre rationem cum seruis suis, & cum cœpisset conferre, oblatus est ei vnus, qui debebat ei decem milia talentorum. Cæterum cum is non esset soluendo, iussit eum dominus venundari, & vxorem eius, & liberos / & omnia quæ habebat / ac fieri solutionem. Procidēs autem seruus ille, adorabat eum, dicens: Domine esto patiens erga me et omnia tibi reddam. Misertus autē dominus serui illius, absoluit eum, & æs alienum remisit ei.

Egressus vero seruus ille, inuenit vnum de seruis suis, qui debebat sibi centum denarios, & iniecta in eum manu; obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod des

quod debes. Et proci dens conseruus eius, rogabat eū
dicens: Esto patiens erga me, & omnia reddam tibi.
At ille nolebat, sed abiit, & coniecit eum in carcerem,
donec redderet debitum. Porro cum vidissent conserua
ui eius, quæ fiebant, indoluerunt valde, & venerunt,
aperueruntq; domino suo omnia quæ facta fuerant.
Tunc accersiu it illum dominus suus, & ait illi: Serue
scelestic, torum debitum illud remisit tibi, cum obsecra
ses me, nonne oportuit & te misereri cōserui tui, sicut
et ego tui misertus eram? Et iratus dominus eius, tra
didit eum tortoribus, quo ad vsq; redderet totū quod
debebat sibi. Mat. 6.
Marci. 11.

*Sic & pater meus cœlestis faciet vobis si non re
miseritis suo quisque fratri de cordibus vestris de
licta illorum.

CAPVT. XIX.

¶ An licet vxorem (dicunt) amittere, Christus
Promittit famulis centupla dona suis.

E*T factum est cum consummasset IESVS sermō Mar. 10
mones hos, demigrauit a Galilæa, & venit in fia
nes ludææ trans Iordanem, & sequuta sunt eū
turba multæ, & sanauit eos ibi. Et accesserunt ad eū
pharisæi tentantes eum, et dicentes ei: Licet ne homi
ni diuortium facere cum vxore sua, qualibet ex causa
Qui respondens ait eis: *An non legistis quod is qui Gene. 1. 3
fecit ab initio, masculinum & sceminam fecit eos? Et dixit
Propterea deseret homo patrem & matrem, & adglu Eph. 5.
tinabitur vxori suæ, & erunt duo in carnem vnā. Ita 1. Corin. 6.
que iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo deus
copulauit, homo ne separet.

Dicunt illi. *Cur ergo Moses iussit dare libellum re Deu. 24.
pudij, ac dimittere eam? Ait illis: Moses ad dirutiam Mat. 9.
cordis vestri permisit vobis repudiare vxores vestras
cæterum ab initio non fuit sic. *Dico autem vobis, qd
quicumque repudiauerit vxorem suam, nisi ob sua

cap. XIX.

Lc. 19.

prum, & aliam duxerit, is comittit adulteriū. Et qui repudiatam duxerit, is adulterium committit.

Dicunt ei discipuli eius: Si ad istum modum habet causa hominis cum vxore, non expedit contrahere matrimonium. Qui dixit illis: Non omnes capaces sunt huius dicti, sed ij, quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt eunuchi ab hominibus: & sūt eunuchi qui seipso castrauerunt propter regnum cælorum: Qui potest capere, capiat.

Mat. 10.

Lc. 18.

* Tunc oblatis sunt ei pueri, vt manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. Iesus vero ait eis: Sinite pueros, & ne prohibeatis eos ad me venire: talium enim est regnum cælorum. Et cum imposuisset eis manus, abiit illinc.

Et ecce vnus accedēs, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Cur me vocas bonum? Nullus est bonus nisi vnus, nempe deus. Quod si vis ad vitam ingredi, serua mandata. dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non facies homicidium. Non comittes adulterium. Non facies furtum: Non falsum dices testimonium.

Exo. 20.

Mat. 10.

* Honora patrem & matrem: & diliges proximum tuum, vt te ipsum. Dicit illi adulescens: Omnia hæc seruaui a iuuentute mea, quid adhuc mihi deest.

Lc. 12.

Ait illi Iesus vs. * Si vis perfectus esse, vade vende quæ habes, & da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me. Cum audisset autem adulescens eum sermonem, abiit tristis. Erat enim habens possessiones multas.

Mat. 10.

Lc. 18.

* Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, diues difficile intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis: facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem in regnum dei ingredi.

Auditis au

Auditis autem his discipuli, expauerunt valde, dicentes: Quis ergo potest saluus fieri? Intuitus autem illos IESVS dixit illis: Apud homines hoc impossibile est apud deum autem omniaabilia sunt.

Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliqui ibidem. mus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? IESVS autem dixit illis: * Amē dico vobis, quod I. uer. 22. vos, qui sequuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

* Et omnis qui reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & Luc. 18. 10. 13. Mar. Lu. vita æternæ sortietur hereditatem. * Multi autem primi erunt nouissimi, & nouissimi primi.

CAPVT. XX.

¶ Baccheam ad vitem quater inuitauit IESVS
Pocula amara suo cunq; ne pote bibit

NAm simile est regnum cælorum homini patri familias, qui exiit primo statim diluculo, ad conducendos operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs in singulos dies denario, misit eos in vineam suam. Et egressus circiter horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos & illis dixit: Ite & vos in vineam, & quæcunq; iustum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Rursus autem exiit circiter sextam & nonam horam, & fecit similiter. Circa vnam decimam vero exiit, & inuenit alios stantes ociosos, ac dicit illis: Cur hic statis totum diem ociosi? Dicunt ei: quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Abite & vos in vineam, & quicquid fuerit iustum, accipietis.

Cum autem vespera facta esset, dicit dominus vineæ procuratori suo Voca operarios, et redde illis mercedem

incipiēs a postremis vsq̄ ad primos. Et cum venissent qui circa vndecimam horam venerāt, acceperunt singuli denarium. Venientes autē & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi; & acceperūt ipsi quoque singuli denarium. Et cum accepissent, murmurabant aduersus patrem familias, dicentes: Hi nouissimi vnā horam fuerunt in opere, & illos pares nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstum. At ille respondens vni eorum, dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Nonne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum est & abi. Volo autē huic nouissimo dare sicut & tibi. An nō licet mihi quod volo facere in rebus meis?

10. 23. is? An oculus tuus malus est, quod ego bon⁹ sim? * Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

Mar. 10. Et ascendēs I E S V S Hierosolyma, assumpsit duodecim discipulos suos solos in via, & ait illis: Ecce cōscēdimus Hierosolyma, & filius hominis tradetur primis

M. 16. 17. cipibus sacerdotum ac scribis, & cōdemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

Lu. 17. 18. * Tunc accessit ad eum mater filiorū Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo. At ille dicit ei: Quid vis? Ait illi: Dic, vt sedeant hi duo filii mei, vnus ad dexteram tuam & alter ad sinistram in regno tuo. Respondens autem I E S V S, dixit: Nescitis quid petitis. potestis bibere poculum, quod ego bibiturus sum? & baptisate quo ego baptizor baptizari? Dicunt ei: Possumus. Ait illis. Poculum quidem meum bibetis: & baptisate quo ego baptizor baptizabimini: sedere autem ad dexteram meam & sinistram meam, non est meum dare, sed his cōtinget quibus paratum est a patre meo.

Et cum audissent decem indignati sunt de duobus fratribus. I E S V S autem vocauit eos ad se, & ait: Scitis

* Scitis quod principes gentium dominantur illis: & Mar. 10. qui magni sunt, potestatem exercent in eas. * Non ita Mat. 9. 10 erit inter vos, sed quicumque voluerit inter vos Luc. 9. 22. gnus fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos Mat. 10. primus fieri sit vester seruus. * Sicut filius hominis non Mat. 10. venit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, ut Lu. 18. daret animam suam redemptionem pro multis. Mat. 9.

Et egredientibus illis ab Hierico, sequuta est eum Mat. 10. turba multa. * & ecce duo cæci sedentes iuxta viam, cum Lu. 18. audissent quod IESVS transiret, clamauerunt, dicentes: Mat. 9. Domine miserere nostri filii David. Turba autem increpabat eos, ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Miserere nostri dñe fili David. Et stetit IESVS & vocauit eos, & ait: Quid vultis ut faciã vobis? Dicunt illi: Domine ut aperiatur oculi nostri. Misertus autem eorum IESVS, tetigit oculos eorum & confestim visum receperunt oculi, illorum, & sequuti sunt eum.

CAPVT XXI.

* Cantant Hosanna pium, sacro deturbat ementeis. D

Hæredem vitis turico leq; necant.

E* Cum appropinquasset Hierosolimis, & venissent Bethphage ad montem oliuarum, tunc 11. 19. IESVS misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castrum quod contra vos est, & statim inuenietis asinam Mat. Lu. alligatam & pullum cum ea, soluite & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit dicite. Dominus his opus habet: & confestim emittit eos.

* Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur Iob. 12. quod dictum est per prophetam dicentem: Dicite filie Sion: * Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis. Eunt autem Zach. 9. discipuli fecerunt sicut præceperat illis IESVS. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos Esai. 62. vestimenta sua, & eum super illa collocauerunt. * Plu Mar. 11. rima autem turba strauerunt vestimenta sua in via. Lu. 19. 10.

Cap. xxi. Alij vero caedebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Porro turbæ quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hos anna filio David, benedictus qui venit in nomine domini, hos anna in altissimis.

Et cum intrasset Hierosolyma, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Turbæ autem dicebant: Hic est IESVS ille propheta a Nazareth Galilææ. * Et intrauit IESVS in templum dei, & eiciebat omnes vendentes & ementes in templo, mensasq; nummulariorum & cathedras vendentium columbas euertit. Et dixit eis: * Scriptum est: Domus mea domus deprecationis vocabitur. At vos fecistis illam speluncam latronum. * Et accesserunt ad eum cæci & claudi in templo, & sanauit eos.

* Cum vidissent principes sacerdotum & scribæ mirabilia quæ fecerat, & pueros clamantes in templo & dicentes: Hos anna filio David; indignati sunt, & dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? IESVS autem dixit eis: Quid nisi Nunquam legistis: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Et relictis illis exiit e ciuitate in Bethaniam, & diuersatus est illic.

* Mane autem reuertens in ciuitatem, esuriit. Et cum vidisset ficum arborem vnam in via, venit ad eam, & nihil inuenit in ea, nisi folia tantum. Et ait illi: Ne post hac ex te fructus nascatur in æternum. Et arefacta est continuo ficus. Et eo viso discipuli, mirati sunt dicentes: Quomodo continuo exaruit ficus? Respondens autem Iesus ait eis: * Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solum hoc quod accidit ficui, facietis; verum etiam si monti huic dixeritis: tollere, & projice te in mare, fiet. * Et omnia quæcumque petieritis in deprecatione credentes, accipietis.

* Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentes, principes sacerdotum & seniores populi, dicentes:

dicentes: Qua autoritate hæc facis, & quis dedit tibi
 istam autoritatem? Respondens autem Iesus, dixit eis
 Interrogabo vos & ego quiddam: quod si dixeritis mi
 hi, & ego vobis dicam qua autoritate hæc faciam. Bap
 ptismus Iohannis unde erat, e caelo, an ex hominibus?
 At illi cogitabant apud se dicentes: Si dixerimus, e cœs
 lo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Sin au
 tem dixerimus ex hominibus, timemus turbā. *Om
 nes enim habent Iohannem vt prophetam. Et respon
 dentes IESU dixerunt: Nescimus. At illis & ipse:
 Nec ego dico vobis, qua autoritate hæc faciam.

Mat. 24.

Quid autem vobis videtur: Homo habebat duos
 filios, & accedens ad priorem, dixit: Fili, vade hodie os
 perare in vinea mea. Ille autem respōdens ait: Nolo, po
 stea vero pœnitētia motus, abiit. Accedens autē ad alte
 rum, dixit similiter. At illerespōdēs, ait: Ego domine
 & non abiit. Vter e duobus fecit quod voluit pater?
 Et dicunt ei: Prior. Dicit illis IESUS: Amen dico vo
 bis, quod publicani & meretrices præcedunt vos in re
 gnum dei. Venit enim ad vos Iohannes per viam iua
 stitiæ, & non credidistis ei, publicani autem & me
 retrices crediderunt ei. Vos autem cum vidissetis,
 non fuistis commoti pœnitentia postea, vt crederet
 is ei.

*Aliam parabolam audite: Homo quidā erat pater
 familias, qui plātauit vineā, & sepē circumdedit ei, &
 fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit
 tam agricolis, ac peregre profectus est. Cum autē tem
 pus fructuū apropinquasset, misit seruos suos ad agri
 colas, vt acciperent fructus ipsius. Et agricolæ apprehē
 sis seruis eius alium cæciderunt, aliū occiderunt, aliū
 vero lapidauerūt. Iterum misit alios seruos plures pri
 oribus, & fecerunt illis similiter. Nouissime autē mis
 sit ad eos filium suū dicens: Reuerbuntur filiū meū.
 Agricola autē viso filio dixerunt intra se: Hic est hæres,

12. 20.

Mar. Luc.

cap. xxii. occidamus eum, & occupemus hereditatem eius. Et apprehensum eum elecerunt ex vinea, & occiderunt. Cum ergo venerit dominus vineę, quid faciet agricolis illis? A iunt illi: Mali cum sint, male perdet illos, & vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis.

Psa. 117. Dicit illis IESVS: Nunquam legistis in scripturis lapidem quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli. A domino factum est hoc, & est mirabile in oculis nostris. Ideo dico vobis, auferetur a vobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur super quem vero ceciderit, conteret eum.

Luc. 16. 20. 22. 10. 7. 8. * Et cū audissent principes sacerdotū ac pharisęi parabolas eius, cognouerūt quod de se diceret. * Et quęretes illi manus iniicere, timuerūt turbas, quoniam eam tanquam prophetam eū habebant. Et respondens IESVS, iterū dixit eis per parabolas, & ait.

CAPVT XXII.

¶ De tauris, censu, defuncti vxore docetur.

CHRISTVS & est David fili⁹, & est her⁹.

Luc. 14. 1. * Imile factum est regnum cęlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et emisit seruos suos, ut vocarent inuitatos ad nuptias, & nolebant venire.

Apoc. 19. Rursum emisit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum parauit: tauri mei et altissima mactata sunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam. Reliqui vero tenuerunt seruos eius, & contumelijs affectos occiderunt.

Mat. 21. * Rex autē cum audisset, iratus est & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorū succendit.

Tunc ait seruis suis: Nuptię quidem paratę sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarū

tus viarum, & quotcumq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos; & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Ingressus autē rex vt videret discumbentes, vbi vidit illic hominem non vestitum veste nuptiali, ait illi; Amice, quomodo huc intraisti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. * Tunc dixit rex ministris; Ligatis pedibus & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. * Mulci enim sunt vocati pauci vero electi. Mat. 25.
Mat. 20.

* Tunc abeuntes pharisæi, consilium cœperunt vt illaquearent eum in sermone. Et ad illum emittunt discipulos suos cum Herodianis, dicentes; Magister scimus quod verax sis, & viam dei in veritate doceas, neq; cures quenquam: non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi videtur? Licet cœsum dari Cæsari, an non? Cognita autem IESVS malitia eorum, ait; Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis; Cuius est imago hæc, & inscriptio? Dicunt ei; Cæsaris. * Tunc ait illis; Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt dei, deo. Et his auditis, mirati sunt; & omisso eo, abierunt. 12. 20.
Mat. Lu.
12. 13.
Ma. Ro.

* In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem, & interrogauerunt eum, dicentes; Magister Moses dixit; * Si quis mortuus fuerit, non habens filium, vt ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Erant autē apud nos septem fratres, & primus vxore ducta defunctus est; ac non habēs semen, reliquit vxorem suam fratri suo; similiter Secundus & tertius; vsq; ad septimum. Nouissima autem omnium defuncta est & mulier. In resurrectione ergo cuius e septem illis erit vxor? omnes enim habuerunt eam. Respondens autē IESVS, ait illis; Erratis d. i.

Ca. xxiii. nescientes scripturas, neq; virtutē dei. In resurrectione enim neq; matrimonium contrahunt, neq; elocantur sed sunt sicut angeli dei in cælo. De resurrectione vero mortuorum non legistis, quod vobis dictum est a deo, qui ait: * Ego sum deus Abraham, & deus Isaac & deus Iacob. Deus non est deus mortuorum, sed viventium. Et cum audissent turba, stupuerunt de doctrina eius.

Mar. 12. * Pharisei autem cū audissent, quod obturasset os Sadducceis, conuenerunt in vnum, & interrogauit eū vnus ex eis, legis doctor quispiam, tentans eum, & dice-

Deu. 6. Ait illi IESVS: * Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est primum & magnum mandatum. Scđm autem simile est huic: Diliges proximum tuum perinde atq; teipsum. In his duobus mandatis tota lex & prophetæ pendent.

Leuit. 19. Rom. 13. Mar. 12. Luc. 20. * Congregatis autem pharisæis, interrogauit eos IESVS, dicens: Quid vobis videtur de CHRISTO, cuius filius est? Dicunt ei: David. Ait illis: Quō ergo David in spiritu vocat eum dominum? dicens: Dixit dñs domino meo, sede a dextris meis, Donec ponam inimicos tuos subsellium pedum tuorū? Si ergo David vocat eum dominum, quō filius eius est? Et nemo poterat ei respōdere quicq;, neque ausus fuit quisq; ex eo die eum amplius interrogare. CAPVT XXIII

¶ Eximiam Mosi scribæ inuasere cathedram, Quorum facta vetat, dicta tenere iubet.

¶ Vnc IESVS loquitur est ad turbas, & ad discipulos suos dicēs: In cathedra Mosi sedēt scribæ et pharisæi oīa ergo quęcunq; iusserit vos seruate, seruate, & facite: scđm opa vero eorū nolite facere: dicunt em̄, et nō faciūt. * Colligāt enī onera grauiā, dis siciliaq; portatu, & i ponunt in humeros hoīm, cæterū digito

digito suo nolunt ea mouere. * Omnia vero opera sua Mar. 12.
 faciunt in hoc, vt spectentur ab hominibus. Dilatant L. 4. 20.
 autem phylacteria sua, & magnificant fimbrias pallio-
 rum suorum, amantq; primos accubitus in cœnis / &
 primo sedere loco in concilijs, & salutationes in foro,
 & vocari ab hominibus rabbi.

Vos autē nolite vocari rabbi / vnus est em̄ magister
 vester / nempe Christ⁹ / oēs autē vos fratres estis. Et palaco. 3.
 trē nolite vocare vobis in terra / vnus est em̄ pater vſ/
 qui in cœlis est. Nec vocemini magistri / vnus em̄ ve-
 ſter est magister / nēpe Christus. Qui maximus est ve-
 ſtrum / erit minister vester. * Qui autē se exaltauerit / L. 4. 18.
 humiliabitur; et qui se humiliauerit / exaltabitur.

Vē autem vobis / scribæ & phariſei hypocritæ, quia
 clauditis regnum cœlorum ante homines / vos em̄ nō
 intratis / nec aduenientes finitis intrare.

* Vx vobis scribæ & phariſei hypocrite / quia come-
 ditis domos viduarum / idq; prætextu proluxæ præca-
 tionis, propter hoc grauius puniemini. Vē vobis scri-
 bē & phariſei hypocrite / quia circumcitis mare & aris-
 dam / vt faciatis vnum profelytum; & cum fuerit fa-
 ctus / facitis eū filiū gehēnæ / duplo magis q̄ vos estis.

Vē vobis duces cæci, quia dicitis: Quicumq; iuraue-
 rit per templum, nihil est: qui autem iurauerit per au-
 rum templi, reus est. Stulti & cæci, vtrum enim mai⁹
 est aurum an templum, quod ſanctificat aurum? Et q̄
 cumq; iurauerit per altare, nihil est: quicumq; autem iu-
 rauerit per donum, quod est super illud, reus est. Stul-
 ti ac cæci, vtrum enim maius est, donum, an altare, qđ
 ſanctificat donum? Qui ergo iurauerit per altare, iu-
 rat per ipſum, & per omnia quę super illud ſunt. Et q̄
 iurauerit per templum / iurat per ipſum / & per eum
 qui habitat in ipſo. Et qui iurauerit per cœlum, iu-
 rat per thronum dei, & per eum qui ſedet ſuper il-
 lum.

Ca. xxiii.

Lx.ii.

Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia decimatis mentham & anethum & cyminum, & reliquias quas grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam ac fidem; hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia purgatis exteriorem poculi patinæque partem, cæterum intus plena sunt rapina & intemperantia. Pharisæe cæce, purga prius quod est intra poculum & patinam, vt & exteriore horum partes puræ reddantur.

Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis: quæ foris quidem apparent speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia. Sic & vos foris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis fictione & iniquitate.

Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumeta iustorum, & dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non fuissetis socii eorum in sanguine prophetarum. * Itaque testimonio estis vobismetipsis, quod filii sitis eorum qui prophetas occiderunt. Vos quoque implete mensuram patrum vestrorum. Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugietis iudicium gehennæ.

Ideo ecce ego mitto ad vos, prophetas, & sapientes, & scribas: & illorum aliquot occidetis, crucifigetisque; et aliorum nonnullos flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachie, quem occidistis inter templum & altare. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

* Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quoties volui

congre

Heb. ii.

2. Par. 24.

Luc. 11.

4. Esd. 10.

congregare filios tuos, quēadmodū gallina congregat pullos suos sub alas / & nolulistis? Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Dico em̄ vobis, haudquā quā me videbitis post hac / donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine domini.

CAPVT XXIII.

¶ Fiet vt hoc quondam ruat alto, a culmine templum. Ingruet incautis, vltimus ille dies.

E* T regressus IESVS, discedebat a templo, et accesserunt discipuli eius, vt ostēderent ei structuras templi. IESVS autem dixit eis: * Nōne videtis hęc omnia? Amē dico vobis, nō relinquetur hic lapis super lapidē, qui non destruetur.

Sedente autem eo in mōte oliuarum, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis, quādo hęc erunt? & quod signum aduentus tui, & consummationis seculi? Et r̄spondens IESVS, dixit eis: Videte, ne quis vos seducat. * Multi em̄ veniēt in nomine meo, dicētes: Ego sum CHRISTVS: multosq; seducent.

Ibidem.

Audituri autem estis bella, & rumores bellorum, Eph. 5. videte ne turbemini. Oportet enim omnia fieri, sed nō .1. Cor. 3. dum est finis. Consurget enim gens contra gentē, & Col. 2. regnū contra regnū, & erūt pestilentia, et fames, et terremotus singulis locis. Hęc autē oīa initū sunt dolorū

* Tunc tradent vos in afflictionem & occident vos, & eritis inuisi cunctis gentibus propter nomen meum. Et tunc offendiculum patientur multi, & alii alium inuicem tradent, seq; odio habebunt inuicem; Lu. 10. 15. 16. & multi pseudoprophete surgent ac seducent multos Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: * Qui autem perseuerauerit vsq; ad finē huius mundi, hic saluus erit. * Et predicabitur hoc Euangelium regi in vniverso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.

10. 21. Ro Act

Mar. 13.

* Dan. 9.

ca. xxiii. nis, que dicta est a Daniele propheta, stantem in loco
 13. 21 sancto: qui legit, intelligat. * Tunc qui in Iudæa sunt
 Mar. Lu. fugiant ad montes: qui in tecto, non descendat, ut tollat
 quicquam de domo sua: & qui in agro, non reuertatur
 ut tollat vestes suas,

Ibidem. Væ autem pregnantibus & lactantibus in illis diebus.
 Orate autem, ut non fiat fuga vestra hyeme neque sabbato.
 Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio
 mundi ad hoc usque tempus neque fiet. Et nisi decui tati
 fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro, sed prop-
 ter electos decurtabuntur dies illi:

Mar. 13. * Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic CHRISTVS
 Lu. 17. aut illic: nolite credere. * Surgent enim pseudochris-
 sti, & pseudoprophetae, & dabunt signa magna, & pro-
 digia, ita ut in errore inducant (si fieri possit) etiam electi.

Luc. 17. Ecce predixi vobis. Si ergo dixerint, vobis: ecce in des-
 sero est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere.
 * Sicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet usque in
 occidentem, ita erit adventus filij hominis. Vbi cur-
 que enim fuerit cadauer, illic congregabuntur & au-
 Luc. 21. quilæ.

Iohel. 2. * Statim autem post afflictionem dierum illorum sol obscurus
 bit, & luna non dabit lumen suum, & stelle cadent de celo
 lo, & virtutes celorum commouebuntur. Et tunc appa-
 parebit signum filij hominis in celo, & tunc plangent omnes
 Dan. 2. tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus
 cæli cum virtute & gloria multa. Et mittet angelos suos
 cum tubæ voce magna, & congregabunt electos eius a qua-
 tuor ventis, a summis celorum usque ad terminos eorum.

Mar. 13. * Ab arbore autem ficæ discite similitudinem, cum
 iam ramus eius tener fuerit, & folia fuerint enata, sel-
 Luc. 21. hæc omnia, scitote quod prope sit in foribus, Amen
 Mar. 13. dico vobis, non præteribit ætas hæc donec omnia
 istia fiant Cælum & terra præteribunt, verba autem
 tem mei

tem mea non preteribunt. * Caterum de die illo & hora nemo scit, ne angeli quidem cœlorum, nisi pater meus solus.

* Sed sicut erant dies Noe, ita erit & aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus, qui præcesserunt diluuium, edentes & bibentes, cōtrahentes matrimo- Lucæ. 176.
Gen. 607
nium, & nuptum dantes, vsq; ad eum diem quo intra uic Noe in arcam & non cognouerunt, donec uenisset diluuium, & sustulisset vniuersos: ita erit & aduentus filij hominis. Tunc duo erunt in agro, vnus assumitur, & alter relinquitur. Duæ molentes in mola, vna assumitur, & altera relinquitur.

* Vigilate ergo, quia nescitis qua hora dominus uen- Mat. 13.
turus sit. Illud autem scitote, quoniam si scisset pater familias, qua hora fur venturus fuisset, uigilasset utiq; & non sinisset p̄fodi domum suam. * Ideo 13.
& vos estote parati, quia qua hora non putatis, ea filius hominis venturus est. * Quis nã est fidelis seruus Lucæ. 12.
& prudens, quem præfecit dominus famulatio suo, ut det illis cibum in tempore. * Beatus seruus ille, quem 1. Corin. 5.
Apoc. 16.
cum uenerit dominus eius inuenerit sic facientem. Amē dico uobis, quoniã super omnia bona sua constituet eum. Quod si dixerit seruus ille malus in corde suo, cum tatur dominus meus uenire, cœperitq; percutere conseruos, imo edere & bibere cum ebrijs, ueniet dominus serui illius in die qua non expectat, & hora qua ignorat, & dissecabit eum, partemque eius ponet cum hypocritis, illic erit ploratus & stridor dentium.

CAPVT. XXV.

¶ Gaudebit uirgo, cuius funalia lucent
Hædos leua tenet, dextera seruat oueis.

¶ Vnc simile fiet regnum cœlorum decem uirginibus, quæ sumptis lampadibus suis, exierunt in occursum sponso. Quinq; autem ex eis erant fatuæ, & quinq; prudentes. Quæ erant fatuæ, acceptis d. iiii.

Cap. xxv lampadibus suis, non sumpserant oleum secum: Prudentes vero sumpserant oleum in vasis suis vna cum lampadibus. Tardante vero sponso, dormitauerunt, oēs ac dormierunt. Porro medio noctis clamor factus est, Ecce sponsus venit, exite obviam ei. Tunc surrexerunt oēs virgines illæ, & apparauerunt lampades suas. Fatuę autē prudentibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrę extinguuntur. At respōderunt prudentes, dicentes: Nequaquam, ne non sufficiat nobis & vobis; sed ite potius ad eos, qui vendunt & emite vobis ipsi. Porro dum irent emptum, venit sponsus, & quę paratę erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, clausaq; est ianua. Postea vero veniunt & reliquę virgines, dicentes Domine domine, aperi nobis. At ille respondens, ait: Amē dico vobis, nō noui vos.

24. 12. *Mat. Lii.* *Vigilate itaq; quia nescitis diem, neq; horam, i qua
13. 19. *Mat. Lii.* filius hominis veniet.

Luc. 19. *Sicut enim homo quidam peregre proficiscēs vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. * Et huic quidem dedit quinq; talenta, alij autem duo, alij vero vnum, vnicuiq; secundū propriam facultatem, & profectus est statim. Abijt autem qui quinq; talenta acceperat, & negociatus est super ea, & cōfecit altera quinque talenta. Similiter & qui duo acceperat, lucratus est et ipse altera duo. Qui autem vnum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui.

Luc. 16. *Post multū vero tēporis venit dominus seruorū illorū, & ponit rationē cū eis. Et accedēs is qui quinq; talenta acceperat, attulit adhuc quinq; talenta, dicens: Domine quinq; talenta tradidisti mihi, ecce altera quinq; talenta lucratus sū p̄ ea. Ait illi dominus eius: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudiū domini tui. Accedēs autem & qui duo talenta acceperat, ait: Domine duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum super ea.

per ea. At illi dominus eius: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.

Accedens autem & qui vnū talentū acceperat, ait: Domine, noueram te quod homo durus sis, metēs vbi non seminasti, & inde congregans vbi non sparsisti: ac territus abij, abscondiq; talentum tuum in terra: Ecce habes quod tuum est, Respondens autem dominus eius, dixit ei: Serue male & piger, sciebas quod metam vbi non seminavi, & congregē illinc vbi non sparsi.

Oportuit ergo te cōmittere pecuniā meam mensarijs et veniens ego recepissem vtiq; quod meū est cū vsura. Tollite itaq; ab eo talentū, & date ei qui habet decē talenta. *Omni enim habenti dabit, & abūdabit: Qui vero nō habet, etiam quod habet, auferetur ab eo. * Et inutile seruū iniicite in tenebras exteriores, illic erit fletus & stridor dentium.

*Cum autē venerit filius hominis in gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit sup sedē gloriæ suæ, & congregabunt ante eū omnes gētes, & separabit eos, alteros ab alteris, sicut pastor segregat oues ab hædis: et statuet oues quidē a dextris suis, hædos autem a sinistris. Tūc dicet rex his qui a dextris sibi erunt. Venite benedicti patris mei, possidete regnum paratū vobis ab exordio mūdi * Esuriui enim, & dedistis mihi edere: Sitiui et dedistis mihi bibere: Hospes eram, & collegistis me: Nudus, & operuistis me: * Infirmus, & visitastis me: in carcere erā, & venistis ad me

Tunc respondebunt ei iusti, dicētes: Domine quando te vidim⁹ esurientē, & pauim⁹ aut sitientem, & dedimus tibi potū: Quando autē te vidim⁹ hospitem, & collegim⁹ te: aut nudū, & cooperuim⁹ te: aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te: Et respondens rex, dicet illis. Amen dico vobis, quaten⁹ fecistis vni de his fratribus meis minimis, mi

Matth. 23.

Marc. 4

Luc. 8. 19

*Mat. 22.

13. 21.

Mat. Luc.

Esai. 58.

Ezech. 18.

Eccle. 7.

EVANGE.

Cap. xxvi

Mat. 7.

Lucæ. 13.

Psal. 6.

hi fecistis. Tunc dicet & his qui a sinistris erunt, * Discedite a me maledicti in igne æternũ, q̄ paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui em̄, & nõ dedistis mihi cibũ: Sitiui, & nõ dedistis mihi potum; Hospes erã, & non collegistis me: Nudus, & non operuistis me, Infirmus, & in carcere eram, & non visitastis me.

Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmũ, aut in carcere, & non ministravim⁹ tibi: Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quatenus non fecistis vni de minimis his nec mihi fecistis. * Et ibunt hi in supplicium æternum iusti vero in vitam æternam.

1001.5.

CAP. VI. XXVI.

In caput vngento fuso, capitur perit ense
Vulnifico, quisquis percutit ense virum

Marc. 14.

Lucæ. 22.

10h. 11.

22.

Lu. 10h.

E * T factum est cum consummasset IESVS sermones hos oēs, dixit discipulis suis: Scitis quod post biduum pascha fit, & filius hominis traditur vt crucifigat. * Tũ congregati sunt principes sacerdotũ, & scribæ, & seniores populi in atrium principis sacerdotũ, qui dicebat Caipha, & consiliũ inierũt, vt IESVS VM dolo caperent, & occiderẽ. Dicebant autẽ: * Nõ in die festo, ne tumultus fiat in populo.

Marci. 14.

Ibidẽ et

Ioã. 12.

Lucæ. 7.

14.

Marc. 10.

* Cum autem IESVS esset in Bethania, in domo Simonis leprosi, accessit ad eũ mulier, habens alabastrũ vnguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recubentis. * Videntes autẽ discipuli, indignati sũt dicẽtes: Ad quid perditio hæc? Potuit em̄ istud vnguentũ vendari magno, & dari pauperibus. Eo autem cognito IESVS, ait illis: Quid molesti estis mulieri? Opus enim bonum operata est erga me. Nam semper pauperes habetis vobiscum me vero non semper habebitis. Quod enim hæc vnguentum hoc misit super corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

Amen dñs

* Amen dico vobis, vbiunque prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, hoc quoque quod hæc fecit, narrabitur in memoriam ipsius. 14. 22. Mat. Lu.

* Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis tradam illum? At illi constituerunt ei triginta argenteos, Et ex eo tempore quærebat oportunitatem, vt eum traderet.

Cæterum primo die azymorū accesserunt discipuli ad IESVM, dicentes ei: Vbi vis paremus tibi ad edendum pascha? At ille dixit: Ite in ciuitatē ad quendam, & dicite ei: Magister dicit, tempus meū prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis: Et fecerūt discipuli sicut cōstituit illis IESVS, & parauerunt pascha.

Vespere autē factō, discumbebat cum duodecim, & Mar. 14. edentibus illis, dixit: * Amen dico vobis, quod vnus Ioan. 13. vestrum me proditurus est: Et mæsti redditi vehemēter, ceperunt singuli dicere ei: Num ego sum dominus? At ipse respondens, ait: Qui intinxit mecum manum Ibidem.

in catino, hic me proditurus est. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo. Væ autem homini nis, per quem filius hominis proditur: * bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. * Respondens autem Marci. 14. Iudas, qui tradidit eum, dixit: Num ego sum rabbi? Lucæ. 22.

Ait illi: Tu dixisti.

Vescantibus autem eis, accepit IESVS, panem, * & Ibidem. cum egisset gratias / fregit, deditq; discipulis, & ait: Acto. 6.

Accipite, comedite, hoc est corpus meum * Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc oēs Lucæ. 22.

Hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, 1. Corin. 11. qui pro multis effunditur in remissionem peccatorū.

* Dico autem vobis: Non bibam post hac ex hoc fructu Mar. 14. vitis, vsq; in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei. Ioh. 18.

* Et cū hymnū cecinisset, exierūt in montē oliuarū

Ca. xxvi. * Tunc dicit illis IESVS: Omnes vos offendiculum
 14. 22. patiemini mea causa in nocte hac. * Scriptum est enim
 Mar. Lu. Percutiam pastorem & dispengetur oues gregis. Post
 Zach. 11. quam autem resurrexero precedam vos in Galileam.
 14. 22. 13. Respondens autem Petrus, ait illi; Et si omnes offendic-
 Mar. Lu. culum passi fuerint tua causa, ego tamen nunquam of-
 fendiculum patiar. Ait illi Iesus: Amē dico tibi quod
 14. 22. in hac nocte antequam gallus cātet, ter me negabis. Ait
 Mar. Luc. illi Petrus: * Etiam si oportuerit memori tecum, non
 te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.

Tunc venit Iesus cū illis in villam, quæ dicitur Geth-
 semane, & dixit discipulis: Sedete hic donec vadā &
 orem illic. Erat assumpto Petro & duobus filijs Zebedei
 cepit affici dolore ac mœstitudine. Tunc ait illis Iesus

14. 13. * Mœsta est anima mea vsque ad mortē: sustinete hic,
 Mar. Ioh. & vigilate mecum. * Et progressus pusillum, procidit
 Luc. 22. in faciem suā, orans ac dicēs: Pater mi, si possibile est,
 transeat a me calix iste. * Verūtamē nō sicut ego volo,
 sed sicut tu.

Ioh. 6. * Et venit ad discipulos, & reperit eos dormientes,
 Mar. 14. & dicit Petro: A deo nō potuisti vna hora vigilare me-
 Luc. 22. cum? Vigilate & orate, vt ne intretis in tentationem.
 Spiritus quidem promptus est, at caro infirma.

* Rursus altera vice abiit, & orauit, dicēs: Pater mi
 si non potest hoc poculum transire a me, nisi bibam il-
 lud, fiat voluntas tua. Et venit & reperit eos iterum
 dormientes. Erant enim oculi eorum grauati.

Et relictis illis, iterum abiit, & orauit tertio, eundē
 sermonē dicens. Tunc venit ad discipulos suos, & dicit
 Ioh. 14. 18. illis: * Dormite iam & requiescite. Ecce appropin-
 quat hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum.
 * Surgite, eamus, ecce appropinquauit qui me tradit.
 * Adhuc eo loquēte, ecce Iudas vnus de numero
 duodecim venit, & cū eo turba multa cum gladijs
 & fustibus, missi a principibus sacerdotū & senioribus po-

bus populi. * Ihs vero qui prodebat eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est tene eum, & confestim accedens ad Iesum, dixit, Aue rabbi. Et osculatus est eum. Dixitque illi IESVS: Amice, ad quid ades? Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum, & ceperunt eum. Et ecce vnus ex his qui erant cum Iesu extendens manum, exemit gladium suum, & percussit eum, amputauit auriculam eius. Tunc ait illi IESVS: * Conuerte gladium tuum in locum suum. Oes enim qui ceperunt gladium, gladio peribunt. An putas quod non possum nunc rogare patrem meum, & exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripturae quod sic oportet fieri.

In illa hora dixit IESVS turbis: * Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus ad comprehendendum me: * quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me cepistis. * Hoc autem totum factum est ut complerentur scripturae prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. * At illi comprehensum IESVM duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi scribae & seniores conuenerant. * Petrus autem sequebatur eum procul usque ad atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem. * Principes autem sacerdotum, & seniores, & totum concilium, querebant falsum testimonium contra Iesum, ut morti eum traderent: & non inueniebant: etiam cum multi falsi testes accessissent, non inueniebant. * Nouissime autem venerunt duo falsi testes, & dixerunt: * Hic dixit: Possum destruere templum dei, & in triduo aedificare illud.

Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes? Cur isti aduersum te testimonium dicunt? Iesus autem tacebat. * Et respondens princeps sacerdotum, ait illi: Adiuro te per deum viuentem, ut dicas non

14. 22.
Mar. Lu.Iohan. 18.
Gene. 9.
Apo. 13.14. 22.
Mar. Lu.

Ioh. 18.

Mar. 14.

Mar. 14.

Mar. 14.

EVANGE.

Ca. xxvii
Ioh. 6. bis, an tu sis **CHRISTVS** filius dei. Dicit illi **IESVS**
Tu dixisti: * Verumtamen dico vobis, a modo videbitis
filium hominis sedentē a dextris virtutis, & venientem
in nubibus cæli.

Mar. 14.
Luc. 22. * Tunc princeps sacerdotum discedit vestimēta sua
dicens: proloquitur est blasphemiā; quid insuper egemus
testibus? Ecce nunc audistis blasphemiā eius, quid vobis
videtur? At illi respondētes dixerūt: Reus ē mortis.

Ioh. 18. * Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum
cæciderunt. Alij autē palmas in faciē eius dederūt, dicentes:
Vaticinare nobis **CHRISTE**: Quis est qui te percussit?

Ibidem. * Petrus vero sedebat foris in atrio, & accessit ad eū
vna ancilla, dicens: Et tu cū **IESU** Galilæo eras. At ille
negavit coram oībus dicēs: Nescio quid dicas. Cum autē
exisset in vestibulum, vidit eum altera ancilla, & ait
his qui erant ibi. Et hic erat cū **IESU** Nazareno. Et iterū
negavit eum iureiurādo: Nō novi hominem. Et
14. 22. 18. poli pusillum accesserunt qui stabāt, & dixerunt Petro:
Mar. L. I. vere & tu ex illis es, nā loq̄la tua manifestum te facit.
Tunc cepit execrari & iurare, quā non nosset hominē
& continuo gallus cantavit.

* Et recordatus est Petrus verbi **IESU**, qui dixerat
ei: Priusquā gallus cantet, ter me negabis. Et egressus
foras fleuit amare. CAPVT XXVII.

¶ Liuida turba coit, damnat Pilatus. Iudas
Sed olet innocui, sanguinis esse reum.

25. 23. 18. **M*** Ane autē factō cōcilium inierunt oēs prin-
cipes sacerdotum & seniores populi aduersa-
Mar. L. I. ctū eū adduxerunt & tradiderunt Pōtio Pilato p̄sidi.
Actu. 1. Tunc videns Iudas, qui eum p̄diderat, quā damnatus
esset, p̄nitētia ductus, retulit triginta argenteos prin-
cipibus sacerdotū & senioribus dicēs: Peccaui tradens
sanguinem innoxiiū: At illi dixerunt: Quid ad nos: tu
videris.

videris. Et pietatis argenteis in templo, recessit & abiens
laqueo se suspendit. Principes autem sacerdotum acceptis
argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in carbonem,
quia precium sanguinis est. Consilio autem inuito emerunt
ex illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum: quod propter
vocatus est ager ille, ager sanguinis usque in hodiernum
diem. Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam propheta
tam dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium iustitior
mari, quae aestimatum emerunt a filiis Israel, & dederunt eam per Zachariam
eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus. char. 11. al

IESVS autem stetit ante presides, & interrogavit eum ludif autem
preses dicens: Tu es rex Iudeorum? Dicit illi IESVS: Tu ad. 22. Hic
dicis. * Et cum accusaretur a principibus sacerdotum & seniore remix.
ribus, nihil respondit. Tunc dicit illi pilatus: Non audis quod Mar. 15.
multa aduersum te dicunt testimonia? Et non respon-
dit ei ad vllum verbum ita ut miraretur preses vehementer.

In festo autem consueverat preses turbam dimittere unum
vinculum quem voluissent. * Habebat autem tunc vin-
culum in signum, qui dicebatur Barrabbas. Congregatis ergo
illis, dixit Pilatus: vtrum vultis dimittam vobis Barabbam, an IESVM qui dicitur Christus. Mart. 15.
Luc. 23.

* Sciebat enim quod propter invidiam tradidissent eum, Ioha. 18.
Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius
dicens Nihil tibi cum iusto illo, multa enim passa sum ho-
die in somnis propter eum.

* Principes autem sacerdotum & seniores persuaserunt
turbis, ut peteret Barabbam, IESVM vero perderet. * Re-
spondens autem preses, ait illis: Vtrum vultis vobis e duobus Actu. 3.
bus dimittam? At illi dixerunt: Barrabbam. Dixit illis Pilatus
quid igitur faciam IESVM, qui dicitur Christus? Dis-
cunt ei omnes: crucifigatur. Preses autem ait: Quid enim ma-
liferit? At illi magis clamabant dicentes, crucifigatur. Mar. 15.

Videns autem Pilatus quod nihil proficeret, sed magis
tumultus fieret, accepta aqua, abluit manus coram popu-
lo dicens: Innocens ego sum a sanguine huius iusti, vos via

E V A N G E.

- ca. XXVII
M. 13. L. 23
Ioan. 19.
Mat. 15.
Ioh. 19.
Mat. 15.
15.
Mar. 15.
Ibidem.
& Io. 19.
Mar. 15.
15.
Mar. 10.
Psal. 21.
Mar. 15.
Lucæ. 13.
Ioan. 19.
* Ibidem.
Mar. 15.
Lu. 23.
* Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.
- deritis. Et respondens vniuersus populus, dixit: sanguis eius super nos & super filios nostros. * Tūc dimisit illis Barrabā, IESVS autē flagellatū tradidit vt crucifigeretur.
- * Tūc milites præsidis suscipientes IESVM in pretorio, cōgregauerūt ad eū vniuersam cohortē: & cū exiissent eū, circumdederūt ei chlamydē coccinā, & coronā de spinis contextā imposuerūt super caput eius & harundinē in dextram eius, & genu flexo ante eū illudebant ei, dicentes: Aue rex iudæorū. * Et cū exiissent in eū, acceperūt harundinem, & percutiebāt caput eius.
- Et postquā illuissent ei, exuerūt eū chlamyde, & induerūt eū vestimentis suis / & abduxerūt eū vt crucifigerent. * Exeuntes autē inuenerūt hominē Cyrenæū nomine Simonē / hunc adegerunt vt tolleret crucem eius. * Et venerūt in locū qui dicitur Golgotha / quod est / Caluariz locus. * Et dederūt ei acetū bibere cū felle mixtū: & cū gustasset / noluit bibere.
- * Postquā autē crucifixerūt eū / diuiserūt vestimenta eius, sortem mittentes, vt impleret quod dictum est per prophetam: * Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestē meā miserunt sortem. Et sedentes seruabāt eū ibi. * Et imposuerūt super caput eius causā ipsius scriptā: Hic est IESVS rex iudæorū. * Tunc crucifigūtur cū eo duo latrones, vn⁹ a dextris, & alter a sinistris.
- * Prætereūtes autē cōiicia iaciebāt in eum, mouentes capita sua, & dicentes: Tu ille qui destruebas templum, & in triduo ædificabas, serua te metipsū; si filius dei es, descende de cruce.
- * Similiter & principes sacerdotū illudētes eū scribis & senioribus, dicebant: Alios seruauit, seipsū nō potest seruare. Si rex israel est, descendat nunc de cruce, & credemus ei, Cōfidit in deo, liberet eū nūc, si vult eū.
- Dixit em̄; Filius dei sū. * Idipsū autem & latrones qui crucifixi erāt

cum eo, exprobrabant ei:

Ibidem.

* A sexta autem hora tenebrę factę sunt super vni
uersam terram vsq; ad horam nonam. * Et circa horam nonam clamauit IESVS voce magna, dicens: Eli
eli, lama sabachthani hoc est: Deus meus, deus meus,
cur deseruisti me? Quidam autem illic stantium cum
audissent, dicebant: Heliam vocat iste. * Et continuo
currens vnus ex eis, cum acceptam spongiam implef
set aceto, imposuit harundini, dabatque ei vt hiberet.
* Cateri vero dicebāt: Sine, videamus an veniat Heli
as liberaturus eum. IESVS autem cum iterum clama
set voce magna: emisit spiritum.

Et ecce velum templi scissum est in duas partes, a
summo vsq; ad imum, & terra mota est, & petrę scisse
sunt: & monumenta aperta sunt: & multa corpora san
ctorum, qui dormierant, surrexerunt: & egressi e mo
numentis post resurrectionem eius: venerunt in san
ctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

* Centurio vero, & qui cū eo erant custodientes: E
SYM, viso terramotu, & his quę facta fuerāt, timue
runt valde, dicentes: Vere filius dei erat iste. Erant au
tem vbi mulieres multę, e longinquo spectantes, quę
sequutę fuerant IESVM a Galilęa, ministrantes ei:
inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi,
& Ioseph mater, & mater filiorum Zebedęi.

* Cum autem vespera facta esset, venit homo diues
ab Arimathea, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus
erat IESV: hic accessit ad Pilatum, ac postulauit cor
pus IESV. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. * Et cū
accepisset corpus Ioseph, inuoluit illud Sindone mun
da, posuitq; illud in monumento suo nouo, quod exci
derat in petra & aduoluto saxo in genti ad ostium mo
numenti, abiit. * Erat autem ibi Maria Magdalene, &
altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

Postero autem die quę sequitur parasceuen, conues

nerunt principes sacerdotum & pharisei ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati sumus, quod impostor ille dixit adhuc vivens: post tres dies resurgo, iube ergo muniri sepulchrum usque ad diem tertium, ne quando veniant discipuli eius & furentur eum, dicantque plebi, surrexit a mortuis, & erit novissimus error peior illo priore. At illis Pilatus: Habetis custodiam. Ite, munite sicut scitis. Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum obsignato lapide, adhibitis custodibus.

CAPVT XXVIII.

¶ Mox vivus redijt, custos corrumpitur, orbis. Discipulos quatuor iussit adire plagas.

16. 24. 20
M. L. 1.

V* Espera autem sabbatorum, quæ luceffit in vnam sabbatorum venit Maria Magdalene, & altera Maria, vt viderent sepulchrū. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim domini descendit de cælo, & accedens, deuo luit lapidem ab ostio, sedebatque super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, et vestimentum eius candidum sicut nix. Præ timore autem eius concussi sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

Mar. 16:

* Respondens autem angelus, dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim quod IESVM qui crucifixus est queritis, non est hic, surrexit enim sicut dixit. Venite, videte locum vbi positus erat dominus. Et cito euntes, dicite discipulis eius, quod surrexit a mortuis, & ecce præcedit vos in Galileam, ibi eum videbitis, ecce dixi vobis.

16. 24.
Mar. 1.

* Et digressæ celeriter a monumento cum timore & gaudio magno, currebant, vt renunciarent discipulis eius.

Cum autem issent ad renunciandum discipulis eius & ecce IESVS occurrit illis, dicēs: Auete. Illæ autem accerserunt & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis IESVS: Nolite timere, ite renūciate fratribus

tribus meis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt.
 Quæ cum abiissent, ecce quidam e custodibus venerunt
 inciuilitatem, ac renunciauerunt principibus sacerdotum
 omnia quæ acciderant: & congregati cum senioribus,
 consilio habito, pecuniam copiosam dederunt militibus,
 dicentes:

Dicite quod discipuli eius nocte venerint, & furati
 sunt eum vobis dormientibus. Et si hoc auditum fue
 rit sub præside, nos persuadebimus ei, & securos vos
 faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant e
 docti, & diuulgatus est hic sermo apud ludæos vsq; in
 hodiernum diem.

Vndecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in
 montem vbi constituerat illis IESVS. Et cum vidisa
 sent illum, adorauerunt eum; quidam autem dubita
 uerunt. Et accedens IESVS, loquutus est eis, dicens:

Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

Euntes ergo docete omnes gentes, baptizan
 tes eos in nomine patris & filij & spiri
 tus sancti, docentes eos seruare
 omnia quæcunque præ
 cepi vobis. Et

ecce ego

vos

hiscum

sum omnibus

diebus vsque ad consum

mationem seculi.

Mat. 16.

EVANGELII SECVNDVM MAT
 THÆVM, FINIS.

VITA SANCTI MARCI PER
DIVVM HIERONYMVV.

Marcus discipulus & interpres Petri, iuxta
quod Petrum referentem audierat, rogatus
Romę a fratribus, breue scripsit Euangeliũ.
Quod cum Petrus audisset, probavit, & ecclesię legen-
dum sua autoritate edidit, sicut clemens in sexto
ὑποτυπώσεσσι libro scribit. Et Papias Hierosolymita-
nus episcopus meminit huius Marci, & Petrus in epi-
stola prima, sub nomine Babylonis figuraliter Ro-
mam significans: Salutatur vos quę in Babylone cum
electa, & Marcus filius meus. Assumpto itaq; Euan-
gelio, quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & pri-
mus Alexandrię **CHRISTVM** annuncians, confi-
tuit ecclesiam tantę doctrinę & vitę continentia, ut
omnes sectatores **CHRISTI** ad exemplum sui coger-
ret. Deniq; Philo disertissimus Iudeorum, vidēs Alex-
andrię primam ecclesiam adhuc Iudæizantem, quasi
in laudem gentis suę librum super eorum conuersatio-
ne scripsit: & quomodo Lucas narrat, Hierosolymę
credentes omnia habuisse communia, sic ille quod

Alexandrię sub Marco fieri doctore cerne-
bat, memorię tradidit. Mortuus est
autem octavo Neronis an-

no, & sepultus A-

lexandrię, suc-

cedente

sibi A-

nię

no.

EVANGE

39.

LIVM SECVNDVM MARA
CVM CAPVT I.

¶ Abluitur christus, reparantur retia, demon
Eijcitur, focru pellitur ægra febris.

Nitium Evangelii IESV CHRISTI
filij dei, sicut scriptum est in prophetis:

* Ecce ego mitto nuncium meum añ Mala. 3.
faciem tuam, qui preparabit viam tu Mar. 11.

um ante te. * Vox clamantis in deser Luc. 7.

to: Parate viam domini, rectas facite * Esa. 40.

semitas: eius. Mat. 3.

Baptizabat Iohānes in deserto, predicans baptismū Lu. 3.

penitentię in remissionē peccatorum. * Et egrediebantur Ioan. 1.

ad eum tota Iudea regio ac Hierosolymite, & baptizá

bant oēs ab illo in Iordanę flumine, cōfiteres peccata sua.

Erat autē Iohānes vestit⁹ pilis cameli, & zona pellicea

circa lumbos suos, vescebaturq; locustis ac melle sylue

stri, & predicabat, dicēs: * Venit is, qui fortior est me,

post me, cuius nō sum idoneus vt procumbēs soluam

corrigiam calciamentorum. Ego quidē baptizavi vos

aqua, ille vero baptizabit vos spiritu sancto.

Et factum est in diebus illis, venit IESVS a Naza

reth Galileę, & baptizatus est a Iohanne in Iordanę. Et

statim cū ascenderet ex aqua, vidit diffindi cœlos, &

spiritū quasi columbam descendantem super illum. Et

vox facta est de cœlis: * Tu es ille filius meus dilectus Lu. 3.

in quo mihi bene complacitum est. * Et continuo spi

ritus illum expellit in desertum, & erat illic in deserto

40 dies quadraginta, & tentabatur a satana, eratq; cum fe

ris, & angeli ministrabant illi.

Postquam autem comprehensus esset Iohannes, ve

nit IESVS in Galilæam, & predicans Evangelium

d. iiii.

3.

11.

7.

40.

3.

3.

1.

L. 14

3.

L. 14

Lu. 3.

4.

L. 4.

Mat. 34.

EVANG.

Caput .1.
Actu. 3. regni dei, & dicens: Impletum est tempus, instatq; regnum dei, respiscite & credite Euangelio.

4.
Mat. Lu. 5. Cum ambularet autem iuxta mare Galilææ, vidit Simonem & Andream fratrem eius iacentes retia in mare, erant enim piscatores, & dixit eis IESVS: *Sequitur me, & faciam ut efficiamini piscatores hominum. Ac protinus relictis retibus suis, sequuti sunt eum.

Mat. 4. *Et progressus illinc pusillum, vidit Iacobum filium Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, qui & ipsi in naui concinabant retia, statimq; vocauit eos. Et illi relicto patre suo Zededæo in naui cum mercenarijs, sequuti sunt eum.

4.
Mat. Ioh. 2. *Et ingrediuntur Capernaum, & statim sabbati ingressus in synagogam docebat. *Et stupebant super doctrina eius. Erat enim docens eos tanquam autoritate præditus, & non sicut scribæ.

Matth. 7.
Luc. 2. 4.
Luc. 4. *Et erat in synagoga eorum homo obnoxius spiritui immundo, & exclamauit, dicens: Ah, quid rei nobis tecum est IESV Nazarene? Venisti ad perdendum nos? Noui te qui sis, nimirum ille sanctus dei. Et increpauit illum IESVS, dicens: Obmutescere, & exi ab hinc. Et cum discerpuiisset eum spiritus immundus, exclamassetq; voce magna, exiit ab eo. Et obstupuerunt omnes, ita ut conquirerent inter se, dicentes: Quid est hoc? Quæ doctrina noua hæc: quia cum autoritate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei. Emmanauit autem fama eius statim in totam vndiq; regionem Galilææ finitimam.

Mat. 8. *Et protinus e synagoga egressi, venerunt in domum Simonis & Andree, cum Iacobo & Ioanne, Socrus autem Simonis decubebat febricitans, & continuo dicitur ei de illa. Et accedens erexit eam, apprehensa manu eius et reliquit eam febris illico, ac ministrabat eis.

Luc. 4. *Vespero vero, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & qui a demonijs agitabantur. Et citius

tas tot

tas tota congregata erat ad hostiū, & sanauit multos, qui ægrotabāt varijs morbis. * & dæmonia multa ei eiebat, & non sinebat loqui dæmonia, quod ipsum nolent.

Mat. 3.

Lu. 5.

* Et mane multa adhuc nocte cū surrexisset, egressus est, & abiit IESVS in desertum locum, ibiq; orabat. & prosequutus est eum Simon, & qui cum illo erant: & cum inuenissent eum, dicunt ei: Omnes te querunt. Et ait illis. Eamus in proximos vicos, vt & ibi prædicem, in hoc em̄ egressus sum. Et prædicabat in synagogis eorum, in tota Galilæa, & dæmonia eiebat.

* Et venit ad eum leprosus, deprecans eum, eiq; ad genua accidens, ac dicens illi: Si vis, potes me mundare. IESVS autem misertus, protensa manu tetigit illum & dicit ei: Volo, mundus esto. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est: & comminatus ei, statim emisit illum, dicitq; ei: * Vide ne cui quicquā dicas, sed abi, te ipsum ostende sacerdoti, & offer pro emundatione tui, quæ præcepit Moses in testimonio illis. * At ille egressus cepit predicare multa, & diuulgare sermonem: ita vt iam non posset IESVS manifeste introire in ciuitatem, sed foris in desertis locis erat, & veniebant ad eum vndiq;.

Mat. 9.

Lu.

Ibidem.

Leui. 14

Luc. 5.

CAPVT .II.

¶ Bis duo contractum portant, sequiturq; telones, Et leuat obscenam spica reuulsa famem.

¶ Iterum intrauit Capernaum post dies alie quot, & auditū est quod in domo esset, & protinus congregati sunt multi, adeo, vt iam nō caperent eos nec illa loca quæ erant circa ianuam, & loquebatur eis sermonem. Et veniunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur. * & cum non possent appropinquare illi præ turba, nudauerunt tectū quædium, in quibus erat: per fosso q; tecto, funibus demittūt grabbatum, in quo paralyticus decumbebat.

9. 5. 5.

Mat. L. 10.

9. 5. *Cum autem vidisset IESVS fidem illorum, ait paralytico; Fili, remittantur tibi peccata tua.

Erant autem illic quidam de scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis; Quid hic sic loquitur blasphemias? *Quis potest remittere peccata, nisi solus deus? Et protinus ubi cognouisset IESVS spiritu suo, quod sic cogitarent intra sese, dicit illis; Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Vtrum est facilius dicere paralytico remittantur tibi peccata; an dicere, *Surge & tolle grabbatum tuum, & ambula? Vt autem sciatis, quod filius hominis habet potestatem in terra remittere peccata, ait paralytico; Tibi dico, surge, ac tolle grabbatum tuum, & abi in domum tuam. Et statim surrexit, sub latoque grabbato, egressus est in conspectu omnium, adeo ut stupeficerent omnes & glorificarent deum dicentes Nunquam sic vidimus.

9. 5. Et egressus est rursus ad mare, omnisque turba veniebat ad eum, ac docebat eos. *Et cum prateriret IESVS, vidit Leui, Alphæi filium sedentem ad telonium.

Mat. 9. & ait illi; Sequere me. Isque surgens, sequitur eum.

Lu. 5. 19. *Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi etiam publicani, & peccatores simul discumbebant cum IESU & discipulis eius; erant enim multi qui sequeuti fuerant eum. Et scribæ ac pharisæi cum vidisset eum capientem cibum cum publicanis & peccatoribus dicebant discipulis eius; Quid est quod cum publicanis & peccatoribus edit ac bibit? Hoc audito IESVS ait illis; Non opus habent qui valent medico, sed qui male habent. *Non veni ad vocandum iustos, sed peccatores ad penitentiam.

Et discipuli Ioannis ac phariseorum ieiunabant, veniuntque, & dicunt illi; *Quare discipuli Ioannis & phariseorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunant? Et ait illis IESVS; Num possunt filij thalami nuptias habere, in quo cum illis sponsus est, ieiunare? Quandiu habent se-

bant secum sponsum, non possunt ieiunare. Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsum, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Et nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri, alioquin aufert supplementum eius nouum a veteri, & peior scissura fit. Et nemo mittit vinum mustum in vtres veteres, alioquin disrumpit vinum mustū vtres, & vinum effundit, & vtres pereunt; sed vinum mustum in vtres novos mitti debet.

*Et accidit, vt transiret sabbatis per segetes, & cepere 11. 6.
runt discipuli eius inter viam vellere spicas, & pharisæi dicebant ei: Ecce cur faciunt sabbatis quod non licet? Et ipse ait illis: *Nunquā legistis quid fecerit Dauid, cum opus haberet, & esuriret ipse, & qui cum eo erant: quomodo ingressus sit in domum dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis comederit, quos nō licet edere nisi sacerdotibus: & dederit etiam ijs qui secum erant? Et dicebat illis: Sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatum. *Itaq; dominus est filius hominis etiam sabbati. Mat. Lu.

CAPVT. III.

¶ Curataq; manu propellit pneumata, scribæ Sed dicunt factum principis esse zebub

ET introiit iterum in synagogam, & erat ibi homo, arefactam habens manum: & obseruabant eum, an sabbatis sanaturus esset eum, vt accusarent illum. Et ait homini habenti manum arefactā: Surge in medium, et dicit illis: *Vtrum licet sabbatis benefacere, an malefacere: animā seruare, an occidere? At illi tacebant.

Et cum circumspexisset eos cum iracundia, condolebens super cæcitate cordis eorū, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus illius sana, vt altera. *Egressi vero pharisæi, statim vna cum Herodianis consilium inibant aduersus eum, vt

Cap. III.

illum perderent. IESVS autem cum discipulis suis secessit ad mare, & ingens multitudo a Galilæa sequuta est eum, & ab Iudæa, & ab Hierosolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum habitabant ac Sidonem, hominum multitudo magna, qui cum audissent, quæ faciebat, venerunt ad eum.

Et iussit IESVS discipulis suis, ut nauicula sibi deserviret propter turbam, ne ipsum premeret. Multos enim sanauerat, ita ut irruerent in eum, quo illum tangere, quotquot affligebantur.

3. **Mat. Lu.** 4. *Et spiritus immundi cum illum vidisset, prodebat ei, & clamabat, dicentes: Tu es filius dei, & vehementer

10. 9. interminabat eis, ne se manifestum facerent. *Et ascendit in montem, ac vocat ad se quos voluit ipse, & venerunt ad eum. Et fecit duodecim, ut essent secum, & ut emitteret eos ad predicandum, utque haberet potestatem sanandi

Mat. Luc. morbos, eijciedique demonia, *Et imposuit Simoni nomine Petrus: & Iacobum filium Zebedæi, & Iohannem fratrem

Mat. 10. Iacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quæ est, filii

Luc. 6. tonitrui: & Andream, & Philippum, & Bartholomæum,

Actu. 1. & Mattheum, & Thomam, & Iacobum Alphaei filium, &

Thaddeum, & Simonem Cananæum, & Iudam Iscariotem, qui

& prodidit illum. Et venit in domum, & convenit iterum

turbam sic ut non liceret illis vel panes edere: & cum audissent qui ad illum attinebant, exierunt ut manus eijcerent in eum. Dicebant enim: in furorem versus est. *Et scribæ qui ab Hierosolymis descenderant, dicebant:

12. 21. Beelzebub habet, & per principem demoniorum eijcit

Mat. Luc. demonia.

Ibidem. *Et ad se vocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quo

modo potest satanas satanam eijcere? Et si regnum ad-

uersus sese diuisum fuerit, non potest stare regnum illud: & si domus contra semetipsam diuisa fuerit, non

potest stare domus illa: & si satanas surrexit aduersus

semeripsum, ac diuisus est, non potest stare, sed sine habet.

Non potest stare, sed sine habet.

Non potest stare, sed sine habet.

Non potest stare, sed sine habet.

Non potest stare, sed sine habet.

Nō potest quisquā vasa fortis, ingressus in domū illius, diripere, nisi prius fortem alligarit, & tūc domū eius diripiet.

* Amendico vobis: Omnia remittentur filiis hominū peccata & cōiūcia, quibuscūq; cōiūciati fuerint. At qui cōiūciū dixerit in spiritū sanctū, nō habet remissionē in æternū, sed obnoxius est æterno iudicio.

Dicebant enim: spiritū immūdū habet.

* Et veniūt mater eius & fratres, & foris stantes, miserūt ad eū qui euocarent eū, & sedebat turba circa eū, dicēteque ei: Ecce mater tua & fratres tui foris querūt te. Et respondit eis, dicens: Quę est mater mea, et fratres mei? et eū circūspexisset in circuitu circū sedis ipulos sedentes, ait: Ecce mater mea & fratres mei: Qui enim fecerit volūtatē dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

CAPVT. III.

¶ Donatum est vobis regni mysteria nosse.

Quorum qui foris est, nulla re tecta videt.

* Titerū cępit docere iuxta mare, & congregata est ad eū turba multa, ita vt nauim ingressus sederet in mari, & tota turba iuxta mare in terra erat, & docebat eos per parabolas multa, & dicebat illis in doctrina sua: Audite: * Ecce exibat seminator ad seminandū, & accidit inter seminādū: aliud quidē cecidit secus viam, venerūtq; volucres cęli, & comederūt illud. Aliud vero cecidit super petrosa, vbi nō habuit terrā multā, & statim exortū est, quod nō haberet altitudinē terrę, sole autem exorto, & situ aestum est & eo quod non haberet radicem, exaruit. Et aliud cecidit in spinas, & succreuerunt spinę, ac suffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum emergentem, atque crescentem & afferēbat vnum triginta, & vnum sexaginta, & vnum cens.

Cap. iiii. tum & dicebat illis: Qui habet aures ad audiendum
 Mat. 13. audiat,

Luca. 8. cum autē cepisset esse solus, interrogauerunt eū hi,

Ioan. 12. qui circum illum erāt cum duodecim, de parabola, &

Actu. 28. dicebat eis: Vobis datum est nosse mysteriū regni dei:

Esa. 6. *illis autem qui foris sunt, per parabolas oīa fiunt, vt

13. 8. videntes, videant, & non cernant, & audientes audiat

Mat. Lu. & non intelligant, neq̄ conuertantur, & remittantur

eis peccata. *Et ait illis, nescitis parabolā hanc? & quomodo
 modo oēs parabolas cognoscetis?

Seminator ille sermonē seminat. Isti vero sunt, quo-

rum alij iuxta viā dicunt, vbi semināt sermo, & cum

audierint confecti venit satanas, & aufert sermonem,

qui seminatus est in cordibus eorum. Et alij sunt simi-

liter qui in petrosa semē excipiunt, q̄ cū audierint ser-

monē statim cum gaudio accipiunt illud, & non ha-

bent radicē in se: sed temporarij sunt, deinde coorta as-

peruisione aut psequutiōe propter sermonē, confecti

offenduntur. Et alij sunt qui in spinas semen excipi-

unt. Hi sunt qui sermonem audiunt, & sollicitudines

seculi huius, ac deceptio diuitiarū, cæterarūq; rerū cu-

peditates introeuntes, suffocant sermonē, ac redditur

infructifer. Et alij sunt qui in terram bonā semen exce-

perunt, qui audiunt sermonē & suscipiunt, & fructi-

ficant, ita vt aliud granum adferat triginta, aliud sexa-

ginta, aliud centum.

*Et dicebat illis: Num lucerna incenditur, vt subter-

10. 8. modium ponatur, aut subter lectum? Nonne vt sus-

Mat. Lu. per candelabrum ponatur? *Nō est em̄ quicquā occul-

7. 6. tum, quod nō manifestetur: neq; fuit secretum, sed vt

Mat. Lu. in propatulum veniat. Si quis habet aures ad audien-

Ma. 13. 25. dū audiat. Et dicebat illis: Videte qd audiat. * Qua-

Luc. 8. 19. mensura metimini, alij metientur vobis, & adjicietur

vobis qui auditis: *Qui em̄ habet dabitur illi, & qui

non habet, etiā quod habet auferetur ab eo.

Et dicebat:

Et dicebat: Sic est regnum dei, quemadmodum si homo iaciat sementē in terrā ac dormiat, atq; ille exurgat nocte ac die; segesq; germinet, ac surgat in altum dum nescit ille, Vltro em terra fructificat, primū herbam, deinde spicam, deinde plenū frumentum in spica: cum autem productus fuerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.

Et dicebat: *Cui assimilabim⁹ regnū dei? aut collatione conferemus illud? Est sicut granū sinapis, quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus q̄ sunt in terra, & cū seminatum fuerit, exurgit, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita vt possint sub vmbra ei⁹ aucs cœli nidificare.

Et talibus multis parabolis loquebatur eis sermone, prout poterant audire, sine parabola vero non loquebatur eis: seorsum autē discipulis suis exponebat omnia. *Et ait illis in die illo cum facta esset vespers:

Transeamus in vltiorem ripam. Et dimissa turba assumunt eū ita vt erat in nauī, sed & aliæ nauiculę erāt cum illo, Et oritur procella venti magna, & fluctus iruebant in nauim, ita vt illa iam impleretur. Et erat ipse in puppi super cervical dormiens, & excitant eum, dicuntq; illi: Pręceptor nō est tibi curę quod perimus?

Et excitatus increpauit ventū, dixitq; mari: Tace, obmutescē. Et cōquieuit ventus, factaq; est tranquillitas magna. Et ait illis: Quid timidi estis adeo? *Qui fit vt non habeatis fiduciam? Et timuerunt timore magno, dicebantque inter sese: *Quis nam hic est, quia & vētus & mare obediunt ei?

CAPVT V.

¶ Effluxum sistit contactu vestris & audit,

.i. respice surge

Tabiti cumi nata laire tua.

E*T venerunt traiecto mari in regionem Gadare^{Luc. 8.} renorū. Egressoq; ei de nauī, statim occurrit e

cap. v.

monumētis homo spiritui obnoxius immundo, qui
domiciliū habebat in monumētis. Et neq; catenis q̄
quam poterat eum ligare, propterea quod, cū sæpe cō
pedibus & catenis vinctus fuisset, discerptæ essent ab
illo catenæ, & cōpedes essent cōminute, neq; quisquā
valuisset eum domare. Et semper die ac nocte in mon
tibus & in monumentis erat clamans, & concidens se
ipsum lapidibus. Cum vidisset autē IESVM eminus
cucurrit & adorauit eum, & clamās voce magna dixit
Quid mihi tecum est IESV fili dei altissimi: adiuro te
per deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi: Exi spiri
tus immūde ab homine. Et interrogabat eum: Quod
tibi nomen est? Et respondit dicens ei: Legio mihi no
men est, quia multi sumus. * Et deprecabatur eū mul
tum, ne se emitteret extra regionem.

Luc. 8.

Eratautem ibi iuxta montes grex porcorum ma
gnus pascens: & deprecabantur eum omnes dæmōes,
dicētes: Mitte nos in porcos, vt in eos introeamus. Et
permisit eis statim IESVS. Et egressi spiritus immū
di, ingressi sunt in porcos, Et ferebatur grex per præ
ceps in mare.

Ibidem.

* Porro qui pascebant porcos fugerunt, & renun
ciauerunt in ciuitatē & in agros, Et egressi sunt ad vie
dendum quod acciderat, & veniūt ad IESVM, & vie
dent illum qui a dæmonio vexabatur, sedentem ac ve
stitum, & sanæ mentis qui habuerat legionem, & cla
muerunt. Et narrauerunt illis, qui viderant, qualiter
accidisset ei, qui dæmonium habuerat: & de porcis.
Et rogare cōperūt eū, vt discederet de finibus ipsorū.

Luc. 8.

Et cum ingressus esset nauim, rogabat illum, qui
fuerat a dæmonio correptus, vt esset cum illo. * IESVS
autem non permisit eum, sed ait illi: Abi in do
mum tuam ad tuos, & annūcia illis quanta tibi domi
nus fecerit, & misertus sit tui. Et abiit, & cōcepit prædi
care in Decapoli, quanta sibi fecisset IESVS, & om
nes mi

nes mirabantur.

*Et cum traiecisset IESVS nauirursum in vltiore ripam, conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et ecce venit quidam principum synagogæ nomine Iairus, & cum vidisset eum, procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multum, dicens: Filiola mea in extremis est, oro vt venias, & imponas illi manus, vt salua sit, & viuet: Et abiit cum illo; & sequebatur, eum turba multa, & comprimebant eum.

Mat. 9.

Et mulier quædam, quæ fuerat obnoxia profluuiio sanguinis annos duodecim, fu eratque multa perpeffa a compluribus medicis, & insumperat omnia sua, ne que quicquam adiumenti senserat, sed magis in deteriorius venerat: cum audisset de IESV, venit in turba a tergo, & tetigit vestimentum eius, dicebat enim: Si vel vestimenta eius tetigero salua ero. Et confestim sic catus est fons sanguinis eius, & sensit corpore, quod sanata esset a flagello. Et statim IESVS in semetipso cognoscens virtutē ex sese prodisse, conuersus in turba aiebat: Quis tetigit vestimenta mea? Et dicebant ei discipuli ipsius: Vides turbam vndique prementem te, & dicis: Quis me tetigit? Et circumspiciebat, vt videret eam quæ hoc fecerat. Mulier vero timens & tremens, sciens quod factū esset in se, venit & accidit ei, dixitque ei: oēm veritatē. Ille autē dixit ei: *Filia, fides tua te seruauit, vade cū pace, & esto sana a flagello tuo.

Luc. 7.

Adhuc eo loquente veniunt a principe synagogæ qui dicerent: Filia tua mortua est, quid vltra vexas magistrum? IESVS autem protinus audito sermone qui dicebatur, ait principi synagogæ. Ne metuas, tantummodo crede. Et non permisit vt quisquam sequeretur, præter Petrum & Iacobum & Iohannem fratrem Iacobi.

9. 8.

*Et venit in domū principis synagogæ, videtur tur.

Mar. Lu.

Cap. vi.

ibidem.

multum ac flentes & eiulantes multū, & ingressus, ait illis: Quid tumultuamini & ploratis? * puella non est mortua, sed dormit. Et irridebant eū. Ipse vero eicitis omnibus, assumit patrē & matrē puellæ, & eos qui cum ipso erant: & ingreditur eo, vbi puella erat iacens & apprehensa manu puellæ, ait illi: Tabitha, cum mi: quod est, si quis interpretetur: Puella, tibi dico, surge. Et confestim surrexit puella, et ambulabat. Erat enim annorū duodecim. Et obstupuerūt stupore magno. Et præcepit illis vehementer ne quisquam id sciret: & iussit vt daretur illi quod ederet.

CAPVT. VI.

i. præcursor.

¶ Filius esse fabri fertur, prodromusque necatur.

13.

Mor. Lu.

4. Hydrobates qui ambulat super aquam, spectrum;

Hydrobaten CHRISTVM phasma putare sui.

E* T egressus ē IESVS illinc, venitq; in patriam suam, & sequuntur eū discipuli sui. Cūq; adesset sabbatū, cœpit in synagoga docere: multiq; audientes obstupuerūt, dicentes: Vnde huic hæc? & quæ est sapientia, quæ data est illi? & virtutes tales permanus eius efficiuntur? * Nonne hic est faber ille, filius

13. 4. 9.

Mat. L. 1.

Marię, frater Iacobi, & Iose, & Iuda, & Simonis? Nōne & sorore eius hic nobiscum sunt? Et offendebant

Mat. Luc.

ibidem &

Ioan. 4.

6.

per eum. * Dicebat autē illis IESVS: Non est propheta cōtempus, nisi in patria sua, & inter cognatos, & in familia sua. Et non poterat ibi viriutem vllam ædere,

Mat. Lu.

Mat. 10.

Lu. 9. 10.

10.

Mat. Lu.

10

Mat. Lu.

13. re, nisi quod paucos infirmos, impositis manibus, sanauit, ac mirabatur propter incrudelitatem eorum:

* Et obambulabat per vicos vndique circumiacentes docens. Et accersit duodecim, cœpitque eos emittere binos, ac dabat illis potestatem aduersus spiritus

immundos. * Et præcepit illis, ne quid tollerent in viam, nisi virgam tantum: non peram, non panem, nō

in zona, sed calciarentur sandalijs & ne induerētur

binis tunicis. * Et dicebat eis: Vbicunque itroieritis

in domum

in domum, illic manete donec exeatis illinc. Et quicumq; non receperint vos, neq; audierint vos, exeuntes illinc, excutite puluerem qui est sub pedibus vestris, in testimonium illis. * Amen dico vobis, tolerabilius erit Sodomis aut Gomorrhis in die iudicij, quam civitati illi. * Et egressi predicabāt vt resipiscerent; & demonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos egros & sanabant.

* Et audiuit rex Herodes (innotuerat enim nomen eius) dicebatq;: Iohannes ille qui baptizabat, resurrexita mortuis, et propterea virtutes agunt in illo. Alij dicebant, Helias est, alij vero dicebant, propheta est, vel tanquam vnus ex pphetis. Cum audisset autem Herodes, ait: Cui ego præcidi caput, Iohannes iste est, ipse surrexit a mortuis. * Nam ipse Herodes, missis satellitibus manus iniecerat in Iohannem, & vinxerat eum in carcere propter Herodiam vxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam vxorem. Dicebat enim Iohannes Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi, volebatq; occidere eum nec poterat, Herodes enim metuebat Iohannem, sciens eum virum iustum ac sanctum, & obseruabat eū, auditroq; eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. Et cum dies oportunus accidisset, Cum Herodes in natalicij suis cenam faceret primatibus ac tribunis et primoribus Galilæe: cumq; introisset filia ipsius Herodias, ac saltasset, placuissetq; Herodi ac simul accumbentibus, rex ait puellæ: Pete a me quid vis, et dabo tibi. Et iurauit illi: Quicquid a me petieris, dabo tibi vsque ad dimidium regni mei.

At illa egressa dixit matri suæ, quid petam? illa vero dixit: Caput Iohannis Baptistæ. Et ingressa statim cū festinatione ad regem, Petiuit, dicens: Volo vt protinû des mihi in lance caput Iohannis baptiste.

Et dolore affectus rex: propteri iurandum, eosq;

Cap. vi.

qui simul accumbebant, noluit eam reijcere. Et confes-
sum rex misso spiculatore, iussit inferri caput ei⁹. At
ille abiit, ac decollauit eum in carcere, & attulit caput es-
ius in sacc, & dedit illud puellę, & puella dedit illud ma-
tri suę.

Luc. 6.

Quo audito/discipuli eius venerunt, & sustulerunt
cadauer eius/posueruntq; illud in monumento. * Et

1. 4. 9. 6.

M. L. I.

cogregantur apostoli ad IESVM, ac renunciauerunt
ei omnia, & quę egissent, quęq; docuissent. * Et ait il-

lis: Venite vos soli seorsim in desertum, & requiescite
pusillum. Erant enim qui venirent & abirent multi,
ac nec cibum quidē capere vacabat. Et abiit in desertū
locū nauigio seorsim. Et viderunt eos abeuntes turbę
& agnouerunt eum multi, & itinere pedestri ex om-
nibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & pręuenerunt

Mat. 6.

eos, conueneruntq; ad illum. * Et egressus vidit turbę
multam IESVS, & affectu misericordię tactus est et
ga eos, quia erant velut oues non habentes pastore. Et
cœpit illos docere multa.

14. 9 6.

M. L. I.

* Et cum iam multū diei pręterisset, accesserunt ad
illum discipuli eius, dicentes: Desertus est locus, & iam
multum temporis effluxit, dimitte illos, vt abeant in
circūiacentes villas, ac vicos, emantq; sibi panes: nam
quod edant, nō habent. At ille respondens, ait illis: Quā-
te illis vos quod edāt. Et dixerūt ei: Eunt es eamus du-
centis denarijs panes, & demus illis quod edant: At il-
le dicit eis: Quot panes habetis? Ite & videte. Et cū con-
gnouissent, dicunt: Quinq; & duos pisces. Et præce-
pit illis, vt accumbere facerent omnes, distributis con-
uiuijs in viridi gramine. Et discubuerunt diuisi in vi-
ridaria centeni & quinquageni,

Et cū accepisset quinq; panes, ac duos pisces, sublas-
tis in cœlū oculis, bñdixit, ac fregit panes, deditq; disci-
pulis suis, vt apponerēt illis, & duos pisces diuisit om-
nibus. Et comederunt oēs, & saturati sunt, & sustule-
runt

runt duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erāt
 autem qui comederant circiter quinq; milia virorum
 * Et statim coegit discipulos suos conscendere nauim
 vt p̄cederent transmissō mari Betsaidam, dum ipse
 dimitteret turbam. * Et cū dimisisset eos, abiit in mō
 tem ad orandum. * Et cū vespera aduenisset, erat na-
 uis in medio mari, & ipse solus in terra, viditq; eos la-
 borantes in remigando. Erat em̄ ventus contrarius e-
 is. Accirca quartam vigiliam noctis venit ad eos, am-
 bulans super mare, & volebat p̄terire eos. At illi vt
 viderunt eum ambulātem super mare, putauerunt
 spectrum esse, & exclamauerunt. Omnes enim vide-
 bant eum, & conturbati sunt. Et statim loquutus est
 cum eis, dixitq; eis: Confidite, ego sum, ne terreamini.
 * Et ascendit ad illos in nauim, & conquieuit ventus,
 & vehementer supra modum intra sese stupebant, &
 admirabantur. Non enim intellexerunt de panibus: e-
 rat enim cor eorum obcæcatum.

Mat. 14.

Mat. 14.

Lu. 5. & 6.

Ioan. 6.

Mat. 14.

Et cum traiecissent, venerunt in terrā Genezareth,
 & applicuerunt in portū. Cumq; egressi essent de nau-
 ui, continuo agnouerunt eum, ac percurrentes rotam
 vndiq; regionem illam, cæperunt in grabbatis eos qui
 male habebant circumferre, cum audissent eum illic ef-
 fe: & quocunq; introisset in vicos, aut in ciuitates, aut
 in villas, in plateis ponebant infirmos: & deprecaban-
 tur eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent:
 & quotquot tangebant eum, salui fiebant.

CAPVT VII.

¶ Grandi prosternit decreta humana tonitru.

.i. aperire: vulgus dicit effeta,

Dicit et hipathach, quod reserare sonat.

E*T conueniunt ad eum pharisei, & quidam de
 scribis qui venerant Hierosolymis, & cum vi-
 dissent quosdam ex discipulis eis communi-
 bus manibus, id est illotis edere panes, incusabant.

Mat. 15.

Nā pharisæi & omnes iudæi, nisi crebro lauerint manus, non capiunt cibum, tenentes instituta maiorum, & a foro venientes nisi loti fuerint, non comedunt. Et alia multa sunt quę susceperunt seruanda: nempe lotiones poculorum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum.

Deinde interrogant eum pharisæi & scribæ: Quare discipuli tui non ambulāt iuxta ritum traditum a maioribus, sed illotis manibus edunt panem? At ille respondens, dixit eis: Bene vaticinatus est Esaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: * Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. In vanū autem me colunt, docentes doctrinas, præcepta hominum. Nam omisso præcepto dei, tenetis constitutiones hominum, ablutiones vrceorum & poculorum, aliaq; similia his facitis multa.

Esa. 29.

Et dicebat illis: Bene reiicitis præceptum dei, vt cōstitutionem vestram seruetis. Moses enim dixit: * Honora patrem tuum & matrem tuam: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri vel matri corban, quod est, donum quodecunq; ex me, in tuum cedit cōmodum. Et præterea non finitis eum quicquam facere patri suo, aut matri suę, & irritum facitis verbum dei per constitutionem vestram, quam tradidistis. Et similia huiusmodi multa facitis.

Exo. 20.
Deu. 5.
Leui. 10.

Et cum aduocasset ad se totam turbam, dicebat illis: Audite me omnes & intelligite: Nihil est extra hominem in croiēs in eum, quod possit eum inquinare, sed quę de homine procedunt, illa sunt quę inquinant hominem. Si quis habet aures ad audiendum, audiat, * Et cum introisset in domum semotus a turba, interrogabant eum discipuli eius de similitudine. Et ait illis: A deo & vos intelligentia caretis? Nō dum intelligitis, quod oē foris introiēs in hoīem, nō potest eū inquinare;

Mat. 15.

quinare: quia non intrat in eius cor, sed in ventrem, & in secessum exit, repurgans omnes escas.

Dicebat autem: Quod ab homine exit, illud inquinat hominem. Ab interioribus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, stupra, homicidia, furta, auaricię, fraudes, dolus, impudicitia, malus oculus, conuicia, superbia, stultitia. Oia hæc mala ab internis procedunt, & inquinant hominem.

Et inde surgens, abiit in confinia Tyri, ac Sidonis, & ingressus domum, neminem voluit scire, nec potuit latere. Mulier enim statim ut audiuit de eo, cuius filiola habebat spiritum immundum, venit et accidit ad pedes eius. Erat enim mulier Græca Syrophœnissa genere, & rogabat ut dæmonium eijceret de filia sua. **IESVS** autem dixit illi: Sine prius saturari filios. Non enim honestum sumere panem filiorum, & priocere catellis. At illa respondit, & dicit illi: Etiam domine, nam catelli quoque comedunt sub mensa de micis filiorum. Et ait illi: Propter istum sermonem vade, exijt dæmonium a filia tua. Et cum abiisset domum suam reperit dæmonium exisse, & filiam iacentem super lectum.

Et rursus egressus de finibus Tyri ac Sidonis venit ad mare Galilææ per medios fines Decapolis, & adducunt ei surdum, impeditque linguę, & deprecatur eum, ut imponat illi manum. Et cum apprehendisset eum de turba seorsim, misit digitos suos in auriculas eius, ac suspiciens in cælum ingemuit, & ait illi: Ephphata, quod est aperire. Et statim aperte sunt eius aures, & solutum est vinculum linguę eius, ac loquebatur recte: * Ac præcepit illis, ne cui diceret. Sed quo magis ille eis præceperat, hoc potius amplius prædicabant, & supra modum stupebant, dicentes: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

Mar. 9.

Gene. 1.

Ecc. 19.

Cap. viii. ¶ In quatuor septem partitur milia panes

Mat. 15.

Quem sese esse putent discipulosq; rogat.

Tobi. 13.

Esa. 60.

I*N diebus illis, cum turba admodum multa esset, nec haberent quod manducarent, accersitis ad se IESVS discipulis suis, ait illis, misericordia tãgor erga turbam: quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant, & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. * Quidam enim ex eis e longinquo venerunt. Et responderunt ei discipuli sui: Vnde istos quis poterit hic satiare panibus in solitudine? Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Illi vero dixerunt: Septem. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et acceptis septem panibus, cum gratias egisset, fregit, deditq; discipulis suis, vt apponerent; & apposuerunt turbæ. Et habebant pisciculos paucos, & cùm benedixisset, iussit apponi & hos, Comederunt autem et saturati sunt, ac sustulerunt quæ superfuerant, fragmentorum septem sportas. Erant autem qui comederant ferme quater mille. Et dimisit illos.

Mat. 16.

Ioh. 2. 6.

Mat. 12. 16

Luce. 11.

Et mox ingressus in nauim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha. * Et egressi sunt pharisæi ceperuntq; disputare cum illo, quærentes ab eo signum ex celo, tentantes eum. * Et cùm ingemisset spiritu suo, dicit: Cur generatio hæc signum quærit? Amen dico vobis, si dabitur generationi huic signum. Et relictis illis, ingressus rursus nauim, abiit traiccto lacu.

16.

Mat. Lu.

Mat. 16.

Et oblitifuerant sumere panes, nec præter vnũ panem habebant secum in nauim. * Ac præcepit illis, dicens: Videte cauetè a fermento pharisæorum, & a fermento Herodis. * Et disputabant inter sese, dicentes: Panes non habemus. Et eo cognito IESVS dicit illis: Quid disputatis quod panes non habetis? Nondum animaduertitis nec intelligitis? * Adhuc obcæcatur habetis cor vestrum? Oculos habentes, non cernitis, & aures habentes, non auditis, * & non meministis? Cùm

Psal. 113.

Mat. 14.

quinq;

quinque panes fregissem in hominum quinque milia, quot cophinos fragmentis plenos sustulistis? Dixerunt ei: Duodecim. Cum autem septem in quatuor milia, quot sportas ex reliquijs fragmentorum tulistis? Illi vero dixerunt: Septem. Et dixit illis: Qui sit vt non intelligatis.

*Et venit Bethsaidam, & adducunt illi cæcum, et obsecrant eum/ vt illum tangeret. Et apprehensa manu cæci, eduxit illum extra vicum, & cum expuisset in oculos illius imposuissetq; illi manus, interrogauit eum, si quid videret. Et recepto visu, dicebat: Video homines, quoniam velut arbores cerno ambulantes. Deinde rursus imposuit manus super oculos illius, & fecit vt visum reciperet. Et restitutus est, ac denuo videbat dilucide omnes. Et dimisit illum in domum suam, dicens: Neque in vicum ingrediaris, neq; dixeris cuiquam in vico.

*Et egressus est IESVS & discipuli illius in vicus Casareæ, quæ cognominatur Phillippi, & in via interrogauit discipulos suos, dicens illis Quæ me dicunt homines esse? Illi vero responderunt: Ioannem Baptistam, & alij Heliam, alij rursus vnum de numero prophetarum. Et ipse dicit illis: At vos quem me dicitis esse? Respondens autem Petrus, dicit illi: Tu es ille CHRISTVS. Et interminatus est eis, ne cui dicerent de se.

*Et cepit docere eos quod oportet filium hominis multa pati, & reprobari a senioribus, summisque sacerdotibus ac scribis, & occidi, & post tres dies resurgere: & aperte sermonem loquebatur.

*Et apprehendit illum Petrus, cepitq; increpare eum. At ille conuersus, & intuitus discipulos suos, increpauit Petrum, dicens: Abi post me satana, quoniam non sapis quæ dei sunt, sed quæ sunt hominum.

Et cum ad se vocasset turbam vnam cum discipulis suis dixit illis: *Quicunq; vult seq me, abneget semetipsum,

16. 9.

Mat. Luca.

Ioan. 6.

Ma. 16. et

17. & 20.

Luca. 9.

Mar. 8.

Mat. 16.

Lu. 9. 14.

Cap. IX.

EVANG.

Lucæ. 9.

Ioan. 12.

Lucæ. 9.

& tollat crucem suam, ac sequatur me. * Nam quisquis
voluerit animam suam seruare, perdet eam. Quisquis
autem perdididerit animam suam causa mea & Euange-
lij, hic seruabit eam. Quid enim profuerit homini si lu-
cratus fuerit mundum totum, & animæ suæ iacturam
fecerit? Aut quid daturus est homo, quo repenset ani-
mam suam? * Quicumque enim puuerit mei ac meo-
rum sermonum in generatione hac adultera & pecca-
trice, pudebit illius & filium hominis ubi venerit in
gloria patris sui cum angelis sanctis.

CAPVT. IX.

15

¶ Lapsantem sanat, Satanam videre fugantem,
Hortantur Iusci, regna subire dei.

ET dicebat illis: Amen dico vobis: Sunt quidam
inter eos qui hic stant, qui non gustabunt mor-
tem, donec viderint regnum dei venisse cum vi-
tute.

17. 9.

Mat. Lu.

* Ac post dies sex assumit IESVS Petrum ac Iaco-
bum, et Ioannem, & subducit eos in montem excellen-
tiorum, & transformatus fuit coram illis, & ve-
stimenta illius facta sunt splendida, & candida valde
veluti nix, quam candida facere non potest fullo super
terram. Et conspectus est illis Helias cum Mose, collo-
quebanturque cum IESV. Et respondens Petrus, dicit
IESV. Rabbi, bonum est nos hic esse, et faciamus taber-
nacula tria, tibi vnū, & Mose vnū, & Heliae vnū

Mrt. 3. 17.

Marc. 1.

Lu. 3. et. 9

Non enim nouerat quid loqueretur: erant enim ex-
pauca facti. Et facta est nubes: quæ obumbravit illos. Et
venit vox e nube, dicens: * Hic est filius meus dilectus
ipsum audite. Et repente cum circumspexissent / non
amplius viderunt quenquam / sed solum IESV M eum
se secum.

Lucæ. 9.

Porro cum descenderet de monte, præcepit illis, ne cui
dicerent ea quæ viderant / nisi cum filius hominis a mortuis
resurrexisset. * Ac verbū hoc tenuerunt apud sese, inter
se dispu-

se disputātes, qđ esset hoc, quod dixerat, e mortuis resurgere: et interrogabant illum, dicentes.

*Quid est quod scribæ dicūt, Heliā oportere venire prius? Ille vero respōdens, dixit illis: Heliā quidem ubi venerit prius, restituit oīa: * & quēadmodū scriptum est de filio hominis, vt multa patiat, & contemnat. Verum dico vobis Heliā venisse, & fecerunt illi quæ cūq; voluerunt, sicut scriptum erat de illo.

Mat. 17.

Mat. 16. et

17. & 20.

Mar. 8.

Lucæ 18.

*Mat. 17.

*Et cum venisset ad discipulos suos, vidit turbam multā circū illos, & scribas disputātes cū eis. Et protinus vniuersa turba cū vidisset eū, obstupuit, & accurretes salutauerunt eū. Et interrogauit scribas: Quid disputatis inter vos? * Et respondens vnus e turba, dixit: Præceptor, adduxi filium meum ad te, habentē spiritum mutum, & quando cūq; eum corripuerit, lacerat eum: atq; ille spumat, ac stridet dentibus suis, & arescit. Et dixi discipulis tuis vt eijcerēt, & nō potuerunt.

Lucæ 9.

Ibidem.

At ille respōdens ei, dicit: * O natio incredula, quousque apud vos ero? quousq; patiar vos? Adducite illū ad me. Et adduxerunt illū ad eū. At viso illo, continuo spiritus discerpebat eū. Et prolapsus in terra voluebat spumās. Et interrogauit patrē illius: quantum tēporis est, quod hoc accidit ei? At ille dixit: a puero, & frequēter illum & in ignē abiecit, & in aquas, quo perderet eum. Age si quid potes, subueni nobis miseris nostris. IESVS autem dixit ei: illud si potes credere. Omnia possibilia credenti. Et confestim exclamans pater pueri cū lachrymis, dixit: Credo domine, succurre incredulitati meę. Cum vidisset autē IESVS, quod turba simul accurreret, increpauit spiritum immundum, dicens illi: Spiritus mute, & surde, ego tibi impero, exi ab eo, & ne post hac ingrediaris in illum. Et cū clamasset spiritus, multūq; discerpisset eū, exiuit. Et factus est tanquā mortuus, adeo vt multi dicerēt, mortuus est. At IESVS correpta manu illius, erexit eum.

Cap. 13.

Mat. 17.

Ibidem.

Mat. 16. et

17. & 20.

Mat. 8. 10.

Lu. 17. 18.

*Luc. 9.

Ma. 12. 20

Luc. 9. 22.

Mat. 10.

Mat. 18.

Lu. 9. 10.

1o 2o. 13.

*Luc. 9.

1. Corin. 12

Mat. 10.

18. 17.

Mat. Lu.

Mat. 5. 18.

& ille surrexit. Et cum esset ingressus domum, discipuli illius interrogabant eum seorsim: Cur nos non quieui-
uimus eijcere illum? Et dixit illis: *Hoc genus nulla re
potest exire, nisi per deprecationem & ieiunium.

*Et illinc digressi, iter fecerunt per Galilæam, nec vo-
lebat vt quisquam sciret: docebat enim discipulos suos,
& dicebat illis: *Filius hominis traditur in manus
hominum, & occident eum, occisus tertio die resurget,
*At illi ignorabant quod dixerat, & timebant eum
interrogare.

Et venit Capernaum, & cum venisset in domum, inter-
rogauit illos: Quid in itinere inter vos disputabatis? At
illi siluerunt. *Nam inter se disputauerant inter: viam
quis esset maior. Et cum cõsedisset, accersiu it duodecim
& dicit illis: Si quis vult primus esse, is erit oim postre-
mus, & omnium minister. Atq; arreptum puerum sta-
tuit in medio illorum, & cum cepisset illum in vlnas sa-
as, dixit illis: *Quisquis vnum ex talibus pueris re-
ceperit nomine meo, me recepit: & quicumq; me rece-
pit, non me recipit, sed eum qui misit me.

*Respondit autem ei Ioannes, dicens: Præceptor, vidi
mus quendam nomine tuo eijcere dæmonia, nec sequi
turnos, & prohibuimus illum, propterea quod non
sequitur nos. At IESVS ait. Ne prohibeatis illum: *Nullus
enim est, qui si fecerit virtutem per nomen meum
possit cito mala loqui de me. Qui enim non est aduer-
sus nos, pro nobis est. *Quisquis enim ad bibendum
dederit vobis calicem aquæ nomine meo, quod sitis CHRIS-
TI, amen dico vobis, nequaquam perditurus est merce-
dem suam. *Et quisquis offenderit vnum ex pusillis

qui confidunt in me, melius foret illi, si circumdaretur
faxum molare circa ceruicem eius, & abijceretur in mare.
*Et si tibi fuerit obſtaculo manus tua, amputa illam. Bo-
nus est tibi mutilus ad vitam ingredi, potius quam duas
manus habentem abire in gehennam, in ignem, inextinguibilem,
vbi vix

vbi vermis illorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus fuerit tibi obstaculo amputa illū. Bonū est vt ingrediaris ad vitam claudus. potius quam duos pedes habens mittaris in gehennam, in ignem inextinguibile, * vbi vermis illorū nō moritur, & ignis nō extinguitur. Et si oculus tuus tibi obstaculo est erue illū. Bonū est tibi vt luscus intro eas in regnum dei, potius quam vt duos oculos habens mittaris in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur & ignis nō extinguitur.

Esaia. 56.

Ezech. 20

5. 14.

Mat. Lu.

Nam omnis homo igne salietur, & omnis victima sale salietur. Bona res est sal, * ceterū si sal insulsus fuerit, per quid ipsū condietis? Habete in vobis ipsis salē & pacem habete inter vos inuicem.

CAPVT. X.

¶ Moses cōnubium dirimit, diuesque recedit.
Qui dextram cupiunt, pocula amara bibunt.

Mat. 19.

E*T cum inde surrexisset, venit in fines Iudææ per regionē quæ est vltra Iordanē, & cōueniūt rursū turbæ ad illū, & sicut cōsueuerat rursum docebat eas.

Et ad euntē pharisæi interrogabant illū: Licetne viro vxorem repudiare? tentantes illum. At ille respondens, dixit illis: Quid vobis precepit Moses? At illi dixerunt: * Moses permisit libellum repudij scribere ac dimittere. Et respondens IESVS dixit illis: Ad dū ritium cordis vestri scripsit vobis præceptum istud: ceterum ab inicio creatiōis masculinum & fœminam fecit illos deus, * Propter hoc relinquet homo patrem suū & matrem, & adhærebit vxori suæ; & fient duo caro vna. Itaque non iam sunt duo, sed vna caro. Quod igitur deus copulauit, homo non separet.

Deut. 24.

Mat. 5. 19.

Gen. 1.

Ephes. 5.

1. Cor. 6.

Et in domo rursum discipuli illi uerse ad e de re interrogauerūt illū, Et dicit illis; * Quicūq; repudiauerit

Cap. x. vxorem suam, & duxerit aliam, adulterium committit.
 Mat. 5. 19. Et si mulier repudiauerit virum suum
 Luc. 16. & nupserit alteri, adulterium committit.

19. 18. * Et attulerunt ad illum pueros, vt tangeret illos: discipuli vero increpabant eos qui adducebat. Cum videret autem IESVS, indignatus est & dixit illis: * Si nite pueros venire ad me, ne prohibete illos: talium enim est regnum dei. Amen dico vobis: Quicumque non receperit regnum dei tanquam puer, haudquaquam ingredietur in illud. Et cum cepisset illos in vlnas, imposuitis manibus super illos, benedixit eis.

Ibidem * Et cum exiret in viam, accurrit quidam, ac genua flexit illi, & interrogabat eum: Praeceptor bone, quid faciam, vt vitam aeternam possideam? IESVS autem dixit illi: Cur me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus

Exo. 20. nempe deus. Praecepta nosti? * Ne committas adulterium: ne occidas: ne fureris: ne falsum testimoniū dicas: ne fraudes: honora patrem & matrem. At ille respondens, dixit illi: Praeceptor haec omnia seruauī ab adolescentia mea. * IESVS autē intuitus illum, dilexit eum

19. 18. & dixit illi: Vnum tibi deest: Abi, quaecunque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo, & veni sequere me, sublata in humeros cruce. * At ille molestia affectus propter sermonē, discedebat morrens: habebat enim possessiones multas.

Ibidem. Et cū circumspexisset IESVS, dicit discipulis suis: Quā difficulter hi qui pecunias habēt, in regnū dei intrabūt. Discipuli vero obstupuerūt super verbis illius. At IESVS rursus respōdēs, dicit illis. Filij quā difficile est eos, qui fiduciam habēt in pecunijs, regnū dei ingredi. Facilius est camelum per foramen acus ingredi, quam diuitem in regnum dei ingredi.

Illi vero supra modum admirati sunt, dicentes intra sese: Et quis potest esse saluus? Intuitus autem IESVS illos, dicit: Apud homines impossibile, sed non apud

apud deum : nam omnia possibilis sunt apud deum.

* Et cepit Petrus dicere illi : Ecce relinquitur omnia & sequuti sumus te. Respondens autē I E S V S dixit : Amen dico vobis : * Nullus est qui reliquit domū aut fratres / aut sorores / aut patrē / aut matrē / aut vxorē / aut liberos / aut agros mea causa & Euangelij , quin recipiat cētupla , nūc in tēpore hoc , domus / & fratres / & sorores , & matres , & liberos , & agros cum psecutionibus / ac in seculo venturo vitā etēnā . * Multi autē primi erunt postremi / & postremi primi . Erant autē in via ascendentes Hierosolymā : & pcedebat illos I E S V S / erantque pauefacti / & sequentes timebant

Et assumptis I E S V S rursus duodecim / cepit illis dicere / quae sibi euentura essent : Ecce ascēdimus Hierosolymā / & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis / & condemnabunt eum ad mortē & tradent illum gentibus : & illudent illi , & flagellabunt eum / & inspuent in illum , & occidēt eum : & tertio die resurget .

* Et accedunt ad eum Iacobus & Iohannes filij Zebedaei , dicētes : Praeceptor volumus vt quicquid petierimus facias nobis . Ille vero dixit eis : Quid me vultis facere vobis ? Illi vero dixerunt ei : Da nobis vt vnus tibi a dextris & alter tibi a sinistris sedeamus in gloria tua . I E S V S autem dixit illis : Nescitis quid petatis : potestis bibere poculum , quod ego bibo ? & baptismate quo ego baptizor , baptizari ? At illi dixerunt ei : Possumus . I E S V S autem dixit illis : Poculum quidem quod ego bibo , bibetis : & baptismate quo ego baptizor , baptizabimini : ceterum sedere mihi a dextris ac sinistris , non est meum dare sed ijs continget , quibus paratum est .

* Et cum audissent decem , coeperunt indignari de Iacobō & Iohanne . I E S V S autem cum vocasset eos ad se , dicit illis : * Scitis quod qui videntur imperare gēti

19. 18.
Mat. Lu.

Ibidem

19. 13.
Mat. Lu.

Mat. 6. et

17. & 20.
Mat. 8. 9.

Lu. 17. 18.

Mat. 20.

20. 22.
Mat. Lu.

Cap. xj. bus dominium exercēt aduersus illas. Et qui magni
 tes sunt inter eas potestātē exercent in illas. Verum
 sic erit inter vos; sed quicumq; voluerit ex vobis fieri
 magnus inter vos, erit minister vester. Et quicumq;
 voluerit ex vobis esse primus, erit omnium seruus.
 * Nam & filius hominis non venit vt sibi ministraretur,
 sed vt ipse ministraret, ac daret animam suam redem-
 ptionem pro multis.

Mat. 20.

Ioā. 10. 15.

20. 18.

Mat. Lu.

Et veniunt Hiericho; * cūq; egrederetur ab vrbē
 Hiericho, ac discipuli illius, & turba copiosa, fili⁹ Thimothaei,
 Bartimæus cæcus sedebat iuxta viam mendicans.
 & cum audisset quod IESVS Nazaren⁹ esset, cepit
 clamare & dicere; Fili Dauid IESV miserere mei. Et
 increpabant illū multi, vt taceret. At ille multo magis
 clamabat: Fili Dauid miserere mei. Et stetit IESVS,
 ac iussit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes illi.
 Bono animo esto, surge, vocat te. Ille vero abiecto pallio
 suo surrexit & venit ad IESVM, Et respondens dixit
 illi IESVS: Quid vis faciam tibi? Cæcus autem dixit
 illi: * Abi, fides tua saluum te reddidit. Ac protinus recepit
 visum, & sequebatur IESVM in via.

CAPVT XI.

¶

Nec non baptistam dederint homines ne deus ne

Quærit, commēdat cum præcibusque fidem.

21. 19.

Mat. Lu.

21. 19.

Mat. Lu.

21. 19.

Mat. Lu.

21. 19.

Mat. Lu.

21. 19.

Mat. Lu.

* T cum appropinquāt Hierosolymis ad Bethphage & Bethaniam iuxta montem oliuarum,
 emittit duos e discipulis suis, & dicit illis: Abi-
 te in vicum qui contra vos est, & statim ingredienti-
 in illum inuenietis pullum alligatum, supra quē nul-
 lus hominū sedit: soluite eū & adducite. Et si quis vo-
 bis dixerit; Cur facitis hoc? dicite quod dominus eo-
 pus habet; & continuo illum mittet huc. * Abierunt
 autē, & inuenerunt pullū alligatum iuxta ianuā foris
 in biuio, & soluunt illū. Et nonnulli eorū qui illic stā-
 bant,

bant, dicebant illis: Quid facitis soluentes pullum,

At illi dixerunt eis, quæadmodum præceperat IESVS: & sinebant illos. Et adduxerunt pullum ad IESVM, & iniecerunt illi vestimenta sua, seditq; super illum. * Multi vero vestimenta sua sternerant in viam. 21. 19.

Alij vero frondes incidebant ex arboribus, & sternerant in viam. Et qui præcedebant, quiq; sequebantur, clamabant dicentes: * Hosanna, benedictus qui venit in nomine domini: Benedictum quod venit regnum in noie dñi patris nri David, hosanna in altissimis. Mat. Luc. 12.

Et ingressus est Hierosolymã dominus & in templum. Et cum circumspexisset omnia, iãq; tẽpus esset vespertinum egressus est Bethaniam cũ duodecim. 21. 13.

Et postero die cũ exissent Bethania esurijt. * Cum que vidisset arborem ficu procul habentem folia, veniebat si videlicet inuenturus esset aliquid in illa. Et cum Mat. Lu.

venisset ad illam, nihil inuenit, nisi folia. Non em̄ erat tempus ficorum. Et respondens IESVS, dixit ficui: Ne post hac ex te in æternum quisquam fructũ edat. Et audiebant discipuli illius, veniuntq; Hierosolymã. 21. 19. 2.

* Et ingressus IESVS in templum cœpit eijcere eos, qui vendebant & emebant in templo & mēsas argentariorũ, & sellas vendentium columbas subuertit; & non pmisit vt quisquã deportaret vas p̄ templum, & docebat dicẽs illis: Nõne scriptum est: Domus mea Es. 56.

domus precatationis vocabitur omnibus gentibus: vos autem fecistis eam speluncam latronum. Hiere. 6.

* Et audierunt scribæ principesq; sacerdotũ, & querebant quomodo illum essent perdituri. Timebant em̄ eum, qđ tota turba admirabatur doctrinam illius. Mat. 21. Luc. 19. 20. 21.

* Et cum vespera iam esset, egressus est Iesus e ciuitate Iohã. & mane p̄tereuntes, viderunt ficũ exaruisse radiis: & recordat⁹ petr⁹, dicit illi: Rabbi, ecce ficus illa, quã execratus es, exaruit. Et respõdēs IESVS dicit illis: Cõfidite deo. * Amen dico vobis, qđ quicunq; Mat. Lu. 17. 21. 17.

Mat. 21.

Io. 14. 16.

M. 6. 18.

Lu. 17.

xerit monti huic: Tollaris ac mittaris in mare; & non
 hæsitauerit in corde suo, sed crediderit fore quæ dixes-
 rit, erit illi quicquid dixerit. *propterea dico vobis,
 quæcūquæ orantes petitis, credite quod accipitis, et
 erūt vobis. *Et cū steteritis orantes remittite si quid
 habetis aduersu saliquem, vt & pater vester qui in cae-
 lis est remittat vobis delicta vestra.

Pr.

20.

Mat. Lu.

Et veniūt rursū Hierosolymā, & cū ambularet in
 templo, veniūt ad illū principes sacerdotū & scribæ &
 seniores, & dicūt illi: *Qua authoritate hæc facis? &
 quis tibi dedit authoritatem istam, vt ista facias? Ie-
 sus aut̄ respondens, dixit illis: Quæram a vobis &
 ipse quiddam, & respondete mihi; & dicam vobis,
 qua authoritate hæc faciam. Baptismus Ioannis vtrū
 ex celo erat, an ex hominibus? respondete mihi. Et con-
 gitabant apud se, dicentes: Si dixerimus, ex celo, dicit
 Cur igitur non credidistis illi? At si dixissent, ex ho-
 minibus, timebant populū. Omnes enim habebant
 Ioannem, quod vere propheta fuisset. Et respondētes
 dicunt IESUS: Nescimus. Et IESUS respondens, dicit
 illis: Nec ego dicam vobis, qua authoritate hæc faciā.

CAPVT. XII.

heredem

XII.

i. inflatum scribam.

¶ Occant cleronomum, sic dicitur ad cenodoxum.

Lex magna est, tota diligente deum.

Mat. 21.

Luca. 20.

Esaia. 5.

E*T cœpit illis per parabolas loqui. Vineam plā-
 tauit homo, & circūdederat sepem, & foderat
 lacū, & ædificauerat turrim, & elocauerat eam
 agricolis, & peregre profectus est: & misit ad agricolas
 cū opportunū esset seruū, vt ab agricolis acciperet de
 fructu vineæ. At illi arreptū illū cæciderūt, ac remiserūt
 vacuū. Et rursū misit ad illos aliū seruū, & illi con-
 iectis in eū saxis cōminuerūt illi caput, & remiserūt
 contumelijs affectū. Et rursū aliū misit, & illū occide-
 rūt, multosque alios: hos quidem cædentes, illos ve-
 ro occiden-

ro occidentes.

Itaq; cum vnum adhuc haberet filium suum dilectū miseriam illum ad illos postremum, dicens: Reuerbuntur filium meum, Illi vero agricolæ dicebant inter sese: Hic est hæres, venite occidamus eum / & nostra erit hæreditas. Et arreptum illum occiderunt, & eiecerunt e vinea. Quid igitur facturus est dominus vni nec: veniet & perdet agricolas / & dabit vineam alijs. An ne hanc quidem scripturam legistis? * Lapidem quem reprobauerunt hi qui edificabant, hic factus est psal. 117. caput anguli: a domino factum est hoc, & est admirabile in oculis nostris. * Et querebant eum cōprehendere 21. 20. & metuebant turbam: sciebant em̄ quod aduersus ip Mat. L. sos parabolam dixisset. Et relicto illo / abierunt.

Ac mittunt ad illum quosdam e phariseis & Herodianis / vt eum captarent sermone. Illi vero cum venissent / dicūt ei: Preceptor / scimus quod verax es, & nō curas quenquam. non em̄ respicis personam hominū sed cum veritate viam dei doces. Licet censum cæsari dare / an non demus / an non demus? Ille vero sciens illorum simulationem / dixit illis: Quid me tentatis? Afferte mihi denarium / vt videam. Illi vero attulerunt. 22. 20 13. Et dicit eis: Cuius est imago hæc & inscriptio? Illi vero M. L. R. ro dixerunt ei: Cæsaris. Et respondens IESVS / dixit illis: * Reddite quæ sunt Cæsaris / Cæsari; & quæ dei sunt / deo Et admirati sunt de eo.

Et veniunt Sadducei ad illū / qui dicunt non esse resurrectionē, interrogauerūtq; eū / dicentes: Preceptor, Moses scripsit nobis, si cuius frater moriatur, ac relinquat vxorem, & liberos nō relinquat, vt accipiat fratrem eius vxorem illius, & su scitet semen fratri suo. Septem fratres fuerunt, ac primus accepit vxorem, is q; moriens, non reliquit semē: & secundus accepit illam ac mortuus est, & nec ipse reliquit semen, & tertius similiter: & acceperūt eā septē, nec reliqrūt semē. Postre

Cap. xii.

ma vero omnium mortua est & vxor. In resurrectione igitur, cum resurrexerint, cuius illorum erit vxor? Nam septem habuerunt eam vxorem. Et respondens IESVS, dixit eis; An non propterea erratis, quod non sciatis scripturas, neque virtutem dei? cum enim a mortuis resurrexerint neque contrahunt matrimonium, neque nuptum dantur, sed sunt velut angeli qui in caelis sunt. ceterum de mortuis quod resuscitantur, non legitis in libro Mosi, quomodo in rubo loquutus sit illi deus, dicens; * Ego ille deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. Non est deus mortuorum, sed deus viventium. Vos igitur multum erratis. * Et cum accessisset quidam e scribis, & audisset eos simul disputantes, videretque quod bene respondisset eis, interrogauit illum. Quod est primum omnium preceptorum? IESVS autem respondit illi; Primum omnium preceptum est. Audi Israel, dominus deus noster, dominus vnus est. * Et diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis. Hoc est primum preceptum. Et secundum simile hoc est; * Diliges proximum tuum vt teipsum. Maius his aliud preceptum non est.

Exo. 3.

Act. 7.

Mat. 22.

Deu. 6.

Lu. 10.

Mat. 22.

Le.

Lu. 20.

Psa. 109.

* Et dixit illi scriba; Bene preceptor cum veritate dixisti, quod vnus sit deus, & non sit alius preter illum; quodque diligere eum ex toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis viribus; ac diligere proximum vt seipsum; plus sit, quam vniuersa horum loca automata & victima. At IESVS cum videret quod corde respondisset, dixit illi; Haud longe abes a regno dei. * Et nemo post illa audebat illum interrogare.

Et respondens IESVS dicebat, docens in templo. * Quomodo dicunt scribae, CHRISTVM esse filium David? nam ipse David dixit afflatus spiritu sancto; * Dixit dominus domino meo; sede a dextris meis. Donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

tuorum. Ipse ergo David vocat eum dominum, & vn de filius eius est: Et plerq; turba audiebat eum libena ter.

Et dicebat illis in doctrina sua: *cauete a scribis qui amant stolati obambulare, & amant salutationes in fo Mat. 23.
ris, primasq; sellas in congregationibus, & primos ac Lu. 11. 20.
cubitus in cœnis, qui deuorant domos viduarum, & sub prætextu longas faciunt præces, isti accipient gra uio rem damnationem.

* Et cum sederet IESVS ex aduerso gazophylacij, Lu. 21.
spectabat quomodo turba mitteret æs in gazophylacium. Et multi diuites mittebant multa. Et venit quædam vidua pauper, misitq; minuta duo, quod est quadrans. Vocatisq; ad se discipulis suis, dicit illis: Amen dico vobis, quod vidua hæc pauper plus misit, quam omnes qui miserunt in gazophylacium. Nam omnes ex eo quod ipsis supererat, miserunt: At hæc e penuria sua omnia quęcunq; habebat misit, totam substantiã suam.

CAPVT XIII.

Plures aduenient nostro sub nomine quondam

Vltima solius est tempora nosse patris.

* T cum exiret e templo, dicit illi quidam Mat. 24.
e discipulis illius: Præceptor, vide quales lapides, & quales substructiones. Et IESVS res Lu. 19. 21.
pondens, ait illi: Vides has magnas substructiones? Non relinquetur lapis super lapidem, qui non diruatur.

Et cum sederet in monte oliuarum e regione templi, interrogabant illum secreto Petrus, & iacobus, & iohannes / & Andreas: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum est / quando hæc omnia sint consummanda? At IESVS respondens illis, cœpit dicere: * Videte ne quis vos fal lat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: g. ii.

Cap. xiii. Ego sum christus: multosq; decipient.

Mat. 10. Cum autem audieritis bella & rumores bellorum,
 Lu. 12. 21. ne turbemini oportet enim fieri, at nondum finis. In
 Io. 15. 16. surgat enim gens aduersus gentē, & regnum aduersus
 Mat. 14. regnum. Et erunt terremotus in singulis locis, & erunt
 Lu. 11. fames ac turbationes. Initia dolorum hæc.

* Sed cauetes vos vobis. Tradent enim vos in concilia & in synagogas, cademini, & sub præsidibus ac regibus ducemini propter me in testimonium illis. * Et apud omnes gentes oportet prius prædicari Euangelium. * Cum autem duxerint vos tradentes, ne præcogitatis quid dicturi sitis, neq; meditemini: sed quicquid datum fuerit vobis in illa hora, hoc loquamini. Non enim estis vos qui loquimini, sed spiritus sanctus. Traditurus est autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij aduersus parentes, ac morte afficient eos. Et eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. Sed qui perseuerauerit vsq; ad finem, hic saluus erit.

24. 21. * Porro cum videritis abominationem desolationis
 Mat. L. de qua dictum est a Daniele propheta, stantem vbi non oportet, qui legerit, intelligat. * Tunc qui fuerint in iudea, fugiant ad montes. Qui vero fuerit in iudea, scendat in domum, nec ingrediatur vt quicquã tollat e domo sua. Et qui fuerit in agro, ne reuertatur ad ea quæ reliquit a tergo/ad tollendum pallium suum. * Ve autem vobis qui estis in illis diebus, & lactantibus in illis diebus. * Sed orate, ne fiat fuga vestra hyeme. Erunt enim dies illi talis afflictio, qualis non fuit a primordio rerum conditarum, quas condidit deus, vsq; ad hoc tempus, nec futura est. * Et nisi dominus abbreviasset dies, haudquaquam salua fuisset vniuersa caro. Sed propter electos quos elegit/abbreviavit dies.

24. 17. * Actum si quis vobis dixerit; Ecce hic christus est vs; ecce illic; ne credatis. Exorientur pseudochristi
 Mat. L. si &

sti, & pseudopropheta / & adent signa ac prodigia ad
decipiendum, si fieri possit / etiam electos. Vos autem
cauete, ecce p̄dixi vobis omnia.

Cæterum in illis diebus post afflictionem illam sol
obtenebrabitur / & luna non dabit splendorem suum,
& stellæ cæli decident, & virtutes quæ in cælis sunt, cõ
cutientur. * Et tunc videbunt filium hominis venien
tem in nubibus cum potestate multa & gloria: & tunc
mittet angelos suos / & aggregabit electos suos a qua
tuor ventis / a summo terræ vsq; ad summum cæli.

Mat. 14.

Lu. 21.

Iohel. 2.

A ficu vero discite similitudinem, cum ramus eius
iam tener fuerit / produxeritq; folia / scitis quod prope
sit æstas. Sic & vos cum hæc videritis fieri / scitote qd̄
prope sit in foribus. Amen dico vobis / quod non præ
teribit generatio hæc / donec omnia hæc facta fuerint.

Mat. 24.

Luc. 21.

Cælum & terra præteribunt / sed verba mea non præ
teribunt. * Cæterum de die illo ac tempore nemo no
uit / ne angeli quidem qui in cælo sunt, nec ipse filius /
sed solus pater.

* Cauete / vigilate & orate / nescitis enim quando tẽ
pus sit. Sicut homo qui peregre agit, relicta domo sua
deditq; seruis suis substantiam suam / ac suum cuique
opus / & ianitori mandauit vt vigilaret. * Vigilate igi
tur / nescitis enim quando dominus domus venturus
sit / sero an medio noctis, an in gallicinio / an diluculo:
ne si venerit repente / offendat vos dormientes. Cæterũ
quæ dico vobis / omnibus dico / vigilate.

M. 14. 25.

Lu. 21.

CAPVT XIII.

¶ Queritur ad mortem christus, dat basia / Petrus
Cogitur ancillæ voce regnare deum.

26. 22.

M. L

Ibidem

Ioh. 11.

¶ Rat autem pascha / & azimorum dies futuri
post biduum. * Et quærebant summi sacerdo
tes & scribæ / quomodo eum per dolum com
prehensum occiderent. Dicebant aut; Non in die festo
ne tumultus fiat populi.

Cap. XIII * Et cū esset Bethanię in domo Simonis leprosi, acci-
 6. 7. 12. bente eo, venit mulier habens alabastrū vnguētī nardi
 Mat. L. 10 pisticę preciosę: & cōminuto alabastro, effudit illi in
 caput. * Erant autem quidā qui indignarentur apud
 sese, ac dicerent: Ad quid perditio hęc vnguētī: nam
 poterat hoc vendi pluris quam trecētis denarijs, ac da-
 ri pauperibus. Et infremuerunt aduersus illam.

At IESVS dixit, Sinite illam, cur illi molesti estis: hoc
 num opus operata est erga me. Semper enim pauperes
 habetis vobiscū, & quando cūq; volueritis, potestis illis
 beneficere, me vero nō semp habetis: quod potuit
 hęc fecit: pręuenit vt vngeret meum corpus ad sepul-
 turam. Amen dico vobis, vbi cūq; prædicatum fue-
 rit Euangelium hoc in totum mundum etiam hoc quod
 fecit hęc, dicetur in memoriam istius.

6. 22. * Et Iudas Iscariotes, vnus e duodecim, abiit ad sum-
 Mat. Lu. mos sacerdotes, vt proderet eū illis, Quo audito, illi ego
 uisi sunt, & polliciti sunt ei pecuniam se daturos. Et
 quærebat quomodo opportune illum traderet.

Ac primo die azimorū cū pascha immolarēt, dicit
 illi discipuli sui, vbi vis vt abeamus & parem⁹ vt edam⁹
 pascha? Et mittit duos e discipulis suis, & dicit illis:
 * Ite in ciuitatē, & occurret vobis homo hydriā aque
 baiulās, sequimī illū, & quocūq; ingressus fuerit, dicit
 te patrifamilias: Magister dicit, vbi est diuersoriū, vbi
 pascha cū discipulis meis edā? Et ille vobis ostendet
 cliniū magnū, stratū, paratū, illi c parate nobis. Et exierunt
 discipuli eius, & venerunt in ciuitatē / & repererunt
 quemadmodū dixerat illis, paraueruntq; pascha.

26. 22. 23. Et cum vespera iam esset, venit cum duodecim. Et
 Mat. L. 1. cum accumberent, ederentq;, dixit IESVS: * Amen
 dico vobis, vnus ex vobis proditurus est me, qui edit
 Math. 24. mecum. * At illi cęperūt eē męsti, ac dicere illi singula-
 Luc. 22. tim: Num ego? Et alius: Num ego? * Ille vero respon-
 dens / dixit illis; vnus e duodecim qui intigit mecum,
 catinum,

catinum. Filius quidem hominis vadit / sicut scriptū Mat. 26.
 est de illo / sed vae homini illi, per quem filius hominis Mat. 14
 proditur. * Bonum erat illi, si nat⁹ nō fuisset homo ille ibidem.

Et edentibus illis, sumpto IESV pane, cū gratias
 egisset fregit et dedit illis, ac dixit: Sumite, comedite, ibidem.
 hoc est corp⁹ meū: * Et accepto poculo, cū gratias egisset, Corin. 11
 set, dedit illis. Et biberūt ex eo oēs. Et dixit illis: Hic est
 sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effun-

ditur. * Amē dico vobis, posthac non bibā de fructu
 vitis vsq; ad diē illū, cū illud biberō nouū ī regno dei. 26. 18.
 Et cum hymnū dixissent, exierunt in montem oliua- Mat. 10h.
 rum. Et dicit illis IESVS: * Omnes offendiculū patie Zacha. 13.
 mini ppter me in nocte hac: qā scriptū est. * Percutiā
 pastorem, & dispergent oues. Sed postea q̄ surrexero Mat. 26.
 precedā vos in Galileā. Petrus aut̄ dixit illi: * Etiam si Luc. 22.
 oēs offendiculum passi fuerint, at non ego. Et dicit illi Ioan. 13.

IESVS: Amē dico tibi, quod hodie in nocte hac pri⁹
 quā bis gall⁹ cecinerit, ter abnegabis me. * At ille vehe-
 mentius dicebat: Imo si me oportuerit commori tibi, ibidem.
 non te abnegabo. Similiter aut̄ & omnes dicebant. 26. 12⁹

* Et venit in locū, cuius nomen Gethsemani. Et dicit
 discipulis suis: * Sedete hic, donec digressus orauero. Mat. 10h
 ro. Et assumit Petrum, et iacobum, & Ioannem secum
 cepitque expauescere & angi. * Et dicit illis: Dolore
 afficitur anima mea vsque ad mortem, manete hic, &
 vigilate. * Et progressus paululum, prostrat⁹ est in ter-
 ram, & orauit, vt si possibile esset, transiret a se hora,
 & dicebat: Abba pater omnia possibilia sunt tibi, au-
 fer poculum a me hoc. * veruntamen nō quid ego ve-
 lim, sed quid tu.

* Et venit, & offendit eos dormientes, dicitque 26. 6.
 Petro: Simon dormis: non potuisti vnā horam vi- Mat. 10h.
 gilare? Vigilare et orate, ne veniatis in tentationem. *
 * Spiritus quidem promptus, at caro infirma. * Et rug-
 sum digressus orabat, & eundem dixit sermonem:

EVANGE.

- Cap. XIII. Et reuersus offendit illos rursus dormiētes: erant enim oculi eorum grauari, neq; sciebant quid illi responderent. Et venit tertio, dicitq; illis; Dormite posthac & requiescite. Sufficit. * Venit hora, ecce traditur filii hominis in manus peccatorum. Surgite/eamus. Ecce qui prodidit me, appropinquat.
- Ibidem. 26. 22. 18. * Et continuo adhuc eloquente/accedit Iudas/qui erat vnus e duodecim, & cum illo turba multa cū gladijs & fustibus a summis sacerdotibus & scribis, & senioribus. * Dederat autem is qui prodebat eum munus signum illis, dicens; Quemcunq; osculatus fueris, is est, comprehendite illum/ & abducite caute. Et cum venisset/protinus accedit ad illum, dicitq; ei; Rabbi rabbi: ac de osculatus est eum. Illi vero iniecerunt in illum manus suas, & comprehenderunt eum. * Vnus autem quispiam adstantium ducto gladio percussit seruum summi sacerdotis, & amputauit eius auriculam.
- M. L. Ibi. Et respondens IESVS, dixit illis; * Tanquā ad latronē existis cū gladijs ac fustibus ad cōprehendendū me.
- Ioan. 18. * quotidie erā apud vos in tēplo docens, & non cōprehendistis me: * sed ista fiunt, vt impleant scripturę. Et relicto illo, oēs fugerunt. Et vnusquispiam adolescentulus sequebat̃ illū circumamictus sindone super nudum, & cōprehendunt illū adolescentuli. Ille vero relicta sindone, nudus effugit ab illis.
- Lucę. 22. * Et abduxerunt IESVM ad summū sacerdotē, & cōueniunt cū illo oēs summi sacerdotes, & seniores, et scribę. * Et Petrus eminus sequebatur illū, donec venisset in atriū summi sacerdotis: & erat sedens vna cū ministris, & calefiebat ad lumen.
26. 22. 18. * Summi vero sacerdotes et totū conciliū querebāt aduersus IESVM testimoniū, vt mortitraderent eū: nec inueniebāt. Nā multi falsum testimoniū dixerant aduersus illū, nec erāt satis idonea testimonia. * Et quidam a

dam assurgebāt & falsum testimoniū ferabant aduersus illum, dicentes: Nos audiui eum dicentē: Ego diruam templum hoc, quod est manibus factū, & tribus diebus aliud sine manibus factum extruam. Et ne sic quidē satis idonea erant testimonia illorum.

Et surgens summus sacerdos in medium, interrogabat IESVM, dicens: Non respondes quicquam? Quid isti aduersum te dicūt testimonia? At ille tacebat, neque quicquā respōdebat. * Rursum sūmus sacerdos interrogauit, & dicit illi. Tu es ille CHRISTVS filius benedicti? IESVS autē dixit. Ego sū; * & videbitis filiū hominis sedentē a dextris virtutis, & venientē in nubibus cœli. * Summus autē sacerdos dilaceratis vestibus suis dixit: * Quid præterea opus habemus testibus? Audistis blasphemiam. Quid vobis videtur? Illi vero oēs condemnauerunt eū esse reum mortis. * Et ceperunt quidam conspuere in eū, & obuelare faciem illi & colaphis eū cædere, & dicere illi: Diuina. Ac ministri alapas illi inpingebant. * Et cum esset Petrus in atrio inferiori, venit vna ancillarum summi sacerdotis, cum que vidisset Petrū calefacientē se, intuita illū dicit: Et tu cum Nazareno IESV fuisti? At ille negauit, dicens: Non noui, neque scio quid dicas. * Et exiuit foras in vestibulū, & gallus cecinit. Et ancilla cū vidisset eum, rursum cœpit dicere his qui astabāt: Hic ex illis est. At ille rursum negabat. * Ac paulo post iterum, qui astabant, dicebant Petro: Vere ex illis es, nam & Galilæus es, & loquela tua conuenit. At ille cœpit execrari ac dererare: Non noui hominem istū, de quo dicitis. Et iterum gallus cecinit. * Recordatusque est Petrus verbi quod dixerat illi IESVS: Priusquam gallus cecinerit bis, abnegabis me ter, cœpitque flere.

CAPVT .XV.

Rifus damnatus, concisus penditur, Eli Clamat, se patrem deseruisse ratus.

26. 23
Mat. Lu.
Ioan. 6.

M. L. Ibi
Ibidem.

Ioan. 18.

Ibidem.

Mat. 26.

26. 22. 18.

Mat. L. I.

M. L. Ibi.

27. 21. 18.

Mat. L. 10.

27. 18.

Mat. Ioh.

E *T confestim diluculo concilio inito, summi sacerdotes cū senioribus & scribis ac toto confesso Iesu *vinctum IESVM abduxerūt, tradideruntque Pilato. *Et interrogauit eum Pilatus: Tu es ille rex Iudæorum? At ille respondens, dixit illi: Tu dicis. Et accuſabāt eum summi sacerdotes de multis. Pilatus autem rursus interrogauit illum, dicens: Non respondes quicquā: ecce quā multa aduersus te testantur: IESVS autē deinde nihil respondit, adeo vt admiraret Pilatus.

*Ceterum in festo dimittebat illis vnum vinctum, quemcunq; postulassent. *Eratautem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditionis autoribus fuerat vinctus, qui per seditionem eadem patrauerat. *Et cum accessisset turba, cœpit flagitare, vt faceret, quemadmodū semper fecerat ipsis.

27. 18.

Mat. Ioh.

Pilatus autem respondit eis, dicens: Vultis dimittere vobis regem illum Iudæorum? * Sciebat enim, quod propter inuidiam tradidissent illum summi sacerdotes. * Summi vero sacerdotes concitauerunt turbam, vt potius Barabbam dimitteret ipsis. * Pilatus autem respondens rursus, ait illis: Quid igitur vultis faciam ei, quem dicitis regem Iudæorum? At illi rursus clamauerunt: Crucifige istum. Pilatus autem dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi vehementi⁹ clamauerunt: Crucifige eum. * Pilatus vero volens turbam

ibidem.

Mat. LII.

ibidem.

17. 23. 19.

Mat. L.I.

cerere satis, dimisit illis Barabbam, & tradidit IESVM flagellatum vt, crucifigeretur. * Milites autē abduxerunt eum intro in atrium, quod est prætorium, & conuocant totam cohortem; & induit illum purpura, & circumponunt ei contextam spinis coronam, & cœperunt salutare illum: * Aue rex Iudæorum. Et verberabant illius caput harundine, & inspuebant in illū, & positis genibus adorabant illum.

ibidem

Et cum illuissent ei, exuerunt eum purpura, et induerunt illum vestibus proprijs, & educunt eum vt crucifigerent.

cifigerent eum. * Et coegerunt prætereuntem quem ^{27. 23.}
 dam Simonem Cyrenensem, qui veniebat ex agro, pa ^{Mat. Lu}
 trem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucem eius. * Et
 ducit eum in Golgotha locum, quod est, si interprete ^{27. 19}
 ris, Caluariæ locus. * Et dederunt illi bibere myrrhatū ^{Mat. 10.}
 vinum, sed ille non sumpsit. ^{27. 19}

* Cumque crucifixissent eum, partiti sunt vestimē ^{Mat 10.}
 ta eius, mittentes sortē super illa, quis quid tolleret.
 Erat autem hora tertia, & crucifixi erunt eum. * Et erat
 inscriptio causæ illius inscripta: Rex Iudeorum. Et cū
 eo crucifigunt duos latrones, vnum a dextris, & alte ^{27. 23. 19.}
 rum a sinistris eius. * Et impleta est scriptura quæ dicit ^{Mat. L. I.}
 cit: Et cum iniquis deputatus est.

Et qui præteribant, conuiciabantur illi, mouentes ca ^{Esaiæ. 53.}
 pita sua ac dicentes: Væ q̄ demoliris templum, & in ^{Lucæ. 22.}
 tribus diebus extruis, serua te ipsum, & descende de
 cruce. * Similiter & summi sacerdotes illudentes inter ^{27. 23.}
 sese cum scribis, dicebant: Alios seruauit, seipsum ^{Mat. Lu.}
 seruare non potest. **C H R I S T V S** ille rex Israel dese
 cendat nunc de cruce, vt videamus & credamus. * Et ^{ibidem;}
 qui crucifixi fuerant cum illo, probra iaciebant in eū ^{ibidem.}

Cum vero facta esset hora sexta, tenebræ ortæ sunt
 super totam terram, vsque ad horam nonam. * Et ho
 ra nona clamauit **I E S V S** voce magna, dicens: Eloï,
 eloi lama sabachthani: qđ est, si qs interpreteretur Deus ^{Mat. 27.}
 meus, deus meus, cur me deseruisti? Et quidam ad stā ^{Lucæ. 23.}
 tium, cum audissent, dicunt: Ecce Heliam vocat. ^{Ioan. 19.}
 * Accurrit autem quidam, & impleta sponsia aceto,
 impostaque harundini, porrexit illi potum, dicens:
 * Sinite, videamus an venturus sit Helias ad deponē
 dum eum. ^{7. 23.}

I E S V S autem emissa voce magna, expirauit.
 * Et velum templi scissum est in duas partes a summo ^{Mat. Lu.}
 vsq̄ ad imū. * Cū vidisset autē centurio, qui ad stabat ^{ibidem.}
 ex aduerso illi, qđ sic emisso clamore expirasset, dixit

Cap. xv. Vere homo hic erat filius dei, * Erant autē & mulieres
 27. 23. e longinquo spectantes, inter quas erat Maria Magda
 Mat. Lu. lene / & maria iacobi parui / & ioseph mater / & salome:
 quæ etiam cum esset in Galilæa sequutæ fuerāt illum,
 & ministrauerant ei: aliaq; complures, quæ simul acce
 derant cum eo i Hierosolymam.

27. 22. 19. * Et cum iam venisset vespera, quoniam erat para
 Mat. L. I. ceue, quæ præcedit sabbatum, venit ioseph ortus ex ci
 uitate Arimathæa, honestus senator, qui & ipse erat
 expectans regnū dei: & sumpta audacia ingressus est
 ad Pilatum, & petijt ab eo corpus IESU. Pilatus autem
 admiratus est, si iam mortuus esset: & accersito ad
 se centurione, interrogauit illum, an iam dudum mor
 tuus fuisset. Et re cognita ex centurione, donauit cor
 pus ipsi ioseph. * Et is mercat⁹ sindonem, depositum
 eum inuoluit sindoni, deposuitque in monumēto, quod
 erat excisum e petra. Et aduoluit lapidem ad ostium
 monumenti, * At Maria Magdalene, & Maria iose
 spectabant vbi poneretur. CAPVT XVI.

Sabbata post, mariæ CHRISTI inuisere sepulchrū,
 Signa docet fidei, sidera adire parans.

28. 24. 20. * T cum præterisset sabbatum, Maria magdale
 Mat. L. I. ne, & Maria iacobi, & Salome emerunt aromas
 ta, vt venirent & vngerēt eum. * Et summo die
 luculo diei primi sabbatorum veniunt ad monumentum,
 exorto sole, dicebant inter sese: Quis reuoluet nobis
 lapidem ab ostio monumēti? Et cum respexissent
 vident lapidem esse reuolutum, nam erat magnus val
 de. Et ingressæ in monumentū, viderunt adolescētem
 sedentē a dextris, amictū stola candida, & expauerūt.
 Mat. Lu. * At ille diciteis: Ne expauescatis; IESUM quæri
 28. 24. tis Nazarenum, qui fuit crucifixus, surrexit nō est hic
 ecce locus vbi posuerant illum.

Sed abite dicite discipulis eius, & Petro, quod ille
 præcedit vos in Galilæam; illic eum videbitis, sicut dixit vos

Et vobis. * Et abeuntes cito fugerunt a monumento. 28. 246
 Habebat enim illas tremor & stupor, neque cuiquam Mat. Lu.
 quicquam dicebant, timebant enim.

Cum surrexisset autem IESVS mane primodie sabbati, apparuit primum Mariae magdalene, de qua eiecerat septem daemones, illa profecta renunciauit his qui cum illo fuerant, lugentibus ac fletibus. Et illi cum audissent quod viueret, ac visus esset ab illa, non crediderunt.

* Post haec autem duobus ex ipsis ambulatibus apparuit in alia forma, euntibus rus. Et illi abierunt, ac renunciauerunt reliquis, nec his illi crediderunt. * Postea Luc. 24.
 discumbentibus illis undecim apparuit, & exprobrauit illis incredulitatem suam, & cordis duritiam, quod his qui ipsum vidissent resurrexisse, non credidissent. Et dicebat eis: * Ite in mundum vniuersum, & praedicate Mat. 28.
 Euangelium omni creaturae; Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.

Porro signa eos qui crediderint haec subsequetur. Per nomen meum daemones eicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent; & si quid letale biberint, non nocet eis. Super agrotos manus imponent, & bene habebunt.

Itaque dominus quidem postquam loquutus fuit 24. 20
 feteis, receptus est in caelum, & consedit a dextris dei. Lu. Act.

Illi vero egressi, praedicauerunt vbique domino cooperante, & sermonem confirmante per signa subsequencia.

EVANGELII SECUNDVM MARCVM,
 CVM, FINIS.

VITA SANCTI LVCAE PER
DIVVM HIERONYMVVM.

Lucas medicus Antiochensis, vt eius scripta in-
dicant, Graeci sermonis non ignarus fuit, sectae
tor apostoli Pauli, & omnis peregrinationis eius
comes, scripsit euangelium; de quo idem Paulus: *missi-
mus* (inquit) cum illo fratrem, cuius laus est in Euange-
lio per oēs ecclesias, Et ad Collosenses: Salutat vos Lu-
cas medicus charissimus. Et ad Timotheū: Lucas est
mecū solus. Aliud quoque edidit volumē egregiū, quod
titulo, *πρῶτος εἰς ἀποστολῶν*, prænотatur, cuius histo-
ria ad biennium Romae cōmorantis Pauli peruenit,
id est, vsque ad quartū Neronis annū. Ex quo intelli-
mus, in eadem vrbe librum esse compositum. Igitur
πρῶτος εἰς ἀποστολῶν Pauli & Theclae, & totam baptizati Leo-
nis fabulam, inter apocryphas scripturas cōputamus.
Quale em̄ est, vt indiuiduus comes apostoli, inter ceteras
ei⁹ res, hoc solū ignorauerit: Sed & Tertullianus vi-
cinus eorū tēporum, refert presbyterum quendam in
Asia *ἄστυρι* apostoli Pauli, conuictum apud lo-
annē, quod auctor esset libri, & confessum se hoc Pau-
li amore fecisse, & ob id excidisse. Quidam suspicantur,
quotiescunq; in epistolis suis Paulus dicit, iuxta
Euangelium meū, de luce significare volumine: & Lu-
cam non solum ab apostolo Paulo didicisse Euangelium,
um qui cum domino in carne non fuerat, sed a ceteris
apostolis, quod ipse quoque in principio sui voluminis
i p̄m viderūt, & ministri fuerunt sermōis. Igitur euange-
gium sicut audierat, scripsit. Acta vero apostolorū,
sicut viderat, composuit. Vixit octoginta & quatuor
annos, vxorem non habens. Sepultus est constantinopoli,
ad quam urbē vicesimo constantij anno, ossa
eius cum reliquijs Andreæ apostoli trans-
lata sunt de Achaia.

EVANGE

LIVM SECVNDVM LV

CAM.

56

Quoniam complures aggressi sunt contexe-
re narrationē earum, quæ inter nos certissi-
mæ fidei sunt, rerum; sicuti tradiderūt no-
bis hi, quæ ab initio suis oculis viderāt, ac pars
aliqua fuerant eorum quæ narrabant; visum
est & mihi, ut cunctis ab initio exacta diligētia perue-
stigatis, deinceps tibi scriberem optime Theophile,
quo agnoscas eorum, de quibus edoctus fueras, certi-
tudinem.

CAPVT I.

¶ Auferis Zachariæque metum, Mariamque salutem.
Angeles, magnificant carmina bina deum.

Erat in diebus Herodis regis Iudææ sacerdos quæ-
dam nomine Zachariæ de vice Abia: & vxor eius, *Pat. 24*
illius de filiabus Aaron, Et nomē eius Elizabeth.
Erant autē iusti ambo coram deo, versantibus in omni-
bus præceptis & iustificationibus dñi irreprehensibile-
les: nec erat illis proles, eo quod esset Elizabeth sterilis,
& ambo prouectæ iam essent ætatis.

Factum est autem cum sacerdotio fungeretur Zaa-
chariæ in ordine vicis sue corā deo, secundū consuetu-
dinē, functionis sacerdotalis, fors illi obuenit, ut odo-
res incenderet, ingressus in templū dñi: & omnis mul-
tudo populi præbatur foris tempore thymiamatis.
Apparuit autē illi angelus domini, stans a dextis altaris,
in quo thymiamata solēt adoleri. Et Zachariæ tur-
batus est eo viso, ac timor irruit super eum. Ait autem
ad illum angelus: Ne timeas Zachariæ, quoniā exaudi-
ta est deprecatio tua. Vxorque tua Elizabeth pariet

Caput. 1. tibi filiū, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gau-
diū tibi & exultatio, & multi sup̄ eius natiuitate gau-
debunt. Erit enim magnus corā domino, & vinum
ficeramq; nō bibit. Et spiritu sancto replebitur iam in
de ab vtero matris suæ, multosq; filiorū Israel conuer-
tet ad dominū deū ipsorū. Et ipse præcedet ante illū
cū spiritu & virtute Eliæ, vt cōuertat corda patrū in
filios, & inobedientes ad prudentiam iustorū, vt pareat
domino plebem perfectam.

Gene. 18.

Iudi. 13.

Et dixit Zacharias ad angelū: Quo argumēto istud
cōgnosca? ego em̄ sū senex, & vxor mea prouecta æra-
tis est. Ac respōdēs angelus dixit ei: *Ego sū Gabriel,
qui adisti in cōspectu dei, missusq; sū vt loquar ad te
& hæc tibi læta nūciē. Et ecce futurū est, vt sis tacitus,
nec fari possis ad eū vsq; diem, quo hæc fiant, eo quod
non credidisti verbis meis, quæ implebūtur in tempo-
re suo.

Et erat populus expectans Zachariam, & miraban-
tur quod moraretur in templo. Egressus autem non
poterat loqui illis. Et cognouerūt quod visionē vidisse
set in templo. Et ipse innuebat illis, permāsitque muet-

Et accidit vt impleti sūt dies officij eius abiit in do-
mū suam. Post hos autē dies cōcepit Elizabeth vxor
eius, & occultabat se mensibus quinq; dicens: Sic se-
cit mihi dominus in diebus, quibus me respexit, vt
auferret probum meum inter homines.

Mat. 14.

* In mēse autē sexto miss⁹ est angelus Gabriel a deo
in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virgī-

Iudic. 13.

Dauid ac nomen virginis Maria. Et ingressus āgelus
ad eam dixit: Aue gratiosa, dominus tecū, * benedic-
ta tu inter mulieres.

Isa. 7.

Illā vero cū vidisset, turbata est super oratione eius
& cogitabat qualis esset illa salutatio. Et ait angelus ei:
Ne timeas Maria, nacta es em̄ gratiam apud deum.

* Ecce concia

* Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis eum: *Esa. 7.*
 his nomen eius IESVM. Is erit magnus, & filius altissimi: *Mat. 1.*
 simi vocabitur: & dabit illi dominus deus sedem David
 patris ipsius, regnabitque super domum Iacob in
 aeternum, & regni eius non erit finis. *Mich. 4.*
Dan. 7.

Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo erit istud, quando quidem virum non cognosco? Et respondens angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. * Quapropter & quod nascetur sanctum, vocabitur filius dei. Atque ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua; & hic mensis est sextus illi, quem dicebatur sterillis: quia non erit impossibile apud deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum: Ac discessit ab illa angelus.

Exurgens autem Maria in diebus his, abiit in montana cum festinatione in civitatem Iuda: & intrauit in domum Zachariae, ac salutavit Elizabeth. Et factum est, ut audiuit salutationem Mariae Elizabeth, salijit infans in utero eius. Et repleta est spiritu sancto Elizabeth, exclamavitque voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit pro gaudio infans in utero meo. Et beata quem credidit: quoniam perficientur ea quae dicta sunt ei a domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea dominum. Et exultavit spiritus meus in deo servatore meo, Quia respexit ad humilitatem ancillae suae: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes: Quia fecit mihi magnificata qui potens est, & sanctum nomen eius. Et misericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus ipsum. Prestitit robur per brachium suum, dispersit superbos cogitatione cordis ipsorum. Detraxit potes

tes de sedibus, & euexit humiles. Esurientes impleuit bonis & diuites dimisit inanes. Suscepit Israel puerum suum, ut memor esset misericordiae. * Sicut loquutus est ad patres nostros, ipsi Abraham & semini eius in æuum. Mansit autem Maria cum illa circiter mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.

Elizabethæ vero impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quod magnifice dominus misericordia sua vsus esset erga illam, & gratulabantur ei. Et factum est in die octauo, venerunt ad circumcidendum puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater eius, dixit. Nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Nemo est in cognatione tua, qui vocetur isto nomine. Innuebant autem patri eius, quid vellet vocari eum. Isq; postulatis tabellis scripsit dicens: Ioannes est nomen eius. Et admirati sunt vniuersi. Apertum est autem os eius illico, & lingua eius, & loquebatur laudans deum. Et peruasit timor per omnes vicinos eorum, & per omnem montanam regionem Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc, & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis nam puer hic erit: Et manus domini erat cum illo.

Et Zacharias pater eius repletus est spiritu sancto, prophetauitq; dicens: Laudandus dominus deus Israel, quia visitaui & fecit redemptionem populo suo. Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui: Sicut loquutus est per os sanctorum, qui a seculo fuerunt, prophetarum suorum: Fore vt seruaremur ab inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos: Vt vteretur misericordia erga patres nostros, ac memor esset testamenti sui sancti. Præstaretq; iusiuramentum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum: ac daret nobis, vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiremus.

utremus ipsi. Cum sanctitate & iustitia coram ipso cunctis diebus vitæ nostræ. Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præbis enim ante faciem domini ad parandum vias eius Ad dandam scientiam salutis populo ipsius, per remissionem peccatorum eius: Per viscera misericordiæ dei nostri, quibus visitaui nos oriens ex alto: Ut illucesseret his qui in tenebris & in umbra mortis sedebant, addirigendos pedes nostros in viam pacis.

* Puer autem crescebat & corroborebatur spiritu, 1. Reg. 2.
& erat in desertis, donec veniret dies, quo ostendendus erat apud Israelitas.

CAPVT II.

¶ Baiulat ad templum materq; paterq; puellum.
Gloria in excelsis, turba superna canit.

FActum est autem in diebus illis: Exiit decretum a Cæsare Augusto, vt censeretur totus orbis. Hæc descriptio prima facta est præside Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes vt profiterentur, in suam quisq; ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph a Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem, eo quod esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsa sibi vxore, quæ erat prægnans.

* Accidit autem cum essent ibi, completi sunt dies pariendi. Et peperit filium suum primogenitum, ac fasciis eum inuoluit, reclinauitque eum in præsepi, quod non esset eis locus in diuersorio. 1. Mat. 2. 1.

Et pastores erant in regione eadem vigilantes / & excubantes excubias nocte super gregem suum. Et ecce angelus domini astitit illis, & claritas domini circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus: Ne timeatis. Ecce enim annuncio vobis gaudium magnum, quod

h.ii.

Cap. ii.

futurum est toti populo: quia natus est vobis hodie seruator, qui est CHRISTVS dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem factum in uoluntate, positum in praesepi. Et subito facta est cum angelo multitudo militie caelestis laudantium deum, & dicentium: Gloria in altissimis deo, ac in terra pax, hominibus bona voluntas.

Et factum est, ut discesserunt ab eis angeli in caelum & homines pastores loquebantur inter sese: Transieramus iam Bethleem usque, & videamus hoc quod audimus accidisse: quod dominus aperuit nobis. Et uenerunt festinantes, & inuenerunt Mariam & Ioseph, & infantem positum in praesepi. Cum vidissent autem, diuulgauerunt de verbo, quod dictum erat ipsis de puero hoc. Et omnes qui audierunt, mirati sunt de his, quae dicta erant a pastoribus ad ipsos. Porro Maria conseruabat omnia uerba haec, conferens in corde suo. Et reuerfi sunt pastores, glorificantes ac laudantes deum suum per omnibus quae audierant & uiderant, ita ut dictum fuerat ipsis. Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, uocatum est nomen eius IESVS, quod uocatum erat ab angelo prius quam in utero conciperetur.

Leu. 12.

* Et postea quam completi essent dies purgationis eorum secundum legem Moysi, adduxerunt eum Hierosolymam, ut scisciterent eum domino: sicut scriptum est in lege domini: * Omne masculinum adaperiens uuluum, sanctum domino uocabitur: & ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

Ex. 13. 34.

Nume. 8.

Et ecce homo erat Hierosolymis / cui nomen Symeon, & homo iste iustus ac pius, expectans consolationem Israel, et spiritus sanctus erat super eum. Et responsum acceptum rata spiritu sancto non uisurum se mortem, nisi prius uideret Christum domini. Et uenit per spiritum in templum.

Et cum

Et cum inducerent puerum IESVM parentes, vt facerent secundum cōsuetudinē legis pro eo, ipse quoque accepit eum in vlnas suas, & laudauit deum, ac dixit: Nunc dimittis seruum tuum domine secundum verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei salutarem tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum: Lumen ad reuelationem gentium, & gloriā plebis tuæ Israel.

Et erat pater & mater eius mirātes super his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Symeon, & dixit ad Mariam matrem eius: * Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicitur. Quia & tuam ipsius animā penetrabit gladius, vt retegātur ex multis cordibus cogitationes. zac. 14.

Et erat Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser: hæc processerat in multam ætatem, & vixerat cū viro annis septem a virginitate sua. Et hæc vidua ætatis ferme octogintaquatuor, quæ non discedebat de templo, ieiunians ac deprecationibus seruiens nocte ac die. Et hæc eadem hora superueniens, vicissim consistebatur domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Hierosolymis.

Et vt perfecerunt omnia secundum legem domini, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth. Puer autem succrescebat, corroborabaturque spiritu, & implebatur sapientia, & gratia dei erat super illum.

Et ibant parentes eius quotannis Hierosolymam, in die festo paschæ. Et cum factus esset ætatis duodecim, ascendit illis Hierosolymam, secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus cum redirent illi, remansit puer Iesus Hierosolymis, & non cognouerunt parētes eius. Ceterū rati illū esse in cōitatu, venerunt itinere diei, & requirebāt eū inter cognatos & inter notos. Et cū non inuenissent eum, reuersi

Cap. iii. sunt Hierosolymā, quærentes eū. Et accidit post triduum, inuenerūt illū ī tēplo sedentē in medio doctorū, audientē illos, & interrogantē eos. * Stupebant autē omnes qui eum audiebant, super intelligentia & repositis eius: et viso eo, admirati sūt. Et dixit mater eius ad illū Fili cur fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego, dabatē quærebam⁹ te. Et ait ad illos. Quid est quod quærebatis me? an nesciebatis, quod in his quæ patris mei sūt oportet me esse? * Et illi non intellexerunt sermonem quem locutus est ipsis.

L. 18.

1. Reg. 1.

Et descendit cum eis, venitque Nazareth, eratque subditus illis. * Mater autem eius cōseruabat omnia uerba hæc in corde suo. Et IESVS proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud deum atque homines.

CAPVT III.

¶ Colleis implendas in uasta clamat eremo
Visit Ioannis sacra lauacra deus

✠

ANno autē decimo quinto Imperij Tiberij Cesaris, Pōtio Pilato p̄side Iudæe, tetrarcha uero Galilææ Herode, Philippo autē fratre eius tetrarcha Ituræe & Trachonitidis regiōis / & Lyfania Archelene tetrarcha, sub pontificibus Anna et Caipha, factū est uerbum domini super Ioannem Zachariæ filiū in deserto. * Et uenit in oēm regionē finitimā Iordani, prædicans baptismū pœnitentię in remissionem peccatorum; sicut scriptū est in libro sermonū Esaiæ prophete, dicentis: * Vox clamantis in deserto, parate uiam dōmini, rectas facite semitas eius. Omnis uallis implebitur, & omnis mōs & collis reddetur humilis, Et fient que obliqua sunt, directæ: & asperę uertentur in uias planas & uidebit omnis caro salutare dei.

3. Mat. 10.

Esa. 40.

Mat. 3.

Rom. 1.

Ioh. 1.

* Dicebat ergo ad turbas, quæ exhibant ut baptizarentur ab ipso: Progenies uiperarum, quis submonstrabit uobis ut fugeretis a uetura ira? facite ergo fructus dignos

dignos pœnitentiæ: et ne cœperitis dicere intra vos ipsos: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, potens est deus de lapidib⁹ istis suscitare filios ipsi Abraham. Iam vero et securis ad radicem arborum posita est. * Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, ex Mat. 3. 7. ciditur, & in ignem conijcitur.

Et interrogabant eū turbæ, dicentes. Quid ergo faciemus? Respondēs autem/dicit illis: Qui habet duas tunicas, impertiat non habenti: & qui habet escas, simili faciat.

Venerunt autē & publicani, vt baptizarentur, & dixerūt ad illū: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Ne quid amplius, quam quod constitutum est vobis, exigatis. Interrogabant autē eū & milites, dicentes: Et nos quid faciemus? Et ait illis: Ne quem concutiatis, ne quē calumniemini: & contenti estote stipendijs vestris. Expectate autē populo, & cogitantib⁹ omnib⁹ in cordib⁹ suis de Ioanne, nū ipse esset ille CHRISTVS. Respōdit Ioannes, dicēs vniuersis: * Ego quī dē aqua baptizo vos, sed veniet fortior me, cuius nō sum dignus soluere corrigiam calciametorū, ipse vos baptizabit spiritu sancto & igni: * cuius ventilabrū in manu ipsius, & purgabit aream suā, & cōgregabit triticū in horreū suū, paleas autē cōburet igni inextinguibilib⁹. Multa quidē & alia exhortās euāgelizabat populo. * Herodes autē tetrarcha, cū corripere ab illo de Herodiade vxore fratris sui, de q; omnib⁹ malis quę faciebat Herodes, adiecit & hoc sup omnia, & inclusit Ioannem in carcerē: * Factum est autē cum baptizaretur omnis populus, vt & IESV baptizato et orante, apertū sit cœlū, ac descēdit spiritus sanctus corporali specie, quasi columba in ipsū, et vox de cœlo facta est, quæ diceret: * Tu es filius ille meus dilectus, in te cōplacitum est mihi. Et ipse IESVS incipiebat esse serme annorum triginta, vt putabatur, filius Ioseph, Luc. 9.

E V A N G E.

Cap.iii.	*qui fuit filius Heli,	qui fuit Heliachim,
	qui fuit Mathat,	qui fuit Meleam,
	qui fuit Leui,	qui fuit Menam,
	qui fuit Melchi,	qui fuit Mathata,
	qui fuit Ianne,	qui fuit Nathan,
	qui fuit Ioseph,	qui fuit Dauid,
	qui fuit Matathiaz,	qui fuit Iesse,
	qui fuit Amos,	qui fuit Obed,
	qui fuit Naum,	qui fuit Booz,
	qui fuit Helli,	qui fuit Salmon,
	qui fuit Nagge,	qui fuit Naasson,
	qui fuit Maath,	qui fuit Aminadab.
	qui fuit Matathiaz,	qui fuit Aram.
	qui fuit Semei,	qui fuit Efromi,
	qui fuit Iosech,	qui fuit Phares,
	qui fuit Iuda,	qui fuit Iudæ,
	qui fuit Ioanna,	qui fuit Iacob,
	qui fuit Rhesa,	qui fuit Iſaac,
	qui fuit Zorobabel,	qui fuit Abrahæ,
	qui fuit Salathiel,	qui fuit Tharræ,
	qui fuit Neri,	qui fuit Nachor,
	qui fuit Melchi,	qui fuit Saruch,
	qui fuit Addi,	qui fuit Ragau,
	qui fuit Coſam,	qui fuit Phalec,
	qui fuit Helmadam,	qui fuit Heber,
	qui fuit Her,	qui fuit Sale.
	qui fuit Ieſo,	qui fuit Cainan,
	qui fuit Heliezer,	qui fuit Arphaxat,
	qui fuit Ioram,	qui fuit Sem,
	qui fuit Mattha,	qui fuit Noe,
	qui fuit Leui,	qui fuit Lamech,
	qui fuit Simeon,	qui fuit Mathuſala,
	qui fuit Iuda,	qui fuit Enoch,
	qui fuit Ioseph,	qui fuit Iareth,
	qui fuit Ionam,	qui fuit Malalehel,
		qui fuit

qui fuit Cainan, qui fuit Enos, qui fuit Seth,
 qui fuit Adam, qui fuit dei. CAP V T . III .

¶ Dæmone conuictō recitantem verba prophete.
 Liuida turba iacit per iuga summa deum.

¶ **I**ESVS autem plenus spiritu sancto, regressus est
 a Iordane; & actus est per spiritum in desertū / ac 4. I.
 diebus quadraginta tentabatur a diabolo. * nihilq; Mat. Ro.
 comedit in diebus illis: & consummatis illis, deinde
 esuriit. Dixit autem illi diabolus: Si filius es dei, dic la
 pidi huic, ut panis fiat. Et respondit ad illum IESVS
 dicens: Scriptum est, * non pane solo viuet homo, sed Deut. 8.
 omni verbo dei.

Et subduxit illum diabolus in montem excelsum, et
 ostendit illi omnia regna orbis terræ in puncto tempo
 ris, & ait illi diabolus: Tibi dabo potestatem hanc vni
 uersam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, &
 cuiuscunq; volo, do illam; tu ergo si adoraueris prouo
 lutus coram me, erunt tua omnia. Et respondens IES
 VS, dixit illi: Abi post me satana. Scriptum est enim Deut. 6.
 * Adorabis dominum deum tuum, & illū solū coles.

Et duxit illū Hierosolymā, statuitq; eum super pin
 nā templi: & dixit illi: Si fili⁹ dei es, mitte te ipsū hinc Psal. 90.
 deorsum. * Scriptum est enim, quod angelis suis man
 dauit de te, vt seruent te, & in manibus tollent te, ne
 offendas ad lapidem pedem tuum. Et respondens IES
 VS, ait illi: Dictum est, * Non tentabis dominum de
 um tuum. Et consummata omni tentatione, diabolus
 recessit ab illo vsq; ad tempus.

Et reuersus est IESVS virtute spiritus in Galilæā: 4. I.
 * Et fama exiit per vniuersam regionem de illo. Et ipse Mat. Mar
 se docebat in synagogis eorū, & glorificabat ab oībus ij. 6.
 * Et venit Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit se Mat. Ro.
 cundum consuetudinem suam die sabbatorum in sy
 nagogam, & surrexit vt legeret. Et traditus est illi li
 ber Esaiæ prophete, & vt explicuit librum, inuenit lo

Cap. III. cum vbi scriptum erat: * Spiritus domini sup me, prop
 Esaiæ .61. terea quod vnxit me, ad euangelizandū pauperibus
 misit me, vt sanem contritos corde: vt prædicem capti-
 uis remissionem, & cæcis visum: vt emittram contra-
 ctos p remissionem, vt prædicem annum dñi acceptū

Et complicato libro reddidit ministro, ac resedit. Et
 omnium in synagoga oculi erant defixi in eū. Cæpit
 autem dicere ad illos: Hodie impleta est hæc scriptura
 in auribus vestris. Et omnes testimonium illi dabant,
 et mirabantur super gratia sermonū, qui procedebant

23. 6. 6.
 Mat. R. 1.

ex ore ipsius, dicebantq; * Nonne hic est fili⁹ Ioseph
 Et ait illis: Omnino dicetis mihi hanc similitudinem
 Medice, cura te ipsum. Quecunq; audiuius facta in
 Capernaum, fac & hic in patria tua. Ait autē: Amen di-
 co vobis: * Nemo propheta acceptus est in patria sua.

1041. 4.
 3. Reg. 17.

Sed in veritate dico vobis, multę viduę erant in die-
 bus Helie in Israel, quando clausū est cælum annis tri-
 bus & mensibus sex, cum facta esset fames magna per
 omnem terram/et ad nullam illarū missus est Helias,
 nisi in Sarephtha Sidonis ad mulierem viduam. * Et

4. Reg. 5.

multi leprosi erant in Israel sub Helisæo propheta, &
 nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.

Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes
 Et insurrexerunt, eieceruntq; illum e ciuitate, & duxe-
 runt illum vsq; ad superciliū montis, super quem ci-
 uitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum. Ipsi

1. 2.

se autem transiens, per medium illorum ibat. * Et de-
 scendit Capernaum ciuitatem Galilæe, ibiq; docebat illos

Ro. 10.

los sabbatis. * Et stupebant super doctrina eius, quia
 cum potestate coniunctus erat sermo ipsius.

7. 2. 1.

Mat. L. R.

Mar. 1.

Et in synagoga erat homo habens spiritū demonis
 immundum, & exclamauit voce magna/dicens: Eia,
 quid tibi nobiscū est IESV Nazarene: Venisti ad per-
 dedum nos: Scio te qui sis/sanctus ille dei. Et increpauit
 eum illū IESVS, dicens, Obmutescet & exi ab eo. Et cū
 proiecisset

proiecisset illum demonium in medium, exiit ab illo nihilque illi nocuit. Et factus est pavor super omnes & colloquebatur inter sese, dicentes: Quis sermo hic est? quia cum autoritate ac potestate imperat immūdis spiritibus, & exeūt. Et divulgabatur fama de illo in omnem locum vndique finitimæ regionis.

* Cū surrexisset autē IESVS de synagoga, introiuit in domū Simonis: Socrus autē Simonis tenebat febrimagna, & rogauerūt illū pro ea, & adsiās supra illā, increpauit febre, & febris dimisit illā: statimq; surgens, ministrabat illis.

* Cum autē sol occideret, omnes qui habebant infirmos morbis varijs, ducebant illos ad eū, at ille singulis manus imponens, sanabat eos. * Exhibant autē & demonia a multis, clamantia, ac dicentia: Tu es CHRIS TVS ille filius dei. Et increpans non sinebat ea loqui quod sciebant ipsū esse CHRISTVM.

* Facto autē die egressus ibat in desertū locū, & turbæ quærebant eū, & venerūt vsq; ad ipsū, & detinebāt illū, ne discederet ab eis. Quib⁹ ille ait: & alijs ciuitatib⁹ oportet me euangelizare regnū dei: nam in hoc missus sū. Et prædicabat in synagogis Galilææ.

CAPVT. V.

¶ Exi petrus ait, demittunt quatuor agrum Infunditque nouis vina nouella cadis.

* Actum est autem, cum turba immīneret ei, vt audiret verbum dei, & ipse stabat iuxta stagnū Genezareth, & vidit duas naues stantes ad iragnum, piscatores autem descenderant ex illis, & abluebant retia. Ingressus autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum, vt a terra abduceret pulillum & sedens docebat de nauī turbas.

* Vt cessauit autem loqui, dixit ad simonem: Duc maltū, & laxate retia vestra in capturam. Et respōdēs Simō, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laboran

8. 2.
Mat. R.O.

Mar. 1.

Mar. 10.

Mar. 10.

Mar. 40.

Ibidem.

tes, nihil cepimus, tamen tuo iussu laxabo rete. Et cō hoc fecissent, concluderunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autē rete eorum. Et annuerunt socijs, qui erant in altera naui, vt venirēt & adiuarēt ipsos; & venerunt atq; impleuerunt ambas naues, ita vt mergerentur.

Quod cum videret Simon Petrus, accidit ad genua IESV dicens: Discede a me domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, super captu piscium quem ceperant, similiter autem Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erāt socij Simoni. Et ait ad Simonē IESVS: * Ne metuas: post hac homines capies. Et subductis in terrā nauibus relictis omnibus, sequuti sunt eum.

4. 5.
Mat. Mar.

8. 1.
Mat. R.O.

Leui. 13.

4. 3. 6.
Mat. R. I.

14. 6.
Mat. R.O.

9. 2 5.
Ma. M. I.

Mar. 1.

Et accidit cum esset in quadam ciuitate, & ecce vir plenus lepra, cumque vidisset IESVM, prostratus in faciem rogauit eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et protensa manu tetigit eum, dicēs: Volo, mundus esto. Et confestim lepra discessit ab illo. Et ipse se præcepit illi, ne cuiquam diceret: sed vade (inquit) * ostende te ipsum sacerdoti, & offer pro emundatiōe tui, quemadmodum præcepit Moses in testimonium illis. * Peruagabatur autem magis rumor de illo, & cō ueniebant turbæ multæ, vt audirent & sanarentur ab ipso ab infirmitatibus suis. * Ipse autem agebat in secessu in desertis, & orabat.

Et factum est quodam die, & ipse docebat, erantq; pharisei sedentes, ac legis doctores, qui venerāt ex omni castello Galilææ & Iudææ & Hierusalem, & virtus domini aderat ad sanandum eos.

* Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante illum. * Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt super tectum, ac per tegulas dimiserunt eum cum lectulo in medio ante IESVM.

* Quorum

*Quorum fidem vt vidit, dixit illi: Homo remittatur tibi peccata tua. Et cœperunt cogitare scribæ & pharisæi dicentes: Quis est is, qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus deus?

Vt cognouit autem IESVS cogitationes eorum, respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris? Vtrum est facilius dicere, remittantur tibi peccata: an dicere, surge & ambula? Vt autem sciatis quod filius hominis habet potestatem in terra remittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico surge, tolle lectulum tuum, & vade in domum tuam. Itaque confestim surgens, & vade in domum tuam. Itaque confestim surgens coram illis, tollebat in quo iacuerat abiectus in domum suam, glorificans deum, & stupor corripuit omnes, & glorificabant deum, & repleti sunt timore, dicentes: Vidimus incredibilia hodie. * Et post hæc exiit, ac vidit publicanum, nomine Leui, sedentem ad telonium, & ait illi: Sequere me. Atque is relictis omnibus surgens sequutus est eum. * Et fecit ei conuiuium magnum Leui in domo sua, & erat turba multa publicanorum & aliorum, qui cum illis accumbebant.

Et murmurabant scribæ & pharisæi aduersus discipulos eius dicentes: Quare cum publicanis & peccatoribus editis & bibitis? Et respondens IESVS, dixit ad illos: * Non egêt qui sani sunt medico, sed qui male habent. Nō veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiã.

At illi dixerunt ad eum: * Quare discipuli Ioannis & pharisæorum, tui vero edunt & bibunt? Quibus ipse ait: Num potestis facere vt filij thalami, dum cum illis est sponfus, ieiunent? Venient autem dies vt cum ablatu fuerit ab illis sponfus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

Dicebatautem & similitudinem ad illos: * Nemo immisuram noui vestimenti immittit in vestimentum vetus, alioquin & nouum rumpit, & veteri non cõuenit

9. 2. 2.
Mat. Ro.9. 2. 5.
Ma. M. l.

Ibidem:

Ibidem.

Ibidem

Mar. 2.

E V A N G E L.

Cap. vi. imissura ex nouo. Et nemo mittit vinū nouū in vtres
veteres, alioqui rumpet vinū nouum vtres, & ipsū ef-
fundetur, & vtres peribūt; Sed vinum mustū in vtres
nouos mittendum est, & vtraque conseruantur. Et ne-
mo qui biberit vetus, statim vult nouum, dicit enim;
vetus melius est.

CAPVT VI.

¶ Formam præscribit qua possis esse beatus,
Matthæus triplici continet hancce tomo.

12. 2.
Mat. Mar.

A* Ccidit autem, vt in sabbato secundo primo
transiret per sata, ac velebāt discipuli eius spi-
cas, edebantq; confricantes manibus. Quidā
autem pharisæorum dicebant illis; Quid facitis quod
non licet facere in sabbatis? Et respondens I E S V S ad
eos dixit; * Ne hoc quidem legistis quod fecit Dauid,
cum esurisset ipse, & qui cum illo erant, quomodo in-
trauit in domum dei, & panes propositionis sumpsit,
editq; ac dedit etiam his qui secum erant, quos non li-
cet edere, nisi tantū sacerdotibus? Et dicebat illis; * Do-
minus est filius hominis etiam sabbati.

5. Reg. 2.

12. 3.
Mat. R. O.

Factum est autē & in alio sabbato, vt intraret in sira-
gogam, ac doceret. Et erat ibi homo, & manus eius de-
xtera erat arida. Obseruabant autē eum scribæ & pha-
risæi, an in sabbato sanaturus esset, vt inuenirent vnde
accusarent eum. Ipse vero sciebat cogitationes eorum
& ait homini qui habebat manum aridā; Surge & sta
in medio. Ille vero surgens stetit. Ait igitur ad illos I E
S V S; * Interrogabo vos: vtrum licet sabbatis beneface-
re, an malefacere: animam seruare an perdere? Et circū-
spectis omnibus illis, dixit homini: Extende manum
tuam. Ille autem fecit, & restituta est manus eius sicut
altera. Ipsī autem repleti sunt amentia, & colloqueban-
tur inter sese, quidnam facerent I E S V S.

Mat. 12.

14. 6.
Mat. R. O.

* Factum est autem in illis diebus, exijt in montē ad
orādum, eratq; pernoctans in deprecatione dei. Et cū di-
es fact

es factus esset, * vocauit discipulos suos, & elegit duo Mat. 10.
 decem ex ipsis, quos & apostolos nominauit, Simon Rom. 16.
 quem nominauit Petrum, & Andream fratrem eius, Act. 1.
 Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomæum
 Matthæum & Thomam, Iacobum Alpei filium, &
 Simonem qui vocatur Zelotes: & Iudam Iacobi, & Iu-
 dam Iscariotem, qui idem fuit proditor.

Et descendens cum illis stetit in loco campestri, tur-
 baq; discipulorum eius, * & multitudo copiosa plebis Mar. 3.
 ex omni Iudæa & Hierusalem, & a maritima Tyro &
 Sidone, qui venerant vt audirent eum, & sanarentur
 a morbis suis, & qui vexabantur a spiritibus immun-
 dis, & sanabantur. Et omnis turba quærebat eum tan-
 gere, quia virtus ab illo exibat, & sanabat omnes.

* Et ipse attollens oculos suos in discipulos, dicebat: Mat. 5.
 Beati pauperes, quia vestrum est regnum dei. * Beati Eccle. 31.
 qui esuritis nunc, quia saturabimini. Beati qui fletis
 nunc, quia ridebitis. Beati eritis, cum vos oderint hos-
 mines, & separauerint vos, & exprobrauerint, & eie-
 cerint nomen vestrum, tanquam malum propter filie-
 um hominis. Gaudete in illo die & exultate, ecce em-
 merces vestra multa est in cœlis. Secundū hæc enim fa-
 ciebant prophetis patres eorum.

* Veruntamen væ vobis diuitibus, qui habetis con-
 solationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia Amos. 6.
 esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis &
 flebitis. Væ vobis cum vos laudauerint omnes homi-
 nes, secundum hæc enim faciebant pseudopphetis
 patres eorum.

Sed vobis dico qui auditis: * Diligite inimicos ve-
 stros, benefacite his qui vos oderunt. Benedicite male Mat. 5.
 dicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos
 * Percutienti te in maxillam, præbe ei & alteram: & ab bidem
 eo qui aufert tibi pallium, etiam tunicā, noli prohibere
 te. Omni autem exigenti abs te, tribue, & ab eo qui

Thob. 4. aufert quæ tua sunt, ne repossas. * Et prout vultis vt
 Mat. 7. faciant vobis homines, vos quoque facite illis simi
 * Ma. 5. liter.

* Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia: Nam & peccatores eos a quibus diliguntur, diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia: Siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis: Nam et peccatores peccatoribus dant mutuum, vt recipiant paria. Quin immoderate diligite inimicos vestros, & benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est erga ingratos ac malos.

Mat. 7. Estote ergo misericordes, sicut & pater vester misericors est. * Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Remittite, & remittetur vobis. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & concussam atque exundantem dabunt in sinum vestrum. * Eadem quippe
 7. 4. mensura qua metimini, metientur alij vobis.

Mat. Mar. Dicebat autem illis similitudinem; Nūquid potest cæcus cæcum ducere: nonne ambo in foueam cadunt
 Mat. 15. * Non est discipulus supra magistrum suum; perfectus autem omnis erit, sicut magister ipsius. * Quid autem
 Mat. 10. vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ
 Ro. 13. 15. in oculo proprio est, non animaduertis? Aut quomodo
 Mat. 7. potes dicere fratri tuo: frater, sine, eijciam festucam quæ in oculo tuo est, ipse in oculo tuo trabem non vides? Hypocrita! eijce primum trabem ex oculo tuo, & tunc perspicias, vt eijcias festucam, quæ est in oculo fratris tui.

Mat. 7. * Non est enim arbor bona, quæ facit fructum malum neque arbor mala faciens fructum bonum. Vnaquæque enim arbor ex fructu suo cognoscitur. * Neque enim e spinis colliguntur

colligunt ficus, neq; e rubo vindemiant vnam.

* Bonus homo ex bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus hō ex malo thesauro cordis sui profert malum. Ex abundantia enim cordis loquitur os eius. Mat. 12.

* Quid autem vocatis me domine, domine, & non facitis quæ dico? Quisq; venit ad me, & audit sermo- Mat. 7.
nes meos, & facit eos, ostendam vobis, cui similis sit.

Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum super petram. Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & nō potuit eam mouere. Fundata enim erat super petram. Qui autem audiuit & non fecit, similis est homini, qui ædificauit domum suam super terram, absq; fūdamento, in quā illisus est fluuius, & cōtinuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna. CA. VII.

¶ Gressum quando nalm direxit, surgit Ephæbus. Peccatrix domini colluit inde pedes.

Cum autem consummasset omnia verba sua, audiente populo, * intrauit Capernaum. Centurionis autē cuiusdam seruus male hebens, agens 8. 4.
animam, qui illi erat charus. Cum audisset autem Mat. 10.
de IESV, misit ad eum seniores Iudæorum, rogans eum, vt veniret & seruaret seruum suum. At illi cū venissent ad IESVM, rogabant eum studiose, dicentes: Dignus est, vt hoc illi præstes: diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis, IESVS autem ibat cum illis.

Et cum iam non longe abesset a domo, misit ad eum centurio amicos, dicens ei: * Domine, noli vexari. Nō enim sum dignus, vt sub tectum meum intres: Quæ propter nec me ipsum sum dignum arbitratus, vt venirem ad te, sed dic verbo, & sanabitur puer meus. Nā & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, vade, ac vadit: & alteri, veni, ac venit, & seruo meo, fac hoc, ac facit. Mat. 8.

ditis autem his, IESVS miratus est eum, & conuersus, sequenti se turbæ dixit: Dico vobis, ne in Israel quædem tantam fidem inueni. * Et reuersi qui missi fuerant, in domum, inuenerunt seruum qui languerat, sanum.

Et factum est deinceps, ibat in ciuitatem, quæ uocatur Nain, & ibant cum eo discipuli eius multi, turbaq; copiosa: Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius vnicus matri suæ, & hec uidua erat & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum uidiſſet dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere. Et accessit, tetigitq; loculum. Porro qui portabant substiterunt: Et ait: Adulescens, tibi dico, surge. Et resedit qui erat mortuus, & cæpit loqui, & dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant deum, dicentes: Propheta magnus surrexit inter nos, & deus uisitauit plebem suam. Et exiit hic rumor in uentum eusam Iudææ de eo, & omnem finitimam regionem.

Mat. ix.

Et nunciauerunt Ioanni discipuli ipsius de his omnibus. * Et conuocauit duos de discipulis suis Ioannes, & misitq; ad IESVM, dicens: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Cum autem uenissent ad eum uiri, dixerunt: Ioannes baptista misit nos ad te, dicens: Tu es ille qui uenturus erat, an alium expectamus? In eadem autem hora multos curauit a morbis, & plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donauit uisum. Et respondens, dixit illis: * Euntes renunciate Ioanni, que uidistis & audistis, quod cæci uident, claudi ambulat, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperibus annuociatur Euangelium, & beatus est quicumq; non fuerit offensus, per me.

Esa. 6.

Et cum discessissent nuncij Ioannis, cæpit de Ioanne dicere ad turbas: Quid exiſtis in desertum ut uideatis? harūdinem uento agitari? Sed quid exiſtis uisuri

furi hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui vestitu splendido vestiuntur, & in delicijs agunt, in aulis regum sunt. Sed quid existis ad videndum? Prophetam? Vtiq; dico vobis, & plus quam propheta. * Hic est de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam Mala. 3. ante te. Dico autem vobis: Maior inter natos mulierum propheta Ioanne baptista nemo est: attamen qui minor est in regno dei, maior est illo. Mar. 1.

* Et omnis populus audiens, & publicani iustificauerunt deum, baptizati baptismo Ioannis. Pharisei autem, & legisperiti consilium dei spreuerunt aduersus semetipsos, non baptizati ab eo. Mar. 1.

Ait autem dominus: * Cui ergo similes dicam homines generationis huius, & cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, & acclamantibus inter se, ac dicentibus: Cantauimus vobis tibijs, & non saltastis: cecinimus vobis lugubria, & non plorastis. Venit enim Ioannes baptista, neq; edens panem, neq; bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet. Venit filius hominis edens ac bibens, & dicitis: Ecce homo edax & vinipotior, amicus publicanorum ac peccatorum. Et iustificata est sapientia a filijs suis omnibus. Mat. 23.

* Rogabat autem illum quidam e phariseis, vt caperet cibum cum ipso. Et ingressus domum pharisei, accubuit. * Et ecce mulier quæ fuerat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quod accubuisset in domum pharisei, attulit alabastrum vnguenti, stansq; ad pedes eius a tergo, flens lacrymis cepit rigare pedes ei, & capillis capitis sui extergebat, et deosculabat pedes ei, et vngueto vngebat. 26. 14. 12. M. R. I.

Videns autem phariseus, qui vocauerat eum, ait intra se: dicens: Hic si esset propheta, sciret vtiq; quæ & qualis est mulier, quæ tangit ipsum, quia peccatrix est. Et respondens IESVS, dixit ad illum: Simon, habeo quiddam quod tibi dicam. At ille dicit: Magister

Cap. viii.

dic. Duo debitores erant cuidam creditori, vnus debebat denarios quingentos, & alter quinquaginta. Cū autem illi non essent soluendo, condonauit vtrisque: horum igitur dic vter eum plus diliget? Respondens Simon, dixit: Ex ultimo quod is cui plus condonauit. At ille dixit ei: Recte iudicasti.

Et conuersus ad mulierē, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui extersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intraui, non cessauit de osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisi: hæc autem vnguento vnxit pedes meos: propter quod dico tibi: Remittantur peccata eius multa, quoniam dilexit multum: Cui autem minus remittitur, is minus diligit.

Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperūt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata remittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade cum pace,

CAPVT VIII.

In campum triplicem factato semine, ventis. Imperat, exurgit nate laire tua.

ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per singulas ciuitates & castella, prædicans & annūcians regnum dei, & duodecim cum illo, simulque mulieres aliquæ, quæ erant sanatæ a spiritibus malis, & infirmitatibus: * Maria quæ vocat Magdalenæ, de qua septem demonia exierant: & Ioanna vxor Chusæ pcuratoris Herodis, & Susanna, & alię multę quę ministrabant ei de facultatibus suis. Cū autē turba plurima cōueniret, & e singulis ciuitatibus pperaret ad eum dixit per similitudinem: * Exijt qui seme nē faciebat, ad seminandum semen suum: & inter seminandum, aliud cecidit circa viam, & conculcatum est, & volu

Luc. 24.

13.

Ma.

4.

R.

& volucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit super petram, & enatum aruit, qui non habebat humorem. Et aliud cecidit inter spinas, & simul enatae spinę suffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum fecit fructum centuplum. Hęc dicens, clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat.

Interrogabant autem eum discipuli eius, dicentes, quæ esset ista parabola. At ille dixit: * Vobis datum est nosse mysteria regni dei, cæteris autem per parabolas, * vt videntes non videant, & audientes, non intel- Mat. 13.
ligant. Est autem hęc parabola: Semen est sermo dei; Rom. 4.
qui autem iuxta viam, hi sunt qui audiunt, deinde ve- Ioh. 1.
nit diabolus, & tollit sermonem de corde eorum, ne cre- Esa. 6.
dentes seruentur. Nam qui super petram, ii sunt, qui Act. 28.
cum audierint, cum gaudio suscipiunt sermonem: & hi radices non habent, qui ad tempus credunt, & in tē-
pore tentationis recedunt. Quod autem in spinas ceci-
dit, hi sunt, qui audierunt, & a sollicitudinibus & di-
uitijs ac voluptatibus vitæ euntes suffocantur, nec reser-
uerunt fructum. Quod autē in bonam terram, hi sunt
qui in corde honesto ac bono audientes sermonem, reser-
uunt, & fructum afferunt per patientiam. * Nemo
vero cum lucernam accēderit, operit eam vase, aut sub Mat. 5.
ter lectum ponit: sed super candelabrum ponit, vt in- Luc. 11.
irantes videant lumen. * Non est enim occultum, Mat. 10.
quod non manifestum sit futurum: nec absconditum Mar. 4.
quod non sit cognoscendum, & in propatulum ven-
turum.

* Videte ergo quomodo audiat. Quisquis Mat. 13 25
enim habet, dabitur illi: & qui cūq; non habet, etiā qđ Rom. 4.
putat se habere, auferetur ab illo. L. u. 19.

* Venerunt autem ad illum mater & fratres eius, & non poterant adire eum præ turba, & nunci-
um est illi, dictumque: Mater tua & fratres tui stant
foris, volentes te videre; Qui respōdens, dixit ad eos:

cap. VIII. Mater mea & fratres mei hi sunt, qui sermonem do-
8. 4. audiunt, ac faciunt illum.

Mat. Mar. * Factum est autem quodam die, & ipse ascendit in
naui, ac discipuli eius, et ait ad illos. Traiciamus in
vltiorem ripam stagni, ac soluerunt. Caterum nauigantibus illis/obdormiuit, & ingruit procel'sa venti in
stagnum, & complebantur, ac periclitabantur. Accedentes autem suscitauerunt eum, dicentes: Præceptor præceptor, perimus. At ille experrectus, increpauit ventum ac tempestatem aquæ, & cessauerunt, factaq; est tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi est fides vestra? Timentes autem mirati sunt inter se, dicentes: * Quid putas hic est? quia ventis quoq; & aquæ imperat, & obediunt ei? Et nauigauerunt ad regionem Gadarenorum, quæ est cõtra Galilæam.

Et cum de nauis egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam e ciuitate, qui habebat dæmonium iam temporibus multis: & uestimento non induebat, neq; in domo manebat, sed in monumentis. Is vt vidit IESVM, & exclamasset, procidit ante illum, ac voce magna dixit. * Quid mihi rei tecum est IESU fili dei altissimi? Obsecro te, ne me torqueas. Precipiebat enim spiritui immundo, vt exiret ab homine. Frequenter enim corripuerat illum & vinciebatur catenis, & compedibus custodiebatur, & ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserta. Interrogauit autem illum IESVS, dicens: * Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio, quia intrauerunt dæmonia multa in eum. Et rogauerunt illum, ne imperaret ipsis, vt in abyssum irent. * Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentiũ in monte, & rogabant eũ vt permitteret ipsis in illos ingredi. Et permisit illis Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerunt in porcos. & impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffocatus est. Porro vt viderũt quod acciderat ij qui pascabant

Mat. 8.

Mar. 5.

8.

Mat. Ro.

5.

pascebant, fugerunt, rumoreque nunciauerunt in ciuitatem ac villas.

Exierunt autē, vt viderent quod factum erat, & uenerunt ad I E S V M, & inuenerunt hominem sedentem a quo dæmonia exierant/ vestitum ac sana mēte, ad pedes I E S V, & timuerūt. Nunciauerūt autē illis etiam quod viderant, quomodo sanus factus esset is, qui agitabat a dæmonio. Et rogauerūt illū oīs multitudo Gadareno rū, vt discederet ab ipsis, quia magno timore tenebantur. * Ipse autem conscensa naui reuersus est. Rom. 5.

erat enim illum vir a quo dæmonia exierāt, vt cum eo esset, sed ablegauit eū I E S V S, dicens: Redi in domum tuā/ & narra quæcūque tibi fecerit deus. Et abiit p̄ totā ciuitatem, prædicās quæcūque sibi fecisset I E S V S.

Factum est autem, cum rediret I E S V S, excepit illū turbam: nā omnes expectabāt eum. * Et ecce venit vir, 9. 5.
cui nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ erat, acci- Mat. Ma
ditque ad pedes I E S V, rogās eum, vt intraret in domū
suam: quoniā vnica filia erat ei fere annorum duodecim, & hæc moriebatur. Verum inter eundem, turbæ
coartabāt eum. Et mulier que erat obnoxia profluuio
sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos impendit
derat omnem substantiam, nec ab vilo potuerat curari
ti accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius, et
confestim sistebatur fluxus sanguinis eius. Et ait I E
S V S: Quis est qui me tetigit? Negantibus autem om-
nibus/ dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor
turbæ te constringunt & affligunt, & dicis: Quis me
tetigit? Et dixit I E S V S: Tetigit me aliquis. Nam ego
noui virtutem a me exisse. Videns autē mulier quod
non latuisset, tremens venit ac procidit ante pedes ei:
& ob quam causam tetigisset eum, indicauit ei coram
toto populo, & quemadmodum confestim sanata fuis-
set. At ipse dixit ei.

* Confide filia, fides tua te seruauit, vade cum pace. 9. 5.
Mat. R. 9.

Cap. IX. Adhuc illo loquente, venit quidam a domo principis
synagogæ, dicens ei: Mortua est filia tua, noli vexare
magistrum. IESVS autem audito hoc verbo, respon-
dit patri puellæ: Noli timere, crede tantum, & salua erit
Ibidem. * Et cum venisset in domum, non permisit intrare se-
cum quenquam, nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem,
et patrem ac matrem puellæ. Flebant autem omnes &
plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua
puella, sed dormit. Et deridebant eum, scientes quod
mortua esset. Ipse autem eiecit foras omnibus, appre-
hensa manu eius clamauit, dicens: Puella, surge. Et re-
uersus est spiritus eius, & surrexit continuo. Acciussit
illi dare cibum. Et stupuerunt parentes eius. At ille pra-
cepit eis, ne cui dicerent quod factum erat.

CAP. VI. IX.

¶ Legat discipulos pera & baculo sine, & addit.
Nidus habet volucris, sunt sua lustra feris.

10. 3. 6.

Ma. Mar

* Onuocatis autem IESVS duodecim, dedit illis
potestatem & auctoritatem super omnia demonia, & ut morbos sanarent. Et misit illos ut
predicarent regnum dei, & sanarent infirmos. Et ait ad
illos: * Ne quid tuleritis in viam, neque virgam, neque pe-

6.

Ro. Luc.

ram, neque panem, neque pecuniam, neque binas tunicas
habeatis. Et in quamcumque domum intraueritis, illic manete,
atque illinc exeatis. * Et quicumque non receperit
vos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem e pedibus
vestris excucite, in testimonium aduersus illos. * Egre-

Ibidem.

Actu. 13.

Math. 14.

Rom. 6.

tes rantes ubique.

* Audiuit autem Herodes tetracha omnia quæ fie-
bant ab eo, & hæsitabat, * eo quod diceretur a quibusda-
dam, quod Ioannes surrexisset a mortuis: a quibusdam
vero, quod Helias apparuisset: ab alijs autem, quod
propheta qui spiam ex antiquis surrexisset. Et ait He-
rodes: Ioannem ego decollauit; quis est autem iste, de
quo ego

quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.

*Et reuersi apostoli, narrauerunt illi quæcunq; fecerant. *Et assumptis illis, secessit seorsum in locū desertum ciuitatis, quæ vocatur Bethsaida. Quod cum cognouissent turbæ, sequutæ sunt illum: & excepit eos, et loquebatur illis de regno dei; & eos qui curatio ne indigebant, sanabat.

*Dies autem ceperat declinare: & accedentes duodecim, dixerunt illi: Dimitte turbas, vt euntes in castella villasq; vicinas diuertant, & inueniant escas: quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis quod edant: At illi dixerunt: Non sunt nobis plures, quam quinque panes, & duo pisces, nisi nos edamus & emamus in omnem hūc populum escas. Erāt autem fere viri quinquies mille. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere in singulo quoque discubitu quinquagenos, atq; ita fecerunt, & fecerūt omnes discumbere. Acceptis autem quinque panibus et duobus piscibus, sublati in cœlū oculis, bñdixit illis, & fregit, distribuitq; discipulis vt apponerent turbæ. Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis fragmentorum cophini duodecim.

Et factum est, cum solus esset orans, erāt cum illo et discipuli, interrogauitq; illos, dicens. Quem me dicūt esse turbæ? At illi responderunt, & dixerunt: Ioannē baptistam, alij autem Heliam, alij vero quod propheta quispiam de antiquis surrexit. Dixit autem illis: *Vos autem quem me esse dicitis? Respondēs Simon Petrus/dixit CHRISTVM dei. At ille comminatus illis, præcepit, ne cui dicerent hoc, dicens: *Oportet filium hominis multa pati, & reprobari a senioribus et principibus sacerdotum & scribis, & occidi, & tertio die resurgere,

Dicebat autem ad omnes: *Si quis vult post me ve

ibidem
Mat. 14.
Ro. 6.
Io. 6.
ibidem

16. 8.
Mat. Ma.
ibidem.
Ioh. 6.
Mat. 16.
19. & 20.
R. 8. 9. 10
Lu. 17. 18.

Cap. 13.

EVANG.

Mat. 16.

Mar. 8.

Mat. 10.

R. 2. L. 12

16.

Mat. Mar

nire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quousque
 tidie, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam
 saluam facere, perdet illam. Qui vero perdiderit animam
 suam propter me, is saluam faciet illam. Quid enim
 proficit homo, si lucretur vniuersum mundum, se autem
 ipsum perdat, aut iacturam sui ipsius faciat: * Nam
 quem mei meorumque sermonum puduerit, huius &
 filium hominis pudebit, cum venerit in maiestate sua
 & patris, sanctorumque angelorum. * Dico autem vobis
 vere: sunt quidam hic stantes, qui non gustabunt mortem,
 donec videant regnum dei.

Factum est autem post haec verba fere diebus octo,
 & assumpsit Petrum, & Iohannem, & Iacobum, & ascen-
 dit in montem, ut oraret. Et facta est, dum oraret, spes-
 cies vultus eius alta, & vestitus eius candidus ac resul-
 gens. Et ecce duo viri loquebantur cum illo, qui erant
 Moyses & Helias: qui visi in maiestate dicebant excel-
 sum eius, quem completurus erat Hierosolymis. Petrus
 vero, & qui cum illo erant, grauati erant somno:
 Experientes autem viderunt maiestatem eius, & duos
 viros qui stabant cum illo.

Et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad
 IESUM: Praeceptor, bonum est nos hic esse, & faciamus
 tria tabernacula, vnum tibi. & vnum Moysi, &
 vnum Heliae: nesciens quid diceret. Haec autem illo lo-
 quente, facta est nubes, & obumbravit eos: timuerunt
 autem intransibibus illis in nubem. Et vox facta est de
 nube, dicens. * Hic est filius meus dilectus, ipsum audi-
 dite. Et dum fieret vox, inuentus est IESUS solus &
 ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus que
 qua ex his que viderat. * Factum est autem in sequenti die
 descendentibus illis de monte, occurrit illi turba multa. Et
 ecce vir de turba exclamauit, dicens: Magister, obsecro
 te, respice ad filium meum, quia vnice est mihi: & ecce spiritus
 tuus apprehendit eum, & subito clamat, & discerpit eum
 sicut spuma &

Mat. 3. 17.

Mar. 1. 9.

Lucas. 3.

2. Pet. 1.

Mat. 17.

Mar. 9. 1

spuma & vix discedit ab eo dilaniās eū & rogauit discipulos tuos, vt eijcerunt illum, & non potuerunt. Respondens autem I E S V S, dixit: O natio infidelis & peruersa, vsquequo ero apud vos, ac patiar vos? Adduc huc filium tuum. Cum adhuc autem accederet, la-
 nauit illum dæmonium, & dissipauit. Increpauit autem I E S V S spiritum immundum, & sanauit puerum, & reddidit illum patri suo. * Stupebant autem omnes super magnificentia dei.

* Sed omnibus mirantibus super omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in auribus vestris sermones istos. * Filius enim hominis, futurum est vt tradatur in manus hominum. * At illi ignorabāt verbum istud, & erat absconditum ab illis, vt nō intelligerent illud. Et timebant eum interrogare de hoc verbo.

* Intrauit autē cogitatio inter eos, quis eorū maior esset. At I E S V S vidēs cogitationē cordis illorū, apprehēdit puerū, & statuit illum iuxta se, & ait illis: * Quicūq; recepit puerū hūc nomine meo, merecipit. Et quicūq; me recepit, recipit eū q me misit, nā q minor est inter oēs vos, hic erit magnus. * Respondens autē Ioānes, dixit: Preceptor, vidimus quendā sub nomine tuo eijcientē dæmonia, & phibimus eū: qā nō seqt eū nobiscū. Et ait ad illū I E S V S: Nolite phibere. Qui eū nō est aduersum nos, p nobis est.

* Factū est autē dū cōplerēt dies assūptionis eius, & ipse faciē suam obfirmauerat, vt iret Hierosolymā & misit nūcios ante cōspectū suum: & eūtes intrauerūt in ciuitatem Samaritanorum, vt pararent illi: Et nō receperūt eum, quia facies eius erat eūtis Hierosolymā Cū vidissent autē discipuli eius, Iacobus & Ioānes dixerunt: * Domine, vis dicamus vt ignis descendat de caelo et consumat illos, quemadmodum & Helias fecit? Conuersus autem I E S V S, incre-

r. 2.4.

Mar. Lu

Mat. 16.

16. & 20.

R. 8. 9. 10.

Mar. 8.

Mat. 18.

R. 9. L. 12

R. 9. L. 12

R. 9. L. 12

10. 18. 9.

Mat. 20.

L. 10. 10. 13

Mat. 20.

R. 9. L. 28

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

* R. 9.

Mat, 18. pauit illos dicens: Nescitis cuius spiritus estis vos. * Filius enim hominis non venit ad perdendum animas hominum, sed ad seruandum. Et abierunt in aliud castellum.

Ro. 8.

* Factum est autem ambulanti- bus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque ieris. Dixit illi IESVS: Vulpes cauernas habent, & volucres celi nidus: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Ait autem ad alterum: sequere me. Ille autem dixit: Domine permittite mihi vt prius abeam, ac sepeli- am patrem meum. Dixit autem ei IESVS: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu vero vade, annun- cia regnum dei. * Et ait alius: Sequar te domine, sed permittite

Mat. 8.

mihi prius, vt dicam vale his qui sunt domi meae. Ait ad illum IESVS: Nemo qui manu sua admota aratro, respexerit a tergo aptus est regno dei. CAPVT X.

12

* Messis multa, sciunt stulti mysteria, latro sauciat, & Mariae recta redemptor adit.

Post haec autem designauit dominus & alios sex-
tuaginta, misitque illos binos ante faciem suam in
omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus:
dicebat ergo illis: * Messis quidem multa, sed operarii
pauci. Rogate ergo dominum messis, vt extrudat ope-
rarios in messem suam.

Mat, 9.

* Ite, ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. No-

Mat, 10.

lite portare sacculum, neque peram, neque calciamenta:
& neminem per viam salutaueritis. * In quam-

6. 9.

Ro. Lu.

cunque domum intraueritis, primum dicite: Pax

10. 6.

Mat, 10.

huic domui: & si tibi fuerit filius pacis: requiescet su-

per illum pax vestra: sin minus ad vos reuertetur. In

eadem autem domo manete, edentes & bibentes,

quae dantur ab illis. Dignus enim operarius mercede sua.

Mat, 10.

* Nolite transire de domo in domum. Et in quacumque ci-

uitatem intraueritis & susceperint vos, edite quae ap-

ponuntur vobis, & sanate infirmos quae in illa sunt,

& dicite

& dicite illis: Appropinquauit in vos regnū dei. * In 10. 6. 9.
 quacumque autem ciuitatem intraueritis & non su Mat. R. L.
 sceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite: Etiā pul
 uerem, qui adhesit nobis de ciuitate uestra, extergim⁹
 in vos: tamen hoc scitote, qđ appropinquauit in vos
 regnum dei. Dico vobis, quod Sodomis in die illo re
 missius erit, quam illi ciuitati.

* Væ tibi Corozain, vę tibi Bethsaida, quia si in Ti Mat. 11.
 ro & Sidone factę fuissent virtutes, quę factę sunt in
 vobis, olim in cilicio & cinere sedentes, scelerum suos
 rum egissent pœnitentiam; veruntamen Tiro & Sido
 ni remissius erit in iudicio, quam vobis.

Et tu Capernaum quę vsq; ad cœlum elata es, vsq;
 que ad infernum deprimeris. * Qui vos audit, me au Mat. 10.
 dit; & qui vos spernit, me spernit: qui autem me sper Mat. 10. 13. 14.
 uit, spernit eum qui misit me.

* Reuersi sunt autem septuaginta cum gaudio dicē Mar. 6.
 tes: Domine etiam dæmonia subiiciuntur nobis p no
 men tuum. Ait autē illis: Videbam fatanā sicut fulgur
 de cœlo cadentem. Ecce do vobis potestatem calcandi su
 per serpentes & scorpiones, & super omnem virtutē
 inimici, & nihil vobis nocebit. Veruntamē in hoc no
 lite gaudere, quod spiritus vobis subiiciūtur: sed gau
 dete, quod nomina uestra scripta sunt in cœlis.

In eadem hora exultauit spiritu IESVS, & dixit: Mat. 11.
 * Confiteor tibi pater domine cœli & terre, quod absco
 disti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea

paruulis: etiam pater quoniam sic complacitum est co II. 8.
 ram te. * Oīa mihi tradita sunt a patre meo, & nemo Mat. 10.
 scit quis sit filius, nisi pater: & quis sit pater, nisi filius,
 & cui voluerit filius aperire.

* Et conuersus ad discipulos seorsim, dixit: Beati os Mat. 13.
 culi qui vident quę vos videtis. Dico em̄ vobis, qđ
 multi propheta & reges voluerunt videre q̄ vos via
 detis, & non viderunt; & audire, quę vos auditis, &

Cap. x.

non audierunt.

22. 12.

Mat. Ma.

*Et ecce quidam legisperitus surrexit, tentans illū, & dicens: magister, quid faciendo vitam eternā possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptū est: quo

Deut. 6.

modo legis? Ille respondens dixit: *Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, et

Leui. 19.

ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua: * & proximo

Rom. 13.

tuum sicut teipsum. Dixitq; illi: Recte respon-

Iacobi. 2.

disti: hoc fac, & viues. Ille autē volens iustificare seipsum dixit ad IESVM: Et quis est meus proximus?

Respondens autem IESVS dixit: Homo quidam descendebat ab Hierosolimis in Hierico, & incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum vestibus: ac vulneribus inflēctis, abierunt, semimortuo relicto. Accidit autem vt sacerdos quidā descenderet eadē via, viso que illo præterijt, Similiter & leuita, cum iret iuxta locum, cū accessisset ac vidisset eum, præterijt. Samaritanus autē quidā iter faciens, venit ad eum: & viso eo misericordia motus est, & accedēs obligauit vulnera eius, & infundēs & oleū ac vinū: & imponens illū in suū iumentum, duxit in diuersorium, & curam eius egit. Est postero die egrediens, deprōptos duos denarios dedit hospiti, & ait ei: Curam illius habe, & quodcunq; præterea insumpseris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis ergo horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui exercuit misericordiam in illum. Ait igitur illi IESVS: Vade, & tu fac similiter.

Factum est autē cum irent, vt ipse intraret in quodam oppidulum, ac mulier quædam Martha nomine excepit illum in domū suā: & huic erat soror nomine Maria, quæ etiam assidens ad pedes IESV, audiebat sermonem illius. Martha autem distrahebatur circa frequens ministerium, quæ assistens, ait: Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me, vt sola ministrans

ministrem: dico ergo illi ut me adiuuet. Et respondens dixit illi IESVS: Martha martha, sollicita es, & tumuluaris circa multa. At qui vnum est necessarium. Maria bonam partem delegit, quæ non aufretur ab ea.

CAPVT XI.

¶ Necnon de precibus statuit, cacodaemonas arcet
 Væ geminat scribis, Zachariasq; cadit.

E*T factum est cum oraret quodam in loco, vt Mat. 6.
 cessauit, dixit quidam ex discipulis eius ad eum
 Domine, doce nos orare, sicut & Ioannes docuit
 discipulos suos. Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater no-
 ster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum; adueni
 at regnum tuum; fiat voluntas tua quemadmodum in
 in cælo sic etiam in terra. Panem nostrum quotidianum
 da nobis hodie: & remitte nobis peccata nostra, si quis
 dem & nos remittimus omni debenti nobis. Et ne nos
 inducas in tentationem, sed libera nos a malo.

Et ait ad illos: Quis vestrum habet amicum, & ibit
 ad illum media nocte, & dicet illi: Amice da mihi mu-
 tuo tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, &
 non habeo quod apponam illi. Et ille intus respondens dicat:
 Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pue-
 ri mei mecum sunt incubili, non possum surgere & dare
 tibi. Dico vobis, etiam si non daturus sit illi surgens, eo
 quod amicus eius sit: propter improbitatem tamen eius sur-
 get, ac dabit illi quotquot habet opus.

*Et ego dico vobis: petite & dabitur vobis: quærite 70. 10.
 & inuenietis: pulsate & aperietur vobis, Omnis enim Mat. 10.
 qui petit, accipit: & qui querit inuenit: & pulsanti ape-
 rietur. *Quis autem ex vobis pater, a quo si filius pe-
 tierit, panem, num lapidem dabit illi? Aut si piscem, num
 Mat. 70
 pro pisce serpenterem dabit illi? Aut si petierit ouem, num
 porriget illi scorpionem? Si ergo vos, cum sitis mali, non
 suis bona dona dare filijs vestris: quanto magis pater
 vester cælestis dabit spiritum sanctum poscētibus se.

cap. XI.

Mat. 9. 12.

12.

Mat. 10.

11.

Mat. 10.

Mat. 12.

12.

Mat. Mar.

*Et erat eiciens dæmoniū, & illud erat mutū: cū
que eiecisset dæmoniū, loquutus est mutus: & admi-
ratae sūt turbæ. * Quidam autem ex eis dixerūt: Per
Beelzebul principem dæmoniorū eicit dæmonia.

*Et alij tentantes, signū de cælo quærebant ab eo. Ip-
se autē cū sciret cogitationes eorū, dixit eis: Omne reg-
nū aduersus seipsum diuisū, desolatur, & domus sua
per domū cadit. Quod si satanas quoque aduersus se
ipsū diuisus est, quomodo stabit regnū eius? quia dicitis,
Beelzebul eicere me dæmonia. Quod si ego
Beelzebul præsidio eicio dæmonia, filij vestri cuius
præsidio eijciūt? Ideo ipsi iudices vestri erūt. Porro si
digito dei eicio dæmonia, profecto peruenit ad vos
regnū dei.

Cū fortis armatus custodit atriū suū, in pace sūt ei
quæ possidet: Vbi vero fortior eo superueniens vice-
riteū, vniuersa arma eius aufert, in quibus confide-
bat, & spolia eius distribuit. Qui non est mecum, con-
tra me est: & qui non colligit mecum, dispergit:

* Cū immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia, quærens quietem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domū meam vnde exiui. Et cū veniret, inuenit eam scopis mūdātam atque ortātam: tūc vadit & assumit septem alios spiritus secum nocentiores ipso, & ingressi habitant ibi: & fiūt extrema hominis illius peiora primis.

Factū est autē cū hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimo, beati qui audiūt sermonem dei, & custodiunt illum.

Turbis autē cōdensātibus se, cœpit dicere: * Natio hæc mala est, signū querit & signū non dabitur ei, nisi signū Ionæ prophetæ. Nam sicut fuit Ionas signū Niniuitis, ita erit et filius hominis natiōi istī. Regina Austeri surget in

furget in iudicio cum viris nationis huius, & condē-^{3.} R. e. 10.
 nabit illos; quia venita finibus terræ, vt audiret sapiē-
 tiam Solomonis, & ecce plus quā Solomon hoc in lo-
 co: * Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum natione^{2.} Paral. 9.
 hac, & condemnabunt illam; quia ad pœnitentiam ad-
 ducti sunt prædicatione Ionæ; & ecce plus quam Iona^{1.} Ionæ. 3.
 hoc in loco,

* Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit,^{5.} 4. 8
 neq; subter modium, sed super candelabrum, vt q^{M. R. L.}
 ingrediuntur lumen videant. * Lucerna corporis est
 oculus. Cum igitur oculus tuus fuerit simplex, totum^{Mat. 6.}
 quoq; corpus tuum lucidum erit. Quod si malus fue-
 rit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne
 lumen quod in te est, tenebrę sint. Si ergo corpus tuū
 totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem te-
 nebrosam, sic erit lucidum totum, vt cum lucerna ful-
 gore illuminat te.

Et cum loqueretur / rogauit illum quidam pharisæus / vt pranderet apud se. IESVS autem ingressus
 accubuit. Phariseus autem cum vidisset / admiratus
 est, quod non prius lauisset ante prandium. Et ait do-^{Mat. 23.}
 minus ad illum: * Nunc vos pharisæi exteriora pocu-
 li / catiniq; mundatis; & quod intus est vestri, plenum
 est trapina & malitia. Stulti / nonne qui fecit quod foris
 est, etiam id quod intus est fecit? Veruntamen quod
 superest, date elemosynā, & ecce omnia munda sunt
 vobis.

Sed vae vobis pharisæis, quia decimatis mentham
 & rutam, & quoduis olus, & præteritis iudicium &
 charitatem dei. Imo hæc oportuit facere, & illa non os-
 mittere.

* Vae vobis pharisæis, quia diligitis primas cathedras^{23. 12. 20}
 & salutationes in foro. M. R. L.

* Vae vobis scribę & pharisęi hypocrite, quia estis^{Mat. 23.}
 vt monumenta quę non apparent, & homines ambu-

Cap. xii. lantes super ea nesciunt.

Respondens autem quidam ex legisperitis, ait illi Magister, hæc dicens, etiam nos afficis cōtumelia. Ad ille ait: * Et vobis legisperitis vā, quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt; & ipsi vno digito vestro non attingitis sarcinas.

Vā vobis quia edificatis monumenta prophetarum, patres autem vestri occiderunt illos: profecto restamini, quod comprobatis facta patrum vestrorum: quoniam illi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulchra.

Propterea & sapientia dei dixit: Mittam ad illos prophetas & apostolos / & ex illis occident, & persequentur / vt requiratur sanguis omnium prophetarum, & effunditur a constitutione mundi / a natione ista / * a sanguine Abel vsq; ad sanguinem Zachariæ, qui perijt inter altare & ædem: profecto dico vobis, requiritur ab hac natione;

Gene. 4.
a. Para. 24
mat. 23.

Vā vobis legisperitis, quia tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis: & eos qui introibant, vetulistis. Cum autem hæc ad illos diceret, cœperunt legisperiti & pharisæi grauius insistere, & captiose interrogare eum de multis, insidiantes ei: & querentes aliquid venari ex ore eius / quo accusarent eum.

CAPVT XII.

¶ Occidunt corpus / condit granaria avarus.

Cingulum habet lumbos, atque lucerna faces.

Mat. 16.
mar. 8.
10. + 8.
m. R L.

¶ Cum autem conuenisset innumera turbæ multitududo / adeo / vt se inuicem cōculcarēt / cœpit dicere ad discipulos suos: Primū * caute vobis ipsis a fermento pharisæorum / quod est hypocrisis. * Nihil enim opertum est quod non reuelabitur: neque absconditum / quod non scietur. Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine audientur: & quod in aurem loquuti estis in conclauiibus / prædicabitur in eos

Dico autem vobis amicis meis; Ne timeamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent quod amplius faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis. Timeate eum, qui postquam occiderit, habet potestatem conijciendi in gehennam; certe dico vobis, hunc timeate. Nōne quinque passeruli veniunt minutis assibus duobus? & vnus ex illis non est in obliuione coram deo: quin & pili capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus pluri estis.

Dico autem vobis: omnis qui cum confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram angelis dei. * Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis dei. * Et quisquis loquitur dictum in filium hominis, remittetur illi: ei vero qui in spiritum sanctum conuicium dixerit, non remittetur.

Cum autem adduxerint vos ad synagogas & ad magistratus ac potestates, nolite solliciti esse, qualiter, aut quid respondeatis / aut quid dicatis: spiritus enim sanctus docebit vos in eadem hora, quod oporteat vos dicere.

Ait autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Hō, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Dixitque ad illos: Videte et caute ab avaritia / quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his que possidet.

Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se, dicens: Quid faciam quod non habeam quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, & maiora extruam, & illuc congregabo omnia que nata sunt mihi bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona reposita in annos multos / requiesce / comede / bibe / gaude. Dixit autem illi deus: Stulte, hæc nocte animam tuam repetunt

Cap. xii.

abs te. Quę vero parasti, cui cedet: Sic qui recondit sibi, nec est erga deum diues.

Mat. 6.

Dixitq; ad discipulos: * Ideo dico vobis, nolite solliciti esse animę vestrę quid edatis, neq; corpori quid induamini. Anima plus est quam esca, & corpus plus est quam indumentum. Considerate coruos, quia nō seminant, neq; metunt; quibus non est penuarium, neq; horreum, & deus pascit illos. Quanto magis vos prestatis volucris?

Mat. 6.

Quis autem vestrum solitudine sua potest ad iocunditatem staturam suam cubitum vnum? Si ergo ne id quod minimum est potestis, quid de ceteri solliciti estis? * Considerate lilia quomodo crescunt; non laborant, neq; nent; dico autem vobis, nec Solomon in omni gloria sua vestiebatur sicut vnum ex istis.

Si autem gramen, quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, deus sic vestit, quanto magis vos vestiet, o parum fidentes! Et vos nolite querere quid esuri sitis, aut quid bibituri, & nolite in sublime tolli. Hęc enim omnia gentes mundi querunt; pater autem vester scit, quod istis indigeatis. Quin potius querite regnum dei, & hęc omnia adijcientur vobis.

Lu. 14.

* Nolite timere pusille grex, quia complacitum est patri vestro dare vobis regnum. Vendite que possidetis, & date elemosynam. * Parate vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in caelis, quo fur non accedit, neq; tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

Mat. 6.

* Sint lumbi vestri præcincti, & lucernę accensę, & similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur a nuptijs; vt cum venerit ac pulsauerit, confestim aperiant ei. * Beati serui illi, quos cū venerit dominus, inuenerit vigilantes: amen dico vobis quod præcinget se, & faciet illos discumbere; & transiens ministrabit illis.

Eph. 6.

1. Pe. 1.

Mat. 24.

Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, atq; ita inuenerit, beati sunt serui illi. Hoc aut scitote, qd si scisset pater familias qua hora sur v̄s-
 turus fuisset, vigilasset vtiq; nec passus fuisset perfo-
 di domum suam. * Et vos igitur estote parati, quia 24. 23.
 qua hora non putatis, filius hominis veniet. Mat. M.

Ait aut ei Petrus: Dñe, ad nos dicitis istā parabolā an etiam ad omnes? Dixit autem dominus: Quisnam est fidelis dispensator ac prudeus, quem constituet dominus super famulitium suum, vt det illis in tempore demensum cibum? Beatus ille seruus, quem cum venerit dominus, inuenerit ita faciētem: vere dico vobis quod omnibus quę possidet, præficiet illum. Quod si dixerit seruus ille in corde suo, differt dominus meus reditum, cæperitq; percutere seruos & ancillas, & edere bibereq; & inebriari, veniet dominus serui illius in die quo non sperat, & hora qua nescit, & dissecabit eū partemq; eius cum infidis ponet.

Ille autem seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, nec fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis: qui autem non cognouit & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porro cuiusq; multum datum est, multum quæretur ab eo & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.

Ignem veni missurus in terram, & quid volo, si iā accensus est: Sed baptismo habeo baptizari, & quō coartor donec perficiatur? MAR. 20.
Mich. 7.

* Putatis, quod pacem venerim missurus in terrā? Non, dico vobis, imo separationem. Erunt enim ex hoc quinq; in domo vna diuisi tres aduersus duos, et duo contra tres: diuidetur pater aduersus filium, & filius aduersus patrem: mater aduersus filiam, & filia aduersus matrem: socrus aduersus nurū suam & nurus aduersus socrum suam. Mat. 16.

* Dicebat autē & ad turbas: Cum videritis nubem

EVANGE.

cap. xiii.

orientē ab Occasu, statim dicitis, imber venit, & ita fit
& cum Austrum flantem, dicitis, quod aestus erit,
& fit. Hypocritæ, faciem cæli & terræ nolitis probare,
hoc autem tempus qui fit vt non probetis? Cur autem

Mat. 5.

& ex vobis ipsis non iudicatis quod iustum est?

ibidem.

*Cum enim vadis cum aduersario tuo ad magistratum in via, da operam vt libereris ab illo, ne forte pertrahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, et exactor conijciat te in carcerem. *Dico tibi, non exibis inde, donec vltimum etiam minutum reddas.

CAPVT. XIII.

¶ Post tuere oppressos, releuatur fœmina curua.
Et cadit in Solymis vsque propheta sacris.

Act. 5.

ADerant autem quidam eodem in tempore nati-
ciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pi-
latus, miscuerat cum sacrificijs ipsorum. Et

Ezech. 18.

respondens ES VS dixit illis: *Putatis quod hi Galilæi præ cunctis Galilæis peccatores fuerint, quia talia

Ecci. 17.

passi sunt? Non, dico vobis, *imo nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decem & octo, supra

Mat. 21.

quos cecidit turris in Siloe, & occidite eos, putatis quod debitores fuerint vltra cunctos homines habitantes Hierosolimys? Non dico vobis, imo nisi resipueritis, omnes similiter peribitis.

Dicebat & hanc similitudinē: * Arborem ficu habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærere fructum in illa, & non inuenit: dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærere fructum in ficu hac, & non inuenio: succide illam, ad quid vel terram occupat? At ille respondens, dixit illi Domine, sine illam & hoc anno, donec fodero circum illam, & misero stercus, & si quidem fecerit fructum sin minus, in posterum succides eam.

Docebat autem in vna synagogarum sabbatis: & ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem &

& octo: eratq; contracta, nec omnino poterat erigere caput: quam cum videret IESVS, vocauit eam ad se, & ait illi: Mulier, liberata es ab infirmitate tua: Et imposituit illi manus, & confestim erecta est, & glorificauit deum Respondens autem princeps synagogæ, indignans quod sabbato sanasset IESVS, dicebat turbæ: Sex dies sunt, in quibus oportet operari in his ergo venite, vt sanemini, & non in die sabbati.

Respondens autem ad illum dominus, dixit. *Hy Lu. 14.
pocrita, vnusquisque vestrum sabbato nonne soluit bouem suum, aut asinum a præsepi, & ducit aquatū? Hanc autem filiam Abraham quam alligauit satanas ecce decem & octo annis, non oportuit solui a vinculo isto die sabbati? Et cum hæc diceret, erubescerent omnes aduersarij eius: et omnis populus gaudebat super vniuersis quæ cum gloria fiebant ab eo.

Dicebat ergo: Cui simile est regnum dei: & cui si-^{13.} ^{14.}
mile faciam illud? Simile est grano sinapis, quod acce-^{Ma. Ma.}
ptum homo misit in hortum suū, & creuit: & euasit in arborem magnam, & volucres cœli nidulabantur in ramis eius.

Et iterum dixit: Cui simile faciam regnum dei? Simile est fermento, quod acceptum mulier, abscondit in farinæ sata tria, donec fermentetur totum.

Et ibat per ciuitates & castella docens, & iter faciēs ^{9.} ^{6.}
Hierosolymā. Ait autem illi quidā: Domine, an pau-^{Mat. Mar}
ci sunt, qui salutem consequuntur? Ille vero dixit ad il-
los. *Contendite intrare per angustam portam, quia ^{M: t. 7.}
multi dico vobis, quærunt intrare, & non poterunt.
*Cum autem surrexerit pater familias & clauerit osti-^{Mat. 15.}
um, & cœperitis foris stare, & pulsare ostium, dicētes Domine, domine, aperi nobis. Et respondens, dicet vobis: Nescio vos vnde sitis.

Tunc incipietis dicere: Edimus coram te & bibim⁹ et i plateis noltris docuisti. Et dicet, dico vobis: Nescio

Ca. XIII. vos vnde sitis. * Discedite a me omnes qui patris
6. 6. iniquitatem. Ibi erit fletus & stridor dentium, * cum
Psal. mat videritis Abraham, & Isaac & Iacob / & omnes pro-
phetas in regno dei, vos autem expelli foras, Et venie-
rent ab oriente & Occidente / & Aquilone & Austro
& accumbent in regno dei. * Et ecce sunt postremi q
19. 10.
Mat. mar erunt primi, & sunt primi qui erunt postremi.

Eodem die accesserunt quidam pharisæorum, dicen-
tes illi: Exi, & vade hinc; quia Herodes vult te occide-
re. Et ait illis: Ite et dicite vulpi illi: Ecce eicio damo-
nia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die con-
sumor. Veruntamen oportet me hodie & cras &
perendie ambulare, quia fieri non potest, ut propheta
pereat alibi quam Hierosolymis.

Mat. 13. * Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas &
lapidas eos q mittunt ad te: quoties volui congregare
filios tuos, quemadmodum avis nidum suum sub pe-
nas, & noluisti? Ecce relinquitur vobis dom⁹ vestra
deserta. Dico autem vobis, quod non videbitis me, de-
nec venerit tempus, cum dicetis: Benedictus qui veni-
nit in nomine domini.

CAPVT. XIII.

¶ Quemlibet iste tomus moneat de duplici cena
Atque odisse animam, ac ædificare domum

12. 3. 6.
Mat. R. L. **F**T accidit vt introierit in domum cuius sdā prius
cipis pharisæorum sabbato, ad capiendū cibum
Et ipsi obseruabant eum. Et ecce homo quidam
hydropicus erat ante illum. Et respondens IESVS, di-
xit ad legisperitos & pharisæos, dicens. * Num licet
Lucæ. 13. sabbato sanare? At illi tacuerunt. Ipse vero apprehen-
sum sanauit eum, ac dimisit. Et respondens ad illos, di-
xit. * Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet,
& non continuo extrahet illum die sabbati? Et non po-
terant ad hæc respondere illi.

Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendēs
quomodo

quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te & illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum: et tunc incipias cum rubore extremū locum tenere. Quin potius cum vocatus fueris, vade accumbe in nouissimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice/ascende superius, tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus: * Quia omnis qui se extollit deijcietur: & qui se deijcit extolletur.

Dicebat autem & ei, qui se inuitauerat: Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque vicinos diuites, ne quando & ipsi te vicissim inuitent, ac rependatur tibi beneficium. * Imo cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, & beatus eris, quia non possunt rependere tibi: rependetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Hæc cum audisset quidam de simul accumbentibus, dixit illi: Beatus qui comedit panem in regno dei. At Mat. 12. ipse dixit ei: * Homo quidam apparauerat cœnam magnam, & vocauit multos, misitque seruum suū hora cœnæ, vt diceret inuitatis: Venite, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse mihi est exire & videre illam, rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Iugum emi quinq; & eo ad probandū illa: rogo te, habe me excusatum. Et ali⁹ dixit: Vxorem duxi / & ideo non possum venire. Acreuersus seruus, renunciauit hæc domino suo,

Tunc iratus pater familias, dixit seruo suo: Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, claudosque & cæcos introduchuc. Et ait seruus: Domine, factum est vt imperasti, & adhuc locus est. Et ait dominus seruo: Exi in vias & sepes, & compelle intras

Cap. xv.

re, vt impleatur domus mea. Dico enim vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cenam meam.

Mat. 10.

Ibant autem turbæ multæ cum eo, & conuersus dixit ad illos: * Si quis venit ad me, nec odit patrem suum matrem, & uxorem, & filios, & sorores, præterea autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. * Et

Ma 10. 16

R. 8. L. 9.

quisquis non baiulat crucem suam, & venit post me non potest meus esse discipulus.

Quis enim est ex vobis, qui velit turrim ædificare, quin prius sedens computet sumptus, an habeat quibus opus est ad perficiendum, ne postquam posuerit fundamentum, nec potuerit perficere: omnes qui viderint, incipiant illudere ei, dicentes: Hic homo cepit ædificare, nec potuit consummare. Aut quis rex pro-
ficiscens, vt committat prælium aduersus alterum regem, nõne sedens prius cogitat, an possit cum decem milibus occurrere ei / qui cum viginti milibus venit contra se: alioquin adhuc illo longe agente, legatione missa, petit ea quæ pacis sunt. * Sic ergo omnis vobis, qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Bonus est sal, si uero sal intus tuatus fuerit, per quod condietur: Neque in terram, neque in sterquilinum utilis est, foras proijciunt illum. Qui habet aures ad audiendum audiat.

Mat. 10.

9.

Mat. Ma.

CAPVT. XV.

¶ Rimat pastor ouem, datur & substantia nato
Sed cibatur hunc siliquis imperiosa fames.

9. 2. 5.

Mat. R. L.

* Ccedebant autem ad eum omnes publicani et peccatores, vt audirent illum / & murmurabant pharisæi ac scribæ, dicentes: Hic peccatorum res recipit, ac cibum capit cum illis.

Mat. 18.

Dicebat autem ad illos parabolam hanc, dicens: Quis ex vobis est homo qui habet centum oves, & si perdidit vnã ex illis, nonne relinquit nonagintas nouem

nouem in deserto, & vadit ad illā quę perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenit eam, imponit i humeros suos gaudens, veniensq; domum, conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Gaudete mecum, quia inueni ouem meam, quę perierat, Dico vobis, quod ita gaudium erit in celo super vno peccatore resipiscente, magis quam super nonagintanouem iustis, qui nō indigent pōnitentia.

Aut quę mulier habens drachmas decem, si perdidit drachmam vnā, non accendit lucernā, & vertit domum queritq; diligenter, donec inueniat? Et cum inuenit, conuocat amicas ac vicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita, dico vobis, gaudium erit coram angelis dei sup vno peccatore resipiscente.

Aut autem: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior illorum patri: Pater, da mihi portionem substantię / quę ad me redit. Et diuisit illis substantiam. Ac post dies non multos, cum omnia contraxisset adolescentior filius, peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipauit substantiam suam viuendo luxuriose.

Et postquam omnia consumpsisset, facta est fames valida in regione illa. Et ipse cepit egere: & abiit, & ad hæsit vni ciuiū regiōis illius: atq; is misit illū in villā suā vt pasceret porcos: & cupiebat implere vētrē suū de siliquis quibus porci vescebant, neq; quisq; illi dabat.

In se autē reuersus, dixit: Quā multi mercenarij patris mei abūdabāt panibus, ego vero fame pereo. Surgam & ibo ad patrē meum. & dicam ei: Pater, peccaui in cælum & coram te; iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnū de mercenarijs tuis. Et surgens, venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe abesset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est: & accurrēs, ruit in collū eius, & osculat⁹ est eū

Dixitq; ei filius: Pater peccavi in cœlum & coram te, nec post hac sum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad seruos suos: Proferte stolam primā, & induite illum, & date anulum in manū eius, & calciamenta in pedes, & adducite vitulū illum saginatum, ac quem mactate, sumptisq; epulis letemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit; perierat, & inuentus est. Et cœperunt lætari.

Erat autem filius eius senior in agro: & cum veniret, & appropinquasset domui, audiuit concentū & choros, & vocauit vnum de seruis suis, & interrogauit quid essent illa. At is dixit illi: Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum illum saginatum, quod incolumem illum receperit. Indignatus est autem nec volebat introire. Pater ergo illius egressus rogabat illum. At ille respondens dixit patri: Ecce tot annis seruiuo tibi, nec vnquā p̄ceptum tuū trāsgressus sum, nec vnquam dedisti mihi hœdum, vt cum amicis meis lætaret, sed postquam filius tuus hic, qui deuorauit substantiam tuam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum illū saginatum. At ille dixit ei: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Lætari autē & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit; perierat, & inuentus est. CAPVT XV

.i. dispensator rei familiaris

¶ Salem habet œconomos, cui mamona fecit amicos pauperis & lambunt hulcera sæua canes.

Dicebat autē & ad discipulos suos: Homo quidam erat diues, qui habebat dispensatorē, & hic delatus est apud illū, vt qui dissiparet bona ipsius. Et vocauit illū, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem dispensationis tuæ: non enim poteris post hac dispēsare. Ait autē dispēsator intra se: Quid faciam, quia dñs meus aufert a me dispensationē? Fodere non valeo, mendicare erubescō. Scio quid faciam, vt cum

vt cum amotus fuero a dispensatione, recipiant me in domos suas. Conuocatis itaq; singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantū debes domino meo? At ille dixit, Cētum batos olei. Dixitq; illi: Accipe cautionem tuam, & sede cito, & scribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Cētum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionē tuā, & scribe octoginta. Et laudauit dominus dispensatorem iniquum, quod prudenter fecisset. Quia filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in natione sua.

Et ego vobis dico: Facite vobis amicos ex mammona iniusto: vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo, & in multo fidelis est: & qui in minimo iniquus est, is & in multo iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quā verum est, quis credet vobis? Et in si alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Mat. 6.
 * Nemo seruus potest duobus dominis seruire; aut enim vnū odio habebit, & alterum diliget: aut vni adherebit, & alterum contemnet. Non potestis deo seruire & mammonæ.

Audiebant autē hęc omnia & pharisæi, qui erant auari, & deridebant illum. Et ait illis: Vos estis qui iustificatis vos ipsos coram hominibus, deus autem nouit corda vestra. Quia quod hominibus excessum est, abominandum est coram deo. Mat. 11.

* Lex & propheta vsq; ad Ioannem, ab eo tempore regnum dei annunciat, & quiuis in illud vim facit. Mat. 5.

* Facilius est autem cælum & terrā præterire, quam legis vnū apicē cadere. * Quisquis dimittit vxorem suam, & alteram ducit, adulterium cōmittit; & qui dimissam a viro ducit, adulterium committit. Mat. 19. 10.

Homo quidā erat diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Erat autē quidam mendicus noīe Lazarus, cupiens saturari de

Ca. xvij. micis, quæ cadebant de mensa diuitis. Sed & canes veniebant & lungebant hulcera eius

Accidit autē ut moreretur mendicus, & deportaretur ab angelis in sinū Abrahæ. Mortuus est autē & diues, ac sepultus est. Atq; in tartaro sublatis oculis suis, cum esset in tormentis, videt Abraham e minus, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte lazaru, ut intingat extremū digiti sui in aquam, ac refrigeret linguā meā, quia crucior, in flāma hac. Dixit autē Abraham: Fili recorde quod receperis bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autē hic solatio fruitur, tu vero cruciaris. Et super hæc omnia inter nos & vos hiatus ingens firmatus est, ut ij qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neq; inde huc transcendere.

Ait autē: Rogo ergo te pater, ut mittas eum in domum patris mei; habeo enim quinque fratres, ut testificentur illis, ne & ipsi veniant in hunc locū cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Moysen & prophetas, audiant illos. At ille dixit: Non pater Abraham; sed si quis ex mortuis ierit ad eos, respiciant. Ait autē illi: Si Moysen & prophetas non audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAPVT XVII.

¶ Truditur in pelagus, fidei incrementa petuntur, scilicet leprosi

Vxor Lot perijt, non rediere nouem.

18. 9.
Mat. Mar,

Ait autē ad discipulos: * Fieri non potest, quin veniant offendicula: væ tñ illi per quē veniunt expedit illi, si mola asinaria ponatur circa cololum eius, & projectus fuerit in mare, potius quam ut offendiculo sit vni de pusillis istis. Cauete vobis.

6. 18. 11.
Mat. Mar.
Mat. 18.

Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & si penituerit; remitte illi. * Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die cōuersus fuerit ad te, dicēs: Pœnitentes me; remittes illi.

Et dices

Et dixerunt apostoli dño: Adauge nobis fidē. * Dixit autē dñs: Si haberetis fidē sicut granū sinapis, dixissetis huic arbori sycamino. Eradicare & transplantare in mare, & obedisset vobis. Mat. 17. 22

Quis autē vřm habens seruū arantē aut pascentē, qui regresso ab agro dicat: statim transi & accūbe: ac nō potius dicit illi: para quod cōnē: & pcinge te, ac minia stramihidonec edero & bibero, & post hęc edito & bibito tu: Nū gratiā habet seruo illi, qā fecit q̄ ei imperata fuerant: Non puto. Sic & vos, cū feceritis oīa que pcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus.

Et factū ē dū iret Hierosolymā, & ipse transibat per mediā Samariā, & Galileā. Et cū ingrederet quendā vicum, occurrerunt ei decē viri leprosi, qui steterūt pculintētaq; voce dixerūt: IESV pceptor miserere nostri. Quos vt vidit, dixit illis: Ite oñdite vos sacerdotibus. Et factū est, vt inter eundū mundati sint. Vnus autē ex illis vt vidit qđ mundatus esset, regressus est cum voce magna glorificās deū, & p̄cidit in faciē, ad pedes eius, grās agēs ei: & hic erat Samaritan⁹. Respōdēs autē IESVS dixit: Nōne decē mūdati sunt: Nouē autē illi vbiē Non sunt repti q̄ redierint, vt darēt gloriā deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade fides tua te seruauit. 24. 19

Interrogatus autē a pharisæis, quando venturum esset regnum dei: respondit eis & dixit: * Non veniet regnum dei cū obseruatiōe, neq; dicent: ecce hic, aut ecce illic. Ecce em̄ regnum dei intra vos est. Mat. 23.

Et ait ad discipulos: Veniēt dies qñ desiderabitis videre vnū dierū filij hominis, nec videbitis. * Et dicent vobis: Ecce hic, ecce illic. Nolite ire, neq; sec̄temini, Nā sicut fulgur coruscāse regiōe, q̄ sub cœlo est, in alterā q̄ sub cœlo ē fulget, ita erit filius hoīs ī die suo. Sed prius oportet illū multa pati, et reprobari a natiōe hac. Et sicut accidit ī diebus Noe, ita erit & in diebus filij hoīs. Mat. 24. Mat. 16. 17. & 23. R. 8. 9. 10. Lu. 18.

cap. xviii Edebant, bibebant, vxores ducebāt, & dabantur nup
 24. 7. tū ad eum vsque diem, quo intrauit Noe in arcam, &
 *Mat. 6. venit diluuiū, & perdidit oēs. Consimiliter etiam ve
 Gen. 19. accidit in diebus Lot; Edebant, bibebant, emebant, ve
 debant, plantabant, ædificabant; cæterū quo die exiit
 Lote Sodomis, pluit igni & sulphure de cælo, & oēs
 perdidit. Secū dū hæc erit dies, quo fili⁹ hominis reu
 uelatur. In illo die qui fuerit in tecto, & vasa eius in
 domo, ne descendat ad tollendum illa; & qui in agro,
 Gen. 19. similiter non redeat ad relicta. *Memores autē esto
 Mat. 10. vxoris Lot. *Quicumq; quæserit animam suam ser
 & 16. uare, perdet illam; & quicumque perdidit illam, vitā
 Mar. 8. illi parabit.

L u. 9. Dico vobis: *In illa nocte erūt duo ī lecto vno: vn⁹
 assumetur, & alter relinquetur. Duæ erunt molentes
 Mat. 24. simul: vna assumetur, & altera relinquetur. Et respon
 dentes, dicunt illi: Vbi domine? Qui dixit illis: *Vbi
 cunq; fuerit corpus, illuc cōgregabuntur & aquilæ.

CAPVT. XVIII.

¶ Vindicat hec iudex viduam, duo templa reuisit,
 Diues abit, curat lumina cæca fides,

Ecci. 18°

1. r. hest. 5

D*Icebat autem & parabolam ad illos, huc spe
 tantem, quod oporteret semper orare, nec de
 fatigari, dicens: Iudex quidam erat in quadā
 ciuitate, qui deum non timebat, nec hominem reuer
 rebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, &
 veniebat ad eū, dicens: Vindica me de aduersario meo.
 Et nolebat aliquandiu. Post hæc autem dixit intra se:
 Quanquam deum non timeo, nec hominem reuer
 or, tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindica
 bo illam, ne tandem veniens sugillet me.

Ait autem dominus: Audite quid iudex iniquus di
 cat: Deus autem non faciet vindictam electorum suo
 rum, clamantium ad se die ac nocte, etiam cum patie
 ns fuerit super illis? Dico vobis, quod faciet vindic
 tam illa

etiam illorum cito. Veruntamen filius hominis cum venerit, an reperiturus est fidem in terra?

Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant quod essent iusti, & aspernabantur ceteros, parabolam istam: Duo homines ascendebant in templum, ut precearentur; unus pharisaeus, & alter publicanus. Pharisaeus stans, haec apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quod non sim sicut ceteri homines: raptores/injusti adulteri, velut etiam hic publicanus: ieiuno bis in sab-

Eccl. 7.

bato: decimas do omnium quae possideo. Et publicanus procul stans/nec oculos volebat ad caelum attollesed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis: Descendit hic iustificatus in domum suam magis quam ille. * Quia omnis qui se extollit, humiliabitur/& qui se humiliat, extolletur.

Mat. 23.

Luc. 14.

* Afferebant autem ad eum & infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent discipuli increpabant illos. E Mar. 19.

Sed autem cum illos ad se vocasset, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos: talium est enim regnum dei. Amen dico vobis, quicumque non acceperit regnum dei veluti puer, non intrabit in illud. Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciendum mihi, ut consequar vitam aeternam? Mat. 10.

Dixit autem ei IESVS: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi solus deus. Praecepta nosti: * Non committes adulterium; non occides/non facies furtum; non matrem tuam. At ille ait: Haec omnia servavi a iuven-

Exo. 20.

tute mea. * Quo audito IESVS, ait ei: Adhuc unum tibi deest: Omnia quaecumque habes, vende, & distribue pauperibus, & habebis thesaurum in caelo, & veni sequere me. His ille auditis, maeore affectus est, quia dives erat valde. Ma. 19.

Mar. 10.

Videns autem IESVS illum maeore affectum, dil-

xit: Quam difficile qui pecunias habent, in regnū dei intrabunt. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum dei. Et dixerunt qui audierāt: Et quis potest saluus fieri? At ille ait: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum.

Mat. 19.
mar. 10.
Ait autem Petrus: Ecce nos relinquimus omnia, et sequuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut liberos propter regnum dei, qui non recepturus sit multo plura in hoc tempore, et in seculo venturo vitam æternam. * Assumpsit autē

m. 16. 26.
IESVS duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolimam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & contumelijs afficietur, & confuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, ac diē tertiam resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt.

20. 10.
mat. R.
Et erat verbum istud absconditum ab eis, nec intelligebant quæ dicebantur. * Accidit autem cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat iuxta viam, mendicans, & cum audiret turbam prætereuntem interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei, quod

IESVS Nazarenus transiret. Et clamauit, dicens: IESVS fili David, miserere mei. Et qui præibant, increpabant eum, vt taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei. Stans autem IESVS, iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogauit illum, dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine, vt visum recipiam. Et IESVS dedit ei. Recipito visum Fides tua te saluum reddidit. Et confestim visum recepit, ac sequebatur illum, glorificans deum. Et omnis plebs vt vidit, dedit laudem deo.

rex

¶ Ascendit ficum, basileus it regna paratum.
corrupte pro hoschia, na.

Et populus domino cantat Hosanna suo.
ET ingressus, perambulabat Hiericho. Et ecce
 vir nomine Zachæus, atq; is princeps erat pu-
 blicanorum, & idem erat diues, & quarebat vi-
 dere IESVM quis esset nec poterat præ turba, quod sta-
 tura pusillus esset. Et præcurrens ascendit in arborem
 ficomorum, vt videret eum: nam illac erat transitus caprificū
 rus. Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus, vidit
 illum, dixitq; ad eum: Zachæe, festinans descende, quia
 hodie domi tuæ oportet me manere. Et festinans des-
 cendit, & excepit illum gaudens. Cumq; viderent om-
 nes, murmurabant, dicentes: quod ingressus esset apud
 hominem peccatorem diuersaturus.

Stans autē Zachæus, dixit ad dñm: Ecce dimidiū bo-
 norū meorū dñe do pauperib⁹; & si qd aliqū defrau-
 dauī, reddo q̄druplū. Ait Iesus ad eū: Hodie salus do-
 mui huic cōtigit, eo qd & ipsa filia sit Abrahæ. Venit
 em̄ filius hoīs querere & seruare quod perierat. Mat. 15.

Hec illis audiētibus, adiiciens dixit parabolā, eo qd
 esset prope Hierosolymā, quodq; existimarent fore, 25. 13.
 vt cōfessim regnū dei manifestaretur. Dixit ergo: Hō Mar. R.
 quidā genere clarus, p̄fectus est in regionē longinquā
 vt acciperet sibi regnū, ac reuertetetur. Vocatis autē de-
 cē seruis suis, dedit eis decē minas, & ait ad illos: nego-
 ciemini donec veniam, Ciues autē eius oderant eum,
 miseruntq; legationem post illum, dicentes: Nolumus
 hunc regnare super nos.

Et factum ē, vt rediret accepto regno: iussitq; voca-
 ri illos seruos ad se, quibus dederat pecuniā, vt sciret
 quantum quisq; negociatus esset. Venit autē primus
 dicens: Domine, mina tua decem minas acquisiuit. Et
 ait illi: Eugebone serue, quia in minimo fuisti fides

lis, habeto potestatem super decem ciuitates. Et alter venit dicens: Domine, mina tua confecit quinque minas. Et huic ait: Et tu presertus esto quinque ciuitatibus. Et alius venit, dicens: Domine, ecce mina tua quam habui repositam in sudario: timui enim te, quod homo austerus sis, tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti. Dicit ei: de ore tuo te iudicabo serue male: sciebas quod ego homo austerus sum tollens quod non posui, & metens quod non seminavi: et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens, cum vsuris utique exegissem illam?

Et adstantibus dixit: auferte ab illo minam, & date illi qui decem minas habet. Et dixerunt ei: Domine, habet decem minas. Dico enim vobis, quod omni habenti dabitur: ab eo autem qui non habet, etiam quod habet, auferetur. Qui inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me. * Et his dictis, ibat pergens ascendere Hierosolymam.

Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage & Bethaniam iuxta montem, qui vocatur oliuarum misit duos discipulos suos, dicens: Ite in castellum, quod in regione est: in quod introeuntes, inuenietis pullum asinae alligatum, in quo nemo vnquam hominum sedidit, soluite illum & adducite. Et si quis vos interrogauerit: Quare soluitis? Sic dicetis: Quia dominus ei opus habet,

Abierunt autem qui missi erant, & inuenerunt sicut dixerat illis: Soluentibus autem illis pullum, dixerunt domini eius ad illos: Quare soluitis pullum? At illi dixerunt: Quia dominus eo habet opus. Et duxerunt illum ad Iesum. Et iniectis vestimentis suis super pullum, imposuerunt Iesum, & eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via.

Et cum appropinquaret iam ad descensum montis oliuarum cepit

cœperunt omnis multitudo discipulorū gaudētes lau-
dare deum voce magna super omnibus quas viderāt
virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit rex in noīe
dñi: pax in cœlo, & gloria in altissimis. Et quidam pha-
risei & turba dixerunt ad illū: Magister, increpa disci-
pulos tuos. Quibus ipse ait: Dico vobis, quod si hi ta-
cuerint, mox lapides clamabunt.

* Et vt appropinquauit, vidēs ciuitatē, fleuit super
illa, dicens: Si cognouisses & tu, & quidem in isto die
tua, quæ ad pacem tuam pertinent, curares. Nunc autē
tem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies
in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & cingēt te,
& coangustabunt te vndiq̄, & solo æquabūt te, & fi-
lios tuos qui in te sunt. * Et non relinquent in te lapi-
dem super lapidem: eo quod non cognoueris tempus
visitationis tuæ.

* Et ingressus in templum, cœpit eijcere venden-
tes in illo, & ementes, dicens illis: * Scriptum est: do-
mus mea domus præcationis est vos autē fecistis illam
speluncam latronum. Et docebat quotidie in templo.
* Principes autē sacerdotū & scribæ quærebant illum
perdere, & primores plebis, nec inueniebant quid face-
rēt: totus enim populus pendebat ab ore eius, cum au-
dierit illum:

CAPVT XX.

¶ Baptismus sit vnde rogat, vineta locantur.
Femina septeno nuptiat vna viro.

ET factum est in vno dierum illorum, docente il-
lo populum in templo & euangelizante, con-
uenerunt principes sacerdotum & scribæ cum
senioribus, & aiunt illi, dicentes: Dic nobis, Qua auz
authoritate ista facis? Aut quis est qui dedit tibi istam
authoritatem? Respondens autem IESVS, dixit ad
illos: Interrogabo vos & ego vnum quiddam, & res-
pondete mihi: Baptismus Ioannis e cœlo erat, an ex
hominibus? At illi cogitabant intra se, dicentes: Si dis-

xerimus ex celo, dicit: Quare ergo non credidistis illi? Sin dixerimus ex hominibus, plebs vniuersa lapidabit nos. Persuasum enim habet, Ioannem prophetam esse. Et responderunt se nescire vnde esset. Et IESVS

21. 12. ait illis: Neque ego dico vobis, qua authoritate hæc
Mat. Ma faciam,

* Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hæc: Homo quidam plantauit vineam, & locauit eam colonis & ipse peregre egit multo tempore. Cūque esset opportunum, misit ad colonos seruum, vt de fructu vineæ darent ipsi. Qui cœsum emisertunt eum inanem. Et rursus adhuc alterum seruum misit: Illi vero hunc quoque cœsum; & contumilijs affectum emisertunt inanem. Rursus misit & tertium, at illi hunc quoque vulnere ribus inflicentis, eiecerunt. Dixit autem dominus vineæ: Quid faciam? Mittam filium meum dilectum, forsitan cū hunc viderint, reuerentur. Quem cum viderint coloni, cogitauerunt intra se, dicentes: Hic est hæres, venite occidamus illum, vt nostra fiat hereditas. Et eiecerunt illum extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ? Veniet & perdet colonos istos, & dabit vineam alijs. Quod cū audissent, dixerunt: Absit. Ille vero intuitus eos, ait: Quid est ergo quod scriptum est: * Lapidem quem reprobauerunt adificantes, is factus est caput angeli: omnes qui ceciderit super illum lapidem, cœquassabitur; super quem autem ceciderit, comminuet illum. Et quærebant principes sacerdotum & scribæ inijcere in illum manus eadem hora, & timuerunt populum. Cognito illi enim quod in ipsos dixisset similitudinem hæc. Mar. 12. uerunt enim quod in ipsos dixisset similitudinem hæc. ibidem. * Et obseruantes, emisertunt insidiatores, qui se iustos simularent, vt caperent eum ex sermone, traderentque illum principatui & potestati præsidis. Et inrogauerunt eum, dicentes: magister, scimus quod recte dicis, ac doces, nec respicis personam, sed viam dei cum veritate doces; Licet nobis tributum dare Cæsari, an non

psal. 117.

Mat. 21.

Mar. 12.

Act. 4.

1. petri. 2.

* Mat. 21.

Mar. 12.

ibidem.

an non Intellecta autem illorum versutia, dixit ad eos
 Quid metentatis? Ostendite mihi denarium: cui⁹ ha-
 bet imaginem et inscriptionem? Respondentes, dixe-
 runt: Cæsaris. Et ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsa-
 ris, Cæsari: & quæ sunt dei, deo. Et non potuerunt ver-
 bum eius reprehendere coram populo: & mirati su-
 per responso eius, tacuerunt.

* Accesserunt autem quidam Sadduceorum, qui Mat. 22. 7
Mar. 12.
Deut. 25.
 negant esse resurrectionem; & interrogauerunt eum,
 dicentes: Magister, Moses scripsit nobis: si cuius fra-
 ter mortuus fuerit, habens uxorem: isque sine liberis
 mortuus fuerit, ut accipiat frater eius uxorem, & sus-
 ciet semen fratri suo, Septem ergo fratres erant,
 & primus accepit uxorem, ac mortuus est sine liberis
 Et accepit secundus illam, & ipse mortuus est sine li-
 beris. Et tertius accepit illam, similiter & cæteri septem
 nec reliquerunt liberos: & mortui sunt. Nouissime
 omnium mortua est & mulier; in resurrectione ergo
 cuius eorum erit uxor? Siquidem septem habuerunt
 eam uxorem.

Et respondens ait illis IESVS: Filij huius seculi duc-
 cunt uxores, & nuptum dant: illi vero qui digni ha-
 bebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, ne-
 que ducunt uxores, neque nuptum dant, neque enim ul-
 tra mori possunt, æquales enim angelis sunt, & filij sūt
 dei cū sint filij resurrectionis. * Quod vero resurgant EXOD. 3.
 mortui, & Moses ostēdit iuxta rubum, cum dicit do-
 minum deum Abraham, & deū Isaac, deum Iacob.
 Deus autem non est mortuorū, sed viuorum: omnes
 enim illi viuunt Respondentes autem quidam scriba 22. 12.
 rū, dixerunt: Magister bene dixisti. * Et amplius non Mat. Mat
 audebant eum quicquam interrogare.

Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt CHRIS-
 TVM filiū esse David, & ipse David dicit in libro psal-
 morum: * Dixit dominus domino meo, sede a dextera Psal. 10. 9
 l. iiii.

tris meis, donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum: Dauid ergo dominum illum vocat, & quomodo modo filius eius est:

23. 12. 11. * Audiēte vero cuncto populo/dixit discipulis suis
Mat. R. L. Cauete a scribis/q volunt ambulare in stolis/& amant
salutationes in foris/ac primas cathedras in synagoga
13. 12. gis/& primos discubitus in conuiujs. * Qui deuo-
Mat. Ma. rant domos viduarum/simulantes longas preces /hij
accipient damnationem maiorem.

CAPVT XXI.

¶ Coram principibus dabitur sapientia vobis
Crapula ne menteis ebrieta sue grauet.

Mar. 12.

R* Espiciēs autem vidit eos, qui mittebant muna-
nera sua in gazophylacium, diuites. Vidit au-
tem & quandam viduam pauperulam, mita-
tentem illuc æra minuta duo, & dixit: Vere dico vobis
his quod vidua hæc pauper plus quam omnes misit.
Nam omnes hi ex eo quod ipsis exuberat, miserū in

14. 13.
Mat. R. O.

munera dei, hæc autē ex penuria sua vniuersā substantia
am quā habebat, misit. * Et quibusdā dicentibus de tē-
plo, quod pulchris lapidibus ac donis ornatū esset, dixit

Luc. 19.

* Ex his quæ videtis, venient dies, in quibus nō relin-
quetur lapis super lapidem, qui non diruatur. * Inceps
rogauerunt autem illum, dicentes: Præceptor, quando
hæc erunt, & quod signum, quando ista futura sunt.

Ibidem.

At ille dixit: * Videte ne seducamini. Multi enim
venient sub nomine meo, dicentes, se esse CRISTVM
& tempus instat: ne igitur sequamini illos. Cæterum

Ibidem.

cum audieritis bella & seditiones, nolite terri: oportet
enim prius hæc fieri, sed non statim finis. * Tunc dicebat
illis; Insurget gens contra gentem, & regnum ad-
uersus regnum, & terræ motus magni erunt in singu-
lulis locis, & fames ac pestilentia, terriculamenta que
& signa de cælo magna erunt.

10. 24. 23.
Mat. R. O.

* Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus suas: et
persequentur

persequentur, tradentes in conciliabula & carceres: irahentes ad reges ac præsidēs propter nomen meū. Contingeret autem vobis in testimonium.

*Habete igitur fixum in cordibus vestris, non esse præmeditandam defensionem: nā ipse dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt contradicere, neque resistere omnes qui aduersabuntur vobis.

*Trademini autem etiam a parentibus & fratribus & cognatis & amicis, & morte afficient quosdam ex vobis. *Et eritis inuisi omnibus propter nomen meū & pilus de capite vestro non perit. *Per patientiā vestram possidete animas vestras.

Cum autem videritis circundari ab exercitibus Hierosolymā, tunc scitote, quod imminet desolatio eius. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in medio eius, discedant & qui in regionibus, non intrēt in eam; quia dies ultionis hi sunt, vt impleantur omnia quæ scripta sunt. *Væ autem pregnantibus, & manna nutrientibus in illis diebus. Erit enim afflictio magna super terram, & ira in populo hoc. *Et cadent acie gladij & captiui ducentur in omnes gentes. Et Hierusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora gentium.

*Et erunt signa in sole & luna & stellis, & in terris anxietas gentium per desperationem, resonante mari & fluctu, extabescentibus hominibus præ timore, & expectatione eorū quæ superueniēt orbi terrarū. Nā virtutes cælorū mouebunt: & tunc videbūt filiū hominis venientē in nube cum potestate & gloria magna. His aut fieri incipientibus, suspicite & attollite capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.

Et dixit illis similitudinem: Videte ficum & omnes arbores, cum protrudunt iam gemmas, cernentes ex vobis ipsi scitis, quod iam instet æstas. Ita & vos cum videritis hæc fieri, scitote quod instet regnū dei. Amē

Ioh. 13. 16.

10. 13.

Mat. R. O.

Mich. 7.

Mat. 10.

24.

Marci. 13.

Ioh. 16.

Rhom. 8.

Mat. 24.

Mar. 13.

Ibidem.

Esaia. 3. 13

24. 13.

Mat. R.

Ioh. 2.

Ezech. 38

Osee. 10.

Apoc. 6.

Mat. 24.

Mar. 13.

Esa. 23.

cap. xxii. dico vobis, non præteribit ætas hæc, antequam omnia
24. 13. facta fuerint. * Cælum & terra transibunt, verba autem
Mat. R. O. mea non transibunt.

Ecc. 37. * Cauete autem vobis, ne quando grauentur corda
Esaia. 5. vestra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, subis-
tusq; vobis ingruat dies ille: tanquam laqueus enim
1. Petri. 4. superueniet in omnes qui sedent super faciẽ totius cœli
Ioan. 8. ræ. * Vigilate itaq; omni tempore, deprecantes, vt
ceat vobis effugere ista omnia quæ futura sunt, & sta-
re ante filium hominis.

* Docebat autem interdium in templo; noctu vero exiit
diuersabat in monte, qui vocatur oliuarum. Et om-
nis populus diluculo ventitabat ad eum, vt in templo
audiret eum.

CAP. VI. XXII.

¶ Deinde duo Solymas adeunt, quo pascha paratur
Quod sitit votis omnibus ante crucem.

36. 14. * Nstabat autem dies festus azymorum qui dicitur
Mat. R. O. pascha: * & querebant principes sacerdotũ & scri-
Exod. 12. bæ, quomodo cum interficerent: timebant em ple-
* 10. 7. 11. bem. * Intrauit autem satanas in Iudam, cui cognome-
Ioan. 13. erat Iscariotes, qui erat e numero duodecim: * abijtq;
26. 14. 13. & loquutus est cum principibus sacerdotum ac magi-
Mat. R. O. stratibus, quemadmodum illum traderet eis, Et gauisus
Ioan. 18. si sunt, ac pacti sunt pecuniam illi se daturus. Et ille res-
16. 14. pondit, * querebatq; oportunitatem, vt traderet illum
Mat. R. O. illis sine turba.
Exod. 12.

* Venit autem dies azymorum, in qua necesse erit
immolari pascha, Et misit Petrum ac Ioannẽ, dicens:
Euntes parate nobis pascha, vt edamus. At illi dixerunt
ei: Vbi vis paremus? Et dixit ad eos: * Ecce introeuntis
bus vobis in ciuitatem, occurret homo, vas aquæ testa-
ceum portans, sequimini eum in domum in quam in-
trat, & dicetis patri familias ædium: Dicit tibi magi-
ster, vbi est diuersorium, vbi pascha cum discipulis
meis

meis edam. * Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixerat illis, & parauerunt pascha. Et cum iam esset tempestiuum, accubuit, ac duodecim apostolicum eo, Et ait illis. * Desiderio desideravi hoc pascha comedere vobiscum antequam patiar. Dico enim vobis post hac non edam ultra ex eo, donec compleatur in regno dei.

26. 14. 13.

Mat. R. I.

Et accepto poculo, gratias egit, ac dixit: Accipite hoc, & diuidite inter vos. * Dico enim vobis non bibam de fructu vitis, donec regnum dei veniat.

26. 14.

Mat. Mar.

* Et accepto pane, cū gratias egisset, fregit, ac dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur; hoc facite in mei recordationem. * Similiter & poculum, postquam cœnauit, dicens: * Hoc poculum non est testamentum per sanguinem meum, qui pro vobis effunditur. * Veruntamen ecce manus prodentis me mecū est in mensa. Et filius quidem hominis secundū quod definitum est, vadit: veruntamen vult quem proditor. * Et ipsi cœperūt querere inter sese / quis nam esset ex ipsis, qui hoc facturus esset.

I. Corin. 11.

Ibidem.

26. 14. 13

Mat. R. I

Ibidem.

18. 20. 10.

Mat. R. I.

* Facta est autē & cōtētio inter eos, quæ eorū videret eam maior. * Dixit autē eis: Reges gentiū dominantur eis et qui potestatem habent super eas, beneficii vocantur.

Ma 20.

Mar. 10.

Vos autem nō sic; sed qui maior est in vobis, fiat sicut junior; & qui princeps est, sicut qui ministrat. * Nā vter maior est / qui accūbit, an qui ministrat: nōne qui accūbit? At ego in medio vestrū sū, vt qui ministrat.

Ioh. 13.

Vos autē estis qui permālistis mecū in tentationibus meis. * Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo; * Et sedeat is super thronos iudicantes duodecim tribus israel.

Luc. 22. 17.

Apoc. 3.

Mat. 19.

Ait autē dominus; Simon Simon, ecce satanas expe-

26. 14. 13. **Mat. R. I.** tiuit vos, vt cribraret sicut triticum; sed ego rogauit te, ne deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. At ille dixit ei: * Domine tecum paratus sum & in carcerē & in mortem ire. At ille dixit: Dico tibi Petre, nō canet hodie gallus, priusquā ter ab

10. 6. 9. neges te nosce me.

Mat. R. L. * Et dixit eis: Quando misi vos sine sacculo & pera, & calciamentis, num quid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil: Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum tollat, similiter & peram: & qui non habet vendat

27. 14. 18. **Mat. R. I.** tunicā suam, & emat gladium. * Dico em̄ vobis: quoniam niam adhuc hoc quod scriptum est, oportet perfici in me: * Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea quæ sunt de me, finē habent. At illi dixerunt: Domine ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est.

Ioan. 18. 26. 14. Mat. mar. * Et egressus ibat, vt erat solitus, in montem oliuarum: sequuti sunt autē illū & discipuli. Et cum peruenisset ad locum, dixit illis: * Orate ne intretis in tentationem. Et ipse auulsus est ab eis ferme ad iactum lapidis, positusq; genibus orabat dicēs: Pater si vis, transi ser poculum hoc a me. * Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

ibidem Apparuit autem illi angelus de cælo, corroborans eum. Et correptus angore prolixius orabat. Et erat sudor eius sicut guttæ sanguinis, decurrentes in terram. **ibidem.** Et cum surrexisset a deprecatione, * venissetq; ad discipulos suos, reperit eos dormientes præ mœlitudine. Erat illis: Quid dormitis? Surgite & orate, ne intretis in tentationem. Adhuc autē eo loquente, * ecce turba, & qui vocabatur ludas, vnus e duodecim, antecedebat eos, & appropinquauit IESV, vt oscularetur eum. IESVS autem dixit illi: Iudas osculo filium hominis prodis?

26. 14. 18. Mat. R. I. Act. 1. Videntes autē hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerūt ei: Domine, percutemus ne gladio? * Et per

* Et percussit vnus ex illis seruū principis sacerdotum
& amputauit auriculā eius dexteram. Respondēs autē
tem I E S V S ait: Sinite huc usq;. Et cum terigisset auri-
culam eius sanauit eum. * Dixit autē I E S V S ad eos
qui venerant ad se, principes sacerdotum ac magistras
templi & seniores: Quasi ad latronem existis cum
gladijs & fustibus, * cum quotidie vobiscum fuerim
in templo, non extendistis manus in me; sed hæc est ho-
ra illa vestra, & potestas tenebrarum.

ibidem.

ibidem.

ibidem.

* Cōprehēsus autē eū duxerūt, & induxerūt in do-
mū principis sacerdotū. Petrus vero sequebatur emi-
nus. Cū autē accendissent ignē in medio aulae, atq; vna
cōsederent, sedit & Petrus inter illos. Quē cū vidisset
ancilla quædam sedentē ad lumen, defixis in illum ocu-
lis, dixit: Et hic cum illo erat. At ille abnegauit eum di-
cens: Mulier non noui illum. Et post pusillum alius vi-
dens eū, dixit: Et tu de illis es. Petrus vero ait: Homo,
non sum. Et interuallo interictō fere horæ vnus, ali-
us quidam affirmabat, dicens: Vere & hic cū illo erat,
nam & Galilæus est. Et ait petrus: Homo nescio quid
dicas. Et cōtinuo adhuc illo loquente cecinit gallus. Et
cōuersus dominus intuitus est Petrū. * Et recordatus
est Petr⁹ sermonis domini, quō dixerat ipsi: priusquā
gallus cecinerit, ter me negabis. Et egressus foras Pe-
trus fleuit amare.

26. 14.
Mat. R. O.

Mat. 16.

17. & 20.

Mar. 2. 10

* Esa. 50.

* Et viri qui tenebant I E S V M, illudebant ei, cædē-
tes: * & cum circumtexissent eum, percutiebant faciē
eius, & interrogauerunt eū dicentes: Vaticinare: quis
est ille qui te percussit? Et alia multa conuiciantes dice-
bant in eum.

26. 14.

Mat. mar.

* Atq; vt illuxit, cōuenerūt seniores plebis, & prin-
cipes sacerdotum & scribæ, & duxerunt illū in consi-
liū suum dicentes: * Num tu es ille C H R I S T V S? dic
nobis. Et ait illis: Si vobis dixerō, non credetis: quod si
etiam interrogauerō, nō respōdebitis mihi, nec ꝑ dimit

ibidem

26. 14. tetis. * Ex hoc tempore erit filius hominis sedens
 mat. mar. dextris virtutis dei. Dixerunt autem omnes: Tu ego
 Colof. 3. es filius dei? Qui ait: Vos dicitis me esse. * At illi dice
 Heb. 1. 10 runt: Quid adhuc desideramus testimoniū: ipsi enim
 26. 14. audiuius ex ore ipsius. CAPVT XXIII.
 mat. mar. ¶ Enludit præses Christum, furit impia plebes
 cruciferum.

Staurophorum sequitur plurima turba gemens.
 27. 15. 8. **F**urgens vniuersa multitudo eorū, duxit il
 mat. R. I. lum ad Pilatum. Cœperunt autē illū accusare, dice
 Ioan. 19. centes: * Hunc deprehēdimus auertentē gērem
 ac vetatē tributa dare cæsari, dicentē se CHRISTVM
 Ioan. 18. regem esse. * Pilatus autē interrogauit eū dicēs: Tu es
 27. 19. 15. ille rex Iudæorum? At ille respondens illi ait: Tu dicis
 mat. R. I. Ait autem Pilatus ad principes sacerdotū & turbas:
 * Nihil inuenio noxię in hoc homine. At illi inualese
 bant dicentes: Cōmouet populum, docens per vniuer
 sam Iudæam, exorsus a Galilæa vsque ad hunc locum.

Pilatus autē, audita mentione Galilæę, interrogauit
 nū homo Galilæus esset. Et vt cognouit quod ad He
 rodis ditionem pertineret, remisit eum ad Herodē, qui
 & ipse Hierosolymis erat per id tempus. Herodes au
 tem viso IESV, gauisus est valde. * Tenebatur enim
 Lu. 9. multo iam tempore cupiditate videndi illū, * eo quā
 mat. 14. diret multa de eo & sperabat se signum aliquod visu
 mar. 6. rum ab eo fieri. Interrogabat autem eū multis sermo
 nibus. At ipse nihil illi respōdebat. Stabāt autem prin
 cipes sacerdotū & scribæ acriter accusantes eum. Spre
 uit autē illum Herodes cum exercitibus suis; cumque
 illuisset indutum veste splēdida, remisit ad Pilatum.
 Et facti sunt amici inter sese Pilatus & Herodes in ea
 dem die; nam antea simultas inter eos intercesserat.

Pilatus autem cōuocatis principibus sacerdotum
 Aa. 4. & magistratibus, ac plebe dixit ad illos: Obtulistis mi
 hi hunc hominem quasi auertentem populum: & ego

et ego coram vobis interrogans, * nullum crimē inue- Ioan. 19.
 dio in homine isto ex ijs de quibus accusatis eum, sed
 ne Herodes quidem: nam remisi vos ad illū, & ecce ni-
 hil dignū morte actū est ei. Emendatū ergo illū dimit-
 tā. Necessē autē habebat dimittere eis in die festo vnū.

* Exclamauit autem simul vniuersa turba, dicens:
 * Tolle hunc, & dimitte nobis barabbam qui erat pro 27. 15
 pter seditionem quandam factam in ciuitate & homi- Mat. Mar.
 cidium, cōiectus in carcerē. * Iterū autē Pilatus loquū- Ioan. 8.
 tus est ad eos, volēs dimittere **I E S V M**. At illi clama- Act. 3.
 bant dicentes: Crucifige crucifige eum. Ille autē tertio * Ioan. 16.
 dixit ad illos: Quid em mali fecit hic? Nullū crimen ca-
 pitale comperio in eo, castigatum ergo dimittam illū.
 * At illi instabant vocibus magnis, posulantes, vterū 27. 15. 19
 crucifigeretur: & inualecebant voces eorum, ac summo- Mat. R. 1.
 rum sacerdotum.

* Et pilatus adiudicauit, vt fieret quod illi postula- ibidem.
 bant. Dimisit autē illis eum qui propter seditionē & 27. 15.
 homicidium coniectus fuerat in carcerē, quē poposce- mat. mar.
 rant: **I E S V M** vero tradidit arbitrio eorum. Act. 3.

* Et cum abducerent eum, apprehenderūt Symonē ibidem.
 quendam Cyrenensem, veniētem ei iure, & imposue- 27. 15.
 runt illi crucem, vt portaret post **I E S V M**. Sequebatur mat. mar.
 autem illum multa turba populi ac mulierū, quæ plā- Act. 3.
 gebant & lamentabant eum. Cōuersus autē ad illas **I E S**
S V S dixit: Filiz Hierusalem nolite flere super me, sed Esal. 3.
 super vobis ipsis flete, & super filiis vestris, quoniā ec- 3. 2. 34.
 ce venient dies, in quibus dicent: Beata steriles, & ven- Sapi. Esa.
 tres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerūt Gala. 4.
 * Tunc incipient dicere mōtibus: Cadite supernos: & o sea. 10.
 collibus, operite nos. Quia si in humido ligno hæc fa- Apoc. 6.
 ciunt in arido quid fiet?

Ducebantur autē & alij duo facinorosi cū eo, vt in-
 terficerentur. Et postquam venerūt in locum, qui vo-
 catur Caluaria, ibi crucifixerunt eum, & facinorosos

cap. xxiii

27. 15. 19.

Mat. R. I.

unum a dextris / alterum a sinistris. * I E S V S autem dicebat: Pater / remitte illis: nesciunt enim quid faciunt. * Diuidentes vero vestimenta eius, miserunt sortem.

ibidem.

ibidem.

* Et stabat populus spectans, & diridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios seruauit, seruet seipsum, si hic est ille C H R I S T V S, ille dei electus. Illudiebant autem ei, & milites accedentes, & acetum offerentes ei, dicentesque: * Si tu es ille rex Iudeorum, saluum te fac. * Erat autem & inscriptio scripta super eum literis Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic est rex Iudeorum.

27. 15.

Mat. Mar.

ibidē, &

ioan. 19.

M. R. ibi.

* Unus autem de his qui erant suspensi facinorosorum, conuicia dicebat in eum, dicens: Si tu es C H R I S T V S, serua te ipsum, & nos. Respondens autem alter, increpabat eum, dicens: Ne times quidem tu deum, quod in eadem damnatione es: Et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus: hic vero nihil maligeri fit. Et dicebat ad I E S V M: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi I E S V S: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

ibidem.

psal. 30.

M. R. IO.

ibidem.

* Erat autem fere hora sexta, & tenebræ factæ sunt super totam terram vsque ad horam nonam: & obscuratus est sol: & velum templi scissum est medium. Et cum clamasset voce magna I E S V S, ait: * Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. * Et hæc cum dixisset, expirauit.

Cum vidisset autem centurio, quod accidit, glorificauit deum, dicens. Vere hic homo iustus erat. Et omnes turbæ eorum, qui simul accesserant ad spectaculum istud, & viderant quæ contingebant, percutientes pectora sua, reuertebantur. Stabant autem omnes noti eius procul, & mulieres quæ sequute eum erant a Galilæa, hæc videntes.

M. R. ibi.

* Et ecce vir nomine Ioseph, decurio, qui erat vir bonus

bonus ac iustus, hic non consenserat consilio ac factio-
 eorum: oriundus ab Arimethæa ciuitate Iudæorum, Ioh. 19.
 qui expectabat & ipse regnum dei: * hic accessit ad
 Pilatum, & postulauit corpus Iesu, & depositum in
 uoluit sindone, & posuit illud in monumento quod
 erat in lapide excisum, in quo nondum quisquam po-
 situs fuerat.

* Et dies erat parasceue, & sabbatum illucescebat. mar. 15.
 Subsequente autem mulieres que cum eo venerant de mat. 27.
 Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum
 positum erat corpus eius. Reuersæ vero, paraauerunt
 aromata & vnguenta, ac sabbato quidem quiesuerunt
 secundum præceptum. CAP. XXXIII.

¶ Fulget vestitus, Mariæ bona nuncia portant.

¶ Itur in Emmaon, Christus ad astra redit. 28. 16. 29

V* No autem sabbatorum profundo diluculo mat. R. I.
 venerunt ad monumentum, portantes que pa-
 rauerunt aromata, & nonnullæ cum illis. Re-
 pererunt autem lapidem reuolutum a monumento:

& ingressæ, non inuenerunt corpus domini Iesu.
 Et factum est, dum mente consternatæ essent de hoc
 ecce duo viri steterunt iuxta illas in vestibus fulgurâ-
 tibus. * Cum expauesissent autem, & declinarent vul- mar. 16.
 tum in terram, dixerunt ad illas: Quid queritis viuen-
 tem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit. Recordæ-
 mini vt dixerit vobis cum adhuc in Galilæa esset, di-
 cens: quod oportuerit filium hominis tradi in manus
 hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio resur-
 gere. Et recordatæ sunt verborum eius.

* Et regressæ a monumento, nunciauerunt hæc omnia mat. mar.
 illis undecim, & cæteris omnibus. Erat autem Malbidem,
 Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ
 que cum eis erant, que dicebant ad apostolos hæc. Et vi-
 sa sunt apud illos ceu deliramentum verba illarum, ne-
 crediderunt illis. Petrus autem surgens: cucurrit ad

monumentum: & prospiciens vidit linteamina sola posita, & abiit, apud semetipsum mirans quod acciderat.

Et ecce duo ex illis ibant eodem die in castellum, quo staberat spatium stadiorum sexaginta ab Hierosolymis, nomine Emaus: & ipsi confabulabantur inter se de his omnibus quæ acciderant. Et factum est dum confabularentur ac disputarent, & ipse Iesus appropinquans ibat una cum illis. Cæterum oculi illorum tenebantur, ne eum agnoscerent.

Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis inter vos ambulantes, & estis tristes? Ac respondens vnus, cui nomen Cleopas, dixit ei: Tu solus peregrinus es Hierosolymis, neque cognouisti quæ facta sunt illic his diebus: Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt ei: De Iesu Nazareno: * qui fuit vir propheta potens opere & sermone coram deo & toto populo: & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, & principes nostri in condemnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus eum esse illum qui redempturus esset Israel. At qui super hæc omnia tertius dies est hodie, quod hæc facta sunt. Sed & mulieres quedam ex nobis attonitos reddidere nos, quæ diluculo peruenierunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt, dicentes: * se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicerent eum viuere. Et abierunt quidam eorum, qui erant nobiscum ad monumentum, & ita reppererunt sicut mulieres dixerant: ipsum vero non viderunt.

Et ipse dixit ad eos: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuntur sunt prophete. * Nonne hæc scriptura portuit pati Christum, & intrare in gloriam suam? * Et exorsus a Mose & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Et appropinquans quauerunt castello quo ibant, & ipse præ se ferebat se longius ire. Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam

Mat. 21.

Io. 4. 6. 9.

Io. 20.

M. 16. 17.

20 R. 6. 10

Gene. 3.

Esa. 50. 53

vergit

vergit ad vesperam, & inclinatus est dies. Et intrauit
vt maneret cum illis.

Et factum est dum accumberet cum eis, accepit panē
& benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sūt
oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipse euauit a cō
spectu eorum. Et dixerunt inter se. Nonne cor nostrū
ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in via, & ape
raret nobis scripturas?

Et surgentes eadē hora regressi sunt Hierosolymā
& inuenerunt congregatos vndecim, & eos qui cum
illis erant, dicentes: Surrexit dominus vere, & appa
ruit Simoni. Et illi narrabant quę gesta erant in via; &
quomodo fuisset agnitus ipsis ex fractione panis.

* Dum autem hæc loquuntur, stetit IESVS ipse in Ioan. 20.
medio eorum, & dicit eis. Pax vobis. Expauē facti ve
ro & conterriti, existimabant se spiritum videre, & di
xit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt
in cordibus vestris? Videte manus meas & pedes me
os, quia ego ipse sum. Contrectate me & videte, quia
spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videris ha
bere. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus ac pedes

* Adhuc autem illis non credentibus præ gaudio & 28. 161. 20
mirantibus, dixit eis: Habetis hic aliquid edulij? At il m, R. 1.
li obtulerunt ei partem piscis assi, & aliquid de fauo a
piario. Et accepit, & in conspectu illorum comedit.

* Et dixit ad eos: Hęc sunt verba quę loquutus sum 16. 14
ad vos, cum adhuc essem vobiscum: quod necesse fo mat. mar.
ret impleri omnia quę scripta sunt in lege Mosi, & p
pheris, & psalmis de me.

Tunc aperuit illorū mētē, vt intelligerēt scripturas
& dixit eis: Sic scriptū ē, * & sic oportebat Christū pa Act. 17.
ti, & resurgere a mortuis tertio die: et prædicari noīe Act. 1. 30
eius pœnitentiā, ac remissionē p̄ctōrū in oēs gētes, ini 10. 14. 15.
tio factō ab Hierosolymis. * Vos autē estis testes ho 16. & 20.
rum * Et ecce ego mitto promissum patris mei super

EVANGE.

Act. 1.
Mat. 28.

vos. * Vos autem sedete in ciuitate Hierusalem, quoad usque induamini virtute ex alto.

Eduxit autem eos foras vsque in Bethaniam, & subleuatis in altum manibus suis, benedixit eis. Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, ac ferebatur in cœlum. Et ipsi, adorato eo, regressi sunt Hierosolymam cum gaudio magno: & erant semper in templo laudantes & benedicentes deum. Amen.

EVANGELII SECVNDVM LV-
CAM, FINIS.

VITA SANCTI IOANNIS. PER
DIVVM HIERONYMVVM.

mat. 4.
Act. 12.

Ioannes apostolus, quem Iesus amauit plurimum * filius Zebedei, frater Iacobi apostoli, * quem Herodes post passionem domini decollauerat, nouissimus omnium scripsit Euangelium: rogatus ab Asiaticis episcopis aduersus Cerinthum, aliosque hæreticos: & maxime tunc Ebionitarum dogma confurgens, quiasserunt Christum ante Mariam non fuisse. Unde & compulsus est diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam causam huius scripturę ferunt: quod cum legisset Matthæi, Marci & Lucę volumina, pbauerit quidem textum historię, & vera eos dixisse firmauerit, sed vnus tantum anni, in quo & passus est, post carcerem Ioannis historiam texuisse. Prætermisso itaque anno, cuius acta a tribus exposita fuerant, superioris temporis antequam Ioannes clauderetur in carcerem, gesta narravit: sicut manifestum esse poterit ijs, qui diligenter quatuor Euangeliorum volumina legerint. Que res etiam Ματθαιος que videtur Ioannis esse cum cæteris, tollit. Scripsit autem & vnā epistolam, cuius exordium est: Quod fuit ab initio, quod audiuiimus, & vidie

& vidimus oculis nostris: quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ: que ab vniuersis ecclesiasticis & eruditis viris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium est: Senior electæ domine & natis eius. & sequētis, Senio Caio charissimo quem ego diligo in veritate: Ioannis presbyteri assertur, cuius & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur: & nonnulli putant duas memorias eiusdē Ioannis Euangelitæ esse: super qua recum per ordinem ad Papiam auditorem eius ventum fuerit, differemus. Quartodecimo igitur anno, secundā post Neronem persequutionem, mouente Domitiano, in Patmos insulam relegatus, scripsit Apocalypsim, quæ interpretantur Iustinus martyr, & Hirenæus. Interfecto autem Domitiano, et actis eius ob nimiam crudelitatem a Senatu rescissis, sub pertinace principe redit Ephesum, ibiq; vsq; ad traianum principem perseverans, totas Asiæ fundauit rexitque ecclesias & confectus senio, sexagesimo octauo post passionem domini anno, mortuus, iuxta eandem urbem sepultus est.

VITÆ SANCTI IOANNIS, FINIS.

EVANGE

LIVM SECVNDVM IO
ANNEM

CAPVT. I.

¶ Aeterno patris sermone est gratia facta

Huncque notas digito prodrome sancte tuo.

1. 2.
Gen. pro.
M. 1. LU. 1.
Inf. 1. 14.
& 17.
IOAN. 5. 14
10. 5. 11. 14

* N principio erat sermo, & sermo era
rat apud deum, * & deus erat ille ser
mo. * Hic erat in principio apud deū.
Omnia per ipsum facta sūt, & sine eo
factum est nihil, quod factum est, * In
ipso vita erat, & vita erat lux homin
um: & lux in tenebris lucet, & tene

brae eam non apprehenderunt.

3. 11. 1. 3. 7.
Mat. R. L.
11. 7. 3.
M. L. Mal.
1. 3. 8. 9. 12
1. IOAN. 1.
IOAN. 3. 15.
Eph. 6.
Colo. 4.
Apoc. 19.
1. 1. 2.
Mat. Luc.
M. 1. R. 1.
L. 3. Inf. 1.
Psal. 44.
Rbo. 1. 10

* Erat homo missus a deo, cui nomen Ioannes. Hic
venit ad testificandum: vt testaretur de luce, vt omnes
crederent per ipsum. Non erat ille lux illa, * sed missus
erat, vt testaretur de luce. * Erat lux illa, lux vera: quae
illuminat omnem hominem venientem in mundum
In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, * &
mundo eum non cognouit. * In sua venit / & sui
eum non receperunt. Quotquot autē receperūt eū de
dit eis vt liceret filios dei fieri / videlicet his qui cre
didissent in nomen ipsius. Qui non ex sanguinibus / ne
que ex voluntate carnis; neque ex voluntate viri, sed ex
deo nati sunt. * Et sermo ille caro factus est, & habitauit
in nobis; & cōspeximus gloriam eius, gloriam vt
lul vnigeniti a patre: plenus gratia & veritate.
Ioannes testificatur de ipso & clamat, dicens. * Hic
erat de quo dicebam, qui cum me sequeretur, antecesse
sit me; quia prior me erat. * Et de plenitudine eius nos
omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per
Mosen data est; * gratia & veritas per IESVM CHRIS
STVM

STVM exorta est. * Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit.

* Et hoc testimonium Ioannis, quando miserant Iudaei ab Hierosolymis sacerdotes et leuitas / vt interrogarent eum: Tu quis es? Et confessus est, & non negauit. * Et confessus est inquiring, non sum ego CRISTVS. Et interrogauerunt eum. Quid ergo? Helias es tu? Et dicit: Non sum. Est tu propheta ille? Et respondit Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, vt responsum demus tuis qui miserunt nos? Quid dicis de teipso? Ait: * Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam domini: sicut dixit Esaias propheta.

* Et qui missi fuerant, erant ex pharisaeis. Et interrogauerunt eum / ac dixerunt ei: Cur ergo baptizas, si tu non es CHRISTVS, neq; Helias, neq; propheta? Respondit eis Ioannes, dicens * Ego baptizo aqua, sed in medio vestrum stat, quem vos nescitis: Ipse est, qui cum me sequeretur, antecessit me: cuius ego non sum dignus, vt solvam corigiam calciamenti. * Haec in Bethabara facta sunt trans Iordanem, vbi Ioannes baptizabat.

Postero die videt Ioannes Iesum venientem ad se / & ait * Ecce agnus ille dei, qui tollit peccatum mundi, * Hic est de quo dicebam: Post me venit vir, qui me antecessit, quia prior me erat: & ego nesciebam eum, sed vt manifestum fiat Iraeli, propterea veni ego aqua baptizans:

* Et testificatus est Ioannes, dicens Vidi spiritum descendentem specie colubae de caelo, & mansit super eum, et ego non noueram eum: sed qui misit me vt baptizarem aqua, is mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem ac manentem super eum, hic est qui baptizat spiritu sancto. Et ego vidi, & testificatus sum hunc esse filium dei.

* Postero die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo, & intuitus Iesum ambulantem, dicit: * Ecce agnus ille dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem

infra 5.
infra 3.
I. 13.
Mat R. L.
Luca. 1.
infra 5.
Esa. 53.
m. iiii.

Cap. 1.

& sequuti sunt IESVM. Conuersus autem IESVS,
& conspicatus eos sequentes se, dicit eis: Quid queri-
tis? Qui dixerunt ei: Rabbi, quod dicitur, si interpres
teris, magister, vbi habitas? Dicit eis: Venite & videte
Venerunt/videruntq; vbi maneret. Et apud eum ma-
serunt die illo: hora autem erat ferme decima.

Erat Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus
qui audierant a Ioanne, & sequuti fuerant eum. Repe-
rit hic prior fratrem suum Simonem/ & dicit ei: inue-
nimus Messiam, quod est, si interpres teris, vnctus: &
adduxit eum ad IESVM. * Intuitus eum IESVS, dixit
Tu es Simon fili⁹ Iona, tu vocaberis Cephas, quod so-
nat, si interpres teris lapis.

Mat. 16.

11. 10.

Mat. Lu.

Gen. 1. 22.

28. & 49.

Deut. 18.

Esa. 7. 9.

Postero die voluit IESVS exire in Galilaam, & repe-
rit Philippum/ & dicit ei: Sequere me. * Erat autem
Philippus a Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri. Repe-
rit Philippus Nathanael, & dicit ei: * De quo scripsit
Moses in lege, & prophete, inuenimus IESVM filiū
Ioseph Nazarenū. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth
potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni &
vide.

Vidit IESVS Nathanael venientem ad se & dicit
deco: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Dicit ei
Nathanael: Vnde me nosti? Respondit IESVS, & dixit
ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub
ficu/ videbam te. Respondit Nathanael, & ait ei: Raba-
bi, tu es ille filius dei, tu es ille rex Israel. Respondit IESVS,
& dixit ei: Quia dixi tibi/ videbam te sub ficu, cre-
dis: maiora his videbis. Et dicit ei: Amen amen dico
vobis: posthac videbitis cælum apertum / & angelos
dei ascendentes ac descendentes super filium hominis.

Gene. 28.

CAPVT. II.

.i. vino

¶ Bis ternis guttis laticem immutauit iaccho.
Pellitur e templo rauca columba sacro.

¶

E*T die tertia nuptiæ fiebāt in Cana Galilææ, et
 erat mater I E S V ibi. Vocatus est autem & I E S V S, ac discipuli eius ad nuptias. Et vbi defec-
 cisset vinum, dicit mater I E S V ad eum. Vinum non
 habent. Dicit ei I E S V S: Quid mihi tecum est mulier?
 nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris:
 Quodcumq; dixerit vobis, facite. infra. 4.

Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundū
 purificationem iudæorum, capientes singulæ metretas
 binas aut ternas.

Dicit eis I E S V S, Implete hydrias aqua. Et imple-
 uerunt eas vsq; ad summū. Et dicit eis, infundite nūc
 & ferte archi triclinio; & tulerūt Postquā aut gustasset
 archi triclinio aquam in vinum versam, neq; sciret vna
 de esset, sed ministri sciebant, qui hauserant aquā, vo-
 cat sponsū, & dicit eis: Omnis homo primo loco bonū
 vinū ponit, & cū inebriati fuerint, tūc id quod deterio-
 r est. Tu seruasti bonū vinū vsq; ad hoc tēpus. Hoc edi-
 dit initū signorū I E S V S in Cana Galilææ, & manifes-
 tauit gloriā suā, & crediderūt in eū discipuli eius.

* Post hæc descendit Capernaū ipse & mater ei, & 4. 4.
 fratres eius, & discipuli eius, & ibi manserunt nō mul-
 tis diebus. Et in propinquo erat pascha iudæorū, & Mat. Lu.
 ascendit I E S V S Hierosolymā. * & reperit in templo 21. 11. 19.
 eos qui vendebant boues & oues & colūbas, & numu-
 larios sedentes. Et cū fecisset flagellū e funiculis, omnes
 Mat. R. L.
 eiecit e templo, oues simul ac boues, & numulariorū
 effudit æs, mensasq; subuertit. Et his qui colūbas ven-
 debant, dixit: Auferete ista hinc, nec facite domū patris
 mei domum mercatus. Recordati vero sunt discipuli
 eius, quod scriptum est: * Zelus domus tuæ exedit
 me: Psal. 68.

Responderunt ergo iudæi & dixerunt ei. * Quod
 signum ostendis nobis quod ista facias? Respondit I E M. 16. R. 8
 S V S, & dixit eis: * Destruite templum hoc, & in tribus
 Mat. 62.

Cap. III. diebus erigam illud. Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta
 Mar. 14. ta & sex annis extructum est templum hoc, et tu in
 26. 8. tribus diebus eriges illud? At ille dicebat de templo
 Mat. 20. corporis sui. Cū ergo resurrexisset e mortuis, recordati
 ti sunt discipuli eius, quod hoc dixisset eis, & crediderunt
 rūt scripturæ, & sermoni quem dixerat IESVS.

Cum autem esset Hierosolymis in pascha in die
 festo, multi crediderunt in nomen eius, videntes signa
 eius quæ ædebat. Ipse autem IESVS non credebat se
 28. 6. metipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, nec opus
 1. Par. 28. habere, ut quisquam testaretur de homine. Ipse enim
 2. 17. sciebat, quid esset in homine.

Rh. Hier.

CAPVT. III.

Apo. 2. ¶ Cælum quoq; scandant renouati pneumate, natus
 10. 7. 19. Siderea summi venit ab arce patris

E*Rat autem homo ex Phariseis, Nicodemus
 nomine, princeps Iudæorum, hic venit ad IESUM
 nocte, dixit ei: Rabbi, scimus quod a deo vene-
 ris magister. Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu fa-
 cis, nisi fuerit deus cū eo. Respondit IESVS, & dixit ei
 1. Jo. 2. 3. 5 * Amen amen dico tibi, nisi quis natus fuerit e super-
 nis, non potest videre regnum dei. Dicit ad eum Nico-
 demus: Quomodo potest homo nasci cum sit senex?
 Num potest in ventrem matris suæ iterum introire, ac
 1. Tit. 3. nasci? Respondit IESVS. * Amē amē dico tibi, nisi quis
 1. Inf. 4. 6. 7 natus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in
 regnum dei. * Quod natum est ex carne, caro est, & quod
 natum est ex spiritu, spiritus est. Ne mireris, quod
 1. Eccl. 8. dixi tibi, oportet vos nasci e supernis. * Spiritus ubi
 8. 12. vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis unde veniat.

Rho. Sap & quo vadat: Sic est oīs qui natus est e spiritu.

1. Cor. 2. Respondit Nicodemus, et dixit ei: Quomodo pos-
 sunthæc fieri? Respondit IESVS, & dixit ei. Tu es il-
 le magister Israelis, & hæc ignoras? Amē amē dico ti-
 bi: quod scimus, loquimur: & quod vidimus, testamur
 & testis

& testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo si dixero vobis celestia credituri sitis? Et nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit e cœlo, filius hominis, qui est in cœlo. Et sicut Moses exaltauit serpente in deserto, ita & exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

* Sic enim deus dilexit mundū, vt filium suū vnigenicum daret, * vt om̄is qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. * Non em̄ misit deus filiū suū in mundū, vt condemnēt mundū, sed vt seruetur mundus per eum. * Qui credit in eū non condēnatur. * Qui vero non credit, iā condēnatus est, quia non credidit in nomen vnigeniti filij dei.

Hęc est autē condēnatio, qđ lux venit in mundum & dilexerunt hoīes magis tenebras quā lucē. Erāt em̄ eorū mala opera. Om̄is em̄ qui mala agit, odit lucem, nec venit ad lucē, ne arguātur opa ipsius. Qui autem operatur veritatē, venit ad lucē, vt cōspicua fiant facta ipsius, quod per deum sint facta.

* Post hęc venit Iesus & discipuli eius in terram Iudæam, & illic morabatur cū eis, ac baptizabat. * Baptizabatur autē & Ioānes in Ænō iuxta Salim, quia aque multe erant illic, & veniebant ac baptizabant. * Nōdū em̄ coniectus fuerat Ioannes in carcerem.

Orta est autē quæstio ex discipulis Ioannis cū Iudæis de purificatione. * Et venerunt ad Ioannē & dixerunt ei: Rabbi qui erat tecū trans Iordanē, * cui testimonium perhibuisti, ecce is baptizat, & omnes veniunt ad eum. Respondit Ioannes & dixit: * Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum e cœlo. Ipsi vos testes estis qđ dixerim: * non sum ego Christus, sed missus sum ante illū. * Qui habet spōsam sponsus est: amicus autē sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem spōsi; hoc ergo gaudiū

Eph. 4.
21. 8. 12.
Num. 10.

5. 4.
Ro. 1. 10.
16. 24.
Ro. Lu.
infra. 12.
Gal. 2. 3.
Luc. 8.

1. Ioan. 2.
Ioan. 4.
3. 1. 3.
Mat. R. L.
4. 1.
Mat. Mar.

Lu. 7.
3. 1. 3.
Mat. R. L.
10. 1. 5. 10.
2. Cor. 3.
3. 1. 3.
Mat. R. L.

meū impletū est, illū oportet crescere, me vero minui.
 ephē. 4. *Qui e supernis venit, supra omnes est. Qui e terra
 loā. 1. 16. 17. ra profectus est, terrenus est, & e terra loquitur. Qui e
 loā. 1. 5. 7. cælo venit, supra omnes est; * & quod vidit & audiuit
 8. 15. 16. hoc testatur, & testimoniū eius nemo accipit. * Qui ac
 Ro. 3. 1. 8 cipit eius testimoniū, is obfirmat quod deus verax
 Io. 12. 14 sit. Nam is quem misit deus, verba dei loquitur. * Nō
 mat. 1. enim huic ad mensuram dat deus spiritum. a Pater di
 L. 1. Ef. 61 ligat filium, & omnia dedit illi in manū. b Qui credit
 11. 1017. filio, habet vitam æternā: c Qui vero nō credit filio, nō
 a M. L. I. videbit vitā: sed ira dei manet sup eū. CAP. IIII.
 b Ioan. 6. ¶ Deuitat mulier potantem fonte perenni.
 c R. 6. I. 8. regulus

Pro puero ad Canam quem basiliscus adit.

VT ergo cognouit dominus audisse pharisæos
 quod IESVS plures discipulos faceret, & bap
 ptizaret, quā loannes: quanquā IESVS ipse
 4. 4. non baptizaret, sed discipuli eius, * reliquit iudæā, &
 mat. Luc. abijt iterum in Galilæam. Oportebat autem eum transire
 Ioan. 2. 4. abijt iterum in Galilæam. Oportebat autem eum transire
 reper Samariam.

Gen. 48. Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sy
 char, iuxta prædiū, * quod dedit iacob ioseph filio suo
 Erat autem ibi fons iacob. IESVS ergo fatigatus ex
 itinere, sedebat sic super fontē. Hora erat ferme sexta:
 venit mulier Samaritana, vt hauriret aquā. Dicit ei I
 SVS: Da mihi quod bibā. Nā discipuli ei⁹ abierant in
 ciuitatem, vt cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Sa
 maritana: Quomodo tu iudæus cum sis, porū a me po
 scis, quæ sum mulier Samaritana? Non enim commer
 infra. 8. cium habent iudæi cum Samaritanis.

Respōdit IESVS, et dixit ei: Si scires donum dei, &
 Ioan. 3. 7. quis sit qui dicit tibi: Da mihi quod bibam tu petisses
 ab eo, * & dedisset tibi aquam viuam. Dicit ei mulier:
 Domine neque quo haurias habes, & puteus profun
 infra. 7. dus est: * vnde ergo habes aquam illam viuam? Num
 tu maior

tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis pute-
 um, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius: Res-
 pondit IESVS, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua
 hac, sitiet iterū: * quisquis autē biberit ex aqua quam
 ego dabo ei non sitiet in æternum: sed aqua quam
 ego dabo ei fiet in eo fons aquæ salientis in vitā æter-
 nam. Dicit illi mulier: * Domine, da mihi istam aquā,
 vt non sitiam, neque veniam huc ad hauriendū. Dicit
 ei IESVS: Vad, voca virū tuum, & veni huc. Res-
 pondit mulier, & dixit ei: Non habeo virū. Dicit ei IESVS:
 Bene dixisti, non habeo virū: quinque enim vi-
 ros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus vir:
 hoc vere dixisti.

Lucæ. 7.

Dicit ei mulier: * Dñe, video quā propheta es tu.
 * Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dis-
 citis, quod Hierosolymis est locus, vbi oporteat ado-
 rare. Dicit ei IESVS: Mulier, crede mihi, venit hoc
 ra, quando neque in mōte hoc neq; Hierosolymis ad-
 orabitis patrem. * Vos adoratis quod nescitis, nos ad-
 oramus quā scimus: * quia salus ex Iudæis est. Sed ve-
 nit hora, & nunc est / quando veri adoratores adora-
 bunt patrem spiritu ac veritate. Nam & patres tales que-
 rit / qui adorent ipsū. * Spiritus est deus / & eos qui
 adorant eū / spiritu ac veritate oportet adorare. Di-
 cit ei mulier. Scio quod Messias venturus est / qui di-
 citur CHRISTVS: cum ergo venerit ille, nobis nū-
 ciabit oīa. Dicit ei IESVS: * Ego sum qui loquor ti-
 bi. Et continuo venerunt discipuli eius, & miraban-
 tur, quod cum muliere loqueretur. Nemo tamen dix-
 it: quid queris, aut cur loqueris cum ea? Reliquit ergo
 hydriā suam mulier, & abiit in ciuitatē, & dicit ille
 dixit hominibus: * Venite, videte hominem, qui mihi
 dixit omnia quecumq; feci: num hic est ille CHRIS-
 TVS? Exierunt ergo e ciuitate, & veniebāt ad eum.

3. Reg. 13.

3. Reg. 9.

95. 44.

psal. Esa.

Gen. 22.

Nu. 24.

Hiere. 3.

10. 1. 5. 3. 6.

2. Cor. 3.

1. 10an. 4. 2.

16. 14. 22.

Mat. R. L.

10. 1. 9. 10.

10. 6. 16.

Interrea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi,

E V A N G E.

cap: iiii.

26. 14. 22.

Mat. R. L.

Ioan. 5.

M. 7. L. 10

Esa. 40. 51

comede. Ille autē dixit eis: Ego cibum habeo comedendum, quem vos nescitis. Dicebāt ergo discipuli inter se: Nū quis attulit ei quod ederet? Dicit eis I E S V S * Meus cibus est, vt faciam quod vult is qui misit me, et perficiam opus eius. Nonne vos dicitis: * Adis huc quatuor menses sunt, & missis veniet? Ecce dico vobis, * attollite oculos vestros, & videte regiones, quoniam albæ sūt iam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: vt & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit. In hoc enim est sermo verus, * Alius est qui seminat & alius est qui metit. Ego misi vos ad metendū, quā vos non laborastis. Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis.

Ioan. 17.

M. 4. 10. 2

M. 13. R. 9

Luca. 4.

Lu. 1. bidē

Ex ciuitate autē illa multi crediderūt in eum Samaritanorum propter sermonem mulieris testificantis quod dixisset sibi omnia quæcuq; fecisset. Cum venisset ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, vt apud se maneret: & mansit ibi duos dies. Ac multo plures crediderunt propter sermonem ipsius: & mulieri dicebāt: iam non propter tuam orationem credimus, * ipsi enim audiimus, & scimus quod hic est vere seruator mundi **C H R I S T V S.**

Supra. 2.

M. 8. L. 7

* Post duos autem dies exiit inde, & abiit in Galileam. * Ipse enim I E S V S testatus est, quod propheta in sua patria honorem non haberet. * Cum ergo venisset in Galileam, exceperunt eum Galilæi, cū omnia vidissent, quæ fecerat Hierosolymis in die festo. & ipse enim venerant ad diem festum. Venit ergo I E S V S iterum in Cana Galilææ, vbi fecerat ex aqua vinum.

9. 5. 8.

Mat. R. L.

* Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur in Capernaum: hic cum audisset, quod I E S V S aduenisset a Iudæa in Galilæam, abiit ad eū * & rogabat eum vt descenderet, ac sanaret ipsius filium: siquidem is ager

is agebat animam. Dixit ergo IESVS ad eū: * Nisi si
 gna & prodigia videritis non credetis. Dicit ad eum
 regulus: Domine, descende, priusquam moriatur fili
 us me⁹. Dicit ei IESVS: Vade, fili⁹ tu⁹ viuit. * Cres
 didit homo sermoni, quē dixerat ei IESVS & ibat. 15. 4.
 lam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & Gen. Rhō
 nunciauerunt, dicentes: Filius tuus viuit. Sciscitatus Gala. 3.
 est ergo horam ab eis, in qua melius habuisset. * Et Ionā. 3.
 dixerunt ei: Heri hora septima reliquit eum febris. puer. 24.
 Cognouit ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixit 2. Reg. 12.
 set tibi IESVS: filius tuus viuit, & credidit ipse &
 domus ei⁹ tota. Hoc iterum secū dum signum addidit
 IESVS, cum venisset a ludæa in Galileam.

CAPVT. V.

¶ Eualet & lāguens, & Mosi scripta probantur.
 Qui credit Mosi, credit & ille mihi.

Post hęc erat dies festus ludæorum, & ascendit
 IESVS Hierosolymā. Est autē Hierosolymis
 ad probaticam piscina, quæ nominatur Hebraic
 te Bethesda, quinque porticus habens: in his iacebat
 multitudo magna languentium, cæcorum, claudorū
 aridorum, expectantium aquæ motum Angelus em̄
 descendebat certo tempore in piscinam & turbabat
 aquam. Itaq; qui primus descendisset post turbationē
 aquæ, san⁹ fiebat, a quo cunq; detinebatur morbo.
 Erat autem quidam homo illic, qui triginta & octo
 annos morbo tenebat: Hunc cum vidisset IESVS
 decumbentem, & cognouisset quod iam multum tē
 poris morbo teneretur, dicit ei: Vis sanus fieri? Respō
 dit ei languidus: Domine, hominem non habeo, vt
 cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam. Sed
 interim dum ego venio, iam alius ante me descendit. 9. 8. 5.
 * Dicit ei IESVS: Surge, tolle grabbatū tuū, & ame M. R. L.
 bula. Et statim sanus factus est homo ille, & sustulit

Caput. v.

EVANGE.

12. 2.3. grabbatum suum & ambulabat.

Mat. mar. *Erat autem sabbatum in die illo; dicebant ergo Iudæi

L. 6. 13. 14 dæi ei, qui sanatus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi

Ioan. 7. 9. tollere grabbatum. Respondit eis. Qui me sanum fecit

is mihi dixit: Tolle grabbatū tuum & ambula. Interea

infra. 9. rogauerunt ergo eum; Quis est ille homo, qui dixit tibi:

Tolle grabbatum tuum & ambula? Is autē qui sanatus

fuerat effectus, nesciebat quis esset. IESVS enim sub-

duxit se, quod turba esset eo in loco.

Postea reperit eum Iesus in tēplo, & dixit illi: Ecce

ibidem sanus factus es, ne post hac pecces, ne quid deterius tibi

ibidem contingat. * Abijt ille homo, & nunciauit Iudæis,

quod Iesus esset, a quo sanatus fuisset. Ac propterea per-

ibidem sequebantur Iudæi Iesum, & querebant illum occide-

re. * quod ista fecisset in sabbato. Iesus autē respondit

ibidē. & eis: * Pater meus ad hoc vsq; temporis operatur, & ego

1. Cor. 12. operor: propterea ergo magis querebant eum Iudæi in-

26. 14. terficere, quia non solum soluisset sabbatum, * sed &

Mat. mar. patrem suum dixisset esse deū, æqualē se faciens deo.

Luc. 22. Respondit itaq; Iesus, & dixit eis:

Ioan. 5. 10 Amē amē dico vobis nō potest filius a se facere quic-

* sup. 1. quam, nisi quid viderit patrem facientem. Quæcumq;

I. 3. 7. 8. 15 enim ille fecerit, hæc itidem & filius facit. * Pater enim

16. & 17. diligit filiū, & oīa demonstrat ei quæ ipse facit: & maiora

his demonstrabit ei opa, vt vos miremini. Sicut enim

pater suscitatur mortuos & viuificat, sic & filius quos

vult viuificat. Neq; enim pater iudicat quenquā, sed

30. 11. omne iudicium dedit filio, vt omnes honorent filium,

Lu. Mat. sicut honorant patrem. * Qui non honorat filium, nō

Ioan. 12. honorat patrem, qui misit illum. * Amen amen dico

Ioan. 1. 6. vobis, qui sermonem meum audit, & credit ei qui mi-

7. 8. 11. sit me, habet vitam æternam, & in condemnationē nō

veniet, sed transiit a morte in vitam.

Amen amen dico vobis, quod veniet hora, & nūc

est, quando mortui audient vocem filij dei; & qui aus-

dierint

dierint uiuent. * Sicut enim pater habet vitam in se-
 metipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso:
 & potestatem dedit ei iudicandi quoq; quia filius ho-
 minis est. Nolite mirari hoc: * quia venit & hora, in qua
 omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius
 & prodibunt, qui bona fecerunt, in resurrectione uitę
 qui vero mala egerunt, in resurrectionem condemna-
 tionis.

Non possum ego ex meipso facere quicquam. * Sic-
 ut audio, iudico, & iudicium meū iustū est: * Quia
 non quero voluntatem meam, sed voluntatem eius qui
 misit me, patris. * Si ego testimonium perhiberem de
 meipso, testimonium meum non esset verū. Alius est
 qui testimonium perhibet de me, & scio verum esse
 testimonium quod testificatur de me.

* Vos misistis ad Ioannem, & is testimonium red-
 didit ueritati. Ego autem non ab homine testimonium
 accipio: sed hæc dico, ut vos salui sitis. Ille erat lucerna
 ardens & lucens, vos autem uoluistis ad tempus exul-
 tare in luce eius. * At ego testimonium habeo maius
 testimonio Ioannis. Opera enim quę dedit mihi pater
 ut perficiam ea, * ipsa inquam opera, quę ego facio,
 testificatur de me, quod pater miserit me. * Et qui mi-
 sit me pater, ipse testificatus est de me. * Neq; uocem
 eius unquam audistis, neq; speciem eius uidistis: * et
 sermonem eius non habetis in uobis manentem, quia
 quem misit ille, hunc uos non creditis.

* Scrutamini scripturas, quia uos uidemini uobis
 in ipsis vitam æternam habere: * & illę sunt quę testi-
 ficatur de me; nec uultis venire ad me, ut vitam habe-
 tis. Gloriā ab hominibus non accipio, sed cognouit uos
 quod dilectionem dei non habeatis in uobis. Ego uen-
 ni nomine patris mei, nec recipitis me. * Si alius uen-
 erit nomine suo, illum recipietis. Quomodo uos
 potestis credere, qui gloriā a uobis inuicem accipis

tis: & gloriam quæ a solo deo proficiscitur, non queritis?

Nolite putare quod ego accusaturus sim vos apud patrem; est qui accusat vos Moses, in quo vos speratis: si enim credidissetis Mosi, credidissetis utique mihi: de me enim ille scripsit. Si autem illius scriptis non creditis, quomodo verbis meis credetis?

Deu. 19.

CAPVT VI.

¶ Festum pascha aderat dum diuidit hordea turbis. Et dum de vero manna te verba facit.

4. 3. 4.
m. R. L.14. 9.
Mat. L.

Exod. 12.

Rom. 9.

14. 6. 8.
mat. mar.

Luc. 9.

¶ Post hæc abiit IESVS trans mare Galilee, quod est Tyberiadis, & sequebatur eum turba multa, quia videbant eius signa, quæ faciebat super his qui infirmabantur. Subiit autem in montem IESVS, & ibi sedebat cum discipulis suis. Instabat autem pascha dies festus Iudeorum.

Cum sustulisset ergo oculos Iesus, & vidisset quod multa turba veniret ad se, dicit ad Philippum: Unde ememus panes, ut edant isti? Hoc autem dicebat, teneans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut vnusquisque pusillum quippiam accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis ipsius, Andreas, frater Simonis Petri: Est puer vnus hic qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tam multos? Dixit autem Iesus: Facite ut homines discumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Discubuerunt ergo viri numero ferme quinque milia.

Acceptit autem panes Iesus: cumque gratias egisset, distribuit discipulis, discipuli vero discumbentibus. Similiter & ex piscibus quantum volebant. Ut autem impleti sunt, dicit discipulis suis: Colligite quæ supererunt fragmenta, ne quid pereat. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum.

ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerant his qui comederat. Illi ergo homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: * Hic est vere propheta ille, qui venturus est in mundum. 4. 7
Sup. Lu.

Iesus ergo cum cognouisset quod venturi essent, ac rapturi ipsum, ut facerent ipsum regem, secessit iterum in montem ipse solus. At ubi iam vespera esset, descenderunt discipuli eius ad mare, & conscensa nauis, venerunt traiecto mari ad oppidum Capernaum. Iamque tenebræ erant, nec venerat ad eos Iesus. Mare autem vento magno flante intumescebat. Cum remigassent ergo ferme stadia viginti quinque aut triginta, vident Iesum ambulans super mare, & appropinquans nauem, ac timuerunt. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo recipere eum in nauim, & illico nauis appulerat terræ ad quam ibant. 14: 6. 9.
M. R. L.
Iob. 9.

Postero die turba quæ stabat trans mare, ut vidit quod nauicula alia non esset ibi, nisi vna illa, in quam ingressi fuerant discipuli eius: & quod non introisset cum discipulis suis Iesus in nauiculam, sed soli discipuli eius abissent (aliqui vero superuenerunt nauiculæ a Tiberiade iuxta locum ubi comederant panem; postea quæ gratias egisset dominus)

Cum ergo vidisset turba, quod Iesus non esset ibi, neque discipuli eius, ascenderunt & ipsi in nauiculas, & venerunt Capernaum, quærentes IESVM: & cum inuenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti? Respondit eis Iesus: & dixit: Amen amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia comedistis de panibus, & saturati estis. * Operemini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis: hunc enim pater consignauit deus. Dixerunt ergo ad eum: Quid facimus, ut operemur opera dei? Respondit IESVS, & dixit eis: Hoc est

Cap. vi.

EVANGE.

- I. 1.3.7.11. opus dei, * vt credatis in eum quem misit ille. Dixera-
 m. 16. R. 8 runt ergo ei: * Quod ergo tu facis signum, vt videam
 Ex. 16. mus & credamus tibi: quid operaris? * Patres nostri
 Psal. 77. manducauerunt manna in deserto, sicut scriptum est:
 Sap. 16. * Panem de celo dedit eis ad edendum. Dixit ergo eis
 IESVS: Amen amen dico vobis: nō Moses dedit vo-
 bis illum panem de celo, sed pater meus dat vobis pa-
 nem de celo verum: panis enim dei est qui de celo des-
 cendit, & dat vitā mundo. Dixerunt ergo ad eum: Do-
 mine, semper da nobis panem istum,
 Dixit autē eis IESVS: Ego sum panis vitæ. * Qui
 Eccl. 24. venit ad me non esuriet: * & qui credit in me, non sit-
 iet vnquam. Sed dixi vobis, quod etiam vidistis me,
 Mat. 26. nec creditis, Omne quod dat mihi pater, ad me venit
 Mar. 14. & eum, qui venerit ad me non eicio foras. * Quia de-
 I. 4 L. 22. scendi de celo, vt faciam non quod ego volo, sed quod
 10. 15. vult is qui misit me. * Hæc est autem voluntas eius
 qui misit me patris, ne quid perdam ex omnibus quæ
 dedit mihi, sed resuscitem illa in nouissimo die. Hæc
 est autem voluntas eius qui misit me, vt omnis qui
 videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam,
 & ego suscitabo eum, in nouissimo die.
 Infra. 7. * Murmurabant ergo Iudæi de illo, quod dixisset:
 ego sum panis ille, qui de celo descendi. Et dicebant:
 m. 13 R. 6 * Nonne hic est IESVS filius Ioseph, cuius nos noui-
 Lu. 4. mus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic: de
 celo descendi? Respondit ergo IESVS, & dixit eis: No-
 Mt. 16. lite murmurare inter vos: * Nemo potest venire ad me
 nisi pater qui misit me, traxerit eū, & ego suscitabo
 eum in nouissimo die.
 * Est scriptum in prophetis, Et erunt omnes docti
 Esa. 54. a deo. Omnis ergo qui audiuit a patre & didicit, venit
 Hie. 31. ad me: non quod patrem viderit quisquā, nisi is qui
 est a deo, hic vidit patrem.
 Io. 1. 14. 15 * Amē amē dico vobis, qui confidit mihi, habet vitam

tam æternam. * Ego sum panis ille vita. * Patres vestri comederunt manna in deserto, & mortui sunt. * Hic est panis ille de cælo descendens, ut ex ipso edat aliquis & non moriatur. * Ego sum panis viuus, qui de cælo descendit: si quis ederit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.

Decertabant ergo Iudei inter se, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem illam suam dare ad edendum? Dixit ergo eis IESVS: Amen amen dico vobis, nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego suscitabo eum in nouissimo die. * Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: ita & qui ederit me, viuet ipse quoque propter me. Hic est panis ille, qui de cælo descendit: non sicut comederunt patres vestri manna, & mortui sunt: qui ederit hunc panem, viuet in æternum.

Hæc dixit in synagoga, docens in Capernaum. Multi ergo, his auditis ex discipulis eius dixerunt: Durus est hic sermo: quis potest eum audire?

Sciens autem IESVS apud semetipsum, quod murmurarent de hoc discipuli ipsius, dixit eis: Hoc vos offendit? * Quid igitur si videritis filium hominis ascendentem eo, ubi erat prius? * spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt, sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Nouerat enim ab initio IESVS, qui essent non credentes, & quis proditurus esset ipsum. Et dicebat: * Propterea dixi vobis, quod nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo,

16. 14.
mat. mar.

Lu. 22.

1. Co. 11.

Esa. 33.

1. Ioan. 3.

26. 14. 22.
m. R. L.8. 5.
Ro. Gal.

sup. 6.

Mat. 16.

10. 13. 17.

Ex eo tempore multi discipulorum eius desciverunt eo relicto, nec amplius cum illo ambulabant. Dixit ergo IESVS ad duodecim: Num & vos vultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quæ ibimus: verba vitæ æternæ habes, * & nos credimus & cognouimus quod tu es CHRISTVS filius dei viui. Respondit ei IESVS: * Nonne ego vos duodecim elegi? & ex vobis vnus diabolus est: Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariota. Hic enim erat proditurus eum, cum esset vnus ex duodecim.

CAPVT. VII.

¶ Grandia dicentem viuo de flumine, frustra conantur vinculis illaqueare suis.

Leui. 23.

Versabatur IESVS post hæc in Galilæa: nõ enim volebat in Iudæa versari, quia quærebant eum Iudæi interficere. * Erat autem in propinquo dies festus Iudæorum scenopegia. Dixerunt igitur ad eum fratres eius: Transi hinc, & vade in Iudæam, vt & discipuli tui videant operatua quæ facis. Nemo quippe in occulto facit aliquid: & quærit ipse palam esse. Si hæc facis, declara te ipsum mundo Nam ne fratres quidem eius credebant in eum.

Dicit ergo eis IESVS. * Tempus meum nondum adest, tempus autem vestrum semper est paratum. * Non potest mundus odisse vos, me autem odit, quia ego testimonium fero de illo, * quod opera eius mala sint. Vos ascendite ad diem festum hunc. Ego nondum ascendo ad festum hoc, quia meum tempus nondum impletum est. Hæc autem cum dixisset illis, mansit in Galilæa.

Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad festum, non manifeste, sed velut in occulto. * Iudæi ergo quærebant eum in festo, & dicebant. Vbi est ille? * Et murmur multum erat in turbis de eo. * Quia supra .6. dam enim dicebant bonus est: alij autem dicebant, nõ sed seducit turbam. Nemo tamen palam loquebatur de illo

Infr. 7. 11.

Supra .6.

Mat. 21.

de illo propter metum Iudæorum.

Cum autem iam dimidium festi peractū esset, ascēdit I E S V S in templum, ac docebat. Et mirabantur Iudæi dicentes: Quomodo hic literas scit/cum non didicerit? Respondit eis I E S V S, & dixit: *Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si quis voluerit voluntati eius obtemperare/cognoscet de doctrina, utrū ex deo sit, an ego a me ipso loquar. Qui a semetipso loquitur, gloriā propriā quærit. *Qui autē quærit gloriā eius qui misit ipsū/hic verax est, et iustitia; in illo nō est

Io. 3. 5. 8.

15. 16.

infra. 17.

*Nonne Moses dedit vobis legem, & tamen nemo ex vobis factis præstat legem? Quid me quæritis interficere? Respondit turba, et dixit: *Demoniū habes; quia te quærit interficere? Respondit I E S V S, & dixit eis: Vnū opus feci, & omnes miramini. Propterea Moses dedit vobis circumcisiōnē, nō quia ex Mose sit, sed quia ex patribus; & tamen in sabbato circumciditis hominem, si circumcisiōnem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi: mihi indignamini, quod totum hominē sanctorum fecerim in sabbato? *Nolite iudicare secundū aspectum, sed iusto iudicio iudicate.

Exod. 12.

Leui. 24.

Mat. 5.

Infr. 8. 10.

Mat. 6. 12.

Mar. 3.

Deut. 1.

Dicebant ergo quidā ex Hierolymitanis: *Nonne hic est quē quærit interficere? Atqui ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt: Num vere cognouerunt principes hūc esse vere CHRISTVM? *Sed hūc nouimus vnde sit. CHRISTVS autē cū venerit, nemo scit vnde sit.

Supra. 7.

13. 6. 4.

Mat. R. L.

Clamabat ergo I E S V S in templo docens, ac dicens: Et me nostis, & vnde sim nostis: * & a me ipso non venio, sed est verax qui misit me, quem vos non nouistis ego vero noui eum, quia ab ipso sum, & ille me misit. Quærebant ergo eum apprehendere; & nemo misit in illū manus, quia nondū venerat hora eius. *De turba autē multi crediderūt in eū/ & dicebant: CHRISTVS cum venerit, num signa plura ædet his quæ hic edidit? Audierunt pharisæi turbam murmurantē de illo hæc

Lu. 19. 20

& 22.

cap. vii. * & miserunt pharisæi ac principes sacerdotū ministros, ut apprehenderent eum. dixit ergo eis Iesus: Adhuc pusillum temporis vobiscum sum, & abeo ad eum qui me misit. * Quæretis me/nec inuenietis. Est vbi ego sum, eo vos non potestis venire. Dixerunt ergo Iudæi inter sese: Quo hic itur⁹ est, quod nos non inueniemus eum? Num in dispersionem gentiū itur⁹ est, & docturus gentes? Quis est hic sermo quem dixit: quæretis me, & non inuenietis: & vbi ego sū, eo vos non potestis venire?

Esaia. 40. In nouissimo autē die magno festitabat IESVS & clamabat, dicens: * Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Qui credit in me, * sicut dicit scriptura: Flumina de ventre eius fluēt aquæ viuæ. Hoc autē dixit de spiritu, quē accepturi erāt credētes in ipsū. Nondū em̄ erat spiritus sanctus: quia IESVS nondū erat glorificatus. * Multi ergo de turba cū audissent hūc sermonē, dicebāt: * Hic est vere propheta. Alij dicebant: Hic est CHRISTVS. Quidam autē dicebant: * Nū a Galilæa veniet CHRISTVS? * Nōne scriptura dicit, quod ex semine David & de Bethleem castello, vbi erat David, veniet CHRISTVS?

Psal. 15. Dissensio itaq; orta est in turba propter eum. * Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum, sed nemo coniecit in eum manus.

Infra. 8. Venerunt ergo ministri ad pontifices & pharisæos & dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum? Responderunt ministri: * Nunquam sic loquutus est homo, sicut hic homo. Responderunt ergo eis pharisæi: Num & vos seducti estis? * Nū quis ex principib⁹ credidit in eum, aut ex pharisæis? Sed turba hæc, quæ non nouit legem, execrabiles sunt.

Ioan. 3. 19. Dicit Nicodemus ad eos, is qui venerat ad eum nocte, qui vnus erat de numero eorum: * Nū lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit

uerit

uerit quid faciat: Responderunt, & dixerunt ei: Num
& tu Galilæus es? Scrutare & vide, * qđ a Galilæa pro-
pheta non surrexit. Et profectus est vnusquisque in
domum suam.

CAPVI. VIII.

Ignoscite mœchæ, qui maior et ante Abrahamum est,
Inque illum Satana saxa tulere sati.

IESVS autem perrexit in montem oliuarum, * &
diluculo iterum venit in templum/cunctusq; po-
pulus venit ad eum: & sedens docebat eos.

Adducunt autem ad eum scribæ & pharisæi mulie-
rem in adulterio deprehensam: & cum statuisent eā
in medio, dicunt ei: Magister, hæc mulier deprehensa
est in ipso adulterio. * In lege autem Moses præcepit
nobis, vt huiusmodi lapidaretur. Tu vero quid dicis?

Hoc autem dicebant tentantes eum, vt possent accusa-
re eum. **I**ESVS autem inclinās se deorsum, digito scri-
bebat in terra. Cum ergo perseverarent interrogare,
erexit se, & dixit eis: Qui vestrum immunis est a pecc-
ato, primus in illam lapidem iaciat. Et iterum se incli-
nans scribebat in terra. Audientes autem hæc, singula-
tim alius post alium exhibant, initio factō a senioribus
& relictus est solus **I**ESVS, ac mulier in medio stans.

Cum autem erexisset se **I**ESVS, & neminem videret
præter mulierem, dixit ei: Mulier, vbi sunt illi tui accu-
satores? Nemo te condemnavit? Quæ dixit: Nemo do-
mine. Dixit autem **I**ESVS: Nec ego te condēno. * Va-
de et posthac ne peccaueris.

Iterum ergo **I**ESVS loquutus est eis, dicens. * Ego
sū lux mundi. Qui sequitur me/non ambulabit in te-
nebris: sed habebit lumen vitæ. Dixerunt ergo ei pha-
risæi: Tu de te ipso testificaris, testimonium tuum nō
est verū. Respondit **I**ESVS, & dixit eis: * Et si ego testi-
moniū phibeam de me ipso, verū est testimoniū me-
um: quia scio vnde veni, & quo vado: vos autem ne-
scitis vnde venio, & quo vado: Vos secundum carnē

Le. 19. 14.

Deut. 27.

Supra. 4.

21. 17. 20.

Mat. R. L.

Leui. 20.

Supra. 5.

Ioh. 12.

IO. 3. R. O. 3

Cap. viii. iudicatis, ego non iudico quenquã. Porro & si iudicã
 ego iudiciũ meũ verũ est: quia solus nõ sum, sed ego
 deut. 17. & q̄ misit me pater. * Quin & in lege vestra scriptũ
 & 19. est, qđ duorũ hominũ testimoniũ verũ est. Ego sum
 11. 10. 7. de me, qui misit me pater. Dicebãt ergo ei: Vbi est pater
 Mat. L. I. tertius? Respõdit IESVS. * Neq̄ me nostis, neq̄ patrem
 21. 12. 19. meũ. Si me nouissetis, & patrem meũ nouissetis.
 Ma. R. L. Hęc verba loquutus est Iesus in gazophilacio, docens
 in templo. * Et nemo apprehendit eum: quia nõdum
 venerat hora eius.

Ioan. 7. 23. Dixit ergo iterũ eis Iesus: * Ego vado, & q̄retis me
 et in peccato vestro moriemini: quo ego vado, vos nõ
 potestis venire. Dicebãt ergo Iudæi: Num interficiet se
 metipsum, qđ dicit: quo ego vado, vos nõ potestis venire?
 Et dicebat eis: Vos ab infernis estis, ego de supernis
 sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.
 Dixi ergo vobis, qđ moriemini in peccatis vestris.
 10. 1. 3. 5. 6. * Si enim non credideritis quod ego sum, morietur
 7. mini in peccatis vestris.

Dicebant ergo ei: Tu quis es? Et dicit eis IESVS: In
 primis qđ & loquor vobis. Multa habeo quæ de vobis
 loquar ac iudicẽ, sed qui me misit, verax est: & ego
 quæ audiui ab eo, hęc loquor in mundo. Non cognouerunt
 quod de patre eis loquutus esset.

1. Io. 4. Dixit ergo eis IESVS: * Cũ exaltaueritis filium hominis,
 Num. 21. tunc cognoscetis quod ego sum: et quod ex me
 ipso facio nihil sed ita vt docuit me pater, hęc loquor.
 10. 3. 7. 12. * Et qui me misit mecum est. Non reliquit me solum
 14. & 17. pater, quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. Hęc
 illo loquente, multi crediderunt in eum.

Ioan. 5. 8. Dicebat ergo IESVS ad eos, qđ crediderãt ipsi, Iudæos
 * Si vos mãseritis in sermone meo, vere discipuli mei
 estis: & cognoscetis veritatẽ, & veritas liberos reddet
 vos. Respõderũt ei: Semẽ Abrahę sumus, neq̄ cuiquã
 seruiuit

seruiimus vnquā, quō tu dicis, liberi reddemini.

Respondit eis **I E S V S**; Amen amen dico vobis, Rom. 6.
C. n. 21.
Galat. 4.
Rom. 9. quoniam omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. * Seruus autem non manet in domo in æternū, filius manet in æternum. Si ergo vos filius liberos reddiderit, vere liberi estis. Scio quod semen Abrahæ estis. Sed queritis me interficere, quia sermo meus non habet locū in vobis. Ego quā vidi apud patrē meū loquor: & vos quod vidistis apud patrē vrum facitis. Responderunt & dixerunt ei: Pater noster Abrahā est. Dicit eis **I E S V S**, Si filij Abrahæ essetis, opera Abrahæ faceretis. * Nūc autē queritis me interficere hominē, * qui veritatē vobis loquutus sum, quā audiui a deo: hoc Abrahā non fecit. Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos e sumus nati. Vnū patrē habemus deū. Dixit eis **I E S V S**; * Si deus pater vester esset, diligeretis vtique me. Ego enim ex deo processi, & veni, Neque enim a me ipso veni sed ille me misit. * Quare loquelā meā nō agnoscitis: quia non potestis audire sermonē meum. supr. 7. 3.
1. Ioan. 3.
Ro. 10.
1. Ioan. 4.

Vos ex patre diabolo estis, & desiderijs patris vestri vultis obsequi. * Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur: quia mendax est, atque eius rei pater. Ego autem quia veritatē dico, non creditis mihi. Gene. 3.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Porro si veritatē dico, quare vos non creditis mihi? * Qui ex deo est, verba dei audit. Propterea vos nō auditis, quia ex deo non estis. Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne benedicimus nos * quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondit **I E S V S**; Ego dæmonium non habeo, * sed cohonesto patrem meū, & vos ignominia affecistis me. Ego autem nō quero gloriā meam: est qui querat & iudicet. 1. Ioan. 4.
Supra. 4.
Ioan. 17.

* Amē amen dico vobis, si quis sermonem meum

seruauerit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt
 Mat. 9. 12. ergo illi Iudæi: * Nunc cognouimus quod dæmoniū
 Ro. 3. 10. 7 habes. Abraham mortuus est & prophetæ, & tu dicis: si
 quis sermonem meū seruauerit, nō gustabit mortē in
 æternū. Nunquid tu maior es patre nostro Abraham,
 qui mortuus est? Et prophetæ mortui sunt: * Quem
 teipsum tu facis?

Ioan. 8.

Ioan. 5.

M. 11. L. 10

Respōdit IESVS: * Si ego glorifico meipsum, glo
 ria mea nihil est. * Est pater me⁹ qui glorificat me, quē
 vos dicitis deū vestrum esse, & tamē non cognouistis
 eum, ego autem noui eum. Et si dixerō quod non nou
 uerim eum, ero similis vestri, mendax. Sed noui eum,

Ioan. 17.

Mat. 11.

Lucæ. 10.

& sermonem eius seruo. Abraham pater vester exulta
 uit vt videret diem meum, & vidit, atq; gauisus est
 dum habes, & Abraham vidisti? Dixit eis IESVS: A
 men amen dico vobis, antequā Abraham nasceretur,

Ioan. 7.

Lucæ. 4.

ego sum. * Tollebant ergo lapides, vt iacerēt in eum.
 IESVS autem abscondit se & exiuit e templo.

CAPVT IX.

¶ Luce data, cæcum, faciunt scribæ a synagogum,
 Vt semper viciant optima facta mali.

Exod. 20.

Deut. 5.

sup. 5.

Infra. 15.

ET præteriens IESVS, vidit hominē cæcū a na
 tiuitate, & interrogauerunt eum discipuli eius,
 dicentes: Rabbi, * quis peccauit, hic, an patres
 eius, vt cæcus nasceretur? Respondit IESVS: Neq; hic
 peccauit, neq; parentes eius, sed vt manifestentur ope
 ra del in illo. * Me oportet operari opera eius qui mis
 sime, donec dies est. Venit nox quando nemo potest
 operari. Quandiu fuero in mundo, lux sum mundi.

Hoc cum dixisset expuit in terram, & fecit lutum
 ex sputo, & illeuit lutū super oculos cæci, & dixit ei:
 Vade laua in piscina Siloæ: qđ si interpreteris, sonat
 missus. Abijt ergo & lauit, & venit videns. Itaq; vici
 ni & qui viderant eū prius quod mendicus esset, dice
 bant;

bant: Nonne hic est qui sedebat, & mendicabat? Alij dicebāt hic est; alij rursus, similis ē ei. Ille dicebat: Ego sum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit ille, & dixit: Ille homo qui dicitur IESVS de ad piscinam Siloæ, & laua. Vt autem abijci laui, visum fecit, & inunxit oculos meos, & dixit mihi: Vasum recepi. Dixerunt ergo ei: Vbi est ille? At, nescio. Adducunt ad pharisæos eum, qui dudum cæcus fuerat. * Erat autē sabbatū, cum lutū faceret IESVS, & aperiret oculos eius. Iterū ergo interrogabant eum & pharisei, quomodo visum recepisset. Ille autē dixit eis: Lutū mihi imposuit super oculos, & laui, & video. Dicebant ergo ex pharisæis quidā: * Nō est hic homo a deo, quia sabbatum non obseruat. Alij autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa ædere? * Et dissentio erat inter eos. Dicunt cæco iterū: Tu quid dicis de illo, quia aperuit tibi oculos tuos? Ille autem dixit: Propheta est. Non crediderunt ergo iudæi de illo, quod cæcus fuisset, & visum recepisset, donec vocauerunt parietes eius qui visum receperat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quē vos dicitis cæcum natū esse? Quō ergo nunc videt? Responderunt eis parietes eius, & dixerunt: Scimus quod hic est filius noster, & quod cæcus natus est: quomodo autē nūc videat, nescimus; aut quis eius aperuit oculos, nos nescimus. Ipse ætatem habet, ipsum interrogate, ipse de se loquetur. Hæc dixerunt parentes eius, quod timerent iudæos. * Iam enim conspirauerant iudæi, ut si quis eum confiteretur esse CHRISTVM, e synagoga eijceretur. Propterea parentes eius dixerunt, ætatem habet, ipsum interrogate.

Vocauerunt ergo rursus hominē, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: * Da gloriā deo. * Nos scimus quod hic homo peccator est. Respondit ergo ille & dixit: An peccator sit, nescio: vnum scio, quod cæcus cum fuerat

M. 12. R. 2

Supr. 5. 7.

Sup. 5

21 11.

M. 10.

L. 7. 16. 12.

infra. 11.

Iosue. 7.

Mat. 11.

cp. ix.

rim, nunc videam. Dixerunt ergo illi iterum: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Respondit eis: Dixi vobis iam, nec audistis, cur iterum vultis audire? Num & vos vultis discipuli eius fieri? Cōuiciati sunt ergo ei, & dixerunt: * Tu discipulus illius esto, nos autem Mosi discipuli sumus. Nos scimus quod Mosi loquutus est deus, hunc autē nescimus vnde sit. Respondit ille homo & dixit eis. In hoc enim mirabile quiddam est, quod vos nesciatis vnde sit, & tamen aperuit meos oculos. * Scimus autem quod peccatores deus non audit, sed si quis dei cultor est, & voluntati ipsius obtemperat, hunc audit. * A seculo non est auditum, quod quis aperuerit oculos cæci nati. Nisi esset hic a deo, non potuisset facere quicquā. Responderunt & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.

Sup. 27.

Eccl. 12.

Ioan. 10.

Audiuit IESVS quod eiecissent eum foras; cunquē inuenisset eum, dixit ei: Tu credis in filiū dei? Respondit ille, & dixit: Quis est domine, vt credā in eum? Et dixit ei IESVS: * Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: Credo domine, & adorauit eum. Et dixit ei IESVS: In iudicium ego in hūc mundum veni, * vt qui non vident, videant; & qui vident cæci fiant. Et audierunt quidā ex pharisæis hæc, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Num & nos cæci sumus? Dixit eis IESVS: * Si cæci essetis, non haberetis peccatum; nunc vero dicitis, videm⁹, idcirco peccatum vestrum manet.

36. 14

Mat. R.

Mat. 13.

Infra. 15.

CAPVT. X.

¶ Mireis pastor oueis gelida vel morte tuetur.

Nel eo delaceret neu luparaua necet.

proue. 27

Amen dico vobis, qui non intrat per ostium in stabulū ouium, sed a scēdit aliū de, ille fur est & latro. Qui autē intrat per ostiū, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocē eius audiūt. * Et proprias oues vocat nominatī & educit eas. Et cū proprias oues

as oues emiserit, atē eas vadit, & oues illū sequūtur, quia nouerunt vocem eius. Alienū autē nō sequētur, sed effugiēt ab eo, quia nō nouerūt vocē alienorum. Hoc prouerbiū dixit eis I E S V S: illia autē nō cognouerūt, quæ essent quæ loqueretur eis.

Infra. 14.

Dixit ergo eis iterum I E S V S: Amen amen dico vobis * ego sum ostium ouium. Omnes quorquot añ me venerunt, fures sunt & latrones / sed non audierūt eos oues. Ego sum ostiū / p me si quis introierit / seruabit / & ingredietur / & egrediet & pascua inueniet. * Fur non venit / nisi vt fureēt & macēt / ac perdat. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. Ego sum pastor ille bonus. * Bonus pastor animā suam dat pro ouibus. * Mercenarius autē, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientē, ac deserit oues, fugitque, et lupus rapit ac dissipat. * Mercenarius autē fugit quia mercenarius est & oues non sūt illi curæ. Ego sū pastor ille bonus, & cognosco oues meas, & cognoscor a meis. * Sicut nouit me pater, ita & ego noui patrē, & animā meam pono pro ouib⁹. * Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: illas quoque oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, vnus pastor.

Ezech. 34

1. Cor. 9.

Esa. 56.

M. 8. R. 5.

Lucæ. 2.

M. 11. L. 6

Mat. 12.

Esa. 42.

Mar. 10.

Mat. 11.

Ro. 12.

9. 3. 7. 8.

M. R. 10.

Ioan. 5.

* Propterea me pater diligit, quia ego pono animā meam, vt iterum sumam eā. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursus sumendi eam; hoc mandatum accepi a patre meo.

* Dissensio igitur iterū facta est inter Iudeos ppter sermones hos. Dicebant autē multi ex ipsis, * dæmonium habet, & insanit, quid eum auditis? Alij dicebant Hæc verba nō sūt dæmonium habētis. * Nū dæmonium potest cæcorum oculos aperire.

Facta sūt autē encania Hierosolymis, & hiems erat, & ambulabat I E S V S in templo in porticu Solis

- 10.1.4.9. monis. Circumdede-
 runt ergo eum Iudæi, & dicebāt
 ei: Quousque animam nostram suspendis? * Si tu es
 10an. 8. CHRISTVS, dic nobis ingenue. Respondit eis
 1.10an. 4. IESVS: dixi vobis, nec creditis. * Opera quæ ego
 facio nomine patris mei, hæc testimonium reddunt
 de me. * Sed vos non creditis, quia nō estis ex ouibus
 meis, quemadmodum dicebam vobis: Oves meæ vo-
 cem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequūt
 me, & ego vitam æternā do eis, nec peribunt in æternū,
 neque rapiet eas quisquam de manu mea. Pater
 meus qui dedit mihi, maior omnibus est, & nemo
 potest rapere de manu patris mei. * Ego & pater vnū
 10.14.17. sumus,
 10.7.8. * Sustulerunt ergo rursus lapides Iudæi, vt lapida-
 rent eum. Respondit eis IESVS: Multa bona opera
 ostendi vobis ex patre meo, propter quod eorum ope-
 rum me lapidatis: Responderunt ei Iudæi, dicentes:
 Infra. 19. Ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam:
 & quia tu homo cum sis, * facis te ipsum deum.
 psal. 81. Respondit eis IESVS: Nonne scriptum est in lege
 vestra: * Ego dixi, dij estis: Si illos dixit deos, ad quos
 16.14.22. fermo dei factus est: & nō potest solui scriptura de eo,
 Mat. R. L. quem pater sanctificauit & misit in mundum. * Vos
 10an. 9. 15 dicitis me blasphemare, quia dixerim, filius dei sum.
 Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi, sin-
 vero facio, & si mihi non credatis, operib⁹ credite, vt
 cognoscatis & credatis, quod pater in me est, & ego
 supra. 7. in eo. * Quærebant iterum eum apprehendere, & exi-
 Mat. 12. uit de manu eorum.
 supra. 10. * Et iterū abiit trans Iordanem in eum locum, vbi
 Su. 3. 5. fuerat Ioannes baptizans primum: mansitque illic.
 * Et multi venerunt ad eum, ac dicabant: Ioannes qui-
 dem signum ædidi nullum. Omnia autem quæcun-
 que dixit Ioannes de hoc, vera erant, & crediderunt
 multi illic in eum.

¶ Notuit vt Christo fatum insuperabile amici
Euocat e tumulo Lazare adesto foras.

A Egrotabat autem quidam nomine Lazarus
Bethaniensis a castello Mariæ & Marthæ hu
ius sororis. * Maria autem erat ea quæ vnxit
dominum vnguento, & exersit pedes eius capillis su
is: cuius frater Lazarus ægrotabat. Miserunt ergo so
rores eius ad eum, dicentes; Domine, ecce quem amas
ægrotat. Audiens autem Iesus dixit: Infirmitas hæc
non est ad mortem, * sed pro gloria dei, vt glorificetur
filius dei per eam. Diligebat autem Iesus Martham &
sororem eius, & Lazarum. Vt ergo audiuit quod æ
grotaret, tum quidem temporis mansit in eodem loco
duobus diebus.

Deinde post hoc dicit discipulis; Eamus in Iudæã
iterum. Dicunt ei discipuli; Rabbi, modo quærebant
te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? Respondit Ie
sus; Nonne duodecim sunt horæ diei? si quis ambulau
erit in die, non offendit: quia lucem huius mundi vi
det, * si quis autem ambulauerit in nocte, offendit, quia
lux non est in eo. Infra. 12

Hæc ait, & post hæc dicit eis; Lazarus amicus non
est dormit, * sed vado vt a somno excitem eum. Dixe
runt ergo discipuli eius; Domine, si dormit, saluus erit
Dixerat autem Iesus de morte eius; at illi putauerunt,
quod de dormitione somni diceret. Tunc ergo Iesus
dixit eis manifeste; Lazarus mortuus est, & gaudeo
propter vos, vt credatis, quod non fuerim ibi. Sed eam
mus ad eum. Dixit ergo Thomas, * qui dicitur didy
mus, ad discipulos; Eamus & nos, vt moriamur cum
eo. Venit itaque Iesus, & inuenit eum quatuor dies iam
in monumento habentem. 9. 5. 8.
m. R. L.
Infra. 20.

Erat autem Bethania iuxta Hierosolymam fere sta
dia quindecim. Multiq; ex Iudæis venerant ad Mariam

tham ac Mariam, vt consolarentur eas de fratre suo Martha ergo vt audiuit quod IESVS venisset, occurrit illi; Maria vero domi desidebat.

Dixit ergo Martha ad IESVM, Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. sed & nunc scio
 7. 11. 16. * quod quæcuncq; poposceris a deo, daturus tibi sit de
 m. L. 1. vs. Dicit illi IESVS: Resurget frater tuus. Dicit ei Mar
 1. Thes. 4. tha: * Scio quod resurget in resurrectione in nouissima
 infra. 14. mo die. Dicit ei IESVS: * Ego sum resurrectio & vi
 Rom. 10. ta, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit viuet: * &
 Mar. 19. omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æter
 num. Credis hoc? Ait illi; etiam domine. * Ego credo,
 quod tu sis Christus ille filius dei, qui in mundum ve
 turus erat.

Et cum hæc dixisset, abiit & vocauit Mariam sororem suam clanculum, dicens: Magister adest, & vocat te. Illa vt audiuit, surgit cito, & venit ad eum. Nondum autem venerat IESVS in castellum, sed erat in eo loco, vbi occurrerat ei Martha. Iudei ergo qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam; cum vidissent Mariam, quod cito surrexisset & exisset, sequuti sunt eam dicentes: vadit ad monumentum, vt ploret ibi. Maria ergo cum venisset eo vbi erat IESVS, videns eum, accidit ad pedes eius, & dicit ei: * Domine, si fuisses hic non esset mortuus frater meus. IESVS ergo vt vidit eam plorantem, & Iudeos qui venerant cum ea plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & dixit: Vbi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni & vide. * Lachrymatus est Iesus, pixerunt ergo Iudei: Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem ex ipsis dixerunt: * Non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere vt & hic non moreretur?

IESVS ergo rursus fremens in semetipso, venit ad monumentum. Erat autem spelunca, & lapis impositus erat ei. Ait Iesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror eius

eius qui mortuus fuerat: Dñe, iam olet, quadriduanus **Mar. 9.**
 est enim. Dicit ei Iesus: * Nonne dixi tibi, quod si credi
 deris, visura esses gloriam dei? Sustulerunt ergo lapidē
 a loco, vbi isq̄ mortu⁹ fuerat, erat positus. Iesus aut̄ at
 tollens sursum oculos, dixit: Pater, gratias ago tibi, quo
 niā audisti me. Ego aut̄ sciebā, quod semper me audis
 * sed propter turbam quæ circumstat, dixi, vt credant, **Infra. 12.**
 quod tu me miseris. Atq; hæc cum dixisset, voce ma
 gna clamauit: Lazare veni foras. Et prodijt qui fuerat
 mortuus, manus & pedes habens reuinctos fascijs se
 pulchralibus: & facies illius sudario erat obuincta. **Io. 7. 8. 12**
 Dicit ei Iesus: Soluite eum, & finite abire. * Multi ergo
 ex iudeis qui venerant ad Mariam, & viderant quæ
 fecisset Iesus, crediderunt in eum. Quidā autē ex iis
 abierunt ad pharisæos, & dixerūt eis quæ fecisset Iesus:
 * Congregauerunt ergo pontifices & pharisæi con **26. 15. 22.**
 cilium, ac dicebant: Quid facimus, quia hic hō multa **m. R. L.**
 signa ædit? Si permiserimus eum sic, omnes credent ei
 Venientq; Romani, & tollent tum locum nostrum,
 tum gentem. Vnus autem ex iis Caiaphas nomine, **m. 26. 1. 18**
 cum esset pontifex anni illius, dixit eis: * Vos nescitis
 quicquam, nec perpenditis qđ expedit nobis, vt vnus
 homo moriatur pro populo, ac non tota gens pereat.
 Hoc autem a semetipso non dixit: sed cum esset pon
 tifex anni illius, vaticinatus est, quod **I E S V S** mori
 turus esset pro gente: & non tantum pro gente, sed vt
 filios dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.
 * Ab illo ergo die consultabant inuicem, vt interfice
 rent eum. **26. 12. 3.**
I E S V S ergo iam non propalam ambulabat inter **mat. ma.**
 ludæos sed abiit in regionem iuxta desertum, in cia
 nitatem quæ dicitur Ephraim, & ibi versabatur cum **26. 14. 22.**
 discipulis suis. * Instabat autem pascha ludæorum, **ma. R. L.**
 & ascenderunt multi Hierosolymam e regione an **sup. 7.**
 te pascha, vt purificarent se, * Quærebant ergo Ie

sum, & colloquebantur inter se, in tēplo stantes. Quid videtur vobis, quod non venerit ad diē festum: * Derant autem pontifices & pharisæi præceptum, vt si quis cognouisset vbi esset, indicaret, vt comprehenderent eum.

¶ Obuia plebs currit præcisīs arbore ramis.

Et cantat domino carmina læta suo.

¶ * **IESVS** ergo ante sex dies paschæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit a mortuis. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat; Lazarus vero vnus erat de numero discipulorum cum eo. * Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pisticæ præciöse, & vnxit pedes Iesu, & extersit pedes eius capillis suis; domus autem impleta est ex odore vnguenti. * Dicit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Simonis Iscariotes, qui erat eum proditurus. Quare hoc vnguentum non venijt trecentis denarijs, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quod pauperes illi curæ essent, * sed quia fur erat, ac marsupium habebat, eaque quæ mittebantur, portabat. Dixit ergo **IESVS**: * Sine illam, in diem sepulturæ meæ seruauit istud. Pauperes enim semper habetis vobiscum, me vero non semper habebitis.

¶ Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quod illic esset, & venerunt non propter Iesum tantum: sed vt Lazarum quoque viderent, quem suscitauerat a mortuis. Consultabant autem principes sacerdotum, vt & Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in **IESUM**.

¶ Postero die turba multa quæ venerat ad diem festum, cum audissent quod veniret Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam

¶ Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quod illic esset, & venerunt non propter Iesum tantum: sed vt Lazarum quoque viderent, quem suscitauerat a mortuis. Consultabant autem principes sacerdotum, vt & Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in **IESUM**.

¶ Postero die turba multa quæ venerat ad diem festum, cum audissent quod veniret Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam

uiam

tiam ei, & clamabant; Hosanna, benedictus qui venit in nomine domini rex Israel. * Nactus autē Iesus ^{mat. 21.} a sellam, sedit super eam, sicut scriptum est; * Noli timere filia Syō, ecce rex tuus venit sedens super pullū ^{Esa. 62.} asinæ. * Hæc autem non cognouerunt discipuli eius ^{Zacha. 9.} ^{Lu. 24.} primum, sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quod hæc essent scripta de eo, & quod hæc fecissent ei. ^{Esa. 62.} ^{Zacha. 9.}

Testificabatur igitur turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit eum a mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba, quæ audierant eum ædidisse hoc signum. * Pharisei ergo dixerunt inter se: Videtis quod nihil proficitis? Ecce mundus post eum abiit. ^{sup. 11.}

Erant autem quidam Græci ex his, qui ascenderāt ut adorarent in festo. * Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilæe, & rogabant eum, dicentes; Domine, volumus Iesum videre. Venit Philippus & dicit Andreæ; Andreas rursus & Philippus dicunt Iesu. Iesus autem respondit eis dicens; * Venit hora ut glorificetur filius hominis. ^{Ioan. 13. 17}

Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti deiecerit in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, si vero mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam suam, perdet eam. Et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam. Si quis mihi ministrat, me sequatur. Et ubi sum ego, illic & minister meus erit, si quis mihi ministrauerit, ego habebit eum pater. ^{Io. 12. 24.} ^{mat. mar. Luc. 9. 17.} ^{26. 14.}

* Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, serua me ex hora hac, sed propterea veni in horam hæc; Pater illustra nomen tuum. * Venit ergo vox de cælo, dicebat & illustraui, & rursus illustrabo. Turba ergo que stabat & audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alij dicebant; Angelus ei loquutus est. Respondit Iesus &

supra. 11. dixit: * Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.

10. 14. 16. Nunc iudicium est mundi huius. * Nunc princeps mundi huius eijcietur foras. * Et ego si exaltatus fuero a terra, omnes traham ad me ipsū. Hoc autē dicebat, significās qua morte esset moriturus. Respondit ei turba

* Nos audiui⁹ ex lege quā CHRISTVS manet in æterno & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis? Dixit ergo ei IESVS

1. Para. 17. Adhuc ad breue tempus lumen vobiscum est. * Ambulate donec lucem habeatis, ne vos tenebrę occupent.

Esa. 9. Daniel. 7. Ephe. 5. 1. thes. 5. Et qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat. * Dum

Supra. 8. lucem habeatis, credite in lucem, vt filij lucis sitis.

Hæc loquutus est IESVS: ac digressus abscondit se ab eis. * Cum autem tam multa signa fecisset corā eis,

53. 10. non credebant in eum, vt sermo Esaiaꝝ prophetaꝝ impleretur, quem dixit: * Domine quis credidit sermōni nostro / & brachium domini cui reuelatum est: Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaiaꝝ

Esaiaꝝ. 6. * Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ne videant oculis, & ne intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. Hæc dixit Esaiaꝝ, quando vidit gloriam eius, & loquutus est de eo.

21. 12. * Veruntamē etiam ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisæos non confitebantur, ne e synagoga eijcerentur. * Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam dei.

Mat. Mar. Ioan. 7. Ioan. 5. Ioh. 14. IESVS autem clamauit, & dixit: * Qui credit in me non credit in me, sed in eum qui misit me. Et qui videt me, videt eum qui misit me. * Ego lux in mundū veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Et si quis audierit verba mea, & nō crediderit, ego nō iudico eum. * Non enim veni vt iudicem mundū, sed vt seruē mundū. Qui reijcit me, nec accipit verba mea, habet qui iudicet ipsū. Sermo quē loquutus sū, ille iudicabit

10. 1. 3. 8. 9

Ioan. 3. 2. me, videt eum qui misit me. * Ego lux in mundū veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Et si quis audierit verba mea, & nō crediderit, ego nō iudico eum. * Non enim veni vt iudicem mundū, sed vt seruē mundū. Qui reijcit me, nec accipit verba mea, habet qui iudicet ipsū. Sermo quē loquutus sū, ille iudicabit

10. 1. 3. 8. 9

Ioan. 3. 2. me, videt eum qui misit me. * Ego lux in mundū veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Et si quis audierit verba mea, & nō crediderit, ego nō iudico eum. * Non enim veni vt iudicem mundū, sed vt seruē mundū. Qui reijcit me, nec accipit verba mea, habet qui iudicet ipsū. Sermo quē loquutus sū, ille iudicabit

10. 1. 3. 8. 9

Ioan. 3. 2. me, videt eum qui misit me. * Ego lux in mundū veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Et si quis audierit verba mea, & nō crediderit, ego nō iudico eum. * Non enim veni vt iudicem mundū, sed vt seruē mundū. Qui reijcit me, nec accipit verba mea, habet qui iudicet ipsū. Sermo quē loquutus sū, ille iudicabit

dicabit eū in extremo die, quia ego ex me ipso non sū loquutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatū dedit, quid dicam, & quid loquar. Et scio quod mandatū eius vita æterna est. * Quæ ergo ego loquor, si cut dixit mihi pater, sic loquor.

Supra, 6.

CAP VI. XIII.

¶ Pelui immittit aquam, plantas tergitq; lauatq; Exemplo famulos sic docet ille suos.

Ante festum autem paschæ, * sciens IESVS quod venisset hora ipsius, vt transfret ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo vsq; ad finem dilexit eos.

Luca. 22

Et cœna facta * Cum diabolus iam immisisset in cor Iudæ * Simonis Iscariotæ vt proderet eū. Sciens IESVS quod omnia dedisset sibi pater in manus * & quod a deo exisset & ad deum iret, surgit a cœna & ponit vestimenta: & cum accepisset linteam, præcinxit se. Deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.

14. 27.

in cor Iudæ * Simonis Iscariotæ vt proderet eū. Sciens Mar. Lu.

IESVS quod omnia dedisset sibi pater in manus 11. 10. 6.

* & quod a deo exisset & ad deum iret, surgit a cœna Mat. L. I.

& ponit vestimenta: & cum accepisset linteam, præcinxit se. Deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Infra. 15.

Venit ergo ad Simonem Petrum: & dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? Respondit IESVS & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis nunc, scies autem postea. Dicit ei Petrus: Nō lauabis meos pedes in æternum. Respondit ei IESVS: * Si non lauauero te, non habes partē mecum: Dicit ei Simon petrus: Domine nō tantū pedes meos, sed et manus & caput. Dicit ei IESVS: Qui lotus est, non opus habet, nisi vt pedes lauet, sed eū mundus totus. Et vos mundi estis, * sed non omnes. Sciebat enim quis nam esset, qui proderet ipsum. Propterea dixit non estis mundi omnes.

Psal. 50.

Supra, 6.

Postquam ergo lauisset pedes eorum, receptisque vestibus suis accubisset, iterum dixit eis. Scitis quid fecerim vobis? * Vos vocatis me magistrū ac dominū & benedicitis: * sum etenim. Si ergo ego laui pedes

Mar. 9. 13

Mat. 23.

Gala. 6. vestros dominus & magister, *vos quoque debetis in
 1. 15. Ep. 5 uicem aliorum lauare pedes. * Exemplum enim
 10. 6. 15. prębui vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita et
 Mat. L. I. vos faciatis. * Amen amen dico vobis, non est seruus
 maior domino suo, neque legatus maior est eo qui les-
 gavit ipsum * Si hæc nouistis / beati estis, si feceritis ea.
 Mat. 5. Non de omnibus vobis loquor, * Ego scio quos elege-
 supra. 6. rim. Sed vt adimpleatur scriptura: * Qui edit mecum pa-
 psal. 40. nem, sustulit aduersum me calcaneum suum. Nunc di-
 10. 9. 9. co vobis priusquam fiat, vt quum factum fuerit crea-
 Mat. R. L. cipit quemcumque misero, me recipit. Qui autem me
 recipit, recipit eum qui me misit.

26. 14. 22. Cum hæc dixisset IESVS, turbatus est spiritu, & te-
 Mat. R. L. stificatus est dixitque: * Amen amen dico vobis, quod
 vnus ex vobis proditurus est me. * Aspiciebant ergo
 se inuicem discipuli hæsitantes de quo diceret.

Lucæ. 12. * Erat autem vnus ex discipulis IESV recumbens in si-
 10an. 21. nu ipsius, nimirum is quem diligebat IESVS. Innuit er-
 go huic Simon Petrus, vt sciscitaret quis esset de quo
 Mat. 26. loqueretur. * Itaque cum recubisset ille sup pectus, IESVS
 Mar. 14. / dicit ei: Domine quis est? Respondit IESVS: Ille
 est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intin-
 xisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ.

1. Cor. 11. * Et post offulam ingressus est in eum satanas. * Dicit igitur
 ei IESVS: Quod facis fac citius. Hoc autem nemo in-
 10an. 12. telligebat discumbentium, ad quid dixisset ei. * Quie-
 10an. 18. dam enim putabant, quia loculo s habebat Iudas, quod
 dixisset ei IESVS, eme ea que opus sunt nobis ad die se-
 set ille offulam, exiuit continuo, Erat autem nox.

10an. 12. Cum ergo exisset, dixit IESVS: * Nunc glorificatus est
 10. 14. 17. filius hominis, & deus glorificatus est per eum. Si deus glo-
 rificatus est per eum, & deus glorificabit eum per se / et
 continuo glorificabit eum. * Filioli adhuc paulisper vo-
 biscum

bisctusum, Queretis me / & sicut dixi Iudæis, quo ego vado vos non potestis venire; ita & vobis dico nunc; * Præceptū nouum do vobis, vt diligatis vos mutuo sicut dilexi vos, vt & vos diligatis vos mutuo, In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei sitis, si charitatem habueritis inter vos mutuam.

Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respōdit ei IESVS: Quo ego vado non potes me nūc sequi, sequeris autem postea. Dicit ei Petrus: Domine, quare non possum te sequi nunc? * Animam meam pro te ponam. Respondit ei IESVS: Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi, non canet gallus, donec ter me negaueris.

13. 40
Rh. Eph.26. 14. 27.
Mat. R. L.

CAPVT. XIII.

¶ Qui mea iussa facit pater hunc cœlestis amabit, .i. consolatorem.

Et paraclatum alium me rogitante dabit.

Hait discipulis suis: * Ne turbetur cor vestrū. creditis in deū, & in me credite. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Quod si secus esset dixissē vobis, vado paratur⁹ vobis locū. Et si abiero ad parandum vobis locum, iterum veniam & assumam vos ad me ipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis: & quo ego vado, scitis, & viam scitis.

Ioh. 14. 16

Dicit ei Thomas: Domine nescimus quo vadis, & quomodo possumus viā scire? Dicit ei IESVS: * Ego sum via / & veritas, & vita. Nemo venit ad patrē, nisi per me. * Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis. Et nunc cognoscitis eū, et vidistis eū.

Io. 1. 6.
8. 11. 15.
Esa. 45.

Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Dicit ei IESVS: Tanto tēpore vobis eū sū, & nō cognouistis me? Philippe q̄ vidit me, vidit patrē. Et quomodo tu dicis, ostēde nobis patrē? Nō credis, quod ego in patre sum, & pater i me: * Verba que ego loquor vobis, a me ipso nō loquor. Pater autē i me

Ioh. 3. 5.
7. 8. 12.

Cap. xiiii. manēs, ipse facit opera, Credite mihi/ qđ ego in patre
sū/ & pater ī me, alioq̄ propter ipsa facta credite mihi

21. 11. Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera q̄
Mat. Ma ego facio/ & ipse faciet, & maiora his faciet, quia ego
10. 15. 26. ad patrem vado. * Et quicquid petieritis nomine meo
hoc faciam, vt glorificetur pater per filium. Si quid pe
tieritis per nomen meum ego faciam.

Si diligitis me, p̄cepta mea seruate. Et ego rogabo
patrem, & alium cōsolatorem dabit vobis, vt maneat
vobiscū in eternum, spiritum veritatis, quē mundus
nō potest accipere, quia non videt eū, nec nouit eum.
Vos autē cognoscitis eū, quia apud vos manet, & in
vobis erit. * Nō relinquā vos orphanos, veniā ad vos.

Psal. 45.

Mat. 28.

Adhuc pusillum, & mundus me iam nō videt, vos
autem videtis me. Quia ego viuo, & vos viuetis. In
illo die vos cognoscetis, quod ego sum in patre meo,
& vos in me, & ego in vobis.

Ioan. 9. 15

Ioan. 16.

* Qui habet p̄cepta mea, & seruat ea: ille est, qui
diligit me. * Qui autem diligit me, diligetur a patre
meo: & ego diligam eum, & aperiam ei meipsum.

Act. 15.

Io. 8. 15.

* Dicit ei Iudas/ nō ille Iscariotes: Domine, quid fa
ctum est, quod manifestaturus es nobis teip̄sū, & nō
mundo? Respondit Iesus, & dixit eis: * Si quis dilige
rit me sermonem meum seruat, & pater meus dilige
get eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eū
faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non serua
t. * & sermo quem auditis, non est meus, sed eius
qui misit me patris.

Ioh. 3. 5. 7.

8. 12.

Luc. 24.

7. 15. 24.

Ioan. Lu.

* Hęc loquutus sū vobis, apud vos manens. * Pa
raderet autem ille, qui est spiritus sanctus, quem sp̄i
ritum mittet pater nomine meo, ille vos docebit om
nia, & suggeret vobis omnia quęcunque dixi vobis.
* Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non
quomodo mundus dat, ego do vobis. Ne turbetur cor
vestrum, neque formidet. Audistis quod ego dixi vo
bis

Io. 16. 20.

bis vado & venio ad vos. Si diligereis me, gauderes
 tis utiq; quod dixerim, vado ad patrē, quia pater ma-
 ior me est. Et nunc dixi vobis, priusquam fiat, ut cum
 factum fuerit, credatis. Post hac non multa loquar vo-
 bis. * Venit enim princeps mūdi huius, & in me Ioā. 1. 16.
 non habet quicquam. Sed ut cognoscat mundus, q̄
 diligo patrem. Et sicut mandatum dedit mihi pater, sic
 facio. Surgite eamus hinc.

CAPVT XV.

.i. infrugifero.

¶ Relecto vitis frondosæ palmite ac arpo.

D

Oderunt gratis meq; patremq; meum.

F * Go sum vitis vera, & pater meus agricola est. Eccl. 24.
 Omnem palmitem in me non ferentem fructū
 tollit: & omnē qui fert fructum, purgat, ut fructū
 etum copiosorem afferat, * iam vos mundi estis pro-
 pter sermonem, quem loquutus sum vobis. Manete
 in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre
 fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos,
 nisi in me manseritis. Supra. 8.

Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, Io. 6. 9. 14
 & ego in eo, hic fert fructum multum. Quia sine me
 nihil potestis facere. Si quis in me nō manserit, eiecit⁹ 21. 11. 14. 16
 foras sicut palmes, & exaruit, & colligunt eos & in ig-
 nē conijciunt, & ardent. * si manseritis in me, & verba
 mea in vobis māserint, quicquid volueritis petetis, & si
 et vobis. * In hoc glorificatus est pater meus, ut fructū
 copiosum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Ioā. 1. 14

Sicut dilexit me pater, ita & ego dilexi vos. Ma-
 nete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis,
 manebitis in dilectione mea sicut & ego patris mei p̄
 cepta seruauit, & maneo in eius dilectione. Hæc loquu-
 tus sum vobis ut gaudiū meum in vobis maneat, & 13. 4.
 gaudiū vestrum impleatur. * Hoc est præceptum me-
 um, ut diligatis vos inuicem, sicut dilexi vos. * Maior Ioā. 1. Cor.

20. 11. rem hac dilectionē nemo habet, vt quis animam suam
 Mat. mar. ponat pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis
 1. Ioan. 3. quæcunque ego præcipio vobis. Non post hac vos di-
 co seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius
 Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui a pa-
 tre meo, nota feci vobis.

Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & constitu-
 tui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester
 maneat; vt quicquid petieritis patrē nomine meo, det
 vobis.

* Hæc præcipio vobis, vt diligatis vos mutuo. Si
 Mat. 27. mundus vos odit, scitis quod me prius quā vos odio
 Ioan. 13. habuerit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum
 est diligeret. Quia vero de mundo non estis, sed ego se-
 legi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Mes-
 10. 6. mentote sermonis quem ego dixi vobis. * Non est ser-
 Mat. Lu. uus maior domino suo. Si me psequuti sunt, & vos
 Ioan. 16. persequentur; Si sermonem meum seruauerūt, & ves-
 trum seruabunt. * Sed hæc omnia facient vobis, pro-
 pter nomē meū; quia non nouerūt eum qui misit me.
 Ioan. 9. * Si nō venissem & loquutus fuissem eis, p̄ctm̄ nō
 haberent. Nūc autē nō habent, quod pratexant peccas-
 Ioan. 5. to suo. * Qui me odit, is & patrem meū odit. Si opera
 Ioan. 9. 10. non fecissem inter eos, quæ nemo alius fecit, peccatum
 non haberent. Nunc autem vt viderunt & oderunt nō
 solum me, verum etiam patrem meum. Sed hoc acci-
 dit vt compleatur sermo, qui in lege eorum scriptus
 psal. 14. est. * Odio habuerunt me gratis. * Cum autem venis-
 Ioan. 7. 14. rit paraclētus, quem ego mittam vobis a patre, spiritus
 veritatis, qui a patre procedit, ille testimoniū per-
 hibebit de me. Quin & vos testes estis, quia ab initio
 mecum estis.

CAPVY. XVI.

¶ Sacrum promittit flamen quo crimina mundi
 Culpentur dubij, mox rediturus abit.

Hæc lo

H* Ecce loquutus sum vobis, vt ne quid offenda
 mini. Alienos a synagogis facient vos. Sed ve
 niet tempus vt quisquis interficiat vos, videat
 tur cultū præstare deo. Et hæc facient vobis, quia non
 nouerunt patrem, neq; me. Sed hæc loquutus sum vo
 bis, vt cum venerit tempus illud, reminiscamini eorū
 quod ego dixerim vobis. * Hæc autem vobis ab initio
 non dixi, quia vobiscum eram.

10. 24. 37.
 Mat. R. 0.
 Lucæ. 21.
 9. 2. 5.
 M. R. L. II.

Nunc autem vado ad eum qui misit me, & nemo
 ex vobis interrogat me quo vadam. Sed quia hæc lo
 quutus sum vobis, mæsticudo impleuit cor vestrum.
 Sed ego veritatem dico vobis, * expedit vobis, vt ego
 vadam. Si enim non abiero consolator ille non veniet
 ad vos. * Sin autem abiero, mittam eum ad vos. * Et cū ibidem,
 venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia
 & de iudicio. De peccato quidem, quia nō credunt in
 me. De iustitia vero, quia ad patrem vado, & posthac
 non videtis me. * De iudicio autem, quia princeps hu
 ius mundi iam iudicatus est.

Ioan. 14.
 10. 12. 14.

Ad hæc multa habeo quæ vobis dicam, sed non
 potestis portare nunc. * Cum autem venerit ille, qui
 est spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem.
 * Non enim loquetur a semetipso, sed quæcunque
 audierit, loquetur, & quæ futura sunt annuntiabit vo
 bis. * Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annū
 tiabit vobis. * Omnia quæcunq; habet pater mea sunt
 Propterea dixi, quod de meo accipiet, & annuntiabit
 vobis.

Ioan. 15.
 11. 10. 3. 17
 M. L. 10.

* Pusillum & non videtis me, & iterum pusillū &
 videbitis me. * quia ego vado ad patrem. Dixerunt er
 go quidam ex discipulis eius inter se. Quid est hoc quod
 dicit nobis, pusillum & non videtis me, & rursus pu
 sillum & videbitis me, & quia ego vado ad patrem?
 Dicebāt ergo: Quid est hoc, quod dicit pusillū? Nescimus
 quid loquatur. Cognouit autē IESVS, quod vellent in p̄m

Ioan. 7. 14.
 Ioan. 14.

interrogare, & dixit eis: De hoc queritis inter vos, quod dixi: pusillum & non videtis me, & iterum pusillum & videbitis me.

Amen amen dico vobis, plorabitis & lamentabimini, mundus contra gaudebit, Vos autem mœrorum re afficiemini, sed mœrorum vester vertetur gaudium. Mulier cum parit, dolorem habet, quia venit hora eius; cum autem peperit puerum, iam non meminit anxietatis, propterea quod gaudeat hominem esse natum in mundo. Et vos igitur nunc quidem mœrorum habetis, sed iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollit a vobis. Et in illo die me non interrogabitis quicquam.

Amen amen dico vobis quecumque petieritis patris in nomine meo, dabit vobis. * Hactenus non petistis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, & gaudium vestrum sit perfectum.

* Hæc per proverbia loquutus sum vobis. Venit tempus, cum iam non per proverbia loquar vobis, sed pale de patre meo annuntiabo vobis, in illo die in nomine meo petetis. Et non dico vobis, quod ego rogaturus sum patrem pro vobis. * Ipse enim pater amat vos, quia vos me amatis, & credidistis quod a deo exiverim. * Exiit a patre, & veni in mundum, iterum reliquo mundum, & vado ad patrem.

Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc aperte loqueris, nec puerbum vllum dicis: * Nunc scimus quod scis omnia, nec opus est tibi, ut quis te interroget. Per hoc credimus, quod a deo existis. Respondite eis IESVS: Nunc creditis. * Ecce iam stat tempus & iam venit, ut dispergamini unusquisque in locum suum, meque solum relinquatis, & tamen non sum solus, quia pater mecum est. * Hæc loquutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo afflictionem habetis, sed bono animo sitis, ego vici mundum.

¶ Tempus adest reuehat genitor tua gloria natum. CAPVT. XVII.
Qua sine principio glorificatus eram.

Hæc loquitur est IESVS, & sublatis oculis in
 cælū, dixit: *Pater, venit hora, glorifica filium
 tuū, vt & fili⁹ tu⁹ glorificet te: *sicut dedisti ei
 potestātē oīs carnis, vt quotquot dedisti ei, det eis vi-
 tā aternā. *Hæc est autē vita aterna, vt cognoscant te
 solū deū verū, & quē misisti. IESVM CHRISTVM
 *Ego te glorificaui super terrā, op⁹ consummaui,
 quod dedisti mihi vt facerē. *Et nūc glorifica me tu pa-
 ter, apud temetipsū gloria, quā habui prius q̄ hic mū-
 dus esset apd te. Manifestaui nomē tuū hominib⁹, q̄s
 dedisti mihi de mūdo. Tui erāt & mihi eos dedisti, &
 sermonē tuū seruauerūt. Nūc cognouerūt, quod om-
 nia quæ cūque dedisti mihi abs te sūt. *Quia verba
 quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperunt & cog-
 nouerunt vere, quod a te exiui, & crediderunt qđ tu
 me misisti.

*Ego pro eis rogo: Non pro mūdo rogo, sed pro ijs
 quos dedisti mihi, quia tui sūt. *Et mea oīa tua sunt
 & tua mea sūt, & glorificat⁹ sum in eis. Et iam non
 sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te ve-
 nio. *Pater sancte, serua eos per nomen tuū, quos de-
 disti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Cum essem cum
 eis in mundo, ego seruabam eos nomine tuo. *Quos
 dedisti mihi, ego custodiui, & nemo ex
 eis perijt, nisi filius ille perdit⁹, vt scriptura complere-
 tur. Nuncaut ad te venio, & hæc loquor in mūdo, vt
 habeant gaudium meū impletū in semetipsis. *Ego
 tradidi eis sermonem tuū, & mūd⁹ eos odio habuit,
 quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mū-
 do. Nō rogo vt tollas eos e mundo, sed vt serues eos
 a malo. De mundo non sūt, sicut & ego non sū de mū-
 do. Sanctifica eos per veritatem tuam. *Sermo tu⁹ ve-
 ritas est. *Sicut tu me misisti in mundum, ita & ego
 misi eos in mundum, & pro eis ego sanctifico
 meipsum, vt sint & ipsi sanctificati per veritatem.

Ioan. 12.

Ioan. 5.

Supra. 6.

Exo. 23.

Io. 7. 8. 1

Ioan. 12.

Io. 4. 8.

Ioan. 14.

Io. 1. 15.

Lucæ. 12.

Io. 6. 18.

psalm. 6

Actuū. x

Io. 8. 11.

Ioan. 8.

Ioan. 20.

cap. viii.
Ioan. 14.

EVANGE.

* Non pro eis autē rogo tantum, sed & pro ijs, qui credituri sunt per sermonem eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, vt credat mundus quod tu me miseris, & ego gloriam quam dedisti mihi dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus, ego in eis, vt tu in me, vt sint consummati in vnum; * & vt cognoscat mundus, quod tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti.

Ioan. 12.

Ioā. 6. 14.

11. 7. 15.

M. Ioan.

Ioan. 8.

* Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant gloriā meā quā dedisti mihi quia dilexisti me ante conditum mundum. * Pater tu ste, & mundus te non cognouit, ego autem te cognoui, & ijs cognouerunt quod tu me miseris. * Et notū feci eis nomen tuum, & notum faciam, vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis

CAPVT. XVIII.

¶ Vāsanus miles CHRISTVM captiuat & Hānas
Cum socero adculant, præfidis ante domum.

26. 14. 12.

M. R. L.

HAccum dixisset IESVS, * egressus est cum discipulis suis trans torrentē Cedron: vbi erat hortus, in quem introiuit ipse et discipuli eius

R. L. Ibid

Ioan. 13.

* Nouerat autem & ludas, qui prodebat cum, locū quia frequentur IESVS conuenerat illuc cum discipulis suis. * ludas ergo cum accepisset cohortem, & pontificibus ac pharisæis ministros, venit illuc cum lanternis ac facibus & armis.

IESVS itaque sciens omnia quæ ventura erant super se, processit, ac dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei: IESVM Nazarenum. Dicit eis IESVS: Ego sum. Stabat autē & ludas, qui prodebat eū, cū ipsis. Vt dixit ergo eis, ego sum: abierunt retrorsum, et ceciderunt in terrā. Iterū ergo interrogauit eos: Quæritis? Illi autem dixerunt, IESVM Nazarenum. Respondit IESVS: Dixi vobis, quod ego sum. Si ego me

go me queritis, finite hos abire * Ut compleretur sermo quem dixerat; Ex ijs quos dedisti mihi, non perdidit quemquam. Ioan. 17.

* Simon ergo Petrus cum haberet gladium, eduxit eum, & percussit pontificis seruum, & abscidit auriculam eius dextram. Erat autem nomen seruo Malchus 26. 14. 22. m. R. L.

Dicit ergo Iesus Petro; Immitte gladium tuum in vagina. An non bibam poculum quod dedit mihi pater? Cohors igitur & tribunus ac ministri Iudeorum con-

prehenderunt Iesum, & ligauerunt eum, & abduxerunt eum ad Annam primum (erat enim socer Caiaphae, qui erat pontifex anni illius. * Erat autem Caiaphas is-

qui consilium dederat Iudeis, quod expediret unum hominem mori pro populo) Ioan. 16.

* Sequebatur autem Iesum Simon Petrus & alii discipuli. Discipulus autem ille erat notus pontifici, m. R. L. Ibidem.

& introiit cum Iesu in atrium pontificis. * Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiit ergo discipulus ille alter, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & intro-

duxit Petrum. Dixit ergo Petro ancilla ostiaria; Nunc & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille; Non-

sum. Stabant autem serui & ministri, qui prunas con-

gesserant, quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis & Petrus stans & calefaciens se. Ioan. 7.

Pontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis suis & de doctrina ipsius. Respondit ei Iesus; * Ego palam lo-

quutus sum mundo, ego semper docui in synagoga & in templo, quo omnes Iudei conueniunt, & in o-

culto loquutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt, quid loquutus sim ipsis; Et ceteri hi sciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cum dixisset vnus assistens ministrorum, dedit aliam Iesu, dicens;

Siccine respondes pontifici? Respondit ei Iesus; Si male loquutus sum, testificare de malo; sin bene, cur me cædis?

26. 14. 22.

m. R. L. Et misit eum Annas vinctum ad Caiapham pontificem * Stabat autem Simon Petrus & calefaciebat se. Dixerunt ergo ei: Num & tu ex discipulis eius es? Negavit ille, & dixit: Non sum. Dicit ei vnus ex seruis pontificis cognatus eius, cuius absciderat Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum ergo negavit Petrus. Et statim gallus cecinit.

27. 15. 23.

m. R. L. * Ducunt ergo IESVM a Caiapha in prætoriū. Erat autem mane, & ipsi non introierunt in prætoriū ne contaminarentur, sed vt ederent pascha. Exiit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei: si non esset hic nocens haudquaquam tradidissemus eum. Dicit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis nō licet interficere quemquam, vt sermo IESV impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus.

m. R. Lu.

Ibidem.

* Introiuit ergo iterum in prætoriū Pilatus, & vocauit IESVM, & dixit ei: Tu es ille rex Iudæorum? Respondit Iesus: A temetipso tu hoc dicis, an alij dixerunt tibi de me? Respondit Pilatus: Num ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi. Quid fecisti? Respondit Iesus: Regnum meum nō est ex hoc mundo: Si ex hoc mundo esset regnum meum ministri vtique decertarent, ne traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum nō est hinc. Dixit itaque ei Pilatus, ergo rex es tu? Respondit Iesus, Tu dicis, quod rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium feram veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meā. Dicit Pilatus: Quid est veritas?

27. 15.

* Et cum hoc dixisset, iterum pdijt ad Iudæos, et dicit eis: Ego nullā inuenio in eo causam. * Est autē cōsuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in pascha. Vultis ne ergo dimittā vobis illū regē Iudæorū? Clamauerunt

runt rursum oēs, dicētes; Nō hunc, sed Barabbā. Erat autem Barabbas latro.

CAPVT XIX.

Abluit ille manus, Christus cruce pendens ab alta. In qua dum sitiit, fellea vina bibit.

T* Vnc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flag. 27. 15. gellauit, & milites plectētes coronam de spinis mat. ma. imposuerunt capiti eius, & veste purpurea circumdederunt eum, ac dicebant: Auerex Iudæorum. Et dabant ei alapas.

* Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce addu Lu. 23. co vobis eum foras, vt cognoscatis quod nullam in eo 27. 15. causam inuenio. * Exiuit ergo Iesus foras, gestans spi mat. ma. neam coronam, & purpureum pallium. Et dicit eis: Ecce homo. Cum ergo vidissent eum pontifices & ministri clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite; ego enim non inuenio in eo causam. Responderunt ei Iudæi. Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia filium dei se fecit.

Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem magis timuit. Et ingressus est prætorium iterum, & dicit ad Iesum: Vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quod potestatem habeam crucifigendi te, & potestatem habeam absoluendi te? Respondit Iesus: Non habes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset a supernis. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Et ex eo quærebat Pilatus absolvere eum. Iudæi autem clamabant, dicentes: si hunc absolueris, non es amicus Cæsaris. * Quicumq; se regem faciat, contradicit Cæsari. A. 11.

Pilatus autē cū audisset hūc sermonē, pduxit foras le sū, seditq; p tribunali in loco q dicit Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha. Erat autem parasceue pasche, p. ii.

Cap. xix.

E V A N G E.

R. L. Ibi. hora ferme sexta, & dicit ludæis: Ecce rex vester. * Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: regem vestrum crucifigam? Responderunt p̄b̄ tifices: Non habemus regem nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eum illis, vt crucifigeretur.

M. R. L.

Ibidem.

Acceperunt autem I E S V S; & abduxerunt, atq; is baiulans crucem suam, exiit in eū, qui dicitur Caluaria, locum, Hebraice autem Golgotha, vbi crucifixerunt eum; & cum eo alios duos hinc & hinc, medium autem Iesum. Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptum: I E S V S Nazarenus rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatē erat locus, vbi crucifixus est I E S V S. Et erat scriptum Hebraicæ, & Græcæ & Latine Dicebant ergo Pilato p̄b̄ tifices Iudæorum: Noli scribere, rex Iudæorum; sed quod ille dixerat rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi scripsi.

Milites ergo cum crucifixissent Iesum, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partem & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, a summo contexta per totum. Dixerunt ergo inter se: Ne scindamus eā, sed sortiamur de illa cuius sit: vt scriptura impleretur, dicens: * Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meā miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt.

Psal. 21.

Stabant autē iuxta crucē I E S V mater eius, & soror matris eius Maria vxor Cleopæ, & Maria Magdalene. Cum vidisset ergo I E S V S matrem ac discipulū adstantem quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

Psal. 68.

m. R. Ibi.

Postea sciens I E S V S; quod omnia iā consummata esset, * vt consummaretur scriptura, dicit: Sitio. Vas igitur erat positum aceto plenum. * Illi vero impleuerunt

runt spongiam aceto & hyso, & impositam admo-
uerunt ori eius. Cum ergo accepisset IESVS acetum,
dixit: Consummatum est; & inclinato capite tradidit
spiritum.

Iudei ergo quoniam parascæue erat; vt non remane-
rent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies
ille sabbati) rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorū
crura, ac tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi
quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est
cum eo. Ad IESVM autem cum venissent vt viderūt
eum iam mortuum, non fregerunt eius crura: sed vn⁹
militum lancea latus eius fodit, & continuo exiuit san-
guis & aqua. * Et qui vidit; testimonium perhibuit,
& verum est testimonium eius. Et ille scit quod vera

10. 20. 21.

dicit, vt & vos credatis. * Facta sunt enim hæc, vt scri-
ptura impleretur: Os non comminuetis ex eo. Et rur-

Exod. 12.

Nume. 9

Zach. 12.

sus alia scriptura dicit: * Videbūt in quē pupugerūt.

m. R. L.

* Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph Arima-

ibidem.

thiæ, qui erat discipulus IESV, sed occultus pro-

pter metum Iudeorum, vt tolleret corpus IESV: id-

que permisit Pilatus. * Venit autē & Nicodemus, qui

Ioan. 3. 7.

venerat ad IESVM nocte primū, ferēs mixturā myr-

rhæ & aloes ad libras ferme centum. Acceperūt ergo

corpus IESV, & obuinxerunt illud linteis cum aro-

matibus, sicut mos est Iudeis sepelire. Erat autem in

eo loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumē-

tum nouum, in quo nondum quisquam positus erat

ibi ergo propter parascæuen Iudeorum, quod in pro-

pinq̄uo esset monumentum, posuerunt Iesum.

CAPVT XX.

¶ Blandis adloquitur Mariam, timido sc̄q; salutat.

Obclusis foribus post redit octo dies.

¶ Rimo vero die sabbatorū Maria Magdalene

venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monu-

28. 16. 24.

mentum, videtq; lapidem sublatū a monumēto

m. R. L.

Ioan. 13. 21. Currit ergo & venit ad Simonem Petrum, * & ad alterum illum discipulum, quem amabat IESVS, & dicit illis: Sustulerunt dominum e monumento, et nescimus vbi posuerint eum. * Exiit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum, Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, venitque prior ad monumentum. Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introiit. * Venit ergo Simon Petrus, sequens eum, & introiit in monumentum: & videt linteamina posita, & sudarium quod fuerat super caput eius non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum. Tunc ergo introiit & ille alius discipulus, qui venerat prior ad monumentum, viditque & credidit. * Non enim nouerat scripturam, quod oportuisset eum a mortuis resurgere. Abierunt ergo rursus discipuli ad semetipsos.

Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Lucæ. 24. Dum ergo fleret, inclinauit se in monumentum, * & videt duos angelos amictos albis, sedentes vnũ ad caput, & alterum ad pedes illic, vbi posuerant corpus IESVS. * Dicunt ei illi: Mulier quid ploras? Dicit eis Sustulerunt dominum meum, nec scio vbi posuerunt eum. Hęc cum dixisset, conuersa est retrorsum, & videt IESVM stantem/nec sciebat quod IESVS esset. Dicit ei IESVS: Mulier, quid ploras? Quem queris? Illa existimans quod hortulanus esset, dicit ei. Domine, si tu astra portasti eum, dicito mihi vbi posueris eum, & ego eum tollam. Dicit ei IESVS: Maria. Conuersa illa dicit ei: Rabboni/quod dicit, magister. Dicit ei IESVS: Noli me tangere. Nondum enim ascendi ad patrem meum, sed vade ad fratres meos, & dice eis: * Ascendo ad patrem meum/ & patrem vestrum: & deum meum, & deum vestrum*. Venit Maria Magdalene, annũcians discipulis, quod vidisset dominum, & ea dixisset sibi. Cum

Cum ergo vespera esset die illo, qui erat vnus fab-
 batorum, & fores essent clausæ. vbi erant discipuli cō-
 gregati propter metum iudæorū, venit IESVS, stetit
 in medio, & dicit eis: *Pax vobis: Et cum hæc dicit 24. 14.
 xisset, ostendit eis manus ac latus suum. Gauisi sūt ergo LUC. IOAN
 30 discipuli viso domino. Dixit ergo eis iterum: Pax philip. 4.
 vobis. *Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Hæc IOAN. 17.
 cum dixisset flauit in eos, & dicit eis: *Accipite spiri- LUCÆ. 14.
 tum sanctum. *Quorumq; remiseritis peccata, remit MA. 16. 18
 tentur eis: quorum cūq; retinueritis retenta sunt.

*Thomas autem vnus ex duodecim, qui dicitur di- IOAN. 11.
 dymus, non erat cū eis quando venit IESVS. Dixit
 ergo ei alij discipuli: Vidimus dominum. Ille au-
 tē dixit eis Nisi videro in manibus eius vestigiū clauo-
 rum, & mittam digitum meum in vestigiū clauorū, IOAN. 21.
 et metā manū meā in latus eius, nō credam. * Et post
 dies octo iterū erant discipuli eius intus, & Thomas
 cū eis, venit IESVS ianuis clausis, & stetit in medio
 & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: *Infer digi- LUCÆ. 24.
 gitū tuum huc, & vide manus meas, & admoue mac-
 num tuam, & immitte in latus meum, & noli esse in-
 credulus, sed credens. Respondit Thomas, & dixit ei:
 Dominus meus, & deus meus. Dicit ei IESVS: Quia IOAN. 3. 6.
 vidisti me Thoma, credidisti: * beati qui non viderūt
 et crediderunt.

Multa quidē & alia signa fecit Iesus in cōspectu dis-
 cipulorū suorū, quæ nō sunt scripta in libro hoc: hæc
 autē scripta sunt vt credatis, qđ Iesus est CHRISTVS IO. 29. 21.
 ille filius dei, & vt credētes vitā habeatis p̄ nomē eius

CAPVT XXI.

¶ Conuoceat ad littus, septem asse pisce cibandos
 Pascendis ouibus præficiturq; Petrus.

Postea manifestauit se iterū IESVS ad mare Ti-
 beriadis: manifestauit autem sic. Erant simul Si-
 mon Petrus & Thomas, qui dicitur didymus,
 p. iiii.

- & Nathanael, qui erat a Cana Galilææ, & filij Zebedæi
 alijq; ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus;
 Vado piscatum. Dicunt ei: Venimus & nos tecum.
 Luc. 4. * Exierunt & ascenderunt in nauim statim / & illa no-
 cte nihil ceperunt. Mane aut iam factio, stetit I E S V S
 in littore, non tamen cognouerunt discipuli, quod I E S
 Lucæ. 24. V S S esset. Dicit eis I E S V S, * Pueri, num quid obfo-
 Luc. 5. nij habetis? Responderunt ei: Non: * At ille dicit eis
 Mittite in dexteram nauigij partem rete, & inuenite
 nis. Miserunt ergo / & iam non valebant illud trahere
 Supra. 13. præ multitudine piscium. * Dicit ergo discipulus ille /
 quem diligebat I E S V S, Petro: Dominus est. Simo-
 go Petrus cū audisset quod dominus esset, tunica iuc-
 Mat. 14. cinxit se (erat enim nudus) * & misit se in mare. Alii au-
 tem discipuli nauigulo venerunt: non enim longe ab-
 erant a terra / sed circiter cubitis ducentis / trahentes re-
 te piscium. * Vt ergo descenderunt in terram, viderūt
 Luc. 24. prunas positas et piscem superpositum / et panem. Di-
 cit eis I E S V S: Afferte de piscibus, quos prædidistis nūc
 Luc. 5. * Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram ple-
 num magnis piscibus centum quinquaginta tribus.
 Luc. 24. Et cum tot essent, non est scissum rete. * Dicit eis Iesus
 Venite prandete. Et nemo discipulorum audebat in-
 Ibidem. terrogare eum, dicēs: Tu quis es? cū scirēt quod domi-
 nus esset. * Venit itaq; I E S V S, & accepit panem, &
 Ioan. 20. dat eis, & piscem similiter. * Hac iam tertia vice manū
 festatus est I E S V S discipulis suis, cum resurrexisset a
 mortuis.

- Cum ergo prandissent, dicit Smoni Petro I E S V S
 10. 8. 13. 14 * Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiā do-
 Lucæ. 22. mine, tu scis quod amē te. Dicit ei: * Pasce agnos me-
 os. Dicit ei rursus iterum: Simon Ioannis diligis me?
 At illi: Etiam domine, tu scis quod amem te. Dicit ei
 Pasce oues meas. Dicit ei tertio: Simon Ioannis amas
 me? Indoluit Petrus, quod dixisset sibi tertio, amas me?
 dixitq;

dixitque ei: * Domine tu omnia nosti, tu scis quod amem te. Iho. 16.
Dicit ei IESVS: Pasce oues meas.

Amen amen dico tibi/cum esses iunior, cingebas te,
& ambulabas quo volebas/cum autem senueris, extē-
des manus tuas, & alius te cinget/& ducet quo nō vis
Hoc autem dixit, significans qua morte glorificaturus
esset deum.

Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me. Conuersus
Petrus, videt illum discipulum * quem diligebat IESVS Ioh. 13.
sequentem: qui & recubuit in cœna super pectus
eius, & dixit: Domine, quis est ille qui tradit? Hunc

ergo cum vidisset Petrus, dicit IESVS: Domine,
hic autem quid: Dicit ei IESVS: Si eum velim ma-
nere donec veniam/quid ad te? Tu me seque-

re. Exijt ergo sermo iste inter fratres, quod
discipulus ille nō mereretur. Et nō dixit

ei IESVS, nō moritur: sed si eum
velim manere donec veniam, quid

ad te: hic est discipulus ille, qui te

testimonium perhibet de his

& scripsit hæc. Et scis

mus quod verum

est testimoniū

eius. Sunt

autem

& alia mul-

ta quæ fecit IESVS,

quæ si scri-

bantur per singula,

nec ipse, opinor, mūdus

caperet eos qui scriberentur

libros.

EVANGELII SECUNDVM
IOANNEM FINIS.

ACTA

APOSTOLORVM.

CAPVT. I.

¶ Ad Solymas repedant, quū CHRIS TV S ad astra
rediuit. .i. proditoris

Ac prodotæ satagunt sorte replere locum.

Vperiore quidē volumine dixim⁹
Theophile, de omnibus que cepit
IESVS tum facere, tum docere, ad
eū vsq; diē, quo postquā impari
tus in hoc ipsū spiritū sanctū, mā
data dedisset, * quos delegerat, apo
stolis, sursum assumptus est, quibus
etiam seipsū exhibuerat viuente,

1. Esd. 7.
Mat. 5. 7.
Rho. 2:
Iacobi. 1.

Ioan. 15. posteaquam supplicio fuisset affectus. * idq; complu
ribus argumētis, dū p̄ dies quadraginta cōspicit ab is
lis, ac loquit̄ eis de regno dei, * & cōgregās illos in diē
loci, præcepit eis ne discederēt Hierosolymis, * sed vt

Lucæ. 24. expectarēt promissum patris, de quo inqt, audistis ex
Ioā. 20. 21. me: quoniam Ioannes baptizauit quidē aqua, vos autē
Mat. 28. baptizabimī spiritu s̄cto post dies hosce nō multos

Lu. Ibi. Illi igitur vbi cognouissent, perconturbantur illum,
& Io. 14. dicentes: Domine, num in tempore hoc restituis regē
num Israel? Dixit autem ad illos: Non est vestrū nos
se tempora & articulos temporum, quos pater in sua

Lucæ. 24. ipsius constituit potestate: sed accipietis virtutem, po
Infr. 2. 10. steaquam spiritus sanctus aduenerit super vos, * et co
Ioh. 16. ritis mihi testes, non solum Hierosolymis, verū etiam
28. 16. 24. in vniuersa Iudæa, Samariaq; deniq; vsq; ad extrema

Ma. R. L. terræ.
* Atq; hæc loquit̄, vidētib⁹ iisdē, in altū sublat⁹ est
& nubes subduxit illū ab oculis eorū. Cūq; esset defis
xis i cælū oculis, eūte illo, ecce viri duo adstiterūt illis,
amici

amicti vestibus albis, qui & dixerunt. Viri Galilaei, quod
 statis intuentes in caelum? Hic IESVS qui assumptus
 est a vobis in caelum, * sic veniet quemadmodum vidistis
 eum euntem in caelum. Tunc reuersi sunt Hierosolymam
 a monte qui vocatur Oliueti, qui abest ab Hierosoly-
 mis iter sabbati. * Et cum introissent, ascenderunt in cae-
 naculum vbi manserant & Petrus & Iacobus / & Ioan-
 nes & Andreas / Philippus & Thomas / Bartholomae-
 us & Matthaeus / Iacobus Alphaei / & Simon Zelotes /
 & Iudas Iacobi frater: * hi omnes perseverabant vna-
 nimiter in deprecatione & obsecratione cum muliere
 bus, et Maria matre IESV, cunq; fratribus illius.

Et in diebus his exurgens Petrus in medio discipu-
 lorum, dixit (eratque turba nominum simul fere cen-
 tum viginti) Viri fratres, oportuit impleri scripturam
 hanc, quam praedixit spiritus sanctus per os David de Iuda,
 qui fuit dux his, qui comprehenderunt IESVM, quia coop-
 tatus erat in numerum nostrum, & sortitus erat parte
 ministerij huius. * Et is quidem paravit agrum ex mer-
 cede iniquitatis, suspensusq; crepuit mediis, & effusa sunt
 omnia viscera eius. Et innotuit omnibus habitantibus
 Hierosolymis. * Ita ut appellaretur ager ille lingua
 illis uernacula Aeldama: hoc est ager sanguinis.

Scriptum est enim in libro Psalmorum: * Fiat como-
 ratio eius deserta, & non sit qui inhabitet in ea, * Et
 episcopatum eius accipiat alter. Oportet igitur ut ex
 his viris, qui nobiscum versati sunt toto tempore,
 quo dominus IESVS perpetuam vitae consuetudinem egit
 nobiscum: exorsus a baptismo Ioannis ad eum usque
 diem, quo receptus est a nobis: * vnus qui spem con-
 stituatur, qui sit vnus nobiscum testis resurrectionis eius.
 * Et statuerunt duos, Ioseph, qui vocatur Barsabas
 cognominatus est iustus, & Mathiam. Et facta pre-
 catione dixerunt: Tu domine, qui corda nosti omnium
 ostende vtrum elegeris ex his duobus ut accipiat fors

24. 13.
 Mat. Mar
 L. 17. 21.
 10. 3. 9.
 M. R. L.

Iu. 8. 6. 13.
 Lucæ. 24.

Mat. 27.

Ibidem.
 psal. 68.

Psal. 108.

Lucæ. 24.

Infra. 49.

Psa. 30. 77 **tem** ministerij huius & apostolatus, vnde prauarica
Prou. 16. tus excidit ludas, vt abiret in locum suum. * Et dede
Ionę. 1. 14 runt sortes eorum, & cecidit fors super Mathiam, &
 cooptatus est ad numerum vndecim apostolorum.

CAPVT. II.

Baptizat ter mille virum dans verba propheta,
 .i. tabes.

Et cum complerentur dies pentecostes, erant om
 nes vnanimiter in eodē loco: & factus est repen
 te de cælo sonitus, tanq̄ impetu veniētis flatus
 vehementis, & repleuit totam domū, vbi erant seden
 tes. Et visæ sunt illis dissectæ linguæ velut igneæ. **Ser**
ioan. 7. ditq; super singulos eorum, * ac repleti sunt omnes spī
 ritu sancto, cœperuntq; loqui alijs linguis, prout spī
 ritus ille dabat eloqui illis.

Erant autem Hierosolymis habitantes Iudæi, via
 ri religiosi ex omni natione eorum, qui sub cælo sunt.
 Is rumor cum increbuisse, cōuenit multitudo, & cō
 fusa est, q̄ audiret vnusquisq; lingua sua illos loquen
 tes. Stupebant autem omnes, ac mirabantur, dicentes
 inter sese: Nonne ecce omnes isti qui loquuntur, Galia
 læi sunt? Et quomodo nos audimus eos sua quisque
 lingua in qua nati sumus? Parthi & Medi & Elamitę
 & habitatores Mesopotamię Iudæq; & Cappadocę
 Pontis & Asiæ, Phrigiæ & Paphilię, Ægypti & parti
 um Libyæ eius, quæ est finitima Cyrene, & adueni
 Romanis, Iudæiq; & proseliti, Cretes & Arabes, * aus
 diuimus eos loquentes nostris linguis magnifica dei.
Infra. 4. Stupebant autem omnes, ac mirabantur inter se, dicen
 tes: Quidnam vult hoc esse? Alij autem iridentes, dia
 cebant: Musto expleti sunt isti.

Stās autem Petrus cum vndecim, extulit vocem su
 am & loquutus ē eis: Viri Iudæi & qui habitatis Hie
 rosolymis vniuersi hoc vobis notū sit & auribus per
 cipite

capite verba mea; Nō em̄ sicut vos existimatis, hi ebrii sunt, cū sit hora diei tertia. Sed hoc est q̄ dictū est per prophetā Iohel: * Et erit in nouissimis diebus, dicit deus effundam de spū meo sup̄ oēm carnē. Et prophetae bunt filij vestri, & filiaē v̄r̄a, iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabūt. Et quidem sup̄ seruos meos, & sup̄ ancillas meas in diebus illis effundam de spiritu meo, & prophetabūt, * & dabunt prodigia in caelo sup̄ne, & signa in terra inferne, sanguinem & ignem, & vaporem fumi. * Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinē, anteq̄ veniat dies illi dñi magnus atq; illustris. * Et futurū est, vt oīs quicūque inuocauerit nomen domini, seruetur.

Iohel. 2.

Esaia. 44.

Luc. 21.

Iohel. 2. 30.

2. 10.

Iohel. 2. 30.

Infra. 5.

* Viri Israelitae audite verba haec: I E S V S Nazarenus virtutibus & prodigijs & signis, quae fecit per illū deus in medio vestri, sicut & ipsi scitis, * hunc definito consilio, & p̄sciētia dei traditū, cum accepissetis p̄ manus iniquorū, crucifixū interemisistis, * quē deus suscitauit solutis doloribus mortis, quatenus impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid em̄ dicit de eo: Prouidebā dñm coram me semp̄ qm̄ a dextris em̄ mihi, ne cōmouear. Propter hoc letatum est cor meū & exultauit lingua mea: in super & caro mea requiescet in spe. Qm̄ nō dereliques animam meam in inferno, nec sines vt sanctus tuus videat corruptionē. Notas mihi fecisti vias vitae, replebis me iucunditate cum facie tua.

27. 25.

Mat. Mar.

Ioan. 11.

Infra. 10.

Rom. 6.

Psal. 15.

3. Reg. 2.

Psal. 138.

Psal. 15.

Viri fratres, quandoquidē licet libere dicere apud vos de patriarcha Dauid, * quod et defunctus est, & sepultus est, & sepulchrū eius est apud nos vsq; in hodiernum diem, * Propheta igitur cum esset, & sciret, quod iure iurando iurasset sibi deus, futurum vt de fructu lumbi ipsius, quantum ad carnem, CHRISTVS exoriretur, ac sederet super sedem eius, praescius loquutus est de resurrectione CHRISTI, * q̄

non derelicta sit in inferno anima eius, neque caro eius viderit corruptionem. Hunc IESVM suscitauit de

Supra. 1.

us, * cuius omnes nos sumus testes.

Infra. 5. 10

Dextera igitur dei exaltatus, & promissione spiritus sancti accepta a patre effudit hoc, quod nunc vos videtis & auditis. Non enim David ascendit in celos,

psal. 109.

Sed dicit ipse; * Dixit dominus domino meo, sedea dextris mihi, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Certo sciat ergo tota domus Israel, quod dominum & CHRISTVM fecerit deus, hunc IESVM,

infra. 3.

* quem vos crucifixistis. His auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum ac reliquos apostolos;

4. 1. 13.

Quid faciemus viri fratres? * Petrus ait ad illos; Delictorum poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine IESU CHRISTI, in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti.

M. R. L. U.

Vobis enim facta est repromissio, & filiis vestris, & omnibus qui longe sunt quoscuque aduocauerit dominus deus noster. Aliisque verbis plurimis

Apo. 2.

testificatus est eos, dicens; * Seruemini a generatione ista praua. Qui ergo libenter acceperunt sermonem eius, baptizati sunt, & accesserunt in die illo animarum cit

16. 8. 17.

citer ter mille.

M. R. L. U.

* Erant autem perseverantes in doctrina apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & precationibus. Obortus est autem omni animarum timor, multaque prodigia & signa per apostolos aedebantur.

1. Cor. 11.

* Omnes autem qui credebant erant coniuncti, & habebant omnia communia. Possessionesque & substantias vendebant, ac diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Et quotidie perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes per singulas domos panem, inuicem sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis laudantes deum, & habentes gratiam apud omnem plebem. Dominus autem addebat qui salui fierent, quotidie con-

infra. 4.

gregationi.

gregationi.
 ¶ Consolidat baseis plantarum in nomine IESV.
 Qui tulit horrendæ vincula inamata crucis.

Simul autem Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam preceationis nonam. * Et quidam vir qui erat claudus ex utero matris suæ, huiusmodi quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur speciosa, ut peteret elemosynam ab introeuntibus in templum. Is cum vidisset Petrum ac Ioannem ingressuros in templum, rogabat ut elemosynam acciperet. Defixis autem in eum oculis, Petrus cum Ioanne dixit: Aspice in nos. At ille intēdebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis. Petrus autem dixit: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine IESV CHRISTI Nazareni surge, et ambula. Et apprehensa manu eius dextra, erexit eum. Protinus autem consolidatæ sunt plantæ illius ac tali. Et exiliens stetit, & ambulabat, intrauitque cum illis in templum inambulans & saliens ac laudans deum. Et vidit eum totus populus ambulans ac laudans deum: Agnoueruntque illum, quod ipse esset is, qui ad elemosynam federat ad speciosam portam templi. * Et impleti sunt admiratione & stupore super eo, quod contigerat illi.

Cum teneret autem qui sanatus fuerat claudus, Petrum et Ioannem, cucurrut totus populus ad eos in porticu, quæ appellatur Solomonis stupefactus. Quo viso Petrus respondit ad populum: Viri Israelitæ, quid miramini super hoc aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut pietate effecerimus ut hic ambularet? Deus Abraham, & Isaac, & Iacob, deus patrum nostrorum glorificauit factum suum Iesum quem vos tradidistis, ac negastis in conspectu Pilati, cum ille iudicasset esse absolendum. * Vos autem sanctum & iustum negastis: & postulastis, ut virum homicidam donaret vobis, authorem vero vitæ interfecistis, quem deus suscitauit a mortuis cuius nos.

Infr. 4. 14.

Infr. 4. 9.

Lucæ. 5.

Mat. 27.

Marci. 15.

A C T A.

cap. iiii. testes sumus, & per fiduciam nominis eius hunc quæ videtis ac nostis, consolidauit nomen ipsius; & fides quæ per eum est, dedit ei integritatem istam in conspectum omnium vestrum.

Luca. 23. *Et nunc fratres scio, quod per ignorantiam fecistis sicut & principes vestri. Deus autem quæ prenuuciauerat per os omnium prophetarum suorum, CHRIS

Eccle. 17. T V M passurum, impleuit sic. * Pœniteat vos igitur & conuertimini vt deleantur peccata vestra, vt cum

M. 4. R. 1. venerint tempora refrigerationis a conspectu domini

Ezech. 18 & miserit eum qui ante prædicatus est vobis. I E S V M

3. 13. Ap. 2 CHR I S T V M, quem oportet quidem cælum accipere vsque ad tempora restitutionis omnium, quæ lo

quutus est deus per os omnium sanctorum suorum a seculo prophetarum.

Infra. 7. Moses quidem ad patres dixit; * Prophetam susci

Deut. 18. citabit vobis dominus deus vester de fratribus vestris mei similem; Audiētis eum iuxta omnia quæcunq;

loquutus fuerit vobis. * Futurum est autem, vt omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exter

minetur e populo. Quin & omnes prophætæ a Samuele, ac deinceps quotquot loquuti sunt, etiam annūciauerunt dies istos.

Vos estis filij prophetarum, ac testamenti, quod testatus est deus erga patres nostros, dicens ad Abrah

Gen. 12. 2 ham; * Et in semino tuo benedictionem consequentur omnes familiæ terræ. Vobis primum deus, cum susci

tasset filium suum I E S V M, misit eum benedictentem vobis; ita vt vnusquisq; vestrum conuerteret se ab iniquitatibus suis.

C A P V T. III.

¶ Discipulosq; rogant quæ sit tam rara potestas.

Atque inhihent domini verba sacra loqui.

Infra. 5. **L**oquentibus autem illis ad populum, superuenerunt illis sacerdotes ac magistratus templi,

& Sadducæi, * moleste ferentes, quod docerent populum

populum, & annuntiarent in nomine Iesu resurrectio-
nem ex mortuis; & intecerunt eis manus, posueruntq;
eos in custodiam in posterum diem: nam erat iam ves-
pera. Multi vero eorum qui audierat sermonem, crea-
diderunt: & factus est numerus virorum circiter quin-
que milia.

Factum est autem postero die, vt congregarentur
principes eorum, & seniores, & scribę Hierosolymis
& Annas princeps sacerdotum, & Caiaphas, & Ioana-
nes, & Alexander, & quotquot erant de genere pon-
tificio. Et cum statuissent eos in medio, interrogabant
Qua virtute, aut quo nomine fecistis hoc vos? Tunc
Petrus repletus spiritu sancto, dixit ad eos: Principes
populi & seniores Israel, si nos hodie examinamur de
eo, quod bene fecerimus homini infirmo, qua ratione
iste saluus factus sit: notum sit omnibus vobis, & toti

plebi Israel, * quod per nomen Iesu christi Nazareni:
quem deus suscitauit a mortu-
is, per hunc iste adstat coram vobis sanus.

* Hic est lapis ille, qui reiectus est a vobis ædificantibus,
qui factus est caput anguli; nec est in alio quoquã
salus. * Nec enim aliud nomen est sub cælo datũ inter
homines, in quo oporteat nos saluos fieri.

Videntes autem Petri in dicendo libertatem ac
Ioannis, * compertoque quod homines essent illite-
rati & idiotę, admirabantur, & agnoscebant eos,
quod cum IESU fuissent: hominem autem viden-
tes stantem cum eis, qui sanatus fuerat, nihil poterant
contradicere: * iussis autem illis e concilio secedere, *ifr. 5. n*
conferebant inter sese, dicentes: Quid faciemus homi-
nibus istis? * Nam conspicuum signum æditum esse
per eos, omnibus habitantibus Hierosolymis mani-
festum est, nec possumus inficiari. Sed ne amplius di-
uulgetur in populum, minaciter interminemur eis,
ne post hac loquantur in nomine hoc vlli hominum.

Et accesseris illis, præceperunt, ne omnino lo-
q. i.

Sup. 3.

27. 12. 10.

mat. R. L.

1. Petri. 2.

Philp. 2.

Heb. 2.

1. Co. 3.

Infra. 5

querentur, neque docerent in nomine IESU. * At Petrus & Ioannes respondentes, dixerunt ad eos: An iustum sit in conspectu dei vos potius audire quam deum, iudicate. Non enim possumus, quæ vidimus & audiimus, non loqui. At illi additis minis, dimiserunt eos, nihil inuenientes, qua ratione punirent eos propter populum: quia omnes glorificabant deum super eo quod acciderat. * Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo æditum fuerat signum istud sanationis.

Sup. 3.

Dimissi autem venerunt ad suos, & annunciarunt quæcunque sibi principes sacerdotum & seniores dixerant. Qui cum audissent, vnanimitè atque

Iudith. 9.

Ionæ. 1.

tollebant vocem ad deum, dixeruntque: * Domine, tu es deus, qui fecisti cælum ac terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, qui per os Dauid pueri tui dixisti:

Psal. 2.

* Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Adstiterunt reges terræ, & principes conuerterunt in vnum aduersus dominum, et aduersus CHRISTVM eius.

Lu. 23

Gene. 3.

Conuenerunt enim vere aduersus sanctum filium tuum IESVM, quem vnexas, * Herodes simul & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, ad faciendum quæcunque manus tua, & consilium tuum prius decreuerat vt fierent. Et nunc domine aspice in

Mar. 16.

nas eorum: & da seruis tuis, * vt cum omni fiducia loquantur sermonem tuum: inanimam tuam porrigendo in hoc, vt sanatio & signa & prodigia ædantur per nomen sancti filij tui IESU. Et cum orassent illi, motus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt omnes spiritu sancto, & loquebantur sermonem dei cum fiducia.

Hic. 32.

1. Petri. 3.

* Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam aliquid eorum quæ possidebat, suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia. Et vice

sol. dicitur illis, illi autem dicitur

tute magna reddebant Apostoli testimonium resurrex-
 tionis domini IESU, & gratia magna erat super om-
 nes illos. * Neque enim quisquam egens erat inter illos. ^{sup. 23}
 Quotquot enim possessores agrorum, aut ædium
 erant, vendentes afferiebant precia eorum quæ vendita
 fuerant, & ponebant ad pedes apostolorum. * Distric- ^{Deut. 15.}
 buebatur autem singulis prout cuique opus erat. ^{Thob. 1.}

* Ioses vero, qui cognominatus est Barnabas ab apo- ^{supra. 11}
 stolis: quod est, filius consolationis, Levites, Cyprius
 genere, cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit
 præcium & posuit ad pedes apostolorum. CAP V.

¶ E præcio fraudant, conclusi carcere gaudent,
 Discipuli ob dominum flagra tulisse suum.

Vir autem quidam nomine Ananias cum Sapphira uxore
 sua vendiderat possessionem, & seposuerat de
 præcio, conscia etiam uxore sua, & allatam partem aliam
 quæ ad pedes apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania
 cur impleuit satanas cor tuum, ut metireris spiritui sancto
 & fraudares de præcio agri? Nonne prorsus tibi manebat
 & vendidatus in tua erat potestate? Quare posuisti in
 corde tuo rem istam? Non es metitus hominibus, sed deo. Audi-
 ens autem Ananias hæc verba, collapsus expiravit. Et or-
 tus est timor magnus super omnes qui audierunt hæc. Surgentes
 autem iuvenes amouerunt eum, elatumque sepelierunt.

Intercessit autem ferme horarum trium intervallum, uxor
 quoque ipsius nesciens quod factum fuerat, introiit. Res-
 pondit autem ei Petrus: Dic mihi, num tantum agrum vendi-
 distis? At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autem ait ad eam: Cur
 conspirastis inter vos, ut tetaretis spiritum domini? Ecce
 pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium adsunt,
 & efferent te. Confestim autem cecidit ad pedes eius et ex-
 piravit. Ingressi autem iuvenes, repperunt illam mortuam,
 & extulerunt ac sepelierunt iuxta virum suum. Et or-
 tus est timor magnus super uniuersam congregationem,
 & super omnes qui audiebant hæc.

Cap. v.

Mar. 16.

Sup. 4.

Ibidem.

ACTA.

* Per manus autem apostolorum aedebantur signa ac prodigia multa in populo. Eterant vnanimiter omnes in porticu Solomonis. Cæterum autē nemo audebat se coniungere illis, sed magnificabat eos populus: magis autem accrescebat creditum domino multitudo virorum simul ac mulierum, * ita vt in plateas exportarent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, vt venientis Petri vel vmbra obumbraret aliquē illorum. Conueniebat autem & multitudo vicinarū ciuitatum Hierosolymam, afferens ægros ac vexatos a spiritibus immundis, qui sanabantur omnes.

Sup. 4.

* Exurgens autem princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant, quæ est factio Sadducæorum, repleti sunt æmulatione, & iniecerunt manus in apostolos, & posuerunt eos in custodia publica.

Infra, 12.

* sed angelus domini per noctem aperuit iannas carceris, eductisq; illis, dixit: Ite, & stantes loquamini in templo populo omnia verba vite huius. Illi vero cū hæc audissent, intrauerunt diluculo in templum ac docebant.

Infra, 12, 16

Adueniens autem princeps sacerdotum, & qui cū eo erant, conuocauerunt concilium & vniuersum seniorum ordinem filiorum Israel, miseruntq; ad carcerem qui adducerent eos. Cum autem venissent ministri, nec reperissent illos in carcere, reuersi nunciauerunt, dicentes: * Carcerem quidē inuenimus clausum cum omni diligentia, & custodes foris stantes ante iannas: cum aperuissemus autem, neminem intus reperimus. Vt autem audierunt hos sermones, & sacerdos & magistratus templi, principesq; sacerdotum, ambigebant de illis, quid nam hoc futurum esset.

21.

12.

Adueniens autem quidam, nunciauit eis: Ecce, viri quos posueratis in carcere, sunt in templo stantes, ac docentes populum. Tunc abiit magistratus cum ministris. & adduxit illos sine vi. * Timebant enim populum,

pulum, ne lapidarentur.

Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps sacerdotum, dicens: Nōne etiam atque etiam præcepimus vobis, ne doceretur in nomine isto? Et ecce replestis Hierosolymam doctrina vestra, * & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Mat. 27. 26; 15.

Respondens autem Petrus & apostoli, dixerunt * Obedire oportet deo magis quam hominibus. Deus patrum nostrorum suscitauit IESUM, quem vos interemistis, suspendentes in ligno. Hunc principem & seruatorem deus exaltauit dextera sua, ad dandam penitentiam Israeli, remissionemq; peccatorū, ac nos sumus ei testes horum quæ dicimus: Insuper autem & spiritus sanctus, quæ dedit deus obedientibus ipsi. Hæc autem cum audissent, dissecabantur, & consulti bant vt interficerent illos.

surgens autem quidam in concilio pharisæus, nomine Gamaliel, legis doctor in præcio habitus apud totum populum, iussit vt paulisper secederent foras a postoli. Dixitq; ad illos * Viri Israelitæ, attendite vobis super hominibus istis, quid acturi sitis. Ante hos enim dies extitit Theudas, dicens se esse aliquem, cui ad hæc numerus virorum circiter quadringentorum qui occisus est: & omnes qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis, & auertit populū multū post se, et ipse periit, & oēs quotq̄t paruerāt ei, dispersi sunt. Et nūc dico vobis, abstinete ab hominibus istis, & finite illos. Quia si ē ex hoībus cœliū aut opus hoc dissoluetur: Sin ex deo est, nō potestis dissoluere, * quando & deo repugnare repereamini. Supra. 2. Infra. 9.

In huius autem sententiā pedibus itū est a ceteris: et cū aduocassent apostolos, * celsis præceperūt, ne loquerentur in noīe Iesu, & dimiserūt eos. * Et illi quidē ibant Supra. 4. Esa. 5.

cap. v.

ACTA.

Act. 40.

gaudentes a conspectu concilij, quod digni habiti esse sent, vt pro nomine eius contumelia afficerentur. * Et quotidie in templo & in singulis domibus non cessabant docere & annunciare IESVM CHRISTVM.

CAPVT. VI.

¶

¶ Fit maior numerus, Stephanum dñant synagogæ. Peccasse in dominum/ in dominiq; locum.

¶ In diebus autem illis crescente numero discipulorum/ ortum est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ ipsorum. Cæterum duodecim illi, cū iussissent adesse multitudinem discipulorum/ dixerunt:

2. rim. 4.
2. rim. 3.
Tit. 1.

* Non est placitum/ vt nos derelicto sermone dei ministremus mensis. Circumspicite ergo fratres, * viros ex vobis spectatę probitatis septem, plenos spiritu sancto & sapientia, quibus delegabim⁹ hoc negocij. Nos vero deprecationi & administrando sermoni incumbemus Et placuit hic sermo coram tota multitudine.

Infra. 7.

Et elegerunt Stephanum virum * plenum fide ac spiritu sancto, & Philippum/ & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum prolytum Antiochenum. * Hos statuerunt in conspectu apostolorum, & cum orassēt, imposuerunt eis manus Et sermo dei crescebat, ac multiplicabatur numerus discipulorum Hierosolymis valde, multaq; turba sacerdotum obediebat fidei.

Act. 1.

Infra. 18.

* Porro Stephanus plenus gratia ac fortitudine edebat prodigia et signa magna in populo. Exorti sunt autem quidam e synagoga, quę appellatur Libertinorū/ & Cirenensium, & Alexandrinorum, & Cilicum, & Asianorum, disputantes cum Stephano, * nec poterāt resistere sapientiæ, & spiritui qui loquebatur.

Luca. 21.

Mat. 26.

* Tunc subornarunt viros/ qui dicerent: Audiuimus eum dicentem verba contumeliosa in Moysen ac deum. Commoueruntque plebem & seniores, & scribas

bas, atq; inuadentes corripuerunt eum, & adduxerunt
 in concilium, statueruntq; falsos testes, qui dicerent; LUC. 23.
 *Homo iste nō cessat loqui verba cōtumeliosa aduer-
 sus locum s̄ctum hunc & legem. Audiuimus em̄ eū
 dicentem. IUDIC. 13.
 IESVS Nazarenus iste demolietur locū hūc
 et mutabit instituta quæ tradidit nobis Moses. *Et in-
 tuentes eum omnes qui sedebant in concilio, viderunt
 faciem eius tanquam faciem angeli.

CAPVT. VII.

¶ Gliscente inuidia scribarum/hic sidera spectans
 Christum (ait) a dextris cerno manere patris.

Dixit autem princeps sacerdotum Num hæc ita
 se habent? At ille ait: Viri fratres & patres/ au-
 dite. Deus gloriæ apparuit patri nostro Abra-
 hæ, cum esset in Mosopotamia, priusquam moraret̄
 in Charran, & dixit ad illum: * Exi de terra tua & de Gen. 12.
 cognatione tua, & veni in terram quamcunq; mōstra-
 uero tibi. Tunc exijt e terra Chaldæorum/ & habitauit
 in Charran.

Et inde postquā mortuus est pater eius trāstulit illū
 in terram hanc/in qua nunc vos habitatis. Et non de-
 dit illi hæreditatem in ea, ne vestigium quidem pedis
 * & repromisit illi eam se daturum possidendam, & se Gen. 13.
 mini eius post ipsum, cum non haberet filium.

* Loquutus est aut̄ deus sic, quod futurū esset semē Gen. 15.
 eius inquilinū in terra aliena, quodq; seruituti illud
 subiecturi esset, et male tractaturi annis quadringētis
 Et gentē cuiunq; seruierint, iudicabo ego, dixit deus
 Et post hæc exhibunt, & seruient mihi in loco hoc. * Et Gen. 17.
 dedit illi testamentū circūcisionis, atq; hic genuit Isaac
 & circūcidit eū in die octauo, & Isaac genuit Iacob,
 & Iacob genuit duodecim patriarchas.

* Et patriarchæ inuidia moti, Ioseph vendiderūt Gen. 37:
 in Aegyptum. * Et erat deus cum eo, & eripuit eum Sapien. 10
 ex omnibus afflictionibus eius, & dedit ei gratiam

et sapientiam corā Pharaone rege Ægyptiorum. Et cōstituit eum præfectum super Ægyptum & super totā domum suam.

Gen. 41.

* Venit autem fames in vniuersam terram Ægypti & Chanaan, & afflictio magna, nec inueniebant cibos

Gen. 42.

patres nostri; * Cum audisset autem Iacob esse frumen

Gen. 45.

ta in Ægypto, misit patres nostros primaum. * Et cum iterum misisset eos, agnitus est Ioseph a fratribus suis

Gen. 49.

& innotuit Pharaoni genus Ioseph. Misso autem nūcio Ioseph, accersiuit Iacob patrem suum, omnemque cognationem suam in animabus septuaginta quinque. * Et descendit Iacob in Ægyptum, defunctusque est ipse & patres nostri, & translati sunt in Sychem, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio a re gentia filijs Emor filij Sychem.

Exo. 1.

Cum autem appropinquaret tempus promissionis de qua iurauerat deus Abraham, * creuit populus, & multiplicatus est in Ægypto, donec exort⁹ est alius rex, qui non nouerat Ioseph. Hic circumueniēs genus nostrum, afflixit patres nostros, vt exponerent infantes suos, ne factus essent vitales. * Eodem tempore natus est Moses & fuit gratus deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris; Expositum autem illum sustulit filia Pharaonis, & nutriuit eum sibi vice filij. Et eruditus est Moses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in factis & in dictis. Vt vero expletum est ei quadraginta annorum tempus, subiit in cor eius,

Exod. 2.

vt inuiseret fratres suos filios Israel. * Et cum vidisset quendam iniuria affici defendit eum, & ultus est vicem eius, qui affligebatur, percusso Ægyptio. Existimabat autem intelligere fratres suos, quod deus p^{ri}ma num ipsius daret salutem illis. At illi non intellexerūt

Ibidem.

Et sequenti die conspectus est illis litigantibus, & redegit eos in concordia, dicens; * Viri, fratres estis, cur

Rho. 12.

1. patri. 2.

vos inuicem læditis? Cæterum is qui iniuria faciebat proximi

proximo, repulit eum, dicens: * Quis te constituit principem ac iudicem super nos? Nunquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Aegyptium? Fugit autem Moses ad dictum hoc, & factus est aduena in terra Madian, ubi generauit filios duos.

* Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina angelus domini in flammeo incendio rubi. Moses autem ut conspexit, admiratus est visum. Porro cum accederet ut attenderet, facta est ad eum vox domini. Ego sum deus patrum tuorum, deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob. Tremefactus autem Moses, non audebat attendere. Dixit autem illi dominus: * Solue calciamentum pedum tuorum. Locus enim in quo stas, terra sancta est. Vidi, vidi inquam, afflictionem populi mei qui est in Aegypto: & gemitum eorum audiui, & descendi ut eam eos. Nunc venito, et mittam te in Aegyptum.

* Hunc Moesen quem negauerunt, dicentes: quis te constituit principem & iudicem: hunc, inquam, deus principem & redemptorem miserat per manum angeli, qui apparuerat illi in rubo. Hic eduxit illos, & edens prodigia & signa in Aegypto, & in rubro mari, & in deserto annis quadraginta. Hic est Moses, qui dixit filiis Israel: * Prophetam suscitabit vobis deus vestre fraternitatis vestris / similem mei, illum audietis.

* Hic est qui fuit in congregatione in solitudine cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris, qui accepit sermonem viuum ut daret nobis; cui noluerunt obedire patres nostri, sed repulerunt & auersi sunt corde suo in Aegyptum dicentes ad Aarōn: * Fac nobis deos qui praecedant nos. Mosi enim huic qui eduxit nos de terra Aegypti, nescimus quid acciderit. Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulachro, & laetabantur super operibus manuum suarum.

EXOD. 2.

EXOD. 3.

EXOD. 3.

IOSUE. 5.

EXOD. 2.

EXOD. 4. 7

8. 9. 10. 11.

& 14.

DEUT. 18.

EXOD. 19.

EXOD. 32.

Conuertit se autem deus, & tradidit eos, vt colerēt militiam cœli: sicut scriptum est in libro prophetarum

Amos. 5.

* Num victimas & hostias obtulistis mihi annis quibus draginta in deserto, domus Israë? Et suscepistis tabernaculum Moloch, & sydis dei vestri Rempham, figuras quas fecistis ad adorandum eas. Et transferam vos ultra Babylonem.

Exod. 25.

Hebr. 8.

* Tabernaculum testimonij fuit patribus nostris in deserto, sicut ordinauerat illis, loquens ad Moſen, vt faceret illud secundum formam, quam viderat. Quod et induxerunt, qui successerunt patres nostri, cum IESU

Psal. 88.

in possessione gentium; quas expulit deus a facie patrum nostrorum, * vsq; ad dies Dauid, qui inuenit gratiam coram deo, & petijt vt inueniret tabernaculum deo Iacob.

3. Reg. 6.

* Solomon autem ædificauit illi domum; sed excellentissimus ille, non in manufactis templis habitat, sicut

Esaia. 66.

propheta dicit: * Cœlum mihi sedes est; terra autem sicut bellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi dicit dominus: aut quis locus requietionis mea est? Nonne manus mea fecit hæc omnia.

M. 3. 10. 2.

Deu. 9.

Necmi. 9.

* Duri ceruice, & incircumcisi corde & auribus, vos semper spiritui sancto resistitis: sicut patres vestri, ita & vos. * Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri: Et occiderunt eos, qui prænucciabāt de aduētū iusti illius, cuius vos nūc proditores & occisores fuistis: qui accepistis legem per dispositiones angelorum, nec seruastis.

Mar. 15.

Audientes autem hæc discabantur cordibus suis, & studebant dentibus suis in eum. Cum autem esset plenus spiritu sancto, intentis in cœlum oculis, vidit gloriam dei, & IESUM stantem a dextris dei. Et ait: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantem a dextris dei. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, & impetum fecerunt vnanimiter in eum.

* Et cie

*Et eiecitū eū e ciuitate, lapidabant, ac testes deposuerunt vestimenta ad pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanū inuocantē ac dicentē
 *Domine IESV, suscipe spiritū meū, Positis autem psal. 30. genib⁹, clamauit vocem magna; * Dñe, ne statuas illis Lucā. 23. peccatum hoc Et eū hoc dixisset, obdormiuit.

CAPVT. VIII.

Intrans Samariam vertit Simona Philippus Eunuchus fluida purificatur aqua.

Saul⁹ autē cōfēserat in necē ei⁹. Facta est autē in illo die persecutio magna aduers⁹ ecclesiā, quæ erat Hierosolymis, & oēs dispersi sūt per regiones Iudææ & Samariæ, præter apostolos.

*Curauerunt autem vna Stephanum viri religiosi feceruntque planctum magnum super eum. Saul⁹ vero deuastabat ecclesiā, p̄ singulas domos intrans, trahensque viros ac mulieres, tradebat in custodiam.

Illi igitur dispersi peragrabant, annunciantes sermonem dei. Philipp⁹ autem peruenit in ciuitatem Samariæ, ac predicabat illis, CHRISTVM. Intendebāt autē turbæ his, quæ a Philippo dicebātur, vnanimiter audientes & videntes signa quæ ædebat. * Spiritus enim immundi e multis qui ab illis tenebantur, exibant, clamantes voce magna, Multi autem paralytici & claudii sanati sūt. Et factū est gaudiū magnū in illa ciuitate

Vir autem quidam nomine Simon, qui ante in ea ciuitate artem exercuerat magicam, ac gentem demeritauerat Samariæ dicēs se esse quēpiā magnū; cui auscultabāt illi a minimo vsq; ad maximū, dicentes: Iste est virtus dei, quæ vocatur magna. Auscultabāt autē ei, propterea quod multo tempore magicis artibus dementasset eos. Cum vero credidissent Philippo euāgelizātī de regno dei, deq; noīe IESV CHRISTI, * baptizabantur viri simul ac mulieres. Tunc Simon & ipse credidit, & cum baptizatus esset, adhærebat

Gene. 23.

16. 52.
Mar. Supo

Mar. 16.

Philippo. Vidensque signa & virtutes fieri, stupens admirabatur.

Cum autē audissent apostoli qui erāt Hierosolymis quod recepisset Samaria sermonē dei miserunt ad eos Petrum ac Ioannem; qui cum descēdissent orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum. Nondū em̄ in quenquā illorum illapsus fuerat, sed baptizati tantum erant in nomine CHRISTI IESU. Tunc imponebant manus sup illos, accipiebantq; spm̄ sanctum.

Cum vidisset autem Simon, q; per impositionem manuum apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis pecunias dicens: Date & mihi potestatem istā, vt cuicumque imposuero manus, accipiat spiritū sanctum.

Mat. 10.

Petrus autem dixit ad eum: * Pecunia tua tecū sit in perditionem, quoniam donū dei existimas si pecunijs parari. Non est tibi pars neque fors in ratione hac: cor enim tuum non est rectum coram deo. * Res

Mat. 3. 4.

sipisce igitur ab ista malicia tua, & roga deum si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & colligatione iniquitatis, video te esse. Res

Num. 12.

spondens autem Simō dixit: * Precemini vos pro me apud dominum, ne quid eueniat in me horum quæ dixistis. Et illi quidem testificati & loquuti sermonē dei reuersi sunt Hierosolymam, & multis oppidulis Samaritanorum euangelizabant.

Angelus autē domini loquutus est ad Philippū, dicens; surge & vade meridiem versus, ad viā, quæ descendit ab vrbe Hierosolymorum ad ciuitatem Gazam, hæc est deserta. Et surgens abiit, & ecce vir Æthiops, Eunuchus, præfectus Candaces reginæ Æthiopiū quem præfecerat vniuersæ Gaze suæ, venerat adoraturus Hierosolymam, & reuertebatur sedēs sup currum suum, * legebatq; Esaiam prophetam.

ioan. 5.

Dixit autem spiritus Philippo: Accede & adiunge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus, audiuit

audiuit eum legentem Esaiam prophetam, & dixit: Rom. 10.
 *Intelligis ne quæ legis? At ille ait: Quinã em̄ possim nisi aliquis dux viæ mihi fuerit? Rogauitq; Philippũ 1. CO. 12. 14.
 vt ascenderet sederetq; secum. Argumētum autē scri- Esaiæ, 53.
 pturæ quam legebat, erat hoc: *Tanquã ouis ad occi- Deu. 32.
 sionem ductus est, & sicut agnus coram tōdēte se mu- 5. 24.
 tus, sic non aperuit os suũ. In humilitate ipsius iudī Mat. Luc.
 cium eius sublatum est. Generationem autē eius quis infra. 20.
 enarrabit? Quoniam tollitur de terra vita eius. Respō- CAPVT IX.
 dens autem eunuchus Pphilippo dixit: *Obsecro te, CAPVT IX.
 de quo ppheta dicit hoc, de se, an de alio quopiam.

*Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens a scriptura ista, prædicauit illi I E S V M. Et dum irent per viam, venerunt ad quandã aquã. Et ait Eunuchus *Ecce aqua, quid vetat quo minus baptizer? Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respon- dens ait: Credo filiũ dei esse I E S V M C H R I S T V M. Et iussit sisti currum, ac descēderunt ambo in aquam, Philippus simul & eunuchus; & baptizauit eum. Cũ autē ascendissent ex aqua, spiritus domini rapuit Philippum, nec amplius vidit eum eunuchus. Ibat enim per viam suam gaudens, Philippus autē repertus est Azoti, & ptransiens euangelizabat ciuitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream.

CAPVT IX.

¶ Lumen adest subitum Paulo adcedente Damascũ

.i. surge.

¶

In loppe cum Dorcadi Petrus ait. Gala. 1.
 *Aulus autē adhuc spirans minas ac cædē aduer- 1. CO. 15.
 sus discipulos dñi, accessit ad principē sacerdotũ, supra, 8.
 & petijt ab eo epistolas, quas perferret Damascũ ad synagogas, *vt si quos inuenisset eius viæ seu viros seu mulieres, vincētos duceret Hierosolymam. supra, 8.
 Et cum iter faceret, cōtiguit vt appropinquaret Damasco. Et subito circūfulgurauit eum lux de cælo, colapsusq; in terrã, audiuit vocē dicentē sibi. *Saul Saul, infra. 22.

Sup. 5.

1. Cor. 15.

quid me persequeris? Dixit autē: Quis es dñs? Dñs autē dixit: Ego sum IESVS, quē tu psequeris. * Durū est tibi cōtra stimulos calcitrare. Is tremēs ac stupēs dixit: * Dñe qd me vis facere? Et dñs ad eū: Surge & ingredere ciuitatē, & dicetur tibi quid te oporteat facere.

Viri autem illi qui erant ei comites itineris, stabāt attoniti, audientes quidē vocē, neminē tñ vidētes. Surrexit autē Saulus e terra, apertisq; oculis neminem visdebat: sed manu ducētes illum, introduxerūt Damascum. Et erat tribus diebus non videns, ac non comedit neque bibit.

supra. 8.

Gal. 1.

2. Cor. 12.

Eratautē quidā discipulus Damasci, nomine Ananias, & dixit ad illum p visum dominus: Anania. Et ille ait: Ecce ego domine. Et dñs ad eum: Surge, & vade in vicum qui vocatur rectus, & quære in domo Iuda Saulū nomine Tarsensem: Ecce em̄ orat. Et vidit per visum virum Ananiā nomine introeuntē, & imponentem sibi manum vt visum reciperet. Respondit autem Ananias: * Dñe audiui ex multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis Hierosolymæ. Et hoc loco habet potestatē a principibus sacerdotum, vincēdi omnes qui inuocant nomen tuum. Dixit autē ad eū dominus: Vade, * quoniam organū electum est mihi iste, vt portet nomen meū coram gentibus & regibus ac filiis Israel. Ego enim ostendam illi, * quanta oporteat eum pro nomine meo pati.

Sup. 3. 4.

Et abiit Ananias, & introiuit in domū, & imposuit ei manus, dixit: Saul frater, dñs misit me, qui apparuit tibi in via qua veniebas, vt visū recipias, & implearis spiritu sc̄to. Et confestim deciderunt ab oculis eius tanquā squamæ, & visum recepit, & surgens baptizatus est. Cūq; cepisset cibū, corroboratus est.

Fuit autē Saulus cū discipulis q erāt Damasci, p dies aliquot. Et cōtinuo in synagngis * p̄dicabat CHRISTVM, quod is esset filius dei. Stūbebant autem omnes qui

nes qui eum audiebant, ac dicebant: Nonne hic est qui expugnabat Hierosolymis eos, qui inuocabant nomē illud? Et huc ad hoc venit, vt vinētos illos duceret ad principes sacerdotū: Saulus autē multo magis conualecebat, & confundebat Iudæos, qui habitabant Damasco, affirmans q̄ is esset CHRISTVS.

Expletis autem diebus compluribus, inierunt in ciuitatem Iudæi consilium, vt illum occiderēt. Sed intellexit paulo insidias eorum. Asseruabantque portas die ac nocte, vt eum interficerent. Accipientes autem eum discipuli nocte, *per murum dimiserunt, submit-
tentes in porta. 2. Cor. 11.

Cum autem Saulus venisset Hierosolymam, tentabat se iungere discipulis, & omnes timebant eum, nō credentes quod esset discipulus. Barnabas autem apprehensum illum, duxit ad apostolos, ac narrauit illis, quomodo in via vidisset dominum, & quod loquutus esset ei, & quō in Damasco fortiter egisset in nomine IESU. Et erat cum illis versans Hierosolymis, cum fiducia loquens in nomine domini Iesu. Loquebaturque & disputabat aduersus Græcos: * Illi vero querebant occidere eum. Quod cum cognouisset fratres deduxerunt eum Cæsaream, & emiserunt Tharsum. Igitur et ceteri quidem per totam Iudæam & Galilæam & Samariam habebant pacem, * & ædificabantur versantes in timore domini & consolatione sancti spiritus multiplicabantur. 1. Cor. 4.
psal. 10.

Factum est autem, vt Petrus, dum peragraret per omnes, deueniret etiā ad sanctos, qui habitabant Lyddæ. Reperit autem ibi hominem quendam, nomine Æneam, annis iam octo decumbentem in grabato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus: Ænea, sanctus tuus IESVS CHRISTVS, * Surge & sterne tibi ipsi. Et continuo surrexit, & viderūt eum oēs qui habitabant Lyddæ & Assarone, qui conuersi sunt ad dominum. Mat. Mar. L. 5. 10. 5.

cap. x.

Ioppæ autem fuit quædam discipula nomine Tabitha quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & elemosynis quas præstabat. Factum est autem in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quæ cum lauisset, posuerunt in cœnaculo.

Cum autem vicina esset Lydda Ioppe, ac discipuli audissent quod Petrus esset in ea, miserunt ad eum, rogantes, ne grauairetur venire vsque ad se. Exurgens autem Petrus venit cum illis, Et cum aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum, & circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostendentès tunicas vestesque quas faciebat, cum esset cū ipsis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras, Petrus positis genibus orauit: et conuersus ad corpus, dixit: * Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos, visoque Petro, resedit. Data autem illi manu, erexit eam: & cum vocasset sanctos ac viduas, exhibuit eam viuam. Id autem innotuit per totam Ioppen, & crediderunt multi in dominum. Factum est autem, vt dies multos maneret Ioppæ apud Simonem quendam coriarium.

6. 5. 7.
Mat. R. L.
Ioan. II.

CAPVT. X.

¶ Mox tibi Corneli ab Ioppe Simona vocanti. Parendum docuit visso sancta Petrum.

Vir autem quidam erat Cæsareæ, nomine Cornelius, centurio ex cohorte quæ dicitur Italica religiosus ac timens deum cum tota domo sua præstans elemosynas multas plebi, & deprecansque deum semper. Is vidit per visum manifeste sermo herodici diei nona angelum dei introeuntem ad se, dicentesque sibi: Corneli. At ille intuens eum, ac timore correptus, dixit: Quid est domine? Dixit autem illi: * Orationes tuæ & elemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam coram deo. Et nunc mitte viros Ioppen, & accerses se Simonem qui cognominatur Petrus. Hic diuersatur apud Simonem quendam coriarium, cui est domus iuxta mare; hic dicet tibi quid te oporteat facere.

Ecci. 3. 7.
& 26.
Dan. 4.
* Psa. 14. 4.
Thob. 12.
Esa. 58.
Lu. 11. 11.

Et cum

Et cum discessisset angelus qui loquebatur illi, vocauit duos famulos suos: & militē religiosum ex his qui sibi adhærebant. Quibus cum narraffet omnia, misit illos Ioppen. Postridie vero facientibus illis iter, & appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora domus vt oraret, circa horam sextam. Et cum esuriret, voluit gustare cibum. Parantibus autem illis irruit super eum mentis excessus, & videt cœlum apertum, ac descendens ad se vas quoddam velut linteum magnum, quatuor initijs alligatum, submitte cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia terræ, bestię & reptilia, & volatilia cœli. Et facta est vox ad eum: Surge Petre, macta, & vescere. Ait autē Petrus Nequaquam domine, quia nunquam edi quicquā commune & immundum. Et vox rursus iterum ad eum: Quę deus purificauit, tu communia ne dixeris. Hoc autem factum est tertio. Et rursus receptum est vas in cœlum.

Et dum apud sese hæsitaret Petrus, quæ nam esset visio quam vidisset, ecce viri qui missi erant a Cornelio, percontati de domo Simonis, adstiterunt ad ianuā. Et euocato quopiam, interrogabant, an Simon qui cognominaretur Petrus, illic haberet hospitium. Petro verum cogitante de visione, dixit spiritus ei: Ecce viri quę runt te. surge itaq; & descende, & vade cum eis, nihil hæsitans, propterea quod ego misi illos. Descendens autem Petrus ad viros, qui missi erant a Cornelio ad ipsum, dixit: Ecce ego sum ille quem quæritis. Quæ causa est propter quam venistis? Qui dixerunt: Cornelius centurio, vir iustus, actimens deum, & testimonium habens ab vniuersa gēte Iudeorum, oraculo admonitus est ab angelo sancto, vt accerferet te in domum suam, et audiret verba abs te. Intro vocatos igitur eos, recepit hospitio.

Sequenti vero die Petrus profectus est cum illis,

Lu. 6.

Leui. 5. 11.

Deu. 14.

Iudic. 13.

Mat. 15.

Ro. 14.

Tit. 1.

1. 2.
mat. 1. u.

& quidam ex fratribus ab Ioppenſibus comitati ſunt eum. Poſtridie vero introierunt Cæſaream. Porro Cornelius expeſtabat illos, conuocatis cognatis ſuis, ac neceſſarijs amicis.

1. Pet. 5. Iac. 4. Apoc. 22. Ut autem factum eſt ut introiret Petrus, obuiam progreſſus ei Cornelius, ac prociſus ad pedes, adora- uit eum. * Petrus vero erexit eum, dicens: Surge, & ego ipſe homo ſum. Et colloquens cum illo, intrauit, & offendit multos qui conuenerant, dixitque ad illos Vos ſcitis: non eſſe fas viro Iudæo coniungi, aut accede- re ad alienigenam, ſed mihi oſtendit deus: ne quem communem, aut immundum dicerem hominem, quas propter & incunctanter veni accerſitus. Interrogo ergo, quam ob cauſam accerſiſtis me?

Iaco. 5. Tob. 12. Et Cornelius ait: Die ab hinc quarto uſque ad hanc horam ſedebam ieiunus, & hora nona præcabar in domo mea, & ecce vir ſtetit ante me in veſte ſplendida & ait: corneli, * exaudita eſt de præcatio tua, & eleemoſynæ tuæ in memoria habitæ ſunt coram deo: Mitte ergo, qui eant, Ioppen, et accerſe Simonem qui cognominatur Petrus, hic diuerſatur in ædibus Simonis coſ- riarij iuxta mare, qui ſimulatque venerit, loquetur tibi. Confeſſim ergo miſi ad te, & tu bene feciſti qui ad- ueneris. Nunc ergo omnes nos, teſte deo, adſumus * ut audiamus omnia quæcunque tibi præcepta ſunt a deo.

Rom. 2. Ephes. 6. Colof. 3. 1. Pet. 1. 1. Eſa. 16. Aperiens autem Petrus os, dixit: * Re ipſa com- perio, quod non ſit perſonarum reſpectus apud deum, ſed in quauiſ gente, qui timet ipſum, & operatur iu- ſticiam, iſ acceptus eſt illi. Sermonem quem miſit deus filijs Iſrael, annuncians pacem per Ieſum Chriſtum (hic eſt omnium dominus) ipſi noſtis, de quo ſermo- ne fama diuulgatum fuit in tota Iudæa: rumore pri- mū orto a Galilæa, poſt baptiſma quod prædicabat Ie- ſus annes, * ut Ieſum Nazarenum vnixerit deus ſpiritu ſancto

sancto & virtute, qui obambulauit benefaciendo, & sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam deus erat cum illo. * Et nos testes sumus omnium quæ fecit & in regione iudæorum, & Hierosolymis, quem occiderunt suspensum in ligno. Esa. 43.

* Hunc deus suscitauit tertio die, & exhibuit eum, ut manifestus fieret non toti populo, sed testibus prius ad hoc delectis a deo, nimirum nobis, qui comedimus & bibimus vna cum illo, posteaquam resurrexit a mortuis. * Et præcepit nobis ut prædicaremus populo, ac testificaremur quod ipse sit ille qui constitutus erat a deo iudex viuorum ac mortuorum. * Huic omnes prophæte testimonium ferunt, quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomen eius quisquis crediderit in eum. Lu. 24. 3.
28. 16. 24.
mat. R. L.
Gen. 1. 22.
Esa. 53.

Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant sermonem. Et obstupuerunt hi qui excircumcisorum genere credebant, quotquot venerant cum Petro, quod & ingentes dolorum spiritus sancti effusum esset. Audiebant enim illos loquentes linguis ac magnificantes deum. Tunc respondit Petrus * Num quis prohibere potest, quominus aqua baptizentur hi, qui spiritum sanctum acceperunt sicut & nos? Et iussit eos baptizari in nomine domini. Tunc rogauerunt eum, ut remaneret aliquod dies. sup. 8. 3.

CAPVT.

XI.

Narrat deinde Petrus culpantibus ista quibusdam Ad quæ fidem plebs Antiochena venit.

Audierunt autem apostoli & fratres, qui erant in iudæa, * quod & gentes recepissent sermonem dei. Cumque ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersus illum, qui erant excircumcisione, dicentes: Ad viros preputium habentes introisti, & edisti cum illis. Petrus autem rem ab initio res

Cap. xli:
su. 10.

ACTA

petens, exposuit illis ordine, dicens: * Ego eram in ciuitate Ioppe orans, & vidi raptus extra me visionē, descendere vas quoddam, ceu linteum magnum quatuor initijs emissum e caelo, & venit vsq; ad me. In quā cum intendissem oculos, animaduerti & vidi quadripedia terrarū, & bestias: & reptilia, & volatilia caeli. Audiui autem & vocem dicentem mihi: surge Petre, mandata & vescere. Dicebam autem: Nequaquam domine * quia nihil commune aut immundum vnquam introiuit in os meum. Respondit autem mihi vox rursus e caelo: * Quare deus mundauit, tu ne communia dixeris. Idq; accidit tertio, & rursus omnia subducta sunt in caelum. Et ecce ex templo tres viri praesto aderant in aedibus, in quibus eram, e Caesarea missi ad me. Dixerat autem mihi spiritus, vt congregederer cum illis, nihil haesitans. Porro comitati me sunt & sex fratres hi. Et ingressi sumus in domum viri: isq; retulit nobis, vt vidisset angelum domi suae, qui adstitisset ac dixisset sibi: Emitte viros Ioppen, & accerse Simonem, cognomento Petrum, qui tibi ea dicturus est, per quem serueris & tu, & vniuersa domus tua. Cum autem exorsus essem sermonem, illapsus est spiritus sanctus in illos, * quemadmodum & in nos fuerat illapsus initio. Veniebat autem in mentem quod dixerat dominus: * Ioannes quidem baptizauit aqua, caeterum vos baptizabimini spiritu sancto. Proinde si par donum dedit illis deus, quemadmodum & nobis, cum credidisset in dominū IESVM CHRISTVM, ego porro quis eram, qui possem obfistere deo?

Gal. 1. His autem auditis obieuerunt, & glorificauerunt deum, dicētes: * Igitur & gentibus deus poenitentiam concessit ad vitam. Et illi quidem qui dispersi fuerant ex afflictione, quae orta fuerat ob Stephanum, perambulauerunt vsque ad Phoenicem & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes sermonem illum, nisi so-

lis

Erant autem quidam ex eis viri Cyprij & Cyrenen
 ses, qui cum introissent Antiochiam, * loquebantur ^{su. 9.} ad grecos, prædicantes dominum I E S U M. Et erat
 manus domini cum eis, multusq; numerus credentiū
 conuersus est ad dominum. Peruenit autem rumor ad ^{infra. 13.} aures ecclesiæ, quæ erat Hierosolymis, super his, * et
 miserunt Barnabam, vt iret ad Antiochiam. Qui cū
 peruenisset, et vidisset gratiam dei, gaudius est, & hor
 tabatur omnes, vt proposito cordis p̄seuerarent adhæ
 rere domino. * Nam erat vir bonus, ac plenus spiritu ^{f. 9.} sancto, & fide. Et addita est multa turba domino.

Profectus autem Barnabas Tarsum, vt quæreret
 Saulum, quem cum inuenisset perduxit Antiochiam
 Accidit autem vt annum totum consuetudinem age
 rent cum ea congregatione, docerentq; turbam multā
 & discipuli cognominarentur primum Antiochiæ
 Christiani.

* In his autem diebus superuenerunt ab vrbe Hie ^{infra. 21.} rosolymorum propheta Antiochiam, surgēsq; vnus
 ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum, fa
 mem magnam futuram in toto terrarum orbe quæ ac
 cidit sub Claudio Cæsare. Discipuli autem prout cui
 que suppetebat. * proposuerunt in subsidium mit
 tere habitantibus in iudæa fratribus: quod & fece ^{Ephe. 4.} runt, mittentes ad seniores per manum Barnabæ ac ^{1. Cor. 16.} Sauli. ^{2. Cor. 9.}

CAPVT XII.

¶ Obstupuere Petri quando cecidere catene
 i: i: pediculari morbo

¶ Pthyriasi Herodes, moxq; superbus obit
 Eodem autem tempore iniecit Herodes rex ma
 nus, vt affligeret quosdā de ecclesia. Occidit aut
 Iacobum fratrem Ioannis gladio: videns autem
 quod gratum esset iudæis, perrexit comprehendere

7. 15. & Petrum. Erant autem dies azimorum. Quē cū etiā
 Ma. Rho. apprehendisset, posuit in carcerem, tradens quatuor
 Colof. 4. quaternionibus militum asseruandū: volens post pas-
 iacobi. 5. cha producere eum populo. Et Petrus quidem serua-
 supra. 5. batur in carcere. *Ceterū præcatio fiebat sine intermis-
 sione ab ecclesia ad deum pro eo. Cum autē productus
 rus eum esset Herodes, si ipsa nocte dormiebat Petrus
 inter duos milites, vincētus catenis duabus, * & custo-
 des ante ostium custodiebant carcerem.

Infra. 16. *Et ecce angelus domini adstitit, et lumē refulsit in
 *Luc. 2. habitaculo, percussitq; latere Petri, excitauit eū, dicens
 supra. 5. Surge velociter. Et exciderūt catenæ de manibus eius.
 Dixit autem angelus ad eum: Præcingere & subliga
 soleas tuas. Et fecit sic. Et dicit illi: Circunda tibi vesti-
 mentum tuum & sequere me. Et exiens sequebatur
 eum, & nesciebat quod verum esset quod fiebat p an-
 gelum sed putabat se visum videre, cum autem præce-
 rissent primam ac secundam custodiam / venerunt ad
 portam ferream, quæ ducit in ciuitatē, quæ vltro aper-
 ta est eis. Et exeuntes processerunt vicum vnum, &
 continuo discessit angelus ab eo.

28. 3. Et Petrus ad se reuersus, dixit: *Nunc scio vere, qđ
 Gen. Dan. miserit dominus angelum suū, & eripuerit me e ma-
 nu Herodis, & ex omni expectatione plebis Iudæorū;
 req; perpenſa venit ad domū Mariæ, matris Ioannis,
 qui cognominatus est Marcus, *vbi erant multi con-
 Supr. 1. 2. gregati & orantes. Cum pulsasset autē Petrus ostium
 4. & 5. vestibuli / processit puella vt subauſcultaret, nomine
 Rhode. Et vt agnouit vocem Petri, præ gaudio nō ape-
 ruit vestibulum, sed introcurrens, renūciauit stare Pe-
 infra. 26. trum ante vestibulum. *At illi dixerunt ad eam: Inſa-
 nis. Illa autem affirmabat, sic se habere. At illi dicebāt:
 Angelus eius est. Petrus autem perseuerabat pula-
 sans. Cum autem aperuissent, viderunt eum, & obstu-
 infra. 13. puerunt. Cum inuisset autem eis, * mota manu vt
 tacerent:

tacerent: narrauit illis, quomodo dominus eduxisset ipsum de carcere. Dixit autem: Nunciate Iacob & fratribus hæc. Et egressus abiit in alium locum.

Porro ubi diluxit, erat turbatio non parua inter milites, quid nam accidisset Petro. Herodes autem cum requisisset, nec inuenisset, examinatis custodibus, iussit eos duci. descendensq; a Iudæa Cæsaream, ibi commoratus est.

Eratautem Herodes infensus Tyrijs & Sidonijs.

At illi vno animo venerunt ad eum, & persuaso Blaspho, qui præerat cubiculo regis: petebant pacem: eo quod aleretur regio ipsorum annona regia. * Statuto Ecccl. 11.

autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos, Populus autem acclamabat: Vox dei, & non hominis. Confestim autem percussit eum angelus domini, * eo quod non dedisset gloriam deo: & erosus a vermibus, expirauit. * Porro sermo domini crescebat, ac multiplicabatur. Barnabas Ioan. 9.

autem & Paulus reuersi sunt Hierosolymam, expleto ministerio, * assumpto & Iohanne, cui cognomen erat Marcus. Iosue. 7.
Mat. 2.
Infra. 13.

CAPVT. XIII.

¶ Pisidię vt tabern Dauida tulisse probasti

Verteris ad genteis Paule docesq; tuas.

E*Rant autem quidam in ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ ac doctores, Barnabasque 1. Cor. 1
& Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis tetrarchæ collectaneus, & Saulus: Cum autem illi sacrificarent domino, ieiunarentque, dixit spiritus sanctus: Seegragate mihi barnabam & Saulum in opus ad quod accessui eos. Cumque ieiunassent & orassent, imposituissentque eis manus, dimiserunt.

Et ipsi quidē emissi a spiritu sancto, abierunt Seleuciã r. iiii.

Supra. 12. & inde nauigauerūt in Cyprum. Etcū esset Salami-
ne, annunciauerunt sermonē dei in synagogis Iudæo-
rum. * Habebant autem & Ioannem ministrum.

Et peragrata insula vsq; ad Paphū inuenerunt quē-
dam magum pseudopphetam Iudæum, cui nomen
erat Bariesu: qui erat cum proconsule Sergio Paulo vi-
ro prudente. Hic accersitis Barnaba & Saulo, desidera-
bat audire sermonem dei. * Resistebat autem illis Ely-
mas magus: sic enim interpretatur nomen ei⁹, quæ-
rens auertere proconsulem a fide. Saulus autem qui
idem Paulus, repletus spiritu sancto, intentis in eum
oculis, dixit: * O plene omni dolo & omni versutia fia-
li diaboli, inimice omnis iusticiæ, non desinis inuerces-
re vias domini rectas? Et nunc ecce manus domini sua-
per te, & eris cæcus, non vidēs solem vsq; ad tempus.
Et confestim cecidit in eum caligo ac tenebræ. Et cir-
cūiens quærebat, qui se manu ducerent. * Tunc pro-
consul cum vidisset quod acciderat, credidit, admirans
super doctrinā domini.

EXO. 7. 8.

EccI. 1.

Ioan. 6.

Cum autem a Papho soluisset Paulus, qui cum eo
erant, venerunt Pergen Pamphiliæ. Ioannes autē di-
gressus ab eis, reuersus est Hierosolymam. Cæterū ip-
si peragratis regionibus, a Perga venerunt Antiochiā
Pisidiæ, & ingressi synagogam die sabbatorum, sede-
runt. Post lectionem autem legis ac prophetarum, mi-
serunt principes synagoge ad eos, dicentes. Viri fra-
tres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebē,
dicite.

Supra. 12.

Gen. 47.

EXOD. 14.

Iudic. 7.

Surgens autem Paulus. * & manu silentio indicto,
ait; Viri Israelitæ, & qui timetis deum, audite; Deus
populi huius delegit patres nostros: * & populum in
altum extulit cum essent incolæ in terra Ægypti: * &
brachio excelso eduxit eos ex ea; & circiter quadragin-
ta annorum tempus mores eorū, sustinuit in deserto.
* Ac deletis gentibus septē in terra Chanaan, sorte dis-
tribuit

tribuit eis terrā eorū. Et post hæc annis circiter quadringentis, quinquaginta dedit iudices vsq; ad Samuelem prophetam. * Et exinde postulauerunt regē: de dicit; eis deus Saul filium Cis, virum de tribu Beniamin/annis quadraginta. Et amoto illo, * suscitauit illis Dauid vt esset rex, cui testimonium reddens dixit: Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meū, qui faciet omnes voluntates meas, huius e semine deus, ita vt promiserat adduxit Israeli seruatorē IESUM cum ante prædicasset Ioannes ante faciē introitus eius baptismum pœnitentiæ Israeli. Cum autem impleteret Ioannes cursum, dixit: Quē me arbitramini esse: * Nō sum ego, sed ecce venit post me cuius non sum dignus soleam pedum soluere. 1. Reg. 8.
1. Reg. 16.
Ro. 1. 10. 1

Viri fratres/filij generis Abrahæ, & qui inter vos timent deum, * vobis sermo salutis huius missus est. Qui enim habitabant Hierosolymis, & principes eorum cum ignorarent illum, & voces prophetarū quę per omne sabbatum leguntur, condemnato eo impleuerunt. * nullaq; causā mortis inuenta, petierunt a Pilato vt interficeret illum. Cumq; consummassent omnia quę de eo scripta erant, depositum deligno, posuerunt in monumento. * Deus autem suscitauit eum a mortuis, qui visus est per dies multos his, qui simul ascenderant cum eo a Galilæa Hierosolymam, qui sunt testes eius apud plebem. Mat. 10.
Lucæ. 23.
Luc. 24.
Ioan. 20.
Ro. 6.

Et nos vobis annunciamus, quod eam repromissionem, quę ad patres facta est, deus adimpleuerit filiis illorū, nimirū nobis resuscitato IESU, sicut & in primo scriptū est: * Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod autē suscitauit eū a mortuis, iam nō amplius reuersurum in corruptionem, ita dixit: Dabo vobis sancta Dauid fidelia. Ideo & alias dicit: * Non permittes vt sanctus tuus videat corruptionem. Nam Dauid quidem cum suę ætati inseruisset consilio dei dors psal. 2.
Heb. 1.
psal. 150.

misit: et appositus est ad patres suos. viditque corruptionem. At is quem deus suscitauit, non vidit corruptionem.

Notum igitur sit vobis viri fratres, quod per hunc vobis remissio peccatorum annuncietur & ab omnibus a quibus non potuistis per legem Moysi iustificari, per hunc omnis qui credit iustificatur. Videte ergo ne superueniat vobis, quod dictum est in prophetis: * Videte eos temptores, & admiramini, & euanesce, quia opus operor ego in diebus vestris, quod non credetis, si quis enarrauerit vobis.

Aba. r.

Egressis autem e cœtu Iudæis, rogabant gentes, ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba. Soluta autem cœtu, sequuti sunt multi Iudæi & religiosi profelyti Paulum ac Barnabam, qui alloquentes suadebant eis, * ut perseverarent in gratia dei.

Mat. 24.

Sequenti vero sabbato pene vniuersa ciuitas conuenit ad audiendum sermonem dei. Videntes autem turbas Iudæi, repleti sunt zelo, & contradicebant eis quem a Paulo dicebantur, contradicentes ac loquentes blasphemias. Tunc sumpta fiducia Paulus ac Barnabas,

Mat. 10. 15

dixerunt: * Vobis oportebat primum loqui sermonem dei, sed quoniam repellitis illum, & indignos vos iudicatis æterna vita, ecce conuertimur ad gentes, sic enim

Esa. 49.

Esa. 55.

Ioan. 6.

Esa. 54.

nobis præcepit dominus: * Posui te in lucem gentium ut sis salus usque ad extremum terræ. * Audientes autem gentes, gauisæ sunt & glorificabant sermonem domini

& crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam. Diuulgabatur autem sermo domini per vniuersam regionem. Iudæi vero extimulauerunt mulieres religiosas & honestas, et primos ciuitatis, & excitauerunt persecutionem in Paulum ac Barnabam, & eiecerunt eos de finibus suis. * At illi excusso puluere pedum suorum in eos venerunt Ioniæ. Porro discipuli replebantur gaudio & spiritu sancto.

Mat. 10.

Mar. 6.

Luca. 9.

Quo minus in Lystris holocausta crementur odora.
Paulo, vix magna voce inhibere potest.

FActum est autē Iconij vt simul introierēt syna-
gogā Iudeorū, & loquerentur sic, vt crederet
Iudæorū simul et Græcorū copiosa multitudo.

Qui vero increduli erant Iudæi, concitauerunt, &
corruerunt animos gentium aduersus fratres. Mul-
to igitur tempore demorati sunt, * fortiter agentes
præsidio domini, qui testimonium perhibebat sermo
ni gratiæ suæ, dabatque vt signa & prodigia fierent p
manus eorum.

16. 28. 16.
Mat. Mar

* Diuisa est autem multitudo ciuitatis, & quidam
quidē stabant a Iudæis quidam vero ab apostolis. Cū
autem factus esset impetus gentium pariter ac Iudeo-
rum vna cum principibus suis, vt vim adferrent ac la-
pidarent eos, re intellecta, * cōfugerūt ad ciuitates Ly-
caoniæ Lystram & Derben, & finitimam vndiq; regi-
onem, & ibi prædicabant euangelium.

Supra. 6.

* Et quidam vir Lystris debilis pedibus sedebat,
claudus ab vtero matris suæ, qui nunquam ambulaue-
rat, hic audiuit Paulum loquentem. Qui intuitus eū
& videns quod fidem haberet, fore, vt saluus fieret,
dixit magna voce: Surge in pedes tuos rectus. Et exi-
ijt, ambulabatque.

Mat. 10.

Supra. 3.

Turbæ vero cum vidissent quod fecerat Paulus,
sustulerent vocem suam Lycaonice, dicentes: Dij in
specie hominum descenderūt ad nos. Et vocabāt Bar-
nabam Iouem, Paulum vero Marcuriū, quod is esset
dux sermonis. Sacerdos autē Iouis, qui erat ante ciui-
tatem illorum, tauros & coronas ad vestibula afferēs,
cum turbis volebat sacrificare. Quod vbi audierunt
apostoli, Barnabas & Paulus, conscissis vestibus suis
insilierunt in turbam, clamantes ac dicentes: Viri cur
ista facitis? * Nos quoq; iisdē, quibus vos obnoxij malis
sumus homines annūciātes, vt ab istis vanis cōuertamini

Lucæ. 5.
psal. 13. 52

Pfal. 145. ad deum viuum, qui fecit cœlum & terram, * & mare,
Apoc. 14. & omnia quæ in eis sunt, qui in preteritis ætatibus sibi
infra. 17. nebat omnes gētes ingredi vijs suis. Quanquam non
Mat. 5. expertem testimonij se ipsum esse sinebar, * dum beneficia conferret de cœlo, nobis dans pluias ac tempora fructifera, implens cibo & læticia corda nostra. Et hæc dicentes vix cōpescuerūt turbas, ne sibi imolarēt.

Superuenerūt autē quidā ab Antiochia & Iconio
2. Cor. 11. Iudæi, qui cum persuasissent turbis, * ac Paulū lapidatū sent, extraxerunt eū e ciuitate, existimātes illū mortuum esse. Circudentibus autē eum discipulis, surrexit & intrauit ciuitatē. Ac postero die profectus est cum Barnaba Derben. Cumq; euāgelizassent ciuitati illi, ac docuissēt multos reuersi sunt Lystrā, & Iconiū, & Antiochiam, denuo confirmantes animas discipulorum,
Luc. 24. exhortantesq; vt perseverarent in fide; * & q; p multa
Hebr. 10. tas afflictioēs oporteat nos intrare in regnū dei.

Et cum suffragijs creassent illis p singulas ecclesias presbiteros, precati q; essent cū ieiunijs, commendauerūt eos domino, in quē crediderant; peragrataq; Pisidia, venerūt in Pamphiliā: & cū loquuti essent sermonem Pergæ, descēderunt in urbem Attaliā; & inde soluerunt Antiochiam, * vnde erant traditi gratiæ dei in opus quod cōpleuerunt. Cum autem venissent & congregassent ecclesiam, retulerunt quæcūq; fecisset deus secum. * & quod aperuisset gentibus ostium fidei. Cōmorati sunt autem illic multum temporis cum discipulis.

CAPVT. XV.

¶ Reddere non possunt Moysi decreta salutem,
 Hanc siquidem nouit sola dedisse fides.

Gala. 5.

2. Cor. 6.

Eccle. 13.

ET quidā qui descēderant a Iudæa, docebant fratres: * nisi circūcidamini secundū morem Moysi non potestis esse salui. Cum orta ergo seditio & disceptatio esset non exigua Paulo ac Barnabæ aduersus illos, statuerunt vt ascenderent Paulus & Barnabas, &

bas, & quidam alij ex illis, ad apostolos ac presbiteros Hierosolymam, super hac quæstione. Illi ergo deduciti ab ecclesia pertransibant Phœnicen & Samariam, narrantes conuersionem gentium. * & adferebant gaudium magnum omnibus fratribus. supr. 17.

Cum autem venissent Hierosolimam, * suscepti sunt ab ecclesia, & ab apostolis ac presbiteris, annunciaueruntque quæcunque deus fecisset cum ipsis. Surrexerunt autem quidam de factione pharisæorum, qui crederant, dicentes quod oporteret circuncidere eos, ac precipere, vt seruaurent legem Moysi: conueneruntque apostoli ac presbyteri, vt dispicerent de hoc negotio. infra. 28.

Cum autem magna disceptatio fuisset, Surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quod ab antiquis diebus deus inter nos elegit, * vt per os meum audirent gentes verbum euangelij, crederentque. Et qui nouit corda, deus testimonium prebuit illis, dans illis spiritum sanctum sicut & nobis: nihilque discreuit inter nos & illos, * cum fide purificauerit corda illorum. Lucæ. 22.
Ioan. 31.

Nunc ergo quid tentatis deum, * vt imponatur iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? * Sed per gratiam domini IESU CHRISTI credimus nos saluos futuros, quemadmodum & illi. Rom. 26.
Mat. 23.
Ephæ. 2.
Tit. 1.

* Tacuit autem tota multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum, narrantes quod deus ædidisset signa & prodigia inter gentes per ipsos. Er postquam conticuisset respondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me Symeon narrauit quemadmodum primum deus visitauerit, vt sumeret ex gentibus populum in nomine suo, & huic consonant verba prophetarum. sicut scriptum est: * Post hæc reuertar, ac rursus ædificabo tabernaculum Dauid, quod collapsum est: & diruta eius instaurabo, & erigam illud, vt requirant qui reliqui sunt homines, dominum, & omnes gentes super 1. Cor. 14.
Amos. 9.

Ioan. 15.

quas inuocatum est nomē meum, dicit dominus, qui facit hæc omnia. * Nota a seculo sunt deo omnia hæc opera sua.

Exod. 20.

Deut. 4.

*Ephe. 5.

Propterea quod ego censeo, non obturbandum esse illis, qui ex gentibus conuertuntur ad deum; sed sciendum ad eos, * vt abstineant se ab inquinamentis simulacrorum, * & scortatione, & suffocato, & sanguine. Moses enim ab ætatibus antiquis in singulis ciuitatibus habet, qui ipsum predicent in synagogis, vbi per omne sabbatum legitur.

Tunc placuit apostolis & senioribus cum tota ecclesia, vt delectos ex sese viros mitterent Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Iudam, cognomento Barfabam, & Silam, viros primarios inter fratres missis per manus eorum literis in hanc sententiam.

Gala. 2.

2. Tim. 2.

1. Cor. 7.

Apostoli & presbyteri, & fratres, his qui sunt Antiochiæ, & in Syria & in Cilicia fratribus, qui sunt ex gentibus SALUTEM. Quoniam audiuimus, * quod quidam e nobis egressi, turbauerunt vos, verbis labefactantes animas vestras, iubentes vos circumcidi, & seruare legem, * quibus non mandaueramus. Visum est nobis vnanimiter congregatis, delectos viros mittere ad vos, cum dilectis nostris Barnaba & Paulo, * hominibus qui exposuerunt animas suas pro nomine domini nostri IESU CHRISTI. Misimus ergo Iudam & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadem. Visum est enim spiritui sancto ac nobis, ne quid amplius imponeremus vobis oneris, quam hæc necessaria: videlicet, * vt abstineatis ab his, quæ sunt immolata simulacris, & sanguine, & suffocato, & scortatione. A quibus si conseruaueritis vos ipsos, bene facietis. VALETE.

Rom. 14.

2. Co. 8. 10.

Illi ergo dimissi venerunt Antiochiam, & congregata multitudo reddiderunt epistolam. Quam cum legissent, gauisi sunt super consolatione. Iudas autem & Silas cum essent & ipsi prophetae, sermone copioso adhortati

hortati sunt fratres, confirmaueruntq;. Cōmorati autem illic aliquantulum temporis dimissi sunt cum pace a fratribus ad apostolos. Visum est autē Silæ manere ibidem. * Paulus vero & Barnabas demorabantur in Antiochiâ, docentes, & annūciantes cum alijs etiam compluribus sermonem domini. Gala, 22.

Post aliquot autē dies dixit ad Barnabam Paulus: Reuertētes iam visitemus fratres nostros per omnes ciuitates, in quibus annūciauimus sermonem domini, quomodo se habeant. Barnabas autem consulebat, ut assumerent & Ioannē, cognomēto Marcum. * Paulus uolebat, ut is qui defecisset ab ipsis ex Pamphilia, nec esset cum eis in opus, adiungeretur. Tam acris autem fuit inter eos disceptatio, ut alter ab altero seiūgeretur, & Barnabas quidē assumpto Marco nauigaret in Cyprum. Paulus uero allecto Sila profectus est, traditus gratiæ dei a fratribus. Perābulabat autē Syriam, ac Ciliiciam, confirmās ecclesias. supr. 13.

CAPVT XVI.

Scita patrū firmat, Paulū Pythona fugantem,

D

Custos præcipitem in carceris ima iacit.

Peruenit autem Derben & Lystram & ecce discipulus quidā erat ibi, nomine Timotheus, * filius mulieris cuiusdā Iudææ fidelis, cæterū patre Græco. * Huic testimonium bonum reddebāt qui Lystris phili. 3. erant & Iconij fratres. Hunc uoluit Paulus secum proficisci, * & assumptum circūcidit eum propter Iudæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes qd pater eius erat Græcus. Gala, 22. cor. 9.

Cum autem pertransirent ciuitates, * tradebant eis seruāda decreta, quæ erāt ordinata ab apostolis & presbyteris, qui erant Hierosolymis. Itaq; ecclesiæ confitebantur fide, & abundabant numero quotidie. Cū pergrassent autem Phrigiam, & Galaticā regionem, ueritq; essent a spiritu sancto loqui sermonem in Asia, profecti in Misiā, tentabant ire in Bithyniam;

& non permisit eos spiritus.

Cum autem petransissent Mysiam, descenderunt Troadem, & visso per noctē Paulo visa est. Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, ac dicens: Profectus in Macedoniam, succurre nobis. Vt autem visum vidit, statim quæsiuimus proficisci in Macedonia, & certifacti, quod vocasset nos dominus ad euangelizandum eis.

Cum soluissemus igitur Troade, recto cursu uenimus Samothracen, & postero die Neapolim, & inde Philippos quæ est prima partis Macedoniae ciuitas, colonia. Eramus autem in eadem vrbe diebus aliquot commorantes, & die sabbatorum egressi sumus e ciuitate iuxta flumen ubi solebat esse precatio, & sedentes loquebamur mulieribus quæ conuenerant. Ee quædam mulier nomine Lydia, purpurarum uenditrix ciuitatis Thyatirorum, colens deum, audiuit: & cuius dominus aperuit cor, ut intenderet his quæ dicebantur a Paulo. Cum autem baptizata esset & domus eius, deprecata est, dicens: Si iudicatis me fidelem domino esse, & introite in domum meam & manete: & adegit nos.

Accidit autem euntibus nobis ad precationem, ut puella quædam habens spiritum Pythonis, occurreret nobis, que quæstum magnum præstabat dominis suis is diuinando. Hæc subsequuta Paulum ac nos, & clamabat, dicens: Isti homines serui dei excelsissimi sunt, & annunciant nobis uiam salutis. Hoc autem faciebat multis dies. Sed ægre ferens Paulus, & conuersus spiritus tui dixit: Præcipio tibi per nomen IESU CHRISTI ut ex eas ab ea. Et exijt eadem hora.

Videntes autem domini eius, quod abisset spes quæ suus sui, apprehensum Paulum ac Silam, traxerunt in forum ad principes, & offerentes eos magistratibus dixerunt: Hi homines conturbant ciuitatem nostram cum

cum sint Iudæi: & annunciant iustituta, quæ non licet nobis suscipere, neq; seruare, cū simus Romani. * Et cucurrit turba aduersus eos, ac magistratus, scissis ve-
 sibus suis, * iusserunt eos virgis cedi. Cumq; multas plagas eis imposuissent, coniecerunt eos in carcerem, præcipientes custodi carceris, vt diligenter custodiret eos: qui cum tale præceptum accepisset, coniecit eos in interiorē carcerem, & pedes eorum strinxit ligno.

Infra. 17.
18. & 19.
2. CO. 11.

Media autem nocte Paulus & silas orantes, * laudabant deum. Exaudiebant autem eos qui vincierant.

Supra. 5.

Subito vero terræ motus factus est magnus, ita vt cōcuterentur fundamenta carceris. * Et statim aperta sūt omnia ostia, & omnium vincula soluta sunt. Experre-
 tus autem custos carceris, cum videret ianuas apertas carceris, euaginato gladio erat seipsum interfecturus, existimans aufugisse vincios. Clamauit autē Paulus voce magna, dicens: Ne quid feceris tibi ipsi mali.

Sup. 5. 12.

vniuersi enim hic sumus. Postulatoq; lumine, irrupit ad tremefactus accidit Paulo & silæ, ad pedes: & productis illis foras, ait: domini, quid me oportet facere, vt saluus fiam? At illi dixerūt: * Crede in dominum

IESVM, & saluus eris tu & domus tua. * Et loquuti sunt ei sermonem domini, & omnib⁹ qui erant in domo eius. Et assūptis illis in illa hora noctis, abluit pla-

Ioan. 3. 6.
mar. 16.

gas, & baptizatus est ipse & omnes domestici illius continuo. * Cumq; perduxisset eos in domum suam apposuit eis mensam, & exultauit, quod cum vniuersa

Lu. 5. 19.

domo sua credidisset deo. Et cum dies ortus esset, miserunt magistratus viatores, dicentes: Dimitte hos mihi illos. Nunciauit autem custos carceris sermo-
 nes hos Paulo: miserunt magistratus vt dimittant. Nunc igitur exeuntes, ite in pace. Paulus autem dixit eis: Cætos nos publice, indicta causa, cum simus Roma-
 ni, coniecerunt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt: Non profecto, sed veniant ipsi, ac nos educant.

Nunciauerunt autē magistratibus viatores verba hęc
timueruntq; audito quod Romani essent, & veniens
tes deprecati sunt eos: & eductos rogabant, vt egres
derentur e ciuitate. Egressi autem e carcere, introierūt
ad Lydiam: & visis fratribus, consolati sunt eos: et pro
fecti sunt.

CAPVT XVII.

¶ Thessalonicā aperit Christi vitamq; crucemq;
Athenis

Cecropiæ ignoto est ara sacrata deo.

U^m autem iter fecisset per Amphipolim &
Apolloniam, venerunt Thessalonicam, vbi es
rat synagoga Iudæorum. Secundum consue
tudinem autem suam Paulus introiuit ad eos, & per
sabbata tria diserebat eis e scripturis, ad apertens & al
legans, * quod CHRISTVM, oportuisset pati, &
resurgere a mortuis: & quod hic esset Christus Iesus,
quem ego, inquit, annuncio vobis. * Et quidā ex eis
crediderunt, & adiuncti sunt Paulo & Silæ, & religio
forum Græcorū multitudo magna, mulieresq; primæ
riæ non pauca.

Esa. 21.

Hic. 5. 7.

sup. 16.

Ioan. 18.

2. Cor. 11.

Zelo autem commoti * Iudæi increduli, & assum
ptis quibusdam circumforaneis viris malis, ac turba
coacta, concitauerunt ciuitatem, & urgentes domum
Iasonis, quærebant eos producere ad populum. Et cū
non inuenissent eos, trahebant Iasonem, & quosdam
fratres ad principes ciuitatis, clamantes: * Hi qui tere
rarum orbem conturbauerunt, huc quoque venerunt,
quos clanculum excepit Iason: * & hi omnes cōtra de
creta Cæsaris faciunt, regē alium dicentes esse IESVM.
Concitauerunt autem turbam, et magistratus ciuitatis
audientes hæc. Et accepta satisfactione ab Iasone, & a
cæteris, dimiserunt eos.

* Fratres vero confestim per noctem emiserunt Pau
lū simul & Silam in Berrhœam. Qui cū aduenissent,
abierunt

abierunt in synagogam Iudæorum. Hi autem erant summo genere nati inter eos qui erant Thessalonice, qui receperant sermonem cum omni animi promptitudine, * quotidie scrutantes scripturas, an hæc ita se haberent. Et multi quidem crediderunt ex eis, & Græcæ mulieres honeste, & viri non pauci. Cum autem cognouissent Thessalonicensis Iudæi, quod & Berrhæc annunciatus esset a Paulo sermo dei, venerunt, * & illic quoque commouebant turbas. Statimque tunc Paulum miserunt fratres, ut iret velut ad mare. Silas autem & Timotheus remanserunt ibi. Porro qui prosequabantur Paulum, deduxerunt eum Athenas usque: * accedente mandato ad Silam ac Timotheum, ut quam celerime venirent ad se, profecti sunt.

Paulus autem cum Athenis eos expectaret, incans descendebat spiritus eius in ipso, cum videret simulacrum cultui deditam civitatem. * Disputabat igitur in synagoga cum Iudæis & religiosis, & in foro quotidie cum his qui ipsum forte adissent. Quidam autem Epicurei & Stoici philosophi conflictabantur cum eo, & quidam dicebant: Quid vult spermologus hic dicere? Alij vero, novorum, inquebant, dæmoniorum videtur annunciator esse, * quod IESVM & resurrectionem annunciaret eis. Et apprehensum eum ad Marcium vicum duxerunt, dicentes: Possumus ne scire, quæ sit ista nova, quæ a te refertur, doctrina? Nova enim quædam ingeris auribus nostris. Volumus ergo scire quidnam velint hæc esse. Athenienses autem omnes, & qui illic versabantur hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi ad dicendum aut audiendum aliquid novi.

Stans autem Paulus in medio Martij vici, ait, Viri Athenienses, per omnia fere superstitioniosiores vos video. Pretereans enim & contemplans culturas vestras, inueni & aram, in qua inscriptum erat: Ignoto deo. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego annuncio vobis,

- Pfal. 145. * Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt.
 Esa. 66. hic cæli & terræ cum sit dominus, * non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam & habitum per omnia; * fecitq; ex vno sanguine omne genus hominum, vt inhabitaret super vniuersam faciem terræ; præfinijq; præstituta tempora, præfixitq; terminos habitationis eorum, vt quærent deum, si forte palpent eum & inueniant, quamuis non longe absit ab vnoquoq; nostrum. * Per ipsum enim viuimus & mouemur, & sumus, sicut & quidam vestratum poetarum dixerunt: Nam huius progenies etiam sumus, Genus ergo cum simus dei: * non debemus existimare auro & argento, vt lapidi arte sculpto, & inueto hominis, numen esse simile.

- Et tempora quidem huius ignorantia: * cum hæc nus dissimularit deus: * nunc annunciat hominibus, vt omnes vbiq; respiciant: eo quod statuit diem, in quo * iudicaturus est orbem terrarum cum iusticiis, per eum virum, per quem decreuerat, fide præstita omnibus, * cum excitat illum ex mortuis.

- Rom. 2. Cum audissent autem resurrectionem mortuorum alij quidem irridebant, alij vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exiuit e medio eorum. Quidam vero viri adhærentes ei, crediderunt, in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, alijq; cum eis. CAPVT. XVIII.

- ¶ Verbum ter senos mensis docet, inde Corinthi Sicq; eloquens Ephesi & doctus Apollo facit.
 2. Tim. 4. **P**ost hæc Paulus digressus Athenis, venit Corinthum. & nactus quendam Iudæum, * nomine Aquilam. Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, et Priscillam uxorem eius, eo quod præcepisset Claudius, omnes Iudæos Rhoma decedere: accessit ad eos * & quia eiusdem erat artificij manebat apud eos & opera

& operabatur. Erat autem ars illorum texere * tabernacula.
 macula. * Disputabatur autem in synagoga per omne sabbatum. ^{Supra. 13.}
 batum, suadebatque iudeis pariter & Grecis. ^{14. & 17.}

* Cum venissent autem e Macedonia silas & Timothyus, coartabatur spiritu Paulus, testificans iudeis, Christum esse Iesum. contradicentibus autem eis, ac blasphemam loquentibus, excussis vestimentis, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: * Mundus ego post hac ad gentes vadam. Et migrans inde, intrauit in domum cuiusdam, nomine Iusti, colentis deum, cuius domus erat contigua synagoga. * Crispus autem archisynagogus credidit domino cum tota domo sua, multique Corinthiorum audientes credebant ac baptizabantur. ^{Sup. 13.}

* Dixit autem dominus nocte per visionem Paulo: ^{Sup. 16.}
 Noli timere, sed loquere, & ne taceas, propterea quod ego sum tecum: & nemo adoriatur te, ut affligat te * quoniam ^{1. Co. 3.}
 tuus populus est mihi multus in hac ciuitate. Sedit autem ibi annum & sex menses, docens eos sermone dei.

Ceterum cum Gallio ageret proconsulem Achaiae, insurrexerunt uno animo iudei in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal, dicentes: * contra legem hic suadet hominibus colere deum. cum autem Paulus iam pararet aperire os, dixit Gallio ad iudeos: Si qua iniuria esset, aut facinus malum, o iudei, merito vos sustinerem: si vero quaestio est de sermone ac nominibus & lege vestrate, vos ipsi, videritis. Iudex enim ego hominum non sum. Et abegit eos a tribunali. Apprehensum autem omnes Graeci Sophrenem principem synagoga, percutiebant ante tribunal, neque quicquam eorum Gallioni curae erat. ^{Infra. 12.}

Paulus vero deinde commoratus dies multos, valedicens fratribus, abnauigauit in Syriam, comitantibus eum Priscilla & Aqila, * posteaque raserat caput in Cechreis: habebat enim votum. Deuenitque Ephesum, et illos ibi reliquit. ^{cor. 9.}

Ipsē vero ingressus synagogam, disputabat cū Iudæis
 Rogantibus autē eis, vt tēpore ampliori maneret apud
 se; non annuit, sed valedixit illis, dicēs: Oportet omni
 no me festū, quod istat, agere Hierosolymis, sed iterū
 reuertar ad vos, deo volēte. Et soluit Epheso, *cumq;
 puenisset Cæsaream, ascendissetq; & saluasset ecclesiā
 supra. 10. *descēdit Antiochiā. Et commoratus illic aliquantū
 supra. 13. temporis, profectus est, perambulans ex ordine Galas
 ticā regionē ac Phrygiam, cōfirmans oēs discipulos.
 1. Cor. 3. *Iudæus autem quidā Apollos nomine, Alexandri
 nus genere, vir eloquens, deuenit Ephesum, potēs in
 Mar. 6. scripturis. Hic erat institutus in via domini, & feruēs
 spiritu loquebat, & docebat diligenter ea quę sunt do
 mini, sciens tantū baptisma Ioannis. *Et hic cepit li
 bere loqui in synagoga. Quem cum audissent Priscila
 & Aquila/assumpserunt eum, atq; exactius expos
 suerunt ei viam dei. Cū autē vellet ire Achiāiam, exhor
 tati fratres scripserūt discipulis/vt susciperēt eū. Qui
 cū venisset, cōtulit multū his qui crediderūt per gra
 tiā. Vehementer eīm Iudęos reuincebat publice. *ostē
 dens per scripturas quod IESVS esset CHRISTVS.

CAPVT XIX.

¶ Abluti rursus per flatus dona prophetant

Tecq; Ephesus celebris magna Diana colit.

1. Cor. 1. 3.

Actum est autem, *cū Apollos esset Corinthi,
 vt Paulus peragratis superioribus partibus, ve
 niret Ephesum; & repertis quibusdam discipu
 lis, dixit ad eos: Num spiritum sanctum accepistis po
 stea quā credidistis? At illi dixerunt ad eum. Imo neq;
 sit ne spiritus sanctus, audiuimus. Et ait ad illos: Quo
 ergo baptizati estis? At illi dixerunt: Ioannis baptis
 mate. *Dixit autem Paulus: Ioannes quidem baptiza
 uit baptismo pœnitentię, populo loquens de eo, qui
 venturus esset post ipsum, vt crederent / hoc est, de
 CHRISTO IESU. His auditis baptizati sunt in no
 mine

3. 1. 3. 1.
 M. R. L. 1.

mine domini IESV. Et cū imposuisset illis man⁹ Paulus, * venit spiritus sanctus super eos, & loquebantur ^{sup. 2. 4.} linguis, & prophetabant. Erant autem omnes viri fere duodecim.

* Introgressus autē synagogā, libere loquebat̄ ad tres ^{sup. 9. 13.} menses, disputans & suadens de regno dei. Cum autē ^{14. 17. 18.} quidam indurarentur: nec crederent male loquentes de via domini coram multitudine, * digressus ab illis ^{Mat. 10.} segregauit discipulos, quotidie disputās in schola Tyranni cuiusdam. Hoc autem factum est per biennium ita vt omnes q̄ habitabant in Asia, audirent sermonē domini IESV. Iudæi simul & Græci. * Virtutes q̄ nō ^{Mar. 16.} vulgares ædebat deus per manus Pauli, ita vt etiā sua per infirmos deferrentur a corpore eius sudaria & semicincta, & recederent ab eis morbi, & spiritus mali egrederentur.

Tentauerunt autem quidam e circumeuntibus Iudæis exorcistis inuocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen domini IESV, dicentes: Adiuramus vos per IESVM, quem Paulus prædicat. Erant autē quidā filij. Sceuræ Iudæi principis sacerdotū septē qui hoc faciebant. Respondens autem spiritus malus dixit: IESVM noui, & Paulū scio, vos autē qui estis? Et insiliens in eos homo, in quo erat dēmonium malū & dominatus eis, inualuit contra eos / ita vt nudi & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autē innotuit omnibus Iudæis simul & Græcis / qui habitabāt Ephesi: & incidit timor super omnes illos, & magnificabat nomen domini IESV.

* Multiq; credentiū veniebant, confitentes & annū ^{Mat. 3.} clantes facta sua. Multi autē ex eis, qui curiosas artes exercuerant, comportatos libros exusserunt corā omnibus, & supputatis precijs illorū, repererūt pecuniæ quinquaginta millia. Ita fortiter crescebat sermo dei & cōfirmabat. His autē expletis, * proposuit Paul⁹ in spū ^{sup. 18.}

transita Macedonia & Achaia, ire Hierosolymam, dicens: Postquam fuero ibi, oportet me & Rhomā videre. Missus autem in Macedoniam duobus ex his qui ministrabant sibi, videlicet Timotheo & Erasto, ipse remansit ad tempus in Asia.

Infr. 30. 21
2. cor. 11.
supra. 16.
Esa. 2. 45.
& 46.
Hier. 1. 10
Psal. 113.
* Ortus est autem illo tempore tumultus non exiguus de illa via. Nam quidam nomine Demetrius faber argentarius, qui faciebat delubra argentea Dianæ præstabat artificibus non exiguum quantum: quibus concouctis, & his qui similitudinem rerum erant opifices, dixit: Viri, scitis quod ex hoc opificio questus nobis est, & videtis & auditis, quod non solum Ephesi, sed pene toti Asiae Paulus hic persuasit, & auertit multam turbam, & videtis autem hæc pars nobis in periculum venit, ne reprobetur, verum etiam ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo habeatur: futurumque sit, ut etiam destruat manustas eius, quam tota Asia et orbis colit.

Infra. 21.
1. cor. 4.
1. cor. 11.
supr. 61.
* His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicentes: Magna Diana Ephesiorum. * Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, correpto Gaio & Aristracho Macedonibus, comitibus Pauli. * Paulo autem volente intrare ad populum, non permiserunt discipuli. Quidam autem & ex Asia primoribus, qui erant amici eius, miserunt ad eum rogantes, ne se daret in theatrum. * Alij quidem igitur aliud clamabant. Erat enim concio confusa, & plebsque nesciebat qua ex causa conuenissent.

Infr. 21.
De turba autem protraxerunt Alexandrum prope lentibus eum Iudæis. * Alexander autem manu silentio postulato, volebat rationem reddere populo. Quæ ut cognouerunt Iudæum esse, vox orta est vna omnium, ferme ad horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum.

Cum autem sedasset scriba turbam, dixit: Viri Ephesij. Quis

Quis enim est hominum, qui nesciat Ephessorum
 ciuitatem cultricem esse magnæ deæ Dianæ; & a Ioue
 delapsi simulacri? Cum igitur his nemo contradicat, os
 portet vos sedatos esse, & nihil præcipitanter agere.
 Adduxistis enim homines istos; neq; sacrilegos, neq;
 contumeliosos in deam vestram. Quod si Demetrius,
 et qui cū eo sunt artifices; habent aduersus aliquē cau-
 sam. * conuentus forenses aguntur, & proconsules sūt Rho. 10.
 accusent inuicem. Si quid autem de rebus alijs quæri-
 tis; in legitima concione dirimetur. Nam periculū est,
 * ne seditionis hodiernæ, rei fiamus, cum nulla subsit
 causa, vnde poterimus reddere rationem concursi isti 2. Cor. 6.
 us. Et cum hæc dixisset, dimisit concionem.

CAP VI. XX.

¶ Blando ac letheo pressus cadis Eutyche somno.
 Paule times ouibus multa pericla tuis.

Postquā autē cessauit tumultus, vocatis ad se Pau-
 lus discipulis, cōplexusq; illos/profectus est / vt
 iret Macedoniā. Cum autē perambulasset partes
 illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit in
 Græciam; & ibi paractis mensibus tribus, * cum esset 2. Cor. 11.
 illi structe insidiæ a Iudæis soluturo in Syriam, habe-
 bat in animo, vt reuerteretur per Macedoniam. Comi-
 tatus est autem eum vsque ad Asiā Sopater Berrhœ-
 ensis, Thessalonicensium vero Aristrachus, & Secun-
 dus, & Gaius Derbæus, ac Thimotheus; * Asiani ve- 2. Tim. 4.
 ro Tychicus & Trophimus. Hi cum præcessissent, ex infra. 21.
 præclarunt nos Troade; nos vero ab nauigauimus post
 dies azymorū a Philippis, & venimus ad eos Troas
 dem intra dies quinque, vbi demorati sumus diebus
 septem.

Vno autem die sabbatorum, * cū conuenissent disci-
 puli ad frangendum panē; Paulus differebat eis, pro Sup. 2.
 secturus postriedie, protraxitq; sermonem vsq; in meæ 1. Cor. 11.
 diā noctem. Erāt autem lucernę multę i cœnaculo vbi

eramus cōgregati. Sedens autē quidā adolescens nomi-
 ne Eutyclus in fenestra, cum degrauiaret somno pro-
 fundo, differente diu Paulo, magis depressus somno,
 decidit ex tertio cœnaculo deorsū, & sublatus est mor-
 tuus. Cum descendisset autem Paulus, incubuit super
 3. Reg. 17. eum, & complexus dixit. * Nolite turbari, anima em̄
 4. Reg. 4. eius in ipso est. Cum ascendisset autē, * fregissetq; panē
 * sup. 2. ac degustasset, diu colloquutus vsq; ad diluculum, ita
 1. Cor. 11. demū profectus est. Adduxerūt autem puerū viuen-
 tem, & refocillati sunt non mediocriter.

Nos autē conscensa naui soluimus Asson, inde excep-
 turi Paulū. Sic enim ordinauerat ipse per terrā iter fac-
 cturus. Cum autē conuenissemus Asson recepto eo ve-
 nimus in Mitylenem. Et inde nauigantes, sequēti die
 venimus contra Chium. Postridie vero appulimus Sa-
 mum, & commorati Trogyllij, proximo die venim⁹
 in Miletum: proposuerat enim Paulus præternauiga-
 re Ephesum, ne tempus tereret in Asia. * Festinabat
 enim, si possibile sibi esset, vt diem pentecostes ageret
 Hierosolymis.

A Miletō autem missis Ephesū nuncijs, accessit
 presbyteros ecclesiæ: qui cū peruenissent ad ipsū / die
 xit eis, Vos scitis a primo die, quo ingressus sū Asia,
 supra. 19. * quomodo vobiscū per ōne tempus fuerim, seruiēs
 1. Tim. 3. domino cū omni animi humilitate; * cūq; multis lac-
 chrymis & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex in-
 fidijs Iudæorum, vt nihil suffugerim eorū quæ essent
 in rem vestram, quin annūciarem vobis, & docerem
 2. Tim. 2. vos publice ac per singulas domos, testificans Iudæis
 2. Pet. 3. simul & Græcis, * Eam quæ erga deum est, pecc-
 Heb. 9. 12. nitentiam ac fidem, quæ est erga dominum nostrum

I E S V M

Et nunc ecce ego alligatus spiritu, proficiscor Hiero-
 solymam, quæ in ea obuentura sint mihi ignorās, nisi
 quod spiritus sanctus per singulas ciuitates testificat⁹
 dicens

dicens, quā vincula & afflictiones me manent. * Verū philip. 1.
 nihil me mouet: neq; vita mea chara est mihi ipsi, vt cō-
 summem cursum meum cum gaudio, & ministeriū
 quod accepi a domino I E S V ad testificandum euāge-
 lium gratiæ dei. Et nunc ecce ego scio, quod posthac
 non videbitis faciem meā vos omnes, per quos trāsiui
 prædicans regnū dei. Quapropter cōtestor vos hodi-
 erno die, * quod mūdus ego sū a sāguine omniū. Nō 2. Reg. 3.
 em̄ subterfugi, quominus annūciarim omne consiliū Dan. 13.
 dei vobis. * Attendite igitur vobis & cuncto gregi, in 1. Tim. 3.
 quo vos spiritus sanctus posuit episcopos ad regēdū
 ecclesiā dei, * quā acquisiuit sanguine suo. Heb. 9.

Ego em̄ noui hoc * quod ingressuri sint post discer-
 sum meum lupi graues in vos, nō parcentes gregi. Et
 ex vobis ipsis exorientur viri, loquentes peruersa, vt
 abducant discipulos post se, * propter quod vigilate 2. Tim. 4.
 memores, quod per triēniū nocte & die nō cessaueri
 cum lachrymis monere vnumquemque.

Et nunc commendo vos fratres deo, * & sermoni Ioan. 1.
 gratiæ ipsius, qui potēs est superstruere et dare vobis
 hæreditatem inter sanctificatos omnes.

* Argētum & aurum, aut vestem nullius concupi- 2. Cor. 12.
 ui, imo * ipsi scitis, quā necessitatib⁹ meis, & his q me Gen. 3. 31.
 cū sūt, suppeditauerunt manus hæ. Oīa ostēdi vobis, Leuit. 19.
 quod sic laborantes oportet suscipere infirmos, ac me
 minisse verborum domini I E S V, quoniā ipse dixit,
 * Beatum est dare potius quam accipere. Luc. 6. 11.

Et cum hæc dixisset, positus genibus suis, orauit cū
 omnibus illis. Magnus autem fletus coortus est omni-
 um: & ruentes in collum Pauli, osculabantur eum do-
 lentes: maxime ob sermonem quem dixerat, quod am-
 plius faciem eius non essent visuri. * Et deducebant e- Infra. 21.
 um ad nauem.

CAPVT. XXI.

¶ Colligat hic Agabus Pauli palma scy pedesq;
 Sic Paulum in Solymis dupla catena ligat.

Cum autē factū esset vt soluissemus, auulsi ab eis, recto cursu venimus Coū: & sequenti die Rhodum, & inde Patarā. Et naēti nauem, quae traiceret in Phoenicem, ea conscensa soluimus.

Cum autē cepisset nobis apparere Cyprus, relicta ea ad sinistram nauigauimus in Syriam, ac venimus *Tyrum; nā huc nauis exponebat onus. Repertisque discipulis, mansimus ibidem diebus septē. * Qui Paulo dicebant per spiritum, ne ascenderet Hierosolymā. Et expletis diebus, profecti ibamus deducentibus nos omnibus * vna cum vxoribus & filiis, donec exissetis ciuitatem, & positis genibus in littore, praecati sumus. Et consalutatis nobis inuicem, conscendimus nauim: illi autem redierunt ad sua.

Nos vero navigatione explicita a Tyro, descendimus Ptolemaidam: & salutatis fratribus masimus die em vnū cū illis. Postridie vero nos q̄ eramus cū paulo, * venimus Caesaream, & ingressi domum philippi euangelistae, qui erat vnus e septem, mansimus apud eum. * Huic autem erant quatuor filiae virgines prophetantes. Et cum permaneremus dies complures, aduenit quidam eludaea propheta, nomine Agabus. Is cum venisset ad nos, tulit cingulum pauli, & alligans sibi pedes ac manus dixit: Haec dicit spiritus sanctus: Virum cuius est cingulum hoc, sic alligabunt Hierosolymis Iudaei, tradentq; in manus gentium.

Cū autem audissemus haec, rogabamus & nos, & ceteri qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymā. Tunc respondit paulus, ac dixit: Quid facitis flentes, ac affligentes cor meum? * Ego vero nō solum vinciri, sed mori paratus sum Hierosolymis pro nomine domini IESU. Cum vero illi non persuaderetur, acquiescimus dicentes: * Domini voluntas fiat.

Post dies autem istos sublatis sarcinis, conscendebamus Hierosolymā. Venerunt autem vna quidam ex discipulis

Mat. 17.
sup. 20.

1. Tim. 3.
Tit. 1.

1. Cor. 9.

sup. 10.

supra. 11.

sup. 20.

Mat. 6.

discipulis a Cæsarea nobiscum, adducentes secum, ad
 pud quem hospitemus, Mnasonem quendam Cy-
 prium, antiquum discipulum. Et cum venissemus
 Hierosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

* Postero autem die introibat Paulus nobiscum ad la-
 cobum, omnesque conuenerunt presbyteri. Quos cum salu-
 tasset, narrabat per singula quæ deus fecisset inter gen-
 tes per ministerium ipsius. Gal. 2.

At illi cum audissent, glorificabant dominum, dixe-
 runtque ei: Vides frater, quot millia sunt Iudæorum
 qui crediderunt, & omnes studiosi sectatores sunt le-
 gis. Audierunt autem de te, quod defectionem doce-
 as a Mose, omnes qui inter gentes sunt Iudæos, & dicēs Gal. 5.
 non debere eos circumcidere filios, neque secundum in-
 stituta viuere. Quid est ergo? omnino oportet conue-
 nire multitudinem. Audient enim te venisse. Hoc er-
 go fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor, vo-
 tum habentes super se. * His assumptis, purifica te cum supra. 18.
 illis, & impende super illis, ut radant capita, & scient 1. Cor. 9.
 omnes quod quæ de te audierunt nihil sunt, & sed ama-
 bulas custodiens & ipse legem. De his autem qui credide-
 runt ex gentibus nos scripsimus, decernentes, ne quid supra. 15.
 huiusmodi obseruent, * nisi ut caueant & ab his quæ
 sunt immolata simulachris, & a sanguine, & suffoca-
 to, & scortatione.

* Tunc Paulus assumptis viris, postero die purifica-
 tus cum illis intrauit in templum, annūcians expletio-
 nem dierum purificationis, donec offerretur pro vno-
 quoque eorum oblatio. 1. Cor. 9.

Dum autem septem dies iam pene essent expleti, hi
 qui ab Asia erant Iudæi, cum vidissent eum in templo
 conturbauerunt totum populum, & iniecerunt ei manus infra. 24.
 clamantes: Viri Israelitæ succurrite. * Hic est ille homo
 qui aduersus populum & legem, & locum hunc om-
 nes ubique docet; insuper & Græcos induxit in tem-

2. Tim. 4. plum, & prophanauit sanctum locum hunc. * Viderant enim Trophimum Ephesum in ciuitate cum ipso, quem existimauerunt quod in templum introdusisset Paulus. * Comotaque est ciuitas tota, & factus est concursus populi. Et apprehensum Paulum, protraherant e templo, statimque clausæ sunt fores.

2. Cor. 6. * Querentibus autem illis eum occidere, nunciatum est tribuno cohortis, quod tota conturbata esset Hierosolyma. Qui statim assumptis militibus ac centurionibus decucurrit ad illos. At illi cum vidissent tribunum ac milites, cessauerunt percutere Paulum. * Tunc accedens tribunus, apprehendit eum, & iussit alligari catenis duabus, & interrogabat, quis nam esset, & quid fecisset. Alij autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu, iussit duci eum in castra. Et cum venisset ad gradus contigit ut portaretur a militibus propter violentiam turbæ. Sequitur enim

2. Cor. 6. 11

1. Cor. 4.

Lucæ. 23.

multitudo populi clamans tolle eum.

Et cum cepisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Licet ne mihi loqui ad te? Qui dixit: Græce nosti?

2. Tim. 2.

* Nonne tu es ille Ægyptus, qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti, in desertum quatuor milia virorum sicariorum? Dixit autem Paulus: Ego sum homo quidem Iudæus Tarsensis Ciliciæ non obscuræ ciuitatis ciuis. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum. Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, & magno silentio facto, alloquutus est lingua Hebræa, dicens.

supra. 19.

CAPVT. XXII.

¶ Dissidium ut nequirit Iudæa tollere lingua
Cædunt Romanum lenta flagella virum.

Viri fratres & patres, audite meam, qua nunc apud vos utor excusationem. Cum audissent autem quod Hebræa lingua sibi loqueretur, magis presertim

supra. 9.

stiterunt silentium. Et dicit: * Ego quidem sum vir Iudæus, natus

datus natus in Tarso Ciliciae, ceterum educatus in hac ci-
 tate * ad pedes Gamalielis, institutus accurate in pa-
 tria lege, sectator dei, sicut & vos omnes estis hodie,
 * qui hanc viam persequutus sum vsque ad mortem, al-
 ligans ac tradens in carceres viros pariter ac mulieres,
 sicut & princeps sacerdotum mihi testis est, & totus se-
 niorum ordo, a quibus etiam epistolis ad fratres acce-
 ptis, * Damascum pergebam, adducturus & illos qui il-
 lic essent vincetos Hierosolimam, vt punirentur.

Supra. 5.

Infra. 26.

supra. 9.

Accidit autem mihi iter facienti & appropinquanti
 Damasco circiter meridiem, vt subito de caelo circumful-
 garet me lux multa, cecidiq; in solum, & audiui vocem
 dicentem mihi: * Saul Saul, quid me persequeris? Ego
 vero respondi: Quis es domine? Dixitq; ad me: Ego
 sum IESVS ille Nazarenus quem tu persequeris. Et qui
 mecum erant lumem quidem viderunt, & exterriti sunt,
 vocem autem non audierunt eius qui loquebatur mecum.
 Dicebam autem: Quid faciam domine? Dominus autem dixit
 mihi: Surge, ac vade Damascum, & ibi tibi dicetur
 de omnibus quae ordinata sunt tibi vt facias. Et cum non
 viderem praegloria luminis illius, per manum deduc-
 tus a comitibus qui erant mecum, veni Damascum.

1. Cor. 11.

Gala. 1.

Ananias autem quidam vir pius, secundum legem testia-
 monio probatus omnium illic habitantium Iudeorum
 veniens ad me, & ad fratres, dixit mihi: Saul frater, recipe
 visum. Et ego eadem hora recepto visu, vidi illum. At ille
 dixit: Deus patrum nostrorum praeparauit te, vt cognos-
 ceres voluntatem suam, & videres id quod iustum est
 & audires vocem ex ore eius * quia eris testis illi apud
 omnes homines, eorum quae vidisti & audisti. Et nunc
 quid contaris? Exurge & baptizare, & ablue peccata
 tua, inuocato nomine domini.

supra. 9.

Factum est autem, cum esse reuersus Hierosolimam, 1. Cor. 11.
 & orarem in templo, vt raperer extra me, * & videret
 te eum dicentem mihi: Festina & exi velociter Hierosolys

Gala. 1.

Gala. 1.

mis, quoniam non recipient testimonium tuum de me. * Et ego dixi: Domine, ipsi sciunt, quod ego pertrahenda in carcerem, & cadebam in singulis synagogis eos qui credebant in te. * Et cum funderetur sanguis Stephani testimonium stitui, ego quoque assistebam et assentiebar morti illius, & custodiebam vel timenda interficientium illum. * Et dixit ad me: Vade, quoniam ego ad gentes procul mita te.

Supra. 7.

Gala. 1.

Ephes. 3.

Audiebant autem eum usque ad hoc verbum. Atque sublatiis vocibus dicebant: Tolle de terra hominem istum, si modo di: non enim fas est eum vivere. Vociferantibus autem eis, & proijcientibus velimenta, & puluerem iactantibus in aerem, iussit tribunus induci eum in castra, * & imperavit eum flagris examinari, ut sciret propter quam causam sic acclamarent eum. Et cum adstrinxisset eum loris, dixit adstanti sibi centurioni Paulus: Num hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare? Quo audito, centurio accessit ad tribunum & nunciavit ei, dicens: Quid facturus es? Hic enim homo Romanus est.

1. cor. 6. 11

Accedens autem tribunus, dixit illi: Dic mihi: num tu Romanus es? At ille dixit: Etiam. Et respondit tribunus: Ego multa summa civitatem istam comparavi. At Paulus ait: Ego vero et natus sum. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum fuerant examinaturi. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quod Romanus esset, & quod vinxisset eum.

Lucæ. 22.

Postero autem die volens scribere certum, qua ex causa accusetaretur a ludæis, solvit eum a vinculis, & iussit principes sacerdotum convenire, totumque concilium, & adductum Paulum stitabat coram illis.

CAP. V. T.

XXIII.

¶

Exemptum vinclis depalmanit insidiasque. Propter, Felicem, & Cæsaris oppodum adit.

Infra. 24.

* Ntentis autem oculis in concilium, Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona converterat sum coram deo, usque in hodiernum diem. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit adstantibus sibi, ut percuterent

terent os eius. Tūc Paulus dixit ad eum Percussurus 1. cor. 4.
 est te deus, paries dealbate. * Et tu sedes iudicās me se Deu. 16.
 cundum legem, & contra legem iubes me percuti? Et
 qui aditabant, dixerunt: Summo sacerdoti dei maledi
 cis: Dixit autem Paulus: Nesciebam fratres, quod pō
 tifex esset. Scriptum est enim: * Principi populi tui Exo. 22.
 non maledices.

Sciens autē Paulus, quod vna pars esset Sadducæo
 rum, & altera pharisæorum, exclamauit in concilio:
 Viri fratres, * ego pharisæus sum, filius pharisæi, * de philip. 3.
 spe & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cum sup. 4.
 hoc dixisset, facta est dissensio inter pharisæos ac Sad
 ducæos, & dissecta est multitudo. * Nam Sadducæi mat. 22.
 quidem dicunt, non esse resurrectionem, neq; angelū,
 neq; spiritum; pharisæi autem vtraq; consentuntur.

Factus est autem clamor magnus; & cum surrexiss
 sent scribæ de factione pharisæorum, depugnabant, dī 23. 18.
 centes; * Nihil mali inuenimus in homine isto. Quid Lu. 10.
 si spiritus loquutus est ei aut angelus, ne repugne
 mus deo.

Et cum magna seditio coorta esset, verit⁹ tribunus,
 ne discerperetur paulus ab ipsis, iussit milites descen
 dere & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum
 in castra. * Sequenti autem nocte adstans ei domin⁹ in. 26. 27.
 ait: Bono animo esto paule. Vt enim testificatus es de
 me Hierosolymis. * sic te oportet & Romæ testi
 ficari. Ephe. 3.
2. Tim. 3.

Facto autem die, collegerunt se quidam ex Iudeis, et
 deuouerūt se, dicentes, neq; efuros se, neq; bibituros.
 * donec occiderent paulū. Erant autē plures quam qua
 draginta viri q̄ hanc cōiurationē fecerant. Qui acces
 serunt ad principes sacerdotum ac seniores, & dixerūt 2 co. 6. 11.
 Deuotione deuouimus nos ipsos, nihil gustaturos, do
 ne coccidamus paulū. Nūc ergo vos significate tribus
 no & concilio, vt cras producat illū ad nos, tanquam
 t. i.

aliquid certius cognituros de eo. Nos vero priusquam appropinquet, parati sumus interficere illum.

Cum autem audisset filius sororis Pauli insidias, venit & intrauit in castra, nunciauitque Paulo. Accersito autem Paulus ad se vno ex centurionibus ait: Adolecentem hunc abduc ad tribunum; habet enim quod renunciet illi. Et ille quidem assumens eum, duxit ad tribunum, & ait: Vincit Paulus accersitum me rogauit, vt hunc adolescentem perducerem ad te, habentem aliquid quod loquatur tibi.

Apprehensa autem tribunus manu illius, secessit cum eo seorsum, & percontatus est illum: Quid est quod habes significandum mihi? Ille autem dixit: Iudaei conspirauerunt vt rogarent te, vt crastino die educeres Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo; tu vero neminem gesseris illis. Insidiantur enim ei ex eis viri plures quadraginta, qui seipsum deuouerunt, ne vel edant, vel bibant, donec interficiant eum, & nunc parati sunt expectantes, vt promittas.

Tribunus igitur dimisit adolescentem, praecepitque ei, ne cui effutias, inquiens, quod haec indicaueris mihi. Et accersitis duobus quibusdam centurionibus, dixit: Parate milites ducentos, vt eant * Caesaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos a tertia hora noctis, & iumenta praebete, vt impositum Paulum saluum perducant ad Felicem praesidem, scriptis licentis in hanc formam:

Infra. 24. * Claudius Lysias potentissimo praesidi Felici salutem. Virum hunc comprehensum a Iudaeis, cum iam esset interficiendus ab eis, superueniens cum exercitu eripui; cognito quod Romanus esset. Volensque scire causam, ob quam accusarent illum, * deduxi eum in concilium eorum. Quem comperi accusari de questionibus legis ipsorum, * nullum dignum morte aut vinculis habentem crimen. Et cum indicatum esset mihi de insidijs,

de insidijs, quas parauerat illi Iudei, protinus misi eum ad te, præcepto dato etiam accusatoribus, vt que habet aduersus eum, dicant apud te. Vale.

Milites vero iuxta quod sibi iniunctum erat, receptum Paulum duxerunt per noctem Antipatridem. Postero autem die dimissi sequitibus, vt cum eo irent reuersi sunt in castra. Qui cum venissent Cesaream, ac tradidissent epistolam præsidi, statuerunt coram eo & Paulum. Cum legisset autem præses, & interrogasset ex qua prouincia esset, & cognouisset quod ex Cilicia Audiam te, inquit. * cum accusatores quoque tui aduenerint. Iussitque in prætorio Herodis custodiiri eum, Deu. 16.

CAPVT

XXIII

Facundus Paulo Tertulus crimina tendit.

Ille sibi impingi crimina falsa probat.

Post quinque autem dies descendit * princeps sacerdos supra. 23. tum Ananias cum senioribus & Tertullo quoque infra. 25. dam oratore, qui adierunt præsidem contra Paulum. Et citato Paulo, cepit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, & multa recte gerantur in populo hoc per tuam prouidentiam, & semper & vbique comprobamus, præstantissime Felix, cum omni gratiarum actione. sed ne diutius te detineam, oro te vt audias nos paucis pro tua humanitate.

Nacti enim sumus virum hunc pestiferum, & concitantem seditionem omnibus Iudeis in vniuerso orbe, * & autorem sectæ Nazarenorum, * qui etiam templum prophanare conatus est, quem & apprehensum volumus secundum legem nostram iudicare. sed superueniens tribunus Lyfias, cum magna vi eripuit eum e manibus nostris, inbens accusatores eius ad te venire, ex quo poteris ipse inquisitione facta de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusasti. t. ii.

Infra. 25.
supra. 21.

museum. Adiecerunt autem & Iudæi, dicentes, hæc ita se habere.

Respondit autem Paulus, cum annuisset ipse præses, ut diceret: Equiore animo pro me ipso causam dico, cum sciam te multis iam annis iudicem fuisse genti huic, qui possis cognoscere, * quod non plures sunt mihi dies, quã duodecim, ex quo ascendi adoraturus Hierosolymam: & neq; in templo compererunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbę, neq; in synagogis, neq; in ciuitate, neq; probare possunt ea de quibus me accusant. * Confiteor autem hoc tibi, quod iuxta viam quam vocant hæresim, sic colo patrium deum, credens omnibus quę in lege & prophetis scripta sunt, spem habens in deum, fore, quam & ipsi expectant, * resurrectionem mortuorum iustorum simul & iniustorum. Quin in hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere erga deũ & homines semper.

* Post annos autem plures accessi, elemosynas exhibiturus in gentem meam, & oblationes, in quibus compererunt me purificatum in templo, haud cum turba, neq; cum tumultu. Quidam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat apud te presto esse & accusare, si quid haberent aduersum me, aut hi ipsi dicant, si quid deprehenderunt in me iniquitatis, * cum stem in concilio: nisi de vna hac voce, qua clamaui inter eos stans. De resurrectione mortuorum ego iudicor hodie a vobis.

Auditis autem his, Felix distulit illos, certo sciens quę ad eam viam attinebant, dicens: * Cũ tribunus Lyfias descenderit, pernoscam causam vestram, iussitque cęturioni, ut custodiret Paulum, sineretq; eum relaxari, & ne quę ex illius familiaribus vetaret subministra re ei, aut adire eum.

Post aliquot autem dies cũ aduenisset Felix cũ Drusilla vxore sua, quę erat Iudęa, accersit Paulũ et audiuit ab eo

ab eo fidem, quæ est in Christum. Disputante autem illo de iustitia & temperantia, * & de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit: In presentia abi, ceterum opportunitatem nactus accersam te, * simul & illud sperans fore, ut pecunia sibi daretur a Paulo, ut solueret ipsum, propter quod & frequenter accersens eum loquebatur cum eo. Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. * Volens autem gratiam præstare iudeis Felix, reliquit Paulum vincitum.

1. 5L. 20.

Heb. 13.

Ephe. 5.

2. Pe. 2.

2. cor. 6.

CAPVT XXV.

¶ Gnare festus (ait) Solymas vñ in Paule remittis

Abnuic hic dicens Cæsara adire volo.

sup. 24.

F* Estus ergo suscepta prouincia, post triduum ascendit Hierosolymam ab vrbe Cæsarea. Significatur etiam illi principes sacerdotum ac primores iudæorum de Paulo, & rogabant eum, postulantes factorem aduersus eum, ut accerserent eum Hierosolymam insidias tendentes, ut interficerent eum in via. Festus autem respondit, ut seruaretur quidem Paulus cæsareæ, se vero breui illo profecturum. Qui ergo inter vos, inquit, potentes sunt, vna nobiscum descendat, & si quod est in hoc viro crimen, accusent eum.

Demoratus autem inter eos diebus amplius quam decem, descendit Cæsaream, & prosterio die sedit pro tribuna li, iussitque Paulum adduci. Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum qui ab Hierosolyma descenderant iudei, multa & graua crimina intendentes aduersus Paulum, quæ non poterant probare, Paulo pro se respondente, quod neque in legem iudæorum neque in templum, neque in Cæsarem quicquam peccasset.

sup. 18.

Festus autem volens gratificari iudeis, Respondens Paulo, dixit: Vis Hierosolymam ascendere, & ibi de his iudicari apud me? Dixit autem Paulus: inf. 25.
* Ad tribunal Cæsaris sto, vbi me oportet iudicari. Iudæis nullam iniuriam feci, sicut & tu melius nos

si. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recusato mori. Si vero nihil est eorum, de quibus hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. Tunc Festus cum consilio colloquutus, respondit: Cæsarem appellasti ad Cæsarem ibis.

Et cum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex et Bernice descenderunt Cæsaream salutaturi Festum. Et cum dies complures ibi commorarentur, Festus regi retulit causam Pauli, dicens: Vir quidam est relictus a Felice vinctus / de quo cum venissem Hierosolymam significarunt mihi principes sacerdotum & seniores Iudeorum, postulantes aduersus illum sententiam. Quibus respondi: Non est Romanis consuetudo ob gratiam donare aliquem hominem, vt pereat * priusquam is quia accusatur presentes habeat accusatores, locum defendendi accipiat de crimine. Cum ergo huc conuenissent, sine vlla dilatione, sequenti die sedens tribunali, iussi adduci virum De quo cum steterent accusatores, * nullum crimine intendebant super hisce rebus de quibus ego suspicabar / sed questiones quasdam de sua superstitione habebant aduersus eum, * et de quo dam IESV defuncto / quem affirmabat Paulus viuere. Hestians autem ego de huiusmodi questione / dicebam: num vellet ire Hierosolymam, & ibi iudicari super istis, Paulus autem cum appellasset, vt seruaretur Augusti cognitioni, iussi seruari eum, donec mittere eum ad Cæsarem.

Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire: Cras inquit, audies eum. Postero autem die cum venisset Agrippa & Bernice cum multo apparatu, & introissent in auditorium cum sribunis & viris principalibus ciuitatis, iubente Festo adductus est Paulus. Et dicit Festus: Agrippa rex / & omnes qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc hominem, de quo ois multitudo Iudorum interpellauit me, & Hierosolymis

Deu. 16.

supra. 23.

supr. 24.

lymis & hic: *acclamantes non oportere eum viuere supra. 3.
 amplius. Ego vero comperi nihil dignum morte eum
 admisisse. Ceterum cum is ipse appellasset Augustū/
 statui mittere eum. De quo quid certum scribam do-
 mino, non habeo. Quapropter p̄dixi eum ad vos, &
 maxime ad te rex Agrippa/ vt examinatione facta, ha-
 beā quod scribā. Iniquum em̄ mihi videtur mittere
 vinctum; & crimina de quibus accusatur, non signi-
 ficare

CAP VI. XXVI.

Quam nihil est Paulus quur insanire putetur.

Nam loquitur sano verba modesta animo.

Agrippa vero ad Paulū ait: Permittitur tibi lo-
 qui pro temeripso. *Tunc Paulus extēta ma-
 nu pro se dicebat: Super omnibus de quibus supra. 12.
 accusor a Iudæis, rex Agrippa, existimo me beatū qui 13, & 21.
 causam dicēturus sim apud te hodie cum tu maxime
 sis gnarus earum, quæ apud Iudæos sunt, & consuetu-
 dinum, & quæstionum. Quapropter obsecro te, vt pa-
 tientur me audias. Itaque vitam quidem meam, quā
 egi ab adolescētia, quæ ab initio fuit in gente mea. Hie-
 rosolymis, nouerūt oēs Iudæi: qui prius nouerāt me
 ab initio, si velint testimonium ferre, *quod secundū Gal. 1.
 exquisitissimam sectā nostræ religionis, vixerim pha- Gene. 3. 22
 risæus. *Et nunc fretus spe repromissionis, quæ ad pa- Deu. 18.
 tres nostros facta est a deo, sto iudicio subiectus, ad Psal. 131.
 quam duodecim tribus nostræ instantēr nocte &
 die colentes deum, sperant se peruenturas. De qua spe
 accusor, rex Agrippa, a Iudæis. Cur incredibile iudica-
 tur apud vos, *si deus mortuos suscitāt? M. 9. R. 5.

Et ego quidem existimabam me aduersus nomen L. 7. I. 11.
 IESV Nazareni multa repugnando facturū. quod & supra. 9.
 feci Hierosolymis. *Et multos sanctorū ego carceri- sup. 8. 22.
 bus inclusi, a principibus sacerdotū potestate accepta:
 * & cū occiderēt, detuli sententiā. Et p̄ oēs synagogas supra. 8.
 t. iiii.

frequenter puniens eos, compellebam blasphemare & amplius insaniens in eos, persequabar etiã in exteras vsq; ciuitates. * Quarũ rerũ studio cũ irẽ Damascũ, cũ autoritate & permissu principũ sacerdotum; sup. 9. sup. 22. * die medio, rex, in via vidi e cœlo supra splendorẽ solis, circũfulsisse me lumẽ, et eos qui me cũ faciebant iter.

Cum autem omnes nos decidissemus in terrã, audiui vocẽ loquentẽ ad me/ac dicentem Hebraica lingua: sup. 9. 22. * Saul, Saul quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulos calcitrare. Ego autem dixi: Quis es domine? At ille dixit: * Ego sum I E S V S, quẽ tu persequeris. Sed exurge & sta super pedes tuos. Ad hoc enim apparui tibi, * vt constituã te ministrũ, ac testem, & eorũ q̃ vidisti et eorũ in quib⁹ apparebo tibi, eripiẽs te a populo & gentib⁹, in quas nũc te mitto, vt aperias oculos eorũ, vt conuertant a tenebris ad lucẽ, et a potestate satanæ ad deum: vt accipiant remissionem peccatorũ, et sortem inter eos, qui sanctificati sũt per fidem quæ est erga me.

Vnderex Agrippa, non fui inobediens cœlesti visioni: * sed his qui sunt Damasci primum, & Hierosolymis, & per omnem regionem Iudææ: deinde & gentibus annũciabam, * vt pœnitentiã agerent, & conuerteretur ad deum, opera facientes digna his qui resipissent. Hac ex causa Iudæi me in templo comprehensum tentauerunt interficere. * Auxilium igitur noctẽ dei, vsq; in hodiernum diem sto, testificans tum parapheta prædixerant futura esse, et Moses: * an passurus fuerit CHRISTVS, an primus ex resurrectione mortuorum lumen annũciaturus sit populo & gentibus. Hæc autem cum pro se diceret. Festus magna voce ait: * Insanis Paule. Multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Et Paulus: Non insanio, inquit, optime Feste * sed veritatis & sobrietatis verba eloquor. Scit enim de his

de his rex, apud quem & libere loquor. Latere enim eum nihil horum arbitror. * Neque enim hoc in angulo gestum est. Ioan. 5. 8. Credis rex Agrippa prophetis? Scio quod credis. Agrippa autem ad Paulum ait: Modica ex ea parte persuades mihi, ut fiam Christianus. Et Paulus ait: * Optarim a deo, non solum modica ex parte, verum 1. Cor. 7. etiam magna, non te modo, sed omnes etiam, qui me audiunt hodie, esse tales, qualis ego sum, exceptis vinculis his.

Et hæc eo loquuto, surrexit rex ac præses, & Bernice, & qui assidebant eis. Et cum secessissent, loquebantur inter se, dicentes * Nihil morte aut vinculis dignum facit homo iste. Agrippa autem festo dixit * Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem. Su. 23. 25. Supr. 25. infra. 28.

CAPVT. XXVII.

¶ Leti importunam esuriemque sitimque leuate Nam modo fluctiuaga est dissoluenda ratis.

Postquam autem decretum est, ut nos nauigaremus in Italiam, * tradiderunt & Paulum, & quosdam alios vincetos centurioni, nomine Iulio, cohortis Augustæ. Conscensa autem naue Adramyttina nauigaturi iuxta loca Asiæ, soluimus, perseuerate nobiscum, * Aristarcho Macedone Thessalonicensi. Sequenti autem die appulimus Sidonem / Et Iulius humaniter tractato Paulo, * permisit ut ad amicos profectus, ab illis curaretur. Et inde cum soluissemus, subnauigauimus iuxta Cyprum, * propterea quod esset venti contrarij. Et pelagus quod est contra Ciliciam & Pamphyliam, emensi, peruenimus Myram, quæ est Lyciæ, & ibi nactus centurio nauem Alexandrinam nauigantem in Italiam, imposuit nos in eam. Et cum multis diebus tarde nauigaremus, vixque deuenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, ad nauigauimus Cretæ iuxta Salmonen. Et vix præterlegentes illam, peruenimus in locum quendam, qui vocat Pul-

2. Cor. 11.

Iofr. 1.

8. Cor. 11.

2. Cor. 11.

Supr. 1.

Su. 12, 23.

supra, 25.

chri portus, cui vicina erat ciuitas Lafæa. Multo autē tempore paraçto, & cum eisset iam periculosa nauis in ediam, admonebat eos Paulus, dicēs eis: Viri: video quod cum iniuria/multoq; damno, non solum onera ris; & nauis, sed etiam animarum nostrarum futura sit nauigatio. Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebat, quam his quæ a Paulo dicebantur. Et cū aptus portus non eisset ad hybernandum, complures ceperūt consiliū soluendi illinc si quo modo possent peruecti Phœnicen illic hybernare. Is est portus Crete spectās ad Africū & ad Chorū. A spirante autē Austro rati se propositi compotes, cum soluissent Afson, præterlegebant Cretam.

Verum haud multo post & coortus est cōtra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo. Cūq; correpta eisset nauis, nec posset obniti vento, data nauē flatibus, ferebamur. In insulam autem quandam nauē cti, quæ vocatur Claua, vix potuimus obtinere scapham. Qua sublata, adiutorijs utebantur, subcingentes nauem, timentes ne in Syrtim inciderent, demisso vase, sic ferebantur. Cum autem vehementi tempestate iactaremur, sequenti die iactum fecerunt, ac tertio die nostris manibus armamenta nauis proiecimus. Porro neque sole, neque syderibus apparentibus ad complures dies, & tempestate non exigua imminente. iam ablata erat spes omnis salutis nostræ.

Cum autem multa iam eisset inedia, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem o viari, audito me non soluere a Creta, nec accersere nobis iniuriam hanc & iacturam. Et nunc hortor, vt bono animo sitis. Iactura enim animæ nulla erit ex vobis, sed tantum nauis. Adstitit enim mihi hac nocte angelus dei, cuius sum ego, quem & colo, dicens: Ne timas meas Paule. Casari te oportet sisti. Et ecce donauit tibi

tibi deus omnes qui nauigant tecum. Propter quod bono animo estote viri. Credo enim deo quod ficerit quemadmodum dictum est mihi. *In insulam autē quandam oportet nos eijci.

Infra. 28.

Sed posteaquam quartadecima nox superuenit, nauigantibus nobis in Adria circa mediū noctis, suspicabant nauatē apparere sibi aliq̄ regionē; Qui & demissa bolide, repererunt passus viginti, ac pusillū inde digressi, rursumq; demissa bolide, repererunt passus quinquaginta. Timentesq; ne in aspera loca inciderēt, de puppi iactis ancoris quatuor, optabant diem oriri. Nautis vero quærentib⁹ sugere e nauī, cū demississent scaphā in mare, sub p̄textu velut e prora ancoras extēsurī, dixit Paulus ceterioni & militibus: nisi hi in nauī manserint, vos salui fieri nō potestis. Tūc absciderūt militis funes scaphæ, et passi sunt eam excidere.

Et cū dies inciperet apparere, hortabat Paulus oēs sumere cibum, dicēs: Dies hic decimus quartus est, quā expectantes ieiuni permanetis, nihil accipiētes, propter quā hortor vos, vt sumatis cibum: hoc enim ad salutem vestrā pertinet, *quia nullius vestrū capill⁹ derapite cadet. Et cū hæc dixisset, *sumpto pane, gratias egit deo ī cōspectu omniū; et cū fregisset, cœpit edere. Porro animis iam recreatis omniū, sumpserunt & ipsi cibū. Erant⁹ vero vniuersæ animæ in nauī ducentæ septuaginta sex. Et satiati cibo, alleuabāt nauē, *eijciētes triticū in mare.

M. 10. LIX

Mat. 15.

Ioan. 6.

supra. 1.

Cum autē dies esset, terrā nō agnoscebant: sinū vero quandam animaduertērūt, habentē litus, in quod cogitabant, si possent impingere nauem. Et cum ancoras sustulissent, committebant semari, simul laxatis iunstaris gubernaculorum, & sublato artemone ad auræ flarum, tēdebāt ad littus. Et cum incidissent in locum bimarē, *ipegerūt nauē. Ac prora quæ infixamanebat īmobilis puppis vero soluebāta vi vndarum. Militū

[ibidem.

autem consilium erat, vt victos occiderent, ne quis cum enataisset effugeret. Ac Centurio volens seruare Paulū, compescuit eos a consilio, iussitq; vt q; possent natate abijceret se primos, & in terram euaderent, ceterique partim in tabulis, partim in quibusdā nauis fragmentis. Et sic factum est, vt omnes incolumes euaderent in terram.

CAPVT XXVIII.

i. anguis

¶ Mitigat in milite dysenteron, hæret echidna.

Romulidas Christum nocte dieq; docet.

Sup. 13. 17

2. Co. 8. 11.

sup. 14.

M. 8. R. 1.

Luc. 4.

ET cum euasissent, tunc cognouerunt, * q; Mell te insula vocaretur. Barbari vero præstabāt nō vulgarem humanitatem nobis. Accensa em̄ pira, recipiebāt nos oēs propter hymbre qui imminebat & propter frigus. Cū congregasset autē Paulus sarmetorum multitudinem, & imposuisset in ignē, vipera e calore prorepens inuasit manū eius. Vt vero viderūt Barbari pendentē bestia de manu eius, inter sese dicebant: Omnino homicida est homo hic, quē seruatum e mari vltio non sinit viuere. Et ille quidē excussa vipera in ignē, mali nihil passus est. At illi existimabant futurū, vt incenderetur, aut concideret repēte mortuus. Diu autē illis expectantibus, & intuentibus nihil mali illi accidere, * mutata mente dicebant eum esse deū.

In locis autē illis erant p̄dia primati insulæ nomine Publico, qui nos exceptos triduo benigne tractauit hospitio. Contigit autē patrē Publici febribus, ac dysenteria vexatū decūbere. Ad quē Paulus intrauit, & eū orasit, * iposuisseq; ei manū sanauit eū. Hoc igit factō, * ceteri quoq; qui habebant infirmitates in insula accedebāt & sanabant, q; etiā multis honorib; nos honorauerunt, & soluentibus imposuerūt q̄ necessaria erāt.

Post menses autē tres nauigauimus in naui Alexandrina, q̄ in insula hyemauerat, cui erat insigne Castor & Pollux. Et cum venissemus Syracusas, mansimus tri-

mus triduo. Inde circumlegentes deuenimus Rhēgiū
 & post vnum diem afflāte Austro, postridie venimus
 Puteolos, vbi reperitis fratribus, rogati sumus manere
 apud eos dies septem, & sic venimus Rhomam.
 *Et inde cum audissent fratres de nobis, prodierūt in
 occursum nobis vsq; ad Appij forum ac tres tabernās
 Quos cum vidisset Paulus, Gratijs actis deo, sumpsit
 fiduciam. Cum autē venissemus Romā, centurio tra
 didit vinctos principi exercitus. *Permissum est autē
 Paulo vt maneret solus cum custodiēte se milite.

sup. 15.

sup. 17.

Post tertium autē diem cōuocauit Paulus Iudæo
 rum primores. Cumq; venissent, dicebat eis: Ego, viri
 fratres, *cū nihil fecerim aduersus plebem, aut institu
 ta maiorū, vinctus ab Hierosolymis traditus sum in
 manus Romanorū: q; cū examinassent, voluerūt me
 dimittere, *eo q; nulla esset causa mortis in me. Sed cō
 tradicentibus iudæis, coactus sum appellare Cæsare, ^{supra. 14.}
 non quasi habeam de quo gentē meam accusem. Pro
 pter hanc igitur causam aduocaui vos, vt viderem &
 alloquerer, *Propter spem enim Israelis catena hac cir
 cundatus sum. ^{&. 25.}

Luc. 23.

supr. 16.

Deut. 18.

At illi dixerunt ad eum: Nos neq; literas accepis
 mus de te a Iudæa, neq; adueniens aliquis fratrum nū
 ciauit, aut loquutus est aliquid de te mali. Volumus
 autē ex te audire quæ sentias. * Nā de secta ista notum
 est nobis, q; vbiq; ei contradicatur. Cū constituisent
 autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium complu
 res, quibus exponebat testificans regnū dei, *suadens
 q; eis de IESU ex lege Mosi & prophetis, a mane vsq;
 ad vesperam: * & quidam credebant his quæ dice
 bantur quidam vero non credebant. ^{Gene. 3.}
^{Is. 7. 9. 11.}
^{Mich. 5.}

Luc. 2.

Gene. 3.

Is. 7. 9. 11.

Mich. 5.

* sup. 17.

Cumq; inter se non essent concordēs, discedebant
 vbi dixisset Paulus vnū verbū: Bene spūs sanctus lo
 quutus est per Esaiā prophetam ad patres nros, dicēs
 *Vade ad populum istū, & dic: Auribus audietis &
 & Esai. 6.

Esai. 6.

Mat. 3.

psal. 66.

Esa. 11. 41.

& 60.

Hie. 16. 31.

Iohel. 3.

Malach. 1.

*supr. 18.

non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis. In crassatū est enim corpus populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos compresserunt; ne quando videant oculis, & auribus audiāt, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Notū ergo sit vobis, quod gentibus missum est hoc salutare dei, & ipsi audient. Et cum hæc dixisset exierunt ab eo ludæi multā habentes inter se disceptationem.

Mansit autem paulus biennio toto in suo cōducto, & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad ipsum, predicans regnum dei, ac docens quæ sunt de domino Iesu Christo cum omni fiducia, nemine prohibenti.

ACTVVM APOSTOLO RVM FINIS.

IN EPISTOLAM AD RHOMANOS ARGVMENTVM PER ERAS MVM ROTER.

Iam quores sit dilucidior, argumentum epistolæ paucis explicandum. Atque vt exordiar ab ipso nomine, quanquam me non fugit Hieronimum in commentarijs, quos scripsit in Epistolam ad Philemonem in hac esse sententia, vt existimet Apostolum prius vocatū * Saulū, Pauli vero cognomē eum trophæū vsurpasse a Sergio Paulo procōsule, quē CHRISTO lucrificet, quē admodū legim⁹ in actis apostolorum Cap. xiii. Rursus alios esse, quibus placeat in Iudaismo dictū saulū mutata religione simul & nomen mutasse. Sed alterā opinionē minus probabilem facit quod Lucas * hoc ipso quod modo citauimus, capite scribit: Saulus qui

Act. 9.

Act. 13.

lus qui & Paulus, repletus spiritu sancto, haud obscu-
 re declarans eum binominem fuisse, priusq; Sergi⁹ Pau- Act. 22. 28
 lus esset conuersus. Alteram plane refellit, quod * cū
 alijs aliquot locis, tum in eodem capite Saulus dicitur
 iam CHRISTI prædicāse euangelium. Dixit illis spiri-
 tus sanct⁹: Segregate mihi Saulū & Barnabā. Proinde
 mihi vero propior videt Origenis opinio, quæ admo-
 dum in veteris instrumenti libris aliquot cōperimus Binomi
nes in sa-
cris literis
 diuersus nominibus notatos, velut Iddida dictum, qui
 alias vocatus est Salomon: & Oziam alicubi dictum,
 qui alibi sit Azarias. Item in euangelicis literis, Luca
 dictum Leui, qui se in suo Euangelio Marthæum nos-
 minat: ita Paulo geminum fuisse vocabulum, quan-
 quam ipse in suis epistolis se nunquam Saulū appella-
 lat, sed vbiq; Paulū, fortassis ob id, qđ Pauli vocabu-
 lū Græcorū ac Rhomanorū ad quos scribebat, aurib⁹
 esset familiari⁹. Saulus enim sic, Saul Hebræa voce de-
 flexum apparet vt Græci a Ioseph Iosephū deflexerūt Etymolo-
 Paulus autem Hebræis sonat mirabile, si tamen seren- giam non
 dum putamus Rhomanæ seu Græcanicę vocis etymogiam peti.
 logiam a peregrina lingua peti. Quod tamē Hierony recte peti- mus cum
 mus cum alicubi in alijs reprehendat, hic sibi p̄mittit, ex aliena lingua.
 opinor, vt in re non admodū seria. Certe Græcis sonat lingua.
 quietum, Latinis pusillum. Saul Hebræis sonat postu-
 latū: & si Ambrosio credimus, inquietudinem siue tē-
 tionem. Atq; hæc quidē de ratione nominis, vt in ar- Scriba
 gumento pene plus satis. Cæterum dictauit hanc epis-
 stolam, excipiente Tertio, quod is quoq; in calce epis-
 stolæ testatur, adiiciens: Saluto vos ego Tertius, qui Locus
 scripsi epistolam in domino Missam apparet e Corin-
 tho, per Phœben sœminam Cenchrœsem. Est autē Cē-
 chreæ portus Corinthiorum, haud procul ab vrbedis-
 situs. Quod si tempus quoq; requiratur, scriptam ap- Tempus
 paret post vt tranq; ad Corinthios epistolam (vnde pu-
 tat in hac absolute iam & confirmata pietatis argumē

ARGUMENTVM IN EPIST.

ta potissimum elucere) id temporis cum peragrata ita
 Achaia, in qua Corinth⁹ est, & huic finitima Macedo-
 nia, vsque ad Illiricum, ac non solum praedicator vbiq⁹
 CHRISTI Euangelio: in his duntaxat locis, in quib⁹
 aliorum apostolorum nemo praedicaauerat, verum etiã
 *iuxta Petri monita, collecta a suis aliquanta pecunia
 in subsidium pauperum, adornaret iter Hierosolye-
 mam, vt exhibito quod acceperat, illinc profisceretur
 in Hispaniam, Rhoma iter facturus, atque illic obier-
 saluratur⁹ Cristianos: de quorum fide ac religione au-
 dierat, cum ipsos nondum vidisset. Acciderat enim il-
 lis diuersum quiddam atque Galatis. Siquidem hi pri-
 mum recte a Paulo instituti, postea fraude pseudoap-
 postolorum circumuenti sunt, & retracti in Iudaismum.
 Contra Rhomani primum male instituta pseudoap-
 postolis, simulatque pro sua prudentia senserant frau-
 dem, resipuerunt, & in eo quod rectum esse cognos-
 uerunt, perscuerabant. Nam in ecclesiae nascentis pri-
 mordijs erant, *qui existimarent, euangelij gratiam,
 quoniam Abrahæ posteris, & Iudaicæ genti peculiariter
 promissa videbatur, non esse propagandum in pro-
 phanas gentes, & simulacrorum ac daemonum cultui
 deditas. In qua sententia & Petrum apparet fuisse, *q-
 uo visum erat, vt Cornelium centurionem ad-
 mitteret: quo nomine mox illi exhibitum est negotium
 Hierosolymis, *ex postulantibus his, qui ex Iudaismo
 conuersi fuerant ad CHRISTVM, quod cum in-
 circumcisis habuisset commercium, atque in his pro-
 habile est & apostolos aliquot fuisse. Sic enim legitur
 in Actis Cap. XI. Audierunt autem apostoli & fratres
 qui erant in Iudæa, quoniam & gentes receperunt
 vultum dei. Cum autem ascendisset Petrus Hierosolymam
 disceptabant aduersus illum qui erant ex circuncisione
 dicentes, Quare introisti ad viros præputium habentes,
 & manducaisti cum illis? Erant rursus, qui licet non
 existi-

Gal. 2.

Argumē
 tū episto-
 læ.

Act. 11.

Opinio
 apostolo-
 rum in in-
 itio.

Act. 10.

Act. 11.

existi

existimarent gentes prorsus arcendas ab euangelij cō-
 sortio, * non admittendas tamen ducebant, nisi circum-
 ciderentur ritu Iudaico: perinde quasi Christus egeret
 adminiculo legis Mosaicæ, simul vt euangelij gloriã
 in suam gentem transferrent. Et in Actis apostolorũ,
 Cap. XI. proditum est, eos qui ob persecutionẽ, quę
 accidit a morte Stephani, profugerant in Phœnicen, in
 Cyprum & in Antiochiam, nemini prædicasse Chris-
 tum, nisi solis Iudæis. Rursus capite .xv. quidam Iu-
 dæi veniunt Antiochiam, palam aduersus Paulum
 & Barnabam prædicantes, non esse spem salutis, nisi iu-
 xta Mosi præscriptum circumciderentur: tantusque
 tumultus per hos concitatus est, vt coactio concilio de-
 cretum sit, vt Paulus & Barnabas vna cum aduersarijs
 Hierosolymam irent, & his apostolorum ac seniorum
 arbitrio componeretur. Atque illic rursus acriter ob-
 nitentibus nonnullis, præsertim factionis pharisaicæ
 Christianis, cuius fuerat & Paulus, coacta est syno-
 dus apostolorum, & seniorum, ac Petri Iacobique au-
 toritate decretum est, ne gentes onerarentur lege Mo-
 saica, tantum temperarent ab esu suffocati animantis,
 a sanguine, a carnibus simulacro immolatis, & a stua-
 pris: quod tamen pro ratione temporum inuincibili Iu-
 dæorum superstitioni datum esse, vel illud argumen-
 to est, qđ tria illa iã olim videmus esse sublata, ac prorsus
 abolita. Ex eodem fonte nata est illa Pauli cum Pe-
 tro cōcertatio Antiochiæ, cum gētium apostolus cer-
 nens suos ob Petri simulationem periclitari, palam ille
 lum redarguit, quemadmodum refert ipse in epistola
 ad Galatas capite secundo. Rursus Hierosolymis au-
 tore Iacobo, quo purgaret iã inter Iudæos sparsum
 rumorem, quod retrahere videret a lege Mosaicã, cū
 cæteris caluicium induxit capiti: & iuxta ritum Iudæi
 cum purgatus, munus obtulit in templo, sicut refert
 Lucas Actorum capite vigesimoprimo. Quo quis

ARGVMENT. IN EPIST.

dem ex loco videtur Iacobus, tamen si gentes prius o-
 nere legis Moſaicæ propemodum liberasset, eſſet eas
 men in hac ſententia, vt putaret a Iudæis exigendam
 eſſe legis obſervationem: vel in hoc vt placarentur hi,
 qui nondum ſic profecerāt in Euangelica veritate, vt
 poſſent omnino patrios ritus contemnere. Sic enim
 loquitur Iacobus: Et ſcient omnes, quia quæ de te au-
 dierunt, falſa ſunt: ſed ambulans & ipſe cuſtodiens le-
 gem. Nec alia de cauſa, opinor, totondit caput ex voto
 Cenchreis cap. xviii. Conſimili neceſſitate circumci-
 dit Timotheum Cap. xvi. cum eſſet matre quidem
 Iudæa natus, ſed patre ethnico. Tanta molis erat ex
 Iudæo facere Chriſtianum. Eſt enim ei genti peculias
 riſ quædam pertinacia, nec vlla fuit vnquam ſuæ reli-
 gionis tenacior, vt eleganter docet Joſephus in apo-
 logia Iudaicarum antiquitatum. Ad hæc vt Iudæorū
 natio tum omnibus orbis nationibus erat peculiari-
 ter inuiſa, ita viciffim omnes execrabantur illi, ceu impu-
 ros, profanos, & impios, adeo vt nec congreſſu digna
 rentur, & templum ſuum pollui crederent, ſi quis for-
 te incircumciſus eſſet ingreſſus. Tantum erat præciſe
 pelliculæ ſupercilium. Cum igitur ſpes non eſſet, fore,
 vt Græci & Romaniq; legem inuiſam reciperent, & inſu-
 credibili pertinacia reclamarent Iudæi, Paulus intellie-
 gens periculum eſſe, ne tam exitiabili diſſidio magna
 ex parte periret euangelij fructus, & Chriſti gloria
 Moſaici nominis obſcuraretur admixtu, hoc in pri-
 mis agit vbiq; vt legis cæremonias abroget, atque an-
 tiquet, omnemq; ſalutis adipiſcendæ fiduciam in vnū
 Chriſtum transferat. Sicut autem Galatas acriter, ſed ta-
 men amanter obiurgat, quod eſſent in Iudaïſmum ad-
 ducti; ita Romanos præmunit & inſtruit ne a pseudo-
 apoſtolis, quos ſciebat nuſquam ceſſare, illaqueentur
 incauti; ſed in recta doctrina, quā amplecti cepiſſent,
 perſiſterent. Erat enim Rhomæ ingens Iudæorum nu-
 merus,

Iudaicæ
 gētis per-
 tinacia.

merus, siue illuc Pompeio transfatus, siue quod iam
 Rhomanorū esset prouincia Iudæa quorum supersti-
 tio crebro & apud Iuuenalem atque Horatium, & apud
 Senecam notatur. Cum quibus & Paulo multū
 negocij fuisse, posteaquam Rhomā peruenisset, testa-
 tur extremum caput Actorum apostolicorum, ac mi-
 ro concilio singularis artifex in hac epistola sermonem
 temperat inter Iudæos & Gentes, dum studet omnis
 omnibus modis ad Christum pellere: neq; vult, si fie-
 ri possit, quēquam omnino mortalium perire suo du-
 ci, cui militabat: itaq; nunc hos obiurgat, nunc illos, Summa
 nunc rursus erigit, ac subleuat. Gentium supercilium doctrinæ
 deprimit: ostendens nihil illis profuisse neque naturę Paulinæ.
 legem, neque philosophiam, cuius professione tua-
 mebant, quo minus in omne scelere n dedecus proa-
 laborentur. * Rursus Iudæorum arrogantiam cor-
 ercet qui legis fiducia perdidissent id quod erat totū Rom. 3.
 legis caput, fidem in Christum Iesum docens
 legis cæremonias antiquatas esse, iam coruscante Chri-
 ste euangelio, quem legis vmbre deliniant, abrogas-
 ta iam ocia sabbatorum, circumcisionis iniuriam, Cas-
 tendarum recursus, ter quotannis redeuntes ferias, de-
 lectum ciborum, in singulos dies iterum sordidanda
 lauacra, pecudum innoxiarum lanienam, templi, reli-
 gionem assiduis inquinati cædibus. Has rerum vmb-
 bras emicante luce veritatis euanescere: Veros esa-
 se filios Abrahamæ, qui fidem Abrahamæ referrent: vere
 Iudæos esse, qui CHRISTVM profiterentur,
 vere circumcisos, qui mentem haberent a fædis cus-
 piditatibus repurgatam. Veram iustitiam ac per-
 sectam salutem citra legis auxilia, per Euangelium
 ac solam fidem in Christo conferri ex æquo omnis
 Iudæis: sed ita his promissa, vt prophetæ non tacus-
 erint fore, vt illis reijcientibus, ad gentes prædi-

ARGVMENT. IN EPIST.

catio Christi propagaretur. Per legem Mosaicam ve-
 ram iustitiam nulli contingere, sed per fidem: idq; do-
 cet tum exemplo Abrahæ, tum variis ipsius legis tes-
 timonijs. Et ad eū modū detractō vtriusq; supercilio,
 adempta vtriusq; fiducia sui, omneis equat in negotio
 fidei euangelicæ, ita gratulans saluti gentium, vt suæ
 gentis cæcitatem paterno deploret affectu, licet illam
 ubiq; pertinacissime insensam experiretur: atq; id per
 se durum, ita mitigat, vt dicat nec omneis execratos,
 & fore vt aliquando resipiscat iudæorum natio fide
 gentium prouocata. Atq; hic obiter varia multiplex
 q; doctrina de præfinitis, siue prædestinatis, de præsci-
 tis, de vocatis, de gratia & merito de libero arbitrio, de
 diuino consilio nobis inscrutabili, de lege naturæ, de lee-
 ge Mosi, de lege peccati. Varij item allegoriarū fontes
 Fontes al dū duos facit Adā: alterū quo nascimur iuxta carnem
 legoriarū mortales, alterū q̄ renascimur immortales futuri. Dus
 os homines, internum & externū, internum spiritui
 & rationi parentem, externum cupiditatibus & affe-
 ctibus obnoxium: quorum priorem aliquando spiri-
 tum appellat; posteriorem interim corpus, siue mem-
 bra, interim carnem, aliquoties legē peccati vocat. Dus
 plicem mortem, corporis & animi, & tertiam qua mo-
 rumur peccato & peccandi affectibus. Triplicem item
 vitam, qua viuimus corpore, qua animo, & qua viu-
 uimus iustitiæ & peccato. Duplicem seruitutem, aut
 libertatem, qua vicissim vel innocētiz seruimus, emā-
 cipati a peccatis, vel peccatis seruimus liberi a iustitia.
 Duplicem Iudaismum, duplicem circumcisionem: ges-
 minos posteros Abrahæ: duas partes legis Mosaicæ,
 carnalem, veluti corpus; spiritualē, velut animā legis.
 Duplicem baptismum, quo primum abluimur a pec-
 cati pristinis sacro lauacro, & quo Christo commoria-
 mur, abdicatis mundi affectibus. Duplicem sepulta-
 ram, corporalem, qua triduo sepultus est Christus: et
 spiritua

spiritualem, qua nos semoti a mundi vitijs, quiescimus in illo. Duplicem resurrectionem, alteram quam præcessit in Christo, in nobis sequutura: alteram quam nos a peccatis pristinis rediuiui progredimur a virtute ad virtutem, hac parte quoad licet futuram immortalitatem meritantes. Duplicem iustitiam, dei & hominum. Duplex iudicium, dei & hominum. Duplicem gloriam siue laudem, apud deum & apud homines. His dissertis, transit ad locum moralem, in primis adhortans ad mutuam concordiam exemplo membrorum corporis. Et quoniam pax constare non potest, ubi fastus est aut liuor, obsecrat vt obsequijs mutuis mutuam amorem alant foueātq; Romanos, vt Iudeorum infirmitatē ex diutina legis assuetudine relicta, ferant contra Iudæos, ne gentibus in euangelij confortium ascitis inuideant, sed illorum fidem ac libertatem potius æmulantur; et cum idem sit omnium deus, idē Christus, eadem gratia, idem premium, omnes in vnū corpus coalescant: neque quisquam sibi arroget quicquam, sed si qua dotē præcellat aliquis, eam ad fratris opem occōmodet. Atq; hunc locum varie tractat, docēs, quales se præstare debeāt erga Iudæos, incredulos, quales erga Christianos superstitioniosiores, siue vt ipse vocat, infirmos; quales erga superiores, quales erga inferiores, quales erga pares, quales erga principes ac magistratus ethnicos, sed suo vtcunq; fungentes officio: quales in prosperis, quales in aduersis. Deinde rursum laude Romanorum mitigat admonitionis acerbiter, & suam apud illos auctoritatem commendat, commorans quanto plus cæteris promouerit in euangelio CHRISTI. Declarat quanta teneatur illos videndi cupiditate, & spem facit sui aduentus, cur eum differre cogatur aperit, laudans spontaneam Macedonum & Corinthiorum in pauperes sanctos liberalitatē, tacite ac verecunde Romanos ad æmulandum prouoc

Moralis
locus.

Salutatio cans. Caput extremum pene totum occupat salu-
 nes Pauli. tationibus, non frigide congestis multorum nominibus,
 sed mire suo cuiq; addito elogio. Postremo quoz
 niā penitē nouerat & pseudapstolorē improbā versu-
 tiā, & Rhomanorū simplicitatē, ac facilitatē, admonet
 etiam atq; etiam caueant, ne illorum blandiloquentia
 fallant. Quanquam autem horum pleraq; peculiarius
 ad eam pertinet ætatem, in qua rudis adhuc paulatim
 suppullulabat ecclesia iudæis & gentibus admixta, ac
 principibus ethnicis obnoxia: tamen nihil est, vnde nō
 ad hæc quoq; tēpora salutaris aliquid doctrinæ possit
 accommodari: veluti de fugienda superstitione, quæ
 dissidiorū est seminarium, et sic habet speciem pietatis
 vt nihil sit veræ pietati aduersus: de stulta fiducia phi-
 losophiæ mundanæ, de fiducia nostrorum operum, de
 negligendis his quæ ad cæremonias pertinet, quo ma-
 gis ad ea quæ veræ sunt pietatis proficiamus: de merito
 fidei, de vitando fastu, de toleranda alicubi minus
 eruditorum aut superstitione sorū imbecillitate, de mu-
 tuis obsequijs alenda cōcordia, de ferendis aliquo scq;
 malis principibus & impijs episcopis, ne turbetur ora-
 do status publici: de malefactis beneficentia superana-
 dis, de non iudicando quod ad te non pertineat, de cō-
 mode interpretādo quicquid recto animo fieri potest,
 de cauenda insidiosa blandiloquentia, alijsq; id genus
 rebus, in quibus hodieq; communis hominum vita
 versatur. Sed utilitatem huius epistolæ æquat, ac pene
 superat difficultas: idq; mihi tribus potissimum de
 causis accidere videtur, siue quod non alibi sermonis
 ordo confusor, nusquam oratio hyperbatis magis his
 ulca, nusquam anantapodotis crebrius inabsoluta, qd
 subinde queritur interpretes Origenes in huiusmodi
 difficultatibus passim luctans ac laborās. Quod vtrū
 interpreti aut scribæ: Tertio sit tribuendum, an ipsi
 Paulo, aliorum esto iudiciū. Ipse sane agnoscat sermo-
 nis im-

Difficul-
 tas episto-
 læ ad rho-
 manos
 vnde.

nis imperitiam, licet rerum inscitiam deprecetur. Rur Pauli ser-
 sus adeo non affectauit orationem arte humana com- mo incō
 positam, vt eam sibi fugiēdam etiam duxerit, ne quid posius.
 hinc decederet gloriæ crucis: atq; ob id Origenes existi-
 mabat superuacaneum esse, sermonis compositionem
 in eo requirere. Hieronymus alias illi vindicat oratio-
 nis artificium, alias adimit, ingenue confitens, e corru-
 pto Cilicum sermone non nihil traxisse vitij. Augusti-
 nus etiam rhetorum ornamenta, flosculosq; ex huius
 depromit epistolis. Quin & in Actis dux verbi est, &
 in epistola ad Corinthios priore, supra ceteros omnes
 linguis loquitur. Quamuis enim, vt testatur Hierony-
 mus, id temporis totus Oriens Græce loqueretur, ta-
 men vt consentaneum est, apud Celtas non eandem
 fuisse Rhomani sermonis castimoniam, quæ fuit Rho-
 mærita verisimile est, non parū interfuisse inter cilicē
 Græceloquentem, & Atticum. Ad hæc orationis in-
 cōmoda accessit Hebraismus, cuius idiomata passim
 refert, ita Græceloquens, vt nihilo secius interim He-
 bræum agnoscas. Alteram difficultatis causam arbi-
 tror, quod ob rerum inexplicabilium obscuritatem,
 non alia sit crebrioribus impedita salebris, aut altioris
 bus interrupta voraginibus, adeo vt ipse relicto quod
 instituerat, exclamare cogatur: O altitudo diuitiarum,
 Quid quod quædam mysteria prudēs sic attingit, vt
 ceu per transfennam duntaxat ostendat, pro temporum
 illorum ratione, proque captu eorum, quibus scri-
 bit, orationem attemperans. Nouerat & viderat ille
 quædam, quæ nefas esset homini loqui, & nouit
 quatenus esset opus lacte, quatenus cibo solido. Scie-
 bat ætatum in CHRISTO gradus, & quid cui for-
 ret adhibendum. Hoc consilio Petrus apostolus a-
 pud rudem concionem verba facturus de CHRIS-
 TO, virum eum nominat, deum tacet. Tertiam,
 opinor, crebram ac subitā personarū mutationē, dum

ARG. IN EPIST. PAULI AD ROMA.

nunc ludæos, nunc gētes, nunc vtrinque, modo credētes, modo incredulos respicit; alias infirmi, alias firmi, interim pijs, interim impijs personam sustinet. Quibus sit, vt lector velut in labyrinthis ac mæandris quibusdā inextricabilibus oberrans, nec vnde sit ingressus, satis videat, nec qua sit exitus. Vbi mihi non minus vere elegāter Origenes Paulum ad similem faciat ei, qui hospitem in opulētissimi culuspīam principis palatium inducat, diuersis viarum ambagibus, & conclauium secessibus perplexum. Quædam autem procul ostendat, ex ditissimo opum thesauro, quædam propius ad moueat, quædam videri nolit: sæpe interim per aliud ingressus ostium aliunde exeat, vt hospes ipse miretur vnde venerit, vbi sit, aut qua sit exeundum. Agnouit hoc & Petrus apostolus, in epistola secunda testās, esse in Paulinis epistolis, quædam intellectu difficilia, quæ parum eruditi, parumque firmi deprauarent ad suam perniciem. Nos difficultates has pro virili conatus sumus amoliri, nisi quod quædam Paulinæ linguæ adeo peculiaria sunt, vt aliquoties mutari non queāt; velut hæc fides, gratia, corpus, caro, membra, spiritus, mens, sensus, ædificare, aliæque huius generis: Quæ ut prorsus mutari non debuerunt, ita quoad licuit, emolire studuimus. Sed iam ipsum audiamus Rhomanis Rhomane, imo omnibus crassius & explanatius loquentem.

ARGUMENTI FINIS

EPISTOLA

PAVLI APOSTOLI DENOVO
recognita per Erasmus Roterodamum.

EPISTOLA PAVLI AD RHOMANOS. CAPVT I.

i. stulte sapientium.

Ad tollit fidei virtutem morosorum.
Quod male patrarint turpia facta notans.

Aulus seruus Iesu CHRISTI, vocatus ad munus apostolicum, segregatus in Euāgelium dei, quod ante promiserat per prophetas suos, in scripturis sanctis de filio suo, * qui genitus fuit ex semine

1. Tim. 2.
Luc. 1.

David, secundum carnem; qui declaratus fuit filius dei cum potentia, secundum spiritum sanctificationis; ex eo quod resurrexit e mortuis Iesus Christus dominus noster, per quem accepimus gratiam ac muneris Apostolici functionem, vt obediatur fidei inter omnes gentes, sub ipsius nomine, quorū de numero estis & vos, vocati Iesu Christi. Omnibus qui Rhomæ estis dilectis dei, vocatis sanctis, * gratia vobis & pax a deo patre nostro & domino Iesu Christo.

1. Cor. 1.
2. Cor. 1.

Primum quidem gratias ago deo meo per Iesum Christum, super omnibus vobis, quod fides vestra annuntietur in toto mundo. * Testis enim mihi est deus, quem colo spiritu meo, in Euangelio filij ipsius, quod indefinenter mentionem uestri faciam, semper in precibus meis orans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter contingat, volente deo, vt veniam ad vos. Desidero enī videre vos; vt aliquod impertiar vobis

Gal. 1.
Eph. 1.
2. Tim. 1.

donum spirituale, quo confirmemini: hoc est / vt communem capiam consolationem in vobis, per mutuam fidem, vestram simul & meam.

Nolo autem vos ignorare fratres, quod saepe proposueram venire ad vos, licet praepeditus fuerim ad huc usque diem, quo fructum aliquem haberem inter vos quoque, quemadmodum & inter reliquas gentes, Graecis simul & Barbaris, eruditus pariter ac rudibus debitor sum / ita quantum in me est, paratus sum vobis, quoque qui Rhomae estis euangelizare.

Non enim me pudet Euangelij Christi. Potentia siquidem est dei, ad salutem omni credenti, Iudaeo primum simul & Graeco, Iustitia enim dei per illud patet fit ex fide in fidem. Sicuti scriptum est; * Iustus autem ex fide victurus est.

Palam fit enim ira dei de caelo aduersus omnem impietatem, & iniustitiam hominum, qui veritatem in iniustitia detinent; propterea quod id quod de deo cognosci potest, manifestum est in illis. Deus enim illis patefecit. Si quidem quae sunt invisibilia illius, ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, per videntur, ipsaque aeterna eius potentia ac diuinitas, in hoc, vt sint inexcusabiles, * propterea quod cum deum cognouerint, non vt deum glorificauerunt, neque grati fuerunt, sed frustrati sunt per cogitationes suas, & obtenebratum est in seipsum cor eorum, * Cum se crederent esse sapientes, stulti facti sunt, mutaueruntque gloriam immortalis dei, per imaginem, non solum ad mortalis hominis similitudinem effecit, verum etiam volatiliu & quadrupedum & reptiliu:

Quapropter tradidit illos deus per cupiditates corporum suorum in immunditiam, vt ignominia afficiant corpora sua inter se mutuo, qui commutarunt veritatem eius mendacio, et venerati sunt / colueruntque ea quae condita sunt, supra eum, qui condidit, qui est laudandus in

Abac. 2.
Gala. 3.
Heb. 10.
Rho. 10

1. Cor. 3.
Eph. 4.
1. Cor. 1.

ius in secula, Amen.

*Quamobrem tradidit eos deus in cupiditates ignominiosas. Nam & fœminæ illorum mutauerunt naturalem usum, in eum qui est præter naturam. Similiterq; & masculi, relicto naturali usu fœminæ, exarserunt per appetentiam sui alius in aliū, masculi in masculos fœditatem perpetrantes, & præmiū, quod oportuit erroris sui in sese recipientes.

Et quemadmodum non probauerunt, vt deum agnoscerent, ita tradidit eos deus in reprobam mentem vt facerent quæ non conueniebat, repleti omni iniustitia, scortatione, versutia, avaritia, malicia, pleni inuidia, cæde, contentione, dolo, malis præditi moribus, surriones, obrectatores, dei ofores, contumeliosi, elati, gloriosi, excogitatores malorum, parentibus immorigeri, expertes intelligētiæ, pactorū haud quaquā tenaces, aliena charitatis affectu, nescij fœderis, immiseri cordes. Qui cū dei iustitiā nouerint, nempe quod ij q talia faciūt, digni sint morte, nō solū ea faciūt, verum etiam assentiuntur ijs, qui faciunt. CAPVT. II.
i. malicia insignis.

Bucacus est ludas, eadem quæ iudicat, idem
Designans, prodest nomen inane nihil.

Quapropter inexcusabilis es o homo, quisq; es qui iudicas. * Nam hoc ipso qd iudicas alte Mat. 7.
rū, te ipsū condemnas. Eadē em̄ facis tu, qui iudicas. Scimus autem, quod iudiciū dei est secundū veritatem, aduersus eos qui talia agunt. Cogitas autē hoc o homo, qui iudicas eos qui talia faciunt, & facis eadem, quod tu suffugies iudicium dei! Aut diuitias bonitatis illius, ac tolerantia, lenitatisque contemnis, ignorans, quod bonitas dei ad pœnitentiam te inuitat! Sed iuxta duritiam tuam, & cor pœnitere nescium, colligis tibi ipsi iram indie iræ, quo patefiet iustum iudicium dei, * qui redditurus est vnicuique ius Mat. 15.

Ephes. 6.
Gal. 2.
Colo. 3.
Act. 10.
Iaco. 2.
1. Pet. 1.
* Mat. 7.
Iaco. 1.

xta facta sua: his quidem qui perseverantes in benefas-
ciendo, gloriam & honorem & immortalitatem quæ-
runt vitam æternam, ijs qui vero sunt contentiosi, &
qui veritati quædam non obtemperant, sed obtemperant in-
iustitiæ, ventura est indignatio, & ira, afflictio & an-
xietas, aduersus omnem animam hominis perpetratis
malum, iudæi primum, simul & Græci. Gloria vero et
honor, & pax omni operanti bonum, iudæo primum
simul & Græco. * Non enim est personarum respectus
apud deum. Quicumque enim sine lege peccauerunt, sine
lege & peribunt; & quicumque in lege peccauerunt,
per legem iudicabuntur. * Non enim qui audiunt legem,
iusti sunt apud deum; sed qui legem factis exprimi-
munt, iusti habebuntur. Nam cum gentes quæ legem
non habent, natura quæ legis sunt, fecerint, eque legem non
habentes sibiipsis sunt lex / qui ostendunt opus legis scri-
ptum in cordibus suis, simul attestante illorum conscien-
tia & cogitationibus inter se accusantibus / aut etiam
excusantibus, in eodie, cum iudicabit dominus ocula
ta hominum, iuxta Euangelium meum per IESUM
CHRISTUM.

Ecce tu iudæus cognominaris & acquiescis in lege
& gloriaris in deo, & nosti voluntatem, ac probas exi-
mia, institutus ex lege, confidisque te ipsum ducem esse
cæcorum, lumen in tenebris versantium, eruditorem
insipientium, doctorem imperitorum, habentem fors-
mam cognitiōis ac veritatis per legem. Qui igitur do-
ces alium, te ipsum non doces; qui predicas non furan-
dum, furaris, qui dicis non adulterandum, adulterium
committis; qui execraris simulacra, sacrilegium admit-
tis; qui de lege gloriaris, per legis transgressionem deum
dehonestas. Nam nomen dei propter vos male audit

Ezech. 36. Inter gentes, quemadmodum scriptum est.

* Nam circumcisio quidē pestis, si legem seruaris: quod
si transgressor legis fueris / circumcisio tua in præputi-
um vert

um versa est. Ergo si præputiū iustificationes legis seruauerit, nonne præputium illius pro circumcissione imputabitur? & iudicabit quod est ex natura præputium si legem seruauerit/te qui per literam & circumcissionem transgressor es legis? Non is qui in manifesto Iudæus sit, Iudæus est; nec ea quæ in manifesto sit carnis circumcissio, circumcissio est: sed qui in occulto Iudæus fuerit, is Iudæus est: *et circūcissio cordis, circumcissio est, quæ spiritu constat, nō litera, cuius laus non ex hominibus est, sed ex deo. Deu. 10. 30

CAPVT. III.

i. Iudæo

¶ Cœlica præseçto data sunt oracula verpo

.i. Iudæus

Asi nihilo est Græcis iustus Apella magis.

Quid igitur habet in quo præcellat Iudæus: aut quæ utilitas circumcissionis? Multum per omnem modum. Nam primum quidem illud, quod illis cōmissa sunt oracula dei. Quid enim, si quidam fuerunt increduli? Num incredulitas illorum, fides dei faciet irritam? Absit. *Imo sit deus verax, 10an. 3. 8. omnis autem homo mendax. Quemadmodum scriptum psal. 115. 7. est: *Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum psal. 50. iudicaris.

Quod si in iustitia nostra dei iusticiam commendat quid dicemus? Num iniustus deus / qui inducat iram? (Humano more loquor), absit. Nā quomodo iudicabit deus mundum? Etenim si veritas dei per meū mēdaciū excelluit / in gloriā ipsius / quid posthac & ego veluti peccator iudicor? Ac non potius (quemadmodum de nobis male loquuntur, & sicut quidam aiunt nos dicere) faciamus mala, vt veniant bona. Quorum damnatio iusta est. Quid igitur? Præcellimus eos? Nullo modo. Nam ante causis redditis ostendimus, & Iudæos & Græcos omnes peccato esse obnoxios, sicut

scriptum est. * Non est iustus, ne vnus quidem / nō est qui intelligat, non est qui exquirat deum, omnes de-
flexerunt; simul inutiles facti sunt, non est qui exerceat
bonitatem, non est vsque ad vnum. Sepulchrum ap-
ertum guttur eorum, linguis suis ad dolum vsi sunt
venenum aspidum sub labijs eorum. Quorum os ex-
ecratione & amarulentia plenū est, veloces pedes illo-
rum ad effundendum sanguinem. Contritio & calami-
tas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerūt. Nō
est timor dei coram oculis eorum.

Scimus autem, quod quecunque lex dicit, his qui in
lege sunt, dicat; vt omne os obturetur, & obnoxius legi
at totus mundus deo, propterea quod ex operibus legi-
gis non iustificabitur omnis caro in conspectu eius.
Per legem enim agnitio peccati.

Nunc vero absque lege iustitia dei manifestata est,
dum comprobatur testimonio legis ac prophetarum.
Iustitia vero dei per fidē IESV CHRISTI in omnes
& super omnes eos qui credunt.

Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt
ac deſeruntur gloria dei. Iustificantur autem gratis
per illius gratiam, per redemptionē quæ est in CHRIS-
TO IESV, quem proposuit deus reconciliatorem, p-
fidem interueniente ipsius sanguine, ad ostensionem
iusticiæ suæ, propter remissionem prætorum pec-
catorum, quæ deus tolerauit, ad ostendendam iusticiā
suam / in præſenti tempore: in hoc, vt ipse sit iustus; &
iustificans eum qui est ex fide IESV.

Vbi igitur gloriatio? Exclufa est. Per quam legem
Operum? Non, imo per legem fidei.

Arbitramur igitur fide iustificari hominem absq-
operibus legis. An Iudæorum deus tantū? An non et
gentium? Certe & gentium. Quandoquidem vnus de-
us, qui iustificabit circumcisionem ex fide, & præputi-
um per fidem. Legem igitur irritam facimus per fidem.
Abſit.

AD ROMANOS.

AD ROMANOS.

CAPVT. III.

Abfit. Imo legem stabilimus.

¶ Debetur fidei quod iustificatur Abramus,

Cæſio pellicule, ſignum erat ipſa fide.

Quid igitur dicemus inueniſſe Abraham patrem noſtrum ſecundum carnem? Nam ſi Abraham ex operibus iuſtificatus fuit, habet quod glorie tur at non apud deum. Quid enim ſcriptura dicit? * Cre Gene. 15. didit autem Abraham deo, & imputatum eſt ei ad iuſtitiam. Ei vero qui operatur, merces non imputatur Ga 2. 3. ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Porro ei iaco. 2. qui non operatur ſed credit in eum qui iuſtificat inopium, imputatur fides ſua ad iuſtitiam. Quemadmodum & Dauid explicat beatificationem hominis, cui deus imputat iuſtitiam abſque operibus. * Beati quo- Pſal. 31. rum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum obſectia ſunt peccata. Beatus vir, cui non imputabit dominus peccatum.

Beatificatio igitur hæc, in præputium tantum, an & in circūciſionem deuenit? Dicimus enim, quod imputata fuerit Abrahamæ fides ad iuſtitiam. Quomodo ergo imputata eſt? cum eſſet in circūciſione, an cum eſſet in præputio? Non in circūciſione, ſed in præputio. Et ſignum accepit circūciſionis ſignaculum iuſtitie fidei, quæ fuerat in præputio, vt eſſet pater omnium credentium per præputium, vt imputaretur & illis iuſtitia, & pater circūciſionis, iſis qui non ſolum genus ducebant a circūciſis, verumetiam ingrederentur veſtigijs fidei, quæ fuit in præputio patris noſtri Abrahamæ.

Non enim per legem promiſſio cōtigit Abrahamæ aut ſemini eius, illū hæredē fore mūdi, ſed per iuſtitiam fidei. Etenim ſi iſi qui ad legem pertinet hæredes ſunt, inanis facta eſt fides, & irrita facta eſt promiſſio. Nam lex irrita eſt, ſiquidem ubi non eſt lex ibi nec tranſgreſſio, operatur. Siquidem ubi non eſt lex ibi nec tranſgreſſio, eſt. Idcirco ex fide datur hæreditas / vt ſecundum gratiam /

Ge. 17. 18.

Ecc. 44

Ge. 17. 22.

vt firma sit promissio vniuerso semini: non ei, qd̄ est ex lege tantum, verum etiam ei, quod est ex fide Abrahæ, qui est pater omnium nostrum. Sicut scriptum est: * Patrem multarum gentium constituit te: nimirum ad exemplum dei cui crediderat, qui vitæ restituit mortuos, ac vocat ea quæ non sunt, tanquam sint, qui præter spem sub spe credidit, se fore patrem multarum gentium, iuxta id quod dictum est: * Sic erit semē tuum. Ac non infirmatus fide, haud considerauit suū ipsius corpus iam emortuum, cum centum fere natus esset annos, nec emortuam vuluam Saræ: verū ad promissionem dei non hæsitabat ob incredulitatem: sed robustus factus est fide, tribuens gloriam deo, certa per suasionem concepta, quod is qui promiserat, idem potens esset & præstare. Quapropter etiam imputatum est illi ad iustitiam.

Non scriptum est autem propter illum tantum imputatum fuisse illi, sed etiam propter nos, quibus imputabitur, credentibus in eum, qui excitauit IESVM dñm nostrum a mortuis: * qui traditus fuit propter peccata nostra, & excitatus est propter iustificationem nostram.

1. Tim. 2.

1. Ioan. 1.

¶ Est & gratuita fidei spes certa salutis.

Lex obiter subit ad multiplicanda mala

Iustificati igitur ex fide, pacem habemus erga deū, per dominum nostrū IESVM CHRISTVM, p̄ quem & contigit nobis, vt fide perduceremur in gratiā hanc, in qua stam⁹, & gloriamur sub spe gloriæ dei. Nec id solum, verum etiam gloriamur super afflictionib⁹, scientes, * qd̄ afflictio patientiam pariat, patientia vero probationem, probatio autē spem. Porro spes nō pudefacit, quod dilectio dei effusa sit in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis

Iacobi. 1.

CHRISTVS enim, cū adhuc essemus infirmi iuxta etiam temporis rationem, pro impijs mortuus est. Nam vix pro

vix pro iusto quisquam morietur. Siquidem pro bono forsitan aliquis etiam mori sustinet. * Commēdat Heb. 9. 1. Pet. 3. autem suam charitatem erga nos deus, quod cum ad huc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus fuit. Multo igitur magis iustificati nunc sanguine eius seruabimur per eum ab ira.

Nam si cum inimici essemus, reconciliati fuimus deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati seruabimur per vitam ipsius. Non solum autem hoc, verum etiam gloriantes in deo per dominum nostrum IESUM CHRISTUM, per quem nunc reconciliationem assequuti sumus.

Propterea quemadmodum propter unum hominem peccatum in mundum introijt, ac per peccatum mors: & sic in omneshomines mors peruasit, quatenus omnes peccauimus. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo. Porro peccatum non imputatur, cum non est lex. Imo regnauit mors ab Adam usque ad Moysen, in eos quoque qui non peccauerant ad similitudinem transgressionis Adam, qui typum gerit illius futuri.

At non ut peccatum, ita & donum. Nam si vnus delicto multi mortui sunt, multo magis gratia dei, & donum per gratiam, quæ fuit vnus hominis IESU CHRISTI, in multos exuberauit.

Et non sicut per unum qui peccauerat, uenerat mors, ita donum. Nam condemnatio quidem ex vno delicto ad condemnationem, donum autem ex multis delictis ad iustificationem. Etenim si per vnus delictum mors regnauit per unum: multo magis hi, qui exuberantiam gratiæ & doni iustitiæ accipiunt, per vitam regnabunt autore vno Iesu Christo.

Itaque sicut per vnus delictum propagatum est malum in oēs homines ad condēnationē, ita & per vnus iustificationē, propagatur bonū in oēs homines ad iustifi-

cationē vitæ. Quēadmodū em̄ p̄ inobediētiā vnus
hominis peccatores constituti fuimus multi, ita p̄ obe
dientiā vnus iusti constituentur multi.

Gal. 3.

* Cæterum lex obiter subijte, vt abundaret delictū,
vbi vero exuberavit peccatum, vbi magis exuberavit
gratia, vt quemadmodum regnauerat peccatū in mor
te, sic & gratia regnaret per iusticiam ad vitam æternā
per Iesum Christum.

CAPVT VI.

¶ Fons sacer occidit mundo, cæloque regignit.

Nullum igitur vicium putre cadauer amet,

Gal. 3.

Quid igitur dicemus? Manebimus in peccato,
vt gratia abundet? Absit Qui mortui sumus
peccato, quō posthac viuemus in eodē? An
ignoratis, quod quicūq; baptizati sumus in Christū
Iesum, in mortē eius baptizati sumus? Sepulti igitur
sumus vna cū illo per baptismum in mortem; vt quē
admodum excitatus est Christus ex mortuis per glori
am patris, * ita & nos in nouitate vitæ abulemus. Nā si

Ephes. 4.
coloss. 3.

instititij facti sumus illi p̄ similitudinē mortis eius, nō
mirū & resurrectionis participes erimus, illud sciētes,
quā vetus ille noster hō cū illo crucifixus est, vt aboleret
corpus p̄cti, vt posthac nō seruiamns p̄ctō. Etenim q̄
mortuus est, iustificatus est a peccato.

¶ Quod si mortui sumus cū Christo, credimus quā et
viuimus cū illo; sciētes quā Christus excitatus a mor
tuis, nō amplius moritur; mors illi nō amplius domi
natur. Nā quā mortuus fuit, p̄ctō mortuus fuit semel;
quod autē viuit, viuit deo. Ita & vos existimate vos ip
sos mortuos quidē esse peccato, viuētes autē deo per
Christum Iesum dominum nostrum.

Ne regnet igit p̄ctm̄ in mortali vestro corpore, vt obe
diatis illi p̄ cupiditates eius. Neq; accōmodetis mēbra
v̄ra, arma iustitię p̄ctō; sed accōmodetis vos ipsos deo,
velut ex mortuis viuētes, et mēbra v̄ra, arma iustitię
deo. P̄ctm̄ em̄ vobis nō dominabitur, Nō em̄ estis sub
lege,

lege, sed subgratia.

Quid igitur? Peccabimus quod non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. An nescitis, quod cui accommodatis vos ipsos seruos ad obediendum, eius serui estis cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obedientiae ad iustitiam? Gratia autem deo, quod fuistis quidem serui peccati, sed obedistis ex animo in ea, in qua traducti estis, formam doctrinae. Caeterum liberati a peccato, serui facti estis iustitiae.

Humanum quiddam dico propter infirmitatem carnis vestrae, * Quae admodum enim praebuistis membra vestra serua immunditiae & iniquitati, ad aliam atque aliam iniquitatem; sic & nunc praebete membra vestra serua iustitiae, ad sanctificationem. Cum enim serui essetis peccati, liberi eratis iustitiae. Quae igitur fructum habebatis tunc in his, de quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors. Nunc vero manumissi a peccato, serui autem facti deo, habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem autem vitam aeternam. Etenim auctoramenta peccati, mors: donum autem dei, vita aeterna, per Christum Iesum dominum nostrum.

Ioan. 8.

Esa. 1.

Ezech. 36

CAPVT VII:

¶ Grande iugum ponit mulier moriente marito:

Corpus Christe tuum sustulit omne iugum.

An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quod lex tantisper dominetur hominibus, quoad ex ea vixeritis? * Nam viro obnoxia mulier, viuenti viro alligata est per legem: quod si mortuus fuerit vir, liberata est a lege viri. * Proinde viuente viro, adultera iudicabitur, si se iunxerit alteri viro. Sin autem mortuus fuerit vir, libera est a iure viri, vt non sit adultera, si iuncta fuerit alteri viro.

1. Cor. 7.

mat. 5.

Itaque fratres mei, vos quoque mortificati estis legi per corpus CHRISTI, vt iungeremini alteri; nisi mirum ei, qui ex mortuis surrexit, vt fructificemus deo. Cum enim essemus in carne, affectus peccatorum, qui

Gal. 3.

Exo. 20.

Deu. 5.

2. Tim. 1.

sunt per legem, vigeant in membris nostris ad fructificandum morti. Nunc autē liberati sumus a lege, mortui ei in qua detinebamur, vt seruiamus per nouitatē spiritus, & non per vetustatem literæ. Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatū nō cognoui, nisi per legem. Nam et concupiscentiam nō nouissem, nisi lex dixisset? Non concupisces. Sed occasione accepta, peccatum per præceptum genuit in me omnem concupiscentiam. Siquidem absq; lege peccatum erat mortuum. Ego autē uiuebam sine lege quondam. Porro uiuente mandato, peccatum reuixit, ego uero mortuus sum. Et repertum est mādatum, quod institutum erat ad vitam, mihi cedere ad mortem. Nā peccatum occasione accepta per præceptū decepit me, & per illud occidit. Itaq; lex ipsa quidem sancta, & præceptum sanctum ac iustum & bonum.

Ergo quod bonum erat, mihi factum est mors? Absit. Imo peccatum. Vt appareret peccatum, per id quod erat bonum, mihi gignere mortem, vt fieret maiorem in modum peccans peccatum per præceptum. Scimus enim quod lex spiritualis est, at ego carnalis sum, uenditus sub peccatum. Quod enim ago, non probo. Nō enim quod uolo, hoc facio: sed quod odi, hoc ago. Si uero quod non uolo, hoc facio, consentio legi, quod bona sit. Nunc autem non iam ego perpetro illud, sed in habitans in me peccatum. Noui enim quod non habet in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam uelle ad est mihi, at vt faciam bonum, non reperio. Non enim quod uolo, facio bonum, sed quod non uolo malum, hoc ago. Porro si quod non uolo ego, hoc facio: non iam ego perpetro illud, sed in habitans in me peccatum.

Reperio igitur per legem, uolenti mihi facere bonum, quod mihi malum adiunctum sit. Delectat enim me lex dei secundū internū hominē. Sed uideo aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ, & capti

captiuum reddentem me legi peccati, quę est in membris meis. Miser ego homo, quis me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio! Gratias ago deo per Iesum Christum dominum nostrum. Itaque idem ego mente quidem seruius legi dei carne uero legi peccati.

CAPVT VIII.

Inscitus es quisquis Christo, seruaberis, ut quem Separet immensi nil ab amore dei.

Nulla igitur nunc est condemnatio his, qui insiti sunt Christo Iesu: qui non iuxta carnem uersantur, sed iuxta spiritum. Nam lex spiritus uite per Christum Iesum, liberum me reddidit a iure peccati & mortis. Etenim quod lex prestare non poterat, ea parte qua imbecillis erat per carnem, hoc deus proprio filio, misso sub specie carnis peccato obnoxio, prestitit, ac de peccato condemnauit peccatum per carnem, ut iustificatio legis impleretur in nobis: qui non secundum carnem uersamur, sed secundum spiritum.

Nam qui carnales sunt, quę carnis sunt curant: at qui spirituales, quę spiritus sunt. Nam affectus carnis, mors est: affectus uero spiritus, uita & pax. Propterea quod affectus carnis inimicitia est aduersus deum: nam legi dei non subditur, siquidem ne potest quidem. Qui uero in carne sunt, deo placere non possunt.

Vos autem non estis in carne, sed in spiritu: siquidem spiritus dei habitat in uobis. Quod si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Porro si Christus in uobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem uita est propter iustificationem. Quod si spiritus eius qui excitauit Iesum a mortuis, habitat in uobis, is qui excitauit Christum ex mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, propter ipsius spiritum inhabitantem in uobis.

Proinde fratres, debitores sumus, non carni, ut secundum carnem uiuamus: nam si secundum carnem

2. Tim. 1.

Gala. 4.

Gal. 4.

1. Cor. 12.

Heb. 4.

vixeritis, moriemini. Quod si spiritu facta corporis mortificetis, viuetis. Etenim quicūq; spiritu dei ductū tur, hi sunt filij dei. * Nō enim accepistis spiritū seruitutis iterū ad timorē, sed accepistis spiritū adoptionis per quē clamamus, abba pater. Idē spiritus testat vna cū spiritu nostro, qd̄ simus filij dei. * Qd̄ si filij, igit̄ & heredes. Heredes qd̄ dei, coheredes aut̄ Cristi. * Sigdē simul cum eo patimur, vt & vna cū illo glorificemur.

Nā reputo non esse pares afflictiones præsentis temporis ad gloriam, quæ reuelabitur erga nos. Etenim sollicita creaturæ expectatio expectat, vt palam fiant filij dei. Quippe vanitati creatura subiacet, nō volens, sed propter eum qui subiecit illam sub spe. Quoniam & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum dei. Scimus enim, quod omnis creatura congemiscit, simulq; nobiscum parturit vsq; ad hoc tempus.

Non solū autē illa, sed & ipsi, qui primitias spiritus habemus; & nos ipsi in nobis ipsis gemimus, adoptionem expectantes, redemptionē corporis nostri. Si quis dem spe seruati sumus. Porro spes si videatur, non est spes. Quod enim quis cernit, cur idem speret? Si vero qd̄ nō videmus, speramus, id p̄ paciētiā expectamus.

Consimiliter autē & spiritus auxiliatur infirmitatibus nostris. Si quidem hoc ipsum, quid oraturi sumus, vt oportet, non nouimus; verum ipse spiritus intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus. * At ille qui scrutatur corda, nouit quis sit sensus spiritus; quoniā secundum deum intercedit pro sanctis. Scimus autē, quod his qui diligunt deum, omnia simul adiumento sunt in bonum; nimirum his, qui iuxta propositū vocati sunt. Quoniam quos præsciuerat, eosdem & præfignauit, cōformes imaginis filij sui, vt ipse sit primogenitus inter multos fratres. Porro quos prædefinierat, eosdē & vocauit; & quos vocauit, eos & iustificauit, quos autem

psal. 7.

Hier. 17.

autem iustificauit, hos & glorificauit.

Quid igitur dicemus ad hæc? Si deus pro nobis, ^{Ioan. 3.}
 quis contra nos? * Qui proprio filio non pepercit, sed ^{Esa. 53.}
 pro nobis omnibus tradidit illum, qui fieri potest, ut
 non & cum eodem omnia nobis donet? Quis intentæ
 hic crimina aduersus electos dei? Deus est qui iustificat,
 quis ille, qui cõdemnet? CHRISTVS est qui mortuus est,
 tuus est, imo qui & suscitatus est, qui etiam est ad dex-
 teram dei, qui & intercedit pro nobis.

Quis nos separabit a dilectione dei: num afflictio? num
 angustia: num persecutio: num fames: num nuditas: num
 periculum: num gladius? Quemadmodũ ^{Psal. 43.}
 scriptum est. * Propter te morti tradimur tota die, ha-
 biti sumus velut oues destinatæ maclationi. Verum
 in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos.
 Nam mihi persuasum habeo, quod neque mors, neque
 vita, * neque angeli, neque principatus, neque potestas, ^{2. Cor. 11.}
 neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque
 profunditas, neque vlla creatura alia poterit nos
 separare a dilectione dei, quæ est in CHRISTO IESV
 domino nostro.

CAPVT IX.

¶ Legis cognatos, iuste deplango repulso

Huc licet vsq; aliquot seruet, ametq; deus.

Veritatem dico in CHRISTO, * non mentior, ^{Gal. 1.}
 attestante mihi simul conscientia mea, per spi-
 ritum sanctum, quod dolor mihi sit magnus,
 & assiduus cruciatus cordi meo. Optarim enim ego
 ipse anathema esse a CHRISTO pro fratribus meis,
 cognatis meis secundum carnem, qui sunt Israelitæ,
 quorum est adoptio, & gloria, & testamenta, & legis
 constitutio, & cultus, & promissiones: quorum sunt
 patres, & hi ex quibus est CHRISTVS, quãtum at-
 tinet ad carnem, * qui est in omnibus deus laudandus ^{Supra. 1.}
 in secula, Amen.

- Non autem hæc loquor, quod exciderit sermo dei. Non enim omnes qui sunt ex Israel, sunt Israel: neque quia sunt semen Abrahæ, statim omnes filij * sed per Isaac nominabitur tibi semen, hoc est, non qui filij carnis, hi filij dei; sed qui sunt filij promissionis, recedens tur in semē. Promissionis enim sermo hic est: * In tempore hoc veniam, & erit Saræ filius.
- Gal. 4. Non solum autem hoc, sed & * Rebecca ex vno conceperat Isaac patre nostro. Nōdum enim natis pueris, cum neq; boni quippiam fecissent, neq; mali, vt secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante, dictum est illi: Maior seruiet minori. Sicut scriptum est: * Iacob dilexi, Esau vero odio habui.
- Gen. 21. Gen. 18. Gen. 25. Malz. 1. Exodi. 33. Exod. 9.

Quid igitur dicemus? Nū in iustitia est apud deū absit. Nam Moysi dicit: * Miserebor, cuiuscunq; misereor: & commiserabor, quemcunq; commiseror. Itaq; non volentis est, neq; currentis, sed miserentis dei. Dicit enim scriptura Pharaoni: * In hoc ipsum te excitavi, vt ostendam in te potentiam meam, & vt annuncietur nomen meum in tota terra. Itaq; cui vult, misereatur: quem autem vult, indurat.

Dices ergo mihi: Quid adhuc conqueritur? Nā voluntati illius quis resistit? At qui o homo, tu quis es, qui ex aduerso respondes deo? * Num dicet figmentum ei qui finxit, cur me finxisti ad hunc modum? * An non habet potestatem figulus lutu, vt ex eadē massa fingat aliud quidem vas in honorem, aliud vero in ignominiam? Quod si deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, tulit multa animi lenitate vasa iræ, appaata in interitum: & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ erga vasa misericordiæ, quæ præparauerat in gloriam. Quos & vocauit, nimirum nos, nō solū ex Iudæis, verum etiam ex gētibus. Quemadmodum & Osee dicit: * Vocabo populum, qui meus nō erat,

Esa. 45. Eccī. 38. Hiere. 18. O see. 2. 1. pet. 2.

erat, populū meū: & eā quæ dilecta nō erat, dilectam.
Et erit in loco, vbi dictū fuerat eis. Nō populus meus
vos, ibi vocabuntur filij dei viuētis.

Esaías autē clamat sup̄ Israel: * Si fuerit numerus sicut Esa. 10.
liorū Israel vt arena maris, reliquæ saluæ erūt, Sermo
nē enim p̄ficiēs & abbreviās cū iustitia: quoniā sermo
nē abbreviatū faciet dñs in terra. Et quēadmodū pri⁹
dixit Esaías: * Nisi dñs sabaoth reliquisset nobis semē Esa. 1.
vt Sodoma facti fuissetus, & Gomorrhæ assimilati
fuissetus.

Quid igit̄ dicemus? q̄ gētes quæ nō sectabant̄ iusti-
tiam, apprehēderunt iustitiā, iustitiā autē eam, quæ est
ex fide cōtra Israel, q̄ sectabat̄ legē iustitiæ, ad legē iusti-
tiæ nō puenit. Propter quid? Quia nō ex fide, sed tanq̄
ex operibus legis. Impegerūt enim in lapidē offendiculi,
quēadmodū scriptū est: * Ecce pono in Sion lapidē Esa. 28.
dē offendiculi, & petrā offensionis: & omnis qui cred-
dit in eo, non pudebit.

CAPVT X.

¶ Miror quod ludas legi tam mordicus hæret.
Cogitet vt vera de pietate nihil.

Fratres, propēsa quidem voluntas cordis mei, &
deprecatio quæ fit ad deum, pro Israel est ad salu-
tem. Testimoniū enim illis perhibeo, quod stu-
dium dei habent, sed non secundum scientiam. Nam
ignorantes dei iustitiam, & propriam iustitiam quæ-
rentes constituere, iustitiæ dei nō fuerūt subditi. Nam
perfectio legis Christus, ad iustificatiōē omni credēti
Moses enim scribit de iustitia, quæ est ex lege, * qđ Leui. 18.
qui fecerit ea homo, viuet per illa. Cæterum quæ ex fi Gala. 3.
de est iustitia, ea sic loquit̄: * Ne dixeritis in corde tuo:
Quis ascendet in cælum? Hoc est CHRISTVM ex al-
to deducere. Aut, quis descēdit in abyssum? Hoc est * deu. 30.
Christū ex mortuis reducere. Sed quid dicit̄? * Prope Hier. 1.
te verbum est in ore tuo, & in corde tuo.

Hoc est verbū fidei, qđ p̄dicamus: Nē p̄ se cōfessus

fueris ore tuo dominū, I E S V M / & credideris in corde tuo, quod deus illū excitauit a mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iusticiam, ore autem confessio fit ad salutē. Dicit enim scriptura; * Omnis qui fide illi, non pudebit.

2. sa. 28.

2. cor. 8.

iohel. 2.

Act. 2.

Non enim est distinctio vel Iudæi, vel Greci. * Nam idem dominus omnium, diues in omnes inuocātes se. * Quisquis enim inuocauerit nomen domini, saluus erit. Quomodo igitur inuocabunt eum, in quem non crediderunt? Quomodo autem credent ei, de quo non audierūt? Quomodo autē audiet absq; prædicāte? Quomodo autem prædicabūt, nisi missi fuerint? Sicut scriptum est; * Quam speciosi pedes annunciantium pacem, annunciantium bona. At non omnes obedierūt euangelio. Esaias enim dicit; * Domine quis credidit sermonibus nostris? Ergo fides ex auditu est: auditus autem per verbum dei. Sed dico. An non audierunt?

Esa. 52.

Naum. 1.

Esa. 53.

ioan. 12.

psalm. 18.

At qui * in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba illorum.

Deu. 32.

Esa. 62.

Sed dico, Nunquid nō cognouit Israel? Primus Moses dicit; * Ego ad emulationem prouocabo vos p̄ gentem quæ non est gens, p̄ gentem stultam ad iram commouebo vos. Esaias autem post hunc audet, ac dicit; * Inuentus fui his, qui me non quærebant; cōspicius factus sum his, qui de me non interrogabant. Aduersus Israel autem dicit: Toto die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem.

CAPVT .XI.

¶ Non omneis repulit, poteruntq; redire repulsi, Quod facit vt Iudam tenere nemo queat.

Dico igitur: Num repulit deus populum suū? Absit. Nam & ego Israelita sum, ex semine Abrahamæ, tribus Benjamin. Non repulit deus populū suum, quē ante agnouerat. An nescitis de Elia qd dicat scriptura; Quomodo interpellat apud deū aduersus

uersus Israel, dicēs * Domine, pphetas tuos occiderūt 3. Reg. 19.
 & altaria tua subruerūt; & ego relictus fui solus, & in
 fidiantur vitæ meę. * Sed qd dicit ei diuinū respōsum ibidem.
 Reliqui mihi ipsi septē milia virorū, qui non inflexe-
 runt genu imagini Baal. Sic igitur & in hoc tempore
 reliquię secundum electionem gratiæ fuerunt. Quod
 si per gratiam non iam ex operibus. Quandoquidē
 gratia iam non est gratia. Sin ex operibus, non iam est
 gratia. Quandoquidem opus, iam non est opus.

Quid igitur? Quod quærit Israel, hoc non assequi-
 tus est, sed electio consequuta est: reliqui vero excæca-
 ti sunt. Quēadmodū scriptū est: * Dedit eis spiritū cō Esa. 6.
 punitionis: oculos, vt nō videant, & aures, vt non au- 13. 4. 8.
 diant, vsq; ad hodiernū diē. Et Dauid dicit: * Vertatur M. R. Lu.
 mensa illorum in laqueum, & in captionem, & in of- IOAN. 12.
 fendiculum, & in retaliationem ipsis. Obtenebrentur ACT. 28.
 oculi eorū, vt nō videant, & tergū illorū sēpericurua. * psal. 68.

Dico igitur: Num ideo impegerunt, vt conciderent?
 Absit. Sed p lapsum illorum salus contigit gentibus,
 in hoc, vt eos ad æmulandum puocaret. Quod si lapa-
 sus illorum diuitiæ sunt mundi, & diminutio illorū
 diuitiæ gentium: quanto magis plenitudo illorū? Vo-
 bis enim dico gentibus, quatenus ego quidē sum apo-
 stolus gentium, ministerium meū illustro, si quo mo-
 do ad æmulandum prouocem carnē meam, & saluos
 reddam nonnullos ex illis. Nam si reiectio illorum est
 recōciliatio mūdi, quæ erit assumptio, nisi vita ex mor-
 tuis? Quod si primitiæ sanctæ, sancta est & conspersio
 Et si radix sancta, sancti erunt & rami.

Quod si non nulli rami defracti sunt, tu vero cum
 esses oleaster insitus fuisti illis, & consors radicis &
 pinguetudinis oleæ factus es/ne gloriaris aduersus ra-
 mos: quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed ra-
 dix te. Dices igitur: defracti sunt rami, vt ego in-
 fererem. Bene dicis: per incredulitatem defracti sunt,

tu vero fide confitit illi. Ne efferaris animo sed timeas. Nam si deus naturalibus ramis non pepercit, vide ne qua fiat, vt nec tibi parcat.

Ecce igitur bonitatem ac seueritatem dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem; in te vero bonitatem si permanseris in bonitate. Quoniam & tu excideris: & illi rursum, si non permanserint in incredulitate, inserentur. Potest enim deus de nouo inferere illos. Etenim si tu ex naturali exectus es oleastro, & preter naturam insitus es in veram oleam; quanto magis hi, qui naturales sunt, inserentur propria olea?

Non enim volo vos ignorare fratres mysterium hoc, vt ne sitis apud vosmetipsos elati animo, quod exceptio ex patre Israeli accidit, donec plenitudo gentium aduenit, & sic totus Israel saluus erit. Sicut scriptum est: * Adueniet ex sion ille qui liberat, & auertet impietates a iacob. Et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata ipsorum. Secundum euangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem dilecti propter patres.

Nam dona quidem & vocatio dei, eiusmodi sunt, vt eorum illum poenitere non possit. Quemodmodum enim & vos quondam increduli fuistis deo, nunc autem misericordiam estis consequuti per illorum incredulitatem; sic & isti nunc increduli facti sunt, ex eo quod vos misericordiam estis adepti, vt & ipsi misericordiam consequantur. Conclussit enim deus omnes sub incredulitatem, vt omnium miseretur.

O profunditatem diuitiarum & sapientiae & cognitionis dei, * quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles viae eius. * Quis enim cognouit mentem domini? * Aut quis illi fuit a consilijs? Aut quis prior dedit illi, & reddetur ei? Quoniam ex illo, & per illum, & in illum omnia. * Ipsi gloria in secula, Amen.

¶ Obsecro veterem Christo macietis Adamum
i. conuicia.

Ladonia officijs pendite amara pijs.

○ Obsecro igitur vos fratres per miserationes dei,
* vt præbeatis corpora vestra hostiam viuente philip. 4.
sanctam, acceptam deo, rationalem cultum ve
strum. Et ne accommodetis vos ad figuram seculi huius
sed transformemini per renouationem mentis vestre,
* vt probetis quæ sit voluntas dei, quod bonum est, ac
ceptumque & perfectum. Dico enim per gratiã, qua
data est mihi, cui libet versanti inter vos, ne quis arro
ganter de se sentiat, supra quam oportet de se sentire:
sed ita sentiat, vt modestus sit & sobrius, vt cuique des
us partitus est mensuram fidei.

* Quemadmodum enim in vno corpore mēbra mul
ta habemus, membra vero omnia non eundem ha
bent actum; sic multi vnum corpus sumus in Christo,
singularim autem alij aliorum membra, sed tamen has
bentes dona iuxta gratiam datã nobis varia: siue pro
phetiam iuxta portionem fidæi, siue ministeriũ in ad
ministracione, siue qui docet in doctrina, siue qui ex
hortatur in exhortatione, qui impertit in simplicitate
qui præest in diligentia, qui miseretur in hilaritate.

* Dilectio sit nõ simulata. Sitis odio persequētes quod Amos. 5.
malum est, adhærentes ei quod bonum est, per fratero ephē. 4.
nam charitatem, ad mutuo vos diligēdos propensi, ho
nore alius alium præcedentes, studio non pigri, spiritus
tu seruentes, tempore seruietes, spe gaudentes, in as
suetudine patientes, precationi instantes, * necessitati Heb. 13.
bus sanctorum communicantes, hospitalitatem ser
uantes.

* Bene loquamini de ijs, qui vos insectantur; bene
loquamini, inquam, & ne male precemini. Mat. Luc. 5. 6.

Gaudete cū gaudentibus, & flete cū flentibus: eor
dem animo alij in alios affecti, * non arroganter de vo Prouer. 3.

Esa. 5.

Pro. 20.

1. Petri. 3.

* 2. Cor. 8.

Exod. 20.

Heb. 12.

Deut. 32.

Heb. 10.

* pro. 25.

bisipfis sentientes, sed humilibus vos accommodates,
 Ne sitis arrogantes apud vosmetipfos, * neque cuius
 quam malum pro malo reddatis. * Prouide parantes
 honesta in conspectu omnium hominum, si fieri pos-

test, quantum in vobis est, * cum omnibus hominibus
 in pace viuentes, non vosmetipfos vlciscentes dilecti,
 quin potius date locum iræ. Scriptum est enim: * Mi
 hi vltio, ego rependam, dicit dominus.

Si igitur esurit inimicus tuus, pascce illum, si sitit, da
 illi potum. Hoc enim si feceris, carbones ignis coacera
 uabis in caput illius. Ne vincaris a malo, imo vince bo
 no malum.

CAPVT. XIII.

¶ Principibus pare, nullum non dilige, totam
 .i. amator trium fratrum.

Perficies legem, si philadelphus eris.

1. Pet. 2.

Sapi. 6.

○ Omnis anima potestatibus supereminentibus
 subdita sit. * Non enim est potestas, nisi a deo,
 quæ vero sunt potestates; a deo ordinate sunt;
 Itaque quisquis resistit potestati, dei ordinationi resis
 tit. Qui autem resisterint, sibiipsis iudiciũ accipient.

Nam principes non terrori sunt bene agentibus, sed
 male. Vis autem non timere potestatem? Quod bonũ
 est facito, & feres laudem ab illa. Dei enim minister est
 tibi in bonum. Quod si feceris id quod malum est, tibi
 me. Non enim frustra gladium gestat. Nam dei minist
 ter est/vltor ad iram, ei qui, quod malum est, fecerit.
 Quapropter oportet esse subditos, non solum pro
 pter iram, verum etiam propter cõscientiam. Propter
 hoc enim & vectigalia soluitis. Si quidem ministri dei
 sunt, in hoc ipsum incumbentes.

Mat. 22.

* Reddite igitur omnibus, quæ debentur: cui tributũ / tri
 butũ, cui vectigal, vectigal: cui timorẽ, timorẽ; cui ho
 norẽ, honorẽ: Nemini quicquã debeatis, nisi hoc/vt in
 uicem diligatis. Nã qui diligit alterũ, legem expleuit.
 deut. 5. Si quidem illa; * Non adulterabis, non occides, non fu
 raberis

haberis nō, falsum testimonium dices non, concupisces: & si quod aliud præceptum, in hoc sermone summatim cōprehēdit: Nempe, *diliges proximū tuum sicut teipsum. Dilectio proximo malum nō operatur *Cōsummatio itaque legis, est dilectio. .

Leul. 19.

Mat. 22.

*Galat. 5.

Iacobi. 2.

Præsertim cum sciamus tempus, quod tēpestiuum sit, nos iam a somno expergisci. Nunc em̄ propius ada est nobis salus, quam tum, cum credebamus. Nox p̄gressa est, dies autē appropinquat. Abijciamus igitur opera tenebrarum, & induamur arma lucis; tāquā in die cōposite ambulem⁹. *nō comestationibus & ebrietatibus, non cubilibus ac lasciu ijs, non contentione & emulatione, sed induamini dominū IESVM CHRIS TVM. Et carnis curam ne agatis ad concupiscentias.

Lucæ. 21.

CAPVT. XIII.

¶ Qui sine delectu comedis ne sperne pusillos.

Quamquam sunt puris omnia pura, legis.

Porro eū qui infirmatur fide, assumite nō ad diē iudicationes disceprationū ali⁹ quidē credit vesp̄cendū esse quibuslibet: alius autem qui infirm⁹ est holeribus vescitur, Qui vescitur, non vescentem ne despiciat: & qui non vesciter, vescentem ne iudicet. Deus enim illum aumpsit.

*Tu quis es, qui iudicas de alieno famulo: Proprio domino stat aut cedit, imo fulcietur vt stet. Potens est enim deus efficere, vt stet. Hic quidem iudicat, diem conferens ille autem idem iudicat de quouis die. Vni cuique sua mēs satisfaciāt. Qui curat diem domino curat, Et qui nō curat diē, dño nō curat. Qui vescitur, domino vescitur, gratias enim agit deo: & qui non vescitur, domino nō vescitur, & gratias agit deo. Nul lus enim nostrum sibi ipsi viuit, & nullus sibi ipsi moritur. Nam siue viuimus domino viuimus: siue morimur, domino morimur. Siue igitur viuamus siue moriamur, domini sumus. In hoc enim

Iacobi. 4.

CHRISTVS & mortuus est, & resurrexit, & reuixit, vt mortuis ac viuentibus dominetur.

Iaco. 4.

* Tu vero cur iudicas fratrem tuum? Aut etiam tu cur despicias fratrem tuum? Omnes enim statuemur a

Esa. 45.

pub tribunal CHRISTI. Scriptum est enim: * Viuo

Philip. 2.

ego, dicit dominus: Mihi sese flectet omne genu, &

2 cor. 2.

omnis lingua cōfitebitur deo. * Igitur vnusquisq; nostrum de seipso rationem reddet deo. Ne posthac igitur

alius alium iudicemus:

Verū illud iudicate magis, ne offendiculum ponatur fratri, aut lapsus occasio. Noui siquidem, & peruersum habeo per dominum IESVM, nihil esse commune per se, nisi ei qui existimat aliquid esse commune, illi commune est. Verum si propter cibum frater tuus contristatur non iam secundum charitatem ambulat. Ne cibo tuo illū perdas, pro quo CHRISTVS mortuus est. Ne vestrum igitur bonum, hominū maledicentiæ sit obnoxium. Non enim est regnum dei cibus ac potus, sed iustitia & pax, & gaudium, in spiritu sancto. Etenim qui per hæc seruit CHRISTO, acceptus est deo, & probatus hominibus.

Itaque quæ sunt pacis sectemur: & quæ ædificationis alius erga alium. Ne cibi causa destruas opus dei. * Omnia quidem pura, sed malum est homini, qui per offendiculum vescitur. * Bonū est non edere carnes, neque bibere vinum, neque quicquam per quod frater tuus impingit, aut offēditur, aut infirmatur. Tu fidē habes? Apud te metipsum habe coram deo. Beatus qui non iudicat seipsum in eo quod probat. At qui dixit, si ederit condemnatus est, quoniam non edidit ex fide. Porro quicquid ex fide non est, peccatum est.

CAPVT. XV.

¶ Robusti in firmis: de vestro cedite iure
Exemplum CHRISTI, ne pigeatq; sequi.

D* Ebemus autem nos qui potentes sumus, in Gal. 6.
 firmitates impotentium portare, ac non place
 re nobis ipsis. Nam vnusquisq; nostrum pro
 ximo placeat in bonū ad ædificationem. Etenim Chri
 stus non placuit sibi ipsi, sed quemadmodum scriptū
 est: * Opprobria opprobrantium tibi inciderūt in me. Psal. 68.
 Nam quæcunq; præscripta sunt, in nostram doctrinā
 præscripta sunt, vt per patientiam & consolationem
 scripturarum spem habeamus. Deus autem patientiæ
 & consolationis det vobis idem mutuo inter vos sen
 tire secundum IESVM CHRISTVM, vt vnanimi
 ter vno ore glorificetis deum, ac patrē domini nostri
 Iesu Christi. Quapropter assumite vos inuicem, quē
 admodum & Christus assumpsit nos in gloriam dei.

Illud autem dico. Iesum Christum ministrum fuisse
 circumcisionis pro veritate dei, ad confirmandas pro
 missiones patrum. Cæterum vt gentes pro misericor
 dia glorificent deum: sicut scriptum est: * Propter hoc 2. Reg. 22
 confitebor tibi in gentibus, & nomini tuo canam. Et
 rursum dicit: * Gaudete gentes cum populo eius. Et Psal. 117.
 rursum: * Laudate dominum omnes gētes, & collau
 date eū omnes populi. Et rursum Esaias dicit: * Erit Psal. 116.
 radix Iesse, & qui exurget ad imperandum gentibus,
 in eo gentes sperabunt. Deus autem spei impleat vos
 omni gaudio & pace, in credendo, in hoc, vt exuberetis
 in spe per potentiam spiritus sancti. Efa. 11.

Peruasum enim habeo fratres mei & ipse ego de
 vobis, quod & ipsi pleni estis bonitate, impleti omni
 scientia, valentes etiam inuicem alius alium admone
 re. Sed tamē audacius scripsi vobis fratres, ex parte ve
 luti commonefaciens vos. propter gratiam quæ data
 est mihi a deo, in hoc, vt sim minister Iesu Christi in
 gentes, administrans euangelium dei, vt fiat oblatio
 gentium acceptabilis, sanctificata per spiritū sanctū.

Habeo igitur quod gloriar per Christum Iesum, in

Esa. 52.

his quæ ad deum pertinent. Non enim ausim loqui quicquam eorum, quæ non effecit CHRISTVS per me, in obedientiam gentium, verbo & facto per potentiam signorum ac prodigiorum, per potentiam spiritus dei, vt ab Hierusalem, & in circũiacentibus regionibus, vsque ad Illyricum impleuerim Euangelium Christi: ita porro annitens prædicare Euangelium, nõ vbi nominatus erat Christus, vt ne super alienum fundamentum ædificarem, sed quemadmodum scriptũ est: * Quibus non est annunciatum de eo, videbunt & qui non audierant, intelligent. Quapropter & præpeditus sum sæpe quo minus venirem ad vos.

Nunc vero cum non amplius habeam locum in regionibus his, desiderium autem habeam veniendi ad vos multis iam annis, quando cunq; iter instituero in Hispaniam veniam ad vos. Spero enim fore, vt istac iter faciens, videam vos, & a vobis producar illuc, si tamen vestra consuetudine prius ex parte fuero expletus.

1. Cor. 9. Nunc autem proficiscor Hierosolymam ministras sanctis. Visum est enim Macedoniae & Achaiae communicationem aliquam facere in pauperes sanctos, qui sunt Hierosolymis. Nam ita visum est ipsis, & debitores illorum sunt. * Etenim si sol ritualia sua communicauerunt gentibus, debent & hæ in carnalibus ministrare illis. Hoc igitur vbi perfecero, & obsigna uero illis fructũ hunc, reuertar per vos in Hispaniam.

Scio namq; quod vbi venero ad vos, cũ plenitudine benedictionis euãgelij Christi vêturus sum. Obsecro autẽ vos fratres, per dominum nostrum IESVM CHRISTVM & per dilectionem spiritus, vt me laborantem adiuuetis precationibus pro me ad deum, vt liberer ab incredulis in Iudæa, utq; ministerium hoc meum, quod exhibebo Hierosolymis, acceptũ sit sanctis: vt cũ gaudio veniã ad vos per volũtatẽ dei, vnaq; vobiscũ refocila

refociller. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis,
Amen.

CAPVT XVI.

i. qui plebem decipiunt per blandiloquentiam
Suscipiant Phœben, de uident chrestologosq.
Dogmata nam uiciant, ventris amore sacra.

Commēdo autē uobis Phœben sororē nostram,
quæ est ministra ecclesię Cenchreensis, ut illā sus-
cipiatis in Christo; ita ut decet sanctos, et adha-
tis ei, in quocunq; uobis egerit negocio. Nā hæc cum
multis adfuit, tum mihi etiam ipsi.

Salutate Priscā, & Aquilā, adiutores meos in Chris-
to Iesu, qui pro anima mea suam ipsorum ceruicem
supposuerunt. Quibus non ego solus gratias ago, sed
& omnes ecclesię gentium. Item quę in domum illo-
rum est congregationem. Salutate Epānetum dilectū
meum, qui est primitiæ Achaiz in Christo. Salutate
Mariam, quæ multū laborauit erga nos. Salutate An-
dronicū, & Iuniam, cognatos meos, & cōcaptiuos me-
os qui sunt insignes inter apostolos, qui etiam ante
me fuerunt in Christo.

Salutate Ampliam dilectum meum in domino.
Salutate Urbanū, adiutorem nostrū in Christo, & Sta-
chyn dilectū meū. Salutate Appellā, pbatū in Christo
Salutate eos q sunt ex Aristobuli familiaribus. Saluta-
te Herodionē cognatū meū. Salutate eos q sūt ex Nar-
cissi familiaribus, hos q sunt in dño. Salutate Tryphæ-
nā & Tryphosam, q laborāt in dño. Salutate Persidē
dilectā, q multū laborauit in dño. Salutate Rufum ele-
ctū in dño, & matrē illius ac meam. Salutate Asyncri-
tū, Phlegontē, Herman, Patrobā, Mercurium, & qui
cum his sunt fratres. Salutate Philologum & Iuliam,
Nereum & sororem eius, & Olympam, & qui cum
his sunt, omnes sanctos. Salutate uos inuicem cum os-
culo sancto. Salutant uos ecclesię Christi.

Obsecro autem uos fratres, ut consideretis

EPISTO. PAULI AD ROMA.

Philip. 3.

eos qui dissidia & offendicula contra doctrinam, quã
 vos didicistis, gignunt; & declinetis ab illis. * Nã qui
 eiusmodi sunt, domino Iesu Christo non seruiunt, sed
 suo ventri, & per blandiloquentiam & assentationẽ
 decipiunt corda simplicium. Nam vestra obedientia
 ad omnes permanuit. Gaudeo igitur sane de vobis:
 Sed volo vos sapientes quidem esse ad bonum, synce-
 ros autem ad malum. Deus autem pacis conteret facta
 nam sub pedes vestros breui. Gratia domini nostri Ie-
 su Christi sit vobiscum.

Salutat vos Timotheus cooperarius meus, & Luc-
 cius, & Iason, et Sosipater, cognati mei. Saluto vos ego
 Tertius, qui scripsi epistolam in domino. Salutat vos
 Gaius hospes meus & ecclesie totius. Salutat vos Era-
 stus, quæstor ærarius ciuitatis, & Quartus frater. Gra-
 tia domini nostri Iesu Christi sit cum omnibus vobis,
 Amen.

Ei autem qui potens est vos confirmare secundũ
 Euangelium meum, & præconium Iesu Chri-
 sti, iuxta reuelationem mysterij, tẽporibus
 æternis taciti, manifestati vero nunc, &
 per scripturas propheticas iuxta de-
 legationem æterni dei in obedi-
 entiam fidei, in omnes gens
 tes patefacti, soli sapietĩ
 deo per Iesum Chris-
 tũ, * cui gloria
 in secula,
 Amen.

Rhom. 3.

AD RHOMANOS, MISSA FUIT
 a Corintho per Phœben ministram
 Cenchreensis ecclesie.

IN EPISTO

LAM AD CORINTHIOS PRIO-
REM ARGUMENTVM PER
ERASMV M ROTERO
DAMVM.

Corinthus Achaiae Metropolis olim erat, ob
portuum commoditatem (est enim Isthmos)
emporium totius Asiae tum celeberrimum, tū
opulentissimum. Fere fit autem, vt eiusmodi ciuitatū
mores multo sint corruptissimi, quod vndique ex om-
ni natione non tam mores quam vitia soleant impor-
tari: & magnam vitae licentiam negociatorum genus
sibi vindicat. Proinde Corinthij, tametsi praedicatione
Pauli iam pridem euāgelicam doctrinam accepissent,
tamen adhuc ingenij vitaeque prioris vestigia nonnulla,
ac reliquiae manebant, adeo vt periculum esset, ne per
philosophos, crucis praedicationem, vt humilem & in-
doctam fastidientes, & pseudopostolos ad Iudaismū
inuitantes, a Christi sinceritate alienarentur. Vsq̄
deo ardua res est, ab ijs in quibus natus sis, & quibus
diu assueueris, in alium hominem transformari. Quin-
dius Hieronymus in praefatione secundi libri comē-
tariorum, quos scripsit in epistolam ad Galatas, testas-
tur sua etiamnum aetate apud Achaios, horum quae
Paulus Corinthiis obicit extitisse reliquias. Cum ho-
die satis esse putemus aquula modo tingi, vt subito
fias Christianus. Paulus igitur sciens, non minoris esse
se virtutis parta tueri, quam parasse, filios suos, quos
magno studio CHRISTO genuerat (nam sesquiaz-
num apud illos egerat) pari studio ad CHRISTVM
reuocat, & in euangelica doctrina confirmat, nunc
y.iii.

IN PRIOREM AD CORINTH.

apostolica ſæuiens autoritate, corripiens, obiurgās, ac
 minitans deniq; nunc paterno affectu blandiens atq;
 exhortans, & neceſſariæ reprehensionis acrimoniam
 laudis admixtu leniens, & ſapientum medicorum exa
 emplo, amarum abſinthij pharmacum prælito melle
 condulcans, ac ſingulis malis opportuna admouens re
 media. Primum opulentix comes ſolet eſſe tumor ac
 ferocitas. Et inter feroces plerūq; factiones oriuntur,
 dum nullus alteri vult cedere, & ſe quiſq; potiorē duc
 cit. Ad hæc opes comitatur luxus & gulæ ſtudium, lu
 xus libidineum comitem trahit. Porro negociatorū pec
 cularis eſtrauaritia. Neq; vero ſolum tumbāt opibus
 verumetiam Græcanicæ philoſophiæ ſupercilio, ſine
 qua cæteros, vt Barbaros, deſpiciebant. Tumoris erat,
 quod ex dignitate apoſtolorum, a quo quiſq; fuerat
 baptizatus, efferrent ſeſe. Hinc ille diſſidiorum voces,
 ego Apollo, ego Cephæ, ego Pauli. Præterea quod ne
 in conuenticulis quidem ſolēnibus ſatis inter eos con
 ueniret, cum in donis ſpiritualib⁹ ſibi quiſq; placeret,
 & dum in eodem dono ſibi nollent inuicem cedere, tu
 multus & confuſio naſceretur, adeo vt in publico con
 ſtentu mulieres etiam loquerentur ac docerent. Porro
 luxus ſimul & tumoris erat, qđ quoties ad ſacroſana
 cœnam conuenirent, quam Paulus dominicam
 vocat, in qua maxime conueniebat præſtare chriſtianā
 concordiam, diuites non expectatis tenuioribus, cibū
 caperent, & vſq; ad temulentiam ſeſe ingurgitarent,
 eſurientibus cæteris, vt iam non ſolum diſſidium illic
 eſſet & intemperantia, verumetiam indecora quædā
 inæqualitas, quam dominica cœna neſciebat. Iam par
 tim tumoris erat, partim philoſophiæ vitium erat, qđ
 Paulum quidā illorū, vt tenuem atq; humilem, deinde
 de ineloquentem, & imperitum ſaſtidirēt. Proprium
 vero philoſophiæ fuit, quod reſurrectionem mortuo
 rum, fidei noſtræ baſim, in dubium vocaret. Luxus
erat,

erat, quod promiscuæ vescerentur ijs, quæ tum simus
 lacris dæmonum immolabantur, non vitato offendia
 culo infirmorum. Libidinis erat, quæ nusquam gētiū
 regnabat impunitius, q̄ Corinthi, quod præter alia rea
 pertus sit inter eos, qui patris vxorem, hoc est, nouera
 cam suam stupro contaminarit nec huius autorem fla
 gitij e suo contubernio profligarint, quodq; cum alijs
 flagitiosis Christianis commercium habuerint, velut
 illorum vitijs fauentes. Huc pertinet, quod præter de
 corum & viri essent comati, & mulieres non vereren
 tur nudo capite cōspici in cœtu ecclesiastico, velut ipso
 corporis habitu mores effœminatos, ac delicias præ se
 ferentes. Auaritiæ erat, quod non de fama, neq; de cas
 pite, sed de re pecuniaria inter sese lites agitarēt, eo gli
 scente pecuniæ studio, vt Christiani rerum eiusmodi
 contemptum professi, apud ethnicos & impios iudiz
 ces litigarent, magno dedecore Christiani nominis. Et
 adeo non negligerent potius pecuniolę iacturā, vt ipsi
 vltro alios in huiusmodi negocijs circūuenirent. Pos
 sremo de matrimonio inter sese dissentiebant, iam tū
 asseuerantibus quibusdam Christianis, in totum a cō
 iugio temperandum, cum viderent apostolos ab vxor
 ribus suis abstinere. Morbos ostendi Corinthiorum,
 non omnium, sed quorundam, qui ne gregem vniuer
 sum contagio inficerent, Paulus his remedijs occurrit
 Primo loco præfatus fiduciam suam de futura illorū
 constantia in Euangelio Christi, seuerius obiurgata ac
 docet, ne per contētione humanā in hominibus gloriē
 tur, sed per cōcordiā ex æquo glorient in Christo, cui
 vni accepta ferenda sunt omnia, obiter indicans fontē,
 eiusmodi dissidiorum animi tumorem esse. Proinde
 a supercilio mūdanz philosophiæ, ad crucis humilitatē
 reuocat, quę licet ostētationē nō habeat, vim tamen
 & energiā habet. Indicat & autores huius mali pseuda
 postolos, q̄ post Pauli abitū sese ingerebāt, declarāt se

IN PRIOREM AD CORINTH.

rectum iecisse fundamentum; cauendum, ne illi superstruerent, quod paulo post esset demolendum: hoc est, ne quid discerent Corinthij, quod mox esset dediscendum. Deinde ceu pater cū filijs exposulat, quod huc prouecti sint magnitudinis, vt iam autorem suum velut humilem contemnunt, nihil non perpetientē Euan-gelij gratia, cui ob id ipsum magis etiam fauere conueniebat. Hortatur autem filios, ne degenerent a patre, neu vltro se pädagogis in seruitutem dedant. Atque hæc quidem potissimum agit capite primo, secundo, tertio & quarto. Porro quarti finis ad quinti initium mihi videtur pertinere. De incesto præcipit, & publico consilio decernit, vitandam hominis consuetudinē partim quo pudore correctus respiscat, partim ne huius contactu cæteri inficiantur. Admonet autem, non hunc modo vitandum, verum etiam omnes qui falso titulo Christiani manifestis flagitijs essent infames. Nam ethnicos flagitiosos non ita oportere vitari, vel quod nostra non referat, quales illi sint: vel quæ passim essent flagitiosi, vt omnes vitandi fuerint ei, qui flagitiosos vellet effugere. Hæc agit capite quinto. Tertio de litibus admonet, si quid huiusmodi quæstionū inter ipsos natum esset, quod ipsum tamen inter Christianos scædum videretur, ob pecuniam, quæ nobis debet esse vilissima, contendere, ne res eo procedat, vt ethnici iudices adæatur; sed ipsi per arbitros quoscuq; rem inter se transigant. Idq; agit capite sexto, cuius magna pars ad septimum pertinet, mea quidem sententiā: nimirum ab eo loco, quo de matrimonio tractaturus, inter cætera vitia scortationem, adulterium, & masculam Venerem damnat, idq; prosequitur sub initium proximi capitis: Nescitis quod membra vestra tēpla sunt Christi? Quarto loco præcipit de matrimonio, de viduitate, de impari connubio, de diuortijs, de virginitate; obiter admonens, ob susceptum Christianismum, nō esse

non esse mutandum vitæ statum. Totoq; hoc sermone
ita hortatur ad cœlibatum, & continentiam, vt tamen
coniugij remedium non adimat ijs, quibus opus est.
Hoc agit capite septimo. Quinto, docet, carnes ima-
molatas simulacris re nihil differre a cæteris carnibus,
& tamen ab his abstinendum, si periculum sit, ne quis
ethnicus, aut Christianus infirmior, ex eo quod vesce-
ris, existimet te simulacrorũ assentiri culturæ. Ab his
& huiusmodi vitijs veterum exemplo deterret. Idq;
agit capite octauo, ac rursus capite nono. Nam in me-
dio expatiatur in commendationem sul, tacite se præ-
ferens cæteris apostolis etiam summis, qui solus oma-
nium Corinthijs gratis impartierit doctrinam Euana-
gelicam. Sexto docet, quid oporteat obseruari in con-
uentu publico Christianorum, ne viri sint comati, ne
mulieres nudo capillitio: tum in dominico conuiuio
seruetur communitas & æqualitas: neq; enim illic ne-
gocium vëtris agi, quod domi rectius agatur, sed my-
sticis epulis repræsentari cœnam dominicam. Præterea
monet, ne quis ob dotem spiritualem sibi placeat, sed
suam quisq; dotem in commune conferat commodũ,
exemplo membrorum corporis, exhortas, vt reliquis
quidem donis, quæ contigerunt recte vtantur, præcia-
pue tamen enitantur ad charitatem, sine qua reliqua
adeo nihil conducant, vt officiant etiam. Porro cũ cha-
ritati primas tribuerit, proximas tribuit prophetiæ: sic
enim vocat enarrationem arcanæ scripturæ. In hac ad-
monet vitandum esse tumultũ & confusionem. Id so-
re, si vicissim & pauci dicant, mulieribus interim silere
iussis, adeo vt nec discendi gratia rogare liceat in cœtu.
Hæc agit capite vndecimo, duodecimo, decimotertio,
& decimoquarto. Septimo loco varijs argumentis ad-
struit resurrectionem mortuorum: declarans, qualis,
& quibus modis sit ea futura. Atq; id quidem capite
decimoquinto. Postremo capite familiaria quædam

EPIS. ARGVMEN.

subijcit, de collatione pecuniarum in subsidia pauperum,
de suo ad Corinthios reditu. Postremo Timotheum,
& alios aliquot illis commendat. Diuus Ambrosius
putat hanc non esse primam epistolam, quam Paulus
scripserit Corinthiis; hanc, opinor, coniecturam sequu-
tus, quod capite quinto; Scripsi, inquit, vobis in epis-
tola, quasi prius alteris literis super hac re ad illos scri-
pserit. Etiam si Graeci interpretes dissentiunt. Hanc mis-
sam putat per Timotheum, cuius semel atque iterum fac-
cit mentionem, simulque per Stephanam, Fortunam
et Achaicum, quos illis commendat. Rur-
sus alij putant ab Epheso missam, quod in
calce scribat: Permanebo autem Ephesi
vsque ad pentecostem. Alij e Philippis, nam
hanc inscriptionem habent Graeco-
rum codices. Nec mihi coniecta
re licet, quid sequuti sint qui
ita senserunt, nisi colligunt
ex itinere scriptam, ob ea quae scri-
bit Paulus: Veniam autem
cum Macedonia
pertransiero, nam Ma-
cedoniam pertransiero.
Ac mox: Nolo enim vos modo in tran-
situ videre.

ARGUMENTI FINIS.

EPISTOLA

LA PAVLI APOSTOLI AD
CORINTHIOS PRIMA.

CAPVT I.

.i. diffidia

¶ Admoneo ne sint nos propter schismata fratres

¶

Solus enim CHRISTVS, fonsq; parensq; boni est

Aulus vocatus apostolus IESV
CHRISTI, * per voluntatem Gala. r.

dei, & Sosthenes frater ecclesie dei

quæ est Corinthi, sanctificatis per

CHRISTVM IESVM, vocatis

sanctis, vna cum omnibus qui in

uocant nomen domini nostri IESV

CHRISTI in quouis loco, vel

Ibidem.

suo vel nostro. * Gratia vobis & pax a deo patre nos-
stro, & domino IESV CHRISTO.

* Gratias ago deo meo semp pro vobis de gratia dei

Infr. 14.

quæ data est vobis p CHRISTVM IESVM, qd in om-

nib⁹ ditati estis p ipsum in omni sermone, & omni co-

gnitioe, quibus rebus testimoniũ IESV CHRISTI

cõfirmatũ fuit in vobis, adeo vt nõ destituamini in vl-

lo dono: expectantes reuelationẽ domini nostri IESV

Christi, qui & confirmabit vos vsq; ad finem, in culpa

1. Thes. 5.

tos in die domini nostri Iesu Christi. * Fidelis deus, p

Infra. 10.

quẽ vocati estis i cõsortiũ filij ipsius Iesu Christi dñi nri

Obsecro autem vos fratres per nomẽ domini nostri

Iesu Christi, vt idem loquamini omnes, & non sint in

ter vos diffidia, sed sitis integrum corpus eadem mea

te, eadem sententia, Significatus est enim mihi de vo-

his fratres mei, a familiaribus Chloæ, quod cõtentiões

sint iter vos. Dico autẽ illud, qd vnusquisq; vñm dicit.

Cap. i.
Infra. 3.

EPITOLA PAULI.

*Ego quidē sum Pauli, ego vero Apollo, ego vero Cepha, ego vero CHRISTI. Num diuisus est Christus? Num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati fuistis? Gratias ago deo, quod neminē vestrum baptizauerim nisi Crispum & Gaiū, ne quis dicat, quod in meo nomine baptizauerim. Baptizauit autem & Stephanæ familiam. Præterea haud scio nū quem alium baptizarim.

Isa. 29.

Abdiz. 11.

Esaia. 33.

Ma. 12. 24.

Lucæ. 11.

Non enim misit me Christus ut baptizarem, sed ut euangelizarem, non erudito sermone, ne inanis reddatur crux Christi. Nam sermo crucis ijs quidem qui pe-
reunt, stultitia est, at nobis qui salutem consequimur, potentia dei est. Scriptum est enim: *Perdam sapien-
tiam sapientium, & intelligentiam intelligentium reijci-
ciam. * Vbi sapiens? vbi scriba? vbi disputator seculi
huius? Nonne infatuauit deus sapientiā mūdi huius?
Nam postquam in sapientia dei, non cognouit mun-
dus per sapientiam deum, visum est deo, per stultitiā
prædicationis saluos facere credentes. * Quandoquid-
dem & Iudæi signum postulant, & Græci sapientiam
quærunt. Nos autem predicamus Christum crucifixum,
Iudæis quidem offendiculum, Græcis vero stultitiam
sed iisdem vocatis Iudæis, pariter & Græcis, Christi
dei potentiam, ac dei sapientiam. Quoniā stultitia dei
sapientior est quam homines, & imbecillitas dei robu-
stior est quam homines.

Videtur enim vocationem vestram fratres, quod nō
multi sapientes secundum carnem, non multi potentes,
non multi claro genere nati, verū quæ stulta erant
secundum mundum, delegit deus, ut pudefaceret sa-
pientes: & quæ erant imbecillia in mundo delegit deus
ut pudefaceret ea quæ sunt robusta: & quæ ignobilia
erant in mundo contemptaq; delegit deus: & ea quæ
non erant, ut ea quæ sunt, obliteraret, ut ne gloriaretur
vlla caro coram ipso. Ex eodem autem vos citis in Christ
sto les

sto IESU, qui factus fuit nobis sapientia a deo, iustitiaque, & sanctificatio, & redemptio. Vt quemadmodum scriptum est: * Qui gloriatur, in domino gloriatur. Hier. 9.
2. Cor. 10.

CAPVT. II.

¶ Blandi vaniloquam contemno rhetoris artem
i. sermonibus

Coelica simplicibus prædico scita logis.

ET ego cum venirem ad vos fratres, non veniebam cum eminentia sermonis, aut sapientie, annunciās vobis testimonium dei. Non enim iudicavi quicquā scire inter vos, nisi IESUM CHRISTUM, & hunc crucifixum. Et ego per infirmitatem et cum timore, ac in timore multo apud vos versatus sum: & sermo meus, & prædicatio mea, non erat in præsuasijs humanæ sapientie verbis, sed in ostensione spiritus ac potentie, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in potentia dei.

Porro sapientiam loquimur inter perfectos: sapientiam autem, non seculi huius, neque principum seculi huius, qui abolentur: sed loquimur sapientiam dei in mysterio, quæ est recondita, quam præfinierat deus ante secula, in gloriam nostram, quam nemo principum seculi huius cognouit. Nam si cognouissent, haudquam dominum gloriæ crucifixissent. Sed quemadmodum scriptum est: * Quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit deus diligentibus se. Esa. 64.

Nobis autem deus reuelauit per spiritum suū. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunditates dei. Quis enim hominum nouit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui est in eo? Sic & ea quæ sunt dei nemo nouit, nisi spiritus dei. Nos vero non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui est ex deo, vt sciamus quæ a CHRISTO donata sint nobis, quæ & loquimur non sermonibus quos docet humana sapientia, sed quos

docet spiritus sanctus / spiritualibus spiritualia com-
parantes. Animalis autem homo non accipit ea, quæ
sunt spiritus dei: stulticia siquidem illi sunt, nec potest
cognoscere, quod spiritualiter dijudicantur. At spiri-
tualis dijudicat quidem omnia, ipse vero a nemine
dijudicatur. * Quis enim cognouit mentem domini,
quis consilium daturus sit illi? Nos autem mentem
CHRISTI tenemus,

Sapi. 9.

2sa. 40.

Rom. 11.

CAPVT III.

i. spiritualis

¶ Cœlica pneumaticus posuit fundamenta Paulus
Saxa superstruere non peritura monens.

ET ego fratres non potui loqui vobis, vt spiri-
tualibus, sed loquendum fuit vt carnalibus, vt
infantibus in Christo. Lactis potu vos alui, &
non cibo. Nondum enim poteratis, imo ne nunc quæ-
dam adhuc potestis, nam adhuc carnales estis. Siqui-
dem cum in vobis sit æmulatio & contentio, & factio-
nes, nonne carnales estis, & secundum hominem am-
bulatis? Etenim cum dicat aliquis, * ego quidem sum
Pauli, alter vero, ego Apollo, nonne carnales estis?
Quis igitur est Paulus? quis autem Apollo? nisi mini-
stri, per quos credidistis, & vt cuiq; dominus dedit.
Ego plantavi, Apollo rigauit, sed deus dedit incrementum.
Itaq; neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat,
sed qui dat incrementum / deus.

Supra, 2.

Cæterum is qui plantat, et is qui rigat, vnum sunt.
Vnusquisq; tamē suā mercedē accipiet iuxta suū labo-
rē. Etenim dei sumus cooperarij, dei agricolatio, dei
ædificatio estis, iuxta gratiā dei, quæ data est mihi. Vt
sapiens architectus fundamentū posui, alius autē sup-
illud ædificat. Porro quisq; videat quomodo superstru-
at. Nam fundamentum aliud nemo potest ponere, præ-
ter hoc quod positū est, quod est Iesus Christus. Quod
si quis superstruit super fundamentum hoc, aurum,
argentū

argentū, lapides preciosos, ligna, sēnū stipulā, cuiusq;
opus manifestū fiet. Dies em̄ declarabit, quod in igne
reuelat, & cuiusq; op⁹ quale sit, ignis probabit. Si cui
ius op⁹ manserit, quod superstruxit, mercedem acci⁹
piet; si cui⁹ op⁹ exustū fuerit, damnū patietur, ipse ve
ro saluus fiet, sed sic, tanquam per ignem.

* An nescitis quod templum dei estis, & spirit⁹ dei Infra. 6.
habitāt in vobis? Si quis tēplum dei prophanat, hūc 2. Cor. 6.
perdet deus. Nam tēplum dei sanctum est, quod estis
vos. Ne quis seipsum fallat, Si quis sibi videtur sa
piens esse inter vos, in seculo hoc stultus fiat, vt red
datur sapiens. * Et enim sapientia mūdi huius, stul- Rhom. 1.
tia est apud deū. Scriptum est enim: * Qui compre- lob. 9.
hendit sapientes in astutia ipsorum. Et rursus, * Do- Psalm. 93.
minus nouit cogitationes sapientium quod sint vae
ne. Itaq; ne quis gloriatur in hominibus. Omnia nana
que vestra sunt, siue Paul⁹, siue Apollos, siue Cephas
siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsētia, siue
futura; omnia inquam vestra sunt, vos autē CHRIS
STI, CHRISTVS vero dei. CAPVT. III.

¶ Degeneres reuocate gradum vestigia patris.
Haud pigeat iustis passibus vsq; sequi.

¶ Sic nos aestimet homo, * vt ministros CHRISTI 2. Cor. 6.
& dispensatores mysteriorū dei. Quod superest
autē, illud requiritur indispenfatoribus, vt fid⁹
aliquis reperiatur. Mihi vero pro minimo est vt a vo
bis dijudicet, aut ab humano iudicio, imo nec me ip
sum dijudico. Nullius enim rei mihi conscius sum sed
non per hoc iustificatus sum. Caterum qui me iudic
eat, dominus est. Proinde ne ante tempus quicquam
iudicetis, donec venerit dominus, qui & illustraturus
est occulta tenebrarum, & patefaciet consilia cordium
ac tunc laus erit vnicuique a deo.

Hæc autem fratres per figuram transtuli in me ip
sum, & in Apollo, propter vos, vt in nobis disceretis

ne quis supra id quod scriptū est de se sentiat vt ne hic illius, ille huius nomine inflemini, alius aduersus alium. Quis enim te diiudicat? Quid autē habes, quod non accepisti? Quod si etiam accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Nam saturati estis, iam ditati estis, absq; nobis regnum adepti estis, atque vtinam adepti sitis, vt & nos simul vobiscum regnemus.

Arbitror enim quod deus nos, qui sumus apostoli postremi, ostēderit tanquam morti addictos. Quoniam am spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos stulti propter CHRISTVM; vos autē prudentes per CHRISTVM; nos imbecilles, vos autem validi: vos clari, nos contempti. Ad hoc vsque tēpus & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & incertis vagamur sedibus, & laboramus operantes proprijs manibus: male audientes, benedicimus: persecutiones patientes, sustinemus: conuicijs affecti, obsecramus: velut excrementa mūdi facti sumus, omnium reiectamētū ad hūc vsq; diem.

Non quo vos pudore suffundam hęc scribo, sed vt filios meos dilectos admoneo. Nam etiam si innumeros pædagogos habeatis in CHRISTO, non multos tamen habetis patres. Siquidem in CHRISTO IESV per Euangelium vos genui.

Infra. ii.
Ephes. 5.

* Adhortor itaq; vos, vt imitatores mei sitis. Hac de causa misi vobis Thimotheum, qui est filius meus dilectus, & fidelis in domino, qui vobis in memoriam reducet vias meas, quæ sunt in CHRISTO, quemadmodum vbiq; in omni ecclesiadoceo. Perinde quasi non sim venturus ad vos, inflati sunt quidam. Sed veniam breui ad vos, si dominus voluerit & cognoscā non sermonem istorum qui inflati sunt, sed virtutem. Nō em̄ in sermone regnū est dei, sed in virtute. Quid vultis? Cum virga venio ad vos, an cum charitate, et spiritu lenitatis?

¶ **Q**uæ cætu infandi contagia pellite supri
 Ne viciant omnem contaminentq; gregem.

Omnino auditur inter vos suprum, & huius
 modi suprum, quod nec inter gentes nomi-
 natur, vt aliquis vxorem patris habeat, Et vos
 inflati estis, ac non potius luxistis, vt tolleretur de me-
 dio vestrum, qui facinus hoc perpetrasset. Nam ego
 quidem, * vt absens corpore, præsens autem spiritu, coloss. 2.
 iam decreui tanquam præsens, vt is qui sic hoc patra-
 uit, in nomine domini nostri Iesu Christi, congregatis
 vobis & meo spiritu, vna cum potestate domini no-
 stri Iesu Christi, tradatur satanæ ad interitum carnis,
 quo spiritus saluus sit in die domini Iesu.

Non est bona gloriatio vestra. * An nescitis, Gal. 5.
 quod paululum fermenti totam consersionem fer-
 mentat? Expurgate itaque vetus fermentum, vt sitis
 noua consersio, sicut estis infermentati. Nam & pas-
 cha nostrum pro nobis immolatus est Christus. Itaq;
 festum celebremus, non in fermento veteri, nec in fer-
 mento maliciæ & versutiæ, sed in panibus fermento
 carentibus; hoc est, synceritate & veritate.

Scripsi vobis per epistolam; * Ne commiseremini
 cum scortatoribus, ac non omnino cum scortatori- Eccl. 13.
 bus mundi huius, aut cum avaris, aut cum rapacibus
 aut simulacrorum cultoribus. Alioquin vtinam vide-
 licet e mundo exissetis. Nunc autem scripsi vobis, ne
 commisceamini. Si quis, cum frater appelletur, fuerit
 scortator, aut avarus, aut simulacrorum cultor, aut cõ-
 uiciator, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi ne-
 cibum quidẽ capiatis, Quid enim ad me attinet etiam
 de his, qui foris sunt iudicare? Nonne de his qui in-
 tus sunt iudicatis? Eos vero qui foris sunt, deus iu-
 dicat. Etiam profligate iustum qui malus est ex vos
 bis ipsi.

¶ Fratres desuescant: contendere lite inhonesta
Expediunt pauca, & si mihi multa licent.

Sustinet aliquis vestrum, negocium habens cum
Sacerdotibus, iudicari sub iniustis, & non magis sub sanctis?
An nescitis, quod sancti mundum iudicabunt?
Et si per vos iudicatur mundus, indigni estis ministeriis iudiciorum? An nescitis, quod angelos iudicabimus, non tantum ista que ad victum pertinent? Proinde iudicia siquidem habueritis de ijs, que ad vite usum attingunt, qui contempti sunt in ecclesia, eos constituite. Ad erubescenciam vestram dico: Adeo non est inter vos sapiens, ne vnus quidem, qui possit diiudicare inter fratrem suum & fratrem? Sed frater cum fratre litigat, idque sub infidelibus?

Itaque iam quidem omnino delictum in vobis est, quod lites habetis inter vos inuicem. Cur non potius iniuriam patimini, cur non potius damnum accipitis immo vos iniuriam facitis, & damno afficitis, idque fratres? An nescitis, quod iniusti regni dei hereditatem non consequentur? * Ne erretis. Neque scortatores, neque cultores simulacrorum, neque adulteri, neque molles, neque qui concumbunt cum masculis, ne fures neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regni dei hereditatem accipient. Atque hæc eratis quidam, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis per nomen domini Iesu, & per spiritum dei nostri.

Infra. 10.
Eccl. 37.

* Omnia mihi licent, at non omnia conducunt. Omnium mihi potestas est, at ego non redigar sub vilius potestatem. Escæ ventri destinatæ sunt, et venter escis, deus autem & hunc & illas abolebit. Corpus vero non stupro, sed domino, & dominus corpori. Deus autem & dominum suscitauit, & nos suscitabit per potentiam suam. An nescitis, quod corpora vestra membra sunt CHRISTI? Num igitur tollens membra CHRISTI, faciam scorti membra? Absit. An nescitis, quod

qui adglutinetur scorto, vnum corpus est: *Redigen: Gene. 2.
tur enim, inquit, duo in carnem vnam. At qui adglu: mat. 19.
tinatur domino vnus spiritus est. mar. 10.

Fugite scortationem. Omne peccatum, quodcunq; Ephes. 5.
fecerit homo extra corpus est; sed qui scortatur, in pro
prium corpus peccat. * An nescitis, quod corpms ve supra. 3.
strum, templum est habitantis in vobis spiritus san: 2. Cor. 6.
cti, quem habetis a deo, & non estis ipsi vestri iuris? Infra. 7.
* Nam empti estis precio. Glorificate iam deum in cor 1. Pet. 1.
pore vestro, & in spū vestro, quę sunt dei. C. A. VII.

¶ Gratus eris superis si caelebs vixeris, ast nō.

Cogito virginibus, legifer esse sacris.

Ceterum de quibus scripsistis mihi: Bonū est
homini vxorem non attingere; Attamen pro
pter supra vitanda, suam quisq; vxorem ha
beat, & suum queq; virum habeat. Vxori vir debitā
benevolentiam reddat; similiter autem & vxor viro.
Vxor pprij corporis ius non habet, sed maritus. Simi
liter et maritus pprij corporis ius nō habet, sed vxor.
Ne fraudetis vos inuicē, nisi si quid ex cōsensu, pro tē
pore, vt vacetis ieiunio & p̄cationi, & rursus in
vnum conueniatis, ne tentet vos satanas propter intē
perantiam vestram.

Hoc autem dico iuxta indulgentiam, nō iuxta p̄
ceptum. Nam velim omnes homines esse vt & ipse
sum. Sed vnusquisq; propriū donū habet ex deo, ali
us quidē sic, alius autem sic. Dico autē inconiugatis &
viduis, bonū eis est, si manserint vt & ego. Quod si se
non continent, contrahant matrimonium. Nā fatius
est matrimonium contrahere, quam vri.

At coniugatis p̄cepto, non ego, immo dominus:
* Vxor a viro ne separetur, quod si separata fuerit, ma mat. 5.
neat innupta, aut marito recōcilietur, & maritus vxo
rem ne dimittat.

Reliquis autem ego dico, non dominus: Si quis

frater uxorem habet infidelem, & hæc assentitur vt habitet cum illo, ne dimittat eam; & mulier quæ habet maritum infidelem, et is assentitur, vt habitet cum ea, ne dimittat illum. Sanctificatus est enim maritus incredulus per uxorem, & sanctificata est vxor incredula per maritum. Alioqui filij vestri immûdi essent, nûc autem sancti sunt. Quod si incredulus discedit, discedat. Non est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi, sed in pace vocauit nos deus. Qui nanq; scis mulier, an maritum sis seruatura? Aut qui scis vir, an uxorem sis seruaturus? Vt cûq; fuerit, vnusquisq; vt ipsi partitus est deus,

Eph. 4.

* Vnusquisq; vt illum vocauit dominus, ita ambulet; & sic in ecclesijs omnibus ordino. Circumcisus aliquis vocatus est: ne accersat præputium. In præputio aliquis vocatus est: ne circûcidatur. Circûcisio nihil est et præputiû nihil est, sed observatio mādatorû dei. Vnusq; in ea vocatiõe, in qua vocatus fuit, maneat. Seruus vocatus es: ne sit tibi curæ; quinetiam si potes liber fieri, potius vttere. Etenim qui in domino vocatus est seruus, libertus domini est. Similiter & q; liber vocatus fuit, seruus est CHRISTI. * Precio empti fuistis, nolite fieri serui hominum. Vnusquisq; in eo, in quo vocatus fuit, fratres, maneat apud deum.

sup. 6.

1. Pet. 1.

De virginibus autem præceptum domini non habeo, consilium tamen do, tanquam misericordiam consequutus a domino, in hoc vt sim fidelis. Arbitror igitur hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Nam bonum est homini sic esse. * Alligatus es vxori: ne quare diuortium. Solutus es ab vxore? ne quæras vxorem. Quod si duxeris vxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccauit. Attamen afflictionem in carne habituri sunt huiusmodi. Ego vero vobis parco.

mat. 5.

mar. 10.

Ceterum illud dico fratres, tempus contractum est: superest,

superest, vt qui habet uxores, sint tanquam non habeant, & qui plorant, tanquam non plorent, & qui gaudent, tanquam non gaudeant, & qui emunt, tanquam non possideant, & qui vtuntur mundo hoc, tanquam non vtantur. Præterit enim habitus huius mundi.

Velim autem vos absque sollicitudine esse. Qui cælebs est, curat ea quæ sunt domini, quomodo placiturus sit domino. At qui duxit uxorem, sollicitus est de his quæ sunt mundi, quomodo placiturus sit uxori. Diuisa sunt hæc duo, mulier & virgo. Innupta curat ea, quæ sunt domini, vt sit sancta cum corpore, tum spiritu: Contra, quæ nupta est, curat ea quæ sunt mundi, quomodo placitura sit viro. Hoc autem ad id, quod vobis cõducibile est, dico: non vti laqueum vobis iniiciam, sed vt quod honestum ac decorum est; sequamini, & adhæreatis domino absque vlla distractione.

Quod si quis indecorum virgini suæ putat, si prætereat nubendi tempus, & sic oportet fieri, quod vult faciat non peccat, iungatur matrimonio. Cæterum qui stat firmus in corde, non habet necessitatem, sed potestatem habet propriæ voluntatis, et hoc decreuit in corde suo, vt seruet suam virginem, bene facit. Itaque qui elocat nuptum, bene facit: attamen qui non elocat nuptum, melius facit.

* Vxor alligata est matrimonio, quoadiu viuit mari Rhom. 7
tuse eius. Quod si dormierit maritus illius, libera est ad cui velit nubendum, modo in domino. Attamen beator est, si sic maneat, iuxta meam sententiam. Opinor autem quod & ipse se spiritum dei habeam. CAPVT VII.

¶ Idolum scis esse nihil, tum vsque cauebis.
.i. vino.

Infirmum Bromio perdere siue cibo.
Cæterum de his quæ simulacris immolantur, scimus quod omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero edificat. Quod si quis sibi videtur aliquid scire, non dum quicquam nouit, quemadmodum oporteat scire. At si quis diligit deum, hic cognitus est ab illo.

EPISTOLA PAULI AD

De esu igitur eorū quæ simulacris immolantur, scimus quod nullum est simulacrum in mūdo, & quod nullus sit deus alius, nisi vnus. Nam etiam si sunt qui dicantur dii, siue in cælo, siue in terra, quemadmodū sunt dii multi, & domini multi; nobis tamē vnus est deus, qui est pater ille, ex quo omnia, & nos in illū: & vnus dominus IESVS CHRISTVS, per quem omnia, & nos per illum.

Sed non in omnibus est scientia. Nonnulli vero eū conscientia simulacri vsque ad hoc tempus, tanquam simulacris immolatum edunt, & conscientia illorum infirma cum sit, polluitur. At qui esca nos non commēdat deo, neque si comedamus, aliquid nobis superest; neque si non comedamus, quicquam nobis deest.

Rho. 14.

*Sed videte, ne quo modo facultas illa vestra officulo sit ijs, qui infirmi sunt. Etenim si quis conspexerit te, qui habes scientiam, in epulo simulacrorū accumbentem, nonne conscientia eius qui infirmus est, ædificabitur ad edendum ea, quæ sunt simulacris immolata? Et peribit frater, q̄ infirmus est in tua scientia propter quem CHRISTVS fuit mortuus. Sic autem peccantes in fratres, & vulnerantes illorum conscientia infirmā, in CHRISTVM peccatis. *Quapropter si esca offendit fratrem meum, haudquaquam velsar carnibus in æternum, ne fratri meo sim officulo.

Ibidem.

CAPVT IX.

.i. permium quod datur certantib⁹

¶ Liber sum quanquam, mea iura relinquo brabeion
.i. munerarius

Iustus agonotheses post stadia ipsa dabit

A Non sum apostolus: an nō sum liber? an nō IESVM CHRISTVM dominum nostrum vidi? an nō opus meum vos estis in domino? Si cæteris non sum apostolus, at sane vobis sum. Sic quidem sigillum apostolatus mei, vos estis in domino. Mea

no. Mea responsio apud eos qui me interrogant, hæc est: An non habemus potestatem edendi ac bibendi? An non habemus potestatem, sororem mulierem circumducendis, quemadmodum & cæteri apostoli, & fratres dñi, & Cephas? Aut solus ego & Barnabas non habemus potestatem hoc faciendi? Quis militat suis stipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Aut quis pascit gregem, & de lacte gregis non edit?

Num secundum hominem hæc dico? An non & lex eadem dicit? Etenim in Mosis lege scriptum est: * Non obligabis os boui trituranti. Nū boues curæ sunt deo? An hoc propter nos omnino dicit? Propter nos enim hoc scriptum est, quod sub spe debeat is, qui arat, arare; & qui triturat sub spe, spei suæ particeps esse debeat: * si nos vobis spiritualia seminauimus, magnū est, si nos vestra carnalia messuerim? Si cæteri potestatis erga vos partitipes sunt, cur non potius nos?

Atqui non vsi fuimus potestate ista, sed omnia susceperimus, ne quæ offenculum demus Euangelio Christi. An nescitis quod ij qui in sacris operantur, ex sacrificio viuunt? Qui sacrario assistunt, vna cum sacrario partem accipiunt? Sic & dominus ordinauit, vt qui euāgelium annunciant, ex euangelio viuant. Ego tamen nullo horum vsus fui.

Quanquam non scripsi hæc, vt ita fiat in me. Nam bonum est mihi mori potius, quam vt gloriationem meam aliquis inanem reddat. Etenim si euangelizem, non est quod gloriemur; necessitas enim mihi incumbit. Væ autem mihi est, nisi euangelizem. Nam si volens hoc faciam, præmium habeo: sin inuitus, dispensatio commissa est mihi. Quod igitur mihi est præmium? Vt cum euangelizem, gratuitum efficiam Euangelium CHRISTI, in hoc, ne abutar potestate mea in Euangelio.

Etenim cū liber sim ab oībus, oībus meipsum seruo.

uum feci, quo plureis lucrificiā; & factus sum Iudæis, quasi Iudæus, vt Iudæos lucrificiā: ijs qui sub lege sūt, quasi sim sub lege, vt eos q̄ sub lege sunt, lucrificiā: his q̄ sine lege sunt, tanq̄ sim sine lege, cū non sim sine lege deo, sed obnoxius legi Christi, vt lucrificiā eos q̄ sunt sine lege. Factus sum infirmis quasi infirmus, vt infirmos lucrificiam. Omnibus factus sum omnia, vt omnino aliquos seruem. Hoc autem facio propter Euangelium, vt particeps illius fiam.

An nescitis quod qui in stadio currunt, omnes qui dem currunt, sed vnus accipit præmium? Sic currite, vt comprehendatis. Omnis autem qui certat, per omnia tēperans est: illi quidem igitur, vt perituram coronam accipiant, nos autē vt æternam. Ego itaq; sic curro, vt non in incertū: sic pugilem ago, non velut aerem feriens: verum subijcio corpus meum, & in seruitutē redigo, ne quomodo fiat, vt cū alijs prædicarim, ipse reprobus efficiar.

CAPVT X.

¶ Moses q̄ transit sicco pede per mare rubrum, & cætera nos propter pagina sacra refert.

Exodi. 13. **N**olim autē vos ignorare fratres, q̄ * patres nostri omnes sub nube erant, & omnes per mare retransierunt: * & omnes in Mosen baptizati sunt in nube & in mari, * & omnes eandem escam spiritualem comedebant, * & omnes eundem potum spiritualem bibebant. Bibebāt enim de spiritali, quæ illos comitabatur, petra: petra vero fuit Christus. Sed plures illorum non approbavit deus. * Prostrati enim sunt in deserto.

Num. 20. & 26. Hæc autem figuræ nostri fuerunt, ne nos simus concupiscentes rerum malarum, quemadmodum & illi concupierunt. Neq; simulacrorum sitis cultores, sicut Exodi. 32. ti quidam illorum, quemadmodum scriptum est: * Sed Num. 25. dendum. Neq; stupris inquinemur, * sicuti quidā illorum

rum supris polluti sunt, & conciderunt vno die viginti
 titia millia. Neque tentemus Christum, * sicut & quidam Num. 1.
 illorum tentauerunt, & a serpentibus extincti sunt.
 * Neque murmuretis, sicut & quidam illorum murmurauerunt,
 & interempti sunt ab extinctore. Iudith. 8.

Hæc autem omnia figure contigerunt illis. Scripta vero
 sunt propter admonitionem nostram, in quos terminatus
 est etiam incidit. Proinde qui sibi videtur stare, videat
 ne cadat. Tentatio vos non cepit, nisi humana. * Sed fide
 Super. 1.
 1. The. 5.
 lis est deus, qui non sinet vos tentari, supra id quod possi-
 testis, imo faciet vna cum tentatione euentum, quo possi-
 tis sufferre. Quapropter dilecti mei, fugite ab simula-
 crorum cultu, ut prudentibus loquor, iudicate vos quod
 dico. Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne
 comunicatio sanguinis Christi est? Panis quem frangi-
 mus, nonne comunicatio corporis Christi est? Quonia
 vnus panis, vnus corpus multi sumus. Nam omnes ex
 eodem pane participamus. Videte Israellem iuxta carnem.
 Nonne qui edunt victimas, participes sacrarii sunt?
 Quid ergo dico, quod simulacrum aliquid sit: aut quod simulacris
 immolatum aliquid sit? Non, verum illud dico, quod que im-
 molant gentes, demonijs imolat, & non deo. * Nolim autem
 Deut. 32.
 vos cõsortes demoniorum esse. Non potestis poculum domini
 bibere, & poculum demoniorum. Non potestis mensam domini
 participes esse, et mensam demoniorum. An puocamus do-
 minum: num fortiores illo sumus? * Omnia mihi licent, Ecc. 3. 7.
 at non omnia conducunt. Omnia mihi licent, sed non omnia
 Super. 6.
 edificant. Nemo quod suum est, querat, sed quisque quod
 Infra. 13.
 alterius est. Omne quod in macello vendit edite, nihil in-
 Psal. 23.
 terrogantes propter conscientiam. * Domini siquidem est terra,
 & plenitudo eius. Quod si quis vocat vos infidelium,
 & vultis ire, quicquid apponit vobis, edite, nihil inter-
 rogantes propter conscientiam. Quod si quis vobis dis-
 xerit, hoc simulacris immolatum est, ne edatis propter il-
 lum qui indicauit, & propter conscientiam. Domini siquidem

est terra, & plenitudo eius. Porro conscientiam dico, non tuam, sed illius alterius. Cur enim libertas mea iudicatur ab alia conscientia? Quod si ego cum gratia participo, cur ob id mihi maledicunt, pro quo ego gratias ago? * Siue igitur editis siue bibitis, siue quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Tales estote ut nullum precebeatis offendiculum, neque Iudeis, neque Grecis, neque ecclesie dei: quemadmodum ego per omnia omnibus placeo, non quaerens meam ipsius utilitatem, sed multorum, ut salui fiant.

colo. 3.

CAPVY XI.

✠

Nemo non facito quod se decet, hoc quoque nemo non reputet secum quod sacra mensa docet.

Supr. 4.
Eph. 5.

* Mitatores mei estote, sicut & ego CHRISTI. Collaudo autem vos fratres, quod omnia mea memoria tenetis: et quemadmodum tradidi vobis, instituta tenetis. Sed uolo vos scire, quod omnis vir caput Christus est: * caput autem mulieris, vir; caput vero Christi, deus. Omnis vir orans, aut prophetans, quicquam habens in capite, probro afficit caput suum. Omnis vero mulier orans, aut prophetans non velato capite, dehonestat caput suum. Nam id perinde est proterus, ac si rasa esset. Etenim si non velatur mulier, etiam tondeatur. Quod si scedum est mulieri tonderi aut rasum, veletur.

Eph. 5.

Gen. 27.

Vir quidem non debet velare caput, cum is imago sit et gloria dei. At mulier gloria viri est. Non enim est vir ex muliere, sed mulier ex viro. * Neque enim conditus est vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Propter hoc debet mulier potestatem habere in capite propter angelos, alioqui neque vir absque muliere, neque mulier absque viro in domino. Nam quemadmodum mulier ex viro est, ita & vir pro mulierem, omnia vero ex deo. Inter vos ipsos iudicate: non decorum est mulierem non velatam deum orare? An ne natura quidem ipsa hoc docet vos,

vos, quod viro quidē, si comatus fuerit, probro sit: cōtra, mulieri si comata fuerit gloriæ sit: eo quod coma pro velamine data sit. Cæterū, si quis videtur cōtētiōsus esse, nos huiusmodi cōsuetudinem non habemus, neque ecclesiæ dei.

Illud tamē præcipiens nō laudo, quod nō in melius, sed in deterius cōuenitis. Nam primū quidē, cū conuenitis in ecclesia, audio dissidia in vobis esse, & aliqua ex parte credo. Oportet enim & sectas in vobis esse, quo quod probati sunt, manifesti fiant inter vos. Igitur cum conuenitis in eundem locum, nō licet dominicā cenā edere, quod vnusquisque propriam cenā occupat in edendo. Et hic quidē esurit, ille vero ebrius est. Num sane domos non habetis ad edendum & bibendum? An ecclesiam dei contemnitis, & pudefacitis eos qui non habent? Quid vobis dicā? Laudabo vos? In hoc nō laudo.

Ego enim accepi a domino, quod & tradidit vobis, quod dominus IESVS, in ea nocte qua traditus est, accepit panē: & postquam gratias egisset, fregit, ac dixit: Accipite, edite. * Hoc meū est corpus, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei cōmemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cenā, dicens: Hoc poculum nouum testamentum est in meo sanguine, hoc facite, quotiescūque biberitis, in mei cōmemorationē.

Quotiescūque enim comederitis panem hunc, & de poculo biberitis, mortem domini annunciat, donec venerit. Itaque quisquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autē homo seipsum, & sic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edat aut bibit indigne, iudicium sibi ipse edat & bibit, non diiudicans corpus domini.

Propter hoc inter vos multi imbecilles & inualidi & dormiunt multi. Etenim si nos ipsos diiudicassemus, haudquaquam iudicati fuissetis. At cū iudicamur

Mat. 26.

Mar. 14.

Lucæ, 22.

a domino corripiamur, ne cum mundo condemnemur. Itaque fratres mei, cum conuenitis ad comedendum, alius alium expectate. Quod si quis esurit, domi edat, ne ad condemnationem conueniatis. Cetera uero cum uenero, disponam.

CAPVT. XII.

Omnia pneuma in sacrum dat & omnia iungit in unum.
i. regeneratio.

Sacra palingenesi, corpora, fonsque sacer.

Mar. 9.

Porro de spiritualibus fratres nolo vos ignorare. Scitis quod gentes fuistis & ad simulacra mutati utcumque ducebamini sequentes. Quapropter notum uobis facio, quod nullus per spiritum dei loquens, dicit anathema: IESUM & nemo potest dicere dominum IESUM nisi per spiritum sanctum.

Diuisiones autem donorum sunt, sed idem spiritus, & diuisiones ministeriorum sunt, sed idem dominus, & diuisiones operationum sunt, sed idem est deus, efficiens omnia in omnibus. Vnicuique uero datur manifestatio spiritus ad id quod expedit. Nam huic quidem per spiritum datur sermo sapientiae, alij uero sermo scientiae secundum eundem spiritum, alij uero fides per eundem spiritum, alij uero dona sanationum per eundem spiritum, alij uero efficaciae potentiarum, alij uero prophetia, alij uero discretiones spirituum, alij uero genera linguarum, alij uero interpretatio linguarum. Sed omnia haec efficit unus ille et idem spiritus, diuidens peculiariter unicuique sicuti uult.

Rom. 12.

Eph. 4.

*Quemadmodum enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia uero membra corporis unius, multa cum sint, unum sunt corpus; sic & CHRISTVS. Etenim per unum spiritum nos omnes in unum corpus baptizati sumus, siue Iudaei, siue Graeci, siue serui siue liberi, & omnes unum spiritum hausimus. Etenim corpus non est unum membrum. Sed multa. Si dicat pes, non sum manus, non sum de corpore, num idcirco non est de corpore? Et

re: Et si dicat auris, non sum oculus, nō sum de corpore; num ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus/ vbi olfactus?

Nunc autem deus posuit membra, vnum quodque singulatim in corpore quemadmodum voluit. Quod si essent omnia vnum membrū, vbi corpus? Nunc autē multa quidem membra, vnum vero corpus. At non potest oculus dicere manui, non est mihi opus te; aut rursum caput pedibus, non est mihi opus vobis: imo multo potius, quæ videntur membra corporis imbecilliora esse, necessaria sunt; & quæ putam⁹ minus honesta esse corporis, his honorem vberiorē apponimus & indecora nostri copiosorem decorem habent. Cæterum quæ decora sunt nostri, non indigent, sed deus si multo temperauit corpus, ei cui deerat, copiosorem ad deum honorem, ne sit dissidium in corpore, sed inuicē alta pro alijs eandem sollicitudinem gerant membra. *Et siue patitur vnum membrum, simul patiuntur Rho. 8. omnia membra: siue glorificatur vnum membrum, si Heb. 4. multa gaudent omnia membra.

Vos autem estis corpus Christi, & membra ex parte. *Et alios quidem posuit deus in ecclesia, primum apostolos, deinde prophetas, tertio doctores, deinde potestates, deinde dona sanationum, subsidia, gubernationes, genera linguarum. Num omnes apostoli: num omnes prophetae: num omnes doctores: nū omnes potestates: num omnes dona habent sanationū: nū omnes linguis loquuntur: num omnes interpretantur: *Sed et Infra, 14. mini vero dona potiora. Et adhuc his excellentiorem viam vobis ostendo.

CAPVT XIII.

¶ Plura licet facias/ nihil est quod adæquet amorem Christi fortis amor/ spemq; fidemq; præit.

Sil linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans, sicut aut cymbalum tinniens: Et si habeam prophetiā,

et nouerim mysteria omnia, omnēq; scientiā, & si habeam omnē fidē, adeo ut mōtes loco dimouēā/charitate autē nō habeā/nihil sum. Et si in sumā in alimoniam omnes facultates meas, & si tradam corpus meū, ut cōburar, charitatem autem non habeam, nihil utilitatis capio.

Supr. 10. **Charitas patiens est, benigna est, *charitas non inuidet, charitas non est procax, non inflatur, non est fastidiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, nō cogitat malum, non gaudet de iniustitia, sed congaudet ueritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquā excidit, siue prophetiæ abolebuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia abolebitur.*

Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. At ubi uenerit quod perfectum est, tunc quod ex parte est abolebitur. Cū essem puer, ut puer loquebar, ut puer sentiebam, ut puer cogitabā; at ubi factus sum uir, aboleui puerilia. Cernimus enim nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem; nunc cognosco ex parte, tunc uero cognoscam quem admodum & cognitus sum. Nunc autem manet fides, spes, charitas, tria hæc, sed maxima in his charitas.

CAPVT. XIII.

Qui loquitur linguis pro uiribus ille prophetet
Conticet ad cœtum fœmina rite uirum.

Supra. 12. *S**Ectemini charitatem / æmulemini spiritualia, magis tamen ut prophetetis, Nam qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed deo; nullus enim audit, spiritu uero loquitur mysteria. Cætes rum qui prophetat, hominibus loquitur ædificationem, & exhortationem, & consolationem. Qui loquitur lingua, seipsum ædificat, at qui prophetat congregationem ædificat. Volo autem omnes uos loqui ling

CORINTHIOS PRIMA.

qui linguis, magis tamen vt prophetetis. Maior em̄
qui prophetat, quam qui loquitur linguis, nisi inter-
pretetur, vt ecclesia ædificationē accipiat. Nūc aut̄ fra-
tres, si veniā ad vos linguis loquēs, qd vobis prodero
nisi vobis loquar, aut per reuelationē, aut per scientiā,
aut per prophetiam, aut per doctrinā?

Quin & inanima, vocē reddentia siue tibia, siue cithara nisi distinctionē sonis dederint / quomodo cog-
noscetur / quod tibia canitur aut cithara? Eten̄ si ina-
certam vocem tuba dederit / quis apparabitur ad bel-
lum: sic & vos per linguam nisi significantē sermonē
dederitis, quomodo intelligetur / quod dicitur: eritis
enim in aerem loquentes.

Tam multa / verbi gratia / genera vocū sunt in mū-
do / et nihil horum mutum. Itaq; si nesciero vim voc-
is / ero ei qui loquitur barbarus / & qui loquit̄ / apud
me barbarus. Itaque & vos quandoquidē sectatores
estis spirituum, ad ædificationem ecclesiæ quarite, vt
excellatis.

Quapropter qui loquit̄ lingua, oret, vt interprete-
tur. Nam si orem lingua spiritus meus orat, at mens mea
fructu vacat. Quid igitur est? Orabo spiritu, sed ora-
bo & mēte. Canam spiritu, sed canam & mente.

Alioqui si benedixeris spiritu, is qui implet locū in-
docti, quomodo dicitur est Amē, ad tuā gratiarum
actionem? Quādoquidē, quid dicas, nescit. Nā tu quis
dē bene gratias agis, verū alius non ædificatur.

*Gratias ago deo meo, quod magis quam omnes *Supra. 1.*
vos linguis loquor. Sed in ecclesia volo quinq; verba
mente mea loqui, vt & alios instituam, potius quam
decem millia verborum lingua.

*Fratres, ne sitis pueri sensibus, sed malicia pueri *Ephe. 4.*
sitis: sensibus vero perfecti sitis. In lege scriptum est:
*Varijs linguis & labijs varijs loquar populo huic, *Esa. 28.*
& ne sic quidem audient me, dicit dominus.

Itaque linguæ signi vice sunt, non ijs qui credunt, sed incredulis: contra, prophetia non incredulis, sed credentibus.

Ergo si conuenerit ecclesia tota simul & omnes linguæ loquantur: ingrediantur autem indocti aut increduli, nonne dicent vos insanire? Quod si omnes prophetetis, ingrediatur autem incredulus aut indoctus coarguitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus: & sic occulta cordis eius manifesta fiunt: atque ita proci dens in faciem, adorabit deum, renūcians, quod deus reuera in vobis sit.

Quid igitur est fratres? Quoties cōuenitis, vnusquisque vesicūm canticum habet, doctrinam habet, linguam habet, reuelationē habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur, fiat per binos, aut ad summum ternos, idque vicissim, & vnus interpretetur. Quod si non sit interpretes, taceat in ecclesia, cæterum sibiipso loquat & deo.

Pphetæ vero duo aut tres loquantur, & cæteri diiudicēt. Porro si alij fuerit reuelatum assidenti, prius or taceat. Potestis enim singulatim omnes prophetare vt omnes discant, & omnes consolationem accipiant: & spiritus prophetarum prophetis subiiciuntur.

Non enim est confusionis autor deus, sed pacis, vt in omniū congregationibus sanctorum.

1. Tim. 2.

* Mulieres vestræ in ecclesijs sileant: nec enim permissum est illis vt loquantur, sed vt subditæ sint: quæ

Gen. 3.

admodum & lex dicit. * Quod si quid discere volunt domi suos viros interrogent. Nam turpe est mulieribus in cætum loqui. An a vobis sermo dei profectus est? An in vos solos incidit? Si quis videtur propheta esse, aut spūalis, agnoscat quæ scribo vobis, quæ dñi sunt pcepta: cæteræ si quis ignorat, ignoret. Proinde fratres, ad id enitami, vt pphetetis, et loq linguis ne vetusetis. Oia decēter, & secūdū ordinē fiāt. CAP. XV.

¶ Restat mors Christi, reditusq; e carcere. Ditis.

Morsus Christie tuus liberat vnde pios.

N* Orem autem vobis facio fratres euangeliū, Gal. 6.
quod euangelizauit vobis, quod & accepistis,
in quo & statis, per quod & salutē consequi
mini, quo pacto annunciarim vobis, si tenetis, nisi fru-
stra credidistis.

Tradidi enim vobis in primis, quod & acceperam;
quod CHRISTVS mortuus fuerit pro peccatis nos-
tris * secundum scripturas, & quod sepultus sit, & Esa. 53.
quod resurrexerit tertio die secundum scripturas,
& quod visus sit Cephæ, deinde duodecim illis: post
ista visus est plus quam quingentis fratribus simul:
ex quibus plures manent ad hunc vsq; diem: quidam
autem & obdormierunt. * Deinde visus est Iacobo, mat. vlti.
post apostolis omnibus, mar. 16.

Postremo vero omnium, velut abortiuo visus est
& mihi. * Ego enim sum minimus apostolorum, Ephes. 3.
qui non sum idoneus, vt dicar apostolus, propterea
quod persecutus sim ecclesiam dei. Sed gratia dei sum
id quod sum. Et gratia eius, quæ profecta est in me,
non fuit inanis, sed copiosius quam illi omnes labora-
ui; non ego tamen, sed gratia dei quæ mihi adest. Siue
igitur ego, siue illi, sic prædicamus, & sic credidistis;

Quod si CHRISTVS prædicatur a mortuis resur-
rexisse, quomodo dicunt quidam inter vos, non esse
resurrectionē mortuorum? Porro si resurrectio mor-
tuorum non est, ne CHRISTVS quidem resurrexit
Quod si Christus nō resurrexerit, inanis videlicet est
prædicatio nostra, inanis autem est & fides vestra, Re-
perimur autē & falsi testes dei, qm̄ testificati sumus de
deo, quod excitauerit Christum, quem non excitauit,
si videlicet mortui nō resurgūt. Etenim si mortui nō res-
surgunt, ne Christus quidem resurrexit. Qd̄ si Christus
nō resurrexit, supuacanea est fides vestra; adhuc estis

In peccatis vestris. Igitur & qui obdormierunt in Christo, perierunt. Si in vita hac spiritum in Christo tantum fixam habemus, maxime miserabiles omnium hominum sumus.

Col. 1.
1. Thes. 4. * Nunc autem Christus surrexit ex mortuis, primitiarum eorum qui dormierant fuit. Postquam enim per hominem mors, etiam per hominem resurrectio mortuorum. Quae ad modum enim per Adam omnes moriuntur, ita & per Christum omnes uiuificabuntur, unusquisque autem in proprio ordine: primitiarum Christus, deinde illi qui sunt Christi in aduentu ipsius, mox finis, cum tradiderit regnum deo, & patri, cum aboleuerit omnem principatum, & omnem potestatem, ac virtutem. * Nam oportet eum regnare, donec posuerit omnes inimicos sub pedes suos.

Psalm. 109.

Novissimus hostis aboletur mors. * Nam omnia subiecit sub pedes illius. At qui cum dicat, quod omnia subiecta sint, palam est, excipiendum eum qui subiecit illi omnia. Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subicietur ei, qui illi subiecit omnia, ut sit deus omnia in omnibus.

Sap. 1.

Esa. 22.

Alioqui quid facient illi, qui baptizantur pro mortuis: si omnino mortui non resurgunt, cur & baptizantur pro illis? Quid & nos periclitamur omni tempore? Indies morior per nostram gloriationem, quam habeo in CHRISTO IESU domino nostro. Si secundum hominem cum bestiis depugnaui Ephesi: quae mihi utilitas, si mortui non resurgunt? * Edamus & bibamus, eras enim morimur. Ne decipiamini. Mores bonos colloquia corrumpunt mala. Expergiscimini ni iuste, & ne peccetis. Nam ignoracionem dei nonnulli habent. Ad pudorem vobis loquor.

At dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? quali autem corpore venient? Stulte, tu quod seminas, non uiuificatur, nisi mortuum fuerit. Et hoc quod seminas, non corpus, quod nascetur, seminas, sed nudum granum, exempli causa, tritici, aut alicuius ex ceteris. Sed deus

illi dat corpus ut voluit, & unicuique seminū sūti corp⁹.

Non omnis caro eadem caro : sed alia quidem caro hominum, alia vero caro pecorum, alia vero piscium, alia vero volucrum. Et sunt corpora cœlestia, & sunt corpora terrestria. Verum alia quidem cœlestium gloria, alia vero terrestrium, alia gloria solis, & alia gloria lunæ, & alia gloria stellarum. Stella siquidem a stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Seminat⁹ in corruptiōe, resurgit in incorruptibilitate: seminat⁹ in ignominia, resurgit in gloria: seminat⁹ in infirmitate, resurgit in potētia, seminat⁹ corpus animale, resurgit corpus spirituale;

Est corpus animale, & est corpus spirituale, quem⁹ admodum & scriptum est: * Factus est primus homo Gen. 2. Adam in animam viuentem, extremus Adam in spiritum viuificantem. At non primum quod spirituale sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus, secūdus homo ipse dominus de cœlo. Qualis terrenus ille, tales & hi qui terreni sunt: & qualis ille cœlestis, tales & hi qui cœlestes sunt. Et quemadmodum gestauimus imaginem terreni, gestabimus & imaginem cœlestis.

Hoc autē dico fratres, quod caro & sanguis regni dei hæreditatem consequi nō possunt. Neque corruptio incorruptibilitatis hæreditatem accipit. Ecce mysteriū vobis dico. Non omnes quidem dormiemus, oēs tamen immutabimur in puncto temporis, in momento oculi, per extremam tubam. Canet enim, & mortui resurgēt incorruptibiles, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem,

Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, Osee. 13.
tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors Heb. 2.
in victoriā. * Vbi tuus mors aculeus? vbi tua inferne
&.ii.

1. Ioan. 5. victoria? Aculeus autem mortis, peccatum: potentia
vero peccati, lex. * Sed deo gratia, qui dedit nobis vtz
gloriam, per dominum nostrum Iesum Christum. Ita
q; fratres mei dilecti, stabiles sitis, immobiles, abundā
tes in opere domini semper, cū sciatis, quod labor ves
ster nō est inanis in dño.

CAP. XVI.

¶ Sicq; eleemosynā dabitis, seponito quisq;.

Dum veniam, fortes interea este viri.

Ceterum de collatione in sanctos, quemadmodum
ordinavi ecclesijs Galatig, ita & vos facite.
In vna sabbatorū vnusquisq; vestrum apud
se seponat, recondēs quicquid commodum fuerit: ne
cum venero tunc collationes fiant. Vbi venero autē,
quoscunq; probaueritis per epistolas, hos mittam vt
perferant munificentiam vestram Hierosolymam:
quod si fuerit operapreciū, vt & ipse proficiscar, me
cum proficiscentur. Veniam autem ad vos, cum Ma
cedoniam transiero. Macedoniam enim pertransitua
rus sum. Apud vos autem forte permanebo, aut etiā
hybernabo, vt vos me educatis quocūq; proficiscar.

Nolo enim vos nunc in transcurso videre, sed spero
tempus aliquantum mansurum me apud vos, si do
minus permiserit. Commorabor autem Ephesi, vsq;
ad diem quinquagesimum. Nam ostium mihi apertū
est magnum & efficax, & aduersarij multi.

Quod si venerit Timotheus, videte vt absq; metu
sit apud vos. Opus enim domini operatur, quemad
modū & ego. Ne quis igitur eum spernat, sed profes
quamini eū cum pace, vt veniat ad me. Expecto em̄
illum cum fratribus.

Porro de Apollo fratre multum hortatus sum illū,
vt iret ad vos cū fratribus, & omnino non erat volun
tas nunc eundi: venturus est autem, cum opportunita
tem erit nactus.

Vigilate, state in fide, viriliter agite, estote fortes:
omnia

omnia vobis cum charitate fiant.

Obsecro autem vos fratres, nostis familiam Stephanæ esse primitias Achaicæ: & quod in ministerium sanctis ordinarunt seipfos, vt & vos subdici sitis talibus & omni adiuuanti & laboranti. Gaudeo vero de aduētū Stephanæ & Fortunati, & Achaici: quoniam id quod mihi deerat vestri, hi suppleuerunt. Refocillauerunt enim spiritum meum ac vestrum. Agnoscite itaque huiusmodi.

Salutant vos ecclesiæ A sic: salutant vos in domino multum Aquila & Priscilla, cum ea quæ in domo est ipsorum ecclesia. Salutant vos fratres omnes. Salute inuicem osculo sancto. Salutatio mea manu Pauli. Si quis non diligit dominū Iesum Christū, sit anathema maranatha. Gratia domini Iesu Christi sit vobiscū. Dilectio cum omnibus vobis in Christo Iesu Amen.

AD CORINTHIOS PRIOR. MISSA
fuit e Philippis, per Stephanam & Fortunatum,
& Achaicum, & Timotheum.

IN SECVN=

DAM AD CORINTHIOS EPI=

istolam argumentum per Erasmus Ro-
terodamum.

Rimum reddit causas Corinthijs,
quare non reuiserit illos, quemad-
modum pollicitus est epistola tu-
periore; prius quædam præfatus
de suis afflictionibus, quas ob Euā-
gelium Christi perpetiebatur, ostē-
dens in tantis malis deū sibi fuisse
& .iii.

IN EPISTO. AD CORINT. SECVN.
solatio. Mox reconciliat Corinthijs eum, quem super
iore epistola iusserat tradi satanz / vt amanter recie
perent castigatum, quem peccantem eiecerant. Hęc fer
me cap. 1. ac. 2. Deinde prædicat studium suum in Euā
gelio prædicando, obiter taxans ac notans ceteros pseu
dapostolos, qui suo seruientes quæstui, suæ studentes
gloriæ, nusquam nõ pelliciebant ad legem Mosaicam,
quam Christo sic conabantur admiscere, quasi sine hu
ius accessione non esset spes salutis. Itaq; ymbris legis
Mosaicę præfert Euangelij lucem: subinde adhortans
illos non ad cæremonias legis, sed ad conscientiam, vti
tamq; Christo dignam. Testans interim qua syncerita
te prædicauerit Euangelium Christi, quantumq; mas
lorũ eius gratia perpeffus sit spe præmij cœlestis. Ad
hęc indicat, quibus in rebus sita sit potissimum Chris
tiana pietas. Hęc tractantur in calce cap. 1. cap. 3. 4. 5.
& principio sexti. Nam reliqua huius capituli parte, si
mulq; initio proximi hortatur illos, vt agnoscentes dig
nitatem & sanctitatem suæ professionis, modis omni
nibus abstinere ab inquinamentis ethnicorum, cum
quibus nihil esset illis commune. Quarto loco lenit su
perioris reprehensionis acerbiter, collaudans illorũ
obedientiam, quod epistolæ suę, licet obiurgatrici, per
omnia paruissent: gratulaturq; quod is mœror tempo
rarius summum gaudium vtriusque pepererit: velut
cum ex amaro pharmaco consequitur gratissima sani
tas. Quinto loco cum exemplo Macedonum, tum va
rijs argumentis, ac scripturarum testimonijs prouoca
cat, vt pro sua quisq; facultate, proq; animi propensio
ne conferat aliquid in subsidium sanctorum, qui Hie
rosolymis agebant, memor hoc sibi mandatũ a Petro,
ad hoc negocij misso Tito cum altero collega, vt pleriq;
q; putant, Luca, quos cõmendat Corinthijs. Hęc agit
cap. 8. et. 9. Sexto, quos ante taxauit oblique, palam in
sectatur pseudapostolos, qui fastu ac supercilio digni
tatem

tatem ac maiestatem apostolicam præ se ferebant. Paulum in contemptum vocantes velut humilem, vt qui cerdonicam exercuerit velut imperitum, & infantem, ad hæc toties cæsum ac vexatū iniurijs. Aduersus hos auctoritatem suā asserit apud Corinthios, testans nusaquam sibi deesse auctoritatem ac potestatem apostolicam, sed qua nolit vti, grauandis alijs, quemadmodū cæteri, sed tantum ad cōmodum suorū & Christi gloriam. Deinde præfatus veniā stultitiæ, quod de se gloriosius quædam dicere cogeretur: primū equat se summis apostolis; deinde præfert etiam, idq; multis nominibus, vel quod latius sperferit Evangelij doctrinam, vel quod vnus gratuito eam tradiderit, neq; p se, neq; per suos grauans Achaicos; vel qd̄ plura perpeffus sit Evangelij causa, quam illorum quisquam, ea sibi gloriæ vertens, ob quæ quibusdam videbatur cōtemptior. Porro sermōis imperitiam agnoscēs, modestiæ causa, rerum scientiam sibi vindicat, ne quid vel hic desiderent. Postremo, quoniam pseudapostoli fictis angelorū visionibus sese venditabant apud simplices, Paulus veram & insignem adducit visionē, se raptum in tertiu vsq; cælū: atq; illic edoctū, quæ captum hominū excedant. Hæc fere ca. 10. 11. & 12. Septimo, ne p pseudapostolos relaberetur in pristina vitia, testatur sibi in animo esse, inuisere illos, cum auctoritate interminans ne tales eos offendat, vt sui dissimilis esse cogatur: aut ne, sicut epistola sæuire coactus est, ita præsens quoq; sæuire cogatur, quod ante hac nō fecerit, cum suo iure potuisset. Hæc agit in calce capitis. 12. & cap. 13. Græcorum inscriptiones testantur hanc epistolam missam e Philippis per Titum & Lucam. Cæterum argumenta quæ nullo autore, sed commoda breuitate habentur in Latinis codicibus, testantur per eosdem missam e Troade. Nam huius loci meminit cap. 2.

ARGUMENTI FINIS.

& .iiii.

AD CORINTHIOS SECVNDA.

CAPVT I.

¶ Adfligunt casus varij & discrimina magna
Lætificant animum gaudia magna meum.

Gal. 1.
Ephc. 1.
1. Pet. 1.

Aulus apostolus IESV CHRISTI per voluntatem dei, ac Timotheus frater, cōgregationi dei, quę est Corinthi vna cum sanctis omnibus, qui sunt in tota Achaia,
*Gratia vobis & pax a deo patre nostro et domino IESV CHRISTO.

Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui est pater misericordiarum, & deus omnis consolationis, consolans nos in omni afflictione nostra, in hoc, vt possumus consolare eos, qui sunt in quavis afflictione, per consolationem, qua nos ipsos consolatur deus. Quoniam sicut abundant afflictiones Christi in nobis, ita per CHRISTVM abundat & consolatio nostra.

Siue autem affligimur pro vestri consolatione ac salute, quę operatur in tolerantia earundem afflictionũ quas et nos patimur; siue consolationẽ accipimus pro vestri consolatione ac salute: spes etiam nostra firma est pro vobis, cum sciamus, quod quemadmodum participes estis afflictionum, sic futuri sitis & consolationis.

Non enim volumus vos ignorare fratres de afflictione nostra, quę nobis accidit in Asia: quoniam supra modum grauati fuimus supra vires, adeo vt desperauerimus etiam de vita. Quin ipsi in nobis ipsas sententiam

tiam mortis acceperamus, ne confideremus in nobis: psl. in deo, qui ad vitam suscitatur mortuos: qui ex tanta morte eripuit nos, & eripit, in quo spem fixam habemus, quod & iam posthac erepturus sit, simul adiuantibus & vobis, per deprecationem pro nobis, vt ex multis personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ agantur pro nobis.

Nam gloriatio nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ, quod cum simplicitate & synceritate dei, non sapientia carnali, sed per gratiam dei conuersati fuerimus in mundo: abundantius autem erga vos.

Non enim alia scribimus vobis, quam quæ legitis, aut etiam agnoscitis. Spero autem quod vsque ad finem quoque agnoscitis, quemadmodum & agnouistis nos ex parte: quoniam gloria vestra sumus, quemadmodum & vos nostra, in die domini IESV. Et hac fiducia volebam ad vos venire prius, vt geminam apud vos inire gratiam, & p̄ vos pertransire in Macedoniam: et rursum a Macedonia venire ad vos, ac a vobis deduci in Iudæam.

Hoc igitur cum in animo versarem, nunc ubi leuitate sum usus: aut num quæ cogito, secundum carnem cogito? vt sit apud me, * quod est etiam, etiam: Mat. 5. Iaco. 5. & quod est non, non. Immo fidelis deus, quod sermo noster erga vos, non fuit etiam, & non. Nam dei filius IESVS CHRISTVS, qui inter vos per nos prædicatus est, per me & Syllanum ac Timotheum, non fuit etiam, & non: sed etiam per ipsum fuit. Quotquot enim sunt promissiones dei, per ipsum sunt etiam: & p̄ ipsum amen, deo ad gloriam per nos. Porro qui confirmat nos vna vobiscum in Christum: & qui iuxta nos, deus est, qui etiam ob signauit nos, deditque arram spiritus in cordibus nostris.

Ego vero testem deum inuoco in animam meam: quod parcens vobis, nondum venerim Corinthum:

non quod dominemur vobis nomine fidei, sed adiutores sumus gaudij vestri: nam, fide statis.

CAPVT II

¶ Bellus odor Christi quisquis cupit esse, cauebit Sacra Panomphæi vendere verba dei.

Sed decreui apud memetipsum hoc, non iterū cū dolore ad vos venire. Nam si ego mœrore vos afficiam, & quis est qui exhilaret me, nisi is qui mœrore afficitur ex me? Et scripsi vobis hoc ipsum, ne si venissem ad vos, dolorem caperem ex his / ex quibus oportebat me capere voluptatem: fiduciam hanc habens erga vos omnes, quod meum gaudium omnium vestrum sit. Nam ex multa afflictione & anxietate corde scripsi vobis, per multas lachrymas: non vt mœrore afficeremini, sed vt cognosceretis charitatem, quam habeo abundantius erga vos.

Quod si quis dolore affecit, non me dolore affecit / sed ex parte, ne aggrauem omneis vos. Sufficit istius modi homini increpatio hæc, quæ facta est a pluribus, adeo vt ediuerso magis condonare debeatis et consolari: ne quo modo fiat, vt immodico dolore absorbeatur huiusmodi. Quapropter obsecro vos, efficite, vt valeat in illum charitas. Nam & in hoc scripseram, vt cognoscerem probatiōem vestri, an ad omnia obedientes sitis. Cui vero condonatis aliquid, & ego cōdono. Nam & ego si quid condonavi, cui condonavi, propter vos cōdonaui in conspectu CHRISTI, ne occuperemur a satana. Non enim illius cogitatiōes ignoramus.

Cæterū cū venissem Troadē in Euangeliū Christi, et ostiū mihi esset apertū per dominū, nō habui relaxationē spiritu meo / eo quā non inuenissem Titū fratrem meū, sed dimissis illis, abij in Macedoniā. Deo autē gratia, qui semp triumphat per nos in Christo, & odore notitiæ suæ manifestat p nos in omni loco. Quoniam Christi

Christi bona fragrantia sumus deo, in his qui salui sunt & in his qui pereunt: his quidem odor mortis ad mortem, illis vero odor vitæ ad vitam. Et ad hæc quis idoneus? Non enim sumus ut plerique cauponantes sermonem dei, sed velut ex sinceritate, sed velut ex deo in conspectu dei per Christum loquimur.

CAPVT III.

¶ Condemnat Moses, tamen huic est gloria magna, Christe tibi merito, gloria maior erit.

¶ Incipimus rursus nos ipsos commendare. Num egemus, ut nonnulli, commendaticijs epistolis apud vos, aut a vobis commendaticijs? Epistola nostra vos estis, inscripta in cordibus nostris, quæ intelligitur & legitur ab omnibus hominibus, dum declaratis quod estis epistola Christi, subministrata, a nobis inscripta, non atramento, sed spiritu dei viuentis, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnis. *Fiduciam autem huiusmodi habemus per Christum erga deum: non Hebr. 4. quod idonei simus ex nobis ipsis cogitare quicquam, tanquam ex nobis ipsis, sed si ad aliquid idonei sumus, id ex deo est: qui & idoneos fecit nos ministros noui testamenti, non literæ, sed spiritus. Nam litera occidit, spiritus autem viuificat.

Quod si administratio mortis in literis, deformata in saxis, fuit in gloria: adeo * ut non possent oculos intedere filij Israel in faciem Mosi, propter gloriam vultus eius, quæ aboletur: cur non potius administratio spiritus erit in gloria? Nã si administratio condensationis gloria, multo magis excellit administratio iustitiæ in gloria. Quãdoquidẽ ne glorificatum quidem fuit, quod glorificatum est in hac parte, propter eminentem gloriam. Etenim si quod aboletur fuit in gloria, multo magis id quod manet, est in gloria.

Itaque cum habeamus huiusmodi spem, multa libertate utamur: & non quemadmodum * Moses ponebat ve Ibidem,

lumen in facie sua, ne intenderent filij Israel in finē eius quod abolebatur. Sed obcæcati sunt sensus illorū. Nā vsq; ad diem hodiernum idem velamen in lectione veteris testamenti manet; nec tollitur velum, quod per Christum aboletur. Sed ad hunc vsq; diem, cum legisset Moses, velamen cordibus illorum impositum est. At vbi conuersi fuerint ad dominū, tolletur velamē. * Dominus autem spiritus est. Porro vbi spiritus domini, ibi libertas. Nos autē omnes reiecta facie, gloriam domini in speculo repræsentantes, ad eandem imaginem transformamur a gloria in gloriam, tanq̄ a domini spiritu.

Ioan. 4.

CAPVT III.

¶ Dixerat e tenebris deus illucescere lucem

Quam nimium obscurum & fictile corpus habet. Propterea cum ministerium hoc habeamus, vt nostri misertus est deus, haud degeneramus; sed reiecimus occultamētā dedecoris; non versantes per astutiam, neq; dolo tractantes verbum dei; sed manifestatione veritatis, cōmendantes nos ipsos apud omnem conscientiam hominum in conspectu dei.

Esa. 6.

Ioan. 12.

Quod si adhuc velatum est Euangelium nostrum, in his qui pereūt velatum est. * In quibus deus huius seculi excæcauit sensus incredulorum, ne illucesceret illis lumen Euangelij gloriæ Christi, qui est imago dei. Non enim nos ipsos prædicamus, sed Christum Iesum dominum: nos autē seruos vestros propter Iesum. Quoniam deus est, qui iussit e tenebris lucē illucescere, qui luxit in cordibus nostris ad illuminationem cognitionis gloriæ dei, in facie Iesu Christi.

Habemus autem thesaurum hūc in testaceis vasculis, vt virtutis eminentia sit dei, & non ex nobis, dum in omnibus premimur, at non anxij reddimur: laboremus, at non destituimur: persecutionem patimur, at non in ea deserimur: deijcimus, at non perimus, semper per mortificationem, domini I E S U in corpore circumfusa

cumferentes, vt & vita IESV in corpore nostro manifestetur.

Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum, vt & vita Iesu manifestet in mortali carne nostra. Itaque mors quidem in nobis agit, vita vero in vobis. Caterum cum habeamus eundem spiritum fidei, iuxta illud quod scriptum est: *Credidi, & ideo loquutus sum, & nos credimus, quapropter & loquimur, scientes quod qui suscitauit dominum Iesum, nos quoque per Iesum suscitabit, & constituet vobiscum. Nam omnia propter vos, vt beneficium quod exundauit, pluribus gratias agentibus, exuberet in gloriam dei.

Propterea non defatigamur, sed quamuis exterius homo noster corrumpitur, internus tamen renouatur in dies singulos. Nam momentanea leuitas afflictionis nostrae, mire supra modum aeternum pondus gloriae parit nobis, dum non spectamus ea quae videntur, sed ea quae non videntur, Na quae videntur, temporaria sunt: at quae non videntur, aeterna.

CAPVT V.

¶ Et si terrestris non aquis casibus aedes
Occidat, aetheream soluere nemo queat.

Scimus enim, quod si terrenum nostrum domicilium huius tabernaculi destructum fuerit, aedificationem ex deo habemus, domicilium non manu factum, aeternum in caelis. Nam in hoc gemimus, domicilio nostro, quod ex caelo est superindui desiderantes: si tamen induti, non nudi reperiemur. Etenim qui sumus in hoc tabernaculo, gemimus onerati, propterea quod nolimus exui, sed superindui, vt absorbeatur mortalitas a vita. Porro qui parauit nos in hoc ipsum, deus est, qui idem dedit nobis arrabonem spiritus.

Itaque bono animo sumus semper, & scimus quod cum domi sumus in corpore, peregrinamur a deo. Per fide

enim ambulamus, non per speciem. Confidimus autē
 & probamus magis peregre abesse a corpore, & præse-
 ntes adesse apud deū. Quapropter contendimus, si-
 ue domi præsentēs, siue foris peregre agētes, vt illi pla-
 ceamus. * Omnes enim nos manifestari oportet corā
 Rhom. 14. tribunali CHRISTI, vt reportet vnusquisq; ea quæ fia-
 unt per corpus, iuxta id quod fecit siue bonum, siue
 malum. Scientes igitur terrorem illum domini, suade-
 mus hominibus, deo vero manifesti sumus. Spero au-
 tem nos & in conscientijs vestris manifestos esse.

Non enim iterum nos ipsos commendamus vobis,
 sed occasionem damus vobis gloriandi de nobis, vt ali-
 liquid habeatis aduersus eos qui in facie gloriantur,
 & non in corde. Nam siue insanimus, deo insanimus;
 siue sani sumus, vobis sani sumus. Charitas enim
 CHRISTI constringit nos, iudicantes illud, quod si
 vnus pro omnib⁹ mortuus fuit, ergo omnes mortui
 fuerunt; & pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt,
 posthac non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus
 est, & resurrexit.

Itaque nos posthac neminem nouimus secundum
 carnem. Porro etiam si cognouimus CHRISTVM
 secundum carnem, nunc tamen non amplius noui-
 mus. Proinde si quis est in CHRISTO, noua creatura
 est. Vetera præterierunt, * ecce noua facta sunt omnia.
 Esa. 41. Apoc. 21. Omnia autem ex deo qui reconciliauit nos sibi per
 IESVM CHRISTVM, deditque nobis ministerium
 reconciliationis: quandoquidem deus erat in CHRIS-
 TO, mundum reconcilians sibi, nō imputans eis peccata
 sua; & posuit in nobis sermonē reconciliationis.

Itaque nomine CHRISTI legatione fungimur, tan-
 quam deo vos obsecrante per nos, rogamus p̄ CHRIS-
 TO, reconciliemini deo. Eū enim qui nō nouit peccatum,
 pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur
 iustitia dei per illum,

¶ Fortunam disce hęc perferre vtramq; deinde
 .i. vale

Perpetuum cunctis, dicere chæremalis.

Q Vin & adiuuantes obsecramus, ne in vacuo
 um gratiam dei receperitis. Dicit enim: * In *Esa: 49.*
 tempore accepto exaudiui te, & in die salu-
 tis succurri tibi.

Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies salutis.
 * Ne quam vsquam demus offensionem, ne reprehendatur
 ministerium: sed in omnibus commendemus nos ipsos, vt dei ministri, in tolerantiâ multa, in afflictionibus,
 in necessitatibus, in anxietatibus, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigilijs, in
 ieiunijs, in puritate, in scientia, in animi lenitate, in benignitate, in spiritu sancto, in charitate non simulata,
 in sermone veritatis, in potentia dei, per arma iustitiæ dextra ac sinistra, per gloriam & ignominiam, per con-
 uicia & laudes: quasi impostores, & tamen veraces: quasi ignoti, & tamen noti: quasi morientes, et ecce vi-
 uimus: quasi correpti, & non occisi: quasi dolentes, semper tamen gaudentes: quasi pauperes, multos tamen
 ditantes: vt nihil habentes, & tamen omnia, possidentes.

Os nostrum apertum est erga vos Corinthij: cor nostrum dilatatum est. Nō estis angusti in nobis, sed angusti estis in visceribus vestris. Eandem autem remunerationem vt filijs polliceor.

Dilatemini & vos, ne ducatis iugum cum incredulis. * Quod enim cōsortium iustitiæ cū iniustitiâ: aut
 quæ communiō luci cum tenebris: aut quæ concordia *Eccl. 13:*
 CHRISTO cum Belial: aut quæ pars fidei cum infidelis: aut quid cōuenit tēplo dei cum simulacris: * Nā *1. Cor. 3. 6.*
 vos templum estis dei viuentis, quemadmodum dixit deus: Inhabitabo in illis, & inambulabo: * & *Leuit. 26.*
 ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.

Quapropter exite de medio illorum, & separemini ab illis, dicit dominus: & immundum ne tetigeritis, & ego suscipiam vos, & ero vobis loco patris, & vos eritis mihi vice filiorum ac filiarum, dicit dominus omnipotens.

CAPVT VII.

Gaudeo me vobis peperisse dolore salutem

Gaudeo, quod læti suscipitisq; Titum.

HAs igitur promissiones cū habemus charissime mi, mundemus nos ipsos ab omni inquinamēto carnis ac spiritus, perficientes sanctimoniam cum timore dei. Capaces estote nostri, neminem læsimus, neminē corrupimus, neminem fraudauimus. Non hoc ad condemnationem vestri dico. Siquidem iam ante dixi vobis, quod in cordibus nostris estis ad commoriendum & conuiuendum. Multa mihi fiducia erga vos, multa mihi gloria de vobis.

Impletus sum consolatione; vehementer exundo gaudio in omni afflictione nostra. Etenim cum venissemus in Macedoniam, nullam habuit relaxationē caro nostra, sed in omnibus affligebamur, foris pugnae, intus terrores.

Verum qui consolatur humiles, consolatus est nos deus per aduentum Titi, non solum autem per aduentum illius, verum etiam per consolationem, quam ille accepit de vobis, cū annuntiaret nobis vestrū desiderium, vestrū fletū, vestrū pro me studiū, adeo vt magis gauisus fuerim. Nā etiam si cōtristauit vos per epistolam, non me pœnitet, tametsi pœnituerat. Video namque quod epistola illa, tametsi ad tempus, contristauit vos; nunc gaudeo, non quod contristati fueritis, sed quod contristati sitis ad pœnitentiam. * Nam contristati estis secundum deum, sic vt nulla in re detrimento sitis affecti per nos. Nam qui secundum deum est dolor, is pœnitentiam ad salutem haud pœnitendam parit: contra mundi dolor mortem adfert.

Ecce enim

Ecce enim istuc ipsum quod secundum deum contristati fuistis, quantam in vobis genuit sollicitudinem, imo satisfactionem, imo indignationem, imo timorem, imo desiderium, imo vindictam. Siquidem vbiq; commendastis vos ipsos, quod puri sitis in eo negotio. Proinde tametsi scripsi vobis, non id feci eius causa, qui leserat: nec eius causa qui laesus fuerat: sed ob id, ut palam fieret studiū vestrū, p nobis apud vos in cōspectu dei.

Idcirco cōsolationem accepimus ex cōsolatione vestri: quin vberius insuper gauisi fuimus ob gaudium Titi, quod refocillatus sit spiritus illius ab omnibus vobis: quā si quid apud illum de vobis gloriatus sum, nō fuerim pudefactus: sed omnia cum veritate loquuti sumus vobis, ita & gloriatio nostra, qua vsus eram apud Titum, veritas facta est. Et viscera illius maiorē in modum erga vos affecta sunt, dum recolit omnium vestrum obedientiam, quemadmodum cum timore ac tremore exceperitis ipsum. Gaudeo quā in omnibus confidam vobis.

CAPVT VIII.

¶ Impero nil, modo commoneo vos tenuis Iesu.

¶ Omnibus vngniculis quisq; sequatur iter, certiores autē vos facio fratres de gratia dei, quae data fuit in ecclesijs Macedoniae: quā per multam probationem afflictionis exuberavit gaudium illorum, & profunda paupertas illorum exūdat in diuitias simplicitatis ipsorū. Nam pro viribus (testor) etiam supra vires prompti fuerunt, multa cū obtestatione rogantes nos, ut beneficium & societate ministerij susciperemus in sanctos, ac nō quatenus sperabamus: qui etiam semetipsos dediderūt primū domino, deinde & nobis per voluntatem dei, in hoc ut adhortaremur Titum: ut quemadmodū ante cœpisset, ita & consummaret hanc quoq; erga vos beneficentiam.

Imo quemadmodum ubiq; abundatis fide, & seramone, & scientia, & omni diligentia, & in ea quæ ex vobis erga nos est charitate, facite vt in hac quoq; beneficentia abundetis. Nō secundū imperium loquor, sed per sollicitudinem, erga alios etiam vestra dilectionis sinceritatem approbans. * Nostis enim beneficentiam domini nostri Iesu Christi, qđ propter vos pauper factus sit, cum esset diues, vt vos illius paupertate ditekceretis. Et consilium in hoc do, nam hoc vobis cōducit; qui quidem nō solum facere, verumetiam velle iam cœpistis anno superiore.

Nunc autem & illud, quod facere cœpistis, perficite; vt quemadmodum voluntas prompta fuit, ita & perficiatis ex eo quod potestis. Etenim si prius adsit animi promptitudo, ea iuxta quicquid illud est, qđ possidet aliquis, accepta est, nō iuxta id, quod nō possidet. Non enim, vt alijs relaxatio sit, vobis autem angustia; sed vt ex equalitate in presenti tempore vestra copia illorum succurrat inopiæ, & illorum copia vestra succurrat inopiæ, vt fiat equabilitas, quemadmodum scriptum est; * Qui multum habebat, huic nihil superfuit & qui paulum habebat, is nihilominus habuit.

Exo. 16. Gratia autē deo, q̄ dedit eandē sollicitudinē p vobis in corde Titi, qui exhortationē acceperit: quin potius cū esset diligentior, suapte sponte ad vos venerit.

Misimus autē vna cū illo fratrem eū, cuius laus est in Euangelio per omnes ecclesias; nec id solū, verumetiā delectus est ab ecclesijs comes peregrinationis nostræ, cum hac beneficentiā, quæ administratur a nobis ad eiusdem domini gloriam, et animi vestri promptitudinem: declinātes hoc, ne quis nos carpat in hac exuberantia, quæ administratur a nobis, procurantes honesta, * nō tantum coram dño, sed etiam coram hominibus.

Rho. 12. Misimus autē vna cū illis fratrem nostrū, quē probaueramus in multis sepe numero diligentē, nūc autē multo dicitur

to diligentiorē, ob multā fiduciā, quā habeo erga vos: siue Titi noīe q̄ socius meus est, & erga vos adiutor: siue aliorū qui fratres nostri sunt, & legati ecclesiarū, gloria Christi. Proinde documētū charitatis vestrę & nostrę de vobis gloriatiōis, in eos demōstretis, etiā in conspectu ecclesiarum. CAPVT IX.

¶ Letor de vobis tanta est propensio mētis

Dandi elemosynam, qua releuetur inops.

NAm de subministratiōe quidē, quę fiat in sanctos, superuacū est mihi scribere vobis. Non ui em̄ proptitudinē animi veltri, quā de vobis iactō apud Macedones. Quod Achaia parata est ab anno superiore: & vestrum exemplum prouocauit complures. Misi tamen hos fratres, ne gloria nostra, qua glorior de vobis, inanis fiat in hac parte: vt quēadmodum dicebam, parati sitis; ne quo pacto fiat. vt si mecum venerint Macedones, & offenderint vos imparatos, nos pudore suffundamur: vt ne dicā vos, in hoc argumento gloriatiōis.

Proinde necessarium arbitratus sum, adhortari fratres, vt prius accederent ad vos, et prepararent iam ante promissam bonam collationem vestram, vt ea sit in promptu, sic, tanquā bona collatio, & nō tanquā fraudatio. Illud autem dico: Qui sementem facit parce, is parce messurus est. Et qui sementem facit libenter, ac benigne largiendo, copiose messurus est: Vnusquisq; secundum ppositum cordis, nō ex molestia, aut ex necessitate. * Nam hilarem datorem diligit deus. Eccl. 35.

Potens est autē deus efficere, vt totū beneficiū in vos exuberet, vt in omnibus omnē sufficientiam habētes exuberetis in omne opus bonum, quēadmodum scriptum est: * Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculū, Porro qui suppeditat, semen seminant, is & panem in cibū suppeditet, & multiplicet sementē vestram, & augeat prouentus iustitię vestrę, Psal. 112.

vt in omnibus locupletemini in omnem simplicitatē,
quæ per nos efficit, vt gratiæ agantur deo.

Nam functio huius ministerij non solum supplet
ea quæ desunt sanctis, verum etiã exuberat in hoc, quã
per multos agantur gratiæ deo, qui per probationem
ministerij huius glorificant deum super obedientia cõ
sensus vestri in euangelium Christi, & de simplicitate
te communicationis in ipsos, et in omnes, & in illorũ
oratione pro vobis, qui desiderant vos propter eminẽ
tem gratiam dei in vobis. Gratia autem deo super inẽ
narrabili suo munere.

CAPVT X.

¶ Milito non carni, vt nõ vero impingitur, idem.

Et procul & coram, Paulus vbicq; manet.

Ceterum ipse ego Paulus obsecro vos per leni
tatem & mansuetudinem Christi, qui iuxta fa
ciem quidem humilis sum inter vos, absens ta
men audax sum erga vos. Rogo autẽ vos, ne præfens
audeã ea fiducia, qua existimor audax fuisse in quos
dam, qui putant nos veluti secundum carnem ambu
lare; nam in carne ambulantes, non secundum carnem
militamus. Si quidem arma malitiæ nostrę nõ carnalia
sunt, sed potentia deo ad demolitionem munitionum
quibus consilia demolimur, & omnem celsitudinem
quæ extollitur aduersus cognitionem dei, & captiuã
ducimus omnem cogitationem ad obediendum Chri
sto; & in promptu habemus vindictam aduersus om
nem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedi
entia. Quæ in conspectu sunt videtis?

Si quis de seipso cõfidit, quã Christi sit, illud rursum
ppendat ex seipso, quã quẽadmodũ ipse Christi est, ita
& nos Christi sumus. Nã si & amplius quippiã gloriar
de potestate nostra, quam dedit dñs nobis in ædificas
tionẽ, & nõ in destructionẽ vestri, nõ pudehã, ne via
dear ceu pterrefacere vos per epistolas. Nã epistolę qu
dem, inquit, graues sunt & robustæ, at præsentia cora
poris

poris infirma, & sermo cōtemptus. Hoc reputet qui istiusmodi est, quod quales sumus sermone per epistolā cū absumus, tales sumus, & cū adsumus facti.

Non enim sustinemus inserere, aut cōferre nos ipsos eum quibusdam, qui se ipsos cōmendant. Sed isti non intelligunt, quod ipsi inter sese se ipsos metiuntur, & cōparant semet sibi. At nos nō in immensum gloriabimur, * verum iuxta mensuram regulæ, qua partem Ephē. 4. est nobis deus, mensuram pertingendi etiam vsq; ad vos. Nō enim quasi pertingamus vsq; ad vos, extendimus nos ipsos supra modum. Nam vsq; ad vos quoq; peruenimus in euangelio Christi, nō in immensum gloriantes super alienis laboribus, sperantes futurum, vt subolescente fide vestra in vobis, magnificemur iuxta regulam nostram in exuberantiam; vt ijs quoque regionibus, quæ vltra vos sunt euangelizem; nō per alienam regulā, vt de his quæ parata sunt, gloriemur.

Sed qui gloriatur, in dño gloriatur * Nō enim qui 1. Cor. 1. semetipsum cōmendat, ille probatus est, sed is quem Hierē. 9. dominus cōmendat.

CAPVT XI.

Nō ego sum inferior magnis faciove minora

Casibus aduersis exagitorque magis.

Vtinam tolerassetis me paulisper in insipientia mea. Imo & suffertis me: Nam zelotypus sum erga vos dei zelo. Adiunxi enim vos vni viro, vt virginem castam exhiberetis Christo, sed metu, ne qua fiat, * vt quemadmodum serpens Euam Gene. 3. decepit versutia sua, ita corrumpantur sensus vestri a simplicitate, quæ erat erga Christum. Nam si is, qui venit, alium Iesum prædicat, quē nō predicauimus; aut si spiritum alium accipitis, quē nō accepistis, aut euāgelium aliud, quā non accepistis, recte sustinuissetis.

Arbitror em̄ me nihilo inferiorē fuisse eximjs apostolis. Cæterū licet imperitus sim sermone, nō tamē scis

entia. Verum ubiq; manifesti fuimus in omnibus erga vos. Num illud peccavi, quod me ipsum humiliarim, vt vos exaltaremini? quod gratuito euangelium dei prædicauerim vobis? Ceteras ecclesias deprædatus sum, accepto ab illis stipendio, quo vobis inseruire. Et cū apud vos essem, & egerem, nō onerosus fui cuiquā. Nam quod mihi deerat, suppleuerunt fratres, qui venerant a Macedonia, & in omnibus sic me seruabā, ne cui essem onerosus, atque ita seruabo. Est veritas Christi in me, quod hæc gloriatio nō interrumpetur cōtra me in regionibus Achaïæ. Quapropter: an quod nō diligam vos? Deus nouit. Verum quod facio, idē et faciam, vt amputem occasionē ijs, qui cupiunt occasiōnē: vt in eo de quo gloriantur, reperiātur, quēadmodū & nos. Siquidē istiusmodi pseudapostoli operarij delosi sunt, sumpta persona apostolorum Christi, atque haud mirū/ quandoquidem ipse satanas transfiguratur in angelum lucis. Nō magnum est igitur, si et ministri illius, personam in se transferunt, quasi sint ministri iustitiæ, quorum finis erit iuxta opera eorum.

Iterum dico, ne quis me putet insipientem esse, alioquin et iam vt insipientem accipite me, vt paululum quiddam & ego glorier. Quod dico, nō dico secundū dominum, sed velut per insipientiam, in hoc argumento gloriationis. Quandoquidem multi gloriantur secundū carnem, & ego gloriabor. Libenter enim sufferatis insipientes, cum sitis sapientes. Suffertis enim, si quis vos in seruitutem adigit, si quis exedit, si quis accipit, si quis attollit sese, si quis vos in faciē egedit, iuxta cōtumeliam loquor. Perinde quasi nos infirmi fuerimus.

Imo in quocūq; audet aliquis (p insipiētā loquor) audeo & ego. *Hebræi sunt/ sū & ego: Israelitæ sunt, sum & ego: semē Abrahæ sunt, sum & ego: ministri Christi sunt (despiens loquor) excellētius sum ego: in laboribus copiosius, in verberibus supra modum, *in

carceri

1. Cor. 4.
sup. 8.

2. Thef. 3.

carceribus abundantius, in mortibus frequēter. A ludæis quinquies quadragenas plagas vna minus accēpi. * Ter virgis cæsus fui, * semel fui lapidatus: * ter naufragium feci; noctē ac diem in profundo egi, in itineribus sæpe, in periculis fluminū: periculis latronū, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in deserto, periculis in mari, periculis inter falsos fratres, in labore & molestia, in vigilijs sæpe, in fame & siti, in ieiunijs sæpe, in frigore * et nuditate, præter ea quæ extrinsecus accidūt, incumbens mihi quotidiana cura omnium ecclesiarum, Quis infirmatur / & ego non infirmor? Quis offenditur, & ego non vror? Si gloriari oporteat, de his quæ infirmitatis meæ sunt gloriabor.

ACT. 16.

ACT. 14.

ACT. 18.

ACT. 20.

CAPVT XII.

¶ Optaui Satanam, Christus depelleret a me
Sufficiens ait, est gratia Paule tibi.

DEus et pater domini nostri IESV CHRISTI, qui est laudandus in secula, nouit quod non mentiar. * In Damasci ciuitate gētis præfectus a nomine Aretæ regis excubias posuerat in Damascenorum vrbe, cupiens me comprehendere / ac per fenestram in sporta demissus fui per mœnia, effugique manus eius.

Gloriari sane non expedit mihi; veniam enim ad visiones & reuelationes domini. Noui hominē in Christo ante annos quatuordecim, an in corpore, nescio; an extra corpus, nescio; deus nouit, raptum huiusmodi in tertium vsque cælum. Et scio huiusmodi hominē: an in corpore, an extra corpus, nescio, deus nouit, raptū fuisse in paradysum, & audisse arcana verba, quæ fas nō sit homini loqui. Super huiusmodi homine gloriabor; de meipso vero non gloriabor, nisi super infirmitatibus meis. Nā si voluero gloriari, non ero insipiens, veritatē enim dicā; sed parco vobis, ne quis de me

cogitet, sup id quod videt esse me, aut qd' audit ex me
 Et ne excellētia reuelationū supra modū efferrer, da
 tus fuit mihi stimulus per carnem, nuncius satanę, vt
 me colaphis cæderet, ne supra modum efferer. Super
 hoc ter dominum rogavi, vt discederet a me, & dixit
 mihi. * Sufficit tibi gratia mea, nam virtus mea p̄ ina
 firmitatē perficitur. Libentissime igitur gloriabor po
 tius super infirmitatibus meis, vt inhabitet in me vira
 tus Christi. Quamobrem placeo mihi in infirmitatibus
 in contumelijs, in necessitatibus, in persecutio
 nibus, in anxietatibus pro CHRISTO. Cum enim ina
 firmus sum, tunc robustus sum.

Deu. 3.

Factus sum insipiens gloriando. Vos me coegistis,
 nam ego debueram a vobis cōmendari. Nulla enim in
 re inferior fui summis apostolis, tamen nihil sum.
 Signa quidem apostoli peracta fuerunt inter vos cum
 omni patientia, & signis, & prodigijs, & potentibus
 factis. Nam quid est in quo fuistis inferiores cæteris ec
 clesijs, nisi quod ipse ego non fuerim vobis onerosus?
 Condonate mihi hanc iniuriam. Ecce tertio p̄pensus
 animo sum, vt veniam ad vos, nec ero vobis onerosus.
 Non enim quero quę vestra sunt, sed vos. Non enim
 debent filij parentibus recondere, sed filijs parentes?

Ego vero libentissime impendam, et expendam pro
 animabus vestris; licet vberius vos diligens, minus di
 ligar. Sed esto, ipse nō grauavi vos: verum cum essem
 astutus, dolo vos cepi. Num per quēquam eorū quos
 misi ad vos, expilavi vos? Rogavi Titum & vna cum
 illo misi fratrem. Nū quid a vobis extorsit Titus? An
 nō eodē spiritu ambulauimus? an nō iisdē vestigijs?

Rursum arbitramini quod nos vobis excusamus?
 In conspectu dei, in Christo loquimur, sed omnia cha
 rissimi pro vestra ædificatione. Nā metuo, ne qua fiat,
 vt si venero, nō quales velim, reperiam vos, & ego rea
 periar vobis qualem nolitis. * Ne quo modo sint con
 tentio

Gala. 5.

tentiones, æmulationes, iræ, concertationes, obtreclationes, susurri, tumores, seditiones: ne iterum vbi venero, humilem faciet me deus meus apud vos, & lugeam multos eorum qui ante peccauerunt, nec eos penituit immundiciæ, libidinisq; & impudicitie, quam patrarunt.

CAPVT. XIII.

¶ Prædico repetens iterum q̄ iterumq; monebo
Vobiscum haud quaquam dissimulanter agam

Hic tertius erit aduentus meus ad vos, * In ore Deut. 17.
duorum testium aut trium constituetur om- Mat. 18.
ne verbum. Prædixi, & prædico, vt præsens cū Ioan. 8.
essem iterum, ita & absens nūc scribo ijs, qui ante pec Hebr. 10.
cauerūt, & reliquis omnibus, quod si venero denuo,
nō parcam. Quandoquidem experimentum queritis
in me loquentis Christi, qui erga vos nō est infirmus,
sed potens est in vobis: nam quamuis crucifixus fuit
ex infirmitate, viuit tamen ex virtute dei. Siquidem et
nos infirmi sumus in illo, sed viuemus cū illo ex virtute
dei erga vos.

Vosipso tentate, num sitis in fide. Vosipso probate.
An non cognoscitis vosmetipso, quod Iesus Christus
in vobis est? Nisi sicubi reprobis estis. At spero
vos cognituros, quod nos nō simus reprobis. Opto autem
apud deum, ne quid mali faciatis, nō quo nos probati
apparemus, sed vt vos, quod honestum est, faciatis;
nos vero veluti reprobis simus. Nō enim possum⁹
quicquam aduersus veritatem, sed pro veritate. Gaudemus
enim cum nos infirmi fuerimus; vos autē validi fueritis.
Hoc autem insuper optamus, vestram integritatē.
Propterea hæc absens scribo, ne cū præsens fuero,
rigidus sim iuxta potestatem, quā dedit mihi dominus
in extructionē, et nō in destructionē. Qd̄ superest
fratres, valete, integri estote / cōsolatiōem habete, vnanimis,
sitis, in pace agite, et deus charitatis ac pacis erit

IN EPISTO. AD GALATAS.
vobiscum. Salutate vos mutuo sancto osculo. Salutate
vos sancti omnes. Gratia domini Iesu Christi, & chari-
tas dei, & comunicatio spiritus sancti sit cum omnia-
bus nobis, Amen.

Ad Corinthios secunda, missa fuit a Philippis
Macedoniae per Titum & Lucam.

IN EPISTO-

LAM AD GALATAS, AR-
gumentum per Erasmus
Roterodamum.

Galatae Graeci sunt, sed ex Gallis ori-
undi. Vnde iuxta diuū Hierony-
mū originis ingenium, ingenij tara-
ditate referebāt. Quandoquidē et
Hilarius Gallus ipse, in hymnorū
carmine Gallos indociles vocat. Et
Paulus illos obiurgās ἀνοήτους
appellat. Ad quorū ingenium suū
attēperans sermonē, acerbius illos castrigat, quā vllos in
ceteris epistolis: & reprehēdit magis quā docet: vt qui
b⁹ ratio suadere nō poterat, reuocaret autoritas. Agit
in hac epistola, qđ nusquā nō agit, vt a legis Mosaeicae
seruitute inuitet ad Euāgelij gratiā. Quod idē agit in
epistola ad Rhomanos: nam vtrisque idē error acciderat
sed diuersa ratione. Nā Rhomani primū in Iudaismū
inducti, postea resipuerūt: Galatae recte ab apostolo in-
stituti pseudapostolorū opera in Iudaismum retracti
fuerunt. Quod Rhomani perperam instituti sunt, sim-
plicitatis erat: quod mox admoniti resipuerunt, prae-
dentiae. Contra, quod Galatae Christum amplexi sunt,
facilitatis erat: qđ protinus in Iudaismum relapsi, leui-
tatis atque stultitię. Ad hos igitur subierant pseudas-
postoli,

postoli, veluta Petro & Iacobo summatis apostolis
 missi: & Pauli auctoritatem calumnijs eleuabant, ne
 gantes illi fidem habendam, qui sibi non constaret, nunc
 legis vtens ceremonijs, susceptis votis, rasoq; capite,
 & circumciso Timotheo: nunc cum ethnicis legem ne-
 gligens ac damnans: potius audiendos, qui apud Pe-
 trum & Iacobum versati fuissent. quiq; dominum Ie-
 sum vidissent; cū Paulus nec vidisset **CHRISTVM**,
 & discipulorum duntaxat discipulus esset, nō **CHRIS-
 TI**. Proinde Paulus vehementi & acri oratione, neq;
 enim est vlla epistola concitator: salubriq; austeritate;
 & clementi seuitia, simul & Galatarum errori medet,
 & suam asserit auctoritatē, & pseudapostolorum frau-
 dulentiam aperit. In ipso statim epistolæ limine testat,
 sese vel summis apostolis parem: aut etiam superiorē,
 in hoc quod Euangelij prædicandi auctoritatem a Chri-
 sto iam immortalis cœlitus accepisset; atq; hoc auctore
 fretum in Arabia & Damasci aliquandiu prædicasse
CHRISTVM, priusq; cum quoquā apostolorum con-
 tulisset; deinde Hierosolymis vidisse quidem Petrum
 ac Iacobum diebus perpaucis, neq; quicq; tamē ab illis
 adiutum esse; sub hæc in Syria & Cilicia quatuordec-
 cim annis **CHRISTI** præconem egisse, donec ad mo-
 nitus diuinitus, Hierosolymā reuersus vna cum Barsa-
 naba ac Tito: cum primarijs apostolis contulit Euangeli-
 um suum, non quod de tot annorum prædicatione
 iam venisset in dubium, sed vt eorum comprobatione,
 quorū summa erat apud oēs auctoritas, magis cōfirma-
 rent cæteri: sed ita cōtulisse cū Petro, vt ab illo nihil ac-
 cesserit qd̄ ad Euāgelij rē attineret; & adeo nō fuisse se
 cōpulsū a Petro: vt gētib⁹ legis onus imponeret, vt
 Antiochiæ Petrū cibus cōmunib⁹ vescentē, vbi se mea-
 tu superuenientiū Iudæorū e conuiuio subduceret: palā
 in os reprehenderit: docens, ex fide contingere salutem
 euangelicam, nō ex obseruatione legis iam antiquatæ.

IN EPIS. AD GALATAS ARGUMENTVM.
Id veluti Petro dici cœptum, latius prosequitur, verus
ad Galatas, demonstrans, legem Mosaicam ad tem-
pus modo fuisse datam, & ad vnum Christum illa spe-
ctasse omnia; in illa fuisse carnem, in Euangelio spiri-
tum; in illa umbras, in Euangelio lucem; in illa imagi-
nes, in Euangelio veritatem; in illa seruitutem, in Eu-
gelio libertatem. Dementiæ vero esse, gustatis potiori-
bus, ultro recidere ad deteriora. Hęc agit capite primo,
secundo, tertio, quarto. Deinde grauius interminatus
eis, ne circumcisione recepta, turpiter se dedant in serui-
tutem legis; ostendit, Christianam libertatem non esse
peccandi licentiam, sed vltionem functionem officio-
rum pietatis, quæ charitate dictante, non lege iubente
præstantur. Postremo hortatur ad Christianam cõcor-
diã, ad subleuandos infirmiores aut lapsos, ad bene me-
rendum de ijs, qui nos fidem edocuerunt. Huiusmodi
factis, quoniam spiritus sunt, eterna deberi præmia,
cum cæremonijs temporarijs, tẽporaria sit gloria; obie-
ter in odium vocans pseudapostolos: qui nõ ob aliud
studebant circumcidi Galatas, nisi vt super hoc gloriar-
entur, velut autores huius facinoris. Cui morbo afflic-
tes sunt, qui hodie novos cultus, & prodigiose insi-
gnes reperiunt, vt dicatur: hoc hominum genus
ille instituit. Hanc epistolam, vt apparet, Pau-
lus, quo singularem ergo Galatas affectũ
testaretur, totam sua manu scripsit, cũ
in alijs soleat duntaxat subscribere.

Nostra argumenta scriptam
testantur ab Epheso ciui-
tate: Cæcorum inscrip-
tionem ab vrbe
Rhoma.

ARGUMENTI FINIS.

EPISTOLA

LA PAVLI APOSTOLI
AD GALATAS.

CAPVT I.

¶ Angelus e celo si fors contraria Paulo
Adferat, hæc Galatis sint maledicta meis.

Paulus apostolus, non ab homini-
bus, neq; per hominem, sed per
Iesum Christum, ac deum patrē,
qui suscitauit illum ex mortuis,
quiq; mecum sunt omnes fratres,
ecclesijs Galatiar.

*Gratia vobis & pax a deo patre, & domino nostro Iesu Christo. ^{2. Cor. 1.}
^{Ephe. 1.0}
^{1. Pet. 1.}

sto, qui dedit seipsum pro peccatis nostris, vt eriperet
nos ex præfenti seculo malo, iuxta voluntatem dei &
patris nostri; cui gloria in secula seculorum, Amen.

Miror, quod a Christo, qui vocauit vos per gratiā,
adeo cito transferamini in aliud Euangeliū: quod non
est aliud, nisi quod quidam sunt: qui turbant vos, &
volunt inuertere Euangelium CHRISTI. Caterum
etiā si nos, aut angelus e celo prædicauerit vobis Euan-
gelium, præter id quod prædicauimus vobis, anathe-
ma sit. *Quæadmodum ante diximus, & nunc iterum ^{1. Cor. 15.}
dico: si quis vobis prædicauerit Euangelium, præter
id quod accepistis, anathema sit. Nunc enim vtrum hoc
minibus suadeo, an deo: aut quero homibus place-
re? Nam si hæctenus hominibus placuissem, Christi
seruus haudquaquam essem.

Notum autem vobis facio fratres, Euangelium quod
prædicatum est a me, non esse secundum hominem.
Neq; enim ego ab homine accepi illud, neq; didici, sed
per reuelationē Iesu Christi. Audistis enī meā conuersa

Actuū. 9 fationem quondā in Iudaismo, *quod supra modum
persequerbar ecclesiam dei, ac depopulabar illam, & p
ficiebam in Iudaismo supra multos æquales in genere
meo, cum vehementer essem studiosus * a maioribus
Philip. 3. meis traditorum institutorum.

At ubi deo, qui segregauerat me ab utero matris
meæ, & vocauit per gratiam suam in hoc, vt reuelaret
filium suum per me: visum est, vt prædicarem ipsum
inter gentes, continuo non contuli cum carne & san
guine, neque redij Hierosolimam, ad eos qui ante me
fuerant apostoli: sed abij in Arabiam, ac denuo reuera
sus sum Damascū, Deinde post annos treis redij Hie
rosolimam, vt viderem Petrum: & mansi apud illum
dies quindecim. Alium autem ex apostolis non vidi
quenquam, nisi Iacobum fratrem domini. Porro quæ
scribo vobis, ecce coram deo, non mentior.

Deinde veni in regiones Syriæ, Cilicięque. Eram
autem ignotus iuxta faciem ecclesijs Iudææ, quæ erant
in CHRISTO. Sed tantum hic rumor apud illos erat:
qui persequerbar nos aliquando, nunc prædicat fidē
quam quondā expugnabat: & glorificabant in me deū

CAPVT. II.

¶ Bis septem gelidas numerans post frigora brumas
It Solymas Paulus, carpitur atque Petrus.

Deinde post annos quatuordecim: rursus ascē
di Hierosolimam vna cum Barnaba, assum
pto simul & Tito Ascēdi autem iuxta reuela
tionem / & contuli cum illis Euangelium / quod præ
dico inter gentes: sed priuatim cū ijs / qui erant in pres
cio / ne quo modo in vanū currem / aut cucurrissem.
Sed neque Titus / qui mecum erat / cum esset Græcus /
compulsus fuit circumcidi / propter obiter ingressos
falsos fratres / qui subintroierant ad explorandum li
bertatem nostram / quam habemus in CHRISTO
IESV / quo nos in seruitutem adigerent. Quibus ne
ad tēpus

ad tempus quidem cessimus per subiectionē, vt veritas Euangelij permaneret apud vos.

Ab his autem qui videbantur aliquid esse, quales aliquando fuerint, nihil mea refert. * Personam hominis deus non accipit. Nam mihi qui videbantur esse in precio, nihil contulerunt. Immo contra, cum viderent mihi concreditum fuisse Euangelium præputij, quemadmodum Petro circumcisionis (Nam qui efficax fuit in Petro ad apostolatum circumcisionis, efficax fuit & in me erga gentes) cum cognouissent gratiā mihi datam, Iacobus & Cephas, & Ioannes, qui videbantur esse columnæ, dextras dederunt mihi ac Barnabæ societatis: vt nos in gentes, ipsi vero in circūcisionem apostolatu fungeremur tantū vt pauperum memores essem⁹, in quo et diligēs fui vt hoc ipsum facerē

Cum autē venisset Petrus Antiochiam, palā illi reseruiti, eo quod reprehensus esset. Nam antequam venissent quidā a Iacobo, vna cum gentibus sumebat cibū: cum autem venissent, subduxit ac separauit se ab illis metuēs eos, qui erant ex circūcisione, ac simulabant vna cum illo cæteri quoque Iudæi, adeo, vt Barnabas simul abduceretur in illorum simulationem. Verum vbi vidissem, quod non recto pede incederent ad veritatem Euangelij, dixi Petro coram omnibus: Si tu, cū sis Iudæus, gentiliter viuis, ac non Iudaice, cur gentes cogis Iudaizare? Nos natura Iudæi, non ex gentibus peccatores, quoniam scimus non iustificari hominem ex operibus legis, nisi per fidem IESU CHRISTI & nos in CHRISTVM IESVM credidim⁹, vt iustificaremur ex fide CHRISTI, & non ex operibus legis: * Propterea, quod non iustificabitur ex operibus legis omnis caro.

Quod si, dū quærimus iustificari per CHRISTVM reperimur et ipsi peccatores, nū ergo CHRISTVS peccati minister est? Absit. Nā si quod destruxi, ea rursum ædifico

Rhom. 2.
Eph. 6.
Coloss. 3.
Actu. 10.
1. Petri. 1.
Iaco. 2.

Rhom. 3.

transgressorem meipsum constituo. Ego enim per legem legi mortuus fui, vt CHRISTO viuerem, vna cum CHRISTO crucifixus sum; viuo tamē, non iam ego, sed viuit in me CHRISTVS. Vitam autem quā nunc viuo in carne, per fidem viuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Non aspernor gratiam dei. Nam si per legem est iustitia, igitur CHRISTVS frustra mortuus est.

CAPVT III.

i. stulti.

✠

¶ Cœpta quidem placere mihi quis nunc & amœti
Fallaci teneros fascinat arte oculos?

Infra. 5.

○ Stulti Galatæ, *quis vos fascinauit, vt non crederetis veritati? Quib⁹ p̄ oculis IESVS CHRISTVS ante fuit depictus, inter vos crucifixus. Hoc solum cupio discere a vobis, vtrum ex operibus legis spiritum accepistis, an ex prædicatione fidei? Ad deo stulti estis, cū spiritu cœperitis, nunc carne cōsumamini. Tā multa passi estis frustra si tamē et frustra.

Gen. 15.

Rom. 4.

Iacob. 2.

Qui igitur subministrat vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis, vtrum ex operibus legis, an ex prædicatione fidei id facit? * Quemadmodum Abraham credidit deo, & imputatum est illi ad iustitiam. Scitis igitur, quod qui ex fide sunt, ij sunt filij Abraham.

Gen. 22.

Præuidens autem scriptura, quod ex fide iustificet gentes deus, prius rem lætā nunciauit Abraham: * Benedicentur, inquit, in te omnes gentes. Itaque qui ex fide sunt benedicuntur cum fidei Abraham. Nam quotquot ex operibus legis sunt, execrationi sunt obnoxij. Scriptum est enim: * Execrabilis omnis, qui nō manserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea.

Deut. 27.

Abac. 2.

Rho. 10.

Heb. 10.

Quod autem in lege nullus iustificetur apud deum palam est. * Siquidē iustus ex fide viuet, lex autē non est ex fide: * sed q̄ fecerit ea homo, viuet in ipsis. Christus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus est

factus est execratio. Scriptum est enim: * Execrabilis Deus. 25.
 omnis qui pendet in ligno, vt in gentes benedictio
 Abrahæ veniret per Christum Iesum, vt promissionē
 spiritus acciperemus per fidem.

Fratres, secundum hominem dico. * Hominis licet Heb. 9.
 testamentum, tamen si sit cōprobatum, nemo reijcit,
 aut addit aliquid. Porro Abrahæ dictæ sunt promissio
 nes & semini eius. Nō dicit, & seminibus, tanquam
 de multis, sed tanquam de vno: & in semine tuo, qui
 est CHRISTVS. Hoc autem dico, testamentum an
 te cōprobatum a deo erga Christum, lex quæ post an
 nos quadringentos & triginta cœpit, nō facit irritum
 vt abroget promissionem. * Nam si ex lege est hæredi Rhom. 4
 tas, nō iam est ex promissione. Atqui Abrahæ per p
 missionem donauit deus.

Quid igitur lex? * Propter transgressiones addita Rhom. 5.
 fuit, donec veniret semen, cui promissum fuerat, ordi
 nati per angelos in manu intercessoris. Intercessor au
 tem vnus nō est, at deus vnus est. Lex igitur num est
 aduersus promissiones dei? Absit. Etenim si data fuisset
 lex quæ possit viuificare, vere ex lege esset iustitia. Sed
 cōclulit scriptura omnia sub peccatum, vt pmissio ex
 fide IESV CHRISTI daretur credentibus.

Cæterum antequam venisset fides, sub lege custo
 diebamur, conclusi in eam fidem, quæ erat reuelanda.
 Itaq; lex pedagogus noster fuit ad Christum, vt fide
 iustificaremur. At postquam venit fides, nō amplius
 sub pedagogo sumus. * Omnes enim filii dei estis, eo Rhom. 6
 quod credidistis Christo Iesu. Nam qui cunq; baptiza
 ti estis, Christum induistis.

Nō est Iudeus, neq; Græcus; nō est seruus, neq; liber
 nō est masculus, ac femina. Omnes enim vos vnus
 estis in Christo Iesu. Quod si vos estis Christi, igitur
 Abrahæ semen estis: & iuxta promissionem hæredes.

¶ Donec pupus eris, tutorum lege rege-
ris.
Sustulit ingratum filius ipse iugum.

Dico autem, quandiu hæres puer est, nihil dif-
fert a seruo, cum sit dominus omnium: sed sub
tutoribus & actoribus est vsq; ad tempus qd
pater præscripserit. Sic & nos, cū essemus pueri, sub
elementis mundi eramus, in seruitutem adaçti: at vbi
venit plenitudo temporis, emisit deus filium suum,
factum ex muliere, factum legi obnoxium, vt eos qui
legi erant obnoxij, redimeret: vt adoptione ius filiorū
acciperemus. Quoniam autem estis filij, emisit deus
spiritum filij sui in corda nostra clamātem, * abba pa-
ter. Itaq; iam non es seruus, sed filius: quod si filius, &
hæres dei per Christum.

Sed tum quidē cum ignoraretis deū, seruiēbatis ijs
qui natura non sunt dij. At nunc posteaquam cogno-
uistis deum, quin potius cogniti estis a deo, quomo-
do conuertimini denuo ad infirma et egēna elementa,
quibus iterum ab integro seruire vultis? Dies obserua-
tis, & menses, & tempora, & annos. Metuo de vobis
ne frustra laborauerim erga vos. Estote, vt ego sum:
quandoquidem & ego sum, vt vos, fratres rogo vos.

Nihil me læsistis. Nostis, quod per infirmitatē car-
nis euangelizauerim vobis prius, & experimentum
mei, quod erat in carne, nō estis aspernati, neq; respu-
istis, sed me velut angelum dei suscepistis, velut Chris-
tū lesū. Quæ est igitur beatitudo vestra: Testimon-
ium enim reddo vobis, quod si fieri potuisset, oculos
vestros effossos dedissetis mihi. Igitur inimic⁹ factus
sum vobis, vera loquendo vobis:

Ambiunt vos nō bene, imo excludere vos volunt,
vt ipsos æmulemini. Bonū autē est æmulari in re bona
semper, & nō solum cum præsens sum apud vos.

Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur
Christus in vobis. Vellem autem adesse apud vos nūc,
& mutarē

& mutare vocem meam, quoniam consilij inops sum in vobis:

Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem ipsam non auditis? Scriptum est enim, * quod Abraham duos filios habebat, vnum ex ancilla & vnum ex libera. Gen. 25.
Rho. 9. Vterque qui ex ancilla natus est, secundum carnem natus est: qui vero ex libera, per repromissionem, quæ per alios legoriam dicuntur. Nam hæc sunt duo testameta, vnum quidem a monte Sina, in seruitutem generans, qui est Agar; nam Agar Sina; mons est in Arabia, confinis est autem ei: quæ nunc vocatur Hierusalem, seruit autem cum filiis suis. At quæ sursum est Hierusalem, libera est: quæ est mater omnium nostrum. Scriptum est enim: * Lætare sterilis, quæ non parit: erumpe & clama, quæ non parturis; quoniam multi liberi desertæ, magis quam eius quæ habet virum. Esa. 54.

Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filij sumus. * Sed quemadmodum tunc is qui secundum carnem natus erat, persequabatur eum, qui natus erat secundum spiritum, ita & nunc. At quid dicit scriptura? * Eijce ancillam & filium illius; non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres, non sumus ancillæ filij, sed liberæ. Rho. 9.
Gene. 21.

i. certe

CAPVT V.

¶ Est næ præputium tollenti Christus inanis.

Pneuma coram simul bella inamata gerunt.

In libertate igitur qua Christus nos liberavit, stete, & ne rursus iugo seruitutis implicemini. * Ecce Act. 15. Ego Paulus dico vobis, quod si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit. Cōtestor autem omnem hominem qui circumciditur, quod debitor est totius legis seruandæ. Christus vobis factus est ociosus: quicunque per legem iustificamini, a gratia excidistis. Nos enim spiritu exspectamus de, spem iustitiæ expectamus:

* Nā in Christo Iesu, neque circumcisio quicquam valet, Infra. 6. neque præputium, sed fides per dilectionem operans. Currebatis bene, * quos vos impediuit, vt non crederetis veritati; Supra. 1.

1. Cor. 5.

Nempe persuasio non ex eo profecta, qui vocat vos.
 * Paululum fermenti totā consersionem fermentat.
 Ego cōfido de vobis in domino, quod nihil aliud sensuri sitis. Ceterum qui cōturbat vos, portabit iudiciū, quisquis fuerit, Ego autem fratres, si circumcissionē adhuc prædico, quid adhuc persequutionē patior? Abolitum est igitur offendiculū crucis. Vtinā & abscindantur qui vos labefaciunt;

Leuit. 19.

mat. 22.

mar. 12.

Luc. 10.

Rho. 13.

* 1. Pet. 2.

Rho. 13.

Vos enim in libertatem vocati fuistis fratres: tantū ne libertatem in occasione detis carni, sed per charitatē seruite vobis inuicem. Nam tota lex in vno verbo cōpletur nempe hoc: * Diliges proximum tuū vt teipsum. Quod si alius alium vicissim mordetis & deuoratis, videte ne vicissim alius ab alio consummami. Dico autē, * spiritu ambulate, & concupiscentiam carnis non perficietis. Nam caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hęc autē inter se mutuo aduersantur, vt nō quæcunq; volueritis, eadem faciatis. Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege.

2. Cor. 12.

Porro manifesta sunt opera carnis, quæ sunt hæc, adulterium, scortatio, immundicia, lasciuia, simulacrorum cultus, veneficiū, * inimicitia, lis, æmulationes, iræ, cōcertationes, seditiōes, secte, inuidia, cædes, ebrietates, comessationes, & his similia: de quibus prædico vobis, quemadmodū & prædixi; quod qui talia agūt regni dei hæredes non erunt.

Apo. 22.

Rho. 13.

1. Pet. 2.

* Contra fructus spiritus est, charitas, gaudiū, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, temperantia. Aduersus huiusmodi non est lex. * Qui vero sunt Christi, carnem crucifixerunt cū affectibus & concupiscentijs. Si viuimus spiritu, spiritu & incedamus. Ne efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem nos prouocantes, inuicem inuidentes.

Fac tibi nemo queat verborum imponere fucis
Nunc sere quæ plena post modo falce metas.

Fratres, etiã si occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instaurate huiusmodi spiritu mansuetudinis, considerans te meripsum, ne & tu tēteris * Inuicem alij aliorū onera portate, & sic complete legem CHRISTI. Nā si quis sibi videtur aliquid esse, cū nihil sit, suū ipse fallit animum. Opus autē suū probet vnusquisq; & tunc in se metipso tantū gloriationē habebit, et nō in alio. Vnusquisq; em̄ ppriā sarcinā baiulabit. Cōmunicet autē q catechizat sermone, ei q se catechizat in oībus bonis. Rho. 15,

Ne erretis, deus non irridetur. Quicquid em̄ seminauerit homo, hoc & metet. Nā qui seminat per carnē suam, de carne metet corruptionem; sed qui seminat per spiritū: de spiritu metet vitā æternā. * Bonū autē faciēdo ne defatigemur. Tēpore em̄ suo metemus nō defatigati. Itaq; dum tempus habemus, operemur bonū, cū erga oēs, tū vero maxime erga domesticos fidei. 2. Thes. 3

Videtis quanta vobis epistola scripserim mea manu. Quicunq; volunt iuxta faciē placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantū, ne ob crucem Christi persecutionē patiantur. Nā qui circumciduntur, ne ipsi quidē legē seruant; sed volunt vos circumcidi: vt in vestra carne gloriētur. Ego vero: absit gloriē: nisi in cruce domini nostri IESU CHRISTI: per quem mihi mūdus crucifixus est: & ego mundo. * Nā in Christo Iesu neq; circumcisso quicquā valet; neq; præputiū: sed noua creatura. Et quicunq; iuxta regulam hanc incedūt: pax sup eos: & misericordia: & supra Israelem dei. De cætero ne quis mihi molestias exhibeat. Ego enim stigmata domini Iesu in corpore meo porto. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro fratres; Amen. supra. 5.

Ad Galatas missa fuit e Rhoma.

B. iij.

IN EPISTOLAM AD EPHE-
sios argumentum per Erasmus
Roterodamum.

Ephesus Metropolis, quondā erat Aſie
minoris, ciuitas ſuperſtitioſe dedita
cultui dæmonum; & præcipue Dianę,
vnde & in actis Dianę *ἡ κόρος* die-
citur: non illius venatricis, cui Poete ſa-
gittas & arma tribuunt, ſed multima-
miam, quam Græci *πολυμοσση* appellant, quā vole-
bant omnium animantium eſſe nutricem, vt indica-
uit Hieronymus. Nam de templo Ephęſiæ Dianę, to-
to orbe celebratiſſimo, paſſim etiam ethnici memine-
re ſcriptores. Hos curioſarum artium tenebat ſtudiū.
Vnde legimus, ad prædicationem apoſtolorum magi-
cos libros ab eis comportatos, igni traditos fuiſſe: &
ſupputato precio, compertū fuiſſe quinquagies mila-
le nummum argenti, ſicut reſertur in actis cap. XIX.
Vt igitur a tantis erroribus illos abduceret, triennium
apud illos egit; nihil interim non faciens, quod ad illo-
rum ſalutem faciebat, magno ſtudio reclamantibus &
obſtrepentibus multis, ſicut ipſe teſtatur alicubi: vbi
et beſtijs obiectus eſt, quemadmodum ipſe teſtatur
in ſecunda ad Corinthios epiſtola. At diſcedēs, Timo-
theum apud eos remanere iuſſit. Abundabat autē ea
ciuitas, vt curioſis & magiæ deditis, ita doctiſſimis vi-
ris: vnde Paulus, vt ad omnium mores & ingenia ſeſe
attemperat, de dæmonibus ac ſpiritibus crebro memi-
nit, bonorum ac malorum differentiam indicans. Ad
hęc retruſa quędam aperit. Nec enim eſt vlla epiſtola,
quę tã abditos habeat ſenſus, vt ob hanc potiſſimū Pe-
trus ſcripſiſſe videatur: Sicut et chariſſimus frater noſ-
ter Paulus, ſecundum datam ſibi ſapientiam ſcripſit
vobis, ſicut in omnibus epiſtolis, loquens in eis de his,
in quibus ſunt quędam difficilia intellectu, quę indo-
Eti &

cti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Hos igitur quoniam in fide perstiterant, hortatur vt pergant, & ad perfectionem proficiant, commonefaciens cuiusmodi fuerint cū vicijs addicti seruirent impijs spiritibus: & quales nunc facti sint, insiti CHRISTO; docēs interim Euangelij gratiam consilio diuino, licet ludæis promissam, in gētes quoque recte propagatam, & huius muneris se ministrum a deo constitutum. Quoniam autem scripsit e carcere, hortatur ne deiciantur animo ob ipsius afflictiones, verum eas potius sibi glorię ducant. Hæc agit capite primo / & secundo. In cæteri s tribus vitæ formam illis præscribit, demonstrans quid sequendum, quid fugiendum; quæ officia maritorum in vxores, vxorum in maritos, quæ parentum in liberos, liberorum in parentes: quæ dominorum in seruos, seruorum in dominos: Scripta est

epistola ab vrbe Rhoma per
Tychicum diaconum, cuius meminit in calce,
fidelem ministrū
eum vocans.

Ambrosius addit scriptam e carcere, cū Hierosolymis Rhomam deductus sub fidei iussore degeret extra castra in suo conducto

ARGVMENTI IN EPISTOLAM
AD EPHESIOS FINIS

AD EPHESIOS

SIOS EPISTOLA.

CAPVT I.

¶ Ante pater mundi quam fundamenta locaret
Elegit fragileis nos, miserumq; genus

Aulus apostolus IESV CHRISTI per voluntatē dei, sanctis qui agunt Ephesi, & fidelibus in Christo Iesu, *Gratia vobis et pax a deo patre nostro, & domino IESV CHRISTO.

Benedictus deus, & pater domini nostri Iesu Christi, q̄ benedixit nos omni b̄ndictio-
ne spirituali in cœlestibus Christo, Quemadmodū ele-
git nos in ipso, antequam iacerentur fundamenta mū-
di: vt essemus sancti & irreprehensibiles coram illo p̄
charitatem, qui prædestinavit nos, vt adoptaret in fia-
lios per Iesum Christum, in sese, iuxta beneplacitū vo-
luntatis suæ, vt laudetur gloria gratiæ suæ, qua charos
reddidit nos per dilectum: per quem habemus redem-
ptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum,
iuxta diuitias gratiæ, de qua vbertim nobis im-
partiuit in omni sapientia & prudentia, patefacto no-
bis arcano voluntatis suæ, iuxta beneplacitum suum/
quod proposuerat in seipso, *vsq; ad dispensationem
plenitudinis temporum: vt summam instauraret
omnia per CHRISTVM, et quæ in cœlis sunt, &
quæ in terra per eundem, per quem & in sortem asciti
sumus, *prædestinati secundū propositum ipsius, cuius
vi fiunt vniversa, iuxta decretum voluntatis ipsius:
vt simus nos in laudem gloriæ illius, qui priores
sperauimus in CHRISTO / in quo speramus & nos,
audito verbo veritatis, Euāgelio salutis vestræ, in quo
etiam

Gal. 1.

2. Cor. 1.

1. Pet. 1.

Gala. 4.

Rhom. 8.

etiam posteaquam credidistis, obfirmati estis spiritu
 promissionis sancto, qui est arrabo hereditatis nostrę,
 in redemptionem acquisitę possessionis, in laudę glo-
 rię ipsius.

Quapropter & ego, cum audissem eam quę in vos
 bis est fides: in domino Iesu: & charitatem in omnes
 sanctos, non desino gratias agere pro vobis, mentionē
 vestri faciens in precibus meis; vt deus domini nostri
 Iesu Christi, pater glorię det vobis spiritum sapientię
 & reuelationis, per agnitionem sui, illuminatos oculos
 mentis vestrę, vt sciatis, quę sit spes ad quam ille
 vocauit, & quam opulenta gloria hereditatis illius in
 sanctis, & quę sit excellens magnitudo potentię illius
 in nos, qui credimus secūdm̄ efficaciam roboris for-
 titudinis eius, quam exercuit in Christo, cum suscita-
 ret eum ex mortuis, & sedere fecit ad dexteram suam
 in cęlestibus, super omnem principatum ac potestatē,
 & virtutem, & dominium, & omne nomen quod no-
 minatur, non solum in seculo hoc, verum etiam in futu-
 ro, * & omnia subiecit sub pedes illius, & eum de Psal. 8.
 dit caput super omnia ipsi ecclesię, quę est corpus il-
 lius, complementum eius: qui omnia in omnibus ad-
 implet.

CAPVT II.

¶ Blasphemos, quales natura profuderant omnes
 Christe facis rapidi scandere regna poli.

E * T vos cum essetis mortui delictis ac peccatis, colo. 2.
 in quibus aliquando ambulastis, iuxta seculum
 mundi huius, iuxta principem / cui potestas est
 aëris, qui est spiritus, nunc agens in filijs contumacia-
 bus, inter quos & nos omnes conuersabamur aliquan-
 do in concupiscentijs carnis nostrę, facientes quę car-
 ni ac menti libebant: & eramus natura filij irę, quem
 admodum & ceteri.

Sed deus qui diues est in misericordia, propter multis

tam charitatem suam, qua dilexit nos, etiam cum essemus mortui per delicta, conuiuificauit nos vna cum Christo (per gratiam estis seruati) simulque cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit inter caelestes, in Christo Iesu, ut ostenderet in seculis superuenientibus eminentem opulentiam gratiae suae, benignitate erga nos per Christum Iesum.

Gratia enim estis seruati per fidem, idque non ex vobis. Dei donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur; nam ipsius sumus opus, conditi in Christo Iesu ad opera bona, quae praeparauit deus, ut in eis ambulemus.

Quapropter mementote, quod vos quondam gentes in carne, vocabimini praeputium, ab ea quae vocatur circumcisio in carne, quae circumcisio manibus fit: quod, inquam, eratis in tempore illo sine Christo, abalienati a republica Israelis, & extranei a testamenti promissionis: spem non habentes, deoque carentes in mundo. Nunc autem per Christum Iesum vos, qui quondam eratis longinqui, propinqui facti estis per sanguinem Christi

Ipse enim est pax nostra, qui fecit ex utrisque vnum, et interstitium macerique diruit: simultatem per carnem suam, legem mandatorum in decretis sitam abrogans, ut duos conderet in semetipso in vnum novum hominem, faciens pacem: & ut reconciliaret ambos in vno corpore deo per crucem, perempta inimicitia per eam: * & veniens euangelizauit pacem vobis, qui procul aberatis, et iis qui prope.

Quoniam autem per illum habemus aditum vtriusque in vno spiritu ad patrem. Iam igitur non estis hospites & incolae, sed conciuues sanctorum, ac domestici dei superstructi super fundamentum apostolorum ac prophetarum, summo angulari lapide ipso Iesu Christo, in quo quaecumque structura coagmentatur, ea creata scit in templum sanctum in domino: in quo & vos coaedificamini in habitaculum dei per spiritum.

¶ Cōpedibus vinctus patrem rogo poplite flexo:

Percolat adsertor pectora vestra deus.

HVius rei gratia ego Paulus vinctus sum Christi Iesu pro vobis gentibus. Siquidem audistis dispensationem gratiæ dei; quæ data est mihi in vos, quod secundum reuelationem notum mihi fecit mysteriū, quemadmodū ante scripsi paucis, ex quibus potestis legentes intelligere cognitionem meam in mysterio CHRISTI, quod in alijs ætatibus nō innotuit filijs hominum, quemadmodum nunc reuelatum est sanctis apostolis eius & pphetis per spiritū, vt sine gentes cohæredes, & eiusdem corporis, consortesque promissionis eius in CHRISTO, per Euangelium, * cuius factus sum minister secundū donū gratiæ dei, 1. COR. 15. quæ datū est mihi secundū efficaciam potentiæ illius.

Mihi minimo omnium sanctorum data est gratia hæc, vt inter gentes euāgelizem imperuestigabiles diuitias CHRISTI: & in lucē proferam omnibus quæ sit communio mysterij, quod erat absconditum a seculis in deo, qui vniuersa condidit per Iesum CHRISTVM, vt notum fiat nunc principatibus ac potestatibus in cœlestibus per ecclesiam, vehementer varia sapientia dei, secundū præfinitionē seculorū, quæ fecit in Christo Iesu domino nostro, per quem habemus audaciam & aditum cū fiducia; quæ est per fidē illius. Quapropter peto, ne deficiatis ob afflictiones meas; quas pro vobis tolero: quæ est gloria vestra.

Huius rei gratia flecto genua mea ad patrē dñi nostri Iesu Christi ex quo oīs a cōmuni patre cognatio in cœlis & in terra nominat, vt det vobis iuxta diuitias gloriæ suæ, vt fortitudine corroboremini per spiritum suum, in internum hominē, vt inhabitet CHARITVS per fidem in cordibus vestris, fixis in charitate radicibus, & fundamento iacto, vt valeatis assequi cū oībus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & profunditas,

& sublimitas: cognoscereq; præminentem cognitionis dilectionem CHRISTI, vt impleamini in omnẽ plenitudinem dei.

Ei vero q; potest cumulate facere vltra omnia. quæ petimus: aut cogitamus: iuxta vim agentem in nobis, sit gloria in ecclesia per CHRISTVM IESVM: in oia mnes ætates seculi seculorũ: Amen. CAP. III.

☞ Digne viue deo per sanctæ fœdera pacis
Nullius a lingua noxia verba fluant.

1. COR. 7. **H**ortor itaq; vos ego vinc̃tus in domino: vt ambuletis: ita vt dignum est vocatione: *qua vocati estis: cum omni submissione ac mansuetudine, cum animi lenitate, tolerantibus vos inuicẽ per charitatem, studẽtes seruare vnitatem sp̃itus per vinculum pacis. * Vnũ corpus & vnus sp̃itus: quẽ admodũ & vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus dñs, vna fides, vnũ baptisma, vnus deus & pater omnium: qui est super oia, & per omnia, & in oibus vobis.
2. COR. 10. * Verum vnicuiq; nostrum data est gratia iuxta mẽ
- Psal. 67. surã donationis CHRISTI. Quapropter dicit: * Cum ascendisset in altum, captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus. Ceterum illud ascẽdit, quid est, nisi quod etiam descenderat prius in infimas partes terræ: * Qui descẽdit, idem ille est, qui etiam ascendit supra omnes cœlos, vt impleret omnia.
1. COR. 12. * Et idem dedit, alios quidẽ apostolos, alios vero prophetas, alios autem euangelistas, alios autem pastores ac doctores, ad instaurationem sanctorũ in opus administrationis, in ædificationem corporis Christi, donec perueniamus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plene adultæ Christi: * vt nõ amplius simus pueri, qui fluctuemus & circumferamur quouis vento doctrinæ per versutiam hominum, per astutiam, qua nos adocuiuntur, vt imponãt nobis: sed veritatem sectantes in charitate

charitate, adoleſcamus in illum per omnia, qui eſt caput, nempe CHR I S T V S, in quo totum corpus ſi coagmēctetur, & cōpingatur per omnē cōmiſſuram ſub adminiſtrationis, iuxta actum in mēſura vniuſcuiuſq; partis, incremētum corporis facit, in ædificationē ſui ipſius per charitatem.

*Hoc itaq; dico, & teſtor per dominum, ne poſthac Rho. 20. ambuletis quēadmodum & reliquæ gentes ambulantes in vanitate mētis ſuæ, dum mentē habēt obtenebratā, ab alienati a vita dei, propter ignorantiam quæ eſt in illis, & excæcationē cordis eorum; qui poſteaq; peruenerunt eo, vt dolere deſierint, ſemetipſos dediderunt laſciuiæ, ad patrandū immūdiciam omnē cū auaritate.

Vos autē nō ſic didiciftis Chriſtum: ſiquidē illū audiviſtis, & in eo docti fuiſtis, quēadmodum eſt veritas in Jeſu, *deponere iuxta priorē conuerſationem veterem hominē: qui corrupſit iuxta cōcupiſcentias erro- Rho. 6. Coloſſ. 3. Hebr. 12. ris: renouari vero ſpiritu mētis veſtræ, & induere novum hominē: qui iuxta deum cōditus eſt per iuſtitiam, & ſanctitatem veritatis.

*Quæ propter deſiſſo mendacio, loquamini veritatem 1. Pet. 2. Zacha. 8. tatem quiſq; proximo ſuo, quoniam ſumus inuicem membra. *Iraſcimini & nō peccetis, ſol ne occidat ſua Pſal. 4. Iaco. 4. per iram veſtrā, *neq; detis locū calūniatori. Qui ſura Iaco. 4. baſ, nō amplius furet; magis autē labore et operādo manib⁹ qđ bonū eſt, vt poſſit ſi partiri ei q opus habuerit.

Omniſ ſermo ſpurcus ex ore veſtro nō procedat, ſed ſi quis eſt bonus ad ædificationē: quoties opus eſt, vt det gratiā audientibus. & ne cōtriftetis ſpiritum ſanctū dei: per quē obſignati eſtis in diem redēptionis.

Omniſ amarulētia et tumor, et ira, & vociferatio, & maledicētia tollatur a vobis cum omni malicia. *Sicut Coloſ. 3. autem inuicē alius in aliū comes, miſericordes, largientes vobis inuicē, quēadmodū & deus per Chriſtū largitus eſt vobis.

.i. vrbanus

.i. stultitoquus

✠

¶ Entrapelus nemo, nemo sit morologus q̄;

Fœmina casta, tuo subijce colla viro.

Ioan. 13.

1. Ioan. 4.

Sitis igit̄ imitatores dei tanq̄ filij dilecti, & ambule-
tis in dilectione, * quæ admodū & CHRISTVS
dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, ob-
lationem ac victimam deo in odorem bonæ fragrantie

1. Cor. 5.

Cæterum scortatio, & omnis immundicia, aut auaritia, ne nominetur quidem inter vos, sicut decet sanctos; aut obscenitas, aut stultiloquium, aut vrbantitas, quæ nō conueniunt, sed magis gratiarum actio. * Nā hoc scitis, quod omnis scortator, aut immūdus, aut auarus, qui est simulacrorum cultor, non habet hæreditatem in regno CHRISTI & dei.

Coloss. 3.

* Ne quisquam vos decipiat inanibus sermonibus. Propter hæc enim venire solet ira dei in filios inobedientes. Ne sitis igitur consortes illorū. Eratis enim quōdam tenebræ, nunc autem lux in domino; vt filij lucis ambulate (nam fructus spiritus situs est in omni bonitate, & iustitia, et veritate) probantes, quid sit acceptum domino. Et ne cōmercium habueritis cum operibus in frugiferis tenebrarum, quin ea potius etiam arguite. Nam quæ secreto fiunt ab istis, turpe est vel dicere. Sed omnia dum prodūtur a luce, manifesta fiunt; Nam quicquid manifestum redditur, lumē est. Quia propter dicit: expergiscere qui dormis & surge a mortuis, & illuceffet tibi CHRISTVS.

Coloss. 4.

* Videte igitur quomodo circumspecte ambuletis, nō vt insipientes, sed vt sapientes, redimentes occasionem, q̄ dies mali sunt. Propterea ne sitis imprudentes, * sed intelligentes quæ sit voluntas domini.

Rhom. 12.

1. Thef. 4.

Et ne inebriemini vino, in quo lux⁹ est, sed impleamini spiritu, loquētes vobismetipsis p̄ psalmos, & hymnos, & cātionēs spirituales, canētes ac psallētes in corde vestro dño, gratias agētes semp̄ de oib⁹ in noīe dñi nostri
stri IESV

stri IESV CHRISTI, deo et patri, subditi vicissim,
 alius alij cum timore dei.

*Vxores proprijs viris subditæ sitis, veluti dño: q̄. 1. Cor. 11.
 niã vir est caput vxoris, quẽadmodũ et CHRISTVS Coloss. 3.
 est caput ecclesiæ; et idẽ est qui salutẽ dat corpori. Itaq; 1. Pet. 3.
 quẽadmodũ ecclesiã subdita est CHRISTO, sic & vx
 ores suis viris subditæ sint in omnibus.

*Viri, diligite vxores vestras, sicut & CHRISTVS Coloss. 3.
 dilexit ecclesiã, & semetipsũ exposuit p̄ ea, vt illã san
 ctificaret, mũdatã lauacro atq; p̄ v̄bũ, vt adhiberet eã
 sibij p̄ se gloriosã, ecclesiã, nõ habẽre maculã, aut rugã
 aut qcq; eiusmodi: sed vt esset sancta, & irrephẽsibilis.

Sed debẽt viri diligere suas vxores, vt sua ipsorum
 corpora. Qui diligit suã vxorẽ, seipsum diligit. Null⁹
 em̄ vnq; suam ipsius carnẽ odio habuit, imo enutrit ac
 fouet eã, sicut & dominus ecclesiã. Qm̄ mẽbra sumus
 corporis eiusdẽ, ex carne ei⁹, & ex ossibus eius. Hui⁹
 rei gratia *relinquet homo patrẽ ac matrẽ, et adiunget
 vxori suã, atq; e duobus fiet vna caro. Mysteriũ hoc
 magnũ est, verũ ego loquor de CHRISTO et de ecclesiã
 Quãquã & vos singulatim hoc præstate/vt suã q̄scq;
 vxorem diligit tanq; seipsum/vxor autẽ vt reuereatur
 virum.

CAPVI VI.

*Filioli patribus/dominoq; ad cõdito seruus

Quilibet induitor: pneumatis arma sacri

F*Iij/obedite parẽtib⁹ vestris in dño/nam id est Coloss. 3.
 iustũ. *honora patrẽ tuũ/& matrẽ: qđ est p̄ce Exod. 20.
 ptũ primũ in p̄missione/vt bene tibi sit/et sis lō Ecc. 3.
 gæuus in terra. Patres, ne puocetis ad irã liberos v̄ros Mat. 19.
 sed educetis eos per eruditionẽ/ & correptionem dñi. Mar. 10.
 Coloss. 3.

*Serui obedite ijs q dñi sunt iuxta carnem/cũ timo Coloss. 3.
 re/ac tremore, cũ simplicitate cordis vestri/tanq; Chr̄ Titum. 2
 sto: nõ ad oculũ seruiẽtes, velut hoibus placere studẽ 1. Pet. 2.
 tes/sed tanq; serui Christi/facientes quæ vult deus/ex
 animo cũ bñuolẽtia/seruiẽtes dño/et nõ hoibus; illud

scientes/quod vnusquisq; qđ fecerit boni/hoc reponet
abit a deo, siue seruus fuerit/siue liber.

Et vos dñi eadem facite erga illos, remittētes minas,

Rhom. 2. scientes, qđ & vester ipsorū domin⁹ est in cœlis, * nec
Coloss. 3. personæ respectus est apud illum.

Act. 10. Quod superest fratres mei, sitis fortes per dominū,

Iacobi. 2. perq; potentiam roboris illius. Induite totam armatu

1. Petri. 1. rā dei, vt possitis stare aduersus assaultus diaboli. Quo

Galat. 2. niam non est nobis lucta aduersus sanguinē & carnē,

sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduer

sus mūdi dominos, rectores tenebrarum seculi huius,

aduersus spirituales astutias in cœlestib⁹. Quapropter

assume vniuersam armaturam dei, vt possitis resistere

in die malo, & omnibus peractis stare.

State igitur lumbis circūcinctis balthēo per veritatem,

& induiti thoracem iustitiæ, & calceati pedib⁹, vt

parati sitis ad Euangelium pacis, super oīa assumpto

scuto fidei, quo possitis omnia iacula mali illius ignita

extinguere. Galeamque salutaris accipite, & gladium

spiritus, qui est verbum dei, in omni deprecatione &

obsecratione, orantes in omni tempore: in spiritu: et ad

hoc ipsum vigilantes cum omni sedulitate & deprecate

tione pro omnibus sanctis, & p me: vt mihi detur ser

mo in apertione oris mei cū libertate, vt notum faciā

mysteriū Euangelij mei: super quo legatione fungor

in catena, vt in eo libere loquar, sicut oportet me loq.

Vt autem sciatis & vos, quæ ad me pertinent, quid

agam, de omnibus vos certiores reddet Tychicus dile

ctus frater, & fidus minister in domino, quem misi

ad vos in hoc ipsum, vt cognosceretis de rebus nostris

& consolaretur corda vestra. * Pax fratribus & charitas

cum fide, a deo patre, & domino IESU CHRISTO

Gratia sit cum omnibus diligentibus dominum nostrū

IESUM CHRISTVM cum sinceritate, Amen.

Missā fuit e Rhoma ad Ephesios per Tychicum.

IN EPISTOLA

LAM AD PHILIPPENSES ARGV.

PER ERASMV. ROTER.

Hilippenses in prima Macedonia parte sunt, vt narratur in Actis. cap. 16. colonia oriūda ab vrbe Philippis, dicta a Philippo conditore.

Horum metropolis est Thessalonice. Qui quoniam in fide semel accepta persisterant non admissis pseudapostolis, quibus auscultabant Corinthij & Galatae, merito ab Apostolo collaudantur.

Ad hos Paulus admonitu spiritus profectus, complures dies apud illos egit non sine negotio. Nam hic flagris caesus est Paulus, & cum Sila coiectus est in carcerem; quo tempore carceris custos cum tota familia baptizatus est.

Hic erat & Lydia purpuraria, quae prima conuersa: Paulum excepit hospitio. Hic & milites, cognito quod Rhomanus esset ciuis: vltro rogantur: vt quo vellet, abiret. Et Christi nomen satis felicitibus auspicijs inclaruit.

Quin etiam cum Paulus Rhomae ageret in vinculis: miserunt illi quae ad vitae necessitatem pertinebant: per Epaphroditum, quod & ante fecerant: cum ageret Thessalonicae: sicut in hac ipse testatur epistola.

Collaudatos igitur eos adhortatur: vt perseuerent ac proficiant: ostendens gloriandum etiam in afflictionibus: quae ad illustrandum Christi euangelium facerent: se vero vel mortem adeo non horrere: vt optet etiam: si Christo volente contingat.

Deinde cum primis adhortatur ad mutuam concordiam: quae inter elatos esse non potest: & quo aequiore sint animo, pollicetur Timotheum: atque etiam ipsum breui ad illos rec

diturum: interim misso Epaphrodito, qui ex periculo
 sissima aegrotatione cōualuerat. Hęc agit duobus pri-
 mis capitibus: nam in tertio cōfirmat animos illorum
 aduersus pseudapostolos, ad iudaismum vbicq; solicia-
 tantes, quos canes appellat, operarios iniquitatis, inia-
 micos crucis Christi, & qui ventrem dei loco colerent
 nusquam apertius in eos stomachatus. Quartum cō-
 mendationibus & salutationibus occupat, nisi qđ mo-
 nita quedam obiter admiscet, & Philippensibus pro
 sua in se munificētia gratias agit. Scripsit ex vrbe Rho-
 ma per Epaphroditum, cum iterum esset in carcere.
 Nam post primam defensionem rursus in carcerē du-
 ctus est, cuius rei meminit ipse in epistola ad Timoa-
 theum.

ARGVMENTI FINIS.

AD PHI- LIPPENSES EPISTOLA,

CAPVT I.

¶ Augeri cupiunt nobis tormenta maligni
 Gloria sunt placidi vincula nostra dei.

2. Cor. 1.
 Gal. 1.
 Ephes. 1.
 1. Pet. 1.

Aulus ac Timotheus serui Iesu
 Christi, omnibus sanctis in Chris-
 to Iesu, qui sunt Philippis, vna
 cum episcopis ac diaconis, * Gra-
 tia vobis et pax a deo patre nostro
 & domino IESV CHRISTO.
 Gratias ago deo meo in omni
 memoria vestri; semper in omni pre-
 catione mea pro
 omnibus vobis, cum gaudio pre-
 cationem faciens,
 quod veneritis in communionem euangelij a primo
 die vsque ad hoc tempus, persuasum habens hocip-
 sum,

sum, quā is qui cepit in vobis opus bonū, perficiet vobis
 que ad diem IESU CHRISTI: sicut iustum est mihi,
 ut hoc sentiam de omnibus vobis, propterea
 quod habeam vos in corde, & in vinculis meis, &
 in defensione, & confirmatione euangelij cum sitis
 omnes mihi consortes gratiæ. Testis enim mihi est
 deus, quam desiderem vos omnes in visceribus IESU
 CHRISTI.

Et illud oro, ut charitas vestra adhuc magis ac magis
 exuberet in agnitione omnique intelligentia: ut pro
 beis quæ sunt præstantia, ut sitis sinceri, ac tales, ut
 nemini sitis offendiculo in diem Christi, impleti fructu
 iustitiæ qui contingit per Iesum Christum ad gloriam
 & laudem dei.

Scire autem vos volo fratres, quod quæ mihi acciderunt,
 magis ad profectum euangelij euenerunt: ita ut
 vincula mea manifesta facta sint in Christo: in toto
 prætorio, ac cæteris omnibus: utque plures ex fratribus
 in domino, freti vinculis meis, vberius auderent
 impauidè sermonem loqui. Nonnulli quidem per inuidiam
 & contentionem, nonnulli vero et propter bonam
 voluntatem Christum prædicant. Alij quidem ex
 contentione Christum annunciant non pure, existimantes
 sese afflictionem addere vinculis meis: alij
 rursus ex charitate, scientes quod in defensionem euangelij
 constitutus sim.

Quid enim? At tamen quouis modo, siue per occasionem,
 siue per veritatem, Christus tamen annuncietur,
 & in hoc gaudeo, quin etiam gaudebo. Noui enim
 quod hoc mihi cedit in salutem per vestram deprecationem,
 & subministrationem spiritus Iesu Christi, secundum
 expectationem & spem meam, quod nulla in re pude-
 fiam: sed cum omni libertate, ut semper, ita nunc quoque
 magnificabitur Christus in corpore meo siue per vitam,
 siue per mortem.

2. Reg. 24

Nā mihi vita Christus est; & mors lucrum. Quod contingat viuere in carne, ea res mihi fructus est operis. & quid eligam ignoro. Coartor enim ex his duobus; * desiderans dissolui, & esse cum Christo: multo longēq; meli⁹ est. Cæterū manere in carne; magis necessarium propter vos. Et hoc certo scio: quod mansurus sim; & cum omnibus vobis permansurus sim; in vestrum profectum; & gaudiū fidei: vt gloriatio vestra exuberet p̄ Christū Iesum in me; p̄ meū ad vos reditū.

Tantum vt dignum est euangelio Christi: conuerse mini; vt siue cū venero; & videro vos: siue absens sim, audiam de rebus vestris, quod steteris in vno spiritu, vna anima, adiuuantes decertantem fidem euangelij: nec in vllō terreamini ab aduersarijs: quæ illis quidem est causa perditionis, vobis autem salutis; & hoc a deo quia vobis donatū est pro Christo, nō solum vt in eū credatis, verum etiam vt pro illo patiamini, idem certamen habētes, quale vidistis in me, & nunc audistis in me.

CAPVT II.

.i. immanem.

¶ Barbaricam ceruice crucem portauitq; Iesus.

Quem pater astriferi vexit ad alta poli,
SI qua igitur consolatio in Christo, si quod solatiū dilectionis, si qua cōmunio spiritus, si qua viscera sac miserationes, cōplete meum gaudiū, vt similiter affecti sitis, eandem charitatē habentes, vnanimes, idem sentientes: ne quid fiat per cōtentionē, aut per inanem gloriam: sed per humilitatē animi, aliū quisq; se prestantiorem existimet.

Ne sua quisq; spectetis, sed vnusquisq; quæ sunt aliorū. Is em affectus sit in vobis, qui fuit in Christo Iesu, qui cū esset in forma dei, nō rapinā arbitrat⁹ est, vt esset æqualis deo: sed semetipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hoīm cōstitutus, & figura repertus vt homo, humilē præbuit semetipsum. factus

ctus obediens vsq; ad mortem, mortē autē crucis.

* Quapropter & deus illum in summā extulit sub Heb. 2.
limitatē, ac donauit illi nomē, quod est supra omne no Rho. 14.
mē, * vt in noīe Iesu omne genu se flectat, cœlestiū, ac Esa. 45.
terrestrīū, & inferiorū, omnisq; lingua cōfiteatur, qđ
dominus sit Iesus Christus, ad gloriā dei patris.

Proinde dilecti mei, quēadmodū semper obedistis,
nō tanq̄ in præsentiā mea solū, sed nunc multo magis
in absentia mea, cū timore ac tremore vestram ipsoꝝ
salutē operemini. Nā deus est is qui agit in vobis, &
vt velitis, & vt efficiatis pro bono animi proposito.

* Omnia facite sine murmurationibus ac disceptat. 1. Pet. 4.
tionibus, tales vt nemo de vobis queri possit, syncerie
q; filij dei irreprehensibiles in medio nationis prauæ
ac tortuosę: inter quos lucete tanquā luminaria in mū
do, sermonē vitæ sustinentes, vt gloriari possim in diē
Christi, quod non in vanum cucurrerim, nec in vanū
laborauerim. Quinetiam si immolor super hostia sa-
crificioq; fidei vestræ, gaudeo & cōgaudeo omnibus
vobis. Ob id ipsum autem & vos gaudetis, et congau-
detis mihi.

Spero autem in domino Iesu me Timotheum breui
missurum vobis, vt & ego læto sim animo, cognito sta-
tu vestro. Neminē em̄ habeo pari mecū animo prædi-
cātū, qui germane res vestras curaturus sit. * Nā omnes. 1. Cor. 1:30
que sua ipsoꝝ sunt querunt, nō que Christi Iesu. Por-
ro probationē eius nostis, quod vt filius mecū veluti
cum patre seruiert in euāgelium. Hunc igitur spero
me missurum, mox vbi videro mea negocia. Cōfido au-
tem in domino, quod & ipse breui venturus sim.

Sed opere precii arbitratus sum, Epaphroditū fratrem
& collegā et cōmilitonē meū, vestrū autē apostolū, qui
q; mihi subministrat in necessitate mea, mittere ad
vos. Quādoquidē desiderabat oēs vos anxius animi,
propterea qđ audissetis eū infirmatum fuisse. Et cetera

te fuit infirmus, ita vt esset vicinus morti, sed deus miseratus est illius; at non illius tantum, sed & mei, ne dolorem haberem super dolorem.

Studioſius itaq; miſi illum, vt cum videritis illum, denuo gaudeatis, & ego magis vacem dolore. Excipite igitur illū in domino cum omni gaudio: & qui huiusmodi ſunt, eos in precio habete: quoniam propter opus Chriſti eo acceſſit, vt morti proximus fuerit, nō habita ratiōe vitæ, vt ſuppleret id quod in veſtro erga me officio fuit diminutum. CAPVT III.

¶ Conciliū Moſen mirentur, Paulus eum aſſis
Haud facit, vt faciat te pie chriſte lucrī.

Quod ſuper eſt fratres gaudete in domino: eadē ſcribere vobis, me quidē haud piger, vobis autē tutū eſt. Cauete canes, cauete malos operarios, cauete cōciſionē. Nos enim ſumus circūciſio, qui ſpiritu deū colim⁹, & gloriamur in Chriſto Ieſu et nō confidimus in carne, quanquā ego cōfidā etiā in carne.

Si quiſquā alius videt fiduciā habere in carne, ego magis habeo, *circūciſus octauo die, Iſrael ex genere, tribus Benjamin/ Hebræus ex Hebræis, iuxta legem phariſæus, *iuxta ſtudium perſequens eccleſiam: iuxta iuſtitiā quæ eſt in lege, factus irreprehenſibilis.

Sed quæ mihi erant lucra, ea arbitratus ſum propter Chriſtū dānum eſſe. Quinetiam arbitror omnia dānum eſſe propter excellentiam cognitionis Chriſti Ieſu domini mei, propter quem omnia pro dānis duxi, habeoq; pro reiectamentis, vt Chriſtū lucrificiam, vtq; reperiar in illo non habens meam iuſtitiā ex lege, ſed eam quæ per fidem eſt Chriſti, quæ eſt ex deo iuſtitiā ſuper fidem: vt cognoscā illum, & potentiā reſurrectionis illius, & communionem afflictionum illius, dum conformis ſio mortī eius, ſi quo modo perſtingam ad reſurrectionem mortuorū, nō quod apprehenderim, aut iā perfectus ſim/ ſed ſector, ſi etiā apprehendam,

Act. 13.

Gal. 1.

Act. 9.

hendā, quatenus & apprehensus sum a Christo Iesu.

Fratres ego me ipsū nondū arbitror assequutū esse. Vnum autem illud ago, ea quidem quæ a tergo sunt obliuiscens; ad ea vero quæ a fronte sunt, enitēs, iuxta præfixum signum insequor ad palmam supernæ vocatōnis dei, per Christum Iesum. Quotquot itaq; perfecti sumus, hoc sentiamus? & si quid aliter sentitis, hoc quoque vobis deus reuelabit. At tamen ad id quod assequuti sumus, eadem procedamus regula, vt simus concordēs.

*Pariter estote imitatores mei fratres, & considerate eos qui sic ambulant, quemadmodum habetis nos &. 1. Cor. 4. 11. pro exemplari. Nam complures ambulant, de quibus saepe dixi vobis, nunc autem & flens dico, inimici crucis Christi, quorū finis perditio est, *quorū deus venter, & gloria in dedecore ipsorū, qui terrestria curant. R. ho. 16. Nam nostra cōuersatio in cælis est: ex quo & seruatores expectamus, dominum Iesum Christū, qui transfigurabit corpus nostrum humile, vt cōforme reddat corpori suo glorioso, secundū efficaciam, qua potest etiam subijcere sibi omnia.

CAPVT III.

Disco equidem paucis cōtentus sumptibus esse, Sunt tamen hæc animo munera grata meo.

Proinde fratres mei dilecti ac desiderati, gaudiū & corona mea, sic state in domino dilecti. Eo ad diam obsecro, & Syntychen obsecro, vt sint concordēs in domino. Sane rogo & te compar germana, adiuua eas, quæ in euangelio decertarunt mecum vna cum Clemente quoque, & reliquis cooperarijs meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.

Gaudete in domino semper, & iterum dico gaudeate. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus prope est. De nulla re solliciti sitis / sed in omni precatōne et obsecratōne, cū gratiarum actio ne peti

tiones vestrae intotescant apud deum. Et pax dei quae
superat omnem intellectum; custodiet corda vestra,
& sensus vestros per Christum Iesum.

Quod reliquum est fratres, quaecumque sunt vera, quae-
cumque honesta, quaecumque iusta, quaecumque pura, quaecum-
que accomoda, quaecumque boni nominis, si qua virtus, & si
qua laus, haec cogitate. Quae et didicistis, et accepistis, et
audistis, & vidistis in me, haec facite, & deus pacis erit
vobiscum. Gavisus sum autem in domino magnopere, quod iam
tandem reuiguit vestra pro me sollicitudo in eo, in quo
& solliciti eratis: verum deerat opportunitas: non quod
iuxta penuriam loquar. Nam ego didici, in quibus sum, his
contectus esse. Noui & humilis esse/noui & excellere.
Vbiq; et in omnibus institutus sum & saturari, et esu-
rire, & abundare, & penuriam pati. Omnia possum pro
Christum, qui me corborat. Attamen recte fecistis,
quod simul communicastis meae afflictioni.

Nostis autem & vos Philippenses, quod in principio
Euangelij, cum proficiscerer a Macedonia, nulla mihi
ecclesia communicauerit in rationem dandi & accipien-
endi, nisi vos soli. Nam & in Thessalonica cum essem
semel & iterum quod opus erat, mihi misistis, non quod
requiram munus, sed requiro fructum exuberantem
in rationem vestram. Reperi tamen omnia & abundo,
expletus sum, posteaquam accepi ab Epaphrodito, quae
a vobis missa fuerant, odorem bonae fragrantiae, & ho-
stiam acceptam/gratamque deo. Deus autem meus sup-
plebit, quicquid opus fuerit vobis, secundum diuitias
suae cum gloria, per Christum Iesum. Deo autem et pa-
tri nostro gloria in secula seculorum, Amen.

Salutate omnem sanctum, in Christo Iesu. Salutant
vos qui mecum sunt fratres. Salutant vos omnes sancti
domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis, Amen.

Scripta est e Rhoma per Epaphroditum.

senses argumentum per Erasmus
Roterodamum.

Colossenses in Asia minore sunt, finitimi
Laodicensibus: hos non viderat Aposto-
lus. Nam Archippi, siue quod addit Am-
brosius, Epaphræ, quibus hoc delegatum
erat, prædicatione conuersi sunt ad Chris-
tum. His vehementer imminabant pseudapostoli, co-
nantes in dogma multo peruersissimum inducere, do-
centes non esse filium dei salutis autorem, sed per an-
gelos viam patere ad patrem, neque enim venisse filium
dei in hunc mundum, neque venturum, cum in veteri
testamento per angelos administrata sint omnia. Dein
de Iudaismū & philosophiæ superstitionem cū Chris-
ti doctrina miscebant, obseruantes quædam legis in-
stituta: & superstitione obseruantes solē, lunam, ac stel-
las, & elementa huius mundi, quibus docebant nos es-
se obnoxios. Hos igitur suæ professionis commonefa-
cit/ ostendens illos quicquid hætenus assequuti sunt,
non angelis debere, sed Christo angelorum conditori:
hunc vnum esse caput ecclesiæ, nec ab alio quoquam
petendam salutem. Atque interim autoritatem suam
asserit. Diligenter autem monet, ne pseudapostolorū
magniloquentia, confictisque visionibus angelorū sibi
imponi paterentur, & vel in Iudaismum, vel in philo-
sophicam superstitionem prolaberentur. Atque hæc agit
duobus primis capitibus. In reliquis hortatur ad officia
pietatis; nominatim præscribens, qualis vxor erga
maritum, qualis debeat esse maritus in vxorem; quas
lis parens erga liberos, liberi erga parentes, serui erga
dominos, domini erga seruos. Extrema pars salutatio-
nibus occupatur, nisi quod Archippum commonet
officij sui. Scripsit autem e carcere ab Epheso per Ty-
chicum, quod ipse palam testatur in hac epistola. Nos

stra argumenta addunt Tychico collegam Onesimū,
nec satis video, quid sequuta. Græcorum inscriptiones
ex vrbe Rhoma missam testantur. Hinc certe remissit
Onesimum/quem illic in vinculis genuerat Christo.
ARGVMENTI FINIS.

AD COL

LOSSENSES EPISTOLA,

CAPVT. I.

¶ Abstractos tenebris pater ad cœlestia regna
Transtulit in Christo, quem dedit esse caput,

Aulus apostolus IESV CHRISTI
per voluntatem dei, & Timotheus frater, ijs q̄ sūt Colossis sanctis ac fidelibus fratribus in Christo,
* Gratia vobis & pax a deo patre nostro, & domino IESV CHRISTO.

2-Cor. i.
Gala. i.
Ephē. i.
*Phili. i.

*Gratias agimus deo & patri domini nostri IESV CHRISTI, semper de vobis, cum oramus, quoniam audiui-
mus fidem vestram in Christo Iesu, & charitatem erga omnes sanctos, propter spem repositam vobis in cœlis, de qua prius audieratis per sermonem veteracem Euangelij, quod peruenit ad vos; quemadmodum & in toto mundo etiam fructificat, sicut & in vobis, ex eo die quo audistis et cognouistis gratiam dei per veritatē. Quemadmodū et didicistis ex Epaphra dilecto cōseruo nostro, q̄ est fidus pro vobis minister Christi, qui et exposuit nobis vestrā dilectionē in spū.

2. Thes.

Propterea & nos ex quo die audiui-
mus pro vobis orare, & poscere, vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia & prudentia spiritali, vt ambuletis digne domino, vt per omnia plac

nia placeatis, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in agnitionem dei, omni robore corroborati, iuxta potentiam gloria illius, ad omnem tolerantiam ac patientiam cum gaudio: gratias agentes patri: qui idoneos nos facit ad participationem sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos a potestate tenebrarum: ac transfudit in regnum filij sibi dilecti, per quem habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum: qui est imago dei inconspicui, primogenitus vniuersae creaturae: quod per illum creata sint omnia: quae in caelis sunt, & quae in terra, visibilia, & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates.

Omnia per illum, & in illum creata sunt: & ipse est ante omnia, & omnia per illum consistunt, & ipse est caput corporis ecclesiae: * qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primas tenens: quoniam in illo complacevit est patri vniuersam plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare cuncta erga se, pacificatis per sanguinem crucis eius per eundem, siue quae in terra sunt, siue quae in caelis.

Et vos qui quodam eratis abalienati, & inimici mente in operibus malis, nunc tamen reconciliauit in corpore carnis suae per mortem, ut exhiberet vos sanctos & irreprehensibiles, & inculpatos in conspectu suo: si quidem permanetis in fide fundati ac stabiles, nec dismoveamini a spe Euangelij, quod audistis: quod praedicatum est apud vniuersam creaturam, quae sub caelo est: cuius factus sum ego Paulus minister.

Nunc gaudeo super afflictionibus meis pro vobis, & suppleo quod deerat afflictionum Christi in carne mea, pro corpore ipsius, quod est ecclesia: cuius ecclesiae factus sum ego minister iuxta dispensationem dei, quae data est mihi in vos, implendi sermonem dei: mysterium quod reconditum fuit a seculis, & a generationibus: nunc autem

EPISTOLA PAULI

patefactum est sanctis illius, quibus voluit deus notū
facere, quæ sint diuitiæ gloriæ mysterij huius inter gē
tes; qui est Christus in vobis, spes gloriæ, quem nos an
nunciamus, admonentes omnem hominem, & docen
tes omnem hominē in omni sapientia, vt exhibeamus
omnem hominē perfectum in Christo Iesu: ad quod
etiam enitor, decertans secundum efficaciam eius agē
tē in me per virtutem.

.i.abyssi.

CAPVT II.

¶ Byssi omneis sophiæ latent in pectore Christi
.i. deitatis.

Qui corpus plœnum in se theotetis habet.

NAm volo vos scire, quātam sollicitudinem ha
beam de vobis, & his qui sunt Laodicæ, &
quotquot nō viderūt faciē meam in carne, vt
cōsolationem accipiant corda illorum, cum fuerint cō
pacti in charitate, & in omnem opulentiam certe pers
suasionis intelligentiæ, in agnitionem mysterij dei, &
patris & Christi; in quo sunt omnes thesauri sapiētiae
ac scientiæ reconditi.

3. COF. 5.

Hoc autem dico, ne quis vobis imponat probabili
tate sermonis. * Etenim quamuis carne sim absens, ta
men spiritu vobiscum sum, gaudens ac videns vestrū
ordinem, & soliditatem vestræ in CHRISTVM fidei
dei. Quemadmodum igitur accepistis Christū Iesum
dominum, ita in eo ambulate, sic vt radices habeis in
illo fixas; & in illo superstruamini, cōfirmeminiq; per
fidem, sicut edocti estis, exuberantes in ea cum gratia
rum actione.

Videte, ne quis sit, qui vos deprædetur per philoso
phiam & inanem deceptionem, iuxta cōstitutionē ho
minum, iuxta elementa mundi, & non iuxta Christū.
Quoniam in illo inhabitat omnis plenitudo deitatis
corporaliter: et estis in illo cōpleti, qui est caput omnis
principatus ac potestatis, per quē & circūcisi estis circa
cumcia

cumcisione: quæ fit sine manibus, dum exiistis corpus peccatorum carnis per circumcissionem CHRISTI, cõ sepulti simul cū illo per baptismum, in quo simul etiã cum illo resurrexistis per fidẽ operationis dei, qui exaltauit illum ex mortuis.

* Et vos cum essetis mortui per delicta, & per præputium carnis vestræ, simul cum illo viuificauit, concedens nobis omnia delicta, deleto, quod aduersus nos erat, chirographo, quod erat contrarium nobis per decreta: & illud sustulit e medio, affixum cruci: expoliatusq; principatus ac potestates ostẽtauit palam; triumphans de illis per semetipsum.

Ne quis igitur vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut nouilunij, aut sabbatorũ, quæ sunt umbra rerum futurarum, corpus autem CHRISTI.

* Ne quis vobis palmam interuertat data opera per humilitatem & superstitionem angelorum, in his quæ non vidit fastuosus incedens, frustra inflatus a mente carnis suæ; nec obtinens caput, ex quo totum corpus per cõmissuras & cõpagines subministratum, & compactum, augetur augmento dei.

Itaq; si mortui estis cum CHRISTO ab elementis mundi, quid quasi viuentes in mundo, decretis tenemini? Ne tetigeris, ne gustaris, neq; cõtrectaris: quæ omnia ipso pereũt abusu, iuxta præcepta & doctrinas hominum, quæ verbotenus quidem habent speciem sapientiæ per superstitionem, ac humilitatem animi, & læsionẽ corporis; nõ per honorem aliquem ad expletionem carnis.

CAPVT III.

¶ Cœlestem studeant vitam meditariẽ omneis .i. mundana.

Atq; neci studeant cosmica membra dare.

¶ Itaq; si resurrexistis vna cum Christo, suprema quærite, vbi Christus est ad dexteram dei sedens. Super na curate, non terrestria. Siquidem emortui estis,

& vita vestra abscondita est cum CHRISTO in deo. Quandoquēq; CHRISTVS manifestatus fuerit, vita nostra, tunc & vos cum illo manifestabimini in gloria.

1. Cor. 6.

*Mortificate igitur mēbra vestra terrestria, sup̄rū, immundiciā, molliētiē, cōcupiscētiā malam, & auaritiā, quæ est simulacrorum cultus: ob quæ venire solet ira dei in filios intractabiles, inter quos ambulabatis quondā cum viueretis in his.

Ephes. 5.

Heb. 12.

1. Pet. 2.

Ephes. 2.

Rom. 6.

Ephes. 4.

*Nunc autē deponite & vos omnia, iram, indignationē, malitiam, maledicentiam, turpiloquentiam ab ore vestro. *Nemēriamini alius aduersus aliū, postea quam exuistis veterem hominem cum factis suis, & induistis nouū, qui renouatur ad agnitionē & imaginē eius, qui cōdidit illū: vbi nō est Græcus & Iudæus, circūcisio & præputium, Barbarus, Scythæ, seruus, liber: sed omnia in omnibus CHRISTVS.

Ephes. 4. 6

*Sitis igitur induti tanquam electi dei, sancti ac dilecti, viscera miserationum, comitatem, modestiam, mansuetudinem, lenitatem: sufferentes vos inuicem & cōdonantes vobis mutuo, si quis aduersus aliquem habuerit querelam: quemadmodum & CHRISTVS cōdonauit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc, charitatem, quæ est vinculum perfectionis, & pax dei palmā ferat in cordibus vestris, in quam & vocati estis in vno corpore: & grati sitis.

Sermo CHRISTI inhabitet in vobis opulente cum omni sapientia. Doceteque & cōmonete vos inuicem cationibus & laudibus, & cantilenis spiritualibus, cum gratia canentes in corde vestro dño.

1. Cor. 10.

*Et quicquid egeritis sermone aut facto, oīa in noīe dñi IESV facite, gratias agentes deo & patri per illum.

Ephes. 5.

1. Petri. 3.

Ephes. 6.

*Vxores subditæ estote proprijs viris, sicuti cōuenit in dño. Viri, diligite vxores, & ne sitis amarulenti aduersus illas. *Filiij, obedite parentibus in omnibus: hoc enim bene placet dño, Patres, ne puocetis liberos uestros

vestros, ne despondeant animum.

*Serui, obedite per omnia his, qui dñi sunt secundū Ephes. 6.
carnem, nō obsequijs ad oculum exhibitis, tanquā ho. 1. Petri. 2.
minibus placere studētes, sed cū simplicitate cordis tis Tit. 2.
mentes deum. Et quicquid feceritis, ex animo facite,
tanquam dño & nō hominibus; scientes, qđ a dño re. Rhom. 2.
cipietis mercedē hereditatis, nam dño CHRISTO serui Ephes. 6.
tis *Ceterū qui peccarit, reportabit peccatū suum, & Act. 10.
nō est personarum respectus. Galat. 2.
1. Petri. 1.

CAPVT. III.

¶ Deprecor ad dñm vos intercedite mecum,
Vt valeam CHRISTI, mystica verba loqui.

VOs dñi æquitatem & æquabilitatem seruis ex
hibete, scientes qđ & vos habeatis dñm in cœs
lis. Obsecrationi instate, vigilantes in ea cum
gratiarum actione, orātes simul & p nobis, vt deus as
periat nobis ostium sermonis, vt loquamur mysteriū
CHRISTI; ppter qđ & vinc̄tus sum, vt manifestem
illud, sicut oportet me loqui.

*Sapiēter ambulate erga extraneos, oportunitatem
redimētes. Sermo vester semper cum gratia, sit sale cō
ditus, vt sciatis quomodo oporteat vos vnicuique res
spōdere. Ephes. 5.

De oībus rebus meis certiores vos faciet Tychicus
dilectus frater, & fidus minister, & cōseruus in domi
no: quem misi ad vos in hoc ipsum vt cognoscat quid
agatis, & cōsoletur corda vestra, vna cum Onesimo fia
do & dilecto fratre, qui est ex vobis: de oībus vobis
exponent, quæ hic agantur.

Salutat vos Aristarchus cōcaptiu⁹ me⁹, * & Marc. 2. Tim. 4.
cus cōsobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata,
si venerit ad vos; excipite eum; & Iesus qui voca
tur iustus: qui sunt ex circumcisione / hi soli coope
rarij sunt ad regnum dei / qui suere mihi solatio.

Salutat vos Epaphras / q ex vobis est seru⁹ Christi;

EPISTOLA PAULI

semper anxie laborans pro vobis in precationibus / vt
 steteris perfecti et completi in omni voluntate dei. Testi-
 monium enim illi perhibeo / quod habeat multum
 studium pro vobis / & his qui sunt Laodiceæ / & his
 qui Hierapoli, Salutatur vos Lucas medicus dilectus, &
 Demas.

Salutate fratres qui sunt Laodiceæ, & Nympham,
 & quæ in domo illius est congregationem, & cum re-
 citata fuerit a vobis epistola, facite vt & in Laodicensi
 ecclesia recitetur: & eam quæ scripta est ex Laodie-
 ceæ, vt vos quoque legatis: & dicite Archippo: Vide
 ministerium, quod accepisti in domino, vt illud imple-
 as. Salutatio mea manu Pauli, Memores sitis vinculo-
 rum meorum. Gratia vobiscum, Amen.

MISSA e Rhoma per Tychicum,
 & Onesimum.

IN EPISTOLAM AD THESSALAS

lonicenses priorem argumentum
 per Erasmus Roterodamum.

Thessalonica Macedoniae Metropolis est,
 vnde & regionis incolæ Thessalonicenses
 appellantur. Hi in fide semel accepta, tanta cō-
 stantia perstiterunt, vt & Pauli exemplo,
 ciuium suorum persecutiones infractis
 & alacri pertulerint animo; nec villo pseudopostolorum
 furasui quiuerint ab euangelica institutione deflecti. Quod
 veritus Paulus, quem non latebat pseudopostolorum
 improbitas, cum ipsi non liceret illos inuisere, misit Ti-
 motheum; ex quo reuerso cum didicisset illorum constantiam,
 collaudat eos, gratias agens deo. Atque id quidem
 agit cap. primo & secundo. In cæteris duobus inuisit
 ter eos, qui nondum omnino puri essent ab omni libi-
 dine; nec deesse, quod ocio dediti grauarent alios: item qui
 inquit

inquieta ipsi, turbarent ecclesie tranquillitatem, quos corripit iubet. Præterea qui de resurrectione nondum satis confirmata essent opinione (cum defunctos ita lugerent, quasi perissent, ac non potius ad meliora demigrassent) hos instituit atq; confirmat. Rursus alios dicit spūtaſſe de die aduentus domini, quasi is præſciri prædiciq; poſſit, cum incertus ſit omnibus. Verum eum ait ſubitum, & præter omnium expectationem adſuturum, quo magis ſumus ad omne momentum parati. Scripſit ab Athenis per Tychicum miniſtrum, iuxta Græcorum inſcriptionē: cui collegam addunt Oneſimum noſtra argumenta, quæ incerto autore leguntur in vulgatis exemplaribus.

ARGVMENTI FINIS

AD THES

SALONICENSIS EPIST.

PAVLI PRIMA,

CAPVT I.

¶ Ad ſimulacra alij vadant, nam Theſſalonicam.
Separat immenſi nil ab amore dei.

Aulus et Siluanus & Timotheus
Ecclesie Theſſalonicenſium, in deo
patre & domino IESV CHRIS
STO.

Gratia vobis & pax a deo pa
tre noſtro et domino IESV CHRIS
STO.

Gratias agimus deo ſemper de omnibus vobis,
mentionem veſtri facientes in precibus noſtris, in deſi
nenter memores veſtri propter opus fidei ac laborem.

D.i.

charitatis: & quod permansistis in spe domini nostri
IESU CHRISTI, coram deo & patre nostro: sciētes
fratres dilecti a deo, electionem vestram: quoniā Euan-
gelium nostrum fuit erga vos, nō per sermonem so-
lum, verumetiam per virtutem, & per spiritum san-
ctum, perq; certitudinem multam: quemadmodū no-
stis, quales fuerimus inter vos, vestra causa.

Et vos imitatores nostri facti fuistis & domini, reci-
pientes sermonem cū afflictione multa, cum gaudio
spiritus sancti, adeo vt fueritis exemplo omnibus cre-
dentibus in Macedonia, & Achaia. A vobis enim per-
tonuit sermo dñi, nō solum in Macedonia & Achaia,
verumetiam in omni loco fides vestra, quę est in deū,
dimanauit, vt nō sit nobis necesse loqui quicquam. Si
quidem ipsi de vobis annunciant, qualem ingressum
habuerimus ad vos, & quō cōuersi fueritis ad deum
a simulacris, vt seruiretis deo viuenti, & veraci, & ex-
pectaretis filium eius de cœlis, quem excitauit a mor-
tuis Iesum, qui liberat nos ab ira ventura. CAP. II.
¶ Blandiloquus nō sum, fraudans per verba dolosa.
Sed mea dicta probat, laudat & acta deus.

NAm ipsi nostis fratres introitum nostrum ad
vos, quod nō fuit inanis, sed quod ante malis
afflicti, & cōtumelijs affecti, quemadmodū
scitis Philippis, audacter egerimus in domino nostro
ad loquendum apud vos Euāgelium dei, in multo cer-
tamine. Siquidem exhortatio nostra non fuit ex impo-
stura, neq; ex immundicia, neq; cum dolo: sed quemad-
modum probati fueramusa deo, vt vobis commit-
teretur Euāgelium: * ita loquimur, non vt hominibus
placentes, sed deo, qui probat corda nostra.

Nec; enim vnquā per sermonē adulationis versati
sumus, quemadmodū nostis; nec per occasionē auaritię,
deus est testis, neq; quærētes ex hominibus gloriā, nec
a vobis, nec ab alijs, cum possemus in autoritate esse,
tanquam

tanquam apostoli CHRISTI: sed fuimus placidi in medio vestri, perinde ac si nutrix foueat suos filios: sic affectu propensi in vos, animo cupiebamus impartire vobis, non solum Euangelium dei, verū etiā nostras ipsorū animas, propterea quā chari nobis facti estis.

Meministis enim fratres laboris nostri, ac sudoris. * Nocte enim ac die opus facientes ob id, ne cui vestrum essemus oneri, predicauimus apud vos Euangelium 2. Thes. 3
Act. 10. dei. Vos autē testes estis & deus, quā sancte & iuste & inculpate vobiscum qui credebatis, versati fuerimus, quē admodū nostis, vt erga vnūquēq; vrm, tanq̄ pater erga filios, fuerimus affecti, obsecrātes vos & cōsolantes, & obtestātes, vt ambularetis digne deo, q̄ vocasset vos in suum ergnum ac gloriam.

Quapropter & nos gratias agimus deo indefinenter: quod cum acceperitis sermonem a nobis, quod deum disceratis, accepistis nō sermonem hominum, sed sicut erat vere sermonem dei, qui & agit in vobis credentibus. Vos enim imitatores facti estis fratres, ecclesiarum dei, quæ sunt in Iudæa, in CHRISTO IESU: quod eadem passi sitis & vos a proprijs contribulibus, quemadmodum & ipsi nos a Iudæis: qui vt & dominum occiderunt IESUM, * & pro mat. 5. 23.
Infra. 15. prios prophetas, * ita & nos persecuti sunt: & deo non placēt, & omnibus hominibus aduersantur, qui obsistunt nobis, ne loquamur gentibus, quo salui fiant, vt expleant sua peccata semper. Peruenit autem in illos ira in finem.

Ceterū nos fratres, orbatī vobis ad spacium tēporis aspectu, nō corde, vehemētī⁹ studuimus videre faciē vestrā, cū multo desiderio. Quapropter voluimus venire ad vos, ego quidē Paulus, & semel & iterum, & obstitit nobis satanas. Nam quæ est nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriacionis: an non & vos, in conspectu dñi nostri IESU CHRISTI, in eius aduentu?

Vos enim estis gloria nostra & gaudium.

¶ Consolaturus vos famigeris ab Athenis
Istuc Timotheus mittitur ecce meus.

Proinde cum nō amplius feremus, visum est nobis, vt Athenis resideremus soli, ac misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum dei, & adiutorem operis nostri in Euangelio Christi, vt cōfirmaret vos, & consolaretur vos de fide nostra, ne quisquam turbaretur in afflictionibus his. Nam ipsi nostis, nos in hunc vsu positos esse. Etenim cum apud vos essemus, prædicabamus vobis, fore vt afflictionem pateremur, quemadmodum & euenit, & nostis. Quapropter & ego non amplius ferens, nisi ad hoc, vt cognoscerem fidem vestram: ne quo pacto tentasset vos ille q̄ tētat, et inanis factus esset labor noster.

Nuper autem cum venisset Timotheus ad nos a vobis, & annunciaisset nobis fidem ac dilectionem vestrā et quod habeatis memoriam nostri bonam semper, desiderātes nos videre, quemadmodum nos quoq; vos. Idcirco consolationem accepimus fratres per vos super omni afflictione & necessitate nostra per vestram fidem. Quoniam nunc viuimus, si vos statis in domino. Quam enim gratiarum actionem possumus deo rependere de vobis super omni gaudio, quod gaudeamus propter vos in conspectu dei nostri, nocte ac die

2. The. r.

coloss. i.

supra modum, & orantes, vt videamus vestram faciem, & suppleamus quæ desunt fidei vestræ:

Ipsē vero deus & pater noster, & dominus noster Iesus Christus diriget viā nostrā ad vos; vos autē dñs abundantes & exuberātes faciat mutua inter vos charitate, & in oēs, quēadmodū & nos in vos, vt cōfirmet corda vestra irreprehensibilia in sanctimonia corā deo & patre nostro, in aduentu dñi nostri Iesu Christi, cū omnibus sanctis eius.

¶ De somno volumus nullum ignorare p̄forum.

26

Haud nos reliquiaz p̄ueniemus eos.

Quod superest rigitur fratres, rogamus vos, & adhortamur per dominum IESUM, quem admodū accepistis a nobis, quomodo oporteat vos versari, & placere deo, vt abundetis magis. Nostis enim quæ p̄cepta dederim vobis per dominum nostrum Iesum. * Hæc enim est volūtas dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis a scortatiōe, et sciat vnus quisq; vestrum suum vas possidere cum sanctificatione & honore, non cum affectu concupiscentiæ, quæ admodum & gentes, quæ nō nouerunt deum. * Ne quis opprimat ac fraudet in negotio fratrem suum, propterea qđ vltor est dominus de omnibus his, quæ admodū & ante diximus vobis, ac testati sumus. Nō enim vocauit nos deus immundiciæ causa, sed ad sanctificationem. Proinde qui reijcit, nō reijcit hominē, sed deum, qui dedit spiritum suum sanctū in vos.

Rho. 12.

Eph. 5.

Le. 19. 25.

* Cæterum de fraterna charitate nō necesse habetis, vt scribam vobis. Ipsi namq; diuinitus docti estis, vt diligatis vos inuicem. Nā & facitis hoc erga cunctos fratres, qui sunt in tota Macedonia. Obsecramus autem vos fratres, vt abundetis magis, & in hoc incumbatis, vt quieti sitis, & agatis res proprias, & operemini proprijs manibus vestris, sicuti vobis p̄cepimus; vt vos gratis honeste erga extrarios, & nulla re vobis sit opus.

Ioan. 13.

1. Ioan. 4.

Cæterum nolo vos ignorare fratres de his, qui obdormierunt, ne doleatis, quemadmodū & cæteri nō habentes spem. Nā si credimus, qđ Iesus mortuus est, & resurrexit: sic & deus eos qui obdormierūt per IESUM, adducet cum illo. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quod nos qui viuemus, & reliqui erimus in aduentum domini, nequaquam p̄ueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse dominus cum

1. cor. 15.

hortatu, & voce archangeli, actuba dei descēdet de cœlo: & mortui in Christo resurgent primum: deinde nos qui viuemus, qui reliqui erimus, simul cum illis rapiemur in nubibus in occursum domini in aëra, & sic semper cum domino erimus. Proinde consolemini vos mutuo sermonibus his.

CAPVT V.

¶ Estis vos lucis diuinæ pignora, nullum Tristibus in tenebris opprimet ille dies.

1. Pet. 3.

Apoc. e.

¶ Porro de temporibus & articulis temporum fratres non est opus vt vobis scribā. Ipsi enim plane scitis, quod dies ille domini vt fur in nocte, ita ventur⁹ sit. Cū em̄ dixerint, pax, & tuta omnia, tūc repentinus eis imminet interitus, sicuti dolor partus mulieri prægnanti/nec effugient. At vos fratres non estis in tenebris, vt dies ille vos tanquam fur opprimat. Omnes vos filij lucis estis, ac filij diei; non sumus noctis, neq; tenebrarum.

Esa. 59.

Ephes. 6.

Proinde ne dormiamus, sicut et cæteri, sed vigilem⁹ & sobrij simus. Nam qui dormiunt, nocte dormiunt; & qui inebriantur, noctu sunt ebrij. At nos q̄ sumus diei, sobrij simus, & induiti thoracem fidei et charitatis; & pro galea spem salutis. Quoniam non cōstituit nos deus, vt iram nobis concitemus, sed vt salutem consequamur per dominum nostrum Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis: vt siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viuamus. Quapropter adhortemini vos mutuo, & ædificetis singuli singulos, sicut et facitis.

¶ Rogamus autem vos fratres, vt agnoscatis eos, qui laborant inter vos, & qui præsentibus vobis in domino, et admonēt vos, vt habeatis illos in summo precio per charitatem propter opus illorum: pacem habete cum illis. Obsecramus autem vos fratres, monete inordinatos, consolamini pusillanimes/subleuate infirmos, patientes

tientes estote erga omnes.

* Videte ne quis malum pro malo cuiquam reddat, Mat. 5. sed semper quod bonum est sectemini, tum erga vos inuicem, tum erga omnes, * Semper gaudete, in desine eccle. 18. ter orate, in omnibus gratias agite. Hæc enim est volū Luca. 18. tas dei per Christum Iesum erga vos. Spiritum ne extinguatis, prophetias ne spernemini, Omnia probate: quod bonum fuerit, tenete. Ab omni specie mala abstinete. Ipse autem deus pacis sanctificet vos totos. Et integer vester spiritus, & anima, & corpus ita vt in nullo possitis culpari, in aduentu domini nostri Iesu Christi. 1. cor. 1. si seruetur. * Fidelis est qui vocauit vos, qui idem est & .17. ficiet. Fratres, orate pro nobis.

Salutate fratres omnes cum osculo sancto. Adiuro vos per dominum, vt recitetur hæc epistola omnibus sanctis fratribus, Gratia domini nostri Iesu Christi sit vobiscum, Amen.

AD THESSALONICENSIS
prima, scripta fuit ex Athenis.

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSIS
posteriorem, argumentum
per Erasmus Roterodamum.

Quoniam non contigit Paulo facultas reuiscendi Thessalonicenses, per epistolam confirmat illorum animos, vt fortiter ferant illatas ob Christum afflictiones: nec ipsis de futurum præmiū, nec aduersarijs vindicta. Rursum de die aduentus domini, de quo non nihil attigerat in epistola superiori, monet, ne quid commouerentur quorundam dictis, qui asseuerabant illum iam instare, tecte/sicuti putant, significans, prius abolendum Romanum imperium, ac deinde venturum Antichristum. Attentius etiam incultat coercendos esse, qui ocio,

D. iiii.

& curiositate sua turbarent quietem & ordinem publicum, & ad opus adigendos, cum ipse Paulus apud eos manibus suis laborarit. Scripsit Athenis per eosdem, per quos misit priorem epistolam, ut nostra docent argumenta.

ARGVMENTI FINIS

AD THESS.

SALONICENSIS EPISTOLA
SECUNDA

CAPVT I.

¶ Ad afflictis requies, sed & affligentibus ira,
Quando rogas? Christus, quando redibit, erit.

Aulus & Sylluanus ac Timotheus, ecclesie Thessalonicensium in deo patre nostro, & domino IESV CHRISTO, *Gratia sit vobis & pax a deo patre nostro, et domino IESV CHRISTO.

Gratias agere debemus deo semper de vobis fratres, ut par est, quod vehementer auget fides vestra, & exuberat mutua vestra omnium charitas, cuiusque in alterum, adeo ut nos ipsi de vobis gloriamur in ecclesijs dei, de tolerantia vestra & fide, super omnibus persecutionibus vestris, et afflictionibus, quas sustinetis, documentum iusti iudicij dei, in hoc ut digni habeamini regno dei, pro quo & patimini. Si quidem iustum est apud deum, reddere ijs qui affligunt vos, afflictionem; & vobis qui affligimini, relaxationem nobiscum, cum reuelabitur dominus Iesus de caelo, cum angelis potentiae suae, cum incendio flammæ, qui infligit ultionem ijs, qui non nouerunt deum, & qui non obediunt

Euanges

2. COR. I.
Ephē. I.
I. PET. I.
I. THESS. I.

Euangelio dñi nostri Iesu Christi, qui pœnā luent, interitū æternū, a facie domini, & a gloria fortitudinis illius, cum venerit vt glorificetur in sanctis suis, & admirandus fiat in omnibus credentibus, quod fides habita sit testimonio nostro erga vos in die illo: * ad quod Coloss. 1.
etiam oramus semper pro vobis, vt vos dignos habeat, 1. Thes. 1.
at ista vocatione deus noster, & compleat omne bonū
propositum bonitatis, & opus fidei cum potentia, vt
illustretur nomen domini nostri Iesu Christi per vos,
& vos per illum, iuxta gratiam dei nostri & domini Iesu Christi.

CAPVT II.

.i. filius

¶ Ben Satane veniet mendacia signa daturus.

Prima Acherontinis fallit hirundo technis.

Rogamus autem vos fratres per aduentum domini nostri Iesu Christi, & nostri aggregationē in illū, ne cito dimoueamini a mente, neq; turbemini/neq; p̄ spiritū, neq; per sermonē, neq; p̄ epistolā, tanquā a nobis p̄fectā, quasi instet dies Christi.

* Ne quis vos decipiat vllō modo: quoniā nō adueniet dominus, nisi venerit defectio prius, & reuelatus fuerit homo ille scelerosus, filius p̄ditus, qui est aduersarius, & effertur aduersus omnem, qui dicitur deus aut numen, adeo vt in templo dei sedeat, ostentans se ipsum esse deum. Mat. 24.
Mar. 13.
Lucæ. 21.
Ephē. 5.
Daniel. 9.

An nō meministis, quod cū adhuc essem apud vos, hæc dixerim vobis? Et nunc quid detineat scitis, nepe vt ille reueletur in suo tempore. Nam mysterium nūc agit iniquitatis, tantum qui tenet, in præsentia teneat, donec e medio tollatur: & tunc patefiet iniquus ille, quem dominus conficiet spiritu oris sui, & abolebit claritate aduentus sui: cuius est aduentus secundū operationem satanæ, cum omni potentia, & signis, ac prodigijs mendacibus, & cum omni deceptiōe iniustitiæ, in ijs qui pereunt, pro eo quod dilectionem veritatis

non receperunt in hoc, vt salui fierent. Et propterea mittet illis deus efficaciam illusionis, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed approbauerunt iniustitiam.

Nos autem debemus gratias agere deo semp de vobis fratres dilecti a domino, quod elegerit vos deus ab initio in salutem, per sanctificationem spiritus, ac fidem veritatis, ad quod vocauit vos per euangelium nostrum in acquisitionem gloriæ domini nostri Iesu Christi.

Itaque fratres stete, et tenete institutiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Ipse vero dominus noster Iesus Christus, & deus ac pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, et spem bonam per gratiam, cõsoletur vestra corda, & stabiliat vos in omni sermone & opere bono.

CAPVT III.

¶ Coguntur varij canones, sed nomine Christi.

Adsit vt omne bonum, & sit procul omne malum.

Quod superest, orate fratres pro nobis, vt sermo domini currat & glorificet, sicut & apud vos, et vt eripiamur ab absurdis ac pueris hominibus; non enim omnium est fides, sed fidelis est dominus, qui stabiliet vos, & custodiet a malo. Confidimus autem per dominum de vobis, quod quæ præcipimus vobis, & faciatis, & facturi sitis. Porro dominus dirigat vestra corda in dilectionem dei, & in expectationem CHRISTI.

Præcipimus autem vobis fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, vt subducatis vos ab omni fraude, qui inordinate se gerit, et nõ iuxta institutionem, quam accepit a nobis. Nam ipsi scitis, quomodo oporteat imitari nos; quoniam non inordinate gessimus nos inter vos, & neque gratis panem accepimus a quoquam, sed cum labore & sudore, nocte dieque facientes opus, ad hoc, ne cui vestrum essemus oneri. Nõ, quod id no

id nobis non liceat; sed vt nosmetipsos formam exhiberemus vobis ad imitandum nos.

Etenim cum essemus apud vos, hoc præcipiebamus vobis, vt si quis nollet operari, is nec ederet. Audimus enim quosdam versantes inter vos inordinate, nihil operis facientes; sed curiose agētes. Iis autem qui sunt illiusmodi, præcipimus & obsecramus per dominū nostrum IESVM CHRISTVM, vt cum quiete operantes, suum ipsorum panem edant,

Vos autem fratres, *ne defatigemini in bene facien Gala. 6.
do. Quod si quis non obedit sermōni nostro, per epistolam hūc indicate; & ne commercium habeatis cum illo, vt pudore suffundatur; neq; velut inimicum habeatis: sed admonete vt fratrem.

Ipse autem dominus pacis det vobis pacem semper omnibus modis. Dominus sit cum omnibus vobis. Salutatio mea manu Pauli; quod est signū in omni epistola. Ita scribo; Gratia domini nostri IESV CHRISTI sit cum omnibus vobis: Amen.

Missa fuit ex Athenis.

IN EPISTOLAM AD TIMO-

theum priorem, argumentum per

Erasmum Roterodamum.

Timotheum matre Iudæa; sed Christiana; patre Græco, Paulus in ministeriū adoptat, probe indolis iuuenem, & sacris literis eruditū, quē tamē ob Iudæos coactus est circumcidere. Quoniam autem huic ecclesiarum curam delegarat: sicut & Tito, quas ipse nō poterat adire, instituit eū in functione episcopali, & in disciplina ecclesiæ, nō sic admonēs vt discipulū; sed vt filiū & collegā. Id quo cū maiore faciat autoritate, subinde apostolicā autoritatē sibi vindicat. Admonet autē, vt reiectis, q̄ Iudaicas fabulas inueherēt, ea doceret, q̄ essent fidei et charitatis; deinde principū, licet ethnico

rū autoritatē (quoniā hinc pendeat ordo ciuitatis, & tranquillitas rei publice) adeo nō spernendam Christianis, vt pro his orari iubeat. Quid viros deceat in cœtu ecclesiastico; quid mulieres, præscribit. Episcopum de pingit cum sua familia. Atq; hæc ferme tribus primis capitibus. Deinde admonet, ne recipiat Iudaicas fabulas, de ciborum delectu, de vitando coniugio. Mox docet, qualem se præstare debeat erga gradū snatu viros, erga iuuenes, erga anus, erga puellas, erga viduas diuites ac pauperes & ecclesiæ stipendias, erga adolescentiores & suspectæ etiam nū ætatis. Ad hæc præscribit, quid præcipere debeat dominis, quid seruis, quid diuitibus: admonens modis omnibus reiiciendas cōtentiosas quæstiones sophistarum, inani doctrinæ specie sese venditantium. Scribite Laodicea per Tychicum diaconum.

ARGVMENTI FINIS.

AD TIMO

THEVM EPISTOLA PRI

MA, CAPVT I.

¶ Anxia complurēis abducit quæstio legis
Lex prohibetq; malos, officijq; monet.

AVLV S apostolus Iesu CHRISTI iuxta delegationem dei seruatoris nostri & domini Iesu Christi: qui est spes nostra Timotheo germano filio in fide: * Gratia, misericordia, pax a deo patre nostro, & domino Iesu Christo domino nostro

Quemadmodum rogaui te, vt remaneres Ephesi, cum proficiscerer in Macedoniam: ita facito, vt renuncies quibusdam, ne diuersam sequatur doctrinam, nec attēdant fabulis & genealogijs nūquam

2. cor. 1.

Gala. 1.

Ephe. 1.

1. Pet. 1.

quæ finiendis: quæ quæstiones præbent magis quam
 ædificationem dei: quæ est per fidem. Porro finis præ-
 cepti, est charitas ex puro corde, & conscientia bona,
 & fide non simulata: a quibus quod aberrarunt qui-
 dam, deflexerunt ad vaniloquium, volentes esse legis
 doctores: non intelligentes quæ loquuntur, neque de
 quibus asseuerant.

* Scimus autem, quod bona sit lex: si quis ea legitime Rho. 7.
 utatur, sciens illud: quod iusto lex non sit posita, * sed Gala. 4.
 iniustis & inobsequentibus, impijs & peccatoribus, Exo. 20. 29
 irreuerentibus & prophanis. patricidis, & matricidis, Leui. 18.
 homicidis, scortatoribus, masculorum cõcubitoribus, 1. cor. 5.
 plagarijs, mendacibus, periuris, & si quid aliud est:
 quod sanæ doctrinæ aduersetur secundum Euange-
 lium gloriæ beati dei, quod concreditum est mihi. Et
 gratiam habeo: qui me potentem reddidit, Christo lesu
 domino nostro: quia fidelem me iudicauit ponens
 in ministerium, qui prius eram blasphemus, * & Actu. 9;
 persecutor, & violentus: sed & misericordiam ad Gala. 1.
 adeptus sum: quod ignorans fecerim per incredulitatẽ.
 Exuberauit autem supra modum gratia domini nos-
 tri cum fide & dilectione: quæ est per Christum Iesum.

Certus sermo & dignus: quẽ modis omnibus am-
 plectamur: quod Christus Iesus venit in mūdum, vt
 peccatores saluos faceret: quorum primus sum ego.
 Verum ideo misericordiam sum adeptus, vt in me pri-
 mo ostenderet Iesus CHRISTVS omnẽ clementiam
 ad exprimendum exemplar ijs, qui credituri essent in
 ipso in vitam æternam. Regi autem seculorum im-
 mortali, inuisibili, soli sapienti deo honor, gloria, in se-
 cula seculorum, amen.

Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, ius-
 ta prophetias quæ de te præcesserunt, vt milites in eis
 bonam militiã: habens fidẽ & bonã conscientiam, qua
 repulsa nõnulli circa fidem naufragiũ fecerunt: quorũ

de numero est Hymenæus & Alexander, quos tradidit satanæ, vt discant nō maledicere. CAPVT II.

¶

¶ Bellum, orare viros pro cunctis, fœmina vero Non sinitur proprii sumere sceptrā viri,

ADhortor igitur, vt ante omnia fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus in eminētia cōstitutis; vt placidā ac quietā tam vitam degamus cum omni pietate & honestate.

Infra. 5.

* Nam hoc bonum est & acceptum corā seruatore nostro deo, qui cunctos homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Vnus enim deus, vnus etiā conciliator dei & hominū, homo **CHRISTVS IESVS**, qui dedit semetipsum precium redemptionis pro omnibus, vt esset testimonium temporibus suis,

2. Tim. 1.

* in quod positus sum ego præco & apostolus, veritatem dico in **CHRISTO**, non mentior, doctor gentiū cum fide & veritate.

1. Pet. 3.

Volo igitur orare viros in omni loco, sustollentes puras manus absque ira et disceptatione. * Consimiliter & mulieres in amictu modesto, cum verecūdia & castitate ornare semetipsas, non tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut vestitu sumptuoso: sed quod decet mulieres, profitentes pietatem per opera bona.

1. Cor. 14.

* Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Ceterū mulieri docere non permitto, * neque autoritatem vsurpare in viros, sed esse in silentio. * Adam enim

Ephes. 5.

prior formatus est, deinde Eua: & Adam non fuit deceptus, sed mulier seducta obnoxia facta est transgressa

Gen. 1.

fisioni: salua tamen fiet per generationem liberorum, si manserint in fide ac dilectione & sanctificatione cum castitate.

CAPVT III

¶

¶ Conculcet **CHRISTI** mistes vicia omnia, sitq; Omnibus insignis, cōspiciusque bonus;

Indus

Indubitatus sermo. Si quis episcopi munus appetit, honestum opus desiderat. Oportet igitur episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris maritum, vigilantem, sobrium, modestum, hospitem, aptum ad docendum; non vinolentum, non percussorem, non turpiter lucri cupidum; sed equum, alienum a pugnis, alienum ab auaritia, qui suæ domui bene præsit, qui liberos habeat in subiectione cum omni reuerentia. Quod si quis propriæ domui præesse non nouit, quomodo ecclesiam dei curabit? Non nouitium, ne inflatus in condemnationem incidat calumniatoris. Oportet autem illum & bonum habere testimonium ab extraneis, ne in probrum incidat & laqueum calumniatoris.

Ministros itidem compositos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpiter lucri avidos, tenentes mysterium fidei cum pura conscientia; atque hi probentur prius, deinde ministrent sic, ut nemo possit illos criminari. Vxores similiter modestas, non calumniosas, sobrias, fidas in omnibus.

Diaconi sint vnius vxoris mariti, qui liberis recte præsent, & proprijs familijs. Nam qui bene ministrauerint, gradum sibi bonum acquirunt, & multam libertatem in fide / quæ est in CHRISTO IESU.

Hæc tibi scribo / speras fore / ut veniam ad te cito: quod si tardius venero: ut noris quomodo oporteat in domo dei versari / quæ est ecclesia dei viuentis: columna & stabilimentum veritatis. Et citra controuersiam magnum est pietatis mysterium. Deus manifestatus est in carne / iustificatus est in spiritu: visus est angelis, prædicatus est gentibus; fides illi habita est in mundo / receptus est in gloria.

CAPVT III.

¶ Demonij tetræ supremo tempore plures attendent / certum est / nam fore pneuma docet.

2. Tim. 3.

2. Pet. 3.

Iudæ. 1.

Ecc. 35.

1. Tim. 2.

Spiritus autē certo loquitur, *quod in posterioribus temporibus descendent quidam a fide, attendentes spiritibus impostoribus, ac doctrinis dæmoniorum, per simulationem falso loquorum, caute nota tam habentium cōscientiam, prohibentium cōtrahere matrimonium, iubentium abstinere a cibis, quos deus creauit ad sumēdum cum gratiarum aēctione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatem: *quod quicquid creauit deus, bonum sit, & nihil reiiciendum, si cum gratiarū aēctione sumatur. Sanctificatur enim per sermōnem dei ac precationem. De his, si cōmonesceris fratres, bonus eris minister Iesu CHRISTI, nutritus sermōnibus fidei, bonæque doctrinæ, quā vsque sequutus es.

*Cæterum pphanas & aniles fabulas reiice, quin potius exerce te metipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio paululum habet utilitatis: at pietas ad omnia utilis est, ut quæ pmissiones habeat vitæ præsentis ac futuræ. Indubitatus sermo, dignusque, qui omnibus modis approbetur. Nam in hoc & laboramus, & pbris afficimur, quod spem fixam habemus in deo uiuente, qui est seruator omnium hominum, maxime fidelium. Præcipe hæc & doce. Nemo tuam iuuentutem despiciat: sed esto forma fidelium in sermone, in cōuersatione, in dilectione / in spiritu / in fide / in puritate.

Donec venero / attende lectioni, exhortationi / doctrinæ. Ne neglexeris quod in te est donum quod datum est tibi per prophetiam cum impositione manuum / autoritate sacerdotij. Hæc exerce / in his esto / ut tuus pfectus manifestus sit in omnibus. Attēde tibi ipsi et doctrinæ: p̄siste in his. Nā id si feceris, te ipsum seruabis / & eos qui te audierint. C. A. V.

¶ Et viduas inueniens me cōsule trade maritis.

Et stomacho infirmo / pauca vina dato.

Seniores ne sequis obiurges, sed adhortare / ut patrem / iuniores, ut fratres / mulieres natu grandiores, ut matres / iuniores, ut sorores cum omni castitate.

te. Viduas honora, quę vere viduę sunt. Quod si qua vidua liberos aut nepotes habet, discant primum propriam domum pie tractare, & vicem rependere maioribus. * Hoc enim est honestum & acceptum coram ^{Sup. 2.} deo. Porro quę vere vidua est ac desolata, sperat in deo & perseverat in obsecrationibus ac precationibus non estu dieq;. Porro quę in delicijs versatur, ea viuēs mortua est. Et hæc præcipe, vt irreprehensibiles sint. Quę si qua suis & maxime familiaribus nõ providet, fidē abnegavit & est infideli deterior.

Vidua allegatur nõ minor annis sexaginta, quę fuerit vnus viri vxor, in operibus bonis hominum testimonio cõprobata, si filios educavit, si fuit hospitalis si sanctorum pedes lauit; si afflictis subministravit, si in omni opere bono fuit assidua.

Porro iuniores viduas reiice: cum enim lasciuire ceperint aduersus Christum, nubere volunt, habentes cõdemnationem, quod primam fidē reiecerint: simul autem & ociosę discunt circumire domos. Imo nõ solum ociosę, verũ etiam garrulę & curiosę, loquentes quę non oportet.

Volo igitur iuniores nubere, liberos gignere, domũ administrare, nullam occasionẽ dare aduersario, vt habeat maledicendi causam. Iam enim nõnullę deflexerunt, sequutę satanam. Quę si quis fidelis, aut si qua fidelis habet viduas, suppeditet illis, & nõ oneretur ecclesia: vt ijs quę vere viduę sunt; suppetat.

Qui bene præsumunt presbyteri; duplici honore digni habeant: maxime ijs; q; laborat in sermõe & doctrina. Dicit enim scriptura: * Bovi triturati nõ obligabis os; et: Dignus est operari mercede sua. * Aduersus presbyterũ ^{Deu. 25.} ^{1. Cor. 9.} ^{Deu. 19.} accusationẽ ne admiseris; nisi sub duobus aut tribus testimonijs. Eos q; peccat: coram oĩbus argue: vt et ceteri timorẽ habeant. Obtestor in cõspectu dei & dñi Iesu Christi; & electorũ angelorũ: vt hæc serues sine præcipitatiõne

iudicij: nihil faciens iuxta p̄pensionē animi: Manus cito ne cui imponas: neq; cōmunices peccatis alienis: Temetipsum purum serua. Ne post hac bibas aquam sed vino paululo vttere propter stomachum tuum: & crebras tuas infirmitatez.

Quorundā hominū peccata ante manifesta sunt p̄cedētia ad iudiciū: quosdā vero & subsequūtur. Cōū militē & bona opera ante manifesta sunt: et ea quæ se-
cus habēt: occultari nō possunt. CAPVT VI.

¶ Falsas diuitias prorsus cōtemnite: tellus

Corpora nuda dedit, corpora nuda capit.

Q Vicunq; sub iugo sunt serui: suos dominos om̄i honore dignos ducāt: ne nomē dei & do-
ctrina male audiat. Qui vero fideles habent dominos: ne cōtemnāt: qđ fratres sint: sed magis inser-
uiant: qđ fideles sint ac dilecti: qui beneficentiæ partici-
pēs sunt. Hæc doce & exhortare.

Si quis diuersam sequitur doctrinā: & nō accedit sa-
nis sermonibus domini nostri Iesu Christi: & ei quæ
secundū pietatē est doctrinæ: is inflatus est: nihil sciēs,
sed insaniēs circa quæstiones ac disputationū pugnas:
ex quibus nascitur inuidia: cōtētio: maledicētia: suspi-
tiōes malæ: superuacaneæ cōflictiōes hoīm mēte core-
ruptorū: et quibus adēpta est veritas: q̄ existimāt quæ-
stum esse pietatē. Seiungere ab his qui eiusmodi sunt.

Est autem questus magnus, pietas cum animo sua
forte cōtento. * Nihil enim intulimus in mundū: via
delicet nec efferre quicquā possumus: sed habentes ali-
menta: & quibus tegamur/his cōtenti erimus.

Cæterum qui volunt ditescere, incidunt in tentatio-
nem & laqueū/ & cupiditates multas/ stultas/ ac noxi-
as/ quæ demergūt homines in exitiū & interitū/ * Si
quidem radix omnium malorum est studiū pecuniæ
quam quidem dum appetunt/ aberrauerūt a fide/ &
seipsos implicauerunt doloribus multis. Tu vero hoc
mo

Eccl. 5.
Iob. 1.

Eccl. 10.

mo dei, ista fuge: * sectare autē iustitiam, pietatem, fidē, Tim. 2.
 dē, charitatē, patientiā, māsuetudinē. Certa bonū certas
 mē fidei, apprehēde vitā æternā, ad quā & vocatus es,
 & professus es bonā p̄fessionem corā multis testibus.

Præcipio tibi in cōspectu dei, qui viuificat omnia,
 & Iesu Christi, qui testatam fecit sub Pontio Pilato bo
 nam p̄fessionem, vt serues præceptū, immaculatus,
 irreprehensibilis, vsq; ad apparitionem domini nostri
 Iesu Christi: quam temporibus suis ostensurus est ille
 le beatus, & solus princeps, * rex regnantium, & dñs
 dominantium, qui solus habet immortalitē, lucē habi
 tans inaccessam, * quem vidit nemo hominū, neq; vi
 dere potest; cui honor et imperiū sempiternū, Amen. & 19. Apoc. 17
 Ioan. 1.

His qui diuites sunt in presenti seculo præcipe, ne
 elato sint animo, neq; spem ponant in diuitijs incertis,
 sed in deo viuente, qui præbet nobis omnia affatim ad
 fruendum, vt bene faciant, vt diuites sint operibus bo
 nis, vt faciles sint ad impertiendum: libenter commu
 nicantes, recondentes sibi ipsi fundamentum bonum
 in posterum, vt apprehendant æternam vitam.

O Timothee, depositum serua, deuotans prophā
 nas vocum inanitates, & oppositiones falso
 nominatæ scientiæ, quam nonnulli pro
 fitentes, circa fidē aberrauerunt, Gra
 tia sit tecum, Amen.

Missa fuit ex Laodicea, quæ est Me
 tropolis Phrygiæ Pacatianæ.

IN EPISTOLAM AD TIMO
 THEVM POSTERIOREM, ARGV
 mentum per Erasimū Roterodamū.

Quoniam in superiori epistola spem sui re
 ditus fecerat Timotheo, apud Ephesios
 agenti, nec fuit eius præstandi facultas,
 quod Rhome in vinculis haberetur, lita
 ris eum confirmat, ne persequutionem
 E. ij.

procellis deijciatur: sed suo exemplo animum ad martyriū præparet. Instare enim tēpora periculosa ob quodam: pietatis prætextu verā pietatē subuertentes: itaq; sese iactantes, quasi in verbis sit Christiana religio ac nō potius in animi puritate. Deinde testatus: imminere diem obitus sui; seq; iam a plerisq; desitutū: iuabet: vt Timotheus vna cum Marco pperere ad se Rhomam veniat. Scripsit Rhomæ; cum iterum ad Neronis tribunal sisteretur.

ARGVMENTI FINIS.

PAULI

APOSTOLI AD TIMOTHEVM EPI

STOLA SECVNDA.

CAPVT I.

¶ Ante æterna: deus quæ nobis dona pararat
Tempora: per Christum sunt manifesta modo.

Aulus apostolus IESV CHRISTI, per voluntatē dei, secundū
promissionē vitæ, quæ est in Christo Iesu, Timotheo dilecto filio;
* Gratia, misericordia, pax a deo
patre, & Christo Iesu dño nostro.
* Gratiam habeo deo, cui ser-
uio a maioribus cū pura cōsciētia,

2. Cor. 1.

Gal. 1.

1. Pet. 1.

Rhom. 1.

tia, quod citra vllā intermissionem faciā de te mentio-
nem in precationibus meis noctū dieq; desiderans te
videre, memor tuarū lachrymarū, vt gaudio repleat,
vbi cōmonefactus fuero eius, quæ est in te nō simulatē
fidei, q̄ habitauit primū in auia tua Loide, et matre tua
Eunica: certū autē scio: qđ in te quoq;. Quā ob causam
cōmonefacio te, vt suscites donū dei qđ est ī te p̄ ipos-
sionē manū mearū. * Nō em̄ dedit nobis deus sp̄s
cum

Rhom. 8

tū timiditatis, sed potētīæ ac dilectionis et sobrietatis.

Ne igitur te pudeat testimonij domini nostri, neque te pudeat mei, qui sum vinctus illius; sed esto particeps afflictionū euangelij iuxta potentiam dei, qui saluos fecit nos, & vocauit vocatione sancta; * nō Tit. 2.
secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam, quæ data quidem est nobis per Christum Iesum ante tempora æterna, sed palam facta est nunc per apparitionē seruotoris nostri IESV CHRISTI, qui mortem quidem aboleuit, vitam autem in lucem produxit, ac immortalitatem per euangeliū, * in 1. Tim. 2.
quod positus sum ego præco & apostolus, ac doctor gentium quam ob causam & hæc patior, attamen nō erubescō. Noui em̄, certusq; sum, quod is cui credidi, potens sit depositum meum custodire in illum diē.

Formam habeto sanorum sermonum, quos a me au disti cum fide & charitate, quæ est in CHRISTO IESV. Egregium depositum seruato per spiritum sanctum, qui inhabitat in vobis. Nosti hoc, quod auersati fuerint me omnes, qui sunt in Asia; quorū est Phygelus & Hermogenes. Det misericordiam dñs Onesiphori familiæ, quoniam sæpe me refocillauit, & de catena mea nō erubuit; sed cum esset Rhomę studiosius quesuit me, & inuenit. Det ei dominus: vt inueniat misericordiam apud dominum in die illo. Et in quam multis Ephesi ministraverit, melius tu nosti.

CAPVT II.

¶ Bellator sæuus: cum athleta; & curuus arator.

¶ Quod tibi significant; ne dubitato sequi.

TV igitur fili mi, fortis esto in gratia; quæ est per CHRISTVM IESVM; & in his quæ audisti a me per multos testes. Hæc cōmenda fidei libus hominibus; qui erunt idonei: vt alios quoque doceant. Tu igitur feras afflictiones; vt bonus miles IESV CHRISTI.

1. Cor. 9.

Nemo qui militat, implicatur vitæ negocijs, vt ei qui se in militiam delegit, placeat. Quod si certet etiam aliquis/non coronatur, nisi legitime certauerit. * Laborantē agricolam oportet primum de fructibus percipere. Cogita quę dico. Det enim tibi dominus in omnibus intellectum.

Memento Iesum Christum resurrexisse a mortuis, ex semine David, secundum euangelium meū, in quo malis affligor, quasi facinorosus vsque ad vincula: at sermo dei non fuit vincētus. Propterea omnia suffero propter electos, vt & ipsi salutem consequantur/ quæ est in Christo Iesu, cum gloria æterna.

Certus sermo. Nam si commortui sumus, & conuiuemus; si sufferimus, & conregnabimus, si negamus, & ille negabit nos; si increduli sumus, ille fidelis manet; negare seipsum non potest. Hæc admone, contestans coram domino, ne verborū pugnas sequantur, ad nullam vtilitatem, ad subuersionem audientium.

1. Tim. 4.

Stude teipsum probatum exhibere deo, operarium non erubescendum, recte secantem sermonem veritatis. * Cæterum prophanas vocum inanitates prætere mittito: ad maiorem enim proficient impietate; & sermo illorum, vt cancer morbus, passionē habebit: quorum rem de numero est Hymenæus, & Philetus, qui circa veritatem aberrarunt, dicentes, resurrectionem iam esse factam, & subuertunt quorundam fidem. Solidū tamen fundamentum dei stat, habēs signaculum hoc.

1. Tim. 4.
ibidem.

Nouit dominus, qui sint sui, Et discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Christi. Cæterum in magna domo non tantum sunt vasa aurea & argentea, verum etiam lignea, testacea, & alia quidem in honorem, alia vero in contumeliam. Si quis igitur expurgarit seipsum ab his, erit vas in honorem sanctificatum, accomodū vsibus dñi, ad omne opus bonū preparatū.
* Iuueniles autem concupiscentias fuge; * sectare vero iustitiam

ro iustitiam, fidem, charitatem, pacem cum his qui in-
uocant dominum ex puro corde. * Stultas autem et in-
eruditas quæstiones respue, sciens eas parere pugnas. Titum. 3.
Porro seruum domini non oportet pugnare, sed placi-
dum esse erga omnes, propensum ad docendum, to-
lerantem malos cum mansuetudine, erudientem eos
qui obsistunt, si quando det illis deus pœnitentiam ad
agnoscendum veritatem, & respiscant e diaboli la-
queo, capti ab eo ad ipsius voluntatem.

CAPVT III.

¶ Captiuum ducunt supremo tempore sexum
.i. qui seipsum amat.

Fœmineum, omnis homo namq; philautus erit.

¶ * Illud autem scito, quod in extremis diebus in-
stabunt tempora periculosa. Erunt enim homines
sui amantes, auari, fastuosi, superbi, maledici, pa-
rentibus immorigeri, ingrati, impij, carentes affectu,
nescij fœderis, calumniatores, intemperantes, immis-
tes, negligentes bonorum, proditores, præcipites, in-
flati, voluptatum amantes potius quam amantes dei;
habentes formã pietatis, sed qui vim eius abnegarint.

Et istos auersare. Ex his enim sunt qui subeunt in
familias / & captiuas ducunt mulierculas, oneratas
peccatis, quæ ducuntur concupiscentijs varijs, sem-
per discentes, nec vnquam ad cognitionem veritatis
venire valentes.

* Quemadmodũ autem Iannes et Iãbres resistebãt
Mosi, ita & hi resistunt veritati, homines mête corrup-
ti, reprobi circa fidẽ: sed non proficient amplius. Siqui-
dem amentia istorũ euidentis erit omnibus, quẽadmo-
dum illorum fuit. Tu vero affectatus es doctrinã mea
am, institutionem, propositum, fidem, lenitatẽ, charita-
tem, patientiam, persecutiones, afflictiones: quæ mi-
hi acciderunt Antiochiæ, Iconij, Lystris, quas perse-
quutiones sustinuerim. Et ex omnib; eripuit me dñs.
E. iiii.

1. Tim. 4.

2. Pet. 3.

Iudæ. 1.

Exodi. 7.

Sed & omnes, qui volunt pie viuere in Christo Iesu, psequutionē patientur. Porro mali homines, et impostores proficient in peius, dum & in errorem adducūt, & errant ipsi.

At tu persistito in his quæ didicisti, & quæ tibi cōcre credita sunt: sciens a quod diceris, & quod a puero sacras literas noueris, quæ te possunt eruditum reddere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Iesu. * Omnis scriptura diuinitus inspirata, & utilis ad doctrinam, ad redargutionē, ad correctionē, ad institutionē, quæ est in iustitia, ut integer sit dei homo, ad omne opus bonum apparatus.

CAPVT IIII.

¶ Doctrinam Christi supramo tempore spernent Discipulis doctōr verba benigna dabit.

○ Btestor igitur ego coram deo & domino Iesu Christo, qui iudicaturus est uiuos & mortuos in apparitione sua, & in regno suo. Prædicata sermonē, in ista tēpestiue, in tēpestiue; argue, increpa, exhortare cum omni lenitate & doctrina.

Nam erit tēpus, cum sanā doctrinā non sustinebūt: sed iuxta concupiscentias suas coaceruabūt sibi doctōres, ij quibus pruriunt aures, & a veritate quidē auersa auertent, ad fabulas vero conuertentur. At tu uigila in omnibus, obdura in afflictionibus, opus perage euangelistę, ministeriū tuū ad plenū probatū reddito.

Nam ipse iam immolor, & tempus meæ resolutionis instat. Certamen bonum decertauī, cursum cōsummaui, fidem seruaui, quod superest, reposita est mihi iustitiæ corona, quam reddet mihi dominus in illo die qui est iustus iudex: non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum ipsius. Da operā ut uenias ad me cito. Nā Demas me reliquit, amplexus p̄sens seculum, & profectus est Thessalonicā. Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam: Lucas mecū est so-

Coloss. 4. lus, * Marcum assumptum adducito una tecum: est enim

enim mihi perutilis ad ministerium. Porro Tychicū
misi Ephesum. Penulam quam reliqui Troade apud
Carpum, cum venies, apporta, & libros, maxime au-
tem membranas.

Alexāder faber ærarius multis malis me affecit, red-
dat illi dominus iuxta facta ipsius: quē & tu caue. Ve-
hementer enim restitit sermonibus nostris. In prima
mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me deser-
uerunt, ne illis imputetur, sed dominus mihi adfuit:
& corroborauit me, vt per me præconium expleretur,
& audirent omnes gētes: & ereptus fui ex ore leonis,
& eripiet me dominus ab omni facto malo, seruabitq;
in regnū suū cæleste, cui gloria ī secula seculorū Amē.

Saluta Priscam & Aquilam, & Onesiphori fami-
liam. Erastus mansit Corinthi. Trophimum autē re-
liqui in Mileto languentem. Da operam, vt venias an-
te hyemē. Salutat te Eubulus, & Pudens, et Lynus et
Claudia, et fratres omnes. Dominus Iesus Christus cū
spiritu tuo, Gratia vobiscum, Amen.

Scripta e Rhoma ad Timotheum secunda, cum Pau-
lus iterum sissetur Cæsari Neroni.

IN EPISTOLAM AD TITVM

argumentum per Erasmus
Roterodamum

Titum discipulum suum ac filij lo-
co habitū, ob eximias dotes, in su-
læ nobilissimæ Crætæ præfecerat
apostolus; & illinc abiens, archie-
piscopum cōsecratur. Huic scri-
bit ex vrbe Nicopoli, quæ est in
Actiaco litore: rebus, vt appa-
ret, adhuc tranquillioribus: si qui-
dem afflictionum aut persequutionum nulla mentio

Monet autem/ vt quod ipse apud Cretenses exoperat,
 consummet absoluatq; & per singulas ciuitates, quas
 centum habuisse memoratur ea insula, episcopos ina-
 stituat, quos et presbyteros vocat/ idonei episcopi for-
 mam præscribens. Et quoniam huc quoque penetra-
 rât pseudapostoli, qui Iudaismum suum omnibus ina-
 gerebât, animat eum, vt eos fortiter reijciat ac refutet.
 Deinde personarum et ætatū præscribit officia, quem
 admodum Timotheo præscribit; illud addens, ne quis
 quam Christianæ religionis prætextu principibus aut
 magistratibus resisteret, suo fungentibus officio, quâ
 uis essent a Christi fide alieni, quin magis eos leniter
 ferédos, siquãdo forte, voléte deo, & illi resipiscât. Pos-
 tremo iubet Titum ad se venire Nicopolim, sed non
 priusquam Paulus Arteman, aut Tychicum illuc mi-
 sisset, ne Cretenses destituti viderent episcopi solatio.

ARGVMENTI FINIS.

EPISTO

LA PAVLI AD TITVM,
 CAPVT I.

¶

Adcipe presbyteri Tite munus, & argue verpos
 Dogmata nam viciant, ventris amore iacta.

.i. iudæos
 Aulus seruus dei, apostolus aut
 Iesu Christi, iuxta fidem electo-
 rum dei & agnitionem veritatis,
 quæ est secundū pietatem in spe
 vite æternæ, quam promisit is, qui
 mentiri nescit, deus ante tempo-
 ra æterna. Patefecit autem tempo-
 ribus

ribus suis sermonem suum per prædicationem: quæ commissa est mihi secundum delegationem seruato-
ris nostri dei, Tito germano filio iuxta communem fi-
dem, Gratia, misericordia, pax a deo patre, & domino
Iesu Christo seruatore nostro.

Huius rei gratia reliqui te in Creta, vt quæ desunt,
pergas corrigere, & constituas oppidatim presbyte-
ros, sicut ego tibi ordinarâ: si quis est inculpatus, vni-
vxoris vir, liberos habens fideles; nō obnoxios crimina-
ni luxus, aut qui nō sint intractabiles. *Oportet enim 1. Tim. 3.
episcopum inculpatum esse tanquam dei dispensato-
rem; nō præfractum; nō iracundum; nō vinosum; nō
percussorem; nō turpiter lucro deditum: sed hospita-
lem, bonarum rerum studiosum, sobriū, iustum, piū,
temperantem: tenacem eius qui secundum doctrinā
est, fidelis sermonis, vt potens sit etiam exhortari per
doctrinam sanam, & contradicentes cōuincere.

Sunt enim multi intractabiles, & vaniloqui, & mē-
tium seductores; maxime hi, qui sunt ex circumcisio-
ne; quibus oportet obturare os; qui totas domos sub-
uertunt, docentes quæ nō oportet, turpis lucri gratia.
Dixit quidam ex istis proprius ipsorum propheta:
Cretenses semper mendaces, malæ bestia, ventres pi-
gri. Testimonium hoc est verum.

Quam ob causam redarguito illos seueriter, vt sani
sint in fide; nō attendentes Iudaicis fabulis, & præces-
sibus hominum, auersantium veritatem; *Omnia qui Rhom. 14
dem pura puris. Porro pollutis & infidelibus nihil est
purum: sed polluta est illorum mens, & conscientia.
Deum profitentur se scire, ceterum factis negant; cum
sint abominabiles, & dicto nō audientes, & ad omne
opus bonum reprobi.

CAPVT II.

¶ Bella docens varios, meminit quod gratia Christi
Commonet illecebras spernere quæq; malas.

TV vero loquere; quę decent sanam doctrinam
Senes, vt sobrij sint, graues, modesti, sani fide,
charitate, patientia.

Anus itidem, vt in habitu sint, qui religionem de-
ceat, non calumniatrices, non vino multo seruientes,
vt honesta doceant; quo possint modestas reddere ad-
olescentulas, vt maritos suos diligant, vt liberos amēt,
vt sobrię sint, purę, domus custodes, bonę, subditę
suis vicis, ne sermo dei male audiat.

Adolescentes consimiliter adhortare, vt sobrij sint,
per omnia temetipsum præbens formam bonorum
operum in doctrina, integritatem, grauitatem, sermo-
nem sanum, irreprehensibilem: vt is qui repugnat, ru-
bore suffundat, nihil habēs; quod de vobis dicat mali.

Ephē. 6.
Coloss. 3.
1. Pet. 2.

*Seruos hortare, vt suis dominis pareāt, in omnibus
illis placeant; non responsatores; non suffurantes, sed
fidem omnem ostendentes bonam, vt doctrinam ser-
uatoris nostri dei ornent in omnibus.

Apparuit enim gratia dei, salutifera omnibus homi-
nibus, erudiens nos, vt abnegata impietate & munda-
nis concupiscentijs, sobrie & iuste & pie viuamus in
præsenti seculo, expectantes beatam illam spem, & ap-
parationem glorię magni dei, & seruatoris nostri Iesu
Christi: qui dedit semetipsum pro nobis vt redimeret
nos ab omni iniquitate, & purificaret sibi ipsi populū
peculiarem, sectatorem honorū operum. Hęc loques-
re; & hortare, & argue cum omni præcipiendi studio:
Nemo te despiciat.

CAPVT III.

Cōfirma populum sacro fonte renatum,
Esto sed hæreticos bis monuisse satis.

Admoneto illos, vt principatibus ac potestatis
bus subditi sint: vt magistratibus pareant, vt
ad omne opus bonum sint parati, ne de quōq;
maledicant: ne sint pugnaces, sed humani, omnem ex-
hibentes mansuetudinem erga omneis homines.

Nam

Nam eramus quōdam & nos stulti, inobedientes, errantes seruiētes desiderijs ac voluptatibus varijs, in malicia & inuidia degentes, odiosi, inuicē odio prosequētes: At postquā bonitas, & erga homines amor apparuit seruatoris nostri dei, * nō ex operibus quæ 1. Tim. 1. sunt in iustitia: quæ faciebamus nos: sed secūdum suā misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis: ac renouationis spiritus sancti: quem effudit in nos opulente per Iesum Christum seruatorem nostrum, vt iustificati illius gratia, hæredes efficeremur iuxta spem vitæ æternæ. Indubitatus sermo. De his volo vt cōfirmes: quo solliciti sint, vt bonis operibus præ sint qui crediderūt deo. Hæc enim sunt honesta & utilia hominibus.

* Stultas autem quæstiones & genealogias, & contentiones ac pugnas legales omittes: sunt enim inutiles & superuacaneæ. Sectarum autorem hominem, post vnā & alteram admonitiōē fuge: sciens quod euer sus sit: qui eiusmodi est, & perdet per se damnatus. 1. Tim. 2.

Cum autem misero Arteman ad te, aut Tychicum, da operam vt venias ad me Nicopolim; nam illic decre tu hybernare. Zenam legisperitum & Apollo studio se deducito, ne quid illis desit. Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad necessarios vsus, vt nō sint infrugiferi Salutāt te, qui mecum sunt oēs. Saluta eos qui diligūt nos in fide. Gratia cū oībus vobis, Amē.

Scripta ex Nicopoli Macedonia.

IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM
argumentum per Erasmus Roterodamum.

Ræci tradunt hunc Philemonem genere Phrygem fuisse, quam nationem in tractabilem ac seruilem esse, vel Græco prouerbio iactatum est: Phryx plagis emendatur. Quem tamen Paulus ob pietatē & officia in sanctos inter præ

cipuos habuit amicos. Huius seruus Onesimus Rho-
mam profugerat nō sine furto, quod fere serui solent.
Illic audito Paulo, qui tum in vinculis erat, euangelicā
doctrinam amplexus est, ac Paulo seruiuit in carcere.
Verum ne quid herus ob serui fugam animo cruciare-
tur, remittit eum: sed miro studio, mira que ciuilitate
seruum & fugitiuum & compilatorem domino recō-
cilians, se interim sponsorē offerens: depēsurus, si
quid ille suppilasset in fuga. Scribit enim e vinculis R
dictum Onesimum, quem & filium vocat.

ARGVMENTI FINIS

AD PHILE

MONEM EPISTOLA PAU

LI, CAPVT. I.

¶ Ad fatus dulci sermone Philemona pergīt
Mancipium domino conciliare suo.

Aulus vincētus CHRISTI IESV
& Timotheus frater, Philemoni
dilecto & collega nostro, & Apa-
phie dilectę & Archippo cōmili-
toni nostro, & q̄ domi tuę est, cō-
gregationi, * gratia vobis & pax
a deo patre nostro, & domino IESV
SV CHRISTO.

2. Cor. 1.

Galat. 3.

1. Petri. 1.

Gratias ago deo meo, semper mentionē tui faciēs in
p̄cibus meis, cū audiam tuam charitatē ac fidē, quā ha-
bes erga dominum IESVM, & erga omnes sanctos vt
communicatio fidei tuę efficax fiat in agnitione ome-
nis boni, quod est in vobis erga CHRISTVM IESV
VM. Gaudium enim habemus multum, & consolati-
onē in dilectione tua, quod viscera sanctorum resoa-
cillata

missata sunt per te frater.

Quapropter quamuis multam in CHRISTO fiduciam habeam iniungendi tibi, id quod officij tui erat; tamen propter charitatē potius rogo, cū talis sim nempe Paulus senex, nunc autē etiā vincētus IESV CHRISTI

Rogo autem pro filio meo, quem genui in vinculis meis Onesimo, quondam tibi inutili, nunc vero tibi & mihi perutili, quem remisisti. Tu autem eum, hoc est vī scera mea, suscipe quem ego cupiebā apud me retinere, vt pro te ministraret mihi in vinculis Euāgelij. Sed absque tua sententia nihil volui facere, ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed spontaneum.

Nam propterea forsitan secessit ad tēpus, vt aternū eum reciperes, non iam vt seruum, sed supra seruum, nempe fratrem dilectum, maxime mihi: quanto autē magis tibi, & in carne, & in domino. Si igitur me habes consortem, suscipe illum tanquam me. Quod si quid læsit te, aut debet, hoc mihi imputato (ego Paulus scripsi mea manu) ego dependam; vt ne dicam tibi, quā etiam te ipsum mihi insuper debes. Etiā frater, ego te fruam in domino. Refocilla mea viscera in domino.

Confusus de obedientia tua scripsi tibi, sciens, quod etiam vltra quam dico factururus sis. Simul autem etiā præpara mihi hospitium. Spero enim quod auxilio precum vestrarum donabor vobis. Salutant te Epaphras cōcaptiuus meus in CHRISTO IESV, Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, adiutores mei.

Gratia domini nostri IESV CHRISTI sit
cum spiritu vestro, Amen,

Missā fuit e Rhoma per Onesimum seruum

IN EPISTO

LAM AD HEBREOS ARGV
MENTVM PER ERASMV

Rotero damum.

Vlla gens obstinatoribus animis re
pugnabat Euangelio CHRISTI quā
Iudæorum qui Paulo etiam peculia
riter erant insensī quod se gētium as
postolum profiteret: quas Iudæi vt
prophanas et impias abominabātur
quodq; legem Mosaicam quam illi
sacrosanctam habebant, & euangelij vice per vniuersū
orbem spargi cupiebāt, antiquare videret. A deo
vt essent inter hos quoque qui CHRISTI doctrinam
repperant, qui putarent legis obseruationem cū Euā
gelio miscendam. Hierosolymis igitur qui crediderāt
varijs calamitatibus afficiebantur ab ijs, qui resistebāt
Euangelio (nam penes hos erat publica autoritas) cō
iciebantur in vincula, cædebantur, diripiebantur illo
rum bona. Hos itaque cōsolatur Paulus, partim exē
plo veterum sanctorum quorum plerique similibus,
aut grauioribus calamitatibus exerciti sunt, quō virtus
illorum esset exploratio, spectatioque, ac præcipue
exemplo CHRISTI partim spe præmij cœlestis. Des
inde declarat, coruscante iam Euangelio CVRISTI,
cessasse vmbas legis Mosaicæ, multa repetens ex ve
teri testamento, & ad CHRISTVM accomodans. Do
cet non ex obseruatione legis, ad tempus datæ & im
perfectæ, sperandam esse salutem: sed ex fide, qua ve
teris etiam illi probatæ sanctimonix viri, quorum me
moriam Iudæis erat sacrosancta, deo potissimum placua
issent. In fine tradit præcepta quædam ad
mores Christianos facientia.

ARGVMENTI FINIS.

Beati

BEATI

PAVLI APOSTOLI EPISTOLA

AD HEBRAEOS.

CAPVT I.

Adloquitur dominus patres in uerbis, at nos.
Adloquitur uerbis, filius ipse suis.

Eus olim multiphariam, multisq;
modis loquutus patrit us per pro
phetas, extremis dieb⁹ hīscē loquu
tus est nobis per filium, quem con
stituit hæredem omnium, per quē
etiam secula condidit, * qui cum Sap. 7.
sit splendor gloriæ, & expressa ima
go substantiæ illius, modereturq;
omnia uerbo potentiæ suæ, per semetipsum purgas
tione facta peccatorum nostrorum, confedit in dextra
maiestatis in excelsis, tanto præstantior factus angelis,
quanto excellentius præ illis sortitus est nomen.

Nam cui dixit unquam angelorum, * Filius meus Psal. 2.
es tu ego hodie genui te? Ac rursus, * Ego ero ei pa A ct. 11.
ter, & ille erit mihi filius. Rursus autem, cum indu 2. Reg. 7.
cit primogenitum in orbem terrarum, dicit, * Et ad os Psal. 96.
rentem omnes angeli dei. Et ad angelos quidem dicit
eius, * Qui creat angelos suos spiritus, & ministros
suos ignis flammam; Ad filium autem, * Thronus Psal. 103.
tuus deus in seculum seculi, uirga rectitudinis, uirga Psal. 44.
regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem,
propterea unxit te deus, deus tuus, oleo exultationis
ultra cōsortes tuos. * Et tu initio dñe terræ fundamen Psal. 107.
ta iecisti, & opera manuum tuarum sunt cœli, ipsi per
ribunt, tu autem permanes, & omnes ut uestimen
tum ueterascent, ac uelut amictum circumuolues eos
& mutabuntur, tu autem idem es, & anni tui non
deficient.

Ad quem aut angelorum dixit vnq̄? * Sede a dextris meis, donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Nonne omnes sunt administratorij spiritus, qui in ministerium emittuntur propter eos, qui habent des erunt salutis?

CAPVT II.

¶ Bis pereat, tantam spernit quicumq; salutem,
Nam Moli spernens ægra statuta perit.

Propterea oportet nos vehementius attendere
ijs, quæ dicta sunt nobis, nequãdo perfluamus.
Etenim si is q̄ per angelos dictus fuerat sermo,
fuit firmus, & omnis transgressio & inobedientia iu-
stam præmij repensationem accepit, quomodo nos esse
fugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cum
primum enarrari cœperit per ipsum dominum, ab ijs
qui audierant, in nos confirmata fuit, attestante deo,
& signis, & prodigijs simul, varijsq; virtutibus, et spi-
ritus sancti distributionibus, iuxta ipsius voluntatē.

Psal. 8.

Non enim angelis subiecit orbem terre futurum, de
quo loquimur. Testatus est autem alicubi quidam, di-
cens: * Quid est homo quod memores eius: aut filius
hominis, quod inuisis illum? Fecisti eum paululo infe-
riorem angelis, gloria & honore coronasti eum, & con-
stituisti eum super opera manuum tuarum. * Omnia
subiecisti sub pedibus eius. In hoc em̄ quod ei sub-
iecisti omnia, nihil omisit illi non subiectum. At nõdũ
videmus illi omnia esse subiecta.

1. Cor. 15.

Philip. 2. * Eum vero qui pusillum quiddam diminitus fue-
rat infra angelos, Cernimus IESVM, propter cruciatum
mortis, gloria & honore coronatum, vt per gratiam
dei, pro omni gustaret mortem. Decebat enim
eum, propter quem sunt omnia, & per quem sunt oĩa
vt multis filijs in gloriam adductis, principem salutis
illorum per afflictiones perfectum redderet: quondam
quidem & qui sanctificat, et qui sanctificatur, ex vno
sunt

sunt omnes. Quam ob causam non erubescit fratres illos vocare, dicens; * Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesie laudabo te. Et rursus; Ego ero fidens in illo. Et iterum; * Ecce ego & pueri, quos mihi dedit deus.

Postea quam igitur pueri commercium habet cum carne & sanguine, & ipse similiter particeps factus est eorundem, * vt per mortem aboleret eum, qui mortis habebat imperium, hoc est, diabolus; & liberos redderet eos quicumque metu mortis per omnem vitam obnoxij erant seruituti. Non enim videlicet angelos assumit, sed semen Abrahæ assumit. Vnde debuit per omnia fratribus similis reddi, vt misericors esset & fidelis pontifex, in his quæ apud deum forent agenda ad expiandum peccata populi. Nam ex hoc quod ipsi contigit tentatum esse, potest & ijs qui tentantur succurrere.

CAPVT III.

¶ Christe domum propriam, quæ nos sumus, ipse gubernas. Haud Moses propriam, sed regit ille tuam.

Vnde fratres sancti, vocationis celestis participes, considerate apostolum & pontificem confessionis nostræ Christum Iesum, quæ fidelis sit ei qui ipsum constituit, quæ admodum & Moses in tota domo ipsius. Tâto namque maiore gloria quam Moses, hic dignus est habitus, quâto maiorem habet honorem is, qui construxit domum, quâ ipsa domus. Omnis enim domus constructur ab aliquo. Porro qui condidit omnia, deus est. * Et Moses quidem fidelis fuit in tota domo illius, veluti minister in testimonium eorum, quæ post dicenda erant. At Christus tanquam filius administravit domum ipsius, cuius domus sumus nos, si fiduciam & gloriationem spei, ad finem usque firmam tenuerimus.

Quapropter sicut dicit spiritus ille sanctus; * Hoc die si vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra, sicut in exacerbatione, in die tentationis in deserto,

to, ubi tentauerunt me patres vestri, probauerunt me,
& viderunt opera mea quadraginta annis. Quapropter
infensus eram generationi illi, & dicebā. Semper
errant corde, ipsi vero non cognouerunt vias meas, sicut
iuravi in ira mea, si ingressuri sunt in requiē meā.

Videte fratres, ne quando sit in vllō vestrū cor prae-
uū, obnoxium incredulitati, vt desiscat a deo viuēte:
sed exhortemini vos inuicē quotidie, quod appella-
tur dies hodiernus, ne quis ex vobis induretur sedu-
tione peccati. CHRISTI participes facti sumus, si
sane initium substantiā vsq; ad finem firmum tenuerim-
us, In hoc quod dicitur: *Hodie si vocē eius audie-
ritis, ne obduretis corda vestra sicut in exacerbatione.

Psal. 94.

Nam quidam eum audissent, exacerbauerunt: at nō
oēs qui profecti fuerant ex Ægypto per Moſen. Qui-
bus autem infensus fuit quadraginta annis? Nōne ijs,
qui peccauerant: quorum membra cōciderunt in deser-
to? Quibus autem iurauit, non ingressuros in requiē
suam, nisi is qui nō obediēterant? Et videmus, quod nō
potuerint ingredi propter incredulitatem.

CAPVT IIII.

¶ Diuinus sermo cordis secreta penetrat,
Credentem in requiem suscipit atq; suam.

M Et uamus igitur, ne quando derelicta pro-
missione introeundi in requiem eius, videat
tur aliquis ex vobis fuisse frustrat⁹. Etenim
nobis annunciatum est, quemadmodum & illis. At
non profuit illis audisse sermonem, quod is non esset
cum fide coniunctus ijs, qui audierant. Introimus em̄
in requiem, nos qui credidimus, quemadmodum dixit:
*Sicut iuravi in ira mea, si ingressuri sint in requiē
em meam, licet operibus a iactis fundamentis mundi
perfectis. Dixit em̄ quodam in loco de septimo die sic:

Psal. 94.

Gen. 2.

Psal. 94.

*Et requieuit deus die septimo ab omnibus operibus
suis. Et in hoc rursum: * Si introibunt in requiē meā.
Postea

Posteaqū igitur illud reliquum est, aliquos introire in eam, & quibus prius annunciatum fuit, non introierunt propter incredulitatem, rursus quendam præfinit diem, hodie, in David dicens, post tantum temporis, quemadmodum dictum est; * Hodie si vocē eius Supra. 3. audieritis, ne obduretis corda vestra. Nam si eis Iesus requiem præstitisset, nequaquam alio posthac die loquitus fuisset. * Itaque relinquitur sabbatismus populo Coloss. 2. dei. Nam qui ingressus est in requiem illius, & ipse requieuit ab operibus suis, quemadmodū a suis deus.

Studeamus igitur ingredi in illam requiē, ne quis eodem concidat incredulitatis exemplo. Viuus est enim sermo dei, & efficax, & penetrantior quouis gladio vtrinque incidente, ac pertingens vsq; ad diuisionem animæ simul ac spiritus, compagumq; & medullarū, & discretor cogitationum & intentionū cordis, * nec Eccl. 15. est vlla creatura, quæ non manifesta sit in cōspectu illius. Psal. 33. Sed omnia nuda et resupinata oculis eius, ad quē nobis est sermo.

* Habentes igitur pontificem magnum, qui penetrauit cælos, IESVM filium dei, teneamus professionem. Infra. 8. Non enim habemus pontificem, qui non possit affici sensu infirmitatū nostrarum, sed tentatum per omnia, iuxta similitudinē absq; peccato. Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratiæ, vt consequamur misericordiam, et gratiam inueniamus ad opportunum auxilium. CAPVT V.

.i. sacerdos scdm̄ ordinem

¶ Est Christus mystes cata taxin Melchisedecis, quem merito exaudit pro pietate pater.

NAm omnis pontifex qui ex hominibus assumitur pro hominibus constituitur, in his quæ apud deum aguntur, vt offerat donaria & victimas pro peccatis, qui placabilis esse possit ignorantibus & errantibus, quādoquidē & ipse circumdatus est

infirmirate. Et propter hanc debet, quemadmodū pro populo, ita & pro seipso immolare pro peccatis.

Nemo sibiipſi vſurpat honorem, sed qui vocat etiā a deo, quemadmodum & Aaron, ita & Christus non semetipſum glorificauit vt fieret pontifex: sed is qui dixerat illi: *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Sia
 Pl. 2, Ac. 13. Psa. 109. cut & alibi dicit: *Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Qui in diebus carnis sue, cum & preces et supplicationes apud illum, qui poterat ipsum a morte seruare, cum clamore valido & lachrymis obtulisset, & exauditus esset pro reuerētia, tãcti filius erat, tamen didicit ex his quæ passus est, obedientiam, ac perfectus redditus, omnibus qui sibi obedierunt, fuit causa salutis æternæ, cognominatus a deo pontifex secundū ordinationē Melchisedec, de quo nobis multa forent dicenda/ eaq; difficilia explicatu/ quandoquidem segnes facti estis auribus.

Etenim cū debeatis pro tēporis ratione doctores esse, rursus opus habetis, vt doceamus vos quæ sint elementa inſitij eloquiorum dei: * factiq; estis ij, quib; la cteſit opus, & non solido cibo. Nam quisquis la cteſtis est particeps, is rudis est sermonis iustitiæ, infans em̄ est. Porro perfectorum est solidus cibus, nempe horū, qui propter assuetudinem, sensus habent exercitatos ad discretionē boni pariter ac mali. CAPVT VI.

¶ Fido ego facturos vestræ coniuncta salutis, Spem validam cuius iussit habere deus.

Quapropter omisso, qui in Christo rudes inchoat, sermone, ad perfectionem feramur, non rursus fundamentum iacentes penitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in deum, baptismatum, dctorinæ, ac manuum impositionis, & resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Atq; id faciemus, si qui dem permiserit deus.

Nā fieri non potest, vt qui semel fuerint illuminati, gustauit

gustauerintq; donū cœlestē/et participes facti fuerint
 spiritus sancti, gustauerintq; bonum dei verbū, ac vir-
 tutes futuri seculi, si prolabantur, denuo renouentur
 per pœnitentiam, ab integro crucifigentes sibi metip-
 sis filium dei, & ludibrio exponentes. Siquidem terra,
 quę imbrē sapius in se venientē combiberit, et proge-
 nuerit herbam accommodam eis, opera quorum et co-
 litur, recipit benedictionē a deo. At quę pduxerit spi-
 nas & tribulos, reproba est, & maledictioni confinis,
 cuius exit⁹ huc tēdit, vt exurat. Ceterū psuasiuus no-
 bis de vobis dilecti, q̄ his sint meliora, & cū salute con-
 iuncta, tamen sic loquamur. Non enim iniustus est
 deus, vt obliuiscatur operis vestri, & laboris ex chari-
 tate suscepti, quam exhibuistis erga nomen illius, qui
 ministrastis sanctis, & ministratis.

Cupimus autem vt vnusquisq; vestrum idem præ-
 stet studium ad plenam spei certitudinem, vsq; ad per-
 fectionem, ne sitis imbecilles, sed imitatores eorū, qui
 per fidem ac patientiam hæreditatē accipiunt promiss-
 ionis. *Deus enim pollicitus Abrahę, cum non pos-
 set per quenquam maiorem iurare, iurauit p seipsum
 dicens: Nisi benedicens benedixero tibi, & multipli-
 cans multiplicauero te. Atq; ita cum patiēter expecta-
 set, consequutus est promissum. Nam homines quidē
 per eum iurant, qui sit maior/atq; iisdem omnis con-
 trouersię finis est, si accedat iurisiurandi confirmatio.
 Qua in re deus cum eximie vellet hæredibus promiss-
 ionis ostendere firmitatem cōsiliij sui, interposuit iura-
 iurandū, vt per duas res immutabiles/in quibus fieri
 non posset, vt mentiretur deus, validam consolatio-
 nē haberemus, qui huc confugimus, vt potiamur pro-
 posita spe/quam velut ancoram tenemus animæ/tum
 tutam, tum firmam, et introeuntē vsq; ad ea/quę sunt
 intra velū/vbi præcursor pro nobis ingressus est Iesus
 iuxta ordinē Melchisedec/pôtifex factus in æternum.

¶ Grandis Abramus erat, sed gloria Melchisedecis
Grandior, huic decimas nam patriarcha dedit.

Gene. 14.

N*Am hic erat Melchisedec, rex Salem, pontifex dei altissimi, qui occurrit Abrahamæ, reuertenti a cæde regum, et benedixit illi, cui et decimas ex omnibus impartitus est Abrahamæ, qui primū quidem ex interpretatione dicitur rex iustitiæ, deinde vero etiam rex Salem, quod est rex pacis, ignoti patris, ignotæ matris/ignoti generis/nec initium dierum/neque vitæ finem habēs; sed assimilatus filio dei, manet sacerdos in perpetuum.

Considerate vero, quātus hic fuerit, cui etiā decimas dederit Abrahamæ patriarcha de spolijs. Atq; si quidē, quod sint de numero filiorū Leui, sacerdotij functionem sumunt: præceptum habent, vt decimas accipiāt a populo iuxta legē, hoc est, a fratribus suis, licet egres sis ex lumbis Abrahamæ. At is cuius genus non recensetur ex illis, decimas accepit ab Abraham, & habēti promissiones benedixit. Porro nemo negat quin id quod minus est, ab eo quod maius est, benedictionem accipiat. Atq; hic quidem homines, qui moriuntur, decimas accipiūt. Illic autem is, de quo testatum est, quod uiuat: & vt ita loquar, in Abraham decimatus est etiam ipse Leui, qui decimas solet accipere. Nam is ad huc in lumbis patris erat, cum occurreret Abraham & Melchisedec.

Proinde si consummatio per Leuiticum sacerdotiū erat, siquidem per hoc populus legem acceperat: quid præterea fuit opus, alium exoriri sacerdotem, qui secundum ordinem Melchisedec, & non secundum ordinē Aaron diceretur? Quandoquidem translato sacerdotio, *necesse est, vt legis quoq; translatio fiat. Nam is de quo dicuntur hæc, ad alium tribum pertinet, de qua nullus altari adstitit. Palam est enim, quod e tribu Iudæ exortus

Gal. 4.

exortus sit dominus noster. At nihil loquutus est de sacerdotio Moses, quod ad hanc tribum pertineat/ idque magis etiam liqueat, siquidem ad similitudinem Melchisedec exoritur sacerdos alius, qui non iuxta legem mandati carnalis factus sit; sed iuxta potentiam vitæ indissolubilis. Testificatur enim ad hunc modum: * Tu sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Abrogatur enim quod præcessit præceptum propter imbecillitatem, & inutilitatem. psal. 109.

Nam nihil ad perfectionem adduxit lex: verum erat introductio ad spem potiorem, per quam appropinquamus deo, atque hoc potiorem, quod non absque iure iurando res acta sit. Nam illi quidem citra iusiurandum sacerdotes facti sunt; hi vero cum iureiurando, per eum qui dixit ad illum; * Iuravit dominus, & non penitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinationem Melchisedec. Tanto potioris testamenti sponsor factus est IESVS. ibidem.

Et illi quidem plures facti fuerunt sacerdotes, propterea, quod per mortem non sine ætate permanere. At hic quod idem maneat in æternum, perpetuum habet sacerdotium: unde & saluos facere ad plenum potest, qui per ipsum adeunt deum, semper veniens, * ad hoc ut interpellat pro illis. Talis enim decebat, ut esset nobis pontifex pius, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & sublimior cælis factus, cui non sit quotidie necesse, quemadmodum illis pontificibus, prius pro proprijs peccatis victimas offerre, deinde pro peccatis populi. Nam id fecit semel, cum semetipsum obtulit. Si quidem lex homines constituit pontifices, habentes infirmitatem. Porro sermo iusiurandi, qui supra legem fuit, filium constituit in æternum consummatum. 1. Ioan. 2.

CAPVT VIII.

¶ Incurat dominus legemque, holocaustaque legis.

¶ Scribis ut in sacro, sancte propheta libro.

supr. 4.

Cæterum eorum quæ dicimus illud est caput,
 *quod talem habemus pontificem, qui conse-
 dit ad dexteram throni maiestatis, in cælis san-
 ctorum administrator, ac veri tabernaculi, quod fixit
 deus, & non homo. Omnis enim pontifex ad offeren-
 dū donaria & victimas constituitur, vnde necesse est,
 vt hic etiam habeat aliquid, quod offerat. Nam si esset
 in terra, ne sacerdos quidem esset, vbi sunt sacerdotes,
 qui offerunt iuxta legem donaria, quæ quidem exem-
 plari & vmbra deseruiunt cælestium, quemadmodū
 oraculo responsum est Mosi, cum esset absoluturus ta-
 bernaculum: *Nam vide, inquit, vt facias omnia secū-
 dum exemplar, quod ostensum est tibi in monte: nūc
 vero hoc excellentius sortitus est sacerdotiū, quo præ-
 stantioris est testamenti intercessor, quod in præstans-
 tioribus promissis sancitum est. Etenim si prius illud
 tale fuisset: vt nihil in eo posset reprehendi: haud quæ-
 quam fuisset secundo quæsitus locus. Nam incusans
 eos, loquitur illis: *Ecce dies venient, dicit dominus,
 & consummabo super domum Israel, & super domū
 Iuda / testamentum nouum, non iuxta testamentum
 quod feci patribus illorum in die cum apprehēderem
 manum illorum, vt educerem eos ex Ægypto, quoni-
 am ipsi non perstiterunt in testamento meo, & ego ne-
 glectui eos habui, dicit dominus. Nam hoc est testam-
 entum quod disponam domui Israel post dies il-
 los, dicit dominus: dans leges meas in mentem illo-
 rum, & in corde illorum inscribam illas, *et ero illis
 deus, & ipsi erunt mihi populus. Et non docebunt
 quisq; proximum suum, & vnusquisq; fratrem sua-
 um, dicentes, *Cognosce dominum, quod omnes cog-
 nitori sint me ab eo qui pusillus fuerit inter eos, vsq;
 ad eum qui magnus est inter illos, quoniam placatus
 ero super iniustitijs illorum, & peccatis eorum, & inia-
 quitatum illorum non recordabor amplius. Per hoc
 quod

Exod. 25.
Act. 7.

Hier. 31.

Apoc. 21.

Hier. 31.

quod dicit nouum, antiquauit prius. Porro quod anti-
quat ac senescit, in p̄p̄inquo est vt euanescat. C. A. IX.

¶ Languēbat typici Moses, cum sanguine tauri,
Nam seclūs omne piās, sanguine Chrīste tuo.

¶ **I**gitur habebat quidem etiam prius illud, iustificac-
tiones, cultus, ac sanctum mundanum. * Siquidem
tabernaculum factum fuit primum, in quo erāt lu-
cerna, & mensa, & propositio panum; quam vocant,
sancta. Post secūndum autem velum erat tabernaculū:
quod vocatur sanctum sanctorum, aureū habēs thu-
ribulum, & arcam testamenti, vndiq; circūtectam au-
ro, * in qua vrna aurea habens manna, * & virga Aa-
ron: quæ germinauerat, & tabula testamenti. Supra
hanc autem cherubim gloriæ, obumbrantia propitia-
torium, de quibus nō est nunc dicendum singulatim.

Exod. 25.

Exod. 16.

Num. 17.

His autem ad hunc ordinatis modum, in prius qui-
dem tabernaculum semper ingrediuntur sacerdotes;
qui sacrorum ritus peragant; in secundum autē semel
quotannis solus pontifex, nō sine sanguine; quem of-
fert pro seipso, & pro populi ignorantijs, illud signifi-
cante spiritu sancto, nōdum manifestatam esse sancto-
rum viam, adhuc priore tabernaculo consistente: quæ
erat similitudo pro tempore tum præsente, in quo do-
na, sacrificiaq; offeruntur: quæ non possint iuxta con-
sciētiam perfectam reddere cultorem, in cibis dūtata
& potionibus, & diuersis ablutionibus ac iustificatio-
bus carnis, vsq; ad tempus correctionis imposita.

At Christus accedens pontifex futurorum bonorū,
per maius & perfectius tabernaculum, non manufac-
tum, hoc est, non huius structuræ, * neq; per sanguis-
nem hircorum ac vitulorū: sed per proprium sanguis-
nem ingressus est semel in sancta æterna redēptione re-
perta. Nā si sanguis tauroꝝ et hircorū et cinis iuuecē,
aspergēs inq̄natos, sanctificat ad carnis purificationē,
quanto magis sanguis Christi; qui per spiritum æter-

Rhom. 5.

1. Pet. 1.

1. Ioan. 1.

Apoc. 1.

num seipsum obtulit immaculatum deo, purgabit cōscientiam vestram a mortuarijs operibus, ad seruiendum deo viuenti: Et ob id noui testamenti conciliator est, vt morte intercedente, ad redemptionem earū prauaricationū; quæ fuerant sub priori testamento, ij qui vocati sunt, promissionem accipiant æternæ hereditatis. Siquidem vbi testamētum est, mors intercedat necesse est testatoris. * Nam testamentū in mortuis ratū est: quando quidem nōdum valet, cum viuuit testator.

Gala. 3.

Vnde ne prius quidem illud absq; sanguine dedicatū fuit. Cum enim Moses omne præceptum iuxta legem exposuisset omni populo, sumpto sanguine vitulorū & hircorum, cum aqua & lana coccina & hyssopo, sic mul & ipsum librum, & totum populum asperlit, dicens: * Hic est sanguis testamenti: quod mandauit vobis deus. Insuper autē & tabernaculum, & omnia vasa ministerij, sanguine cōsimiliter aspergebat. Et omnia fere secūdum legem sanguine purificant, & absq; sanguinis effusione nō fit remissio. Itaq; necesse est, vt exemplaria quidem eorum quæ sunt in cœlis, hisce rebus purificentur. Cæterum ipsa cœlestia potioribus quæ hæ sint, victimis mudentur. Non enim in manufacta sancta ingressus est Christus, exēplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nūc in cōspectu dei pro nobis, nō vt sæpius offerat semetipsum, quemadmodum pontifex ingreditur in sancta singulis annis per sanguinem alienum. Alioqui oportuisset illū sæpius passum fuisse a cōdito mundo. Nuncautem semel, sub cōsummationem seculorum: ad profligationem peccati: per immolationē sui ipsius apparuit. Et quatenus illud manet omnes homines, vt semel moriantur, post hoc autem iudicium: * ita & Christus semel oblatus, vt multorū peccata tolleret, rursus absq; peccato cōspiciet, ijs qui illū expectāt in salutē.

Exo. 24.

Rhom. 5.
1. Pet. 3.

¶ Magnus sacrificus Christus: sed & hostia magna
Perpetuo cunctos quippe beare potest.

Nam lex ymbra obtinens futurorum bono-
rum, nō ipsam imaginem rerum, his hostijs;
quas singulis annis easdem cōtinēter offerūt,
nunq̄ potest accedētes perfectos reddere. Alioqui nō
ne desijissent offerri: Propterea quod nullam iam habu-
issent conscientiam peccatorum; qui sacrificassent,
ac semel purgati essent. Atqui in illis cōmemoratio
fit peccatorum quotannis.

Non enim potest sanguis taurorum & hircorum
auferre peccata. Quapropter cum ingressurus est mū-
dum, dicit: *Sacrificium & oblationē noluit; corpus *Psal. 39.*
autem aptasti mihi, holocausta & pro peccato nō
comprobasti. Tunc dixi: Ecce adsum, *in capite libri *Ibidem.*
scriptum est de me, vt faciam deus voluntatem tuam,
superius cum dicit; sacrificium, & oblationem, & hoc
locautomata, & pro peccato noluit; neq; proba-
sti: quæ iuxta legem offerūtur, tunc dixi: Ecce adsum
vt faciam deus voluntatem tuam, tollit prius, vt po-
sterius statuatur; per quam voluntatem sanctificati sumus
per oblationē corporis Iesu Christi semel peractā

Et omnis quidē sacerdos adsistit quotidie, sacra pers-
agens, & easdem sæpius offerens hostias: quæ nunq̄
possint auferre peccata. Hic vero vna pro peccatis ob-
lata victima, *perpetuo sedet ad dexterā dei, id quod *Psal. 109.*
superest expectans: donec reddātur inimici ipsius sca-
bellum pedum eius. Vnica enim oblatione perfectos
effecit in perpetuum, eos qui sanctificātur. Testificat
autem nobis & ipse spiritus sanctus, nimirum cum
prædixerit: hoc est testamentum: quod condam erga
illos, post dies illos, dicit dñs: dans leges meas in corde
illorū, & in mētibus illorū inscribā eas, & peccatorum
atq; iniquitatū illorū nō recordabor amplius. Porro vbi
horū est remissio, non est amplius oblatio pro peccato

Cum igitur fratres, habeamus libertatem ad eundem in sancta: per sanguinem IESU, ea via quā dedicauit nobis recentem ac viuentem, per velamentum, hoc est per carnem suam, cumq; habeamus sacerdotē magnum praefectum domui dei, accedamus cum vero corde, in certitudine fidei, aspersi cordibus, ac depulsa conscientia mala, & abluti corpore aqua pura, teneamus confessionem spei, non vacillantem (fidelis enim qui promisit) & consideremus nos inuicem, in hoc, ut prouocemus ad charitatem & bona opera/non deserentes aggregationem nostri mutuam, sicuti mos est non uolentibus, sed adhortantes inuicem; idq; hoc magis, quod uideatis appropinquantem diem.

Nam si uolentes peccauerimus post acceptam cognitionem ueritatis, non ultra pro peccatis reliqua est hostia/ sed formidabilis quaedam expectatio iudicij & ignis uehementia/ qui deuoraturus est aduersarios. * Qui aspernatus fuerit Mosis legem/ absq; misericordia, * sub duobus aut tribus testibus moritur. Quanto putatis peioribus afficietur supplicijs, qui filium dei conculcarit, & sanguinem testamenti ceu rem prophanam habuerit/ per quem fuerat sanctificatus & spiritum gratiae contumelia affecerit. Nouimus enim eum qui dixit: * Meum est uisceri, ego rependam dicit dominus. Et rursum: * Dominus iudicabit populum suum. Horrendum est incidere in manus dei uiuentis

Redeant autem uobis in memoriam superiores dies/ in quibus illuminati ingens certamen sustinulistis afflictionum: partim quidem dum & probris & profanis affecti/ spectaculo fuistis omnibus/ partim dum confortes ita conuersantium facti estis. Siquidem & afflictionum, quae ex uinculis meis contigerunt, participes fuistis, & direptionē facultatum uestrarum cum gaudio accepistis, sciētes uos habere in uobis potiorē substantiam

Deut. 17.
Mat. 18.
2. Cor. 13.

Deut. 32.
Rhom. 12

substantiam in celis ac manentem. Ne abieceritis igitur fiduciam vestram, quæ magnam habet præmij retributionem. Nam patientia vobis est opus, ut ubi voluntatem dei peregeritis, reportetis promissionem. Adhuc enim per pusillum temporis, & qui venturus est, veniet, & non tardabit. * Iustus autem ex fide vivit. *Abra. 2. Rho. 1. 10 Galat. 3.* Iustus est, & si se subduxerit, non probabitur animo meo. At nos non sumus qui subducamus nos in perditionem, sed ad fidem pertinemus in acquisitionem animæ.

CAPUT XI.

¶ Nosse fidem cupiens, veteres attendito patres
 Hora brevis prohibet cuncta referre mihi.

F St autem fides earum rerum quæ sperantur substantia, argumentum eorum quæ non videtur. Per hanc enim testimoniū meruerunt seniores
 * Per fidem intelligimus perfecta fuisse secula verbo dei, ut ex his quæ non apparebant, ea quæ videtur fierent.

* Per fidem uberiorem hostiam Abel obtulit deo, Gen. 4. quam Cain, per quam testimonium meruit, quod esset iustus, testimonium perhibente de donarijs illius deo, et per hanc mortuus adhuc loquitur.

* Per fidem Enoch fuit translatus, ne videret mortem: nec fuit inuentus / propterea quod transtulerat illum deus: priusquam enim transferretur, testimonium meruerat, quod placuisset deo. Atqui sine fide fieri non potest, ut quis illi placeat. Nam qui accedit ad eum / hunc credere oportet esse deum / & esse remus neratorem quærentibus se.

* Per fidem admonitus oraculo Noë, ea quæ non dum videbantur, veritus, apparauit arcam ad salutem domus suæ / per quam arcam condemnauit mundum & eius quæ secundum fidem est, iustitiæ factus est hæres.

* Per fidem appellatus Abraham / obedijt, ut exiret in locum

cum, quem accepturus erat in hereditatem; & exiit nesciens quo esset venturus.

Per fidem commigrauit in terram promissionis, veluti peregrinam, cum in tabernaculis habitasset cum Isaac & Iacob, coheredibus eiusdem promissionis. Expectauerat enim habentem fundamenta ciuitatem, cuius opifex & conditor est deus.

Gen. 22.

*Per fidem & ipsa Sara vim ad concipiendum ac retinendum semen accepit: ac præter ætatis rationem peperit, quod fidelem iudicaret eum qui promiserat. Quapropter & ex vno prognati sunt posteri, eoque iam annis effæto, rãto numero, quãto sunt stelle cœli, & velut arena quæ est iuxta marginem maris innumerabilis.

Iuxta fidem mortui sunt hi omnes, cum non accepissent promissiones: sed procul eas vidissent & creditissimè salutassentque, & cõfessi fuissent, se hospites atque aduenas esse in terra. Nã hæc qui dicunt, declarant se patriam inquirere. Et si illius quidem memores fuissent, vnde fuerant profecti, habebant opportunitatem reuertendi. Nunc autem meliorem expetunt, hoc est cœlestem. Quapropter non erubescit ipse deus vocari deus illorum, parauerat enim illis ciuitatem.

Gen. 22.

Ecc. 44.

*Per fidem obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur & vnigenitum obtulit, in quo promissiones acceperat ad quem dictum fuerat: In Isaac vocabitur tibi semen cum illud secum perpendisset, deum vel a mortuis excitare posse, vnde illum etiam resurrectionis typo reuoduxit.

Gen. 27.

*Per fidem de futuris benedixit Isaac filio Iacob & Esau.

Gen. 48.

& 49.

*Per fidem Iacob moriens, singulis filiis Ioseph benedixit, & adorauit fastigium virgæ illius.

Ibid. 50.

*Per fidem Ioseph moriens, de egressione filiorum Israel meminuit, de quo ossibus suis mandauit.

Exod. 3.

*Per fidem cum natus esset Moses, occultatus est mensis

mensis treis a parentibus suis: propterea quod viderent elegantem puellum, nec veriti sunt edictum regis.

Per fidem Moses iam grandis reuult vocari filius filiae Pharaonis, potius eligens simul malis affici cum populo dei, quam temporarijs peccati commodis frui, maiores arbitratus diuitias probrum CHRISTI, quam Ægyptiorum thesauros. Respectum enim habebat re muneracionis.

Per fidem reliquit Ægyptum, haud veritus ferociam regis. Perinde enim quasi vidisset eum qui est inuisibilis, ita obdurauit.

* Per fidem fecit pascha & effusionem sanguinis; ne Exo. 12.

is qui perimebat primogenita, tangeret ipsos.

* Per fidem transierunt rubrum mare, veluti per siccam Ibidem. 14.

terram, quod cum tetassent Ægyptij, absorpti sunt.

* Per fidem mœnia Hiericho conciderunt, circunda Iosue 6.

ta ad dies septem.

* Per fidem Raab meretrix non periit vna cum his Ibi. 2. 6.

qui non obediuerunt, cum excepisset hospitio exploratores pacifice.

Et quod preterea loquor? Deficiet enim me tempus commemorantem. * de Gedeone, * de Barac, * & Sa Iudicium. 6

plone, * & Hiephthae, nec non David & Samuel, ac Iudicium. 4.

prophetis, qui per fidem expugnauerunt regna, ope- Ibi. 13. 17.

raei sunt iustitiam, assequuti sunt promissiones, * occluse Dani. 14.

runt ora leonum, * extinxerunt vim ignis, effugerunt acies Dan. 3,

gladij, validi facti sunt ex imbecillitate, effecti sunt ro 3. Reg. 17.

busti in bello, incurisiones auerterunt exterororum. * Mu & 19.

lieres acceperunt ex resurrectione mortuos suos.

Alij vero disticti sunt, aspernati redemptionem, vt potio 1. Par. 24

re sortiretur resurrectionem. Alij rursus ludibrija & fla 4. Reg. 1.

gris explorati sunt, insuper et vinculis et carcere, * La 4. Reg. 1.

pidati sunt, dissecti sunt, tetati sunt, occisione gladij oc- 4. Reg. 1.

cubuerunt, oberrarunt in ouillis & caprinis pellibus,

desituti, pressi, afflicti, quibus indignus erat mundus;

in desertis errantes, & montibus, ac speluncis, & caue-
nis terræ.

Atq; omnes hi testimonium promeriti per fidem,
nō acceperāt promissionem, quod deus de nobis mea-
lius quiddā prouiderat, ne sine nobis cōsummarētur.

CAPVT XII.

¶ Omne malumq; fuga, fideiq; ducē adspice Iesum,
Spræuit hic illecebras, pertulit atq; crucem.

4. 3. **P**Roinde nos quoq; cū tanta septi simus nube te-
Eph. Col. stium, * deposito onere omni, & tenaciter in hæ-
1. Pet. 2. rente peccato, p̄ tolerantia curramus in proposi-
to nobis certamine, respicientes ad fidei ducem & cō-
summatorem I A S V M: qui pro proposito sibi gau-
dio, pertulit crucem, ignominia cōtempta, & ad dexte-
ram throni dei confedit.

Reputate enim quod is talem sustinuerit a peccator-
ribus aduersus se cōtradictionē, ne de fatigemini, ani-
mis defecti. Nondum vsq; ad sanguinem restitistis ad-
uersus peccatum repugnantes: & obliuisti estis exhorta-
tionis, quæ vobis tāquam filijs loquitur: * Fili mi, ne
Prou. 3. neglexeris correptionem domini, neq; deficias, cū ab
Apo. 3. eo argueris. * Quem enim diligit dominus, corripit;
flagellat autem omnem filium, quem recipit.

Sic castigacionem sustinetis, veluti filijs vobis offert
se deus. Quis enim est filius, quem nō castigat pater?
Quod si alieni estis a castigatiōe, cuius participes sunt
omnes; igitur spurij estis, non filij. Itaq; cum carnis no-
stræ patres habuerimus castigatores, & reueriti simus
illos, an nō multo magis subiciemur patri spirituū, et
vuiemus? Atq; illi quidē ad paucos dies pro arbitratu
suo nos erudiebāt: hic autē ad commodū nostrū in hoc
vt impartiat nobis sanctimoniam suam.

Omnis autē castigatio in præsens quidē nō videtur
esse gaudij, sed molestiæ. At postea fructū tranquillū iu-
stitiæ reddit ijs, qui per illā fuerint exercitati. Quapro-
pter

pter manus remissas, & genua soluta surrigite, & facite vt recti sint gressus pedibus vestris, ne claudicatio aberret a via, imo sanetur potius.

* Pacem sectemini cum omnibus, & sanctimoniam Rho. 12.
 sine qua nemo videbit dominū, curā agentes, ne quis sit, qui deficiat a gratia dei, ne qua radix amarulentiae, suppullulans obturbet, & per hanc inquinentur multi: ne quis scortator, aut prophanus, velut * Esau, qui Gen. 25.
 vnico edulio permutauit ius primogeniti. Scitis em̄ qđ postea, cū vellet hæreditario iure benedictionē adsequi, reprobatus sit. * Nō em̄ reperit pœnitentiæ locū, Ibid. 27.
 tametsi cum lachrymis quæsiuisset eam.

Nō em̄ accessistis ad cōtactū mōtē, et incēsum ignē acturbinē, et calignē, et pcellā, tubæq; sonitū, & vocē. Exo. 20.
 verborū, * quā q̄ audierāt, de p̄cati sunt, ne his adiūget oratio. Nō em̄ ferebāt, qđ edicebat: * Si bestia tetigerit mōtē, lapidabitur, aut iaculo configetur, & adeo terribile erat visum, quod apparebat. Moses dixit: Expauefactus sum, ac tremebūdus: sed accessistis ad montē Sion, & ad ciuitatem dei viuentis, Hierusalem cœlestem, & ad innumerabilium angelorum cœtum, & ad concionem primogenitorum, qui conscripti sunt in cœlis, & ad iudicem vniuersorum deum, et ad spiritus iustorum perfectorum, & ad noui testamenti conciliatorem I E S V M, & ad sanguinem asperisionis meliora loquentem, quam loquebatur sanguis Abel.

Videte ne aspernemini eū q̄ loquitur: nā si illi nō efugerūt, q̄ aduersabātur eū q̄ loquebat in terra: multo magis nos, si eū qui de cœlis est, auersemur: cuius vocem cōcussit terram, at nūc denunciauit, dicens: * Ad Aggel. 2.
 huc semel ego cōcutio, non modo terram, verum etiam cœlum. Porro illud quod dicit: adhuc semel, significat eorum quæ concutiuntur translationem: vt potest quæ facta sint, vt maneat ea quæ non concutiuntur. Quapropter regnum assumentes quod concu-

ti non possit, habeamus gratiā, per quam ita colamus deum, vt illi placeamus cum reuerentia & religione.

CAPVT XIII.

¶ Principibus pare, præbeq; famentibus escam;
Cōnubio venerem, vince Cinede malam.

Deu. 4.
Rhom. 12
1. Pet. 4.

E* Tenim deus noster ignis consumens est. Fraterna charitas maneat. * Hospitalitatis ne sitis immemores: per hanc enim quidā inscientes ex ceperunt angelos hospitio. Memores estote vincitorū, tanquā vna cū illis vinciti, eorum qui affliguntur, vt lut ipsi quoq; versantes in corpore. Honorabile est inter omnes coniugium, et cubile impollutum. Scortatores autem & adulteros iudicabit deus, Sint mores alieni ab avaritia, contenti his quæ adsunt. Siquidem ipse dixit: * Non te defero, neq; derelinquo, vt fidentes dicamus: * Dominus mihi auxiliator, nec timebo quid faciat mihi homo.

Iosue. 1.
Psal. 117.

Memores estote eorum qui præsumunt vobis, qui loquuti sunt vobis sermonem dei, quorum imitemini fidem, considerantes qui fuerint exitus conuersationis illorum. **I E S V S C H R I S T V S** heri & hodie, idem est etiam in secula. Doctrinis varijs ac peregrinis ne circumferamini. Bonū est enim, gratia stabiliri cor, non escis quæ non profuerunt his, qui versati sunt in illis. Habemus altare, de quo non est fas edere his: qui tabernaculo deseruiunt. * Animalium enim quorum sanguis infertur pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Quas propter & **I E S V S**, vt sanctificaret per proprium sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eū extra castra, oppropriū eius portantes. * Non enim habemus hic manentē ciuitatem, sed futuram inquirimus. Per ipsum igitur offerimus hostiam laudis semper deo, hoc est fructū labiorum, contentium nomini eius.

Mich. 2.

Cæterum

Cæterum beneficentiæ & communicationis ne oblitiscamini Talibus enim victimis placetur deo. Parete his qui præsumunt vobis, & concedite, siquidem illi vigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddaturi, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: nam id est inutile vobis. Orate pro nobis. Cōfidimus enim, quod bonam habemus conscientiam inter omnes, cupientes honeste conuersari. Magis autem obsecro vos, ut id faciatis, quo celerius restituar vobis.

Deus autem pacis qui reduxit a mortuis pastorem ouium illum magnum per sanguinē testamenti æterni, dominum nostrum IESVM, absolutos vos redat in omni opere bono, ad faciendum voluntatem ipsius, efficiens, ut quod agitis, acceptum sit in conspectu suo per IESVM CHRISTVM, cui gloria in secula seculorum, Amen.

Obsecro vos fratres, sufferte sermonem exhortationis. Etenim paucis scripsi vobis. Scitis fratrem nostrū Timotheum solutum esse, cum quo, si celerius venerit, visam vos. Salutate omnes qui præsumunt vobis, & omnes sanctos. Salutant vos Itali. Gratia cum omnibus vobis, Amen.

Missa ab Italia per Timotheum.

IN EPISTOLAM IACOBI

argumentum per Erasmus
Roterodamum.

Iacobus quoniam erat Hierosolymitarum episcopus, scribit & cæteris ludæis, qui per omnes nationes sparsi habitabant, varijs præceptis vitam illorū formans atque instituens.

ARGVMENTI FINIS

G. iij.

EPISTOL

LA BEATI IACOBI,

CAPVT I.

¶ A patre constanti sophian si corde petetis
Vbertim dabit/hinc nam venit omne bonum.

Iacobus dei ac domini Iesu Christi seruus, duodecim tribub⁹, que sunt in dispersione, salutem.

Pro summo gaudio ducite fratres mei, quoties in tentationes incideritis varias: illud scientes, quod exploratio fidei vestrae parit patientiam. * Ceterum patientia

Rhom. 5.

opus perfectum habet, ut sitis perfecti & integri / nullaque in parte diminuti.

Quod si cui vestrum deest sapientia, postulet ab eo qui dat, nempe deo, qui dat, inquam, omnibus simpliciter, nec exprobrat: ac dabitur ei. Sed postulet cum fiducia, nihil hesitans. Nam qui hesitat, is similis est fluxui maris, qui ventis agitur, & impetura piritur. Neque enim existimet homo ille se quicquam accepturum a domino. Vir animo duplici inconstans est in omnibus vijs suis.

Glorietur autem frater qui est humilis in sublimitate sua. Contra qui diues est / in humiliatione sui: quoniam niam veluti flos herbae praeteribit. Exortus est enim sol cum aestu, & exaruit herba, & flos illius decidit / & decor aspectus illius perijt. Sic & diues in vijs suis marcescet.

Eccle. 14.

Esa. 40.

1. Pe t.

Iacob. 5.

* Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus erit, accipiet coronam vitae, quam promissit dominus his / a quibus fuerit dilectus. Ne quis cum tentatur, dicat se a deo tentari. Nam deus ut malis tentari non

non potest, ita nec ipse quenquam tentat. Imo vnusquisque tentatur, dum a propria concupiscentia abstractus & inescatur. Deinde concupiscentia posteaquam concepit, parit peccatum; peccatum vero perfectum progignit mortem.

Ne erretis fratres mei dilecti. Omnis donatio bona, & omne donum perfectum, e supernis est, descendens a patre luminum; apud quem non est transmutatio, aut conuersionis obumbratio. Is destinata voluntate pro genuit nos sermone veritatis, vt essemus primitiæ quædam suarum creaturarum.

Itaque fratres mei dilecti, * sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram, Nā ira viri iusticiam dei non efficit. Quapropter deposita omni immundicia & redundantia malitiæ, cū mansuetudine recipite insitum sermonem, qui potest saluas reddere animas vestras.

* Sitis autem effectores sermonis / & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Quoniam si quis audiatur sermonem, nec eum factis exprimat, hic similis est viro consideranti faciem natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim seipsum & abiit, & continuo oblitus est qualis esset. * At qui prospexerit in legem perfectam / quæ est libertatis / & permanserit, hic cum non sit auditor obliuiosus, sed effector operis, beatus factus suo erit.

Si quis videtur religiosus esse inter vos, * qui non frenat linguam suam, sed aberrare sinit cor suum, huius vana est religio. Religio pura & immaculata apud deum & patrem hæc est, inuisere orphanos & viduas in afflictione sua, immaculatum seipsum seruare a mundo.

CAPVT II.

¶ Bullatum spreto, venerato paupere, dices
Præceptum violans, prætereuntque dei.

Fratres mei/ne cum respectu personarum habeatis fidem domini nostri Iesu Christi ex opinione. Nam si ingrediatur in cœtum vestrū vir aureum gestans anulum, veste indutus splendida; ingrediatur autem & pauper in sordida veste, et respexeritis ad illum qui vestem gestat splendidam, & dixeritis illi: Tu sede hic bene: & pauperi dicatis, Tu sita illic, aut sede hic subter scabellum meum: & non iudicati estis in vobis ipsis, & facti estis iudices cogitationum malarum,

Audite fratres mei dilecti, nonne deus elegit pauperes mundi huius, diluites in fide, & hæredes regni, quod promisit his, a quibus dilectus fuerit: Vos autem contemptui habuistis pauperem. Nonne diuites tyrannidem exercent in vos, et iidem trahunt vos ad tribunalia: & iidem male loquuntur de bono nomine / quod inuocatum est super vos?

Si legem quidem regiam perficitis iuxta scripturam: *Leui. 19. *Diliges proximum tuum sicut teipsum, benefacitis: R. rom. 2. *si vero personam respicitis, peccatum committitis, & Ephes. 6. redarguimini a lege veluti transgressores. Quisquis enim Coloss. 3. totam legem seruauerit, offenderit autem in vno, factus est Act. 10. est omnium reus. Nam quid dixit, Ne mœcheris: dixit 1. Pet. 1. etiam ne occidas. Quod si non fueris mœchatus, occideris tamen, factus es transgressor legis. Ita loquamini, & ita faciatis veluti per legem libertatis iudicandi. Si quia de iudiciū absque misericordia eritei, qui non præstiterit misericordiam Et gloria misericordia aduersus iudiciū.*

Quæ utilitas fratres mei, si fidem dicat aliquis habere se / facta vero non habeat: Num potest fides saluum facere illum? Quod si frater aut soror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu, dicat autem aliquis vestrū illis: Abite cum pace, calefcite & saturamini: non tamen dederitis illis, quæ sunt necessaria corpori, quæ erit utilitas? Sic et fides / si facta non habuerit, mortua est p se. Sed

Sed dicet aliquis: Tu fidem habes: & ego facta habeo. Ostende mihi fidem tuam ex factis tuis, & ego ostendam tibi ex factis meis fidem meam. Tu credis quod deus vnus est: Recte facis. Et daemonia credunt, ac contremiscunt.

Vis vero scire o homo inanis, quod fides absque factis mortua sit? Abraham pater noster, nonne ex factis iustificatus est, *cū obtulisset Isaac filium suum super altare? Vides quod fides adiumento fuerit factis illius & ex factis fides perfecta fuerit: Et impleta est scriptura quae dicit: *Credidit Abraham deo, & imputatum est illi ad iustitiam, & amicus dei vocatus est. Gen. 22.
Gen. 15.
Rho. 4.
Gala. 3.

Videtur igitur, quod ex factis iustificetur homo, & non ex fide tantum: *Similiter autem & Rhaab meretrix, an non ex factis iustificata est, cum excepisset nuncios, & alia via emisisset? Nam quemadmodum corpus absque spiritu mortuum est, ita & fides absque factis mortua est. Iosue. 2.

CAPVT III.

¶ Caelica pneumaticus doceat mysteria doctor

Functio perfectis est modo digna viris.

N*Olite plures magistri fieri fratres mei, scientes quod maius iudicium sumpturi simus. In multis enim labimur omnes. Si quis in sermone non labitur, hic perfectus est vir, cui possit freno moderari totum etiam corpus. Ecce equis frena in ora immittimus, vt obediant nobis, & totum corpus illorum circumagimus. Ecce naues quoque cum tantae sint, & a ventis sauis agantur, circumaguntur a minimo gubernaculo, quocumque impetus dirigentis voluerit. Ita & lingua pusillum membrum est, & magna iactat. Mat. 23.

Ecce exiguus ignis quantam materiam incendit. Et lingua ignis est, mundus iniquitatis, si lingua constituitur in membris nostris, quae maculat totum corpus,

& inflammatur rotam natiuitatis, & inflammatur a gehenna. Omnis enim natura & ferarum & volucrum, serpentiumq; & marinorum domatur, & domita est a natura humana. Linguam autem nullus hominum domare potest, incoercibile malū, plena veneno mortifero. Per ipsam benedicimus deo & patri, & per ipsam maledicimus hominibus, qui ad similitudinē dei conditi sunt. Ex eodem ore procedit benedictio et maledictio. Non oportet fratres mei hæc ita fieri. Nunquid fons ex eodem foramine emittit dulcem & amarā aquam? Nunquid potest fratres mei, ficus oleas gignere, aut vitis ficus? Sic nullus fons salis ac dulcē potest ædere aquam.

Quis sapiens & sciētia præditus est inter vos? Ostēdat ex bona conuersatione opera sua cum mansuetudine sapientiæ. Quod si æmulationem amarā habetis, & contentionem in corde vestro, nolite gloriari, & mēdaces esse aduersus veritatē. Non est em̄ ista sapientia e supernis descēdēs, sed terrena, animalis, dæmonica. Vbi enim æmulatio & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quæ autem e supernis est sapientia, primum quidem casta est, deinde pacifica, modesta tractabilis, plena misericordia & fructibus bonis, absq; dijudicatione / sine simulatione. Fructus autem iustitiæ in pace seminatur facientibus pacem.

CAPVT IIII.

¶ Delicias mollēis propter fera bella mouetis

Vita quibus breuis, vt sumus & vmbra sequax.

Vnde bella & lites in vobis? Nonne hinc? nimirū ex voluptatibus vestris, quæ militāt in mēbris vestris Cōcupiscitis & nō habetis / inuidetis & æmulamini / & non potestis adipisci; pugnatibellatis, non habetis / propterea quod non postulatis. Petitis, & non accipitis / eo quod male petatis / vt in voluptatibus vestris insumatis.

Adulo

Adulteri & adulteræ, nescitis quod amicitia mundi, inimicitia est cū deo: Quicumq; ergo voluerit amicus esse mundi, inimicus dei constituitur. An putatis quod inaniter scriptura dicat: * Ad inuidiā cōcupiscit *Gefi. 6. 2.* Spiritus: qui habitauit in nobis: Maiorem autem dat gratiam.

* Subditi ergo estote deo, resistite autē diabolo, & fugiet a vobis. *1. Pet. 5.* Appropinquate deo, & appropinquabit vobis. Emūdate manus o peccatores, & purificate corda duplices animo. Affligimini & lugeate, & plorate: risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in acerorem.

* Humiles vos reddite in conspectu domini, & eriget vos. *1. Pet. 5.* Nolite detrahere vobis inuicem fratres. Qui detrahit fratri, quiq; iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem. Quod si iudicas legem, non es obseruator legis: sed iudex. Vnus est legislator: qui potest seruare & perdere. * Tu quis es, qui iudicas aliū? *Rho. 14.*

Age nunc qui dicitis: Hodie & cras eamus in hanc ciuitatem, & faciamus ibi annum vnū, & mercemur, & lucrum faciamus: qui ignoratis, quid futurum sit postero die. Quæ est enim vita vestra: vapor est enim, qui ad exiguum tempus apparet, & deinde euanescit, pro eo quod dicere debueritis: si dominus voluerit, et si vixerimus, faciamus hoc aut illud. Nunc autem exultatis in superbijs vestris. Omnis exultatio talis mala est. Igñtur qui nouerit recte facere, nec facit, hic peccato tenetur.

CAPVT V.

¶ Erugo fului (modo quod male cogitis) auri

Vos contra rigidus post modo testis erit.

Agite nunc diuites, plorate, vlulantes super miserijs vestris: quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, vestimenta vestra tineis obnoxia facta sunt: aurū & argētū vestrū erugine vitiatū est, et erugo eorū in testimoniū vobis erit, et

exedit carnes vestras sicut ignis. Thesaurum congelastis in extremis diebus. Ecce merces operariorum; qui messuerunt regiones vestras; quæ fraude non red dita est a vobis, clamat; & clamores eorum qui messue rant, in aures domini sabaoth introierunt. In delicijs vixistis super terram, & lasciuistis; enutriistis corda vestra, vt in die occisionis. Condemnastis & occidistis iustum, & non resistit vobis.

Patientes igitur estote fratres vsq; ad aduentum do mini. Ecce agricola expectat preciosum fructum terra, patienter expectans illum, donec accipiat pluuiam tempestiuam & ferotinam. Patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra; quoniam aduetus do mini appropinquat. Nolite ingemiscere alius aduersus alium fratres vt ne condemnemini. Ecce iudex ante ianuam adsistit. Exemplum accipite fratres mei, afflictionis ac patientiæ prophetas; qui loquuti sunt in nomine domini. Ecce beatos ducimus eos qui sustinēt Tolerantiam Iob audistis, & finem domini vidistis: quod valde misericors sit dominus ac cōmiserans.

Mat. 5.

Ante omnia autē fratres mei, * nolite iurare, neq; per cælum, neq; per terrā, neq; aliud quodcumq; iurandum. Sit autem vestrum: est, est; non, non; vt ne in simulationem incidatis. Affligitur aliquis inter vos: æquo animo est aliquis? psallat; infirmatur quis inter vos: accersat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & obsecratio fidei saluum reddet laborantem, & eriget eum dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.

3. Reg. 17. Confitemini inuicem alius alij delicta, & orate pro
Luc. 4. vobis inuicem, vt sani sitis. Multum enim valet depre
catio iusti efficax. * Helias homo erat similiter obno
xius affectionibus, vt nos, & precatione precatus est
ne plueret; & nō pluit super terram annos tres, & mē
ses sex. Et rursum orauit, & cælum dedit pluuiam, &
terra

IN EPIST. PETRI PRIOREM ARG. 246
terra produxit fructum suum.

Fratres, si quis inter vos errauerit a veritate, & conuerterit quis eum, sciat, quod qui conuerti fecerit peccatorē ab errore viæ suæ, saluam faciet animam a morte, & operiet multitudinem peccatorum.

¶ Beati Iacobi epistolæ, Finis.

IN EPISTOLAM PETRI PRIOREM
argumentum per Erasmus
Roterodamum.

Etrus quēadmodum & Iacobus Iudæis scribit, sparsim incolētibus gentium regiones, epistolam profecto dignam apostolorum principe, plenam autoritatis ac maiestatis apostolicæ, verbis parcam, sententijs differtam. Hortatur autem ad tolerantiam malorum; quæ ob

Euangelij inuidiam perpetiebantur, spe præmiorum, Ad hæc admonet, vt iuxta prophetiarum oracula ad tantam dignitatem vocati gratis, vitam præstent sua professione dignam, Christianismum enim nō in titulo aut baptismo tantum: sed in morum innocentia situm esse; alioqui quod affliguntur malis nō cessurum ad gloriam Christi, si ob malefacta pœnas dare videantur. Ad hæc admonet, ne freti Christianismo, detraherent parere magistratibus, licet ethnicis, ne prouocati nec cōuertantur ad Christum, & acrius sæuiant; item ne serui negent officium suum heris, licet ethnicis; Christianæ bonitatis esse, omnia perpeti. item ne mulieres Christianæ viros suos licet ethnicos cōtemnant, sed moribus suis ad meliora studeant prouocare. Maritos admonet, vt vxoribus suis deferat, vt a coitu nō nunq̄ tēperēt; quo magis vacet orare. Deinde exēplo Christi, puocat ad tolerantia malorū, ne conent inuiriā iniuria pensare; sed mansuedine & benefactis vincere

studeat male meritos. Atq; hæc agit tribus primis capitibus, & initio quarti. Post hæc hortatur ad nouitatem vite, dehortans a vitijs gentium. Inuitat ad sobrietatem, ad vigilantiam, ad preces assiduas: in primis ad mutuam charitatē, ad hospitalitatē, ad officia mutua, rursus ad patientiam persecutionū ob CHRISTI nomen illatarum. Mox episcopos instituit et his subditum populum. In calce testatur sese & alteram epistolam ad eosdem scripsisse per Syluanum, quæ intercaidit. Hanc scriptam apparet ex Babilone, nam huius ecclesiæ verbis iubet eos saluere, si cui de Rhoma commentum non probatur.

ARGUMENTI FINIS

EPISTOLA

BEATI PETRI APOSTOLI PRIMA

CAPVT I.

¶ Aurum legitimum vigili dignoscitur igni,
Casibus aduersis fit manifesta fides.

Etrus apostolus IESV CHRISTI aduenis sparsim incolētibus Pŏtiam, Galatiam, Cappadociam, Asiā, & Bithyniam, dilectis iuxta præfinitionē dei patris, per sanctificationē spiritus in obedientiam et asperisionem sanguinis IESV CHRISTI: Gratia vobis

2. Cor. 1.
Ephes. 1.

& pax multiplicetur.

Laudandus est deus, & pater domini nostri IESV CHRISTI, qui iuxta copiosam suam misericordiam regenuit nos in spem viuam, per hoc quod resurrexit IESVS CHRISTVS ex mortuis, in hereditatem im-

morta

mortalem et incontaminabilem, atq; immarcescibilem,
 cōuersatam in cœlis erga vos, qui virtute dei custodis
 mini per fidem ad salutē, quæ in hoc parata est, vt pate
 fiat in tēpore supremo, in quo exultatis, * nunc ad bre Ioan. 16.
 ue tēpus afflictī, in varijs experimentis, si opus sit, qđ
 exploratio fidei vestræ multo p̄ciosior auro, qđ perit,
 & tamē per ignem probatur, reperiatur in laudem, &
 gloriam, & honorem, tum cum reuelabitur IESVS
 CHRIS TVS: quem cū nō videatis diligitis, in quem
 in præsentiā, cū nō videritis, credentes tamen exulta
 tis gaudio ineffabili, & glorificato, reportantes finem
 fidei vestræ, salutem animarū, de qua salute exquis
 runt, & scrutati sunt p̄phetæ, qui de ventura in vos
 gratia vaticinati sunt: scrutantes, ad quem, aut cuius
 modi tēporis articulū significaret, qui in illis erat spiri
 tus CHRIS TI, qui priusquam acciderent testabatur
 venturas in CHRIS TVM afflictiones, & quæ es
 sent cōsequuturę glorias, qbus et illud reuelatū est qđ
 haud sibiipsis, imo nobis ministrarent, hæc quæ nunc
 annūciata sunt vobis per eos, qui vobis p̄dicauerūt
 euāgelium, per spiritum sanctum emissum e cœlo, in
 quæ desiderant angeli prospicere.

Quapropter succincti lūbis mētis vestrę sobrii, per
 fecte sperate in eam, quæ ad vos defertur gratiam, dū
 vobis patefit IESVS CHRIS TVS, tanquam filij obe
 dientes, vt non accōmodetis vos pristinis concupiscē
 tijs, quibus dum adhuc ignoraretis CHRIS TVM, as
 gebamini: sed quēadmodū is q vos vocauit, sanct⁹ est
 ita ipsi quoq; sancti in dñi cōuersatione reddamini, p̄
 p̄terea qđ scriptū est: * Sancti estote, nā ego sanct⁹ sum. Leuit. 19.
 Et si patrem inuocatis * citra personarum respe Deut. 10.
 ctum iudicantem iuxta cuiusq; opus, videte vt in * Rhō. 2. Galat. 2.
 timore conuersantes, incolatus vestri tempus transi
 gatis. Cum sciatis vos nō caducis rebus, velut argēto Actu. 10.
 & auro fuisse redemptos a vana vestra cōuersatione, 1. Petri. 1.

Cap. ii.

Heb. 9.

1. Ioan. 1.

Apoc. 1.

EPISTOLA PETRI

quam ex patrum acceperatis traditione, * sed preciosa
so sanguine, velut agni immaculati, & incontaminati
CHRISTI: qui præordinatus quidem fuerat antequam
conditus esset mundus: sed manifestatus fuit extremis
temporibus propter vos, qui per illum creditis in deum
qui illum excitauit e mortuis, & gloriam ei dedit: vt
vos fidem ac spem haberetis erga deum:

Qui animas vestras purificastis obediendo veritati,
per spiritum cum charitate fraterna, ab omni simula-
tione aliena: ex puro corde vos inuicem diligite in
pense, renati non ex semine mortali, sed ex immortali
per sermonem viuientis dei, & manentis in æternum.
Propterea quod * omnis caro gramen sit, & omnis glo-
ria hominis quasi flos graminis. Exaruit gramen, &
flos decidit: at verbum domini manet in æternum. Hoc
autem est verbum, quod per euangelium delatum est
ad vos.

CAPVT II.

1. abijcite omnem dolum

ΒΑΛΛΕΤΕ ΠΑΝΤΑ ΔΟΛΟΝ, ΧΡΙΣΤΟΨ ΑΔ ΕΔΕΙΤΕ ΒΙΩΟ

Cuius habet nullum, lingua sacrata, dolum.

Ephes. 4.

Coloss. 3.

Heb. 12.

P*Roinde deposita omni malicia, & omni dolo,
& simulationibus, & inuidentijs, & omnibus
obtreccionibus, vt modo nati infantes, lac ille
lud non corporis, sed animi, quod dolum nescit, ap-
petite, vt per illud subolestis. Siquidem gustatis,
quod benignus sit dominus: ad quem accedentes, qui
lapis est viuus, ab hominibus quidem reprobatus, ac
pud deum vero electus, ac preciosus: ipsi quoque veluti
sanctum, ad offerendum spirituales hostias acceptabi-
les deo per IESVM CHRISTVM:

Esa. 28.

Quapropter et continet scriptura: * Ecce pono in Si-
on lapidem, in summo ponendum angulo, electum, pre-
ciosum. Et qui crediderit in illo, non pudebit. * Vobis

Psal. 117.

Mat. 21.

igitur preciosus est, qui creditis. Cæterum ijs qui non
credunt

credunt, lapis quem reprobauerant adificantes, hic coepit esse caput anguli: & lapis in quem impingitur, & petra ad quam offendant, nempe his qui impingunt in sermonem, neque credunt in id, ad quod & Instituti fuerant. * Vos autem genus electum: regale sacerdotium, gens sancta, populus qui in lucrum accessit, ut virtutes predicetis illius, qui e tenebris vos vocauit in admirabilem suam lucem.

* Qui quondam eratis non populus, nunc populus dei: qui quondam non consequuti misericordiam, nunc estis misericordiam consequuti. Osee. 2. Rhom. 9.

* Dilecti, obsecro, tanquam aduenas ac peregrinos, abstinetes a carnalibus concupiscentiis, quarum militant aduersus animam: & conuersationem vestram habete honestam inter gentes: ut in hoc quod obtrebant vobis quasi maleficis, ex bonis operibus estimantes vos, glorificent deum in die visitationis. Gal. 5. Rho. 13.

* Proinde subditi estote cuius humanæ creaturæ, propter dominum, siue regi tanquam præcellenti: siue præsidibus, ut qui per eum mittantur ad vindictam nocentium, laudem vero recte agendum: quoniam sic est voluntas dei, ut benefaciendo obturetis os hominibus stultis & ignorantibus: tanquam liberi, et non veluti prætextum habentes malitiæ libertatem, sed tanquam serui dei. Rho. 13.

* Omnes honorate, fraternitatem diligite, deum timete, regem honorate. * Famuli subditi sint cum timore dominis, non solum bonis, ac humanis, verum etiam prauis. * Nam hæc est gratia, si quis propter conscientiam dei suffert molestias, præter meritum affectus malis. Quæ enim est laus, si cum peccantes a lapis cedimini, sufferetis? At si cum benefacitis, & tamen malis afficimini, sufferetis. Hæc enim est gratia apud deum. Tit. 2. Coloss. 3. Cor. 7.

Siquidem in hoc vocati estis, quoniam et Christus afflictus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut insequeremini

Cap. iiii.

EPIST. PETRI

- Esai. 53. vestigia ipsius, * qui peccatū nō fecerat, nec inuentus
 1. Ioan. 3. est dolus in ore illius, q̄ cū maledictis incessetur, nō
 regessit maledicta; cū malis afficeretur, nō minabat. Sed
 Esai. 53. tradidit vindictā ei, q̄ iudicat iuste, * q̄ p̄cā nostra ip̄
 se p̄tulit in corpore suo sup lignū, quo p̄c̄tis mortui,
 iustitiæ viueremus. Cuius eiusdē vibice sanati fuistis
 Nā erratis velut oues errantes, sed cōuersi estis nūc ad
 pastorē, et curatorē animarū vestrarū.

CAPVT. III.

¶ Casta q̄ simplicibus conatur moribus vxor.
 Lædoria officijs pendite amara pijs.

1. Cor. 11. Sicut et imiliter vxores subditæ sitis vestris viris, vt ea
 Coloss. 3. stiam qui nō obtēperāt sermoni, per vxorū cōuer
 Eph. 5. sationē absq̄ sermone lucrifiant, dū considerant
 1. Tim. 2. cū reuerentia coniuictā castam conuersationē vestrā
 quarū ornatu sit, nō externus, qui situs est in plicatu
 ra capillorū, & additione auri, aut in palliorū amictu;
 verum occultus, qui est in corde homo, si is careat om
 ni corruptela: ita vt spiritus placidus sit ac quietus, q̄
 spiritus in oculis dei magnifica ac sumptuosa res est.
 Nam ad eum modum olim & sanctæ ille mulieres spe
 rantes in deo, comebant sese, & subditæ erant suis vi
 ris, * quemadmodū Sarra obediuit Abraham, dominū
 Gen. 26. illum appellans; cuius factę estis filię, dum benefacitis
 & non terremini vllō pauore.

Viri similiter cohabitēt secundum scientiam, velut
 infirmiori vasi muliebri impartientes honorem, tana
 quam etiam cohæredes gratię vitę, ne interrumpantur
 preces vestræ.

- Prou. 20. * In summa, omnes sitis vnanimis, similiter affecti,
 Rho. 12. fraterna præditi charitate, misericordes affabiles, nō re
 taliantes malum malo, aut cōuicium cōuicio: sed cōtra
 benedicentes, scientes vos in hoc vocatos esse, vt bene
 Psal. 33. dictionē hæreditate possideatis, * Nā qui vult vitam
 Iac. 1. & 3. diligere, & videre dies bonos, coërceat linguā suam a
 malo,

malo, & labia sua ne loquantur dolum. Declinet a malo, & faciat bonum, quærat pacem, & persequatur eam quoniam oculi domini super iustos, & aures eius ad deprecationem illorū. Rursus aspectus domini super eos qui faciunt mala:

Et quis est qui sit afflictorus vos, si bonitatis æmulatores fueritis? * Imo si quid etiam acciderit incommodi, ppter iustitiā, beati tamen estis. Cæterū terrore illorum ne terreamini, neq; turbemini, sed dominum deum sanctificate in cordibus vestris. Scitis autē parati semper ad respondendum cui libet petenti, vt loquamini de ea quæ in vobis est spe, cum mansuetudine & reuerentia, conscientiam habentes bonam: vt in hoc quod vobis detrahunt, tanquam scelerosis, pudefiant hi qui incessunt vestrā bonā in CHRISTO cōuersionē.

Præstat em̄, vt bene agentes, si ita velit dei volūtas, malis afficiamini, quā male facientes. * Quādoquidē & Christus semel pro peccatis passus fuit, iustus pro iniustis, vt nos adduceret deo, mortificatus quidē carne, sed viuificatus spiritu: in quo etiā abiit, & spiritibus, qui erant in carcere prædicauit: * qui inobediētes fuerant quondā. Cū semel expectabatur dei lenitas in dieb⁹ Noë, cū apparabatur arca, in qua pauca, hoc est octo anime seruatae fuerūt per aquā; cuius figurę nūc respondens baptismus, nos quoq; saluos reddit: quo nō carnis sordes abijciuntur; sed quo fit, vt bona conscientia bene respondeat apud deum, per resurrectionē Iesu Christi, q̄ est ad dexterā dei, profectus in cælum, subiectis sibi angelis, & potestatibus, ac virtutibus.

CAPVT IIII.

¶ Defunctus vicij cape Christi vindicis arma.

Quem propter pateris si qua beatus eris.

¶ Vm igitur Christus passus sit pro nobis carne, vos quoq; iuxta eandem cogitatione armemini: qđ qui patiebatur in carne, delitit a peccato,

H. ij

Mat. 5.

Heb. 9.

Rhom. 5.

Gen. 7.

24. 17.

mat. Lu.

in hoc, vt iam non concupiscentijs, hominum, sed volū-
tati dei, quod superest in carne tempus viuat. * Sac-
enim est vobis, quod ante actō vitæ tēpore voluntatē
gentium patrauerimus, cum versaremur in lasciujs,
concupiscentijs, vinolentijs, comestationibus, cōpota-
tionibus, & nepharijs simulacrorum cultibus.

Atq; id absurdū illis videtur, qđ nō accurratis vna
cum ipsis in eandē luxus refussionē, qui de vobis male
loquūtur. Qui reddituri sunt rationē ei, q̄ paratus est
ad iudicandū viuos & mortuos. Nam in hoc mortuis
quoq; prædicatū est euangeliū, vt iudicarentur quidē
secundū hoīes carne, viuat aut iuxta deū spiritu. Por-
ro rerum omnium finis imminet.

Rho. 12.

Prou. 10

Heb. 11.

Sitis igitur sobrij, & vigilātes ad orādū * Ante oīa
vero charitatē inter vos vehemēter habētes. * Nā cha-
ritas operiet multitudinē peccatorū. * Hospitales estote
erga vos inuicē, sine murmurationibus: vt quisq; acce-
pit donū, ita vt alius in aliū illud ministrantes vt boni
dispensatores variæ gratiæ dei. Si quis loquit̄. loqua-
tur vt eloquia dei; si quis ministrat, ministret tanq̄ ex
virtute, quam suppeditat deus, vt in omnibus glorifi-
cetur deus per IESVM CHRISTVM, cui gloria &
imperium in secula seculorū, Amen.

Charissimi, ne miremini, dū per ignem exploramini;
quæ res ad experimentū vestri fit, perinde quasi no-
uū aliquid vobis obtingat; immo in hoc, qđ cōfortes
estis afflictionū CHRISTI, gaudete: vt in reuelatio-
ne quoq; gloriæ eiusdem gaudeatis exultantes.

Si probris afficiimini in nomine CHRISTI, beati
estis: qm̄ gloria & spiritus dei sup̄ vos requiescit. Iux-
ta ipsos quidem maledictis afficitur, iuxta vos autē
glorificatur. Ne quis enim vestrum affligatur, vt hos-
micida, aut fur, aut facinorosus, aut curiosus aliena-
rum rerum. Porro si vt Christianus affligitur aliquis,
ne pudeat, imo glorificet deum in parte hac, Quando
quidem

quidem & tempus est, vt incipiat iudicium a domo dei, quod si primum incipit a nobis, quis erit finis eorum, qui non credunt dei euangelio? * Et si iustus vix *Prou. 11.* saluus efficitur, impius & peccator vbi comparebit? Proinde qui affliguntur iuxta voluntatem dei, tanq̄ apud fidelem conditorem deponant animas suas bene faciendo.

CAPVT V.

¶ Este sacerdotes gregis exemplaria vestri. Premia nam Christus non peritura dabit.

Presbyteros qui inter vos sunt obsecro, q̄ sum & ipse presbyter, ac testis afflictionum Christi, atq̄ idem consors gloriæ, quæ reuelabitur, pascite quantum in vobis est gregem Christi, curam illius agentes nō coacte, sed volentes; non turpiter affectantes lucrum, sed propenso animo: neq̄ ceu dominium exercentes aduersus clericos, sed sic vt sitis exemplaria gregis. Et cum apparuerit ille pastorum princeps, reportabitis immarcescibilem gloriæ coronam.

Similiter iuniores subditi estote senioribus, sic vt omnes alius alij vicissim subiiciamini. Humilitatem animi vobis infixā habete; propterea * quod deus super *Iaco. 4.* perbis resistit, humilibus autem dat gratiam. * Humili *Ibidem.* bini igitur sub potenti manu dei, vt vos extollat cum erit opportunum: * omni cura vestra coniecta *Luc. 12.* in illum. Nam illi cura est de vobis. *Iaco. 4.*

* Sobrij estote, vigilate: quoniam aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem deuoret cui resistite solidi fide, scientes easdem afflictiones, vestræ quæ in mundo est fraternitati, consummari.

Sed deus omnis gratiæ, qui vocauit nos ad æternam suam gloriam per CHRISTVM IESVM, parumq̄ per afflictos, idem instauret vos: fulciat: roboret: stabiliat. Ipsi gloria; imperium in secula seculorū, Amen.

Per Sylyuanum vobis fidelem fratrem, vt arbitror:

H. liij.

EPISTOLA PETRI

paucis scripsi, adhortans ac testificans hanc esse veram gratiam dei, in qua statis. Salutatur vos ea, quæ est in Babilone, vestre consors electionis ecclesiæ, & Marcus filius meus. Salutate vos mutuo charitatis osculo. Pax vobis omnibus, qui estis in Christo Iesu, Amen.

IN EPISTOLAM PETRI

secundam, argumentum per Erasmus Roterodamum.

Ante ut apparet, scripsit admodum senex, et iam morti vicinus; quandoquidem de obitu suo meminit. Scribit autem promiscue Christianis omnibus, adhortans ad vitæ puritatem, & veterum exemplis ac terrore iudicij extremi deterrere a turpibus, vehementer insectans eos, qui simplicium animos peruersa doctrina corrumpent, negantes aduenturum Christum.

ARGUMENTI FINIS

P E T R I

APOSTOLI EPISTOLA
SECUNDA CAP. I.

¶ Adde bonos fidei mores, quo rite queam te
.i. omni virtute conspicuum
Græca pauaretum dicere voce virum.

Ymeon Petrus seruus & apostolus Iesu Christi/his qui æque presciosam nobiscum sortiti sunt fidem, p*er* iustitiam dei nostri, & seruatoris Iesu Christi.

Gratia vobis & pax multiplicet per agnitionem dei, & Iesu domini nostri: sic ut eius diuina virtus omnia nobis largita est, quæ ad vitam ac pietatem pertinent, p*er* agnitionem eius qui vocauit nos per gloriam et virtutem,

virtutem, per quæ preciosa nobis ac maxima promissa donata sunt, vt per hæc efficeremini diuinæ confortes naturæ, si refugeritis a corruptione quæ est in mûe do per concupiscentiam.

Sed & in hoc ipsum omni adhibito studio, subministrare in fide vestra virtutem, in virtute vero scientiam, in scientia vero temperantiã, in temperantia vero patientiam; rursus in patientia pietatē, in pietate autem fraternam charitatem/in fraterna vero charitate dilectionem. Hęc enim cum vobis adsint & exuberent, haud ociosos, nec in irritum laborantes efficiunt, ad domini nostri Iesu Christi cognitionem. Nam cui non adsunt hæc, is cæcus est, & manu viã tentans, oblitus sese a veteribus peccatis suis fuisse purgatum.

Quapropter fratres potius operam date, vt vocacionem et electionem vestram firmam efficiatis. Hęc em̄ si feceritis, non labemini vnquam. Siquidē ad hūc modum abunde subministrabitur vobis introitus in æternum regnum domini nostri, et seruatoris Iesu Christi.

Quapropter haud negligam vos semper commone re de his, tamen si sciatis, et confirmati sitis in præsentī veritate. Attamen iustum arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, excitare vos per commonitionem; cū sciam breui futurum, vt deponam hoc tabernaculum meū, quemadmodum & dominus noster Iesus Christus significauit mihi. Quin & dabo semper operã, vt vos post exitū meū, horum mentionē facere possitis.

Non enim arte cōpositas fabulas sequuti, notam vobis facimus domini nostri Iesu Christi virtutem et aduentum: sed qui oculis nostris aspeximus illius maiestatem. Acceperat enim a deo patre honorē & gloriã, voce ad illum delata huiusmodi a magnifica gloria:

*Hic est ille filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est. Et hanc vocem nos audiuius e cælo delatam, cū essemus vna cum illo in monte sancto.

Mat. 3. 17.
Mar. 1. et 9
Lu. 3. et. 9

1. Tim. 3.

Et habemus firmiorem sermonem propheticū: cui dum attenditis, ceu lucernę apparenti in obscuro loco, recte facitis, donec dies illucescat, & lucifer exoriatur in cordibus vestris. Si illud prius noueritis, quod omnis prophetica scriptura non sit priuata interpretatio nis. * Non enim voluntate hominis allata est olim propheta: sed a spiritu sancto impulsī, loquuti sunt sancti dei homines.

CAPVT II.

¶ Blasphemis præstat nullam agnouisse salutem,
Ne canis vomitum, sus reperatue lutum.

H Verunt autem & pseudoprophetę in populo, quemadmodum & inter vos erunt falsi doctores, qui clam inducent sectas perniciosas, etiã dominum qui illos mercatus est, abnegantes, accersentes sibi ipsi celerem interitum: & plerique sequentur illorum exitia, per quos via veritatis maledictis afficietur, & per auaritiã facticijs sermonibus de vobis negociabuntur, quibus iudicium iam olim nõ tardat, et perditio illorum non dormitat.

Iob. 4.

* Nam si deus angelis, qui peccauerant, non pepercit, sed catenis noctis in tartarum præcipitados, tradi-

Gen. 7.

dit seruos in iudicium: & prisco mundo nõ pepercit, * sed octauum iustitię præconem Noe seruauit,

Gene. 19.

diluuiõ in mundum impiorum inducto, & ciuitates, Sodomorum ac Gomorrhę, in cinerem redactas, sub uersione condemnauit, eosq; fecit exemplum his, qui impie forent acturi: * & iustũ Lot, qui opprimebatur a nepharijs per libidinosam conuersationem, eripuit. Is enim oculis & auribus iustus cum habitaret inter illos, quotidie animam iustam inquis illorum factis ex-

Nouit dominus pios e tentatione eripere, iniustos autem in diem iudicij puniendos seruare, maxime uero illos, qui carmen sequentes in concupiscentia pollutionis

tionis ambulant, ac dominationem contemnunt, audaces, præfracti, qui gloria præcellentes, non verentur cōuicijs inceslere. Cū ipsi angeli, qui sunt robore ac virtute maiores, non ferunt aduersus sese apud dominum, maledicum iudicium. At isti veluti bruta animalia, natura genita in capturam & in perniciem, in his quæ non intelligunt maledicentes, in perditione sua peribunt, reportantes mercedē in iustitiæ, pro voluptate ducentes, si in diem delicijs fruuntur, labes ac maculæ: qui conuiuantes in erroribus suis, insultant vobis, oculos habentes plenos adulteræ, & qui a peccādo cessare nesciant/inescantes animas instabiles, cor habentes exercitatum rapinis, execrabiles filij, qui relicta recta via, aberrauerunt, * sequuti viā Balaam, filij Borsor, qui mercedem iniquitatis dilexit, sed redargutus fuit de sua iniquitate. Animal subiugale mutum, humana voce loquens/prohibuit prophetę dementiam.

*Isti sunt fontes aqua carentes, nebulæ quæ a procellis uidentur, quibus caligo tenebrarum in æternum seruata est. Siquidem vbi vehementer fastuosa vanitatis verba sonuerint, inescant homines per concupiscētijs carnis voluptatibus/eos qui vere aufugerant, eos qui in errore conuersantur/dum illis libertatem pollicentur, cum ipsi serui sint corruptionis. * Siquidē a quo quis superatus est, huic etiā in seruitutē est addictus.

Nam si posteaquam refugerunt ab inquinamentis mundi, per agnitionē domini, & seruatoris Iesu Christi; tamen his rursus inuoluti superantur, facta sunt illis postrema peiora primis. Satius enim fuisset illis non cognouisse viam iustitiæ, quam vbi cognouerūt, conuerti ab eo, quod illis traditum fuit, sancto præcepto. Verum accidit illis id quod vero prouerbio dici solet; * Canis reuersus ad suum ipsius vomitū; & sus Pro. 26. lota, reuersa ad volutabrum cœni.

✠

Christus, quod tardo reditu vocet ad metanoean
Scribis epistolij, Paule, moneſq; tuis.

HAſce iam alteras vobis chariſſimi ſcribo literas/in quibus extimulo veſtram per commotionem, ſynceram mentem; vt memores ſitis verborum, quæ prædicta ſunt a ſanctis prophetis, & mandati noſtri/qui ſumus apoſtoli domini & ſeruatoris; illud primum ſcientes, * venturos in extremis diebus illuſores, qui iuxta proprias concupiſcentias ambulent, & dicant; Vbi eſt pollicitatio aduentus eius? Siquidem ex quo die patres dormierunt, ſic omnia permanent ab initio conditionis. Nam illud volentes neſciunt, quod cæli iam olim fuerint ac terra ex aqua, et per aquam conſiſtentes dei ſermone, per quæ iſtunc ſunt cæli ac terra, eiufdẽ ſermone reſoſiti ſunt, & ſeruantur igni in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum.

1. Tim. 4.

2. Tim. 3.

Iuda. 1.

Ezech. 12.

Vnum autem hoc ne lateat vos dilecti, * quod vnus dies apud dominum, perinde eſt vt mille anni; et mille anni, vt dies vnus, Haud tardat dominus qui promiſit/quemadmodum nonnulli tarditatem exiſtimant. Verum patiens eſt erga nos, dum non vult, vllos peccare/ſed omnes ad pœnitentiam recipere; * Veniet autem dies domini ſicut fur in nocte, quo cæli procellæ in morem tranſibunt; elementa vero æſtuantia ſoluentur, terræq; et quæ in ea ſunt opera exurentur.

1. Theſ. 1.

Apoc. 3.

Cũ igitur hæc omnia ſoluantur, quales oportet eſſe vos in ſanctis conuerſationibus ac pietatibus, expectantes et accelerantes aduentum diei dei, per quem cæli incenſi ſoluentur/ & elementa æſtuantia liqueſcēt. * Sed cælos novos ac terram nouam iuxta promiſſum illius expectamus, in quibus iuſtitia inhabitat.

Apoc. 21.

Quapropter dilecti, hæc expectantes, date operã, vt immaculatĩ

immaculati & incontaminati ab illo reperiamini in pace, dominique nostri patientiam, salutem arbitramini; quemadmodum & dilectus frater noster Paulus, iuxta sibi datam sapientiam scripsit vobis; etiam in omnibus fere epistolis loquens de his, inter quæ sunt nonnulla difficilia intellectu; quæ indocti parumque firmi detorquent, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perniciem.

Vos igitur dilecti, posteaquæ præmoniti estis, cauete, ne simul cum alijs nephariorum errore abducti, excidatis a propria stabilitate; sed crescite in gratia et cognitione domini nostri & seruatoris Iesu Christi, ipsi gloria & nunc, & in diem æternitatis, Amen.

IN EPISTOLAM IOANNIS PRIMAM, argumentum per Erasmus Roterodamum.

Manc epistolam esse Ioannis apostoli, qui scripsit Euangelium, vel ipse sermonis character arguit; multus est in mentione lucis ac tenebrarum, vitæ ac mortis, odij & charitatis in iterandis verbis, velut exceptis ex sermone proximo. Quod genus est illud, vt exëplo quod dicimus, fiat dilucidius; Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo; quoniã omne quod in mundo est, &c. Ac mox: Non est ex patre, sed ex mundo est. Et mundus transit. Quoties hic iteratur mundus? Postremo, est in toto huius sermone quiddam, minus adstrictum ac fufius, quàm in sermone reliquorum apostolorum. Est autem dilucidior epistola, quàm vt eget argumento; quæ admodum & duæ sequentes; quæ Ioanni cuidam presbytero, non apostolo tribuuntur.

ARGUMENTI FINIS.

IOANNIS

APOSTOLI EPISTOLA PRIMA,

CAPVT I.

¶ Aurēis quod patulæ, nitidus quod nouit ocellus
i. sectione seu capite

De patris uerbo, scribitur hocce tomo.

Vod erat ab initio, quod audiui-
mus, quod vidimus oculis nostris
quod perspeximus, & manus no-
stræ cōtrectauerūt de sermone uer-
itatis, & uita manifestata est: uidi-
mus, etiam testamur: & annunciamus
uobis uitam æternā: quæ erat
apud patrē & manifestata est nos-

tris. Quod uidimus & audiuimus annunciamus uo-
bis, ut & uos societatem habeatis nobiscum, & socie-
tas nostra sit eū patre & filio eius Iesu Christo. Et hæc
scribimus uobis, * ut gaudium uestrum sit plenum.

Et hæc est annuntiatio, quam audiuimus ex ipso,
& annunciamus uobis: quod deus lux est, & tenebræ
in eo non sunt ullæ. Si dixerimus, quod societatem ha-
bemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mētīmur,
& ueritatē nō facimus. Quod si in luce ambulamus,
sicut ipse est in luce, societate habemus inter nos
tuam, * & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos
ab omni peccato.

Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipsos fal-
simus, & ueritas in nobis nō est. * Si cōfiteamur pecca-
ta nostra, fidelis est & iustus, ut remittat nobis peccata
nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixe-
rimus, non peccauimus, mendacem facimus eum, &
sermo eius non est in nobis.

CAPVT II.

¶ Blanda perambigui contemnet gaudia mundi
Si modo cœlestem, uultis amare patrem,

Filioli

Ioan. 16.
2. Ioan. 1.

Heb. 9.
1. Pet. 1.

Apoc. 1.

3. Reg. 8.

2. Para. 6.

Filioli mei, hæc scribo vobis, ne peccetis: & si quis peccauerit, & aduocatum habemus apud patrem **Heb. 7.** Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nõ pro nostris autem tantum; sed etiã pro totius mundi. Et per hoc scimus, quod cognouimus eum, si iussa illius obseruamus. * Qui dicit, nõ **Infra. 4.** ui eum, & præcepta eius non seruat, mendax est, & in eo veritas nõ est. Qui autem seruat sermonem eius, vere in hoc charitas dei perfecta est. Per hoc scimus, quod in ipso sumus. Qui dicit se in eo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.

Charissimi, nõ præceptum nouum scribo vobis, sed præceptum vetus; quod habuistis ab initio. Præceptum **Ioan. 13.** vetus est sermo; quæ audistis ab initio. * Rursum præceptum nouum scribo vobis, quod verum est in ipso idem verum est & in vobis; quia tenebræ præterierunt, & verum lumen iam lucet. * Qui dicit se in luce esse, **Infra 4.** & fratrem suum odit, in tenebris est vsq; adhuc. * Qui **Leuit. 19.** diligit fratrem suum, in lumine manet, & offendiculum in eo nõ est. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quia tenebræ obæcauerunt oculos eius.

Scribo vobis filioli; quod remittuntur vobis peccata propter nomen eius. Scribo vobis patres; quoniam cognouistis eum; qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes; quoniam vicistis illum malum. Scribo vobis filioli; quoniam cognouistis patrem. Scripsi vobis patres; quoniam cognouistis eum, qui ab initio est. Scripsi vobis adolescentes; quoniam fortes estis, & verbum dei manet in nobis, & vicistis illum malum.

Ne diligatis mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, nõ est charitas patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, veluti concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & fastus vitæ, nõ est ex patre; sed ex mundo est. Et mundus transit, & con-

eupiscencia eius. Qui autem facit voluntatem dei, manet in æternum.

Antichristus. Filioli, nouissimum tempus est: & sicut audistis, quod antichristus venturus sit, etiam nunc Antichristi multi cœperunt esse. Vnde scimus nouissimum tempus esse. E nobis profecti sunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permanissent utiq; nobiscum. Sed vt manifesti fierent, quod non sint omnes ex nobis.

Antichristus quis Sed vos vnctionē habetis a sancto illo, & nostis omnia. Nō scripsi vobis, quasi ignorantibus veritatem, sed tanquam scientibus eam. Et quoniam omne mendacium ex veritate non est. Quis est mendax, nisi is, qui negat Iesum esse Christū: Hic est antichristus, qui negat patrem & filium. Quisquis negat filium, is ne patrem quidē habet. Vos igitur quod audistis ab initio in vobis permaneat. Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis. Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

Hæc scripsi vobis de his qui seducūt vos. Et vnctio quam vos accepistis ab eo, manet in vobis. Et non necesse habetis, vt quisquam doceat vos: sed sicut ipsa vnctio docet vos de omnibus, & verax est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in ea. Et nūc filioli manete in eo, vt cum apparuit, habeamus fiduciam, & non pudeamus ab eo in aduentu eius. Si scitis quod iustus est, scitote quod omnis qui facit iusticiā, ex ipso natus est.

CAPVT. III.

¶ Christus dissoluit Satane conata, iubetq;

Mutuos in fratres, sit quoq; verus amor,

Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij dei nominemur. Propter hoc mundus nō nouit vos, quia non nouit eum. Charissimi, nunc filij dei sumus, & nondum apparuit quod futuri sumus.

ri sumus. Scimus autem, quoniam si apparuit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, purificat se, sicut & ille purus est. Omnis qui committit peccatum, idem & iniquitatem committit, & peccatum est iniquitas. * Et Esaiæ. 53. scitis quod ille apparuit, vt peccata nostra tolleret, & 1. Pet. 2. peccatum in eo non est. Omnis qui in eo manet, non peccat: omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognouit eum.

Filioli nemo vos seducat. * Qui exercet iustitiam, iustus est, Qui committit peccatum, ex diabolo est, * quoniam ab initio diabolus peccat. Ad hoc apparuit filius dei, vt dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex deo, peccatum non committit, quoniam semen ipsius in eo manet, et non potest peccare quod ex deo natus est. In hoc manifesti sunt filij dei, & filij diaboli. Omnis qui non facit iustitiam, non est ex deo, & qui non diligit fratrem suum. Apoc. 3. 7. Ioan. 8.

Quoniã hæc est annunciatio quã audistis ab initio, vt diligatis vos inuicem. * Non sicut Cain ex illo malo erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? quia opera eius mala erant, fratris autem eius iusta. * Ne miremini fratres mei, si odit vos mundus. Nos scimus, quod translatus sum de morte ad vitam, quia diligimus fratres. Qui non diligit fratrem, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: & scitis, quod omnis homicida, non habet vitam æternam in se manentem. Gen. 4. Ioan. 15.

Per hoc cognouimus charitatẽ, quoniam ille animã suã pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui vero habuerit substantiã mundi, & viderit fratrem suum egentẽ, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Filioli mei, ne diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate.

Per hoc cognoscimus, quod ex veritate sumus & in conspectu eius suadebimus cordibus nostris. * Quoniam Iob. 27.

Ioan. 16.

Ioan. 15.

Infra. 4.

si condemnet nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia. Charissimi, cor nostrum non condemnet nos, fiduciam habemus erga deum: * & quicquid petierimus, accipimus ab eo, quoniam præcepta eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus. * Et hoc est præceptum eius, ut credamus nobis filij eius IESU CHRISTI, et diligamus nos mutuo sicut dedit præceptum. Et qui seruat præcepta eius, in illo manet, & ipse in eo. Et per hoc scimus, quod manet in nobis, e spiritu quem nobis dedit CAP. III.

¶ Dico rursus idem, fratres: adamate vicissim
 Perfecto gelidum pellis, amore metum.

Charissimi, nec cuius spiritui credatis, sed probate spiritus an ex deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. Per hoc cognoscite spiritum dei. Omnis spiritus qui confitetur IESUM CHRISTUM in carne venisse, ex deo est. Et omnis spiritus, qui non confitetur IESUM CHRISTUM in carne venisse, ex deo non est. Et hic est ille spiritus Antichristi, de quo audistis quod venturus sit & nunc iam in mundo est.

Ioan. 8.

Ibidem.

* Vos ex deo estis filioli, & vicistis eos, quoniam maior est qui in vobis est, quam qui in mundo. Ipsi enim mundo sunt, ideo e mundo loquuntur, & mundus eos audit. Nos ex deo sumus. * Qui nouit deum, audit nos: qui non est ex deo, non audit nos. Per hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris.

Ioan. 3.

Charissimi, diligamus nos inuicem, quia charitas ex deo est. Et omnis qui diligit, ex deo natus est & cognoscit deum. Qui non diligit, non nouit deum, quoniam deus charitas est. In hoc apparuit charitas dei in nobis, quod filium suum unigenitum misit deus in mundum, ut viuamus per eum. * In hoc est charitas, non quod nos dilexerimus deum: sed quod ipse dilexerit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris
 Charissimi

Charissimi, si sic deus dilexit nos: & nos debemus nos mutuo diligere. * Deum nemo vidit ynquam. Si Ioan. 1.
diligamus nos inuicē, deus in nobis manet, & charitas 1. Tim. 6
eius est perfecta in nobis. Ex hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis, qm̄ de spiritu suo de-
dit nobis: Et nos vidimus & testamur, quod parer mi-
sit filium seruatore mundi. Quisquis confessus fuerit
qd̄ Iesus est filius dei, deus in eo manet, & ipse in deo.
Et nos cognouimus, et credimus charitatem, quam ha-
bet deus in nobis.

Deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo
manet, & deus in eo. In hoc perfecta est charitas nobis
cum, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quod sicut
ille est, & nos sumus in mundo hoc. Timor non est in
charitate, sed perfecta charitas foras eicit timorē, qm̄
timor cruciatum habet. Qui aut̄ timet, nō est pfectus
in charitate. Nos diligimus eū, qm̄ ipse prior dilexit
nos. * Si quis dixerit: diligo deū, & fratrem suū oderit, sup. 2.
mēdax est. Qui eū nō diligit fratrem suū quē vidit, deū
quē non vidit, quō potest diligere? * Et hoc præceptū L. cui. 19.
habemus ab eo, vt q̄ diligit deū, diligat & fratrem suū. Ioan. 13.
Mat. 22.

CAPVT V.

¶ Excidit atq; perit cito mundi præsidium omne.

Vnum est quod nescit cedere, quippe fides.

Omnis qui credit Iesum esse Christū, ex deo na-
tus est. Et oīs q̄ diligit eū, q̄ genuit, diligit et e-
um, qui natus est ex eo. In hoc cognoscim⁹ qd̄
diligamus filios dei, cū deū diligamus, & præcepta e-
ius seruamus. Hæc est enim charitas dei, vt præcepta ei⁹
seruamus, & præcepta eius grauiā nō sunt. * Qm̄ 1. Cor. 13.
mne qd̄ natū est ex deo, vincit mūdū; & hæc est victo-
ria quæ vicit mūdū, fides nostra. Quis est qui vincit
mūdū, nisi qui credit quod Iesus est filius dei? Hic est
qui venit per aquā & sanguinē Iesus Christus; nō per
aquā solū, sed per aquā & sanguinē. Et spiritus est q̄

testificatur, quoniam spiritus est veritas. Quoniam tres sunt, qui testimoniū dant in cælo, pater, sermo, & spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt: & tres sunt qui testimoniū dant in terra, spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres vnum sunt. Si testimonium hominum accipimus, testimonium dei maius est: quoniam hoc est testimonium dei, quo testificatus est de filio suo. * Qui credit in filium dei, habet testimonium in seipso. Qui non credit deo, mendacem fecit eum, quia non credidit in testimonium, quod testificatus est deus de filio suo. Et hoc est testimonium, quod vitam æternā dedit nobis deus, & hæc vita in filio eius est. Qui habet filium, habet vitam; qui non habet filium dei, vitam non habet.

Ioan. 3:

Hæc scripsi vobis, qui creditis in nomine filij dei, vt sciatis, quod vitam habetis æternam, & vt credatis in nomine filij dei. Et hæc est fiducia quā habemus apud eum, quod si quid petierimus secundum voluntatem eius, audit nos. Et si scimus quod audit nos, quicquid petierimus, scimus quod habemus petitiones quas postulauimus ab eo:

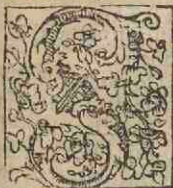
Si quis viderit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petet & dabit ei vitam, peccantibus non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roges. Omnis iniquitas peccatum est. Et est peccatum non ad mortem, scimus, quod omnis qui natus est ex deo, non peccat, sed qui genitus est ex deo, seruat seipsum, & malus ille non tangit eum. Scimus quod ex deo sumus, et mūdus totus in malo cōstitutus est. Scimus autem quod filius dei venit, & dedit nobis mentē, vt cognoscamus illum qui verus est: et sumus in vero, in filio eius IESU CHRISTO, Hic est verus deus, & vita æterna. Filioli, caute vobis a simulacris. Amen.
Beati

BEATI

IOANNIS PRESBYTERI EPI
STOLA II.

¶ **A**uscultare nefas Christo diuersa docenti.
.i. aue.

Imo nefas prauo dicere chare viro.

Cenior electæ dominæ, & filijs eius,
quos ego diligo in veritate: & nō
ego solus, sed & oēs qui cognoue
rūt veritatē, ppter veritatē, quæ p
manet in nobis, & nobiscū erit in
æternū. Erit nobiscū gratia, misera
ricordia, pax a deo patre, et a dño
Iesu Christo filio patris in veritas

te & charitate.

Gauius sum valde, quod inueni de filijs tuis am
bulantes in veritate, sicut præceptum accepimus a pa
tre. Et nunc rogo te domina, non tanquam mandatum
nouum scribo tibi, sed quod habuimus ab initio, vt di
ligamus nos mutuo. Et hæc est charitas, vt ambules
mus secundum præceptum eius. Hoc est præceptum,
quemadmodum audistis ab initio, vt in eo ambuletis
quoniam multi seductores ingressi sunt in mundum,
qui non consentunt IESVM CHRISTVM ventu
rum in carne, * hic est seductor et Antichristus. Intue
mini vos ipsos, ne perdamus quæ operati sumus, sed 1. Ioan. 2.
mercedem plenam recipiamus.

Omnis q̄ trāsgreditur, et nō manet in doctrina Christi,
si, deū nō habet. Qui manet in doctrina Christi, hic et
patrē et filiū habet. Si quis venit ad vos, & hæc doctri
nā nō affert, ne recipiatis eū in domū, nec aue ei dixe
retis. Qui enim dicit illi aue, communicat operibus
eius malis. Cum multa haberem vobis scribenda, noa

EPISTOLA IOANⁱ

lui per chartā et atramentū: Sed spero me venturū ad
 Ioan. 16. vos, et præsente p̄sentibus loquuturū, *vt gaudiū nō
 2. Ioan. 1. strū sit cōpletū. Salutāt te filij sororis tuę electę, Amē.

BEATI

IOANNIS THEOLOGI CATHO^l

LICA EPISTOLA TERTIA.

Audio nā lætus quod es officiosus in omnēis,
 Qui sine spe lucri verba sacrata docent.

Enior Gaiō dilecto quē ego diligo
 in veritate. Dilecte, de oībus opto,
 vt p̄spere agāt, & recte valeant, si
 cut prospere agitaīa tua. Gaudisus
 sum em̄ valde veniētibus fratrib⁹
 & testimoniū reddētibus veritati
 tuæ, sicut tu in veritate ambulas.
 Maius his habeo gaudium, quam
 vt audiā filios meos in veritate ambulare.

Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres,
 et in hospites, q̄ testimoniū reddiderūt charitati tuę in
 cōspectu ecclesie: quos benefacias: si deduxeris digne
 deo. Pro noīe em̄ eius p̄fecti sunt, nihil accipiētes a gē
 tibus. Nos ergo debemus recipere huiusmodi, vt coo
 peratores simus veritati. Scripsi ecclesie, sed is q̄ amat
 primatū gerere in eis Diotrophes, nō recipit nos. Pro
 pter hoc si venero, indicabo facta illius quæ facit, ver
 bis maliciōsis garrīes in nos: & nec in his cōtentus nō
 solū nō recipit fratres, verum etiā volētes recipere pro
 hibet, & e congregatione eiicit.

Dilecte, ne imiteris q̄ malū est, sed q̄ bonū est. Qui
 bñfacit, ex deo est: q̄ aut̄ malefacit, nō videt deū. Deme
 trio testimoniū redditū est ab oībus, & ab ipsa veris
 tate: sed & nos testimoniū phibemus, et nolīs quod
 testis

testimoniū nostrū verū est. Multa habebam quæ scriberē, sed nolo p atramētū & calamū, scribere tibi. Spe ro autē ptin⁹ me visurū te, & p̄sentes corā loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

¶ Epistole Ioannis theologi, finis.

IN EPISTOLAM IVDÆ ARGV
mentum per Erasmus Roterodamum.

 Vltis verbis destomachāt in eos, q̄ cupiditibus suis excecati, aduersabātur Euāgelio. Qd̄ tamē nouū videri nō debeat, cū iā olim in hoc destinati sint, et ab apostolis p̄dictū sit, id genus hoies irrepturos in gregē Christianorū. Aduersus hoc sic armat eos, vt studeāt & illos vel increpatioe coercere, vel admonēdo seruare. Qd̄ si nō queant, certe ipsi sese parent in aduentū Christi.

¶ Argumenti finis.

 BEATI
IVDÆ APOSTOLI EPISTOLA
CATHOLICA.

¶ Armat nos ludas aduersus pseudopphetas.
Quos fore Apostolicus dixerat ante chorus.

 Vdas Iesu Christi seru⁹, frater Iacobi, his q̄ in deo patre sanctificati sunt, q̄ q̄ Iesu Christo seruati sunt, vocatis; Misericordia vobis; & pax; & charitas multiplicetur.

Dilecti: tantū mihi studiū fuit scribēdi ad vos de communi salute: vt nō potuerim nō scribere vobis: obsecrās: vt vestris laboribus adiuuētō sitis fidei; quæ semel data est sanctis. Ombiter em̄ subierūt quidā hoies impij: qui prius descripti fuerant in hoc iudiciū: qui dei nostri gratiam transferunt ad lasciuiam; ac deum; qui solus est herus: ac

dominum nostrum Iesum Christum negant.

Volo autem vos commonefacere, cum sciatis semel illud quod dominus, posteaquam populū ex Aegypto saluū eduxerat/rursus eos qui non credebant, p̄didit: *quodq; angelos, qui nō seruauerant suā originē, sed reliquerāt suū domiciliū/ad iudiciū magni illius diei, vinculis æternis sub caligine seruauit. *Sicut Sodoma & Gomorrha, & his finitimæ ciuitates, quæ ad confusum modum cum illis stupris inquinatę fuerant, ac sequutę fuerant carnem alienam, propositę sunt exemplo, ignis æterni p̄nam sustinentes. Similiter sane & hi delusi in somnijs, carnē quidē polluūt, dominos vero spernunt/in potestate p̄ditos, maledicta cōgerūt.

Esa. 14.

Gene. 19.

Zach. 3.

Nū. 16, 26

*At Michael archangelus, cū aduersus diabolū certans disceptaret de corpore Mosi / non ausus est illi impingere notā maledicti / sed dixit: Inrepet te dominus. At isti quæ non nouerunt, ea maledictis insectantur: quę vero natura ceu animantia rationis expertia sciunt/in his corrumpuntur. Vt illis, quouia viā Cain ingressi sunt, et deceptione mercedis, quadecepti sunt Balaam, effusi sunt, * & cōtradictione Core perierunt.

Hi sunt inter charitates vestras, maculę inter se conuiuentes, absq; vllius timore suo pte ductu arbitrarię viuentes nubes aquam non habētes, quæ a ventis circumaguntur, arbores autumnō marcescentes: insubrigi ferę, his emortuę & radicata: vnde effera maris: de spumantes sua ipsorum dedecora: stelle erraticę, quib; caligo tenebrarum in æternum seruata est.

Apoc. 1.

Esa. 3.

Prius autem his vaticinatus est septimus ad Adam Enoch, dicens: *Ecce venit dominus in sanctis milib; suis, vt faciat iudiciū aduersus omnes, & redarguat omnes ex eis qui sunt impij, de factis omnibus, quę impie patrarunt, deq; omnibus duris quę loquuti sunt aduersum eum peccatores impij.

Hi sunt murmuratores, queruli, iuxta cōcupiscencias

tias suas ambulantes, & os illorum loquitur tumida, admirantes personas, vtilitatis gratia. Vos autem dilecti, memores estis verborum, quæ antehac dicta fuerunt ab apostolis domini nostri Iesu Christi, quod dixerunt vobis, *in extremo tempore futuros illusores qui iuxta suas impias cupiditates ambularēt. Hi sunt qui segregant animales, spiritum non habentes.

1. Tim. 4.
2. Tim. 3.
2. Pet. 3.

Vos autē dilecti, sanctissime vestre fidei superstruētes vos ipsos, per spiritū sanctum orātes, vos inuicem in charitate dei seruate, expectantes misericordiam domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. Et hos quidem commiseremini, dum dijudicamini: illos autē per timorem saluos facite, ex incendio rapientes, odio prosequentes, & eam quæ ex carne est maculatā tunicā.

Ei vero qui potest illos seruare a peccato immunes, & statuere in conspectu gloriæ suæ, incontaminatos cum exultatione, soli sapiēti deo seruatori nostro, gloria & magnificentia & imperium & potestas, nunc & in omnia secula, Amen.

EPISTOLÆ IVDÆ FINIS

APOCALYPTIS

LYPTIS BEATI IOANNIS THEOLOGI, CAP. I.

¶ Aurea candelabra senem podereq; adamictum Et stellas videt, & significata capit.

Reuelatio IESU CHRISTI, quam dedit illi Deus, vt palam faceret seruis suis, quæ oporteat fieri cito; & significauit, cum misisset mandatum suum seruo suo Iohanni, qui testificatus est sermone dei, et testimonium IESU CHRISTI, & quæcunque vidit,

Cap. i.

IOANNIS THEOLOGI

Infr. 22.

*Beatus qui legit & audit verba prophetiæ, & seruat ea quæ in ea scripta sunt, Tempus enim prope est.

Ioannes septem ecclesijs quæ sunt in Asia; Gratia vobis & pax ab eo qui est, & qui erat, & qui venturus est; & a septem spiritibus / qui in conspectu throni eius sunt, & a Iesu Christo, qui est testis fidelis primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ, ei qui dilexit nos;

Hebr. 9.

* & lauit nos a peccatis nostris per sanguinem ipsius, & fecit nos reges & sacerdotes deo et patri suo;

1. Ioan. 1.

ipsi gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

1. Pet. 1.

* Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum cõpunerunt. Et plangent se omnes tribus terræ, etiam, Amen. * Ego sum alpha & O, principium & finis, dicit dominus; qui est, & qui erat, et qui venturus est omnipotens.

Esa. 3.

Mat. 24.

Iudæ. 1.

Infr. 22.

Ego Ioannes frater vester et particeps in afflictione, & regno, & patiëntia in Christo Iesu, fui in insula / quæ appellatur Patmos, propter sermonem dei & testimonium Iesu Christi. * Fui in spiritu in dominico die, & audiui post me vocem magnam tanquam tubæ, dicens: Ego sum alpha et O, primus et nouissimus. Quod vides scribe in libro: & mitte septem ecclesijs / quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, Philadelphię, & Laodicę. Et conuersus sum / vt viderem vocem quæ loquebatur mecum.

Infr. 4.

Et conuersus vidi septem candelabra aurea; & in medio candelabrorum aureorum similem filio hominis / vestitum veste ad pedes vsq; demissa, & præcinctum ad mamillas zona aurea, Caput autem eius & capilli erant candidi / velut lana alba, & tanquã nix.

Infr. 2. 19.

* Et oculi eius tanquã flamma ignis; & pedes eius sicut miles chalcobano / velut in camino ardentes; & vox illius tanquam vox aquarum multarum; & habebat in dextera sua stellas septem. * Et de ore eius gladius vtriusque parte acutus exibat, * Et facies eius sicut sol lucet in visa

Iosr. 19.

Mat. 17.

in visa

in virtute sua. Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus, & posuit dexteram suam super me, dicens mihi: *Noli timere, ego sum primus et nouissimus, & viuus; & fuit mortuus, & ecce sum uiuens in secula seculorum; * & habeo claues inferorū, & mortis. Esa. 44. Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc. Esa. 22. Sacramentum septem stellarū, Iob. 12. quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea. 11. 1. 3. Septem stellæ, angeli sunt septem ecclesiarum, & candelabra septem quæ vidisti, septem ecclesiæ sunt.

CAPVT II.

¶ Balaa quæ docuit vates/ea pergamus audit

Admonet/ & Smyrnā & cū Thyateira Ephesum

Angelo Ephesinæ ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua: qui ambulat in medio septem candelaborum aureorū: Scio opera tua/ & laborem, & patientiam tuam, & quod non potes sustinere malos; & tentasti eos, qui se dicunt apostolos esse, & non sunt: & inuenisti eos mendaces, & tulisti, & patientiam habes, & sustinui propter nomen meum/ & non defecisti. Sed habeo aduersum te, quod charitatem tuam primā reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin minus, veniam tibi cito/ & mouebo candelabrum tuum de loco suo, * nisi resipueris. Sed hoc Luca. 13. habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. Qui habet aurem, audiat, quid spiritus dicat ecclesijs. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in medio paradisi dei.

Et angelo Smyrnæorum ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus et nouissimus, qui fuit mortuus & viuit: Scio opera tua & afflictionem & paupertatem, sed diues es: & blasphemiam eorum qui se dicunt iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ. Nihil horū timeas quæ passurus es, Ecce missurus est diabolus alia

quos ex vobis in carcerem vt tentemini, et habebitis afflictionem dierum decem. Esto fidelis vsq; ad mortem/ & dabo tibi coronam vitæ. Qui habet aurem audiatur/ quid spiritus dicat ecclesijs; Qui vicerit/ non lædetur a morte secunda.

Et angelo Pergamensis ecclesiæ scribe. Hęc dicit, qui habet rhomphæam vtraq; parte acutam. Scio opera tua, & vbi habitas, vbi sedes est satanę, & tenes nomen meum, & nō negasti fidē meā. Et in diebus meis. An tipas testis meus fidelis/ qui occisus est apud vos, vbi fatanas habitat. Sed habeo aduersus te pauca; * quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat in Balac mittere scandalum coram filijs Israel, edere ex his quæ simulacris immolantur, & scortari: Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum, quod odi. Resipisce, alioquin veniam tibi cito, & pugnabo cum illis gladio oris mei. Qui habet aures audiat/ quid spiritus dicat ecclesijs: Vincenti dabo edere ex manna abscondito, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouū scriptū, quod nemo scit, nisi qui accipit.

Et angelo Thyatirensis ecclesiæ scribe: Hęc dicit filius dei, * qui habet oculos tanquam flammam ignis, & pedes eius similes chalcolibano. Noui opera tua, et charitatem, & ministerium, & fidem, & patientiam tuam/ & opera tua, & nouissima plura prioribus. Sed habeo aduersus te pauca: * quia permittis mulierem Hiezabel/ quæ se dicit prophetam, docere & seducere seruos meos, scortari, & edere ex his quæ simulacris immolantur. * Et dedi illi tempus, vt resipisceret a scortatione sua, nec resipuit. Ecce ego mitto eam in lectū, & qui adulterio miscetur cum ea/ in afflictionem maximam, nisi pœnitentiam egerint ab operibus suis; & filios eius interficiam morte: & scient omnes ecclesiæ, quod * ego sim ille scrutans renes & corda: & dabo vnicuiq; vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico,

Supr. 1.
Infr. 19.

3. Reg. 16.

4. Reg. 9.

Iob. 24.

Hiere. 17.

psal. 7.

dicō: & cæteris qui Thyatiræ estis: quicumq; non habent doctrinam hanc, & qui non cognouerūt profunditates satanæ: quæadmodum dicunt: non mittā super vos aliud pōdus: tamen id quod habetis tenete donec veniam. Et qui vicerit & custodierit vsq; in finē opera mea, dabo illi potestatem super gētes, * & reget eas Psal. 2: virga ferrea, & tanq̄ vasa figuli cōfringentur. Sicut & Infra. 19. ego accepi a patre meo, & dabo illi stellam matutinam. Qui habet aurem audiat, quid spiritus dicat ecclesijs.

CAPVT III.

¶ Cassat mors Sardēis, euomuntur Laodicensēis
Sub pedibus Satanam, sed Philadelphus habet.

F T angelo ecclesiæ: quæ est Sardis scribe: Hæc dicit q̄ habet septē spiritus dei, et septē stellas. Scio opera tua: quia nomen habes: quod viuas, & mortuus es. Estō vigilans, & cōfirma cætera quæ mortura erant. Non enim inueni opera tua plena coram deo. In mente ergo habere, qualiter acceperis & audieris & serua, & respisce. Si ergo nō vigilaueris, * veniam 1. Thef. 5. ad te tanq̄ fur, & nescis qua hora veniam ad te. Habes 2. Pet. 3. pauca nomina & Sardis: qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabūt mecum in albis: quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis: & nō delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Qui habet aurem, audiat, quid spiritus dicat ecclesijs.

Et angelo philadelphiensis ecclesiæ, scribe: Hæc dicit sanctus & verax, * qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, & nemo potest claudere illud, quia modicam habes virtutem. Et seruasti sermonem meum, & nō negasti nomē meum. Ecce do de synagoga satanæ: qui dicūt se Iudæos esse, & non sunt, sed mentiuntur. Ecce adigam illos, vt veniant, & adorent ante pedes tuos: & sciant quod ego

dilexi te: quoniam seruaſti ſermonē patientiæ meæ. & ego ſeruabo te ab hora tentationis; quæ ventura eſt in orbem vniuerſum, vt tentet habitâtes in terra. Ecce venio cito. Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo dei mei, & foras nō egredietur amplius; Et ſcribam ſuper eum nomen dei mei, & nomen ciuitatis dei mei nouæ Hieruſalem; quæ deſcendit de cœlo a deo meo, & nomen meū nouū. Qui habet aurem audiat, quid ſpiritus dicat eccleſijs.

Et angelo Laodicenſium eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit: Amētēſtis fidelis & verus, principium creaturæ dei. Scio opera tua, quia neq; frigidus eſ, neq; ſeruidus; vtinam frigidus eſſes, aut ſeruidus; itaq; quoniam tepidus eſ, & nec frigidus, incipiam te euomere ex ore meo; quia dicis, diues ſum, & ditatus ſum, & nullius egeo, & neſcis quod tu eſ miſer & miſerabilis, & pauper, & cæcus, ac nudus. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum ex igni, vt locuples ſias; & veſtimentis albis induaris, vt nō appareat dedecus nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, vt videas.

Prou. 3.
Heb. 12.

*Ego quoſcunq; amo, arguo & caſtigo. Emulare ergo ac reſpiſce. Ecce ſto ad oſtium & pulſo. Si quis audierit vocē meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum. Qui vicerit dabo ei ſedere mecum in throno meo ſicut & ego victus, & conſedi cum patre meo in throno eius. Qui habet aurem audiat, quid ſpiritus dicat eccleſijs.

CAPVT IIII.

¶ Deniq; cernuntur ſeniores bis duodeni

Atq; animal quadruplex ante retroq; videt.

Poſt hæc vidi, & ecce oſtium apertum in cœlo, & vox prima quam audiui, tanq; tubæ loquentis mecum, dicens: A ſcēde huc, & oſtendam tibi quæ oportet fieri poſt hæc, Et ſtatim fui in ſpiritu. Et ecce ſedes

sedes posita erat in cælo, & supra sedem sedēs. Et qui sedebat, similis erat aspectu, lapidi iaspidi & sardio; & iris erat in circuitu sedis similis aspectu smaragdino. Et in circuitu sedis sedilia vigintiquatuor, & super thronos vigintiquatuor seniores, circumamicti stolis albis, & habebant in capitibus suis coronas aureas.

Et de throno procedebāt fulgura, & tonitrua, & voces, & septem lampades ignis ardentis ante thronum; quæ sunt septem spiritus dei, Et in cōspectu sedis tanquam mare vitreū simile crystallo, & in medio sedis, & in circuitu sedis quatuor animalia, plena oculis ante & retro. Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem velut homo, & quartum animal simile aquilæ volanti. Et quatuor animalia singula eorū habebant alas senas in circuitu, & intus plena erāt oculis. Et requiē nō habent die ac nocte, dicētia; * Sanctus, sanctus, san Esa. 6.
ctus dominus deus omnipotens; qui erat; & qui est; & qui venturus est.

Et cū darent illa animalia gloriam, & honorē, & benedictionem sedenti super thronum, viuenti in secula seculorum, prociidūt vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorant viuentem in secula seculorum: & abijciunt coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es domine acipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam sunt, & creata sunt. CAPVT V.

¶ Exin tristatur quod librum nemo recludat,
i habens septem cornua.

Abstulit heptoceros huncque reclusit ouis.

ET vidi in dextera sedentis super thronū * librū Ezech. 2.
scriptū intus et in tergo, signatū sigillis septē. Et vidi angelū fortē, p̄dicantē voce magna; Quis est dignus aperire librū, & soluere signacula ei⁹? Et nemo poterat; neq; in cælo; neq; in terra; neq; subter tera

ram aperire librū, neq; aspicere illum. Et ego flebam multum, quod nemo dignus inuentus esset aperire & legerē librū, nec videre eum.

Et vnus de senioribus dicit mihi: Ne fleueris. Ecce vici teo de tribu Iuda, radix Dauid, vt aperiat librū & soluat septem signacula eius. Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio seniorum agnus stans tanquam occisus habens cornua septem, & oculos septem; qui sunt septem spiritus dei, missi in omnem terram.

Infra. 6.

Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno librū. *Et cum accepisset librū, quatuor animalia & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quę sunt preces sanctorum, et canūt

Infra. 7.

Supra. 1.

Heb. 9.

1. Pet. 1.

canticum nouum, dicentes: *Dignus es accipere librū & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos per sanguinem tuum ex omni tribu, et lingua, & populo, & natione; & fecisti nos deo nostro reges, & sacerdotes, regnabimus super terram.

Dan. 7.

*Et vidi, & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni et animalium et seniorum, et milia milium, dicentia voce magna: Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem, et diuitias, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Et omnem creaturam, quę in celo est & quę super terram, et quę sub terra, et in mari, et quę in eis sunt, omnia, audiui dicentes: sedenti in throno & agno benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorū. Et quatuor animalia dicebant: Amen. Et vigintiquatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adorauerunt viuentem in secula seculorum.

CAPVT VI.

¶ Fratribus impletis, sumam de sanguine vestro Vindictam, e celo splendida stella cadet.

Et vidi,

ET vidi, cum aperuisset agnus vnum de sigillis,
& audiui vnum de quatuor animalibus, dicēs
tanquam vocem tonitruī: Veni & vide: & vis
di. Et ecce equus alb⁹, et qui sedebat super eū, habebat
arcū, et data est ei corona, et exiuit vincēs et vt viceret.

*Et cū aperuisset sigillū secūdū, audiui secūdū anis Supra. 4.
mal, dicēs: Veni & vide. Et exiuit ali⁹ equ⁹ rufus: &
qui sedebat sup illū, datū est ei, vt tolleret pacē de terra
& vt inuicē se interficiant, & dat⁹ est ei gladi⁹ magn⁹.

Et cū aperuisset sigillū tertīū, audiui tertīū animal,
dicens: Veni et vide, & vidi. Et ecce equus niger: & q
sedebat super illū, habebat statheram in manu sua, &
audiui vocem in medio quatuor animalium, dicentē:
Chœnix tritici denario vno, & tres chœnices hordei de
nario vno: & vinum & oleum ne laferis.

Et cū aperuisset sigillū quartū, audiui vocē quarti
animalis, dicentē. Veni et vide, et vidi. Et ecce equus
pallid⁹, & q sedebat sup eū, nomē illi mors, & infern⁹
sequit eū, et data est illis potestas interficiēdi sup quar
tā ptē terrę, gladio, & fame, & morte, a bestiis terrę.

Et cū aperuisset sigillum quintū, vidi subter altare
animas interfectōrū ppter verbum dei, et propterea
stimonium quod habebant. Et clamabāt voce magna, Infra. 19.
dicētes: *Vsq̄ equo dñe / qui es sanctus & verax / nō
iudicas ac vindicas sanguinē nostrum de his / qui has
bitant in terra: Et datæ sunt illis singulæ stole albæ / et
dictum est illis / vt requiescerent ad huc tempus modī
cum / donec cōplerentur cōserui eorū: & fratres eorū /
qui interficiēdi essent / sicut et illi.

Et vidi / cum aperuisset sigillum sextū * et ecce terræ Mat. 27.
motus magnus factus est. Et sol factus est niger tan
quam saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut san
guis: et stellæ de cœlo ceciderūt super terrā / sicut ficus
abiecit grossos suos / cum a vento magno mouetur. Et
cœlū recessit sicut liber qui circūvoluit: & oīs mōs &

insulæ de locis suis motæ sunt: et reges terræ, et principes, & diuites, & tribuni, & fortes, & ois seruus, & liber * abscederunt se in spelūcis, et in petris montium. * Et dicunt montibus & petris: Cadite super nos a facie sedentis super thronum, et ab ira agni: quoniam uenit dies magnus iræ illius, & quis poterit stare? CAP. VII.

¶ Grandi uoce canit, plæbes duodena, tonantem, Purificant uestis sanguine namq; suas.

¶ Post hæc uidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor uentos terre, ne flaret uentus super mare, neq; in ullam arborem. Et uidi alterum angelum ascendentem ab ortu solis, habentem sigillum dei uiui: & clamauit uoce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicēs: * Nolite nocere terræ, neq; arboribus, quoad usq; signemus seruos dei nostri in frontibus suis.

¶ Et audiui numerum signatorum, centū quadraginta quatuor milia signati ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Iuda, duodecim milia signati. Ex tribu Ruben, duodecim milia signati. Ex tribu Gad, duodecim milia signati. Ex tribu Aser, duodecim milia signati. Ex tribu Neptalim, duodecim milia signati. Ex tribu Manasse, duodecim milia signati. Ex tribu Symeon, duodecim milia signati. Ex tribu Leui, duodecim milia signati. Ex tribu Isaschar, duodecim milia signati. Ex tribu Zabulon, duodecim milia signati. Ex tribu Ioseph, duodecim milia signati. Ex tribu Benjamin, duodecim milia signati.

¶ Post hæc uidi, & ecce turba multa, quam dinumera re nemo poterat, ex omnibus gentibus, & populis, & linguis stantes ante thronum: & in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant uoce magna, dicētes: Salus ei qui sedet super thronum dei nostri, & agno. Et omnes angeli stabant in circuitu throni & seniorum, & quatuor animalium: & procu

& procubuerunt in cōspectu throni in facies suas, & adorauerunt deum, dicētes: A mē . Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarū actio, honor, & virtus, & fortitudo deo nostro in secula seculorum, Amen,

Et respondit vnus de senioribus, & dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, et vnde venerūt. Et dixit illi: Domine, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt ex afflictione magna, & dilatauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas per sanguinem agni: Ideo sunt ante thronum dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno habitabit super illos. Non esurient, neq; sitient amplius, neccadet super illos sol, neq; vllus æstus: quoniam agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad viuos fontes aquarum: * & absterfus est deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Esa. 25.
Infr. 21.

CAPVT VIII.

¶ Ignem flammium dicit cum thuræ Sabæo.
Iustorum sacras significare preces.

ET cum aperuisset sigillum septimum, factū est silentium in cælo media ferme hora. Et vidi angelos stantes in conspectu dei, & date sunt illis septem tubæ. Et alius angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa multa, vt daret deprecationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum. Et ascendit fumus incensorum de precibus sanctorum e manu angeli coram deo. Et accepit angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram: & facta sunt tonitrua & voces & fulgura: & terræ motus:

Et septem angeli, qui habebant septem tubas, præparauerant se, vt tuba canerent. Et primus angelus tuba cecinit: & facta est grandis, & ignis mixta sanguine & missa sunt in terram, & tertia pars arborum concreta est: & omne fœnum viride combustum est. Et

secundus angelus tuba cecinit, & tanquam mons magnus igne ardens proiectus est in mare. Et facta est tertia pars maris sanguis, & mortua est tertia pars creaturarum, quæ erant in mari, quæ habebant animas; & tertia pars nauium interijt. Et tertius angelus tuba cecinit, & cecidit e cælo stella magna ardens tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum: & nomen stellæ dicitur absinthium. Et versa est tertia pars in absinthium, & multi homines mortui sunt ex aquis, quia amara factæ sunt. Et quartus angelus tuba cecinit, & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum; ita ut obscuraretur tertia pars eorū, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter. Et vidi, & audiui vnum angelum volantem per medium cœli, dicentem voce magna: Væ, væ habitantibus in terra. Et cæteris vocibus tubæ trium angelorum, qui erant tuba canturi,

CAPVT IX.

¶ **L**eduntur quorum frontibus non certa tuentur.

Signa dei, interit & portio terna hominum.

In. 14. 19 **E**T quintus angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cælo cecidisse in terrā, & data est ei clavis putei abyssi. * Et aperuit puteum abyssi, & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ, & obscuratus est sol & aër a fumo putei. Et de fumo exierunt locustæ in terram, et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ. Et præceptum est illis, ne læderent fœnū terræ, neq; omne viride, neq; omnem arborem, nisi tantum homines, qui non habent signum in frontibus suis. Et datum est illis, ne occiderent eos, sed vt cruciarentur mensibus quinque. Et cruciatus eorum, vt cruciatus scorpionis, cum percussisset hominem. * Et in diebus illis quærent homines mortem & non inuenient eam, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

Et similia

Et similitudines locustarum similes equis paratis in prelium & super capita earum tanquam coronę, similes auro, et facies earum tanquam facies hominũ. Et habebant capillos sicut capillos mulierum, & dentes earum quasi leonum erant. Et habebant loricas, sicut loricas ferreas: & vox alarũ earum sicut vox currarum equis multis currentibus ad bellum. Et habent caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum nocere hominibus mēsisbus quinq;. Et habent super se regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice abaddon, Gręce autem ἄπολλων, id est, perdens. Vę vnum abijt, & ecce veniunt adhuc duo vę post hęc.

Et sextus angelus tuba cecinit, & audiui vocē vnā ex quatuor cornibus altaris aurei, qđ est ante oculos dei, dicētē sexto angelo, qđ habebat tubā: Solue quatuor angelos, qđ alligati sunt in flumine magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor angeli qđ parati erant in horā et diē et mēsem et annũ, vt occiderent tertiā partē hoim. Et numerus equestris exercitus, vices milies decē milia. Et audiui numerũ eorũ. Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant sup eos, habebant thoraces igneas & hyacinthinas & sulphureas. Et capita equorũ erāt tanquā capita leonũ, et de ore ipsorũ procedebat ignis & fumus & sulphur. Ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne & de fumo & sulphure quę procedebant ex ore ipsorum. Potestas enim eorum in ore eorum est, & in caudis eorum. Nam caudę eorum similes serpentibus, habentes capita, & per hęc nocent.

Et ceteri hoies, qui nō sunt occisi his plagis, neq; res si puerūt ab operibus manuũ suarũ, vt nō adorarēt demonia, et simulacra aurea et argētea, et creta, et lapidea, & lignea, quę neque videre possunt, neque audire, neque ambulare; & non egerunt pœnitentiam ab

homicidijs suis, neq; a veneficijs suis, neq; a fornicatione sua, neq; a furtis suis.

CAPVT X.

¶ Magnanimus veluti leo rugiat, angele clamas.
Stans supra terram nauiferumq; mare.

ET vidi alium angelum fortem descendentem de caelo, amictum nubę, & iris in capite eius, & facies eius erat vt sol, & pedes eius tanquam columnę ignis, & habebat in manu sua libellum apertum, & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram. Et clamauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, laquuta sunt septem tonitrua voces suas. Et cum loquuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram. Et audiui vocem de caelo dicentē mihi: Obsigna quę loquuta sunt septem tonitrua, & ne ea scribas.

Et angelus quem vidi stantem super mare & super terram, leuauit manum suā ad cælum, & iurauit per viuentem in secula seculorum, qui creauit cælū, et ea quę in illo sunt; & terram; & ea quę in ea sunt; & mare, & ea quę in eo sunt: tempus non fore amplius, sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummandum esse mysterium dei, sicut euāgelizauit per seruos suos prophetas.

Ezech. 3. Et audiui vocem de caelo iterum loquentem mecum, & dicentē: Vade & accipe libellum apertum in manu angeli, stantis super mare, & super terrā. Et abiit ad angelum, dicens ei: vt daret mihi libellum. Et dixit mihi: Accipe libellum, & deuora illum, & faciet amaricari ventrē tuū: sed in ore tuo erit dulcis tanquā mel. Et accepi libellū de manu angeli, & deuorauī illū & erat in ore meo tanquā mel dulcis. Et cū deuorassē eū, amaricatus est venter meus. Et dicit mihi: Oportet te iterū pphetare in gentibus, & linguis, & populis, & regis

& regibus multis.

CAPVT XI.

¶ Non humabuntur cæsi pro nomine Christi.

Sed dabitur rapidum scandere ad usq; polum.

ET datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum dei et altare, & adorantes in eo. Et atrium quod intra templum est, eijce foras, & ne metiaris illud, quoniam datū est gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt mē sibus quadragintaduobus: & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis. Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu dei terræ stātia. Et si quis voluerit eis nocere, ignis exit de ore eorū, & deuorat inimicos eorū. Et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutiendi terram omni plaga, quotiescūq; voluerint.

Et cum finierint testimonium suum, * bestia quæ ascendit de abyssō, faciet aduersus eos bellum: & vincet illos, & occidet eos. Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magne, quæ vocatur spiritualiter Sodomā, & Ægyptus, vbi & domin⁹ noster crucifixus est. Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & gentibus corpora eorum per tres dies & dimidium, et corpora eorum nō sinent poni in monumentis. Et inhabitantes terram gaudebūt super illis & lætabuntur & munera mittent inuicem: quoniam hi duo prophete cruciauerunt eos qui habitant super terram. Et post dies tres & dimidium, spiritus vitæ a deo intrauit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos qui viderūt eos. Et audierunt vocem magnam de cælo, dicentem ipsis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube, & viderunt illos inimici eorum. Et in illa hora factus est terramotus

Dani. 7.

magnus/ & decima pars ciuitatis cecidit, & occisa sunt in terramotu nomina hominum septem milia: & reliqui territi sunt, & dederunt gloriam deo cæli. Væ secundum abiit/ & ecce væ tertium veniet cito.

Et septimus angelus tuba cecinit, & facta sunt voces magnæ in cælo dicentes: Facta sunt regna huius mundi domini nostri & Christi eius, & regnabit in secula seculorum Amen. Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas/ & adorauerunt deum, dicentes: Gratias agimus tibi domine deus omnipotens, qui es, et qui eras, et qui vêturus es: quia accepisti virtutem tuâ magnâ/ & regnasti. Et irata sunt gentes, & aduenit ira tua/ & tempus mortuorum vt iudicentur: & reddas mercedem seruis tuis prophetis & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis & magnis: & p̄das eos qui perdidit terram. Et apertum est templum dei in cælo, & visa est arca testamenti eius in templo eius: & facta sunt fulgura/ & voces, et tonitrua, & terræmotus, & grando magna.

CAPVT XII.

¶ Ornatur mulier Phœbo lunæq; Michaël
Bellum viroso cunq; dracone parat,

ET signum magnum apparuit in cælo. Mulier amicta sole/ & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Et in vtero habens, clamat parturiens, & cruciatur vt pariat.

Et visum est aliud signum in cælo, & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem; et in capitibus suis diademata septem; et cauda eius trahit tertiam partem stellarum cæli, et misit eas in terram: et draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura, vt cū peperisset filium eius / deuoraret. Et peperit filium masculum/ qui rectorus erat omnes gentes virga fere rea; et raptus est filius eius ad deum, & ad thronum eius.

eius, Et mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locū paratum a deo, vt ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

Et factum est prælium magnū in cælo. Michael & angeli eius præliabantur cū dracone: & draco pugnat & angeli eius, & non valuerunt, neq; locus inuentus est eorum amplius in cælo. Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas, qui seducit totum terrarum orbem: & proiectus est in terram, & angeli eius cum illo proiecti sunt. Et audiui vocem magnam dicentem: In cælo nūc facta est salus et virtus, et regnū dei nostri, et potestas Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum dei nostri die ac nocte: et ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni, et propter sermonem testimonij sui / et non dilexerunt animam suam vsq; ad mortem. Propterea lætamini cæli, et qui habitatis in eis. Væ habitatorib; terræ et maris, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.

Et postquā vidit draco, quod proiectus esset in terram persequutus est mulierem quæ peperit masculū. Et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum / in locum suum vbi alitur per tempus et tempora, et dimidium temporis a facie serpentis. Et eiecit serpens ex ore suo post mulierem aquā tanquā flumen, vt eam faceret rapi a flumine. Et adiuit terra mulierem, et aperuit terra os suum, et absorbuit flumen quod eiecerat draco ex ore suo. Et iratus est draco aduersus mulierem: et abiit vt faceret prælium cū reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata dei, et habent testimonium Iesu Christi. Et stetit super arenam maris.

CAPVT XIII.

¶ Pronaq; multiciput veneratur belua / et audet

Terræ, ac cælitibus bella mouere pijs.

K.iiii.

ET vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, et cornua decē, & super cornua eius decē diademata, & super capita eius nomē blasphemie. Et bestia quam vidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut pedes vr̄si, & os eius sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam; & sedem suam, & potestatem magnam. Et vidi vnum de capitibus eius quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est. Et admiratio fuit in vniuersa terra post bestiam.

Et adorauerunt draconem, qui dedit potestatem bestie; & adorauerunt bestiam, dicentes: Quis similis bestie, & quis poterit pugnare cum ea? Et datum est ei os loquens magna & blasphemias, & data est ei potestas faciēdi menses quadragintaduos. Et aperuit os suum in conuicia ad deum, vt conuicijs afficeret nomē eius, & tabernaculum eius, & eos qui in celo habitant.

Et est datum illi bellum facere cum sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum & populum, & linguam, gentem, & adorabunt eam omnes qui inhabitant terram; * quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ agni/ qui occisus est ab origine mundi. Si quis habet aurem, audiat. Qui in captiuitatem ducit, in captiuitatem vadit; * qui gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia & fides sanctorum.

Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia agni, & loquebatur sicut draco. Et potestatem prioris bestie omnem facit in conspectu eius/ & facit terram / et inhabitantes in ea adorare bestiam primam/ cuius curata est plaga mortis. Et facit signa magna, vt etiam ignem faceret de celo descendere in terram in conspectu hominum. Et seducit habitantes in terra propter signa quæ data sunt illi, vt faceret in cōspectu bestie, dicēs habitantibus in terra, vt faciant imaginē bestie, quæ habet plagā gladij, et vixit.

Et daa

Infr. 20.

Gen. 9.

Mat. 26.

Et datum est illi, vt daret spiritum imagini bestię/et vt loquatur imago bestię, et faciet vt quicumq; nō adrauerint imaginem bestię, occidantur. Et facit omnes pulillos & magnos, & diuites, et pauperes, et liberos, & seruos accipere characterem in manu sua dextera, aut in frontibus suis. Et ne quis posset emere aut vendere, nisi qui habeat characterem, aut nomē bestię, aut numerum nominis eius. Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestię. Numerus enim hominis est, et numerus eius sexcēti sexagintasex.

CAPVT XIII.

¶ Quot sunt, & quales qui dicant carmina, messem Demetit angelica falce, botrumq; putat.

ET vidi/ & ecce agnus stans super mōtem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor milia habentia nomen patris eius scriptum in frontibus suis. Et audiui vocem de cælo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitruu magni: & vocē audiui citharædorū citharizantiū citharis suis. Et cātant quasi canticū nouum ante sedem, et ante quatuor animalia/ & seniores: et nemo poterat discere canticum, nisi illa cētum quadraginta quatuor milia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum quocunq; ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ deo & agno, et in ore eorū nō est inuentus dolus. Sine macula em sunt ante thronum dei.

Et vidi alterum angelum volantem per mediū cæli, habentem Euangelium æternum, vt euangelizaret habitantibus super terram, & omni genti, & tribui, et linguæ, et populo, dicentem magna voce: Timete deum, et date illi honorem, quia venit hora iudicii eius: *et adorate eum, qui fecit cælum et terram, mare et fontes aquarum.

Et alius angelus sequutus est, dicens: *Cecedit cecis

psal. 145.

Act. 14.

Esa. 21.

Hiere. 51. dit Babylon ciuitas illa magna, quia a vino irę fornicationis suę potauit oēs gentes. Et tertius angelus se
 Infr. 2. 18. quitus est illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterē in fronte sua, aut in manu sua, & hic bibet de vino irę dei, quod mixtum est mero in calice irę ipsius. Et cruciabitur igne et sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum agni. * Et fumus tormenti eorum ascendit in secula seculorum. Nec habent requiem die ac nocte, qui adorant bestiam, & imaginem eius; & si quis acceperit characterem nominis eius. Hic patientia sanctorum est. Hic qui custodiunt mandata & fidem IESU.

Sup. 9.
 Infr. 19.

Et audiui vocem de cęlo, dicentē mihi: Scribe: Beati mortui, qui in domino moriuntur, amodo etiam dicit spiritus, vt requiescant a laboribus suis: sed opera illorum sequuntur illos. Et vidi, et ecce nubem candidam & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam aureā / & in manu sua falcem acutam.

Ioel. 3.

Et alius angelus exiuit de templo / clamans voce magna ad sedentem super nubem: * Mitte falcem tuam & mete: quia venit tibi hora / vt metas, quoniā aruit messis terrę. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra.

Et alius angelus exiuit de templo, quod est in cęlo, habens & ipse falcem acutam. Et alius angelus exiuit de altari, qui habebat potestatem supra ignem, & clamauit voce magna ad eū qui habebat falcem acutā, dicens: Mitte falcem tuam acutam / & vindemia botros terrę: quoniam maturę sunt vixę eius. Et misit angelus falcem suā acutam in terrā, & vindemiauit vineā terrę: & misit in lacū irę dei magnū, & calcatus est lacus extra ciuitatē, & exiuit sanguis de lacu vsq; ad frenos equorū per stadia mille sexcenta. CAP. XV.

¶ Recluso templo recitantur cantica Mosi

Et septem phialas ira cruenta replet.

ET vidi aliud signum in cælo magnum & mirabile, angelos septem, habentes plagas septē nouissimas: quoniam in illis consummata est ira dei. Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igni, & eos qui victoriam reportabant de bestia, & de imagine eius, & de numero nominis eius, stantes super mare vitreum, habentes citharas dei, & cantant canticum Mosi serui dei, & canticum agni, dicentes: Magna & mirabilia sunt opera tua domine deus omnipotēs: iustitiae & verae sunt viæ tuæ rex sanctorum. * Quis non timebit domine, & magnificabit nomen tuum: Quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient & adorabunt in conspectu tuo; quoniam iudicia tua manifestata sunt. Hierem. 10.

Et post hæc vidi, & ecce apertum est templū tabernaculi testimonij in cælo: & exierunt septem angeli, habentes septem plagas, de templo, vestiti lino mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis. Et vnum ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas plenas iracundiæ dei viuētis in secula seculorum. Et impletum est templum fumo a maiestate dei, & de virtute eius: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septē angelorum. CAP. XVI.

¶ Stillant hæc in terram, pōtum, fluium, aera, solem, Eufratem, inq; thronum, bestia saua tuum.

ET audiui vocē magnā de templo, dicentē septē angelis: Ite effundite septem phialas iræ dei in terram. Et abiit primus angelus, & effudit phialam suā in terram, & factum est vulnus malū ac noxiū in homines, qui habebāt characterem bestiae, & in eos qui adorabant imaginem eius.

Et secundus angelus effudit phialā suā in mare, et factus

est sanguis tanquam mortui, & omnis anima viuens mortua est in mari.

Et tertius angelus effudit phialam suam in flumina & in fontes aquarum, & factę sunt sanguis. Et audiui angelum dicentę: iustus es domine, qui es, & qui eras; & sanctus, quia hæc iudicasti, quia sanguinē sanctorum & prophetarum effuderunt, & sanguinē eis dedisti bibere. Digni enim sunt. Et audiui alterum dicentem: Etiā dñe deus omnipotens, vera & iusta iudicia tua.

Et quartus angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu affligere homines per ignem. Et æstuauerunt homines æstu magno, & blasphemauerunt nomen dei habētis potestātē super has plagas; neque egerūt scelerū pœnitētiam, vt darent illi gloriam.

Et quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestię, et factum est regnum eius tenebrosum, & cōmanducauerunt linguas suas præ dolore, & conuicijs affecerunt deum cœli præ doloribus suis, & vlceribus suis: nec respuerunt ab operibus suis.

Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten, & siccata est aqua, vt præpararetur via regum ab ortu solis. Et vidi ex ore draconis, & ex ore bestię, & ex ore pseudoprophetę exire spiritus tres immundos in modum ranarum. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, vt procedant ad reges totius terrę, ad cōgregādum illos in prælium diei illius magni dei omnipotentis.

Mat. 24. *Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, & custodit
Luc. 12. vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius. Et cōgregauit illos in locū, qui vocat Hæbraice Armageddon.

Et septimus angelus effudit phialā suā in aerem. Et exiuit vox magna de cœlo a throno, dicens: Factū est. Et facta sunt fulgura & voces, et tonitrua, & terræ motus factus est magnus; qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt

nes fuerunt super terram; talis terræmotus, adeo magnus. Et facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentium ceciderunt. Et Babylon magna venit in memoriam ante deum, vt daret illi calicē vini indignationis iræ suæ. Omnis insula fugit, & montes nō sunt inuenti. Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines, et blasphemauerunt deum homines propter plagā grandinis, quoniam magna facta est plaga eius vehementer.

CAPVT XVII.

¶ Tendit cum populo reges tentare genitrix

Spurciæ, retinens aurea pocla manu.

ET venit vnus de septem angelis, qui habebant septem phialas, & loquutus est mecum, dicens mihi: Veni ostendam tibi damnationem meretricis magnæ; quæ sedet super aquas multas, cum qua scortati sunt reges terræ: & inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis eius.

Et abstulit me spiritus in desertum. Et vidi mulierē sedentem super bestiam coccinam plenam nominibus maledicentiæ, habentem capita septē, & cornua decē. Et mulier erat circumdata purpura & coccino, et inaurata auro et lapide precioso: et margaritis; habēs poculū aureū in manu sua plenū abominationibus & immūdiā libidinis suæ. Et in frōte eius nomen scriptū mysteriū: Babylo magna mater scortationū: et abominationum terræ.

Et vidi mulierē ebrīā de sanguine scōrōrū: & de sanguine martyrū Iesu, & miratus sum cū viderē illā: ad miratiōe magna. Et dixit mihi angel⁹. Quare miraris Ego dicā tibi mysteriū: mulieris, & bestię quæ portat eā: quæ habet capita septē: et cornua decē. Bestia quā vidisti fuit et nō est, et ascēsurā est de abyssō, et in interitū ibit, et mirabunt inhabitātes terrā. Quā noīa scripta nō sunt in libro vitæ, a cōdito mūdo, vidētes bestia: quæ erat et nō est. Et hic est mens, quæ habet sapientiā.

Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt. Quinq; ceciderunt, vnus est, et alius nondum venit. Et cum venerit, oportet illum breue tempus manere. Et bestia quæ erat, & nõ est, & ipse octauus est, & de septem est, & in interitum vadit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges vna hora accipient cum bestia. Hi vnum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestię tradent. Hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos: quoniam dominus dominorum est, & rex regum: & qui cum illo sunt vocati, & electi, & fideles.

1. Tim. 6.
Infra. 19.

Et dicit mihi: A quæ quas vidisti, vbi meretrix sedet populi sunt & turbę, & gentes, & linguę. Et decem cornua quæ vidisti in bestia, hi odio prosequuntur meretricem, & desolatam facient illam & nudam, & carnes eius comedent, & ipsam igne concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum, vt faciant quod placitum est illi, vt vnã faciant voluntatem, vt dent regnum suum bestię, donec consummetur verba dei. Et mulier quã vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

CAPVT. XVIII.

Vobis quod simplum dedit / illi reddite duplum.
Luctus sit tantus, gloria quanta fuit.

ET post hæc vidi alium angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est a gloria eius. Et exclamauit per fortitudinem vocem magna, dicens. * Cecidit, cecidit Babilon magna, & facta est habitatio demoniorum / & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immunde & inuisę: quia de vino irę scortationis eius biberunt omnes gentes. Et reges terre cum illa scortati sunt, & mercatores terre de virtute deliciarum eius diuites facti sunt.

Esa. 21.

Hiere. 51.

Supra. 14.

Et audiui aliam vocem de cœlo dicentem: Exite de illa populus meus, ne participes sitis delictorum eius & de plagis eius eius ne accipiatis, Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cœlum, & recordatus est deus iniquitatum eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis, & duplicate ei duplicia secundum opera eius. In poculo quo miscuit, miscete illi duplum. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit: tantum miscete illi tormentum & luctum, quia in corde suo dicit: *Sedeo Esa. 47. regina, & vidua non sum, & luctum non videbo. Ideo in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne cōburetur: quia fortis est dominus deus qui iudicabit illam.

Et flebunt illam, & plangent se super illa reges terræ, qui cum illa scortati sunt, & in delicijs vixerunt, cum viderint fumum incendij eius, longe stantes propter timorem tormenti eius, dicentes. *Væ væ ciuitas illa Hiere. 51. magna Babylon, ciuitas illa fortis, quoniam in vna hora venit iudicium tuum.

Et negociatores terræ flent & lugent super illa: quoniam merces eorum nemo emit amplius, merces auri & argenti, & lapides preciosi, neque margaritæ, & byssus, & purpuræ, & cocci, & omne lignum thymum, & omne vas eburneum, & omne vas de ligno preciosissimo, & ære, & ferro, & marmore, & cinamomum, & odoramentum, & vnguentum, & thus, & vinum, & oleum, & similam, & triticum, & iumenta, et oues, & equorum, & rharum, & mancipiorum, & animas hominum. Et poma desiderij animæ tuæ discesserunt a te, & amplius illa iam non inuenies.

Mercatores horum qui diuites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormenti eius, flentes ac lugentes, & dicentes: *Væ væ ciuitas illa magna Hiere. 51. quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide precioso, & margaritis.

qm̄ vna hora destitutæ sunt tate diuitie, et om̄is guberna-
tor; et omnis in nauibus versantiū turba, et nauitæ,
& qui in mari operantur, lōge steterunt: & clamauerūt
videntes fumum incendij eius, dicentes: Quæ similis
ciuitati huic magnæ? Et miserunt puluerem super ca-
pita sua, & clamauerunt flentes & lugentes, dicentes:
Væ væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt om-
nes qui habebant naues in mari de precijs eius, quoniam
am vna hora desolata est. Exulta super eam cælum, &
sancti apostoli & prophetæ, quoniam iudicauit deus
iudicium vestrum de illa.

Et sustulit vnus angelus fortis lapidem quasi mola-
rem magnum, & misit in mare, dicens: *Hoc impetu
mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltra iam non
inuenietur. Et vox citharedorum & musicorū, & ti-
bia canentium, & tuba non audietur in te amplius: &
omnis artifex, cuiuscunq; artis non inuenietur in te
amplius. Et vox molæ nō audiet in te amplius: & lux
lucernæ non lucebit in te amplius: & vox sponsi & spō-
sæ non audietur post hac in te: quia mercatores tui er-
rant principes terræ: quia in veneficijs tuis errauerūt
omnes gentes: & in ea sanguis prophetarū & sanctorū
inuentus est, & om̄i qui interfecti sunt in terra.

CAPVT XIX.

¶ Altum alleluia cælestis concrepat aula

Agno etenim est summi cœna parata dei.

Post hæc audiui quasi vocem magnā turbem mila-
tē in cælo dicentis: Alleluia, salus & honor &
gloria et virtus domino deo nostro est, quia ue-
ra & iusta iudicia eius: quia iudicauit de meretrice

Supra. 6. magna: *quæ corrupit terram prostitutione sui, & vi-
dicauit sanguinem seruorum suorum de eius manu.

Sup. 9. 14. Et iterum dixerunt alleluia. *Et fumus ascendit in
secula seculorum. Et ceciderunt viginti quatuor senio-
res, & quatuor animalia; & adorauerunt deum seden-
tem su

tem super thronum, dicentes: Amen, alleluia. Et vox de throno exiit, dicens: Laudem dicite deo nostro omnes sancti eius, & qui timetis eum pusilli et magni.

Et audiui vocem turbę multę, & sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: alleluia, quoniam regnavit dominus deus noster omnipotens. Gaudeamus & exulemus, & demus gloriam ei; quia venerunt nuptię agni, & vxor eius preparavit se. Et datum est illi, vt cooperiat se byssino puro & splendido. Byssinũ em iustificatio nes sunt sanctorum; Et dicit mihi: Scribe, * Beati qui ad cęnam nuptiarum agni vocati sunt. Et dicit mihi: Mat. 22.
Luc. 14. Hęc verba dei vera sunt. Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum. Et dicit mihi: * Vide ne feceris, con- Inf. 22. seruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testi monium Iesu. Deum adora. Testimonium enim Iesu est spiritus prophetię.

Et vidi cęlum apertum, et ecce equus albus, et qui sedebat super eum vocabatur fidelis & verax, & per iusticiam iudicat & pugnat. * Oculi autem eius sicut Sup. 1. 2. flamma ignis, et in capite eius diademata multa, habēs nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse. * Et ve- Esa. 63. stitus erat veste tincta sanguine. Et vocatur nomē eius sermo dei. Et exercitus qui sunt in cęlo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mũdo; * & Supra. 1. ex ore eius procedit gladius ex vtraq; parte acutus, vt eo percutiat gentes. * Et ipse reget eas virga ferrea, & Psal. 2. ipse calcat torcular vini furoris, et irę dei omnipotētis Supra. 2. Et habet in vestimento & in fęmore suo nomen scri ptum. * Rex regũ, & dominus dominantium. 1. Tim. 6.

Et vidi vnũ angelum stantē in sole, & clamauit vo- Supr. 17. ce magna, dicens omnibus auibus, quę volabant per medium cęli: Venite & congregamini ad cęnam ma gni dei, vt edatis carnes regũ, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedētium in

ipsis, & carnes omnium liberorum, ac seruatorum, & pusillorum ac magnorum. Et vidi bestiam & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prelium cum illo qui sedebat in equo, et cum exercitu eius.

Et apprehensa est bestia, & cum illa pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, in quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestie, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui coniecti sunt hi duo in stagnum ignis ardens sulphure: & cæteri occisi sunt gladio sedentis super equum, qui procedit ex ore ipsius, & omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.

CAPVT XX.

Bestia dat pœnam, pœnam dant pseudoprophetae. Dant & defunctos, mors, mare, Discipulos suos.

Et vidi angelum descendente de caelo, habente clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligauit eum per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit eum: & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes, donec consummarentur mille anni. Et post hoc oportet illum solui modico tempore.

Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudicium datum est illis: & animas decollatorum propter testimonium Iesu, & propter sermonem dei; & qui non adorauerunt bestiam, neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus suis, aut in manibus suis: & vixerunt, & regnauerunt cum CHRISTO mille annis. Cæteri vero mortuorum non reuixerunt, donec consummaretur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus et sanctus qui habet partem in resurrectione prima. In his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes dei & Christi, & regnabunt cum illo mille annis.

Et cum consummati fuerint mille anni, soluet satanas de carcere suo, & exhibit vt seducat gentes, quæ sunt super

super quatuor angulos terræ Gog et Magog, vt cōgre-
get eos in præliū quorū numerus est sicut arena maris
& ascenderūt sup latitudinē terræ, & circumierunt ca-
stra sanctorū & ciuitatē dilectam. Et descendit ignis a
deo de cælo, & deuorauit eos; & diabolus q̄ seducebat
eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi et be-
stia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in
secula seculorum.

Et vidi thronū magnū candidū & sedentē sup eū: a
cuius cōspectu fugit terra & cælū, & locus nō est inuē-
tus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stātes in
cōspectu dei; & libri aperti sunt, & alius liber apertus
est qui est vitæ, et iudicati sunt mortui ex his, quæ scri-
pta erāt in libris secundū opera ipsorū; & dedit mare
mortuos, qui in eo erant, & mors & infernus dederūt
eos, qui in ipsis erant mortuos, et iudicatum est de sin-
gulis secundum opera ipsorum. Et infernus & mors
coniecti sunt in stagnum ignis. Hęc est mors secunda.
Et qui non inuētus est in libro vitæ scriptus, cōiectus
est in stagnum ignis.

CAPVT XXI.

¶ Cælū aliud. cū terra alia, lachrymisq̄ piorum,

Absterfis Hiēru, cernitur inde Salem.

E* T vidi cælum nouū, & terrā nouā. Primum Esa. 65.
em̄ cælū. & prima terra abiit, & mare iā nō est. 2. petri. 3
Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatē Hierusalē
nouam descendentem de cælo, a deo paratam sicut spō-
sam ornatā viro suo. Et audiui vocē magnam de thro-
no, dicentem; Ecce tabernaculum dei cum hominibus
& habitabit cum eis; & ipsi populi eius erunt, & ip-
se deus cum eis erit eorum deus. * Et abstersurus est Esa. 25
deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Et mors Supra. 7
vltra non erit, neque luctus, neque clamor; neque
dolor erit vltra, quia prima abierunt. Et dixit qui sede Esa. 45
bat in throno; * Ecce noua facio omnia. Et dixit mihi; 2. Cor. 5

L. ij.

Scribe, quia hæc verba fidelia sunt & vera,

Esa. 44. Et dixit mihi: Factum est. * Ego sum alpha & O,
Infr. 22. initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ viue
gratis. Qui vicerit, possidebit omnia, & ero illi deus,
& ipse erit mihi filius. Timidis autem & incredulis,
& execratis; & homicidis, et scortatoribus, et veneficis,
et idololâtris, & omnibus mendacibus pars illorū
erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors
secunda,

Et venit ad me vnus de septem angelis habentibus
septem phialas plenas septem plagis nouissimis: et lo-
quutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi spō-
sam vxorem agni. Et sustulit me spiritu in montē ma-
gnū & altū, & ostendit mihi ciuitatem magnam,
sanctam Hierusalem, descendentem de cælo a deo, habē-
tē claritatē dei. Et lumen eius simile lapidi pre-
ciosissimo, tanquam lapidi iaspidi crystallizati; & ha-
bebat murū magnū & altū, habentē portas duode-
cim: & in portis angelos duodecim; & nomina inscri-
pta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Isa-
rael. Ab Oriente portæ tres, ab Aquilone portæ tres,
ab Austro porte tres, ab Occasu portæ tres: & murus
ciuitatis habens fundamēta duodecim, & in ipsis duo-
decim nomina duodecim apostolorū agni.

Et qui loquebatur mecum habebat mensuram arūdi-
neam auream, vt metiretur ciuitatem & portas eius,
& murum eius. Et ciuitas in quadro posita est, & lon-
gitudō eius tanta est, quāta et latitudo; et mensus est
ciuitatem de arūdine aurea per stadia duodecim milia:
& lōgitudō, & altitudo, et latitudo eius æqualia sunt.
Et mensus est murū eius cētum quadraginta quatuor
cubitorum, mensura hominis, quæ est angeli. Et erat
structura muri eius ex iaspide, ipsa vero ciuitas aurū
mundum, similis vitro mundo, & fundamenta muri
ciuitatis omni lapide precioso ornata. Fundamentum
primum,

primum, iaspis secundum, sapphirus: tertium, calcet
donius: quartū, smaragdus, quintū sardonix: sextū,
sardius: septimū: chrysolitus: octauū, berillus: nonū,
topazius: decimū: chrysoprasus: vndecimū, hyacin-
thus: duodecimum, amethystus. Et duodecim portæ,
duodecim margaritæ sunt, per singulas, et singule por-
tæ singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mun-
dum, tanq̄ vitrum perlucidum.

Et templum non vidi in ea. Dominus em̄ deus om-
nipotens templum illius est, & agnus. * Et ciuitas nō Esa. 60,
eget sole neq; luna, vt luceant in ea. Nam claritas dei
illuminauit eam, & lucerna eius est agnus: Et ambula-
bunt gentes, quæ seruatę fuerūt in lumine eius, & re- ibidem.
ges terre afferent gloriam suam in illam. * Et portæ ei-
us non claudentur per diem. Nox enim non erit illic.
Non intrabit in eam aliquid quod inquinat, aut abo-
minationem facit, & mendacium: nisi qui scripti sunt
in libro vitę agni.

CAPVT XXII.

¶ De ligno vitę, carpuntur poma salutis.

Viuus perpetuas, dat quoq; riuus aquas.

ET ostendit mihi purum fluuiū aque viue splē-
didum tanquam crystallum, procedētem de se-
dedei & agni. In medio plateę eius, & ex vtraq;
parte fluminis lignum vitę, afferens fructus duode-
cim, per menses singulos reddens fructum suum, & Gal. 3.
folia ligni ad sanitatem gentiū. * Et omne maledictū
nō erit amplius, sed sedes dei & agni in illa erūt: & ser-
ui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomē
eius in frontibus suis. * Et nox ultra nō erit: & nō egēt Esa. 60
lumine lucernæ: neq; lumine solis, quoniam dominus
deus illuminat illos: & regnabūt in secula seculorū.

Et dixit mihi: hæc verba fidelia sunt: & vera. Et dñs
deus sanctorū prophetarū misit angelū suū ostendere
seruis suis, quæ oportet fieri cito. Et ecce venio veloci

Supra. 1. ter. * Beatus qui custodit verba prophetie libri huius:
 Et ego Ioannes, qui audiui & vidi hæc. Et postquam
 Sup. 19. audissem & vidissem, cecidi, vt adorarem ante pedes
 angeli, qui mihi hæc ostendebat. Et dicit mihi: * Vide
 ne feceris, conseruus enim tuus sum / & fratrum tuorum
 prophetarum, et eorum qui seruant verba pro-
 phetia libri huius. Deum adora.

Et dicit mihi: Ne ob signaueris verba prophetiae li-
 bri huius. Tempus enim prope est. Qui nocet, noceat
 adhuc. & qui sordidus est, sordescat adhuc: & qui ius-
 tus est iustificetur adhuc: et sanctus sanctificetur ad-
 Es. 44. huc: et ecce venio cito, & merces mea mecum est, vt red-
 dam unicuique vt opus illius erit. * Ego sum alpha & O,
 primus & nouissimus, principium & finis. Beati qui
 seruant mandata illius, vt sit potestas eorum in ligno
 vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris autem
 canes & venefici, & impudici, & homicida, & idolis
 seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium.

Ego Iesus misi angelum meum, vt testificaretur vo-
 bis hæc in ecclesijs: ego sum radix & genus David / stel-
 la splendida & matutina. Et spiritus & sponsa dicunt,
 veni: & qui audit, dicat, veni. * Et qui sitit veniat: &
 Es. 55. Ioan. 7. prou. 5. qui vult, accipit aquam vitæ gratis.

Contestor enim omni audienti verba prophetia li-
 bri huius, Si quis apposuerit ad hæc, apponet deus su-
 per illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis dimi-
 nuerit de verbis libri prophetie huius, auferet deus partem
 eius e libro vitæ, & a ciuitate sancta, et ex his que scri-
 pta sunt in libro isto. Dicit qui testimonium perhibet
 istorum. Etiam venio cito. Amen, etiam: veni domine
 Iesu. Gratia domini nostri Iesu Christi cum omni-
 bus vobis, Amen.

¶ Noui testamenti totius per Des. Erasmus
 Roterodamum, nouissime recogniti, finis.

INDEX

EPISTOLARVM ET EVANGELIORVM quę veteri & nouo testamento excerpta in templis dominicis & alijs festis diebus leguntur, iuxta consuetudinem ecclesię Parisiensis et Romanę. In quo animaduerte signatum Epistolę aut Euangelij principium tantum: & subinde quod finem illorum consequitur. Pręterea R literam (quę Vsum Romanum significat) Epistolę aut Euangelio prępositā esse, quādo non conueniunt.

ADVENTVS

¶ Dominica prima.

Epistola. Pręsertim, cum tempus. Vsq; ad finem capitulis. Roma. 13.

Euangelium. Et cum appropinquassent. Et cum intrasset. Matth. 21.

¶ Dominica secunda.

Epistola. Nam quęcunq; pręscripta sunt. Certus sum autem. Roma. 15.

Euangelium. Et erunt signa in sole. Attendite autem Luc. 21. R. Ioannes autem cum audisset. Matth. 11.

¶ Dominica tertia.

Epistola. Sic nos existimet homo. Hęc autem fratres. 1. Corin. 4. R. Gaudete in domino semper. Philip. 4.

Euangelium. Ioannes autem cum audisset. Amen dico vobis. Matth. 11. R. Et hoc est testimonium quando miserunt ludęi. Ioannis. 1.

Feria quarta quatuor temporum

Epi. Et erit in nouissimis diebus. Proiecisti em̄. Esa. 7.

Item. Episto. Et adiecit dominus loqui. Quia antequā sciat. Esa. 7.

Euangelij. In mense autem sexto missus. Exurgens autem. Luca. 1.

Feria sexta.

L.iiii.

I N D E X

Episto. Egredietur virga. Habitabit lupus cum agno
Esaia. 11.

Euange. Exurgens autem Maria. Quia respexit huius
milita. Luce. 1

Sabbato.

Epi. Clamabunt enim ad dominum. In die illa. Esa. 19.

Item epi. Laetabitur deserta. Incubilibus. Esa. 35.

Item episto. Super montem excelsum. Quis mensus est. Esa. 40.

Item episto. Haec dicit dominus Christo meo Cyro.
Vae qui contradicit. Esa. 45.

Item epi. Angelus autem domini. Confite domino. Danie. 3. Item.

Episto. Rogamus autem vos fratres Cuius est aduentus
secundum operationem. 2. Thess. 2.

Euange. Anno quintodecimo. Dicebat ergo ad tur-
bas. Luca. 3.

Dominica. iiii.

Episto. Gaudete in domino semper. De cetero fratres.
Philip. 4. R. Sic nos existimet. 1. Corin. 4.

Euange. Et hoc est testimonium quando miserunt Iu-
dæi. Altera die vidit Ioannes Iesum. Ioannis. 1. R. An-
no quintodecimo. Luca. 3

NATALIS DOMINI

¶ In vigilia.

Epi. Propter Sion non tacebo. Habitabit enim iuuenis.
Esa. 62. Item. Episto. Paulus servus Christi Iesu. Om-
nibus qui sunt Romæ. Roma. 1.

Euange. Cum enim mater eius desponsa. Hoc autem
totum. Matth. 1

In galli cantu

Epi. Populi gentium qui ambulabunt. Zelus domini. Esa. 9. Item

Episto. Apparuit enim gratia. Nemo te contemnat.
Ad Titum. 2.

Euange. Factum est autem in diebus illis. Exiit edictum
Factum est. Luc. 2

In aurora

Episto.

I N D E X

Epi. Spi. dñi sup me; Tu aut vocabe. Esa. 61. et. 62. Itē.
Episto. At postquam bonitas. Indubitatus sermo. Fi-
delis sermo est. Ad, Titum. 3.

Euange. Et factum est; vt discesserūt ab eis angeli. Et
postquam. Luce. 2.

In die ad magnam missam.

Epi. Propter hoc sciet popul⁹. Recedite recedite. Esa. 52
Itē Episto. Deus olim multiphariam. Ad quem autē
angelorum. Heb. 1.

Euange. In principio erat sermo. Ioannes testimoniū.
Ioannis. 1.

In die sancti stephani.

Episto. Stephanus autem plenus gratia. Saulus au-
tem. Actū. 6.

Euange. Ideo ecce ego mitto ad vos, ad finem vsq; ca-
pitis. Matth. 23.

In die sancti Ioannis Euangelistæ.

Episto. Qui timet deum faciet. Hoies stulti. Eccle. 15.

Euan. Sequere me. Sunt autem. Ioannis. 21.

In die sanctorum Innocentium.

Episto. Et vidi; & ecce agnus. Et vidi alterum angelū
Apocalip. 14.

Euan. Digressis autem illis, ecce angelus, Defūcto au-
tem. Matth. 2

¶ Dominica intra octauas natalis domini.

Episto. Dico autem; quamdiu. Sed tunc quidē. Gal. 4:

Euan. Et erat pater eius & mater. Et ibant parentes.
Luce. 2.

In circuncisione domini.

Episto. Apparuit enim gratia. Nemo te contemnat.
Ad Titum. 2.

Euan. Et postquam cōsummati sunt dies octo. Et post
quam impleti sunt. Luc. 2.

In epiphania domini.

Episto. Surge. illuminare. Omne pecus. Esa. 60.

I N D E X

Euan. Cum autem natus esset Iesus, Digressis autem illis, Matth. 2.

¶ Dominica intra octauas Epiphaniæ.

Episto. Obsecro igitur vos fratres, sed tamen habentes dona, Rom. 12.

Euan. Et cum factus esset annorum &c., ad finem vsque capitis, Luc. 2.

¶ Dominica prima post octauas,
Epiphaniæ.

Episto. Sed tamen habentes dona. Ne sitis arrogantes, Roma. 12.

Euangelium. Et die tertia nuptiæ. Post hæc descendit, Ioannis. 2.

¶ Dominica secunda post octauas,
Epiphaniæ.

Epistola. Ne sitis arrogantes &c., vsq; ad finem capitatis, Rom. 12.

Euangeli. Cum autem descendisset, Cum autem introisset, Matth. 8.

¶ Dominica tertia post octauas
Epiphaniæ.

Episto. Nemini quicquam debeatis, Præsertim, Ro. 13.

Euangeli. Et cum esset ingressus nauem, Et cum venisset, Matth. 8.

¶ Dominica quarta post octauas
Epiphaniæ.

Episto. Sitis ergo induti, Mulieres, Colof. 3.

Euange. Assimilatum est regnum cælorum homini seminanti, Aliam parabolam, Matth. 13.

¶ Dominica in septuagesima

Episto. Nescitis quod ij qui in stadio, sed plures illorum non approbavit deus, 1. Corin. 9. & 10.

Euang. Iam simile est enim regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo statim diluculo, et ascendens, Matth. 20.

Dominicæ

INDEX

¶ Dominica in sexagesima

Epist. Libenter enim suffertis. Quam ob rem placeo.
2. Corinth. 12 & 12

Euan. Cum autem turba plurima conueniret. Nemo
autem lucernam. Luc. 8

¶ Dominica in quinquagesima

Epi. Si linguis hominum loquar &c. ad finem vsq; ca
pitis. 1 Corinth. 13

Euang. Assumpsit autem Iesus duodecim, vsq; ad fi
nem capitis. Luc. 18

Feria quarta cinerum

Epist. Nunc ergo, dicit dominus, cōuertimini. Et eum
qui ab aquilone. Ioelis. 2

Euang. Porro cum ieiunaueritis. Lucerna corporis.
Matth. 6

Feria quinta in capite ieiunij.

Epist. In diebus illis egrotauit Ezechias. Hoc autē tibi
erit. Esa. 38

Euang. Porro cum ingressus fuisset Iesus. Et cum ves
nisset Iesus in domum. Matth. 8

Feria sexta in capite ieiunij

Epist. Clama, ne cesses. Si abstuleris. Esa. 58

Euan. Audistis quod dictum sit. Diliges proximum
Et cum oraueris. Matth. 5. 6

Sabbato in capite ieiunij

Epist. Si abstuleris de medio tui. &c. vsq; ad finem ca
pitis. Esa. 58

Euan. Et cum vespera aduenisset, ad finem vsq; capi
tis. Marci 6

¶ Dominica prima in quadragesima

Epist. Quin & adiuuantes obsecramus. Os nostrum
2 Corinth. 6

Euang. Tunc Iesus subductus fuit. Cum autem au
disset Iesus. Matth. 4

Feria secunda

INDEX.

Epistola. Ecce ego ipse super past. Vos autem greges.
Ezech. 34.

Euang. Cum autem venerit filius &c. ad finem vsque
capitis Matth. 25.

Feria tertia.

Epi. Querite dominum dum. Quia in leticia. Esai. 55.
Euang. Et cum intrasset Iesus Hierosolymam. Mane
autem reuertens. Matth. 21.

Feria quarta.

Epi. Ascende ad me in montem, ad capitis finem vsq;
Exodi. 24.

Euang. Tunc interrogauerunt eum quidam de scribis
&c. vsq; ad finem capitis. Matth. 12.

Feria quinta

Epi. Queso domine deus cœli fortis magne &c. vsque
ad finem capitis. Neemia. 1. R. Et factus est sermo do-
mini ad me. Quod si genuerit filium. Ezech. 18.

Euang. Et digressus illinc Iesus. Et progressus illinc Ie-
sus. Matth. 15.

Feria sexta.

Epistola. Anima quæ peccauerit. Et dicunt filij Israel
Ezechie. 18.

Euang. Post hæc erat dies festus. Ac propterea perse-
quebantur. Ioan. 5.

Sabbato

Epist. Respice de sanctuario tuo &c. vsq; ad capitis fi-
nem. Deut. 26. Item epist. Si custodieritis mandata. En
propono in conspectu. Deut. 10. Item epist. Bene faciat
nobis deus. Et nunc hic sumus. 1. Macha. 1. Item epist.
miserere nostri deus omnium. In ira flammæ. Eccli. 36
Itē ept. Rogamus autē vos fratres, corripite inquietos
Fidelis est qui vocauit vos. 1. Thess 5.

Euang. Et post dies sex assumit. Et interrogauerunt.
Matth. 17.

¶ Dominica secunda in quadragesima

INDEX

Epist. Quod superest igitur fratres. Proinde & reijcit
1. Theff. 4.

Euang. vt in præcedente sabbato

Feria secunda.

epi. Et nunc domine deus noster qui eduxisti. Cunque
adhuc loqueretur. Danielis. 9.

Euang. Ego vado, et quæretis me. Hęc illo loquēte. Io. 8.

Feria tertia

epi. Surge, & vade in Sareptam. Factum est autē post
verba. 3. Regum. 17.

Euange. Tunc Iesus locutus est ad. Væ vobis scribæ.
Matth. 23.

Feria quarta

epi. Domine deus rex omnipotens. Omnis quoq; Isa
rael. Hester. 23.

Euang. Et ascendens Iesus Hierosolymam. Et egrediens
tibus illis ab Hierico. Matth. 20.

Feria quinta

epi. Maledictus homo qui confidit. Perdix fouit que
non. Hiere. 17.

Euang. Homo quidam erat diues, & induebatur ad ca
pitis finem vsq; Luc. 16.

Feria sexta

epi. Dixit Ioseph fratribus suis. Cōfestim igit. Gen. 37

Euang. Homo quidam erat paterfamilias &c. vsq; ad
22. capi. principium, Matth. 21.

Sabbato

epi. Quod cū audisset Rebecca. Viues gladio. Gen. 27.

Euang. Homo quidam habuit duos filios &c. vsq; ad
finem capitis. Luc. 15.

¶ Dominica tertia in quadragesima

epi. Estote imitatores mei. Probantes quid sit. ephe. 5.

Euang. Et erat eijciens dæmonium, & illud. Turbis aus
tem condensantibus se. Luc. 11.

Feria secunda.

I N D E X

Epi. Naamā princeps militiae regis. Obsecro. 4. Reg. 5.
 Euan. Omnino dicetis mihi hanc similitudinē, Et descendit in Capernaum. Luc. 4.

Feria tertia.

Epi. Mulier autem quaedam de vxoribus. Facta est autem quaedam. 4. Reg. 4.

Euan. Porro si pecauerit in te. Ideo assimilatum est regnum caelorum. Matth. 18.

Feria quarta

Epi. Honora patrem tuum et matrem. Veniam ad te Exod. 20
 Euan. Tunc accedunt ad eum. Et digressus ilinc Iesus Matth. 15.

Feria quinta

Epi. Verbum quod factum est ad Hieremiam. Ecce vos confiditis. Hiere. 7.

Euangelium. Cum surrexisset autem Iesus de synagoga. &c. usque ad principium quinti capituli. Luc. 4.

Feria sexta

Epi. Cumque indigeret aqua populo. Misit interea. Nu. 20
 Euan. Venit ergo in ciuitatem Samariae. Post duos autem dies. Ioan. 4.

Sabbato.

Epi. Et erat vir habitans in Babilone. Helchias autem Danielis. 3.

Euan. Iesus autem perrexit in montem oliuarum. Iterum ergo Iesus locutus. Ioan. 8.

¶ Dominica quarta in quadragesima

Epi. Scriptum est enim. Quod &c. ad finem usque capituli. Galat. 4.

Euan. Post haec abiit Iesus. Iesus ergo cum cognouisset. Ioan. 6.

Feria secunda.

Epi. Tunc venerunt duae mulieres meretrices. &c. usque ad. 4. caput. 3. reg. 3.

I N D E X

Euan. Et in propinquo erat pascha, vsq; ad tertium cap. Ioan. 2.

Feria tertia

Epi. Vade et descende. Et reuersus est Moyses. Exo. 32

Euan. Cum autem dimidium festi peractū esset. Christus autem cum venerit. Ioan. 7.

Feria quarta.

Epi. Et sanctificabo nomen meum. Et saluabo vos ex vni. Ezech. 36.

Euan. Et præteriens Iesus. Et dicit ei Iesus. Ioan. 9.

Feria quinta

Epi. Profecta est igitur, et venit ad virum dei. Erat autem fames. 4. Reg. 4.

Euan. Et factum est deinceps ibat Iesus. Et exijt hic rumor. Luc. 17.

Feria sexta

Epi. Factum est autem post hæc verba, ægrotauit &c vsq; ad finem capitis. 3. Reg. 17.

Euan. Ægrotabat autem quidam. Quidam autem ex ipsis. Ioan. 11.

Sabbato.

Epi. In tempore placito exaudiui. Ecce in manibus meis semper. Esa. 49.

Euan. Ego sum lux mūdi. Dixit ergo iterū eis. Ioan. 8

¶ Dominica in passione

Epi. At Christus accedens pontifex. Vbi enim testamentum. Hebr. 9

Euan. Quis ex vobis arguit me de peccato? vsq; ad finem capitis. Ioan. 8.

Feria secunda

Epi. Et factum est verbum domini ad Ionam secundo &c. ad finem vsq; capitis. Ione. 3.

Euan. Audierunt pharisæi turbam. Nondum enim erat spiritus. Ioan. 7.

Feria tertia

I N D E X

Episto. Quod cum audissent Babilonij &c. vsq; ad finem capituli. Danielis. 14.

Euan. Versabatur Iesus post hæc. Cum autem iam dimidium festi peractum esset. Ioan. 7.

Feria. iiii.

Epi. Nō facies furtū. Leges meas custodite. Leuit. 19.
Euan. Facta sunt autem Encœnia. Quærebant iterū eum. Ioan. 10.

Feria. v.

Epi. Ne, quæsimus, tradas. Et non cessabant Daniel. 3.
Euan. Rogabat autē illum quidam e pharisæis. &c. vsq; ad octauum caput. Lucæ. 7.

Feria. vi.

Epi. Dñe oēs qui te derel. Hæc dicit dñs. Hier. 17.
Euan. Congregauerunt ergo pontifices. Instabat autem pasce. Ioan. 11.

Sabbato

Epi. Venite et cogitem⁹ cōtra &c. vsq; ad. 19. c. Hier. 18
Euan. Hæc locutus est Iesus &c. vsq; ad finem cap. Ioan. 17. R

Consultabant autem principes sacer. Cum autem tam multa signa. Ioan. 12.

¶ Dominica in ramis palmarū. Post bñdi. palmarum
Epist. Venerunt autem in helim vbi. Audiui enim murmur. Exodi. 15. & 16.

Euan. Et cum appropinquassent. Et cū intrasset Hierosoly. Matth. 21.

Ad missam.

Epi. Is enim affectus sit in vobis. Proinde dilecti mei Philipp. 2.

Euan. Passio domini secūdum Matthæum cap. 26. & 27. eiusdem.

Feria. ij. post ramos palmarum.

Epist. Dominus deus aperuit mihi aurem. Ecce voco

INDEX.

omnes accendentes. Esa. 50.

Euan. Iesus ergo ante sex dies paschæ. Consultabant autem Ioan. 12.

Feria tertia

Epist. Tu autem domine demon. Propterea hæc. Hie. 11.
Euan. Passio domini secundum Marcum. cap. 14. et. 15 eiusdem.

Feria quarta

Epi. Ecce saluator tuus venit. Et dixit. Esa. 62. 63
Item epist. Quis credidit auditui nostro? vsq; ad finem cap. Esa. 53.
Euange. Passio domini secundum Lucam. cap. 22. & 23. eiusdem.

Feria quinta in cœna domini

Epistola. Cum conuenitis in ecclesia. Itaq; fratres mei. I. Corinth. 11
Euan. Ante festum autem paschæ. Amen amen dico vobis non est seruus maior. Ioan. 13.

Feria sexta in parasceue

Epistola. Dixit dominus quoq; ad Moysen & Aaron. Et transibo. Exodi. 1.
Item epist. In tribulatione sua. Ipsi autem. Osee. 6.
Euang. Passio domini secundum Ioannem. capite. 18. 19
Sabbato sancto

Epist. Itaq; si resurrexistis vna cum. Mortificate igitur membra Coloss. 3.
Euang. Vespera autem sabbati. Et digressæ celeriter. Matth. 28.

IN DIE PASCHÆ.

Epi. Expurgate itaq; vetus fermentum. Scripsi vobis I. Corinth. 5.
Euangeli. Et cum præterisset sabba. At ille exeuntes. Marci. 16.

Feria secunda

Epistol. Sermonem quem misit deus. Adhuc loquente
M. i.

INDEX.

Petro. Actuum, 10

Euang. Et ecce duo ex illis, Dum autem hæc loquitur
Luca, 24

Feria tertia

Epistola. Viri fratres, filij generis. Filius meus es tu.
Actuum, 13

Euang. Dum autem hæc loquuntur, Vos autem testes
Luca, 24

Feria quarta.

Episto. Quo viso Petrus. Ut cum venerint tempora
refrigerationis. Actuum, 3

Euang. Postea manifestauit se. Cum ergo prandissent.
Ioan, 21

¶ Dominica prima post pascha

Episto. Quoniam omne quod natum. Qui non credit
1. Ioan, 5.

Euang. Cum ergo vespera esset &c. vsq; ad finem ca-
pitis. Ioannis, 20

¶ Dominica secunda post pascha

Epist. Siquidem in hoc vocati estis &c. vsq; ad finem
capitis. 1. Petri, 2

Euang. Ego sum pastor ille bonus. Propterea me pater
diligit. Ioan, 10

¶ Dominica tertia post pascha:

Epistola. Dilecti, obsecro vos tanq. Quæ enim est gras-
tia, 1. Petri, 2

Euange. Modicum & iam non videbitis, Et in illo die,
Ioan, 16

¶ Dominica quarta post pascha.

Epistol. Omnis donatio bona. Estote autem factores;
Iacobi, 1

Euang. Nunc autem vado ad eum qui. Omnia quæcū-
que. Ioan, 16.

¶ Dominica quinta post pascha.

Epi. Sitis aut effectores sermonis &c. vsq; ad finē. 1. 2. 2
Euang. 2°

INDEX.

Euang. Amen amen dico vobis, quęcunque petieritis, Respondit eis iesus. 10annis. 16

Feria secunda in rogationibus:

Epistol. Confitemini inuicem, alius alij; ad finem vsq; capitis. iacob. 5

Euang. Quis vestrum habebit amicum, Et erat ei cięs dęmonium. Lucę. 11

Feria tertia in rogationibus.

Epi. Adhortor igitur. Veritatem dico. 1. Timo. 2

Euang. Petite, & dabitur vobis, Omnia ergo quęcunque. matth. 7

IN DIE ASCENSIONIS.

Epi. Superiori quidem volumine, Tunc reuersi sunt Actuum. 1

Euangel. Postea discumbentibus & c. ad finem capitis vsq;. Marci. 16

• ¶ Dominica intra octauas
ascensionis.

Epistola. Sitis igitur sobrij, Charissimi ne miremini, 1. Petri. 4

Euangel. Cum autem venerit paracletus; Hęc autem vobis. 10annis. 15. 16.

IN DIE PENTECOSTES

Epistola. Et cum compleretur dies penteco. Stupebāt autem. Actuum. 2

Euang. Si quis diligit me. Surgite eamus hinc. 10ā. 14
Feria secunda

Epistola. Et pręcepit nobis vt prędicaremus. Tunc rogauerunt. Actuum. 10.

Euang. Sic enim deus dilexit mundum, Post hęc: 10annis. 3

Feria tertia.

Epistola. Cum autem audissent apostoli, Cum vidisset autem. Actuum. 8

Euang. Amen amen dico vobis, q non intrat per ostiū.
M. ij.

INDEX.

Ego sum pastor ille bonus. Ioan. 10.

Feria quarta quatuor temporum.

Epist. Diligite iusticiam. Propter hoc loquitur. Sap. 1

Epist. Stans autem Petrus. Viri Israelitæ. Act. 2.

Item epist. Per manus autem apostolorum. Exurgens autem princeps. Act. 5.

Euangel. Nemo potest venire ad me. Decertabāt. Ioan. annis. 6.

Feria sexta

Epistol. Viri Israelitæ audite verba hæc. Viri fratres. Acto. 2. Et filiæ Sion exultate. Et erit post hæc. Ioel. 2.

Euang. Et factum est quodam die. Et post hæc exijt. Lucæ. 5.

Sabbato.

epist. Et erit post hæc effundam. &c. vsq; ad finem capitis. Ioel. 2

Item epist. Cum ingressi fueritis terram. Postquam autem messueritis. Leuitici. 23

Item epist. Cum intraueritis terram quã. Quando cõspleueris. Deut. 26

Item epist. Si in præceptis meis ambulaueritis. Ego dominus deus vester qui eduxi vos. Leui. 26.

epist. Sequenti vero sabbato. &c. ad capitis finem vsq;. Actu. 13.

Item epist. Iustificati igitur ex fide. Christus em̄. Ro. 5
euange. Quum surrexisset autem Iesus de synagoga. vsq; ad finem cap. Lucæ. 4.

IN DIE TRINITATIS

Epist. Gratia domini no. &c. vsq; ad finem. 2. Cor. 13.

R. Qui nõ diligit. non nouit deum: quoniã deus cha. &c. vsq; ad finem cap. 1. Ioan. 4.

euã. In principio erat ser. Ioannes testificatur. Ioan. 1.

R. Estote ergo misericordes. Non est enim Lucæ. 6.

¶ Dominica prima post pentecosten.

epi. Qui em̄ nõ diligit. nõ nouit. &c. vsq; ad fi. 1. Io. 4.

Euang.

INDEX

Euan. Homo quidam erat diues; &c vsq; ad finem cap-
 itis. Luca. 16.

IN DIE SACRAMENTI.

Epistola. Ego enim accepia domino. Ideo inter vos.
 1. Corinth. 11.

Euang. Caro enim mea vere. Hæc dixit in synagoga.
 Ioannis. 6.

¶ Dominica secunda post penteco.

Epi. Ne miremini fratres, si odit. in hoc cognoscimus
 1. Ioannis. 3.

Euang. Homo quidam apparauerat cœnam. ibant aut
 turbæ. Luca. 14.

¶ Dominica tertia post penteco.

Episto. Humiliemini igitur. Per siluanum fidelem.
 1. Petri. 5

Euāge. Accedebant autem ad eum. Aut quæ mulier.
 Luca. 15

¶ Dominica quarta post pente.

Epi. Nam reputo non esse pares. Spe enim seruati sumus.
 Roma. 8

Euang. Estote ergo misericordes. Non est enim. Lu. 6.

R. Factū est autem cum turba immineret. Et accidit
 cum esset in vna. Luca. 5

¶ Dominica quinta post pente.

Epi. in summa omnes sitis. Sitis autem parati semper
 ad respondendum. 1. Petri. 3.

Euang. Factum est autem cum turba immineret. et ac-
 cidit cum esset. Luca. 5. R. Dico enim vobis quia nisi a-

bundauerit. Habeto beneuolentiam cum ad. Mat. 5.

¶ Dominica sexta post penteco.

Epi. An ignoratis, quod quicumq;. Neregnet igitur
 peccatum. Roma. 6

Euang. Dico enim vobis, nisi abundauerit. Habeto be-
 neuolentiam cum ad. Mat. 5. R. In diebus illis cum tur-

ba admodum, et mox ingressus in nauim. Marci. 8

I N D E X

¶ Dominica septima post pentecosten

Episto. Humanum quiddam dico. &c. vsq; ad capie
tis finem. Roma. 6

Euangeli. In diebus illis, cum turba. Et mox ingressus
Marci. 8. R. Cauete vobis a pseudoprophetis. Multi
dicent mihi. Matth. 7

¶ Dominica octaua post pentecosten

episto. Proinde fratres, debitores sumus. Si quidem sit
mulcum eo patimur. Roma. 8

Euang. Cauete vero a pseudoprophetis. Multi dicent
mihi. Matth. 7. R. Homo quidam erat diues qui habe
bat dispensatorē. Qui fidelis est in minimo, et in multis
to. Lucæ. 16

¶ Dominica nona post pentecosten

epistola. Hæc autem omnia, figuræ contigerunt, illis.
Quapropter dilecti mei. 1. Corin. 10

Euang. Homo quidam erat diues, qui habebat dispen
satorē qui fidelis est in minimo, et in multo. Luc. 16
R. Et vt appropinquauit. Princeps autem. Luc. 19

¶ Dominica decima post pentecosten

Epi. Scitis quod gentes fuistis. Quemadmodum corp
pus, vnum est, et membra. 1. Corin. 12

Euange. Et factum est cum appropinquasset ad beth.
Princeps autem. Lucæ. 29. R. Duo homines ascendes
bant, Afferebant autem. Lucæ. 18

¶ Dominica vndecima post pentecosten

Epist. Notum autem vobis facio. Sed copiosius quam
illi omnes laboraui. 1. Corin. 15.

Euange. Duo homines ascendebant. Afferebant autē
Lucæ. 18. R. Et rursus egressus de finibus Tyri. Ad fi
nem vsq; capitis. Marci. 7

¶ Dominica duodecima post pentecosten

Epist. Fiduciam autem huiusmodi habemus. Quans
doquidem ne glorificatum quidem fuit. 2. Corin. 3.

Euang. et rursus de finibus egressus Tyri, vsq; ad fia
nem cas

I N D E X

nem capitis. Marci. 7. R. Beati oculi qui vident quæ
vos. Factum est autem. Luca. 10

¶ Dominica decimatertia post pentecosten
Epist. Porro Abrahamæ dictæ sunt. Ceterum antequam
venisset fides. Gala. 3

Euang. Beati oculi qui vident quæ. Factum est autem.
Luca. 10. R. Et factum est: dum iret Hierosolymã, In-
terrogatus autem. Luca. 17.

¶ Dominica decimaquarta post pentecosten
Epist. Dico autem spiritu. Si viuimus spiritu. Galat. 5
Evang. Et factum est: dum iret Hierosolyma. Interro-
gatus autem. Luca. 17. R. Nemo potest duobus domi-
nis seruire. Ne sitis solliciti. Matth. 6

¶ Dominica decimaquinta post pentecosten
Epist. Si viuimus spiritu. Videtis quanta vobis epis-
tola. Gala. 5. 6

Euang. Nemo potest duobus dominis seruire. Ne sitis
solliciti. Matth. 6. R. Et factum est deinceps. Et exijt
hic rumor. Luca. 7

¶ Dominica decimasexta post pentecosten
Epistola. Quapropter peto &c. vsq; ad capitis finem
epic. 3

Euangeli. Et factum est deinceps. Et exijt hic rumor.
Luca. 7. R. Et factum est, vt introierit. Dicebat autem.
Luca. 14.

Feria quarta quatuor temporum.

Ece dies venient &c. vsq; ad finē capitis Amos. 9. Itē
ep. Congregatusq; oīs popul⁹. Leuitę aut. Neemia. 8
Euang. Et respondens vnus è turba. Et illinc digressi.
Marci. 5.

Feria sexta.

Epilo. conuertere Israel ad dominum, &c. vsq; ad finem
nem apitis. Osee. 14.

Euang. Rogabat autem illum quidam phariseus &c.
Vsq; a finem capitis. Luca. 7.

I N D E X
Sabbato

episto. Decimo die mēsis huius septimi. Et locutus est
dñs. Leui. 23. Itē episto. Quintodecimo ergo die mens-
sis septimi. Locutusq; est Moses. Leui. 23. Itē epi. Sicut
cogitavi vt affligerē vos. Hęc dicit dñs exercit. zach. 8
Itē. episto. Angelus autē dñi. Benedict⁹ es dñe. Danie.
episto. Siquidem tabernaculum fuit primum. Nam s
sanguis. Hebr. 9.

Euange. Arborem fici. Dicebat ergo. Luc. 13.

¶ Dominica decimasēptima post pentecosten
episto. Hortor itaq; vos ego vincētus. Verum vnicū
que nostrum. Ephe. 4.

Euangeli. Et factum est, vt introierint. Dicebat autem
Luce. 12. R. Pharisei autem cum audissent quod sēn-
tium. &c. vsq; ad finem capit. Matth. 22.

¶ Dominica decima octaua post pentecosten.
episto. Gratias ago deo meo. Fidelis deus. 1. Cor. in. 1.
Euange. Pharisei autem cum audissent. &c. vsq; ac
finem capit. Matth. 22. R. Et ingressus nauem. Et prę-
teriens Iesus illinc. Matth. 9.

¶ Dominica decimanona post pentecosten
episto. Renouari vero spiritu. Omnis sermo spurcis.
Ephe. 4.

Euange. Et ingressus nauem. Et pręteriens Iesus illinc
Matth. 9. R. Simile fuit enim regnum cęlorum homi-
ni regi. Tunc abeuntes. Matth. 22.

¶ Dominica vicesima post pentecosten.
epistola. Videte itaq; fratres quomodo. Vxores viis
suis subditę sint. Ephe. 5

Euang. Simile fuit enim regnum cęlorum homini ea-
gi. Tunc abeuntes. Matth. 22. R. Et erat quidam regu-
lus. Hoc iterum. Ioan. 4

¶ Dominica vicesima prima post pentecosten.
episto. Quod superest fratres, sitis fortes. In omni des-
precatione. Ephe. 6

I N D E X

Euang. Eterat quidam regulus. Hoc iterum. Ioan. 4.
R. Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini regi.
&c. vsq; ad capitis finem. Matth. 18

¶ Dominica vicesima secunda post pentecosten.

Epi. Persuasum habens hoc ipsum quod qui. Scire autem volo vos fratres. Philip. 1.

Euang. Ideo assimilatum est enim regnum cœlorum homini regi. &c. vsq; ad finem capitis. Matthæi. 18.

R. Tunc abeuntes pharisæi, consilium. Et his auditis Matth. 22.

¶ Dominica vicesimatertia post pentecosten.

Epist. Pariter estote imitatores mei. Gaudete in domo semper. Philip. 3. 4.

Euang. Tunc abeuntes pharisæi, consilium Et his auditis. Matth. 22. R. Hæc cum illis loqueretur. Et cum discederet. Matth. 9.

¶ Dominica vicesimaquarta post pentecosten

Epist. Propterea & nos quo die. Cum gaudio gratias agentes. Colos. 1.

Euan. Hæc cum illis loqueretur. Et cum discederet illic. Matth. 9. R. Cum ergo videritis abominationem desol. Cæterum de die illo. Matth. 24.

¶ Dominica vicesimaquinta post pentecosten

Epi. Ecce dies veniūt dicit dñs. Ad prophetas. Hier. 23

Euan. Cum sustulisset ergo oculos Iesus. Iesus ergo cū cognouisset. Ioan. 6.

P R O P R I V M S A N C T O R V M

In die sancti Andreae

Epistola. Corde enim creditur ad iustitiam. Sed dico; Roma. 10.

Euan. Ambulans autem Iesus. Et circumibant. Mat. 4

In conceptione beate Mariæ

Epistola. Egredietur virga. Habitabit lupus cum agno. Esaiæ. 11.

Euan. Liber generationis. Vniuersæ itaq; Matth. 1.

I N D E X

In die sancti Thomæ apostoli.

Epi. Iam igitur non estis hospites. &c. vsq; ad finem capitis. Ephe. 2

Euan. Thomas autem vnus ex duodecim. Multa quidem. Ioannis. 20

In die purificationis Mariæ.

Epi. Ecce ego mittam angelum. Et accedam ad vos. Malac. 3.

Euange. Et posteaquam completi fuissent. Et erat pater eius. &c. Luca. 2

In die sancti Mathiæ

Epist. Et in diebus his, exurgens Petrus. &c. vsq; ad finem capitis Act. 1

Euan. Hoc est præceptum meum. Hæc mando vobis. Ioannis. 15. R. Gratias ago tibi pater &c. vsq; ad finem Matth. 11

In die annunciationis.

Epi. Et adiecit dominus loqui ad Achaz. Quia antequam. Esa. 7

Euange. In mense autem sexto, Ac discessit ab illa angelus. Luca. 1

In die sancti Marci

Epi. Beat⁹ homo qui inuenit sapi. Filii mi ne effluant. Pro. 3.

R. Simili. aut vult⁹ eorum facies hominis. Cumque aspi. Eze. 1.

Euan. Ego sum vitis vera. In hoc clarificatus. Ioannis 15. R. Post hæc autem dominus genuit. In quamcunque autem ciuitatem. Luca. 10

In die sanctorum Philippi & Iacobi apostolorum

Episto. Exurgens autem princeps sacerdotum. Adueniens autem. Act. 5

Euan. Ne turbetur cor vestrum. Si quid petieritis me Ioan. 14

In die Ioannis baptistæ

Episto. Audite in super. Hæc dicit dominus Esaia. 49.

R. Priusquam te formarem in utero. Et factum est verbum domini. Hiere. 1

Euan. Erat in diebus Herodis. Et dixit Zacharias. Lu. 1.

In die

I N D E X

In die apostolorum Petri & Pauli.

Epl. Eodem autem tempore iniecit rex. Reque perpen-
sa venit ad domum Mariæ. Act. 12

Euang. Cum venisset Iesus in partes Cæsariæ Philippi.
Tunc autem dixit. Matth. 16

In die visitationis beatæ mariæ

Epi. Ecce iste venit saliens. Capite nobis vulpes. Can. 2.

Euang. Exurgens autem maria. Elizabeth vero imple-
tum est. Luc. 1

In die Mariæ magdalenzæ

Epi. Mulierem fortem quis. &c ad finem vsq; capitis
Prouerb. 31

Euangel. Maria autem stabat ad monumentum. Cum
ergo vespera esset. Ioan. 20. R. Rogabat autem illum
&c. vsq; ad finem capitis. Luc. 7

In die iacobi apostoli

Epi. iam igitur non estis hospites. &c vsque ad finem
capitis. Ephe. 2. R. Benedictus deus & pater. Non ce-
nim volumus. 2. Corin. 1

Euang. Tunc accessit ad eum. Et egredientibus. Mat. 20

¶ In die sancti Laurentij

Epi. Qui sementem facit parce. Vt in omnibus locis
pletemini. 2. Corin. 9

Euan. Amen amen dico vobis, nisi granum, Nunc ani-
ma mea. Ioan. 12

¶ In die assumptionis beatæ mariæ

Epistola. Et in his omnibus requiem. Et quasi storax.
Eccle. 24

Euan. Factum est autem dum irent. &c vsque ad fi-
nem capitis. Luc. 10

¶ In die decollationis sancti iohannis baptistæ

Epi. Expectatio iustorum. Et ore impiorum subuera-
tetur. Prouerb. 10. & 11

Euang. Nam ipse Herodes missis satellitibus. Et con-
gregantur apost. Mar. 6

INDEX

¶ In die natiuitatis Mariæ.

Epistola & euang. vt supra in Cōceptione eiusdem

¶ In exaltatione sancte Crucis

epist. Videtis quanta vobis epistola. vsq; ad capitis finem. Galat. 6 R. Humilem præbuit semetipsum. Proinde dilecti mei. Philip. 2

euang. Et ego si exaltatus fuero.

Hæc loquutus. Ioan. 12.

¶ In die sancti Matthæi

epist. Verum vnicuiq; nostrum. Vt non amplius simus paruuli. Ephe. 4

euang. Et præteriens Iesus illinc.

Tunc ad eunt. Mtth. 9

¶ In die sancti Michaelis

Epist. Et significauit. Et fecit nos. Apoc. 1

euange. in illo tempore accesserunt. Venit enim filius hominis. Matth. 18

¶ In die sanctorum Dionysij & sociorum eius
epistola. Stans autem Paulus in &c. vsque ad finem capitis. Actu. 17

euang. Et descendens cum illis. Secūdu hæc enim. Lu. 6

¶ In die sancti Lucae

epist. Post hæc vidi. Et abiiciunt coronas. Apoc. 4

euang. Post hæc autem. Nolite transire. Luc. 10

IN DIE OMNIUM SANCTORVM.

epi. Et vidi alterū angelum. Et respondit vnus. Apo. 7

euang. Cum vidisset autem turbas. Sic enim persecuti. Matth. 5

¶ In commemoratione defunctorum

epi. Et facta collatione &c. vsq; ad finem capitis. 2. Machabeorum. 12 Item epist. Caterum, nolo vos ignorare fratres, ad capitis finem vsq;. 1. Thess. 4. Item epist. Et audiui vocem. Et vidi. Apoca. 14. Item episto. Ecce mysterium vobis dico. Itaq; fratres. 1. Corin. 15

euag. Dixit ergo martha ad Iesum. Et cū hæc dixisset.

Ioan. 11.

INDEX.

ioan. 11. Item Euang. Ego sum panis vitus. Caro enī
mea. ioan. 6. Item Euan. Sicut enim pater suscitāt mor
tuos. Amen amen dico vobis, quia venit hora. 10. 5.
Item Euang. Omne quod dat mihi. Murmurabāt. 10. 6
Item euang. Amen amen dico vobis, quia venit hora.
Non possum ego. ioan. 5

COMMUNE SANCTORVM.

¶ In natali apostolorum.

Epi. lam igitur non estis hospites, vsq; ad finem capi
tis. Ephe. 2. Item epist. Scimus autem quod. Quis in
tentabit crimina. Rom. 8. Item epist. Verum vniciq;
nostrum. Vt non simus amplius paruuli. Ephe. 4
Euan. Hoc est præceptum meum. Hæc præceptio vob
bis. ioan. 15. Item euang. Ecce ego emitto vos. Cum au
tem persequuti vos fuerint. Matth. 10. Item. Hæc præ
ceptio vobis. Cum autem venerit. ioan. 15. Item. Ego
sum vitis vera. In hoc glorificatus. ioan. 13. Item. Fac
ta est autem & contentio. Ait autē dominus. Lu. 22.
Item. Vos estis sal terræ. Ne existimetis. Matth. 5

¶ In natali vnus martyris

Epistola. Beatus diues, qui inuentus. Supra mensam.
Ecclī. 31. Epist. Beatus homo qui inuenit sapientiam.
Fili mi, ne effluant. Prouerb. 3. Iustus autem si morte
præoccupatus. Populi autem, Sapien. 4. Cor suū tra
det. Sapientiam eius. Ecclī. 39. Epist. Memento iesum
Christū. Mali autē. 2. Timo. 2. 3. Nemo q militat. Cer
tus sermo. 2. Tim. 2. Doctrinis varijs. Parete his q præ
sunt. Heb. 13. Benedictus deus. Non enim vo. 1. Cor. 1.
Euangel. Si quis vult post me venire. &c. vsque ad
finem capitis. Matthæi 16. Amen amen dico vobis,
nisi granum frumenti. Nunc anima meā. Ioannis. 12
Qui vos audit, me audit. In eadem hora. Lucæ 10. Si
quis vult post me. Factum est autem Lucæ 9. Ne ar
bitremini quod &c. vsq; ad finem capitis. Matthæi. 10.
Nihil enī est rectū. Porro quisquis negauerit. Mat. 10

I N D E X

Si quis venit ad me & non. Bonus est sal. Luc. 14.

¶ In natali plurimorum martyrum.

Epi. Qui per fidem expugnaverunt. &c. vsq; ad finē capitis. Heb. 11. Lingua sapiētū ornat sciētā. Doctrina mala. Prouer. 15. Iustorū aīę in manu dei. Qui cōfidūt in illo. Sapiē. 3. Iusti autē in ppetuū. Ibūt directe. Sapi. 5. Sed illi viri misericordię. Enoç. Eccl. 44. Et respōdit vnus de senioribus vsq; ad finē. Apoca. 7. Benediçt⁹ deus. Non enim volumus. 2. Corin. 1. Et absterfus⁹ est deus. Timidisaūt. Apoca. 21. Redeant autē vobis in me moriā. Et si se subduxerit. Heb. 10. Quis nos separabit ad finem vsq; ca. Rom. 8. Quoniam spectaculū. Nā etiam si innumeros. 1. Corin. 4. Rursus alij ludibrijs & flagris. &c. vsq; ad finem capi. Hebre. 11. Expectatio iustorū laticia. Qui despicit. Prouerb. 10. & 11. Et reddidit iustis mercedē. Qm̄ sapientia. Sapiē. 10. Tūc stabunt iusti. Ergo errauimus. Sapiē. 5. Sapientia oīm antiquorum. Cor suū. Eccles. 39. Qui timent dñm, nō erunt increduli. Si pœnitentiā. Eccle. 2.

Euan. Et descēdens cū illis. Secūdū hęc. Lu. 6. Cæterū quū audieritis bel. Cū autē videritis. Lu. 21. Et cū exiret è tēp. Porro quū audieritis. Mar. 13. Primū caute vobisipfis à fer. Qui autē negauerit me co. Luc. 12. Sedente autē eo. Et p̄dicabitur. Matth. 24. Quū vidisset autē turbas. Sic em̄ persecuti. Matth. 5. Cum autem p̄sequuti vos fuerint in ciuitate. Porro quisquis negauerit. Matth. 10. Qui vos audit. In eadem hora. Lu. 10. Væ vobis quia ædificatis. &c. vsq; ad finem ca. Lu. 11

¶ In natali vnus confessoris

Epi. Abraham magnus, pater. Et circumcinxit. Eccl. 44. et. 45. In omni opere dedit confes. Ego ex ore altis simi. Eccle. 47. et. 24. Hęc autē profugū. Hęc populū. Sapi. 10. Dilectus deo Excelsum fecit Eccle. 45. **Epi.** Et illi quidē plures fuerūt sacerdotes. Siquidē lex hoīes. Heb. 7. Doctrinis varijs. Parete his qui p̄sunt. Heb. 13

Euan.

INDEX

Euang. Sicut enim homo quidam peregre. Accedens autem. Matth. 25. Sint lumbi. Ait autem ei Petrus. Luc. 12. Quod si dixerit seruus ille malus, Vigilate ergo. Matth. 24. Cauete, vigilate, &c. vsq; ad finem capitis. Marci, 13. Nemo lucernam. Et cum loqueretur. Luc. 11. Noli timere pusille, Sint lumbi. Luc. 12. Homo quidam genere datus. Veruntamen. Lu. 19. Ecce nos reliquimus, &c. vsq; ad finem capitis. Matth. 19.

¶ In natali plurimarum virginum.

Epist. Qui gloriatur, in domino. Sed metuo. 2. Corin. 10. &c. 11. De virginib⁹ aut. Quæ aut nupta. 2. Corin. 7. Sapientiam aut nō. Et si diuitiæ. Sapient. 7. et. 8. Exaltasti sup terram. Cum adhuc iunior sum. Eccle. 51. Cōfitebor tibi dñe rex. Circumderunt. Eccle. 51. Mulierē fortem &c. ad finem vsq; capitis. Prouerb. 31. Sapiētia, laudabit. Ego mater pulchræ, Eccle. 24.

Euang. Simile est regnum cælorum thesauro. Iterum simile est regnum cælorum verriculo. Matth. 13. Tūc simile est regnum cælorum decē virginibus, sicut em̄ homo. Matth. 25.

¶ In dedicatione ecclesie.

Epi. Et ego ioānes vidi sanctā ciuitatē. Et dixit mihi. Apoc. 21.

Euan. Et ingressus perambulabat, Hæc illis audientibus. Lucæ. 19.

¶ In spōsalibus.

Epi. An nescitis quod corpora vëstra. &c. vsq; ad finē capitis. 1. Corin. 6.

Euan. Et adētes pharisæi. Et in domo. Mar. 10

FINIS INDICIS

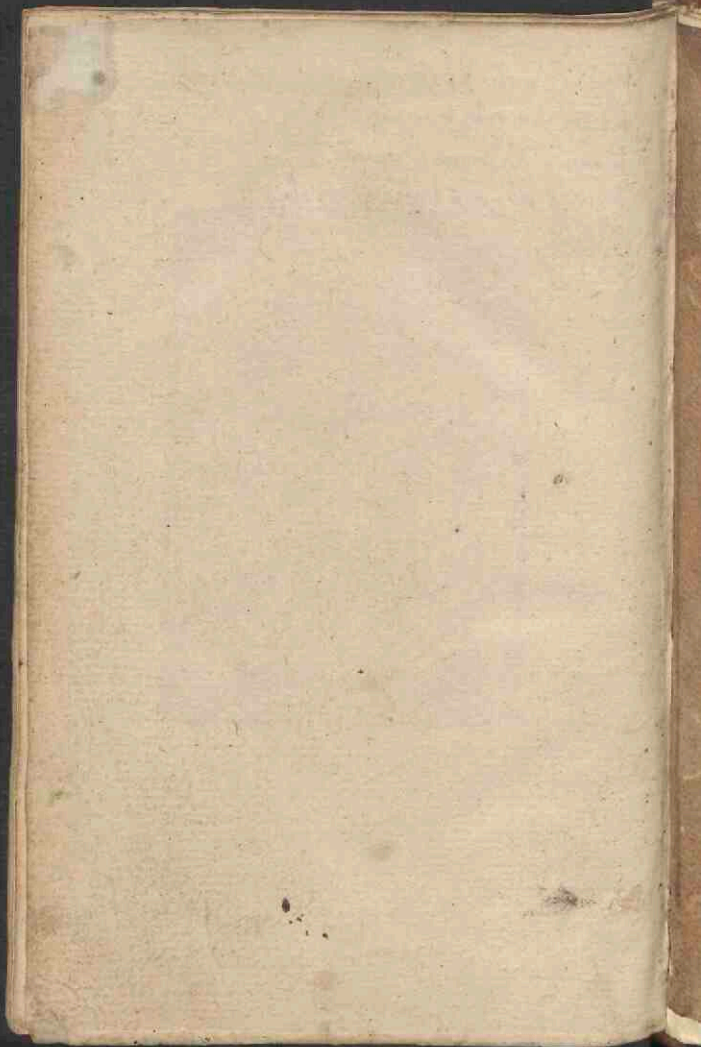

κείνός ἐστι ἐκείνός

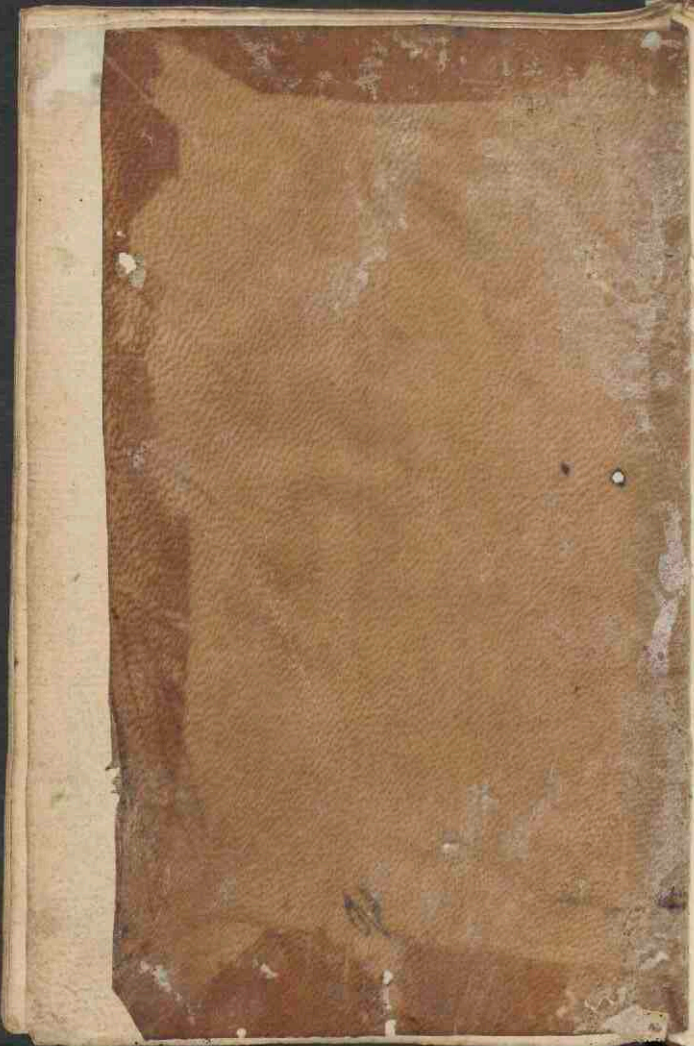
κείνός κείνός κείνός

κείνός ὡς κείνός κείνός

κείνός ὡς κείνός κείνός κείνός

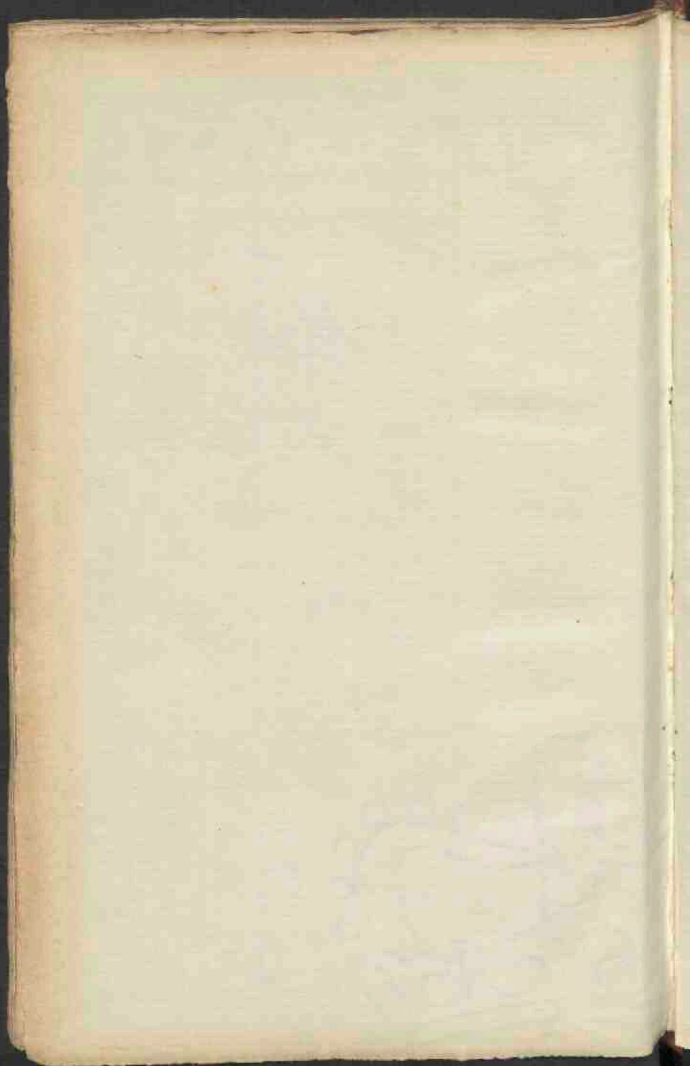

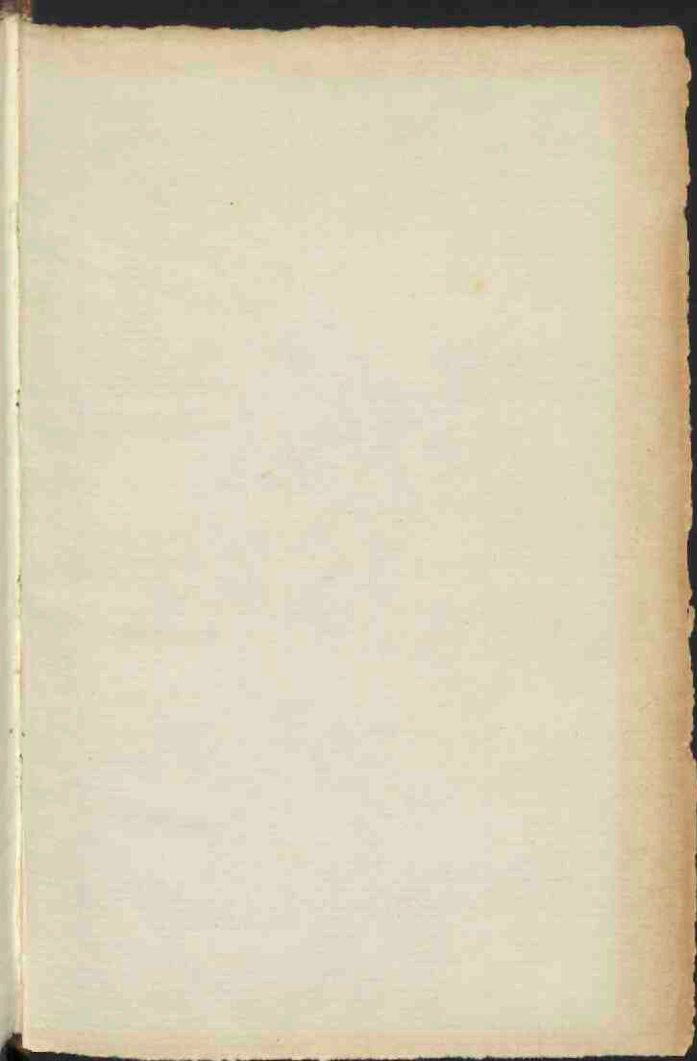

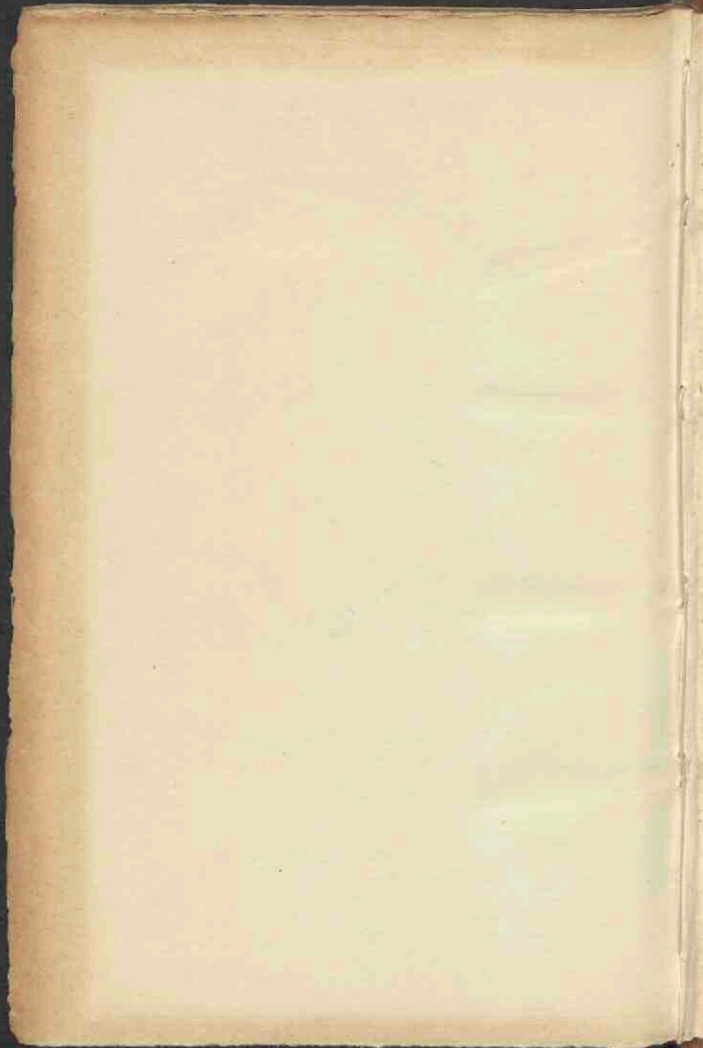

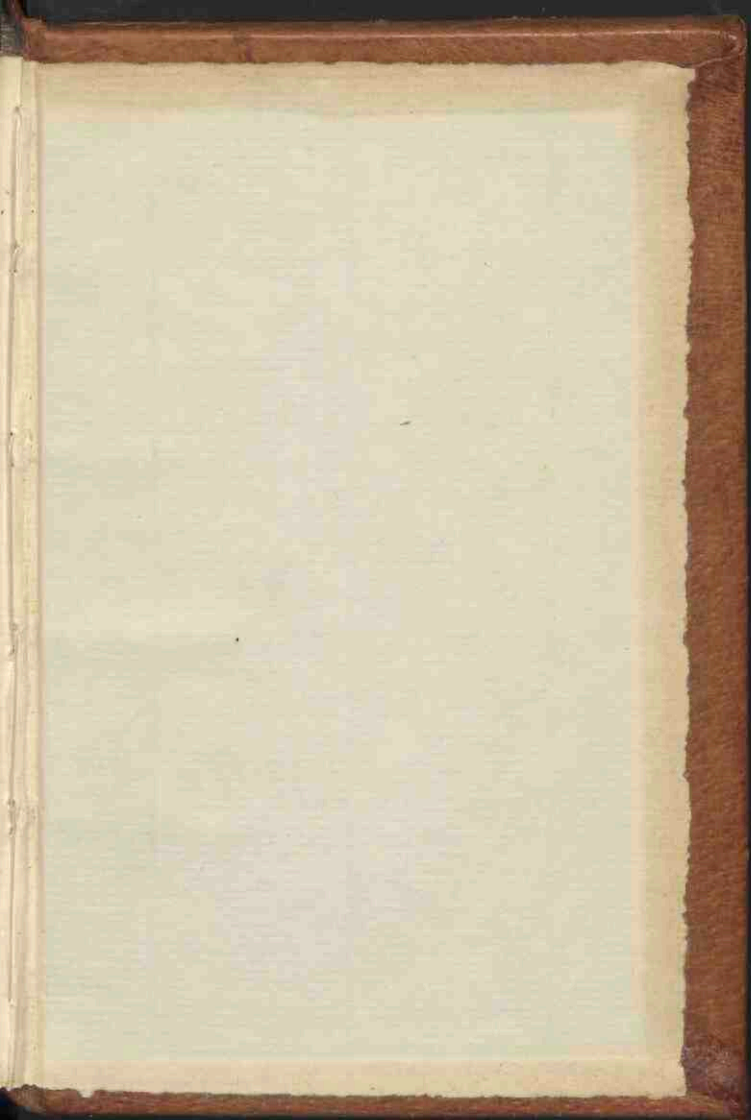
Herbonden door H. Smit
in eigen beheer van de Bibliotheek
November 1945

EA
NO

18
18